UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA”, IAŞI

CENTRUL DE STUDII BIBLICO-FILOLOGICE „MONUMENTA LINGUAE DACOROMANORUM”

ALBERT-LUDWIGS-UNIVERSITÄT, FREIBURG IM BREISGAU

MONUMENTA LINGUAE DACOROMANORUM

BIBLIA 1688

PARS XVI

Daniel

EDITURA UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA”
IAŞI – 2015

Coordonator

Prof. univ. dr. Eugen MUNTEANU

Autorii volumului

Dr. Ana CATANĂ-SPENCHIU

Dr. Mioara DRAGOMIR

Dr. Ana-Maria GÎNSAC

Dr. Gabriela HAJA

Dr. Maria MORUZ

Dr. Ovidiu SFERLEA

Dr. Elena TAMBA

Dr. Mădălina UNGUREANU

Dr. Alin VARA

Versiune informatizată

Vlad Sebastian PATRAŞ

Editor

Dr. Mădălina UNGUREANU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

BIBLIA (lb. rom ; 1688)
Biblia 1688. - Freiburg ; Iaşi : Albert-Ludwigs-Universität-Freiburg :
Editura Universităţii „Al. I. Cuza”, 1988-
vol.
ISBN 973-8243-32-7
Pars 20 : Sapientia, Ecclesiasticus, Susanna, De Belo sive Dracone Babylonico. -
2014. - Bibliogr. - Index. -
ISBN 978-973-703-987-3

002(498)"1688":22
003.349
091.07
22=135.1
811.135.1"16"

BIBLIIA

DUMNEZEIASCA SCRIPTURĂ
VÊCHE ŞI NOAUĂ

DANIÍL

Fondatori ai proiectului Monumenta linguae Dacoromanorum

Paul MIRON
Alexandru ANDRIESCU
Vasile ARVINTE
Elsa LÜDER-MIRON

Colaboratori ai colecţiei

Tamara Adoamnei, Mihai Bogdan Aldea, Alexandru Andriescu, Ioana Anghel, Elena Ardeleanu, Vasile Arvinte, Eugen Beltechi, Eta Boeriu, Iosif Camară, Ioan Caproşu, Ana Catană-Spenchiu, Mircea Ciubotaru, Ileana Cîmpeanu, Ştefan Colceriu, Elena Comşulea, Emanuel Conţac, Dan Constantinescu, Ioana Costa, Eugenia Dima, Corneliu Dimitriu, Ştefan Aug. Doinaş, Mioara Dragomir, Vasile Drăguţ, Ion A. Florea, Ioan-Florin Florescu, Constantin Frâncu, Anca Gherman, Mihai Alin Gherman, Ana-Maria Gînsac, Octavian Gordon, Anton Goţia, Doina Grecu, Gabriela Haja, Ecaterina Ionaşcu, Dumitru Irimia, Thomas Latzel, Alfred Lohr, Elsa Lüder, Coman Lupu, Aurelia Mihailovici, Paul Miron, Nicolae Mocanu, Dragoş Moldovanu, Mihai Moraru, Maria Moruz, Adrian Muraru, Eugen Munteanu, Lucia-Gabriela Munteanu, Dumitru Nica, Ion Nuţă, Marie-Anne Nickau, Traian Ocneanu, Veronica Olariu, Mihaela Paraschiv, Vlad Sebastian Patraş, Gabriela Pavel, Andrei Pleşu, Elena Popescu, Viorica Pamfil, Mihaela Paraschiv, Constantin Pîrvuloiu, Alexandra Roman-Moraru, Mircea Roşian, Sabina Rotenştein, Hans-Jürgen Speck, Felicia Şerban, Elena Tamba, Ecaterina Teodorescu, Stela Toma, Marietta Ujică, Mădălina Ungureanu, Sabin Vlad, Mihai Vladimirescu, Andreea Vlădescu-Lupu, N. A. Ursu, Jan de Waard, Petre Zugun.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

de Eugen Munteanu

1. Generalităţi

Prin prezentul volum continuăm publicarea seriei *Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia 1688* (MLD), iniţiată în anul 1986, în cadrul unui proiect ştiinţific realizat în colaborare de Universităţile „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, prin Centrul de Studii Biblico-Filologice „Monumenta linguae Dacoromanorum" din cadrul Departamentului de Cercetare Interdisciplinar – Domeniul Socio-Uman, şi „Albert Ludwig" din Freiburg, Germania. Structura iniţială a seriei a fost păstrată. *Nota asupra ediţiei* conţine normele aplicate în transcrierea interpretativă a celor trei texte pe care le editǎm împreună (*Biblia* de la 1688, MS. 45 şi MS. 4389) şi va fi tipărită în fiecare dintre volumele seriei MLD. Am păstrat, de asemenea, principiul transcrierii interpretative a textelor chirilice vechi, adoptat de iniţiatorii proiectului. Transcrierea în alfabet latin şi în grafie actuală a celor trei vechi versiuni biblice pe care le editǎm în paralel – *Biblia* de la Bucureşti (1688), MS. 45 (aşa-numita versiune „Milescu revizuită") şi MS. 4389 (aşa-numita versiune „Daniil Andrean Panoneanul") – este, aşadar, potrivit cerinţelor filologiei româneşti moderne, una de tip interpretativ. Prin transcriere fonetică interpretativă înţelegem, potrivit principiilor larg acceptate ale paleografiei chirilice româneşti, echivalarea constantă şi sistematică a slovelor chirilice prin corespondentele lor din alfabetul latin. Această operaţie este departe de a fi mecanică, din cauze multiple, între care cele mai importante sînt următoarele: existenţa în alfabetul chirilic a unor slove cu valori fonetice diferite, pe de o parte, şi a mai multor slove cu valoare fonetică identică, pe de altă parte; inexistenţa unei codificări ortografice explicite în epoca veche a culturii româneşti; numeroasele inconsecvenţe datorate scriptorilor sau tipografilor etc. Cititorul nespecialist trebuie să ştie că diferenţa dintre o transcriere filologică ştiinţifică şi alte modalităţi de transcriere este fundamentală. Atitudinea ştiinţifică ne obligă la un respect absolut faţă de autenticitatea lingvistică a textului, ceea ce implică deopotrivă excluderea oricărei modernizări sau actualizări a formei cuvintelor, dar şi a oricărei arhaizări artificiale a acesteia. Un factor deloc neglijabil care trebuie luat în calcul constă în opţiunile personale sau în preferinţele scriptorilor ori ale tipografilor. Soluţiile pentru care am optat în rezolvarea acestor dificultăţi sînt indicate detaliat şi exemplificate în paragrafele următoare.

Am respectat, în linii mari, normele de transcriere practicate în volumele anterioare ale seriei MLD, pe care le-am sistematizat, adăugîndu-le o serie de noi reguli de transcriere menite să amelioreze imaginea grafică a unor contexte fonetice şi, implicit, să faciliteze o lectură mai fluentă cititorului obişnuit. Înainte de a prezenta în detaliu aceste norme, comune pentru toate cele trei versiuni pe care le editǎm, vom menţiona particularităţile paleografice principale ale celor două manuscrise, MS. 45 şi MS. 4389.

Întocmit, după cum se ştie, de Dumitru din Cîmpulung pentru mitropolitul Teodosie Rudeanu al Ţării Româneşti, textul MS. 45, aflat astăzi la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române, este scris pe hîrtie albă de foarte bună calitate, pe două coloane bine delimitate şi simetrice. Grafia reflectă semiunciala chirilică curentă în secolul al XVII-lea, cu puţine prescurtări, dar cu destul de multe slove suprascrise. Scrisul este regulat şi simetric, emanînd impresia de eleganţă şi siguranţă. Transparenţa hîrtiei face ca, adesea, „negativul" scrierii de pe contrapagină să fie vizibil, fără să îngreuneze însă lectura. Cerneala de bază este neagră. Se mai foloseşte cerneală roşie, la scrierea titlurilor, a numerelor capitolelor şi versetelor, precum şi a vrahiilor şi a altor semne convenţionale folosite pentru a marca intervenţii în text sau alte notiţe marginale.

În finalul *Cuvîntului înainte către cititori* din MS. 45 se oferă anumite indicaţii de lectură, inclusiv explicaţii cu privire la unele semne speciale folosite de scriptor. În transcrierea interpretativă a textului, urmînd aceste indicaţii, am procedat astfel:

a) Punctul (**.**) sau virgula (**,**) scrise în textul original cu culoare roşie, care marchează sfîrşitul unui verset, au fost interpretate ca atare şi notate cu punct, respectiv virgulă, potrivit „logicii interne" a frazei şi normelor actuale de punctuaţie.

b) Semiparantezele pătrate ⌊ ⌋, desemnate în prefaţa menţionată cu denumirea lor grecească, *diameson*, au fost reţinute ca atare în transcriere, fără nici o menţiune în notele filologice. Aceste semiparanteze încadrează în text unele cuvinte, sintagme sau propoziţii care nu se regăsesc în toate izvoadele folosite de traducători şi considerate, de aceea, facultative („şi cu acêlea poate fi, şi fără de acêlea poate fi, tot să înţelêge vorba").

c) Parantezele pătrate [ ] din textul original au fost reţinute ca atare în textul transcrierii. Ele încadrează, după cum ni se spune în acelaşi *Cuvîntu înainte către cititori*, cuvinte, sintagme sau propoziţii care se află doar în *Septuaginta* de la Londra (1653), izvor secundar folosit de revizori.

d) Semnele ˇ ˇ ˇ ˇ (vrahii), marcate cu roşu deasupra unui cuvînt sau a unei sintagme în interiorul textului şi repetate pe margine, indică, de regulă, opţiuni de traducere diferite sau variante lexicale, reţinute de traducător sau de revizor din izvoarele avute la îndemînă. Alteori, acelaşi semn marchează o omisiune de traducător sau de copist. În notele filologice am folosit formule adecvate de definire a acestor inserţii.

e) Semnele √ sau ‟ scrise cu roşu, inserate de regulă la începutul unui verset, marchează locul de inserţie al unei trimiteri biblice. Aceste trimiteri biblice au fost transcrise ca atare, în forma prescurtată din text, uşor de recunoscut şi de completat de către cititorul modern avizat. Cînd referinţele biblice au fost date în original în limba slavonă, am completat între paranteze pătrate titlul referinţei respective, aşa cum apare el în *Biblia* slavonă de la Ostrog (1581), însoţit, între paranteze, de prescurtarea titlului respectiv din lista titlurilor biblice ale ediţiei noastre. De asemenea, au fost completate între paranteze pătrate slovele lipsă din sintagmele, expresiile sau propoziţiile în limba slavonă, indicîndu-se şi traducerea acestora.

f) O mînă desenată marginal cu roşu atenţionează asupra unei trimiteri textuale la persoana lui Iisus Hristos. Am menţionat explicit acest fapt în secţiunea de note filologice.

Cît priveşte MS. 4389, textul biblic este prezentat pe două coloane, cu un scris regulat şi relativ curat, în grafia chirilică semicursivă specifică şi ea jumătăţii secolului al XVII-lea. Este folosită o cerneală neagră-cafenie în textul de bază şi o cerneală roşie la scrierea titlurilor cărţilor biblice, a numărului capitolelor, a literei ornamentale cu care începe un capitol, precum şi, rareori, la scrierea unor indicaţii marginale mai speciale. Scriptorul pare să fi fost aceeaşi persoană cu autorul traducerii sau al unei revizuiri, după cum deducem din numeroasele note marginale, scrise de aceeaşi mînă şi redactate în cunoştinţă de cauză. Ca şi în cazul MS. 45, am transcris integral toate aceste notaţii marginale, dîndu-le în note de subsol şi descriindu-le într-o manieră cît mai explicită.

La fel ca în cazul MS. 45, trimiterile biblice marginale din MS. 4389, marcate în text, de regulă, printr-o linie oblică flancată de două puncte, au fost transcrise ca atare, în forma prescurtată din text, uşor de recunoscut şi de completat de cititorul modern avizat. Cînd referinţele biblice au fost date în original în limba slavonă, am completat între paranteze pătrate titlul referinţei respective, aşa cum apare el în versiunea slavonă de la Ostrog (1581), însoţit, în paranteze, de prescurtarea corespunzătoare din lista titlurilor biblice ale ediţiei noastre. Au fost, de asemenea, completate în paranteze pătrate slovele lipsă din sintagmele, expresiile sau propoziţiile în limba slavonă, indicîndu-se şi traducerea acestora.

2. Notele filologice

Notele cu caracter filologic, pe care le-am tipărit separat, în capitolul *Note filologice şi textuale*, potrivit structurii tradiţionale a seriei noastre, au un caracter textual strict, referindu-se, pe lîngă transcrierea tuturor inserţiilor marginale menţionate mai sus, şi la alte aspecte precum: semnalarea greşelilor evidente sau probabile ale scriptorului, corectate în textul transcris; omisiuni, ştersături sau autocorecturi ale scribului; inversări de sintagme sau de secvenţe frastice, marcate de regulă în text cu cifre, lecţiuni nesigure sau probabile, grafii neobişnuite sau rare etc.

Aceste inserţii marginale reprezintă indicii foarte preţioase despre complexitatea procesului de traducere sau de revizuire în care anonimii noştri predecesori din secolul al XVII-lea se lăsau angrenaţi. Definirea nuanţată a semnificaţiilor şi a funcţiilor textuale ale acestor glose marginale este o sarcină filologică dificilă, implicînd urmărirea atentă a versiunilor de bază, *Septuaginta* de la Frankfurt (1597) pentru MS. 45 şi *Biblia* de la Ostrog (1581) pentru MS. 4389, în paralel cu versiunile auxiliare (slavonă, respectiv latinească). Rezolvarea integrală şi sistematică a acestei sarcini am amînat-o pentru mai tîrziu, şi anume pentru momentul cînd vom edita integral şi autonom cele două versiuni manuscrise menţionate. Deocamdată, pentru a rămîne în cadrele schemei „clasice” a seriei *Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, aşa cum ne-am propus, ne-am mulţumit să le transcriem cu scrupulozitate, încercînd şi o scurtă calificare a lor (explicaţie, corectură, adăugire etc.).

3. Problema lui *î/â*

Am continuat să scriem cu *î* şi *sînt* din raţiuni de consecvenţă cu ansamblul seriei MLD.

4. Paginaţia

Ca în volumele anterioare din seria *Monumenta linguae Dacoromanorum*, paginaţia de referinţă în editarea *Bibliei* de la Bucureşti (1688) o respectă pe cea originală. Întrucît paginaţia chirilică originală este consecventă şi nu pune probleme, am preluat-o ca atare, transcriind valorile cifrice ale slovelor chirilice în echivalentele lor „arabe”, numerotînd şi coloanele. Cît priveşte cele două manuscrise, am respectat, de asemenea, paginaţia originală notată, potrivit tradiţiei, cu literele chirilice corespunzătoare, renunţînd la paginaţia mecanică modernă. În unele cazuri, disparitatea cantitativă dintre cele trei versiuni româneşti ne-a determinat, pentru a menţine alinierea verset la verset după *Biblia* de la Bucureşti (1688), să apelăm la un artificiu tehnoredacţional, decupînd cele cinci coloane în mod corespunzător.

5. Problema secvenţelor în slavonă

Cuvintele, sintagmele, propoziţiile sau frazele în slavonă, prezente în special în notaţiile sau glosele marginale din manuscrise, au fost transliterate ca atare (completîndu-se în

paranteze pătrate slovele lipsă) şi traduse în secţiunea de note filologice.

6. Prescurtările

Prescurtările obişnuite ale scrisului chirilic au fost completate tacit. Se prescurtează, de regulă, substantive, adjective sau verbe cu mare frecvenţă în texte. Absenţa unei slove sau a unui grup de slove este marcată de obicei cu semnul prescurtării (̄), plasat deasupra cuvîntului. Cele mai frecvente prescurtări sînt de următoarele tipuri: *бл҃ви҇* = *blagoslovi* (B 1688, 289), *сфⷭтⷣлⷣи* = *sfîntului* (B 1688, 307), *Дⷭ҇д* = *David* (MS. 45, 499, 857 *et passim*; B 1688, 288 *et passim*), *Дⷣⷭ҇* = *Dumnedzău* (MS. 45, *passim*), *дм҃нзъⷣ* = *Dumnezău* (B 1688, 310), *дм҃нзъⷣл҆* = *Dumnezăul* (B 1688, 297), *дм҃не* = *Doamne* (B 1688, 307), *дⷯ҃ль* = *Duhul* (B 1688, 317) sau *дⷯ҃ⷣⷭ* = *Duhul* (MS. 45, 751, 901 *et passim*), *мл҃ъ* = *milă* (MS. 45, 500, 507, 742, 834 *et passim*), *мл҃҇тив* = *milostiv* (MS. 45, 505), *мл҃҇ти҇ⷭ* = *milostiv* (MS. 45, 511) sau *мл҃҇ти҇вⷣⷭ* = *milostivul* (MS. 45, 511, 517), *мл҃ⷣ҇кь* = *miluiesc* (MS. 45, 507), *мл҃ⷣ҆* = *milui* (MS. 45, 509, 512 et *passim*), *мл҃ⷣѧⷦе* = *miluiêşte* (MS. 45, 507, 508, 511 *et passim*), *мл҃҇тéнїѧ* = *milosteniia* (MS. 45, 512 *et passim*), *мл҃҇тивúтⷬ* = *milostivit* (B 1688, 334), *мл҃҇тéнї҆* = *milostenii* (MS. 45, 727), *Їер҇л҃м* = *Ierusalim* (MS. 45, 728, 731, 832 *et passim*), *мл҃ⷣи҆т* = *miluit* (MS. 45, 733, 734), *немл҇тúви* = *nemilostivi* (MS. 45, 501), *сфⷭтⷣлⷣи* = *sfîntului* (B 1688, 307), *Домⷭнлⷣⷭ* = *Domnului* (MS. 4389 *et passim*), *Дⷭ҃дъ* = *David* (MS. 4389, *passim*), *ѧпр҃а҇т* = *împărat* (MS. 4389, *passim*), *прⷰр҃кⷽ* = *proroc* (MS. 4389, *passim*).

7. Suprascrierile

În cele două manuscrise, slovele suprascrise sînt destul de frecvente. Suprascrierea este marcată inconsecvent prin semnul suprascrierii (titla: ◌҇); de multe ori, slovele suprascrise nu sînt marcate prin titlă. Slove aflate în această poziţie pot fi toate consoanele, cu o frecvenţă relativ mai mare grafemele *л*, *н*, *р*, *с* şi *ч*. Foarte frecvent este suprascrisă semivocala *і* în poziţie finală, de regulă cu funcţie de desinenţă. În acest scop se foloseşte un semn special, o scurtă linie orizontală, semicurbă, cu un punct la mijloc (aproximativ: ◌҆, vezi mai jos, § 21, la slova *і*): *прⷯ҆* = *prah* (MS. 45, 445), *прⷴ҇мⷯ* = *preajma* (MS. 45, 446), *ⷴ* = *eu* (MS. 45, 446), *ѧ҆трⷣ* = *întru* (MS. 45, 447), *вⷭ҇мы҆кѧ҃* = *vor mînca* (MS. 45, 499), *дъ҃легъ҄рилⷯ кⷣви҇телⷭ҇* = *dăzlegările cuvintelor* (MS. 45, 499), *Дⷣ҃мнезъⷽ* = *Dumnedzău* (MS. 45, 500), *нъдъ҃ⷴдⷣѧⷦе* = *nădăjduiêşte* (MS. 45, 500), *прⷭ҇рочúцъ* = *proroción* (MS. 534), *а҆ⷽа҆ⷣзи҃т* = *au audzit* (MS. 552), *аⷽфъкⷣ҃т* = *au făcut* (MS. 553), *вⷭ҇лъⷽдⷯ҃* = *vor lăuda* (MS. 554), *Θⷺ҇ви҇ⷭ* = *Thesvis* (MS. 45, 727), *а҇рарⷽ* = *Ararath* (MS. 45, 728), *вⷱ҆никъ* = *vêcinică* (MS. 45, 728), *вⷯ҆чⷭ҆* = *vêcii* (MS. 45, 735), *рь҆ⷱⷣлⷯ҆* = *rînduiêlei* (MS. 45, 741), *фрь҆ⷱсⷯ҆цⷺ҆* = *frîmsêţele* (MS. 45, 745), *съ҃дⷣчⷺ҃т* = *să-i ducem* (MS. 45, 836), *ⷣшилⷭ҇* = *uşilor* (MS. 45, 838), *мⷺсалⷭ҇* = *Mesaloth* (MS. 45, 845), *рь҆ⷱⷣⷭ* = *rîndu* (MS. 45, 845).

Uneori sînt suprascrise cîte două slove, în succesiune directă sau separat, la acelaşi nivel sau „în trepte”: *ни҆ⷱ҃* = *nici* (MS. 45, 445), *нъдъ҃ⷴдⷣⷺ҇кь* = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), *ѧ҆ⷱфи҆ⷱсерьсь* = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), *Домⷱ҃нⷣⷭ҇* = *Domnul* (MS. 45, 447), *а҇ⷣⷭи҆ⷯ* = *audzind* (MS. 45, 499), *кⷣвь҆ⷱ҃т* = *cuvînt* (MS. 45, 499), *ѧ҆ⷱ҃трⷯ҆* = *întraţi* (MS. 45, 531), *мⷭⷰт* = *mort* (MS. 45, 539), *пъмь҆ⷱт* = *pămînt* (MS. 45, 551), *стⷯпⷺ҆ⷱⷺ* = *stêpene* (MS. 45, 554), *сърı҆ⷯ* = *sărind* (MS. 45, 728), *кⷣръ҆ⷯ* = *curînd* (MS. 738), *цъⷰ҃* = *ţări* (MS. 45, 836), *жıдⷯ҃лⷯⷰ* = *jidovilor* (MS. 45, 845), *лепъдь҆ⷯ* = *lepădînd* (MS. 45, 851) sau, mai rar, chiar în grupuri de cîte trei: *прⷺнекⷣрⷯ҆ⷱ҃їⷯрⷯⷺ* = *pre necuraţi piêrde* (MS. 45, 499), *вⷯрⷯⷺ* = *vêrde* (MS. 45, 539), *ⷣ҃ⷯⷺ* = *unde* (MS. 45, 539), *ръ҇пⷣ҃ⷯⷺ* = *răspunde* (MS. 556), *сфı҆ⷱцı҆ⷱⷯⷣ* = *sfinţindu* (MS. 45, 746), *ⷣ҃ⷯ* = *unde* (MS. 45, 841).

Ca soluţie tehnică de transcriere, am ales „coborîrea” în rînd a slovelor respective, fără nici o indicaţie.

În textul tipărit al *Bibliei* de la 1688, slovele suprascrise sînt frecvente, în general la capăt de rînd. Suprascrierea este marcată prin semnul suprascrierii (titla: ◌҇) consecvent în cazul consoanelor *л*, *н*, *р*, *с*, *д*, *ч*, *ц*, *ш* şi al vocalei *о*. În celelalte situaţii, suprascrierea nu este marcată întotdeauna. Exemple de suprascriere: *дⷺ҇тⷦ* = *dentîiu* (B 1688, 289), *мл҇тивúтⷬ* = *milostivit* (B 1688, 334), *ръма҃ⷱ* = *rămaşi* (B 1688, 292), *ръ҇збóю* = *războiu* (B 688, 292), *нⷣмърⷣⷯ* = *numărul* (B 1688, 292) *аⷯ* = *al* (B 1688, 296), *надаⷱ҆* = *Nathan* (B 1688, 296), *тъⷽ* = *tău* (B 1688, 312), *дⷱ҆ци* = *dinţi* (B 1688, 314), *нⷭ҆ⷱ* = *noi* (B 1688, 316), *лⷣа҃т* = *luat* (B 1688, 318).

Uneori sînt suprascrise cîte două slove, în acelaşi cuvînt: *вⷺ҇сⷣⷭ* = *Vethsur* (B 1688, 289), *прⷭ҇рочⷱ҆дь* = *prorocind* (B 1688, 319).

Şi în acest caz am optat pentru transcrierea la rînd a slovelor respective, fără nici o indicaţie specială.

8. Scrierea cu majusculă

Potrivit regulilor ortografice actuale, teonimele şi numele asimilate acestora au fost scrise cu majusculă: *Dumnezeu*, *Domnul*, *Atotputernicul*, *Atotţiitoriul* etc. Nu am folosit scrierea cu majusculă a pronumelor teofore, pentru a nu crea dificultăţi majore în procesul prelucrării automate a textelor.

9. Numerotarea versetelor

Numărul versetelor a rămas cel din original, care reproduce numerotarea *Septuagintei* de la Frankfurt (1597). Nu sînt greşeli de numerotare, de aceea nu a fost necesară intervenţia noastră în textul *Bibliei* de la Bucureşti (1688). Numerotarea versetelor din manuscrise a fost păstrată ca atare, atunci cînd ea coincide cu aceea din textul-reper (*Biblia* de la 1688). Cînd apar diferenţe, numărul versetului din manuscrise a fost scris între paranteze drepte, [ ], iar textul a fost aliniat potrivit versetului corespunzător din textul tipărit la 1688, cu adoptarea numerotării de acolo. Varianta actualizată a traducerii *Septuagintei*, tipărită pe coloana a cincea, urmează întocmai numerotarea versetelor

din *Biblia* de la 1688, confruntată cu izvorul grecesc principal, *Septuaginta* de la Frankfurt (1597).

10. Accentul, spiritele

Problema accentului este una importantă şi delicată, ignorată complet pînă acum de filologii români, cu consecinţe regretabile. Atît în textul tipărit, cît şi în manuscrise, accentele sînt notate cu mare frecvenţă, deşi nu în mod consecvent: cel ascuţit (*á*) pe vocale din interiorul cuvîntului, cel grav (*à*) pe vocale finale sau pe cuvinte monosilabice. Am reţinut accentuarea, folosind, în mod convenţional, un singur accent, cel ascuţit, în următoarele cazuri:

1) atunci cînd accentuarea marcată a cuvîntului românesc obişnuit este diferită de cea din româna standard actuală: **а҆колѡҀ** = *acoló* (B 1688, 287, 302, MS. 45, 448) sau **а҆кѡлѡҀ** = *acoló* (MS. 45, 501, 505, 731, 732, 737, 888), **пелѝца** = *pielíţa* (MS. 45, 749), **де҃кѡлѧҀ** = *dencoleá* (MS. 45, 842), **та́ла҃зи** = *tálanzi* (MS. 45, 854), **і᷾сторі́є** = *istoríe* (MS. 45, 905);

2) întotdeauna la numele proprii, atunci cînd accentul este marcat în textul chirilic original: **а҆да́мь** = *Adám* (B 1688, 287), **каїна́нь** = *Cainán* (B 1688, 287), **доданѝнь** = *Dodanín* (B 1688, 287), **е҆ве́рь** = *Evér* (B 1688, 287), **фале́кь** = *Faléc* (B 1688, 287), **Лива́нѧ҃** = *Livánului* (MS. 45, 454), **КореҀ** = *Coré* (MS. 45, 459), **Іѻ᷾да́нѧ҃** = *Iordánului* (MS. 45, 459), **Ви᷾савѣҀ** = *Virsavée* (MS. 45, 463), **І҆саі́а** = *Isaía* (MS. 45, 529), **О҆зі́а** = *Озía* (MS. 45, 534), **Мана᷾сіҀ** = *Manassí* (MS. 45, 536), **і҆wна́да҃** = *Ionáthan* (MS. 45, 731), **навѫхwдwнѡ́сѡ᷾** = *Navuhodonósor* (MS. 45, 736), **е҆ѳіѡпі́є҆** = *Ethiopíei* (MS. 45, 737), **ветwрѡ́** = *Vethoró* (MS. 45, 738), **і҆аре́ѳ** = *Iaréth* (MS. 45, 738), **І҆ѵді́ѳь** = *Iudíth* (MS. 45, 744), **димитрі́є** = *Dimitríe* (MS. 45, 847), **і҆о́ппа** = *Ióppa* (MS. 45, 850), **Лісі́а** = *Lisía* (MS. 45, 878), **Ника́нѡ᷾** = *Nicánor* (MS. 45, 880);

3) la cuvintele neologice în raport cu norma epocii (grecisme, slavonisme, latinisme, ebraisme): **а҆лимо́ѳь** = *alimóth* (B 1688, 298), **а҆маcсени́ѳ҆** = *amasseníth* (B 1688, 298), **і҆есефи́м҆** = *iesefím* (B 1688, 305), **заѯхѡҀ** = *zachó* (B 1688, 307), **хіерéѳи** = *hieréthi* (B 1688, 300), **фелéѳи** = *feléthi* (B 1688, 300), **заѯхи́лоѯ҆** = *zakhílor* (B 1688, 306), **хоѳаре́ѳ҆** = *hotharéth* (B 1688, 310), **фасе́к҆** = *faséc* (B 1688, 328), **маса́на** = *masána* (B 1688, 332), **е҆лефа́нд҆** = *elefánd* (B 1688, 314), **нъси́лїе** = *năsílie* (MS. 45, 863), **ті́ра҃** = *tíran* (MS. 45, 869), **пе҃дико᷾ті́** = *pendicostí* (MS. 45, 876). În rarele situaţii în care astfel de cuvinte nu sînt accentuate în textul tipărit, au fost transcrise ca atare: **софе́р҆** = *sofer* (B 1688, 298);

4) atunci cînd diferenţiază forme flexionare omografe de prezent, respectiv perfect simplu la verb, ori forme verbale de alte părţi de vorbire: **а҆дѫнъҀ** = *adunắ* (B 1688, 298), **сѫрпъҀ** = *surpắ* (B 1688, 301), **преоцїѧҀ** = *preoţiiá* (B 1688, 303), **тѫ᷾бѫри́съ** = *turburá-să* (MS. 45, 445), **а҆дь҃къҀ** = *adîncắ* (MS. 45, 446), **събѫкѫрь҆** = *să bucurắ* (MS. 45, 449), **съръҀтъҀ** = *sărutắ* (MS. 45, 503), **сѫрпъҀ** = *surpắ* (MS. 45, 512), **т҃прещѡ́ръҀ** = *împregiúră* (MS. 45, 517), **гѫ᷾тъҀ** = *gustắ* (MS. 45, 519), **скѫтѫръҀ** = *scuturắ* (MS. 45, 537), **стригъҀ** = *strigắ* (MS. 45, 539), **съаѫзы́** = *să audzí* (MS. 45, 539), **ри́дикъҀ** = *rădicắ* (MS. 45, 831), **т҃тьпинъҀ** = *întîmpinắ* (MS. 45, 850), **мі҃къҀ** = *mişcắ* (MS. 45, 887), **съмѫтъҀ** = *să mutắ* (MS. 45, 894).

Tradiţia ortografică chirilică românească a reţinut folosirea spiritelor (᾽ şi ᾽), grafeme cu valoare fonetic-distinctivă în scrierea grecească, dar fără valoare fonetică în chirilica popoarelor slave, ca şi în cea românească. În *Biblia* de la Bucureşti (1688) este marcat numai spiritul lin (̓) pe vocalele iniţiale, singur sau însoţit de accentul ascuţit (̓́), acolo unde este cazul: **а᾽ѫ** = *au* (B 1688, 287), **а᾽ѵрѫ** = *auru* (B 1688, 306), **е᾽л** = *el* (B 1688, 305), **оу᾽нѣ́лтеле** = *unêltele* (B 1688, 306).

Întrucît sînt păstrate în virtutea tradiţiei şi nu au nici o funcţie fonologică, spiritele au fost ignorate în procesul de transcriere.

11. Inconsecvenţe grafice

Am păstrat inconsecvenţele grafice de tipul **а҆вигéа** = *Avighéa*/ **а҆вигéіа** = *Avighéia* (ambele în B 1688, 288, coloana a doua).

12. *Scriptio continua* şi folosirea cratimei

Prezentă mai ales în MS. 45 şi mai puţin în MS. 4389 şi în *Biblia* de la 1688, nesepararea cuvintelor (*scriptio continua*), obişnuită în scrierea medievală şi chiar în unele incunabule din perioada Renaşterii, nu pune în general probleme de transcriere. Potrivit habitudinilor larg răspîndite la scriptorii din secolele al XVI-lea – al XVII-lea, marcarea graniţelor dintre cuvinte este arbitrară, cuvintele mai scurte, inclusiv formele atone ale pronumelor personale sau auxiliarele verbale la formele compuse, fiind scrise „legat" de celelalte. În toate cazurile, am aplicat regulile ortografiei româneşti actuale, folosind cratima ori de cîte ori a fost cazul: **зикънѫдъсъ** = *dzicîndu-să* (MS. 45, 791), **сѫзидѝт** = *s-au zidit* (MS. 45, 792), **а҆ѫдатоуѻпреѧҀ** = *au datu-o pre ea* (MS. 45, 792), **помени́ва** = *pomeni-va* (MS. 45, 793), **т҃тоа᷾рчете** = *întoarce-te* (B 1688, 298), **грешѝтам҆** = *greşit-am* (B 1688, 312). Cuvintele compuse de tipul verbului *binecuvînta* (**съла҆бѝне кѫвинѣ҆тѣзе** = *să-l binecuvintêze*, în B 1688, 300) ori al substantivelor *fărădelege* (**фъръ дѐ лѣ́це** = *fărădelége*, B 1688, 317) sau *untdelemn* (**оу᾽нѣ҆ть де лемѝнѫлѝи** = *untdelemnului*, B 1688, 306) au fost transcrise după regulile actuale. Dar, în situaţiile în care sudura elementelor componente nu era finalizată în epocă, am transcris despărţit: **оу᾽нѣ҆ѫ҆ дѐ лемѝнѫ҆ѫ** = *untul de lemnul* (B 1688, 309).

13. Consoane geminate

În general, consoanele geminate apar în tipăritura de la 1688 mai cu seamă în redarea, după textul *Septuagintei*, a numelor proprii ori a unor xenisme (ebraisme menţinute ca atare în traducerea grecească). Pentru a indica opţiunea „etimologizantă" a scriptorului, am păstrat în transcriere, în aceste cazuri, grafia din original: **а҆малл҆и́ѳи** = *Amallíthi* (B 1688, 304), **а҆маcсени́ѳ҆** = *amasseníth* (B 1688, 298), **ма҃ѳа́нїѧ** = *Matthániia* (B 1688, 298), **ме҆л҆и́ѳи** = *Mellíthi*

(B 1688, 298), **їссахáрь** = *Issahár* (B 1688, 305), **хе^{т}тéилорь** = *hetteilor* (B 1688, 309).

14. Punctuaţia

Pentru facilitarea unei lecturi corecte, am întrebuinţat semnele de punctuaţie curente (, . : ; ? ! –), în conformitate cu regulile punctuaţiei actuale. Folosirea acestor semne de punctuaţie urmează „logica internă" a discursului originar, aşa cum se configurează aceasta în originalul grecesc primar, *Septuaginta* de la Frankfurt (1597), confruntat cu textul critic modern din ediţia Rahlfs a *Septuagintei*. Cazuri mai speciale:

a) linia de pauză (—) a fost folosită pentru a marca absenţa unui verb copulativ subînţeles în originalul grecesc;

b) ghilimelele („ ", « » şi ‘ '), inexistente în original, au fost folosite potrivit regulilor actuale de marcare a vorbirii directe şi a vorbirii indirecte libere. Ordinea citatului în citat a fost următoarea: *Şi grăi Domnul către Gád, cel ce vedea, lui Davíd, zicînd: „Pasă şi grăiêşte către Davíd zicînd: «Aşa zice Domnul: 'Trei eu voiu rădica preste tine. Alêge ţie una dentru iale şi-ţi voiu face ţie'»"* (B 1688, 302);

c) parantezele rotunde ( ) au fost menţinute ca atare în transcrierea *Bibliei* de la 1688. Ele încadrează, ca şi în MS. 45, cuvinte, sintagme sau propoziţii care se află doar în *Septuaginta* de la Londra (1653).

15. Alineatele

În *Biblia* de la Bucureşti (1688) nu se folosesc alineate. Cu excepţia titlurilor cărţilor şi ale capitolelor, scrise centrat, pe rînd nou, versetele, numerotate marginal, sînt scrise în continuare. Începutul versetului este marcat prin majusculă, iar finalul prin punct. Între versete este lăsat, consecvent, un blanc tipografic suficient de mare încît să permită identificarea versetelor. Am optat, la fel ca în volumele anterioare ale seriei, pentru alinierea de la capăt de rînd a versetelor *Bibliei* de la 1688, cu numerotarea din original, păstrată ca reper şi pentru cele două vechi variante de traducere rămase în manuscris. Observăm, încă o dată, că, în mod firesc, între MS. 45 şi *Biblia* de la 1688 sînt puţine diferenţe în numerotarea versetelor, în vreme ce, în cazul MS. 4389, diferenţele, numeroase, sînt date de respectarea, de către traducător, a organizării versetelor din *Biblia* de la Ostrog (1581), de care s-a slujit şi sub acest aspect.

16. Greşelile de copist sau de tipar

Greşelile tipografice ori cele de transcriere ale scriptorilor din MS. 45 şi MS. 4389 au fost corectate în texul transcris, specificîndu-se acest lucru în notele filologice finale.

17. Versiunea modernă

Versiunea modernă originală a textului biblic („coloana a cincea" în schema redacţională a seriei) a fost concepută de iniţiatori ca un instrument auxiliar pentru înţelegerea vechilor versiuni româneşti editate. Autorii traducerii au fost rugaţi să ia ca bază textul de la 1688 şi cele două versiuni paralele (MS. 45 şi MS. 4389), în comparaţie cu originalele lor (SEPT.FRANKF., BIBL.OSTROG şi VULG.). Textul traducerii noastre este redactat în limba română literară actuală, în limitele stilului biblic tradiţional, adică fără inovaţii terminologice neologice, dar cu renunţarea la arhaisme anacronice.

18. Comentariile

La fel ca versiunea modernă, *Comentariile* sînt destinate unei mai bune înţelegeri a textelor biblice româneşti, se adresează cititorului român instruit şi vizează mai ales:

a) aspecte traductologice impuse de compararea textelor româneşti primare (B 1688, MS. 45, MS. 4389) cu originalele cunoscute; s-a urmărit evidenţierea eventualelor greşeli de traducere sau a pasajelor neclare (*loca obscura*);

b) aspecte traductologice impuse de compararea celor trei texte de bază (B 1688, MS. 45, MS. 4389) între ele şi cu principalele versiuni româneşti succesive (BIBL.1795, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1874, BIBL.RADU-GAL., BIBL.CORN.1921, BIBL.ANANIA, BIBL.1911, BIBL.1914); s-a urmărit evidenţierea greşelilor de traducere, a unor opţiuni aberante, a orientării spre izvoare diferite, a unor evoluţii semantice interesante;

c) succinte informaţii şi explicaţii cu caracter enciclopedic, cu privire la *realia biblica* (rituri, instituţii, veşminte, unelte, plante, animale, tehnică civilă şi militară etc.);

d) succinte explicaţii ale unor concepte sau cuvinte rare din textele de bază, nemaiînţelese de cititorul de astăzi;

e) referinţe la literatura antică, orientală sau clasică, precum şi la literatura patristică;

f) explicaţii privitoare la onomastica biblică (antroponimie, teonimie, toponimie, hidronimie etc.).

Comentariile din acest volum au fost realizate de Ana-Veronica Catană-Spenchiu şi Alin Vara. Notele lexicale suplimentare redactate de Eugen Munteanu au fost semnalate prin menţionarea, în paranteză, a numelui autorului (E. M.).

19. Indicele de cuvinte şi forme

Indicele de cuvinte şi forme al volumului cuprinde toate elementele lexicale care apar în textul tipărit la 1688 al cărţii *Daniil*, împreună cu formele pe care acestea le au în context. Întrucît onomastica biblică specială (numele proprii) va face obiectul unui indice general final al ediţiei noastre, au fost incluse în indice, dintre numele proprii, doar teonimele.

Potrivit structurii practicate şi în volumele anterioare ale seriei, fiecare intrare cuprinde, în primul paragraf: forma-titlu a cuvîntului, precizarea primei atestări, descrierea morfologică, echivalarea în limbile germană şi franceză a sensului sau a sensurilor pe care le are cuvîntul în contextul biblic, numărul de ocurenţe. Următoarele paragrafe conţin formele cuvîntului, organizate după criteriul alfabetic, urmate de analiza morfologică şi de ocurenţele fiecărei forme, în ordinea apariţiei, precizîndu-se capitolul şi versetul (exemplu: 13, 9;). Am renunţat, şi în acest volum, la marcarea îmbinărilor stabile, avînd în vedere dificultăţile generate de identificarea acestora şi de lipsa lor de

stabilitate din perspectivă diacronică.

Pentru stabilirea formei-titlu, a fost luată ca reper forma literară actuală a cuvîntului, după *Dicţionarul limbii române*, redactat sub egida Academiei Române. Aceasta subsumează toate variantele grafice şi fonetice ale lexemului: ex. **drept** – *dirept*, **fier** – *hier*, **întîmpiná** – *întimpina*, *timpina* etc. Accentuarea s-a făcut conform normelor literare actuale, rămînînd marcat accentul şi pe formele care prezintă o accentuare diferită de cea actuală. Acolo unde accentul nu a putut fi stabilit, forma-titlu a fost lăsată neaccentuată. Nu am dublat accentul pe litera *ê*, care, prin convenţia stabilită în ediţia noastră, redă întotdeauna un *e* deschis accentuat.

Au fost utilizate, pentru stabilirea primelor atestări, *Dicţionarul limbii române* al Academiei Române, seria veche şi seria nouă, comparat cu *Micul dicţionar academic* (MDA), volumele I-IV, Bucureşti, 2001-2003 şi cu ediţia a treia a dicţionarului bilingv al lui H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, volumele I-III, Wiesbaden – Cluj-Napoca, 2000-2005, verificînd exactitatea formelor şi a surselor şi indicînd, ori de cîte ori a fost cazul, atestarea cuvintelor prin antroponimele sau toponimele corespunzătoare, inclusiv derivate: ex. **hadîm(b)** : (1592 DIRA / în antr. Hatumis *Hadîm*); **léspede** : (1532 DERS / în top. *Leaspede*); **de²** (prep.) : (1504 DLRV / în top. Vai-*de*-ei); **feciór** : (c. 1348 DLRV / în antr. Marco *Fecior*). În cazul surselor care nu au indici de cuvinte şi forme (nume comune şi proprii), s-a indicat pagina: **locuínţă** : (1642 CAZ. GOV. 21), **fericít** : (1581 CORESI, EV. 20), **greutáte** : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 110). Alfabetizarea cuvintelor-titlu prefixate s-a făcut după principiul *Dicţionarului limbii române*, precizîndu-se însă atestarea formelor specifice textului *Bibliei* de la 1688, de exemplu: **întîmpináre** : (**tîmpináre** : înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Entgegenkommen, Empfang" : „bienveillance, réception". În acest sens, bibliografia a fost actualizată, eliminîndu-se unele ediţii vechi, modificîndu-se, unde situaţia a impus-o, şi siglele. Pentru stabilirea perioadei de atestare a unor texte din secolul al XVI-lea ne-am raportat la monografia *Originile scrisului în limba română*, Ion Gheţie, Al. Mareş (autori), Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985.

În privinţa numelor de popoare, comunităţi etnice sau triburi biblice, am optat pentru considerarea acestora ca nume comune şi am stabilit forma-titlu în funcţie de izvoarele lexicografice utilizate sau, acolo unde a fost cazul, de *Biblia* ortodoxă sinodală contemporană, ca reper pentru formele aflate în uzul literar actual ale respectivelor etnonime.

Pentru stabilirea şi echivalarea sensurilor cuvîntului în limbile germană şi franceză am făcut apel la mai multe variante de traducere ale *Bibliei* în aceste limbi. Sensurile sau formele speciale, nelexicalizate în cele două limbi, au fost echivalate prin scurte definiţii: de exemplu **fiáră** : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „wildes Tier, Bestie" : „animal sauvage, bête" : (1x); **săgetá** : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „mit dem Pfeil schießen" : „darder" : (1x). În cazul cuvintelor cu mai multe sensuri în text, acestea au fost echivalate şi diferenţiate prin numerotare: **adăugá** : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. hinzufügen, 2. vergrößern, vermehren, 3. fortfahren" : „1. ajouter, 2. agrandir, augmenter, 3. continuer à" : (16x); **cercá** : (1581 PRL) : v. I : „1. suchen, 2. untersuchen, 3. versuchen, 4. behandeln" : „1. chercher, 2. examiner, 3. essayer, 4. s'occuper de" : (22x).

Avînd în vedere faptul că textul biblic de la 1688 prezintă, în chip firesc, variante şi forme vechi sau rare, au fost făcute corelaţiile lexicografice necesare pentru majoritatea formelor diferite ale cuvintelor-titlu (variante lexicale şi fonetice, forme paradigmatice neregulate etc.).

Nu au fost stabilite intrări de sine stătătoare pentru instrumentele gramaticale, pe care le-am considerat împreună cu forma paradigmatică din care fac parte (este cazul conjuncţiei *să*, ca marcă a modului conjunctiv, al articolului, al pronumelui reflexiv, ca marcă a diatezei reflexive, al verbelor auxiliare). Articolul hotărît masculin *lui* nu a fost cuprins în indice, întrucît el însoţeşte de foarte multe ori, în textele publicate aici, nume proprii, care nu sînt cuprinse în indicele nostru.

O formă primară a indicelui a fost realizată semiautomat, ca în cazul tuturor volumelor din „seria nouă" *Monumenta linguae Dacoromanorum*, cu ajutorul unui program de adnotare şi al unei interfeţe de verificare/ validare a corectitudinii anali-zelor, realizate de Vlad Sebastian Patraş, colaborator al Centrului de Studii Biblico-Filologice „Monumenta linguae Dacoromanorum".

Indicele cărţilor prezente în acest volum a fost corectat de Ana Catană-Spenchiu, Ana-Maria Gînsac, Maria Moruz şi Mădălina Ungureanu.

20. Prezentarea textelor şi structura ediţiei

Potrivit proiectului iniţial al seriei, continuăm să prezentăm textele editate pe coloane, după cum urmează:

a) coloana I: textul chirilic original al *Bibliei* de la 1688, în facsimil;

b) coloana a II-a: transcrierea interpretativă a textului *Bibliei* de la 1688;

c) coloana a III-a: transcrierea interpretativă a textului versiunii „Milescu revizuită" (MS. 45);

d) coloana a IV-a: transcrierea interpretativă a textului versiunii „Daniil Andrean Panoneanul" (MS. 4389);

e) coloana a V-a: versiunea modernă realizată de autorii ediţiei (*vide supra*, § 17).

21. Inventarul grafemelor şi valorile lor fonetice

Setul de litere folosit la tipărirea *Bibliei* de la Bucureşti (1688) este cel întrebuinţat în genere în tipăriturile munteneşti din epocă. Este o scriere chirilică de tipar clară, lizibilă, regulată, relativ măruntă. Majusculele obişnuite au înălţimea de 3 mm, iar minusculele de 1,7 mm. Titlurile interioare sînt tipărite cu majuscule normale, iar colofonul cu minuscule, avînd dimensiunea de 3 mm. Oglinda paginii este de 300 x 180 mm, iar textul este cules pe două coloane, fiecare coloană avînd dimensiunile 300 x 85 mm. Primul cuvînt din fiecare capitol începe cu o literă majusculă ornamentală, înscrisă într-o casetă cu dimensiunile 25 x 14 mm.

Alfabetul chirilic folosit în toate cele trei texte pe care le editǎm în paralel este cel obişnuit, aşa cum a fost el folosit în tipăriturile şi manuscrisele româneşti din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Valorile fonetice ale grafemelor sînt

relativ stabile, cu particularităţile care vor fi specificate în continuare.

Inventarul grafematic al textelor de faţă este format din următoarele slove: **А/а**, **Б/б**, **В/в**, **Г/г**, **Д/д**, **Є/є**, **Ж/ж**, **Ѕ/ѕ**, **З (ʒ)/з (ʒ)**, **И/и**, **І/і**, **/ї**, **К/к**, **Л/л**, **М/м**, **Н/н**, **О/о**, **П/п**, **Р/р**, **С/с**, **Т/т/т**, **Ѹ/ѹ**, **ОУ/оу**, **Ф/ф**, **Х/х**, **Ѱ/ѱ**, **Ѡ/ѡ**, **Ц/ц**, **Ш/ш**, **Щ/щ**, **Ч/ч**, **Ъ/ъ**, **Ь/ь**, **Ы/ы**, **Ѣ/ѣ**, **Ж/ж**, **Ю/ю**, **Ꙗ/ꙗ**, **Ѧ/ѧ**, **Ѩ/ѩ**, **Ѳ/ѳ**, **Ѯ/ѯ**, **Ѿ/ѿ**, **ѵ**, **Ѵ/ѵ/ѵ**.

Reluăm mai jos aceste slove şi le prezentăm monografic, împreună cu valorile lor fonetice contextuale, redate în ortografia românească actuală şi potrivit opţiunilor ediţiei noastre:

А/а (az)

Notează în mod exclusiv vocala *a*, în orice poziţie: **а҆дамь** = *Adám* (B 1688, 287), **а҆дꙋнъ** = *adună* (B 1688, 298), **т҃ꙋпъра́тѹл** = *împăratul* (MS. 45, 283), **а҆чѣ́ла** = *acela* (MS. 45, 512), **да́рѹры** = *daruri* (MS. 45, 513), **кѹра҃т** = *curat* (MS. 45, 530), **ва҆ба́тє** = *va abate* (MS. 45, 536), **а҆лъкѹ҃** = *a lăcui* (MS. 45, 555), **фа́чеⷱ** = *faceţi* (MS. 45, 556), **съкема҆** = *să chema* (MS. 45, 833), **па́чє** = *pace* (MS. 45, 859), **а҆́рмелшр** = *armelor* (MS. 45, 871).

Б/в (buche)

Notează în mod exclusiv consoana *b*, în orice poziţie: **вѹкѹрі́є** = *bucurie* (B 1688, 297), **въ҆рба́ть** = *bărbat* (B 1688, 298), **ро́бѹлѹи** = *robului* (B 1688, 299), **бътръ҃** = *bătrîn* (MS. 45, 282), **тѹ҆рвѹрѣ́съ** = *turbură-să* (MS. 45, 445), **би́нє** = *bine* (MS. 45, 500), **лиⷨвъ** = *limbă* (MS. 45, 502), **а҆ба́тъсъ** = *abată-să* (MS. 45, 504), **въ҆ба҃т** = *bărbat* (MS. 45, 506), **ба́гъ** = *bagă* (MS. 45, 530), **а҆бѧ** = *a bea* (MS. 45, 543), **бъла҆ѹ҆рѹ҆** = *bălaurul* (MS. 45, 545), **зъба́лъ** = *zăbală* (MS. 45, 553), **бирѹи҃цъ** = *biruinţă* (MS. 45, 831), **лиⷨби** = *limbi* (MS. 45, 831), **пшдоа́ба** = *podoaba* (MS. 45, 832), **ѡ҆бръзѹи҃т** = *obrăzuit* (MS. 45, 833).

В/в (vede)

Notează în mod exclusiv consoana *v*, în orice poziţie: **Ва́ла** = *Vála* (B 1688, 288), **а҆́ѹ вени́т҆** = *au venit* (B 1688, 288), **кѹвѧ́нтѹль** = *cuvîntul* (B 1688, 299), **і҆ша́в҆** = *Ioáv* (B 1688, 296), **Лива́нѹлѹ҃** = *Livánului* (MS. 45, 454), **жи́довы** = *jidovi* (MS. 45, 455), **Ви҆́савѣ҆є** = *Virsavée* (MS. 45, 463), **лега́вачинева҆** = *lega-va cineva* (MS. 45, 502), **ви́нш** = *vino* (MS. 45, 503), **т҃ъ҃въцътѹра** = *învăţătura* (MS. 45, 511), **потри́ва** = *potriva* (MS. 45, 511), **т҃ъ҃вѣ́цѣте** = *învęţu-te* (MS. 45, 513), **вшрши҃** = *voroviţi* (MS. 45, 514), **кѹвынтѹль҃** = *cuvîntului* (MS. 45, 516), **ві҆́є** = *vie* (MS. 45, 545), **врѣ́мѧ** = *vrêmea* (MS. 45, 553), **пѹ҆́невш҃** = *pune-voi* (MS. 45, 558), **вш́ѧ** = *voia* (MS. 45, 570), **жі́дшⷡ** = *jidov* (MS. 45, 833), **скьрнъві́ѧ** = *scîrnăviia* (MS. 45, 841), **вш́є** = *voie* (MS. 45, 841), **изⷭвш́дѹ҆** = *izvodul* (MS. 45, 852).

Г/г (glagoli)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează consoana *g*, atunci cînd este urmată de o consoană sau de o vocală nepalatală: **грешѝта҆м҆** = *greşit-am* (B 1688, 312), **погорѫ҆** = *pogorî* (B 1688, 318), **тоиⷢ** = *toiag* (B 1688, 296), **сѹ҆ѹпогорѫ҃т** = *s-au pogorît* (MS. 45, 283), **вшрѹ́ѹга́** = *vor ruga* (MS. 45, 499), **гръ҆́ѧщє** = *grăiêşte* (MS. 45, 500), **съ҆бл҃гословъ҆кь** = *să blagoslovăsc* (MS. 45, 501), **чи҃гътѹ́а́рѣ҆** = *cingătoarea* (MS. 4389, 723), **стригá́рѣ҆** = *strigarea* (MS. 4389, 724), **гръи҃т** = *grăit* (MS. 4389, 725), **грѹ́а́пѫ** = *groapă* (MS. 4389, 728).

2. Notează consoanele palatale corespunzătoare grafemelor actuale *ghe* şi *ghi*, atunci cînd este urmată de **є**, **и**, **і**, **ї**, **ѵ**, **ѣ**, **ю**, **ѧ**, **ꙗ** sau **ѥ**. Exemple: **а҆́ѹ жѹ҆ѝгїа́т҆ь** = *au junghiat* (B 1688, 327, 328), **гїе҆ргесе́ѹ** = *Ghiergheséu* (B 1688, 287), **е҆гѵ́петѹлѹй҃** = *Eghípetului* (B 1688, 297), **е҆гѵ҆пт҆ѣ́н҆** = *eghiptean* (B 1688, 288), **оу҆́ѹ҆гюри** = *unghiuri* (B 1688, 314), **а҆ѹжѹ҃гꙗ҃т** = *au junghiat* (MS. 45, 283), **стьⷨгѧ** = *stînghea* (MS. 45, 461), **ѹ҃гю** = *unghiu* (MS. 45, 503), **привеги҃ⷭ** = *priveghind* (MS. 45, 504), **ги҃деⷱ** = *ghindei* (MS. 45, 531), **съ҆жѹ҃гє** = *să junghe* (MS. 45, 539), **негинийца** = *neghiniţa* (MS. 45, 547), **рагиⷭ** = *Raghis* (MS. 45, 729), **гиѡ҆чи҆ⷣ** = *ghiocile* (MS. 45, 734), **гесе҃ⷨ** = *Ghesem* (MS. 45, 737), **геⷬгесе́иⷣ** = *ghergheseii* (MS. 45, 740), **привегѧ҆** = *priveghea* (MS. 45, 853), **гшⷬгі́ѧ** = *Gorghíia* (MS. 45, 877), **е҆гѵ́петѹлѹⷣ** = *Eghípetului* (MS. 4389, 726), **жѹ҃геⷬі҆** = *jungheri* (MS. 4389, 727).

Д/д (dobro)

Notează în mod exclusiv consoana *d*, în orice poziţie: **давѝ҆д҆** = *David* (B 1688, 296), **дм҃нзъѹ** = *Dumnezău* (B 1688, 310), **доданѝнь** = *Dodanín* (B 1688, 287), **фѹдь** = *Fúd* (B 1688, 287), **дшⷨнѹ҆** = *Domnul* (MS. 45, 283), **зикънⷭѹ** = *dzicîndu* (MS. 45, 285), **нъдъ҃ждєськь** = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), **ады҃къ** = *adîncă* (MS. 45, 446), **жи́довы** = *jidovi* (MS. 45, 455), **Іѡ҆да́нѹлѹ҃** = *Iordánului* (MS. 45, 459), **дрє҃та́тє** = *dreptate* (MS. 45, 499), **кредиⷢчша́съ** = *credincioasă* (MS. 45, 507), **нъдеⷢ҃дѣ** = *nădejdea* (MS. 45, 513), **ва҆ⷬдє** = *va arde* (MS. 45, 557), **нърѡ́дѹ҆** = *nărodul* (MS. 45, 564), **дъпъⷬтатъ** = *dăpărtată* (MS. 45, 568), **пеⷬси́да** = *Persída* (MS. 45, 736), **е҆ши҃ⷭ** = *ieşind* (MS. 45, 737), **а҆рьⷭ** = *arînd* (MS. 45, 856), **ро́ѡ́дѹ҆** = *rodul* (MS. 45, 856), **депрегюⷬ** = *depregiur* (MS. 45, 869), **жѹдекътшⷬ** = *judecător* (MS. 45, 877).

Є/є (iest)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează vocala *e* la început, la mijloc şi la final de silabă: **е҆гѵ҆пт҆ѣ́н҆** = *eghiptean* (B 1688, 288), **а҆л҆трéилѣ҆** = *al treilea* (B 1688, 289), **манадиса́рїеⷩ** = *Manathisáriei* (B 1688, 289), **фечо́рїй҃** = *feciorii* (B 1688, 287), **деѹ҆́н҆дє** = *de unde* (B 1688, 287), **ѕи́сє** = *dzise* (MS. 45, 287), **ц҆і҆є** = *ţie* (MS. 45, 287), **нищтє** = *nişte* (MS. 45, 445), **шезѹт** = *şezut* (MS. 45, 445), **т҃ъ҃фи҃ⷭсерьсь** = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), **Корѐ҆** = *Coré* (MS. 45, 459), **ва́селе** = *vasele* (MS. 45, 833), **лéфı** = *lefi* (MS. 45, 848), **немі҆ⷦ** = *nemic* (MS. 45, 885), **дирє҃ⷬ** = *direpт* (MS. 4389, 723), **спорéскь** = *sporesc* (MS. 4389, 723), **а҆ле ноа҆стре** = *ale noastre* (MS. 4389, 723), **де дѹрѣ́ре** = *de durêre* (MS. 4389, 723).

De asemenea, **ѥ** notează vocala *e* la iniţiala de nume proprii străine: **е҆́вéрь** = *Evér* (B 1688, 287), **е҆́лдáдь** = *Eldád* (B 1688, 288), **е҆леáзаⷬ** = *Eleázar* (MS. 45, 833), **ѥфра҆ѳѹлѹ҃** = *Efrafthului* (MS. 45, 835), **ѥ҆́ѳпа́тшⷬ** = *Efpátor*

(MS. 45, 861), *ѥ҆кв҃ватанà* = *Ecvatánà* (MS. 45, 871), *ѣ҆фра҃θ* = *Efrath* (MS. 4389, 723).

2. Notează diftongul *ie* la început de silabă sau cînd formează singur o silabă: *ѣ҆шисѧ҃т* = *ieşit* (B 1688, 289), *лъкѫ́ескѫ* = *lăcuiescu* (B 1688, 290), *ръзбо́ае* = *războaie* (B 1688, 302), *сѫ́е* = *suie* (B 1688, 334), *сфътѫ́ѥ҆кѫ* = *sfătuiescu* (MS. 45, 283), *па́ел҆ѥ* = *paiele* (MS. 45, 287), *ръзбѡ́аелѡ҆* = *războaielor* (MS. 45, 288), *перѝре* = *pierire* (MS. 45, 391), *вѡ́е* = *voie* (MS. 45, 530), *вѧ҃ѣ҆шѝ* = *va ieşi* (MS. 45, 531), *мѫ́ери* = *muieri* (MS. 45, 532), *плѡ́ае* = *ploaie* (MS. 45, 532), *нъдъждѫ́ѥ҆кь* = *nădăjduiesc* (MS. 45, 733), *ѣ҆шїѧ҃* = *ieşiia* (MS. 45, 734), *мѫ́ерілѡ҆* = *muierilor* (MS. 45, 832), *вѡ҃ѥ҆та* = *vom ierta* (MS. 45, 862), *ѡ҆бычѣ́е* = *obicêie* (MS. 45, 864), *тъмѣ́е* = *tămîie* (MS. 887), *ѣ҆шѝ* = *ieşi* (MS. 4389, 734).

Decizia pe care am luat-o, de a transcrie în aceste situaţii sistematic prin *ie*, conform regulii ortografice actuale, se justifică şi prin prezenţa multor situaţii în care diftongul respectiv este notat ca atare, prin grupul de slove *їѣ*, ca în contextele: *пїѣрдѫ́т҃* = *pierdut* (B 1688, 313), *пїѣрзѫ́҃дь* = *pierzînd* (B 1688, 302), *пїѣ́трилѣ* = *pietrile* (B 1688, 314), *пїѣтрилѣ҆* = *pietrile* (MS. 45, 362), *пїѣ҆рдѫ҃т* = *pierdut* (MS. 45, 367), *пїѣ҆р* = *pier* (MS. 45, 500), *сѫвѧ҃т҃пїѣдека҃* = *să va împiedeca* (MS. 45, 500, 516), *т҃пїѣдекътѫ́ра* = *împiedecătura* (MS. 45, 505), *фїѣ҆р* = *fier* (MS. 45, 516), *сѧ҆т҃пїѣдека҃т* = *s-au împiedecat* (MS. 45, 518), *нѫ́севѡ҆ тпїѣдека* = *nu se vor împiedeca* (MS. 45, 595), *фїѣ҆рвѣ҃тѣ* = *fierbinte* (MS. 45, 728), *ѧ҆҆пїѣ҆рдѫ҃т* = *au pierdut* (MS. 45, 732), *пїѣ́трыѕ* = *pietri* (MS. 45, 736, 741), *ла҆҆пїѣ҆рдѫ҃т* = *l-au pierdut* (MS. 45, 737), *фїѣрѫ́т҃* = *fierul* (MS. 45, 740).

Am considerat alternanţele grafice de tipul *кѣ/ кїѣ* ca reflectînd o incertitudine în rostire şi, de aceea, le-am menţinut ca atare în transcriere: *кїѣдрѫ* = *chiedru* (B 1688, 309) vs. *кѣдрѫ* = *chedru* (B 1688, 302), *кїѣмат҃* = *chiemat* (B 1688, 295) vs. *кѣмат҃* = *chemat* (B 1688, 297), *съ҆кїѣ҆тѫ҃ѧ҃* = *să chieltuia* (MS. 45, 368), dar *кѣ҆тѫ҃҃съ* = *cheltui-să* (MS. 45, 549), *тевѣ҃҃кема҃* = *te vei chema* (MS. 45, 530), *ѧ҆҆кема҃т* = *au chemat* (MS. 45, 543), *кема҃и҆҆* = *chemaţi* (MS. 45, 887), *кїѣмъ҆҆* = *chiemări* (MS. 45, 887).

Ca o concesie făcută ortografiei româneşti actuale, motivată estetic, am exceptat de la această regulă de transcriere formele flexionare ale verbului *a fi* (*ѣ҆рà* = *era*, *ѣ҆ши* = *eşti*, *ѣ҆҃* = *e*) şi ale pronumelor personale (*ѣ҆́ѕ* = *eu*, *ѣ҆́лъ* = *el* şi *ѣ҆́и* = *ei*).

3. Uneori, în poziţie mediană accentuată, *ѣ* notează, în B 1688, diftongul *ea*: *пръ́ѣжма* = *preajma* (B 1688, 290).

Ж/ж (juvete)

Notează în mod exclusiv consoana *j*, în orice poziţie: *ѧ҆҆ѫ҃тѡрà҃* = *ajutorá* (B 1688, 326), *жѫдекѣ҆цилѣ* = *judecăţile* (B 1688, 299), *жѫ҃ртъ҆вникъ҆҆* = *jîrtăvnicul* (B 1688, 291), *пръ́ѣжма* = *preajma* (B 1688, 290), *ѧ҆҆ жѫ҃йгаѣ҃т҃ь* = *au junghiat* (B 1688, 328), *ѧ҆҆жѫ҃҃йгаѣ҃т҃* = *au junghiat* (MS. 45, 283), *примѣ́ѣ҆҆дїѧ* = *primejdiia* (MS. 45, 283), *жи҆҆тъ҆҆вникъ҆҆ѵ҃* = *jirtăvnicului* (MS. 45, 285), *нъдъ҆҆ѣ҆҆дѣ҆кь* = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), *пръ҆҆ѣ҆҆ма* = *preajma* (MS. 45, 446, 736), *жидовы* = *jidovi* (MS. 45, 455), 457), *жѫдека́та* = *judecata* (MS. 45, 499), *жѣ҆҆ѫ҃* = *jeţ* (MS. 45, 504), *нъдѣ҆҆ждѣ* = *nădêjde* (MS. 45, 507), *жи҆҆твелѡ҆҆* = *jirtvelor* (MS. 45, 530), *жѫдекътѡ҆҆* = *judecător* (MS. 45, 531), *ми҆҆҆

= *bine* (MS. 45, 509), **феричи**$^{и\smile}$ = *fericiţi* (MS. 45, 511), **ни́къ́ры** = *nicăiuri* (MS. 45, 513), **нѧмѳрил**$^{\smile}$ = *neamurile* (MS. 45, 727), **дє^{и}трѳми́нє** = *dentru mine* (MS. 45, 729), **зи́сє** = *dzise* (MS. 45, 729), **копи́лє** = *copile* (MS. 45, 729), **ти́гри**^{с} = *Tígris* (MS. 45, 731), **пъри^{и}цы** = *părinţi* (MS. 45, 733), **сфи^{и}ці**$^{\smile}$ = *sfinţii* (MS. 45, 733), **зи́сє** = *dzise* (MS. 45, 733), **прѣвє^{с}титѡ́рі**$^{\smile}$ = *pre vestitorii* (MS. 45, 737), **а^{ѳ}а̂копери**^{т} = *au acoperit* (MS. 45, 739), **фіи**$^{\smile}$ = *fiii* (MS. 45, 740), **пъри^{и}цилѡ**^{ѵ} = *părinţilor* (MS. 4389, 733), **по^{ѵ}ни**^{ці} = *porniţi* (MS. 4389, 733), **фъръделе́цюи́рѣ** = *fărădelegiuirea* (MS. 4389, 733), **вѡ́шри** = *voştri* (MS. 4389, 735).

2. Notează semivocala i la final de silabă: **ма́ика** = *maica* (B 1688, 309) şi pe *i* asilabic: **кѣ́чи** = *căci* (B 1688, 289), **лѳ́и** = *lui* (B 1688, 315), **то́ци** = *toţi* (B 1688, 309), **ко^{ци}** = *coţi* (MS. 363), **ни^{ци}** = *nici* (MS. 445), **кь^{и}та^{ци}** = *cîntaţi* (MS. 447).

3. Prevăzută cu semnul scurtimii (˘), marchează, nesistematic, semivocala *i*, în poziţie finală, după vocală: **дм҃нѳлѳй҃** = *Domnului* (B 1688, 288), **лѳ́й** = *lui* (B 1688, 287), **сфн҃тѳлѳй҃** = *sfîntului* (B 1688, 309) **вавγло́нѳлѳй҃** = *Vavilónului* (MS. 4389, 735).

Am renunţat la notarea în transcriere a alternanţei consoană dură/ consoană moale, la sfîrşitul unor cuvinte, în grafii ca **хєрѳви**^{м}, transcris *heruvimi* (MS. 45, 363). Considerăm că avem de a face în acest caz cu o simplă alternanţă grafică, fără funcţie distinctivă, rezultat aleatoriu al dorinţei de economie a spaţiului din partea scriptorului. Exemple: **сєрафи**^{м} = *serafimi* (MS. 45, 533), **а̂ръ**^{ѡ} = *iarăşi* (MS. 45, 535, 728), **нѳ^{м}вѡ^{ѵ}ръ^{с}пѳ^{ждє}** = *nu-mi vor răspunde* (MS. 45, 556), **слѳ́гъ^{м}е́ши** = *slugă-mi eşti* (MS. 45, 559), **т^{м}а̂дѳчѧ^{м}** = *îmi aduceam* (MS. 45, 728), **а̂ра́тъ^{м}** = *arată-mi* (MS. 45, 731), **а̂лє**^{ѡ} = *aleşi* (MS. 45, 733), **съ^{м}дѣ́мі́є** = *să-mi dea mie* (MS. 45, 733), **ші^{м}ва**$^{ф\smile}$ = *şi-mi va fi* (MS. 45, 747), **а̂чє́ла**^{ѡ} = *acelaşi* (MS. 45, 886), **тръгъ^{и}дѳ**^{ѡ} = *trăgîndu-şi* (MS. 888).

I/і

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează, de obicei în poziţie iniţială, cu preponderenţă în numele proprii şi în cuvinte neologice, vocala *i*: **і́ла** = *Íla* (B 1688, 288), **і̂змаи́ль** = *Izmaíl* (B 1688, 287), **і̂сраи́л҃** = *Israíl* (B 1688, 309); notează, de asemenea, în aceeaşi poziţie, şi semivocala *i*: **і̂аре́дь** = *Iaréd* (B 1688, 287), **і̂есефи́м҃** = *iesefím* (B 1688, 305), **І̂ер^{с}лм** = *Ierusalim* (MS. 45, 364), **І̂wсафа**^{т} = *Iosafat* (MS. 45, 374), **І̂о^{ѵ}дѧнѳлѳ^{ѡ}** = *Iordánului* (MS. 459), **І̂еровоа**^{м} = *Ierovoam* (MS. 468).

2. Notează, uneori, în poziţie mediană, accentuată sau neaccentuată, vocala *i* (pentru valoarea accentuată fiind folosită, în B 1688, mai ales slova **и́**, vezi mai sus): **фі́ѡ**$^{\wedge}$ = *fiiul* (MS. 45, 300), **сарѳі́еи** = *Saruéi* (B 1688, 288), **ца́рінı**$^{\wedge\smile}$ = *ţarinile* (MS. 45, 728), **зі́сєръ** = *dziseră* (MS. 45, 729), **състі́^{и}гъ** = *să stingă* (MS. 45, 730), **копі́лѳ**$^{\wedge}$ = *copilul* (MS. 45, 733), **прѣті́не** = *pre tine* (MS. 45, 735), **а̂ѳ при^{и}сь** = *au prins* (MS. 45, 737), **чире́зи**$^{\wedge\smile}$ = *cirezile* (MS. 45, 738), **бисѧ́річи**$^{\wedge\smile}$ = *bisêricile* (MS. 45, 738), **зі́сє** = *dzise* (MS. 45, 739), **а̂ѳперı**^{ѡ} = *au pierit* (MS. 45, 740), **ръдъ҃чі́на** = *rădăcina* (MS. 45, 741), **ръ^{с}плътіре** = *răsplătire* (MS. 45, 742), **са^{ѳ}мі́ра**^{ѡ} = *s-au mirat* (MS. 45, 745), **сфі^{и}ці^{иѳ}** = *sfinţindu* (MS. 45, 746), **бі́некѳвь^{и}та́ръ** = *binecuvîntară* (MS. 45, 750), **стъпьні́ръ** = *stăpîniră* (MS. 45, 750), **стрігѧ́ръ** = *strigară* (MS. 45, 750), **чє$^{\wedge}$чісъспа́рїє** = *cel ci să sparie* (MS. 45, 751), **сфі^{и}телѡ**^{ѵ} = *sfintelor* (MS. 45, 751).

3. Notează, uneori, în MS. 4389, pe *i* asilabic final: **бърба**^{ци} = *bărbaţi* (MS. 4389, 748), **вѡ**$^{\wedge}$ = *voi* (MS. 4389, 749).

/ ї

Prezentă în textele editate de noi doar ca minusculă, această slovă are următoarele valori:

1. Notează vocala *i*, apărînd mai ales înaintea altei vocale: **фїѡ́**$^{\wedge}$ = *fiiul* (B 1688, 289), **цїи** = *ştii* (B 1688, 300), **слѳ́цїи** = *slugii* (B 1688, 300), **а̂вѳцїє** = *avuţie* (B 1688, 314), **цї́є** = *ţie* (B 1688, 307, MS. 45, 284 şi 501), **кълъторї́ѧ** = *călătoriia* (MS. 45, 499), **скрї́є** = *scrie* (MS. 45, 503), **а̂вѳцї́є** = *avuţie* (MS. 45, 505), **вѳкѳрї́є** = *bucurie* (MS. 45, 505 şi 848), **цїи^{нд}** = *ştiind* (MS. 45, 513), **вѧскрї́є** = *va scrie* (MS. 45, 558), **веселїє^{и}** = *veseliei* (MS. 45, 561), **пѳ^{с}тї́ю** = *pustiiu* (MS. 45, 571), **пр^{ѵ}рочїѧ** = *prorociia* (MS. 45, 723), **гъ^{и}дїѧм** = *gîndiiam* (MS. 45, 733), **вѡ$^{\wedge}$нічї́є** = *volnicie* (MS. 45, 886), **веселїє** = *veselie* (MS. 45, 887), **фї́аръле** = *fiarăle* (MS. 45, 888), **са́бїє** = *sabie* (MS. 4389, 749), **робїє** = *robie* (MS. 4389, 750).

2. Notează semivocala *i*: **а̂мїа́зъзи** = *amiazăzi* (B 1688, 294), **мїе́й** = *miei* (B 1688, 307), **мїе́ѳ** = *mieu* (B 1688, 307), **мїа́зъноа́пте** = *miazănoapte* (MS. 45, 287 şi 747), **вїа́цъ** = *viaţă* (MS. 45, 501), **намїазъзы** = *namiazădzi* (MS. 45, 586), **мїеѳ** = *mieu* (MS. 45, 728).

3. Semnul ‿ (*i* suprascris), plasat foarte frecvent la sfîrşitul unui cuvînt, notează semivocala *i*, vocala *i*, sau vocala *e*. Am optat de fiecare dată pentru valoarea impusă de contextul fonetic. În caz de dubiu, am privilegiat rostirea literară actuală: **вє‿а̂пропіѧ** = *vei apropiia* (MS. 45, 499), **съпрї‿ма^{с}къ** = *să priimască* (MS. 45, 499), **кълъторї‿ѧ** = *călătoriia* (MS. 45, 499), **а̂лцї‿**= *alţii* (MS. 45, 501), **нещї‿^{нд}** = *neştiind* (MS. 45, 503), **дрє^{п}тъцї‿** = *dreptăţii* (MS. 45, 506), **мє́щерї‿** = *meşterii* (MS. 45, 507), **прїа́тенї‿** = *priêtenii* (MS. 45, 507), **пър^{и}нцї‿** = *părinţii* (MS. 45, 509), **съц‿фі́є** = *să-ţi fie* (MS. 45, 516), **мл^{с}тéнї‿** = *milostenii* (MS. 45, 727), **въ^{ѵ}ва́цї‿** = *bărbaţii* (MS. 45, 729), **сфи^{и}цї‿** = *sfinţii* (MS. 45, 733), **прѣвє^{с}титѡ́рї‿** = *pre vestitorii* (MS. 45, 737), **чєтъ́цї‿** = *cetăţii* (MS. 45, 742), **ѡ҃кї‿** = *ochii* (MS. 45, 742).

К/к (caco)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează în mod exclusiv consoana *c*, în orice poziţie: **къпръ** = *cătră* (B 1688, 295, MS. 45, 501), **зикѫ́нд҃ь** = *zicînd* (B 1688, 295), **а̂коло́** = *acoló* (B 1688, 287), **а̂дь^{и}кѣ** = *adîncă* (MS. 45, 446), **нъдъ^{ж}дѳ^{с}кь** = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), **кь^{и}та^{ци}** = *cîntaţi* (MS. 447), **а̂коло̀** = *acoló* (MS. 45, 448), **Корє̀** = *Coré* (MS. 45, 459), **кѳвьн^{тт}** = *cuvînt* (MS. 45, 499), **кѳра**^{т} = *curat* (MS. 45, 503), **ка́лѧ** = *calea* (MS. 45, 513), **а̂тw^{к}ма** = *atocma* (MS. 45, 515), **фъкѳтѳса**^{ѳ} = *făcutu-s-au* (MS. 45, 519), **ка^{ѵ}тѧ** = *cartea* (MS. 45, 859), **къ$^{\wedge}$ръ́имѣ** = *călărimea* (MS. 45, 859), **трѣ^{кв}ни**^{к} = *trêbnic* (MS. 45, 876), **съва̀т^{и}кѳнѳна** = *să va încununa* (MS. 45, 886).

Pentru a evita confuzia cu consoanele palatale corespondente (*che*, *chi*), în transcriere, am redat slova **к** prin *k* (consoana velară surdă), în situaţia în care această slovă, în cuvinte preluate ca atare din originalul grecesc, apare urmată de **хє/ хѝ**, ca în exemplele: **вóкхє** = *Vókhe* (B 1688, 391), **закхи́лоръ** = *zakhílor* (B 1688, 306).

2. Notează consoanele palatale *che* şi *chi*, atunci cînd este urmată de **є**, **и**, **і**, **ї**, **ѣ**, **ю**, **ѧ** sau **ꙗ**: **кїє́дрѕ** = *chiedru* (B 1688, 309), **кїема́т** = *chiemat* (B 1688, 295), **кинь** = *chip* (B 1688, 298), **а́ѕкема́т** = *au chemat* (Ms. 45, 446), **ѕрѧ́кѫ** = *urêchea* (Ms. 45, 499), **ѡ́чи** = *ochii* (Ms. 45, 501), **т҃кезъшѕ** = *închezăşui* (Ms. 45, 502), **ки҃п** = *chip* (Ms. 45, 503), **съкиа́мъ** = *să cheamă* (Ms. 45, 512), **кера́ст** = *cherast* (Ms. 45, 514), **т҃кіагъ** = *încheagă* (Ms. 45, 516), **ѡ́кїи** = *ochii* (Ms. 45, 833), **кема́рє** = *chemare* (Ms. 45, 870), **т҃пърекѧ́рє** = *împărechêre* (Ms. 45, 871).

Л/л (liude)

Notează în mod exclusiv consoana lichidă *l*, în orice poziţie: **лє́мнѕл** = *lemnul* (B 1688, 312), **нѕмєлє** = *numele* (B 1688, 312), **га́лбени** = *galbeni* (B 1688, 307), **фі́ю҃л** = *fiiul* (B 1688, 300), **гла́ѕл** = *glasul* (Ms. 45, 284), **лъкѕи҃м** = *lăcuim* (Ms. 45, 287), **До҃нѕл** = *Domnul* (Ms. 45, 447), **а҃колѡ** = *acoló* (Ms. 45, 448), **Лива́нѕлѕ҃** = *Livánului* (Ms. 45, 454), **парими҃лє** = *parimiile* (Ms. 45, 499), **Дѡ҃нѕлѕ** = *Domnului* (Ms. 45, 500), **кѕвь҃тѕл** = *cuvîntul* (Ms. 45, 501), **къ҃лє** = *căile* (Ms. 45, 502), **чмл҃** = *cêle* (Ms. 45, 503), **ка́рел҃** = *carele* (Ms. 45, 504), **дъ҆тѕл** = *dăstul* (Ms. 45, 834), **лг҃вілѡ҆** = *limbilor* (Ms. 45, 886), **лѡ́кѕл** = *locul* (Ms. 45, 886).

М/м (mislete)

Notează în mod exclusiv consoana *m*, în orice poziţie: **ма́ика** = *maica* (B 1688, 309), **нѕ́мєлє** = *numele* (B 1688, 312), **і҆есефи́мъ** = *iesefím* (B 1688, 305), **т҃мъпърáтѕл** = *împăratul* (Ms. 283), **ма҃ка** = *maica* (Ms. 283), **прѣ҃жма** = *preajma* (Ms. 45, 446), **До҃нѕл** = *Domnul* (Ms. 45, 447), **мьестрі́є** = *măiestrie* (Ms. 45, 499), **мь҃тѕ҃рє** = *mîntuire* (Ms. 45, 505), **мѕ́лъ҃тъ** = *multă* (Ms. 45, 508), **ръ́мѣ́нє** = *rămîne* (Ms. 45, 508), **мл҆ти́вѕл** = *milostivul* (Ms. 45, 511), **и҃мима** = *inima* (Ms. 45, 516), **фили҆ті҃и҃м** = *Filistiim* (Ms. 45, 835), **ми҃тє** = *minte* (Ms. 45, 893), **жѕмъта́тє** = *jumătate* (Ms. 45, 895), **мѡ́ѵ҆тє** = *moarte* (Ms. 45, 903).

Н/н (naş)

Notează în mod exclusiv consoana *n*, în orice poziţie: **на́лтє** = *nalte* (B 1688, 317), **и҃нимъ** = *inimă* (B 1688, 307), **а҃мо́нь** = *Amón* (B 1688, 320), **ни҃и҃** = *nici* (Ms. 45, 445), **нъдъ҃ждє҆кь** = *nădăjduiesc* (Ms. 45, 446), **т҃дрептѣ́ѕъ** = *îndrepteadză* (Ms. 45, 446), **т҃тръ҃ѕ** = *întru* (Ms. 45, 447), **До҃нѕл** = *Domnul* (Ms. 45, 447), **кь҃та҃и҃** = *cîntaţi* (Ms. 45, 447), **т҃фи҃серьсь** = *înfipseră-să* (Ms. 45, 447), **мл҆тéнї҃** = *milostenii* (Ms. 45, 727), **прѣ҆ми́нє** = *pre mine* (Ms. 45, 728), **ня́мѕл** = *neamul* (Ms. 45, 731), **а҃тѕ҃чѧ** = *atuncea* (Ms. 45, 733), **би́нє** = *bine* (Ms. 45, 735), **ха҃тма҃нѕл** = *hatmanul* (Ms. 45, 737), **ні́мє** = *nime* (Ms. 45, 836), **і҆ѡана́да҃и҃** = *Ioanáthan* (Ms. 45, 839), **сфь҃тъ** = *sfîntă* (Ms. 45, 903), **пль҃сѕ** = *plînsu* (Ms. 45, 904).

О/о (on)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează vocala şi semivocala *o*, în orice poziţie: **є҆звóкъ** = *Ezvóc* (B 1688, 287), **ѻ҆рга́нєлє** = *organele* (B 1688, 322), **цїитóареи** = *ţiitoarei* (B 1688, 287), **тóатє** = *toate* (B 1688, 290), **нóа҃птѣ** = *noaptea* (B 1688, 294), **моа́҆тє** = *moarte* (Ms. 45, 287), **къласторіѧ** = *călătoriia* (Ms. 45, 499), **копила́шѕ҃** = *copilaşul* (Ms. 45, 499), **тоа́тъ** = *toată* (Ms. 45, 501), **тоа҃г** = *toiag* (Ms. 45, 505), **ваповъцѕ** = *va povăţui* (Ms. 45, 505), **бл҆гослωвéніѧ** = *blagosloveniia* (Ms. 45, 506), **си҃цитоа́ре** = *simţitoare* (Ms. 45, 507), **ро́а́да** = *roada* (Ms. 45, 511), **скоа́тє** = *scoate* (Ms. 45, 513), **погωрѣ** = *pogorî* (Ms. 45, 729), **вец҃т҃тоа́рче** = *veţi întoarce* (Ms. 45, 731), **аколѡ́** = *acoló* (Ms. 45, 737), **ко҆тѕ҃** = *cortul* (Ms. 45, 748), **вь҆тоа́съ** = *vîrtoasă* (Ms. 45, 749), **ми҃жлокѕл** = *mijlocul* (Ms. 4389, 754), **тоатж** = *toată* (Ms. 4389, 754).

2. Notează, uneori, în poziţie mediană accentuată, diftongul *oa*, scris, de regulă, **ѡа́**, ca în exemplele: **т҃нóпѣ** = *în noaptea* (B 1688, 299), **тóтъ** = *toată* (B 1688, 311), **добитóчє** = *dobitoace* (Ms. 45, 376), **коро́на** = *coroana* (Ms. 45, 378).

П/п (pocoi)

Notează exclusiv consoana *p*, în orice poziţie: **погорѫ** = *pogorî* (B 1688, 296), **пли҃нь** = *plin* (B 1688, 296), **а҃пѕсь** = *apus* (B 1688, 296), **пъмъ҃тѕл** = *pămîntul* (Ms. 45, 284), **пра҃х** = *prah* (Ms. 45, 445), **прѣ҃жма** = *preajma* (Ms. 45, 446), **т҃прѕнъ** = *împreună* (Ms. 45, 727), **пє҃трѕкъ** = *pentru că* (Ms. 45, 729), **пѧ́ще** = *pêşte* (Ms. 45, 731), **па́съ** = *pasă* (Ms. 45, 735), **прє҆тє** = *preste* (Ms. 45, 736), **пѕтѣ́рѫ** = *putêrea* (Ms. 45, 741), **лепъда́тє** = *lepădate* (Ms. 45, 849), **пъка́тє** = *păcate* (Ms. 45, 869), **пътіми҃** = *pătimim* (Ms. 45, 869), **а҃плекътѕ҃** = *aplecături* (Ms. 45, 904).

Р/р (rîţă)

Notează exclusiv consoana *r*, în orice poziţie: **рѕви́нь** = *Ruvín* (B 1688, 290), **прє** = *pre* (B 1688, 288), **пърѝ҃цилоръ вóшри** = *părinţilor voştri* (B 1688, 296), **пра҃х** = *prah* (Ms. 45, 445), **прѣ҃жма** = *preajma* (Ms. 45, 446), **т҃тръ҃ѕ** = *întru* (Ms. 45, 447), **т҃фи҃серьсь** = *înfipseră-să* (Ms. 45, 447), **Іо҆да҃нѕлѕ҃** = *Iordánului* (Ms. 45, 459), **прѐми́нє** = *pre mine* (Ms. 45, 504), **ка́рел҃** = *carele* (Ms. 45, 736), **во҃а҃копер҃** = *voi acoperi* (Ms. 45, 737), **мъгѕрі҃** = *măgurii* (Ms. 45, 739), **дрепт** = *drept* (Ms. 45, 745), **тра́ю҃л** = *traiul* (Ms. 45, 748), **ѕ҃шѕри҃л҃** = *suişurile* (Ms. 45, 749), **а҃ѕр** = *aur* (Ms. 45, 849), **стра́же** = *straje* (Ms. 45, 849), **ръ҃та́тѣ** = *răotatea* (Ms. 45, 869), **а҃рдѣ** = *ardea* (Ms. 45, 904).

С/с (slovo)

Notează exclusiv consoana *s*, în orice poziţie: **сѕ** = *s-au* (B 1688, 296), **сі҆кри́юль** = *sicriiul* (B 1688, 296), **прєсте** = *preste* (B 1688, 299), **пѕ́с҆** = *pus* (B 1688, 299), **съ҃ще** = *sînge* (Ms. 45, 284), **тѕ҆рѕвѣ́съ** = *turburâ-să* (Ms. 45, 445), **нъдъ҃ждє҆кь** = *nădăjduiesc* (Ms. 45, 446), **т҃фи҃серьсь** = *înfipseră-să* (Ms. 45, 447), **сть҃гѫ** = *stînghea* (Ms. 45, 461),

Ви*ᵖ*савѣ̀є = *Virsavée* (Ms. 45, 463), ***чі*ᵂ*стє*** = *cinste* (Ms. 45, 737), ***съ*ᵢ*а́́съ*** = *să iasă* (Ms. 45, 739), ***пѕ*ᵖ*ча́́серъ*** = *purcâseră* (Ms. 45, 741), ***фрѕмша́́съ*** = *frumoasă* (Ms. 45, 743), ***спрѣ́*** = *spre* (Ms. 45, 745), ***ка́́са*** = *casa* (Ms. 45, 747), ***повѣ*ᶜ*ті́́ръ***= *povestiră* (Ms. 45, 849), ***гла*ᶜ = *glas* (Ms. 45, 869), ***са́́тє*** = *sate* (Ms. 45, 869), ***вь*ᵖ*тw*ᶜ = *vîrtos* (Ms. 45, 870), ***къ́тръ*** = *către* (Ms. 45, 282), ***ръ́съри***ᵐ = *răsărit* (Ms. 45, 282), ***тѕ*ᵖ*бѕрѣ́́съ*** = *turburắ-să* (Ms. 45, 445).

Т/т/т (tverdu)

Notează exclusiv consoana *t*, în orice poziţie: ***то́́т*** = *tot* (B 1688, 302), ***къ́тръ*** = *către* (B 1688, 302), ***є́гѵпетѕлѕ***ᵂ = *Eghipetului* (B 1688, 311), ***къ́тръ*** = *către* (Ms. 45, 282), ***ръ́съри***ᵐ = *răsărit* (Ms. 45, 282), ***тѕ*ᵖ*бѕрѣ́́съ*** = *turburắ-să* (Ms. 45, 445), ***кь*ᵂ*та*ᵂᵎ = *cîntaţi* (Ms. 45, 447), ***т*ᵂ*трѕ*** = *întru* (Ms. 45, 447), ***сть*ᵂ*гѫ*** = *stînghea* (Ms. 45, 461), ***а́́ѕфъкѕ***ᵐ = *au făcut* (Ms. 45, 736), ***вьртѕтѣ*** = *vîrtutea* (Ms. 45, 739), ***дрєпт*** = *drept* (Ms. 45, 745), ***тр*ᵏ*пѕлѕ***ᵒ⁻ = *trupului* (Ms. 45, 747), ***тоа́́тъ*** = *toată* (Ms. 45, 749), ***а́́ѕклъди***ᵐ = *au clădit* (Ms. 45, 751), ***съ*ᵖ*бътоа́́рє*** = *sărbătoare* (Ms. 45, 876), ***сь*ᵐ*вѣта*** = *sîmbăta* (Ms. 45, 877), ***а*ᵏ*кѕвь*ᵂ*та***ᵐ = *au cuvîntat* (Ms. 45, 878), ***тіранѕ***ᵛ = *tiranul* (Ms. 45, 896).

ѕ/ѕ (ucu)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează, frecvent, vocala *u*, în orice poziţie, de obicei în interiorul şi la sfîrşitul cuvîntului: ***лѕкрѕри*** = *lucruri* (B 1688, 304), ***а́́ѕ мѕри***ᵐ = *au murit* (B 1688, 303), ***нѕ́́*** = *nu* (B 1688, 317), dar şi la început de cuvînt, în Ms. 45: ***а*ᵏ*ѕ́́чи***ᶜ = *i-au ucis* (Ms. 45, 284), ***съ*ᵛ ѕ́́ᵂ*гъ*** = *să-l ungă* (Ms. 45, 283), ***ѕсъвїа̀*** = *usăbiia* (Ms. 45, 504), ***фѕ*ц*ы***ᵂᵃ = *fugind* (Ms. 4389, 754), ***ѕчи́́дє*** = *ucide* (Ms. 4389, 758).

2. Notează vocala *u* final: ***кѫ́́ндѕ*** = *cîndu* (B 1688, 314), ***зикѫ́́дѕ*** = *zicîndu* (B 1688, 314), ***лъкѕє́́скѣ*** = *lăcuiescu* (B 1688, 290), ***є́ра̀тъмъи*ᵂ*дѕ*** = *era tămîîndu* (Ms. 45, 286), ***а́́жѕнсѕ*** = *ajunsu* (Ms. 45, 382), ***дwᵖмѕ*** = *dormu* (Ms. 45, 501), ***дрєпᵐ́́ѕ*** = *dreptu* (Ms. 45, 506), ***стрь*ᵐ*вѕ*** = *strîmbu* (Ms. 45, 506), ***кѕцетѕ*** = *cugetu* (Ms. 45, 507), ***кѕвь*ᵂ*тѕ*** = *cuvîntu* (Ms. 45, 510), ***w*ᵐᵎ*ѕ*** = *omu* (Ms. 45, 512), ***кѕ*ᵒ⁻*вѕ*** = *cuibu* (Ms. 45, 516), ***кь*ᵐ*пѕ*** = *cîmpu* (Ms. 45, 516), ***чє*ᵖ*кѕ*** = *cercu* (Ms. 45, 728), ***змарагᵃᵎѕ*** = *zmaragdu* (Ms. 45, 735), ***Є́гиптѕ*** = *Éghiptu* (Ms. 45, 740), ***т*ᵂ*тwрсѕ*** = *întorsu* (Ms. 45, 741), ***съ*ᵖ*гѕи***ᵂᵃᵎѕ = *sîrguindu* (Ms. 45, 745), ***фа́́птѕ*** = *faptu* (Ms. 45, 746), ***сфі*ᵂ*цᵂᵃᵎѕ*** = *sfinţindu* (Ms. 45, 746), ***ко*ᵖ*тѕ*** = *cortu* (Ms. 45, 748), ***мє*ᵖ*гѕ*** = *mergu* (Ms. 45, 750), ***пѕтєри***ᵎᵒ⁻ = *puterile* (Ms. 45, 850), ***са*ᵏ*дєпъ*ᵖ*та***ᵐ = *s-au depărtat* (Ms. 45, 850), ***ки*ᵂ** = *chip* (Ms. 45, 852), ***кѕ*ᵐ*тóрю***ᵎ = *cuptoriul* (Ms. 45, 905).

3. Notează semivocala *u*: ***грѫ́́ѕ*** = *grîu* (B 1688, 294), ***тъ***ᵏ = *tău* (Ms. 4389, 754), ***рѕшинатѕсѣ***ᵏ = *ruşinatu-se-au* (Ms. 4389, 755).

ѠѸ/ѡ (u)

Notează vocala *u*, de obicei la început de cuvînt: ***ѡ́́ѵ̑дє*** = *unde* (B 1688, 287), ***ѡ́́ѵ̑ть дє лє́́мѵ̑ѕлѕи*** = *untdelemnului* (B 1688, 306), ***і̂ѡ́́дїй*** = *Iúdii* (B 1688, 290), ***w*ᵖ*ᵒ⁻ѡ*ᵎᵂᵃᵎє*** = *oriunde* (Ms. 45, 506), ***ѡ́́ргїа*** = *urgiia* (Ms. 45, 508), ***ѡ́́рѣкѫ*** = *urêchea* (Ms. 45, 511), ***ѡ́́ргїа̀шїлw***ᵖ = *uriiaşilor* (Ms. 45, 512), ***ѡ*ᵂ*гюл*** = (Ms. 4389, 758).

Ф/ф (fertă)

Notează în mod exclusiv consoana *f*, în orice poziţie: ***фечо́́рїй*** = *feciorii* (B 1688, 287), ***фа́́та*** = *fata* (B 1688, 288), ***са́́ф***ᵎ = *Sáf* (B 1688, 289), ***фрѕмша́́съ*** = *frumoasă* (Ms. 45, 283), ***феричи***ᵐ = *fericit* (Ms. 45, 445), ***т*ᵂ*фи*ᵂ*серьсь*** = *înfipseră-să* (Ms. 45, 447), ***фі́́юлє*** = *fiiule* (Ms. 500), ***мъфъкѕ***ᵒ⁻ = *mă făcui* (Ms. 500), ***фичо́́ры*** = *ficiori* (Ms. 503), ***а́́ѕфъкѕ***ᵐ = *au făcut* (Ms. 736), ***фа́́ца*** = *faţa* (Ms. 742), ***сѕ*ᵠ*летѕ***ᵛ = *sufletul* (Ms. 743), ***фръці́́а*** = *frăţiia* (Ms. 852), ***сефі́́ла*** = *Sefíla* (Ms. 853), ***фі́́ли***ᵂ = *Fílip* (Ms. 870), ***жа***ᵠ = *jaf* (Ms. 895).

Х/х (her)

Notează în mod exclusiv consoana *h*, în orice poziţie: ***хїє́́рь*** = *hier* (B 1688, 301), ***хїєрестрѕѝ*** = *hierestrui* (B 1688, 301), ***закѣхи́́лорѣ*** = *zakhílor* (B 1688, 306), ***хwта́́рѕ***ᵛ = *hotarul* (Ms. 45, 283), ***мо*ˣ*орь***ᵐ = *mohorît* (Ms. 45, 362), ***пра***ˣ = *prah* (Ms. 45, 445), ***ва̀а̂диˣны*** = *va odihni* (Ms. 45, 499), ***ла*ᵂ*цѕ***ˣ = *lanţuh* (Ms. 45, 499), ***хъръзє*ᶜ*кь*** = *hărăzesc*, ***хáрѕры*** = *haruri* (Ms. 45, 501), ***хwта́́рѕ***ᵛ = *hotarul* (Ms. 45, 508), ***хотъра́́ще*** = *hotăraşte* (Ms. 45, 510), ***пъха***ᵛᵃ = *păhară* (Ms. 45, 514), ***хь*ᵖ*вѕ***ᵛ = *hîrbul* (Ms. 45, 516), ***ха***ᵎ***дєа***ᶜ***кѫ*** = *haldeiască* (Ms. 45, 672), ***ха***ᵖ = *har* (Ms. 45, 728), ***а́́хѕ***ᵛ = *duhul* (Ms. 45, 729), ***ха нел*** = *hainele* (Ms. 45, 730), ***дра***ˣ***мъ*** = *drahmă* (Ms. 45, 731), ***хїа́́рѣ*** = *hîrea* (Ms. 45, 731), ***а̂хїа́́ха***ᵖ = *Ahiáhar* (Ms. 45, 734), ***хѕ́́дицил*** = *hudiţile* (Ms. 45, 735), ***лаѕхръни***ᵐ = *l-au hrănit* (Ms. 45, 736), ***навѕхwднѡ́́сw***ᵖ = *Navuhodonósor* (Ms. 45, 736), ***ха***ᵐ***мань***ᵛ = *hatmanul* (Ms. 45, 737), ***ха***ᵎ***деилw***ᵖ = *haldeilor* (Ms. 45, 739), ***хътмъні́́є*** = *hătmăniei* (Ms. 45, 739), ***ѡди***ˣ***не*** = *odihnei* (Ms. 4389, 744).

Ѱ/ѱ (psi)

Această slovă notează în mod exclusiv grupul consonantic *ps*, în orice poziţie: ***лиѱи́́*** = *lipsi* (B 1688, 311), ***рѕѱє*** = *rupse* (B 1688, 332, Ms. 45, 381), ***на*ᵏ***лиѱи***ᵐ = *n-au lipsit* (Ms. 45, 363), ***лиѱа̀́къ*** = *lipsască* (Ms. 45, 500), ***съ̀рѕ***ᵛ***ѱеръ*** = *să rumpseră* (Ms. 45, 500), ***лиѱин***ᵘ⁻ = *lipsiţi* (Ms. 504), ***ли́́ѱъ*** = *lipsă* (Ms. 505), ***лиѱа́́ще*** = *lipsêşte* (Ms. 45, 508), ***лиѱи***ᵐ = *lipsit* (Ms. 45, 517), ***коа́́ѱєле*** = *coapsele* (Ms. 45, 674), ***коа́́ѱъ*** = *coapsă* (Ms. 45, 744), ***нелиѱі***ᵘ⁻ = *nelipsiţi* (Ms. 852), ***са***ᵐ***ѱаки*** = *Sampsachi* (Ms. 45, 858), ***прокоѱа́́лъ*** = *procopsală* (Ms. 870).

Sporadic, grupul consonantic *ps* este transpus şi prin ***пс***, precum: ***рѕпсе́́*** = *rupse* (B 1688, 322).

Ѿ/ѡ (ot)

Această slovă are următoarele valori:

1. Notează de regulă vocala *o*, în orice poziţie: ***ѡ̂ко́́ль*** = *ocol* (B 1688, 295), ***ѡ̆мѕлᵎ*** = *omul* (B 1688, 295), ***лѡ́́рь*** = *lor* (B 1688, 295), ***нехáѡ*** = *Neháo* (B 1688, 333), ***ѡа̂дѕ́́серъ*** = *o aduseră* (Ms. 45, 283), ***дwᵖмы*** = *dormi* (Ms. 45, 501), ***ваа̂да́́ѡще*** = *va adaoge* (Ms. 45, 504), ***Дѡмнѕ***ᵛ = *Domnul* (Ms. 45, 510), ***а̂пѡ***ᵒ⁻ = *apoi* (Ms. 45, 511), ***съ*ᵛ***нѕдвѡрѫ***ᶜ***къ***

= *să nu dvorească* (MS. 45, 513), **вѧ҆ждиꙋ҃ны** = *va odihni* (MS. 45, 517), **съ҆дѡмолаꙗ҆къ** = *să-l domolească* (MS. 45, 869), **мі҃жлѡкѹ҆** = *mijlocul* (MS. 45, 853), **ѡ҆бьр҃ші҃дѕъ** = *obîrşindu-să* (MS. 45, 886), **а҆прѡ́шилѡр** = *a proştilor* (MS. 45, 895), **збїера́вѡр҃** = *zbiera-vor* (MS. 4389, 758), **тѹтѹрѡр҃** = *tuturor* (MS. 4389, 758).

2. Notează semivocala *o* în diftongul *oa*: **ѡ҆́менїй** = *oamenii* (B 1688, 315).

3. Asemenea lui **о** cu accent, şi **ѡ** accentuat notează frecvent diftongul *oa:* **р҃ѡ́дєлє** = *roadele* (MS. 45, 506), **кѹвїѡ́сє** = *cuvioase* (MS. 45, 508), **кредиі҃́чѡ́сє** = *credincioase* (MS. 45, 509), **кѹнѡ́ще** = *cunoaşte* (MS. 45, 514), **кѡ́тєлє** = *coatele* (MS. 45, 519).

4. O utilizare specială a acestei slove, care tinde să capete în text funcţia unei veritabile norme ortografice, este notarea secvenţei fonetice corespunzătoare diftongilor *ua* şi *uă* din ortoepia românească actuală. Cu o consecvenţă ridicată, **ѡ** apare în formele flexionare ale cuvintelor precum substantivul *ziuă*/ *ziua*, verbul *plouă*, numeralele *două*, *nouă*, forma verbală *luă* etc. Întrucît nu avem nici o dovadă că diftongii *uă* şi *ua* ca atare existau şi erau rostiţi întocmai cum îi rostim astăzi, am transcris peste tot, în aceste cazuri, pe **ѡ** prin *o*. Dintre sutele de recurenţe cu grafie identică, reproducem cîteva: **дѡ́аѡ** = *doao* (MS. 45, 287), **а҆мъі҃дѡ́аѡ** = *amîndoao* (MS. 45, 287), **нѡ́аѡ** = *noao* (MS. 45, 287), **дѡ́аѡ** = *doao* (MS. 45, 362, 501), **нѡ́аѡ** = *noao* (MS. 45, 499), **а҆мь҃і҃дѡ́аѡ** = *amîndoao* (MS. 45, 511).

Potrivit aceluiaşi raţionament, am transcris slova **ѡ** prin *o* şi în formele flexionare ale verbului *a lua*, în secvenţe în care ortografia actuală recomandă notarea vocalei *ă*: **шѝ лѧ҆̀** = *şi luo* (B 1688, 288), **лѧтѡ́рилє** = *luotorile* (B 1688, 311).

Ц/ц (ţi)

Acest grafem chirilic notează în mod exclusiv consoana *ţ*, în orice poziţie: **ці́є** = *ţie* (B 1688, 302), **фа́ца** = *faţa* (B 1688, 302), **вицеі҃́й** = *viţeii* (B 1688, 302), **ці́є** = *ţie* (MS. 45, 283), **сѣсимеціа҆̀** = *să simeţiia* (MS. 45, 283), **кь҃та҃҃** = *cîntaţi* (MS. 45, 447), **т҃целе҃чю́нѣ** = *înţelepciunea* (MS. 45, 499), **си҃ци́рѣ** = *simţirea* (MS. 45, 499), **а҆̀ці҆̀** = *alţii* (MS. 45, 501), **кредиі҃́цъ** = *credinţă* (MS. 45, 506), **вѧнътыц҃** = *bunătăţi* (MS. 45, 510), **жѧде́цѧ҆** = *judeţul* (MS. 45, 511), **пѡ҆̀рцы** = *porţi* (MS. 45, 513), **т҃въцътѹ́ра** = *învăţătura* (MS. 45, 514), **скопи҃҃** = *scopiţi* (MS. 672), **пре́ѡ҆цило҆̀** = *preoţilor* (MS. 45, 728), **ца́ра** = *ţara* (MS. 45, 728), **фа́ца** = *faţa* (MS. 45, 729), **скѧла҃҃въ** = *sculaţi-vă* (MS. 45, 732), **а҆̀бѧ҆̀цел҃** = *albêţele* (MS. 45, 734), **т҃̀пъръці́а** = *împărăţia* (MS. 45, 735), **то҃҃҃** = *toţi* (MS. 45, 735), **тріминь҃ꙗ** = *trimiţînd* (MS. 45, 743), **сѧ҆т҃фрь҃҃сеца҃҃** = *s-au înfrîmseţat* (MS. 45, 745), **а҆̀тотцііитѡ́рю҆̀** = *Atoţţiitoriul* (MS. 4389, 758).

Ш/ш (şa)

Acest grafem notează în mod exclusiv consoana *ş*, în orice poziţie: **шѝ** = *şi* (B 1688, 287), **шъзѯ́** = *şăzúi* (B 1688, 301), **а҆̀ша҆̀** = *aşa* (B 1688, 301), **мѯ҆̀кѡ́и** = *muşcoi* (B 1688, 314), **ѯ́ша** = *uşa* (MS. 45, 64), **вашедѣ҆** = *va şedea* (MS. 45, 283), **шѝ** = *şi* (MS. 45, 283), **шезѯ҆т** = *şezut* (MS. 45, 445), **копила́шѧ҆** = *copilaşul* (MS. 45, 499), **шѧвъ҃те** = *şuvăite* (MS. 45, 500), **ѯ́шил҃** = *uşile* (MS. 45, 501), **а҆҃м҆҃е҆̀ши҃҃** = *am ieşit* (MS. 45, 503), **а҆̀ша** = *aşa* (MS. 45, 504), **шіпоти҃** = *şipotile* (MS. 45, 504), **шовьа́ще** = *şovăiêşte* (MS. 45, 507), **дешеꙋ҆̀та҃҃҃** = *deşertat* (MS. 45, 586), **лъка́шѧлѧ҆̀** = *lăcaşului* (MS. 45, 727), **сѧ҆̀нѣ҆̀шеза҃҃** = *s-au neaşezat* (MS. 45, 728), **а҆̀чѣ́ѧш҃** = *acêeaşi* (MS. 45, 729), **сь҃҃ътѡ҃҃҃** = *sănătoşi* (MS. 45, 731), **їа҆̀ръ҃҃҃** = *iarăşi* (MS. 45, 735), **дъше҆ци** = *dăşerţi* (MS. 45, 737), **лъка́шел҃** = *lăcaşele* (MS. 45, 738), **нѧ҆вѧ҆̀шѝ** = *nu va ieşi* (MS. 45, 739), **ченѯ́ше** = *cenuşe* (MS. 45, 744), **шезь҃ꙗ** = *şezînd* (MS. 45, 745), **дъшкіи҃ꙗ** = *dăşchiind* (MS. 45, 749).

Щ/щ (ştea)

Această slovă notează, în mod frecvent, grupul consonantic *şt*, în orice poziţie: **щіи** = *ştii* (B 1688, 300), **а҆чє́щѣ҆** = *aceştia* (B 1688, 287), **на҆́щиѯ҃҃** = *n-au ştiut* (MS. 45, 283), **є҆́щи** = *eşti* (MS. 45, 284), **нище** = *nişte* (MS. 45, 445), **повеꙁ҆тѣ҆щеми** = *povêşteşte-mi* (MS. 45, 526), **щи҆́** = *ştiu* (MS. 45, 834), **мещеꙋ҆̀шѧгѧ҆̀҃** = *meşteşuguri* (MS. 45, 854), **ф҆їещекаре҆̀҃** = *fieştecarele* (MS. 45, 856).

Ч/ч (cerfu)

Această slovă chirilică notează, în mod exclusiv, consoana africată *č*, în orice poziţie, şi anume:

1. cînd aceasta este urmată de *e*: **четáтѣ҆** = *cetatea* (B 1688, 298), **зи́че** = *zice* (B 1688, 323), **сѣ҆чѧ́ꙋ҆че** = *să cêrce* (MS. 45, 282), **фъчѧ҃҃** = *făceam* (MS. 45, 727), **чѧ҆̀҃** = *cêle* (MS. 45, 728), **а҆̀чє҆̀та** = *acesta* (MS. 45, 730), **бе҆ꙋ҆̀ва́че** = *berbêce* (MS. 45, 732), **че́лѧ҆̀҃** = *celui* (MS. 45, 734), **фа́чевѡ҃** = *face-voi* (MS. 45, 834), **порь҃҃че҆̀҃** = *porîncele* (MS. 45, 834), **че҆ꙋ҆четь҃҃дѧ҆̀҃** = *cercetîndu-i* (MS. 45, 835);

2. cînd aceasta este urmată de *i*: **тчи́нсь** = *încins* (B 1688, 298), **ма́ичїи** = *maicii* (B 1688, 323), **ни҃҃҃** = *nici* (MS. 45, 445), **чі҃҃чизе҆ꙋ҃** = *cincidzeci* (MS. 45, 728), **чірézи҆̀҃** = *cirezile* (MS. 45, 738), **прѧ҃҃чі҃** = *pruncii* (MS. 45, 739), **ръдъчі́на** = *rădăcina* (MS. 45, 741), **чі́не** = *cine* (MS. 45, 743), **сѣ҆згь҆ꙋ҆чі́ръ** = *să zgîrciră* (MS. 45, 835), **пърь҃҃чі҃҃** = *porîncit* (MS. 45, 836), **лѧчїѫсѡ́ареѧ҆̀҃** = *luciia soarele* (MS. 45, 841);

3. cînd aceasta este urmată de altă vocală (*a*, *o*, *u*) sau de un diftong (*iu*). În aceste cazuri, am aplicat regula din ortografia modernă, transcriind prin *ce* sau *ci*, conform normelor actuale: **а҆̀чáста** = *aceasta* (B 1688, 323), **фечóри** = *feciori* (B 1688, 324), **т҃целе҆ꙋ҆чѧ́не** = *înţelepciune* (B 1688, 307), **тцелепчю́нѣ** = *înţelepciunea* (B 1688, 313), **а҆̀чá҆̀та** = *aceasta* (MS. 45, 283), **т҃целе҆ꙋ҆чѧ́нѣ** = *înţelepciunea* (MS. 45, 284), **кредиі҃́чѡ҆̀** = *credincios* (MS. 45, 730), **чѡпли́те** = *cioplite* (MS. 45, 736), **т҃целе҆ꙋ҆чю́ня** = *înţelepciunea* (MS. 45, 746), **пічѡа́рел҃** = *picioarele* (MS. 45, 749), **фічѡа́рел҃** = *ficioarele* (MS. 45, 751), **сънѣ҆чѡ҆̀кѹ҃҃** = *să ne ciocnim* (MS. 45, 849), **р҃ѧгъчю́не** = *rugăciune* (MS. 45, 851), **па́чѧ** = *pacea* (MS. 45, 853), **кредіі҃҃чѡ҆̀҃** = *credincios* (MS. 45, 870), **фечóрилѡ҆̀** = *feciorilor* (MS. 4389, 728).

Ъ/ъ (ior)

Această slovă chirilică are următoarele valori fonetice:

1. Notează, cu un grad înalt de consecvenţă în B 1688, mai puţin consecvent în MS. 45 şi MS. 4389, vocala *ă*, în

interiorul sau la finalul cuvîntului: *ѩ̆тъ* = *iată* (B 1688, 294), *а̂девѣ́рдл̀* = *adevărul* (B 1688, 296), *т҃пъра́тдл̀* = *împăratul* (B 1688, 312), *т҃ᵐпъра́тдᵑ* = *împăratul* (MS. 45, 282), *фрдмоа́съ* = *frumoasă* (MS. 45, 283), *а̂дьᵑ́кѣ̀* = *adîncă* (MS. 45, 446), *т҃ндрептѣ́дзъ* = *îndrepteadză* (MS. 45, 446), *а̂девъра́тъ* = *adevărată* (MS. 45, 499), *т҃ᵑдрънничиᵑᴬ* = *îndrăpnicind* (MS. 45, 505), *дрептъᵑ͡ле* = *dreptăţile* (MS. 45, 729), *зі́серъ* = *dziseră* (MS. 45, 729), *т҃ᵑпре́днъ* = *împreună* (MS. 45, 731), *съмъта́те* = *sănătate* (MS. 45, 733), *пъриᵑ͡телᵕ* = *părintele* (MS. 45, 735), *къ̀тръ* = *către* (MS. 45, 735), *въᵕле* = *văile* (MS. 45, 737), *χѡта̀рълᵕ* = *hotarăle* (MS. 45, 738), *а̂ᵈ҃фъкдᵐ* = *au făcut* (MS. 45, 739), *съръдика́ръ* = *să rădicară* (MS. 45, 741), *ръ̂плъ̀тире* = *răsplătire* (MS. 45, 742), *тоа́тъ* = *toată* (MS. 45, 745), *стъпъні́ръ* = *stăpîniră* (MS. 45, 750), *гъти́цй* = *gătiţi* (MS. 4389, 758).

2. În cazurile în care norma literară actuală reclamă acest lucru, am transcris slova *ъ* prin *î*, ca în exemplele: *пѣ́нъ* = *pînă* (B 1688, 290), *къ̀нтѫ́рилорь́* = *cîntărilor* (B 1688, 299), *въръ́дзте* = *vîrtute* (B 1688, 305), *тръмбица᷈ᵑᵑ* = *trîmbiţaţi* (MS. 45, 283), *къте* = *cîte* (MS. 45, 284), *кдвъᵑтдᵑ* = *cuvîntul* (MS. 45, 285), *пѣ́нъ* = *pînă* (MS. 45, 285), *мъні́ᵋᵑ* = *mîniei* (MS. 45, 545), *пъмъᵑтдᵑ* = *pămîntul* (MS. 45, 737), *пъ̂къᵑдвсъ* = *păscîndu-să* (MS. 45, 873), *мъˣніᵐ* = *mîhnit* (MS. 45, 886), *мъні́ѧ* = *mîniia* (MS. 45, 890). Transcriind slova *ъ* prin *î* în asemenea cazuri, am privilegiat imaginea grafică actuală a cuvîntului, conştienţi fiind de realitatea fonematică a opoziţiei „slabe” între *ă* şi *î* din sistemul fonologic românesc, ca şi de rostirile populare cu *ă* în diferite zone dialectale daco-românești.

3. Ca o reminiscenţă a ortografiei slavone, *ъ* apare la sfîrşitul unor nume proprii masculine, precum: *Їи́лъ* = *Israil* (MS. 4389, 742), *дв́дъ* = *David* (MS. 4389, 742).

4. La sfîrşit de cuvînt, ior apare uneori fără valoare fonetică: *До́мноулъ* = *Domnul*, *вѣ́къ* = *veac* (MS. 45, MS. 4389, *et passim*).

Ь/ь (ier)

Acest semn, preluat din ortografia slavonă şi păstrat prin tradiţie de ortografia chirilică românească veche, este lipsit, de cele mai multe ori, de valoare fonematică. Apare notat şi în finalul consonantic al cuvintelor, uneori şi în final de silabă, ca semn suprascris (ᵇ): *Ѧ́зьмо́дь* = *Azmóth* (B 1688, 296), *га́дь* = *Gád* (B 1688, 296), *дв́дь* = *David* (B 1688, 296), *фечо́рдль* = *feciorul* (B 1688, 296), *ло́рь* = *lor* (B 1688, 328), *сᵃ҃т҃ᵑтоᵒсᵇ* = *s-au întors* (MS. 45, 361), *нъдъ̂ждзе́̂кь* = *nădăjduiesc* (MS. 45, 446), *χъръзе́̂кᵇ* = *hărăzesc* (MS. 45, 501), *стрьᵐбᵇ* = *strîmb* (MS. 45, 503), *ю́бъ̂кᵇ* = *iubăsc* (MS. 45, 504, 517), *греше́̂кᵇ* = *greşesc* (MS. 45, 507), *а́̂кдᵑсᵇ* = *ascuns* (MS. 45, 512), *а̂дьᵑ́кᵇ* = *adînc* (MS. 45, 513), *гръе́̂кᵇ* = *grăiesc* (MS. 45, 514), *леᵐнᵇ* = *lemn* (MS. 45, 515), *лъкдзе́̂кᵇ* = *lăcuiesc* (MS. 736), *а̂дпріᵑсᵇ* = *au prins* (MS. 45, 737), *а̂дт҃ᵑтиᵑсᵇ* = *au întins* (MS. 45, 739). Cu această funcţie „ornamentală” de marcare a sfîrşitului de silabă sau de cuvînt, ierul apare reprezentat şi prin semnul (ʻ) aşezat deasupra unei consoane, de obicei la finalul unui cuvînt: *мынчдниломь́* = *minciunilor* (B 1688, 328), *фе́люл̀* = *fêliul* (B 1688, 290), *привѣ́цилом̀* = *pribêgilor* (B 1688, 290), *повъцито́рюл̀* = *povăţitoriul* (B 1688, 297).

Mai rar, *ь* poate avea, totuşi, în textele noastre, următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *ă*: *т҃ᵑфиᵑ͡серьсь* = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), *кдт҃ᵑсь* = *cu însă* (MS. 45, 509), *шовьа́ще* = *şoväiêşte* (MS. 45, 509), *тьᵖцы* = *părţi* (MS. 45, 509), *трьᶜ͡нете* = *trăsnete* (MS. 45, 874), *а̂мърьчю́не* = *amărăciune* (MS. 45, 886).

2. Notează pe *i* asilabic final, ca în exemplele: *а́л҆ць* = *alţi* (B 1688, 313), *рънй҆ць* = *răniţi* (B 1688, 291), *то́ць* = *toţi* (B 1688, 297).

3. Notează, frecvent în MS. 45, vocala *î*, ca în exemplele: *касъ̀тьмьезь* = *ca să tămîiedzi* (MS. 45, 362), *зикьнᴬ* = *dzicînd* (MS. 45, 362), *стьᵑ͡д* = *stînd* (MS. 45, 363), *тъмь́е* = *tămîie* (MS. 45, 371), *а̂дьᵑ́кь́* = *adîncă* (MS. 45, 446), *кьᵑтаᵑᵑ* = *cîntaţi* (MS. 45, 447), *рьᵑддиᵐ* = *rînduit* (MS. 45, 504), *стрьᵐвдᵑ* = *strîmbu* (MS. 45, 506), *кдвьᵑтдᵑ* = *cuvîntu* (MS. 45, 510), *вѡ̆ погѡрь̀* = *voi pogorî* (MS. 45, 729), *съмьнїе* = *să mînie* (MS. 45, 737), *пь́нъ* = *pînă* (MS. 45, 737), *тримиць᷈ᴬ* = *trimiţînd* (MS. 45, 743), *нѐт҃ᵑпредньᵑ͡дне* = *neîmpreunîndu-ne* (MS. 45, 747), *мь́на* = *mîna* (MS. 45, 749), *вьᵖтоа́съ* = *vîrtoasă* (MS. 45, 749), *съ̂спъмьᵑ͡та́ръ* = *să spămîntară* (MS. 45, 750), *кь́те* = *cîte* (MS. 45, 751), *вьᵖтдте* = *vîrtute* (MS. 45, 885), *мьнекаᵐ* = *mînecat* (MS. 45, 887).

Ы/ы (ieri)

Folosit în *Biblia* de la 1688 şi în cele două manuscrise cu o frecvenţă foarte redusă, acest semn apare cu următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *i* sau pe *i* asilabic, precum în exemplele: *мынчдниломь́* = *minciunilor* (B 1688, 328), *шы* = *şi* (MS. 4389, *passim*), *да́рдры* (MS. 45, 362), *жи́довы* = *jidovi* (MS. 45, 455), *ва̀ѡ̂дихны* = *va odihni* (MS. 45, 499), *т҃шыᵕ* = *înşii* (MS. 45, 499), *дре́п҆цы* = *drepţi* (MS. 45, 500), *нѧ́тезы* = *nêtedzi* (MS. 45, 500), *ха́рдры* = *haruri* (MS. 45, 501), *къᵖвдныа̂прᵑ͡шы* = *cărbuni aprinşi* (MS. 45, 502), *съндмеᵖцы* = *să nu mergi* (MS. 45, 501), *дѡᵖмитѐзы* = *dormitezi* (MS. 45, 502), *легътдры* = *legături* (MS. 45, 503), *ва̀а̂коперѝ* = *va acoperi* (MS. 45, 505), *т҃ᵑцелеᵑ҆цы* = *înţelepţi* (MS. 45, 507), *съва̀т҃ᵑмдᴬцы* = *să va înmulţi* (MS. 45, 507), *ма́ры* = *mari* (MS. 45, 508), *а̂дѡᵐны̀* = *a domni* (MS. 45, 511), *пѡ́ᵖцы* = *porţi* (MS. 45, 513), *съръᶜпдᵑзы* = *să răspundzi* (MS. 45, 513), *мдᴬцы* = *mulţi* (MS. 45, 517), *съ̀ддзы́* = *să audzí* (MS. 45, 729), *нѡ́шры* = *noştri* (MS. 45, 740), *педе́ᶜтры* = *pedestri* (MS. 45, 741), *зы* = *dzi* (MS. 45, 749).

2. Notează uneori vocala *î*, ca în exemplele: *съ̀ мъны᷈ᵑкь* = *să mănîncă* (MS. 45, 728), *зикъіᵑ͡ᴬ* = *zicînd* (MS. 4389, 753), *поръіᵑ͡чᴬ* = *porîncind* (MS. 4389, 753).

Ѣ/ѣ (iati)

Această slovă are, în ordinea frecvenţei, următoarele valori fonetice:

1. Notează, de regulă, diftongul *ea*, în orice poziţie: *т҃нтъръ́скъ* = *întărească* (B 1688, 314), *ка́лѣ* = *calea* (B 1688, 311), *мѣ̀* = *mea* (B 1688, 311), *т҃ᵑнаиᵑтѣ* = *înaintea* (MS. 45, 282), *вашедѣ̀* = *va şedea* (MS. 45, 283), *лѧ́цѣ* =

lêgea (MS. 45, 284), **нѹаи̑тѣ** = *noaptea* (MS. 45, 361), **т"целепчѹнѣ** = *înţelepciunea* (MS. 45, 503), **прѣ** = *prea* (MS. 45, 505), **лѹкрѣ́зъ** = *lucrează* (MS. 45, 506), **нѹвѧ̀а̂вѣ̀** = *nu va avea* (MS. 45, 506), **ви"декáрѣ** = *vindecarea* (MS. 45, 508), **т"на"нтѣ** = *înaintea* (MS. 45, 511), **а̂сѧ́менѣ** = *asêmenea* (MS. 45, 515), **витѣ́зѹ᷄** = *viteadzul* (MS. 45, 517), **вѧ̀шедѣ̀** = *va şedea* (MS. 45, 519), **ми"тѣ** = *mintea* (MS. 45, 518), **фїи́рберѣ** = *fiêrberea* (MS. 45, 731), **мѹ́рѣ** = *muiêrea* (MS. 45, 733), **сѣи᷉зъ"дѣ᷉ѥ᷉къ** = *să izbîndească* (MS. 737), **трекътоáрѣ** = *trecătoarea* (MS. 739), **нѣ᷉** = *ne-au* (MS. 4389, 753), **кѹ᷉тѣ** = *curtea* (MS. 4389, 753).

2. Notează, cu un grad înalt de frecvenţă şi consecvenţă, un *e* deschis şi accentuat (pe care l-am transcris prin *ê*), atunci cînd în silaba următoare apar vocala *e* sau diftongul *ea*: **видлѣ́емь** = *Vitlêem* (B 1688, 289), **мѣ́ле** = *mêle* (B 1688, 289), **сокотѣ́леле** = *socotêlele* (B 1688, 290), **пѹтѣ́ре** = *putêre* (MS. 45, 287), **зидѣ́ще** = *zidêşte* (MS. 45, 287), **лѣ᷍не** (MS. 45, 362), **врѣ́ме** = *vrême* (MS. 45, 499), **а̂чѣ́ѧ** = *acêea* (MS. 45, 503), **ѡ᷉тенѣ́ще** = *ostenêşte* (MS. 45, 509), **т"тѹнѣре᷉** = *întunêrec* (MS. 45, 511), **нѹгь"дѣ́ще** = *nu gîndêşte* (MS. 45, 517), **ведѣ́рѧ** = *vedêrea* (MS. 45, 523), **порь"чѣ́ще** = *porîncêşte* (MS. 45, 729), **вѧ̀трѣ́че** = *va trêce* (MS. 45, 743), **чѣ́лѧ** = *cêlea* (MS. 45, 747), **дѹрѣ́рѧ** = *durêrea* (MS. 45, 886), **а̂чѣ᷉тѧ** = *acêstea* (MS. 45, 751), **фѣ́теле** = *fêtele* (MS. 4389, 753/2).

3. Notează, rar, un *e* deschis şi accentuat (pe care l-am transcris prin *ê*), indiferent de vocala silabei următoare: **фѣ́люл᷍** = *fêliul* (B 1688, 290), **привѣ́цилор᷍** = *pribêgilor* (B 1688, 290), **фѣ́лю** = *fêliu* (MS. 45, *passim*), **къдѣ᷉ници᷈** = *cădêlniţile* (MS. 832), **вѣцй** = *bêţi* (MS. 4389, 743).

Ѫ/ѫ (ius)

Acest semn are, în ordinea frecvenţei, următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *î* în interiorul şi la finalul cuvîntului: **дѫ́нсѣль** = *dînsul* (B 1688, 295), **сѫ́нть** = *sînt* (B 1688, 300), **погорѫ̀** = *pogorî* (B 1688, 312), **а̂᷍порѫ"чи᷍** = *am porîncit* (MS. 45, 283), **погорѫ"᷍᷍** *pogorîţi* (MS. 45, 283), **лѣѫ"᷈** = *luînd* (MS. 45, 385, 503, 732, 741, 750, 836).

2. Foarte rar, notează vocala *ă*: **лѣ̀ѫ** = *luă* (MS. 45, 287, 832 şi 835), **нѡѫ᷉** = *noăr* (MS. 364), **дѡ́рѫ** = *doară* (MS. 4389, 744), **сфътѣ́ирѫ** = *sfătuiră* (MS. 4389, 744).

Ю/ю (iu)

Acest grafem chirilic notează diftongul *iu* în orice poziţie, inclusiv iniţială sau finală: **фїюлѣи** = *fiiului* (B 1688, 290), **повъцитóрюл᷍** = *povăţitoriul* (B 1688, 297), **мѣ᷍᷍ко́ю᷈** = *muşcoiul* (MS. 45, 284), **фїю** = *fiiu* (B 1688, 290, MS. 45 362), **че́рю** = *ceriu* (B 1688, 312), **во́ю** = *voiu* (B 1688, 312), **гра́ю᷍** = *graiul* (MS. 45, 499), **че́рюри᷈** = *ceriurile* (MS. 45, 500), **ѭшоа́ръ** = *iuşoară* (MS. 45, 507), **ѭбитѡ᷉** = *iubitor* (MS. 45, 510), **ни́къю́ры** = *nicăiuri* (MS. 45, 513), **ѿте** = *iute* (MS. 45, 516), **кѹнѡ᷍кѹ́ю** = *cunoscuiu* (MS. 45, 521), **пѹ᷍тїю** = *pustiu* (MS. 45, 586).

Sporadic, diftongul *iu* este notat şi prin cele două slove corespunzătoare componentelor sale: **ві́ѹ** = *viu* (B 1688, 319), **ви᷉** = *viu* (MS. 45, 283 şi 802).

Ꙗ/ꙗ (iaco)

Această slovă are, în textele noastre, următoarele valori fonetice:

1. Notează diftongul *ia*, în orice poziţie: **ѩѹ а̂рътáт᷍** = *i-au arătat* (B 1688, 307), **тъıáтаѹ** = *tăiat-au* (B 1688, 298), **мıá᷉** = *mi-au* (MS. 45, 283), **ıа᷉ѹчи᷍** = *i-au ucis* (MS. 45, 284), **ıа̂ръ** = *iară* (MS. 45, 517), **съмигъıа᷍къ** = *să migăiască* şi **мигъıáлъ** = *migăială* (MS. 45, 519), **ıа᷈ръ᷈᷈** = *iarăşi* (MS. 45, 728), **ıа᷈тъ** = *iată* (MS. 45, 729), **ıад** = *iad* (MS. 45, 729, 735), **сѣнѹıа᷍съ** = *să nu iasă* (MS. 45, 733), **ıа᷉трıми᷍** = *i-au trimis* (MS. 45, 733), **а̂ѹт"темеıа᷈᷈** = *au întemeiat* (MS. 45, 736), **рь"дѹıáлъ** = *rînduială* (MS. 45, 737), **пръщїıа᷈᷈** = *prăştiiaş* (MS. 45, 741), **ıа᷉т"кѹ᷉"ю᷈ра᷈᷈** = *i-au încungiurat* (MS. 45, 742).

Această valoare o are slova iaco şi în cuvintele *iaste* (formă verbală) şi *iale* (pronume personal), scrise cu mare consecvenţă, în cele două manuscrise, **ѩсте** şi, respectiv **ѩле** (vezi şi *infra*, la slova **ѧ**).

Sporadic, diftongul *ia* este notat şi prin cele două slove corespunzătoare: **мїаць фъкѹ́т᷍** = *mi-aţi făcut* (B 1688, 299).

2. Notează uneori diftongul *ea*, în concurenţă cu **ѣ** şi **ѧ**: **съмъръıáскъ** = *să mărească* (MS. 45, 284), **съпричıáпъ** = *să priceapă* (MS. 45, 499), **съсѡкотıа᷍къ** = *să socotească* (MS. 45, 499), **т"дрє᷍"тıáзъ** = *îndrepteadză* (MS. 45, 501), **а̂лıа᷍гъ** = *aleargă* (MS. 45, 503), **съмъкѹлıáгъ** = *să mă culeagă* (MS. 45, 503), **че᷍четıáзъ** = *cerceteadză* (MS. 45, 505), **викıа᷈᷈** = *viclean* (MS. 45, 506), **чıартъ** = *ceartă* (MS. 45, 507 şi 517), **чıа᷍къ** = *cearcă* (MS. 45, 509), **дрıáптъ** = *dreaptă* (MS. 45, 511), **сът"бѹнáзъ** = *să îmbuneadză* (MS. 45, 517), **нıáмѹ᷈** = *neamul* (MS. 45, 731), **лıа᷉да᷈᷈** = *le-au dat* (MS. 733), **нıáмѹрил᷈** = *neamurile* (MS. 45, 735), **лıáгъ** = *leagă* (MS. 45, 742), **плıáкъ** = *pleacă* (MS. 45, 747), **ѡ̂менıá᷍къ** = *omenească* (MS. 45, 885), **дıáсъ** = *deasă* (MS. 45, 886), **трıáвъ** = *treabă* (MS. 45, 886), **ѡ᷍тенıáлъ** = *ostenală* (MS. 45, 886).

3. Notează, uneori, un *e* deschis, la fel ca slova **ѣ**; în asemenea cazuri am transcris, de asemenea, prin semnul convenţional *ê*: **дрıáптє** = *drêpte* (MS. 45, 501), **тетıáмє** = *te tême* (MS. 45, 524), **а̂лıáсє** = *alêse* (MS. 45, 711), **т᷈пърекıáрє** = *împărechêre* (MS. 45, 885), **а̂лıáщє** = *alêge* (MS. 45, 889).

Ѧ/ѧ (ia)

Acest semn are, în ordinea frecvenţei, următoarele valori fonetice:

1. Notează diftongul *ia*, în orice poziţie: **день̀ напóѧ** = *denapoia* (B 1688, 291), **т᷈пъръцíѧ** = *împărăţiia* (B 1688, 295), **примéждїѧ** = *primejdiia* (MS. 45, 284), **ѹ̈нѹѧ** = *unuia* (Ms, 45, 374), **веселїѧ** = *veseliia* (MS. 45, 505), **бл̂го᷍лωвéнїѧ** = *blagosloveniia* (MS. 45, 506), **сáвїѧ** = *sabiia* (MS. 45, 515), **мл᷍тéнїѧ** = *milosteniia* (MS. 45, 730), **смерéнїѧ** = *smereniia* (MS. 45, 741), **сът"вїѧ** = *să învăţa* (MS. 45, 854), **съвъмѹѧ** = *să vămuia* (MS. 45, 855), **сът"нѡ᷍къ** = *să înnoiască* (MS. 45, 856), **вóѧ** = *voia* (MS. 45, 885), **сь᷍гѹѧ** = *sîrguia* (MS. 45, 905). Slova aceasta se regăseşte frecvent în formele de imperfect indicativ, persoana a III-a, ale unor verbe de conjugarea a IV-a, care prezintă

fenomenul de diereză, specific limbii române literare vechi, în grafii ca: **тътрїѧ** = *întăriia* (B 1688, 295), **вениѧ** = *veniia* (B 1688, 297), **сокотїѧ** = *socotiia* (B 1688, 297), **т"вълїѧ** = *învăliia* (MS. 45, 283), **ѧжѳторїѧ** = *ajutoriia* (MS. 45, 284), **венїѧ** = *veniia* (MS. 45, 382), **ѳсъвїѧ** = *usăbiia* (MS. 45, 504), **хрънїѧ** = *hrăniia* (MS. 45, 677 şi 728), **пъзїѧ** = *păziia* (MS. 45, 747), **грънѧ** = *grăia* (MS. 45, 749).

2. Notează, în alternanţă cu **ѣ**, diftongul *ea*, ca în exemplele: **ѧ** = *ea* (MS. 45, 283), **мѧ** = *mea* (MS. 45, 283), **кáлѧ** = *calea* (MS. 45, 284), **сът"търа‘къ** = *să întărească* (MS. 45, 284), **събинекѳвъ"та‘къ** = *să binecuvîntească* (MS. 45, 284), **ѧ^рдерѧ** = *arderea* (MS. 45, 383), **кáлѧ** = *calea* (MS. 45, 445), **сть"гѧ** = *stînghea* (MS. 45, 461), **нѳмѧ^ѳ** = *nu mi-au* (MS. 4389, 744).

3. Notează, frecvent, un *e* deschis şi accentuat (pe care l-am transcris, de asemenea, convenţional prin *ê*), indiferent de vocala silabei următoare: **мецїáшїи** = *megiêşii* (B 1688, 297), **вшáринѳл^** = *boiêrinul* (B 1688, 298), **грънáше** = *grăiêşte* (B 1688, 302), **тъáрѣ** = *tăiêrea* (B 1688, 298), **фм^** = *fêl* (MS. 45, 287), **къдм^ница** = *cădêlniţa* (MS. 45, 385), **мял~** = *mêle* (MS. 45, 499), **причáперѧ** = *pricêperea* (MS. 45, 499), **пъзáше** = *păzêşte* (MS. 45, 500), **гръбáше** = *grăbêşte* (MS. 45, 503), **мъ^тѳрисáше** = *mărturisêşte* (MS. 45, 503), **съмь"тѳ́ше** = *să mîntuiêşte* (MS. 45, 505), **лáцѣ** = *lêgea* (MS. 45, 507), **веселѧшесъ** = *veselêşte-să* (MS. 45, 514), **чи"стáше** = *cinstêşte* (MS. 45, 515), **лм"не** = *lêmne* (MS. 45, 516), **прїятенѳ^** = *priêtenul* (MS. 45, 516), **т"целáшевш^** = *înţelêge-vor* (MS. 45, 517), **вм"никъ** = *vêcinică* (MS. 45, 728), **поменáше** = *pomenêşte* (MS. 45, 728), **фáлю^** = *fêliul* (MS. 45, 731), **пáше** = *pêşte* (MS. 45, 731), **пѳтáрѣ** = *putêrea* (MS. 45, 737), **съѳ^máзе** = *să urmêze* (MS. 45, 739), **рь"дѳ́ле~** = *rînduiêlei* (MS. 45, 741), **вшар~** = *boiêri* (MS. 45, 743), **фрь"сáце^~** = *frîmsêţele* (MS. 45, 745), **бісáрика** = *bisêrica* (MS. 45, 861), **кє^тѳм^~** = *cheltuiêle* (MS. 45, 862), **бътрьнáце** = *bătrînêţe* (MS. 45, 886), **боáрї'** = *boiêrii* (MS. 4389, 744).

O excepţie de la această regulă am făcut la cuvintele **ѥ́сте** (forma de persoana a III-a singular, indicativ prezent a verbului *a fi*) şi **ѥ́ле** (pronumele personal feminin de persoana a III-a singular), pe care le-am transcris consecvent prin *iaste*, respectiv *iale*. Aceste două forme, după părerea celor mai mulţi dintre specialişti, erau pronunţate ca atare în vechea română literară şi notate cu mare consecvenţă prin slovele **ѧ** (predominantă în *Biblia* de la 1688) sau **ıа** (predominantă în MS. 45 şi MS. 4389).

ѳ/ѳ (thita)

Notează, în virtutea tradiţiei, consoana *th*, în cuvintele de origine greacă, în special în numele proprii, preluate de traducători în forma lor originară. Deşi consonantei greceşti *th* îi corespunde în sistemul fonematic românesc un *t*, am transcris totuşi acest grafem prin *th*, pentru a indica opţiunea grafic-etimologizantă a autorilor, tipografilor sau scriptorilor: **їwанадáн** = *Ioanathán* (B 1688, 288), **мáхѳѕала** = *Máhthusala* (B 1688, 287), **сúѳь** = *Síth* (B 1688, 287), **ѳорґáма** = *Thorgáma* (B 1688, 287), **ѧвїáдѧ^** = *Aviáthar* (MS. 45, 284), **ѧ"гєѳ** = *Angheth* (MS. 45, 284), **карїадїарı'** = *Cariathiarim* (MS. 45, 361), **ѳє‘ви‘** = *Thesvis* (MS. 45, 727), **ѧрарѳ** = *Ararath* (MS. 45, 728), **їwнáѳá"** = *Ionáthan* (MS. 45, 731), **ѧ"ѳраѯ** = *anthrax* (MS. 45, 735), **єфра^ѳь** = *Efrafth* (MS. 45, 736), **єѳїwпíє~** = *Ethiopíei* (MS. 45, 737), **вєѳтилєѳ** = *Vectileth* (MS. 45, 738), **вєѳwрѡ** = *Vethoró* (MS. 45, 738), **їарéѳ** = *Iaréth* (MS. 45, 738), **дwѳаї'"** = *Dothaim* (MS. 45, 739), **ветомє‘ѳа'"** = *Vetomestham* (MS. 45, 739), **гwѳwнїи^** = *Gothoniil* (MS. 45, 741), **Їѳдиѳь** = *Iudíth* (MS. 45, 744), **ветомадє'"** = *Vetomathem*, **нє^ѳа^** = *Nefthar* (MS. 45, 860), **ѳрасєѳ** = *Thraseu* (MS. 45, 861), **тімóѳєѳ** = *Timótheu* (MS. 45, 871), **скі"ѳw"пóлін** = *Schinthonpólin* (MS. 45, 876).

ѯ/ѯ (csi)

Această slovă chirilică notează grupul consonantic *cs*, transcris, conform normelor ortografice moderne, prin litera *x*, precum: **ѧрфаѯáдь** = *Arfaxád* (B 1688, 287), **їєѯáй** = *Iexán* (B 1688, 287), **ѻниѯ** = *ónix* (MS. 45, 435 şi 807), **ѧ"ѳраѯ** = *anthrax* (MS. 45, 735), **ѧ^фаѯа^** = *Arfaxad* (MS. 45, 736, 737), **ѡ́ѯ** = *Ox* (MS. 45, 742), **ѧлéѯа"дрѳ** = *Aléxandru* (MS. 45, 831), **ѯа"дí'к** = *xanthic* (MS. 45, 875), **ѧлеѯа"дрí'ѧ** = *Alexandrúia* (MS. 45, 884).

ѱ/ѱ (gea)

Această slovă chirilică notează, în mod exclusiv, consoana africată *ğ*, în orice poziţie, şi anume:

1. cînd aceasta este urmată de *e*: **слѳ́ѱеле** = *slugele* (B 1688, 300), **сѯ́нѱе** = *sînge* (B 1688, 302), **тнѱер** = *înger* (B 1688, 302), **съ"ѱе** = *sînge* (MS. 45, 284), **кѳѱетá** = *cugeta* (MS. 45, 445), **фъ^дълáѱе** = *fărădălêge* (MS. 45, 870), **пль"ѱере** = *plîngere* (MS. 45, 886), **съ"бáѱе** = *să-i bage* (MS. 45, 887), **ѱенѳне** = *genune* (MS. 45, 897);

2. cînd aceasta este urmată de *i* (vocală sau semivocală): **фѳѱúт** = *fugit* (B 1688, 314), **слѳ́ѱи** = *slugi* (B 1688, 314), **слѳ́ѱи^є** = *slugile* (MS. 45, 284), **сѣмерѱи** = *să mergi* (MS. 45, 285), **ѧ^ѱи'"** = *argint* (MS. 45, 858), **лѧма^ѱинѣ** = *la marginea* (MS. 45, 866), **фъ^дълеѱ'"** = *fărădălegi* (MS. 45, 889);

3. cînd aceasta este urmată de altă vocală sau de un diftong notat prin **ѡ**, **ѣ**, **ѧ**. În aceste cazuri, am aplicat regula ortografică modernă, transcriind prin *ge* sau *gi*, conform normelor actuale: **ѧмъѱѣскъ** = *amăgească* (B 1688, 330), **лѣцѣ** = *lêgea* (B 1688, 299, MS. 45, 284), **нелеѱѳúт** = *nelegiuit* (B 1688, 295), **мє^ѱѧ'"** = *mergeam* (MS. 45, 284), **сь"ѱѡ^"** = *sîngiuri* (MS. 45, 870), **прецѡ^**= *pregiur* (MS. 45, 871), **леѱѳ"тw^** = *legiuitor* (MS. 45, 896).

ѣ/ѣ (în)

Acest semn grafic, specific grafiei chirilice româneşti, are următoarele valori fonetice:

1. Notează vocala *î* la începutul cuvîntului: **т'"пърáтѳ^** = *împăratul* (MS. 45, 283), **тндрепттѣзъ** = *îndrepteadză* (MS. 45, 446), **т"трѳ** = *întru* (MS. 447), **т"фи"серьсь** = *înfipseră-să* (MS. 45, 447), **т"дре"тáзъ** = *îndrepteadză* (MS. 45, 501), **т"тwрсѳ** = *întorsu* (MS. 45, 741), **съ‘т"пáче** = *să să împace* (MS. 45, 856), **т"прєѳнъ**= *împreună* (MS. 45, 863),

ꙟ҇ⷱ҇чепътѡ́рю҇ⷱ = *începătoriul* (MS. 45, 866).

2. Notează, uneori, silaba *în* la începutul cuvîntului: **съ ꙟкина́ръ** = *să închinară* (B 1688, 312), **ꙟкъпѣ̀** = *încăpea* (B 1688, 312), **ꙟтра́рѣ** = *întrarea* (B 1688, 312).

3. Notează, uneori, silaba *îm* la începutul cuvîntului: **ꙟпъра́т** = *împărat* (B 1688, 295), **ꙟбръка́те** = *îmbrăcate* (B 1688, 314), **ꙟбръка́ць** = *îmbrăcați* (B 1688, 311).

4. Notează, uneori, consoana *n*: **прeꙟмѫ́на** = *pren mîna* (B 1688, 299), **деꙟси́рїа** = *den Síria* (B 1688, 301).

Ѵ/ѵ/ѵ

Acest grafem chirilic notează vocala sau semivocala *i* în cuvintele de origine grecească, ca o opțiune etimologizantă fără semnificație fonetică, în special în numele proprii, acolo unde în greceşte apare un ypsilon: **е̂гѵпетꙋлꙋⷱ** = *Eghipetului* (B 1688, 311), **е̂гѵп҇тѣ̀н** = *eghiptean* (B 1688, 288, **ле́вѵ** = *Lévi* (B 1688, 294), **левѵ́цїи** = *leviții* (B 1688, 291), **мо́ѵси** = *Móisi* (B 1688, 323), **тѵ̈рꙋ** = *Tiru* (MS. 45, 543), **мѵ̈р** = *mir* (MS. 45, 586).

22. Bibliografia

Bibliografia generală a acestui volum conține lucrări folosite şi citate în procesul de redactare a *Indicelui de cuvinte şi forme* (secțiunea A), a *Notei asupra ediției* şi a *Comentariilor* (secțiunea B).

23. Lista de abrevieri

Am reluat lista de abrevieri generală, folosită şi în volumele anterioare ale seriei.

24. Fotocopiile manuscriselor

Facsimilele celor două manuscrise, MS. 45, de la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române, şi MS. 4389, de la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti, au fost realizate prin tehnica scanării color.

TEXTE

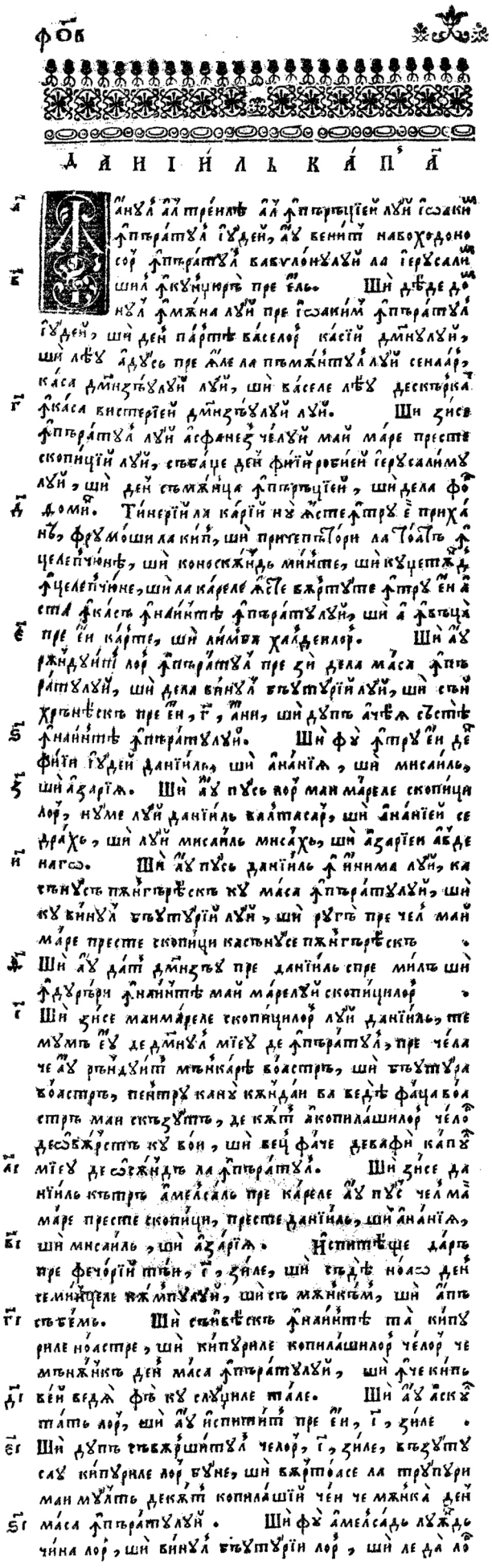

Biblia 1688, p. 572, col. 1

Daniíl

Cap 1

1. În anul al treilea al împărăţiei lui Ioachim, împăratul Iúdei, au venit Navohodonosor, împăratul Vavilónului, la Ierusalim şi-l încungiură pre el.

2. Şi dêde Domnul în mîna lui pre Ioachím, împăratul Iúdei, şi den partea vaselor casii Domnului, şi le-au adus pre iale la pămîntul lui Senaár, casa dumnezăului lui, şi vasele le-au descărcat în casa visteriei dumnezăului lui.

3. Şi zise împăratul lui Asfanez, celui mai mare preste scopiţii lui, să bage den fiii robiei Ierusalímului şi den sămînţa împărăţiei şi de la forthomin,

4. Tinerii la carii nu iaste întru ei prihană, frumoşi la chip, şi pricepători la toată înţelepciunea, şi conoscînd minte, şi cugetînd înţelepciune, şi la carele iaste vîrtute întru ei, a sta în casă înaintea împăratului şi a învăţa pre ei carte şi limba haldeilor.

5. Şi au rînduit lor împăratul pre zi de la masa împăratului şi de la vinul băuturii lui şi să-i hrănească pre ei 3 ani, şi după acêea să stea înaintea împăratului.

6. Şi fu întru ei den fiii Iúdei: Daniíl şi Anániia şi Misaíl şi Azariia.

7. Şi au pus lor mai-marele scopiţilor nume: lui Daniíl — Valtasar şi Anániei — Sedráh şi lui Misaíl — Misáh şi Azariei — Avdenago.

8. Şi au pus Daniíl în inima lui ca să nu să pîngărească cu masa împăratului şi cu vinul băuturii lui, şi rugă pre cel mai mare preste scopiţi ca să nu se pîngărească.

9. Şi au dat Dumnezău pre Daniíl spre milă şi îndurări înaintea mai-marelui scopiţilor.

10. Şi zise mai-marele scopiţilor lui Daniíl: „Temu-mă eu de domnul mieu, de împăratul, pre cela ce au rînduit mîncarea voastră şi băutura voastră, pentru ca nu cîndai va vedea faţa voastră mai scăzută decît a copilaşilor celor de o vîrstă cu voi şi veţi face de va fi capul mieu de osîndă la împăratul."

11. Şi zise Daniíl cătră Amelsál, pre carele au pus cel mai mare preste scopiţi preste Daniíl şi Anániia şi Misaíl şi Azáriia:

12. „Ispitêşte, dară, pre feciorii tăi 10 zile şi să dea noao den seminţele cîmpului şi să mîncăm şi apă să bem;

13. Şi să ivească înaintea ta chipurile noastre şi chipurile copilaşilor celor ce mănîncă den masa împăratului; şi în ce chip vei vedea, fă cu slugile tale."

14. Şi au ascultat lor şi au ispitit pre ei 10 zile.

15. Şi după săvîrşitul celor 10 zile, văzutu-s-au chipurile lor bune şi vîrtoase la trupuri, mai mult decît copilaşii cei ce mînca den masa împăratului.

16. Şi fu Amelsád luînd cina lor şi vinul băuturii lor şi le da lor /

Ms. 45, p. 672-673

Daniíl

Cap 1

1. [1]Întru anul al treilea a împărăţiei lui Ioachim, împăratul Iúdei, au venit Navuhodonósor, împăratul Vavilónului, la Ierusalim şi-l încungiură pre el.

2. Şi dêde Domnul în mîna lui pre Ioachim, împăratul Iúdei, şi den partea vaselor casei Domnului, şi le-au adus pre iale la pămîntul Senaar, casa dumnedzăului lui, şi vasele le-au băgat în casa vistiêriului dumnedzăului lui.

3. Şi dzise împăratul *[672/2]* lui Asfanez, mai-marelui preste scopiţi ai lui, să bage dentru fiii robiei Ierusalim şi de la sămînţa împărăţiei şi de la forthomin,

4. Tinerei la carii nu iaste întru ei prihană, frumoşi la chip, şi pricepători la toată înţelepciunea, şi ce cunoscu minte, şi cugetînd înţelepciune, şi la carii iaste vîrtute întru ei, a sta în casă înaintea împăratului şi a învăţa pre ei carte şi limba haldeilor.

5. Şi au rînduit lor împăratul den dzi în dzi de la masa împăratului şi de la vinul băuturii lui şi să-i hrănească pre ei ani 3, şi după acêea să stea înaintea împăratului.

6. Şi s-au făcut întru ei dentru fiii Iúdei: Daniil şi Ananía şi Misail şi Azaría.

7. Şi au pus lor mai-marele scopilor nume: lui Daniil — Valtásar şi lui Ananía — Sidrah şi lui Misail — Misac şi lui Azaría — Avdenagó.

8. Şi au pus Daniil întru inima lui ca să nu să pîngărească cu masa împăratului şi cu vinul băuturii lui, şi rugă pre cel mai mare preste scopi[2] ca să nu să pîngărească.

9. Şi au dat Dumnedzău pre Daniil întru milă şi îndurări înaintea mai-marelui hadîmbilor.

10. Şi dzise mai-marele hadîmbilor lui Daniil: „Temu-mă eu de domnul mieu, de împăratul, pre cela ce au rînduit mîncarea voastră şi băutura voastră, pentru ca nu cîndai va vedea fêţele voastre mai scăzute decît a copilaşilor celor de o vîrstă cu voi şi veţi vinovăţi capul mieu la împăratul."

11. Şi dzise Daniil către Amelsal, pre carele l-au pus cel mai mare preste scopi preste Daniil şi Ananía şi Misail şi Azaría:

12. „Ispitêşte, dară, pre ficiorii tăi dzile 10 şi dea-ne noao den sămînţele pămîntului şi să mîncăm şi apă să bem;

13. Şi să să ivească înaintea ta chipurile noastre şi chipurile copilaşilor celor ce mănîncă masa împăratului; şi în ce chip vei vedea, fă cu slugile tale."

14. Şi au ascultat lor şi au ispitit pre ei dzile 10.

15. Şi după săvîrşitul celor 10 dzile, văzutu-s-au chipurile lor bune şi vîrtoase la trupuri, mai vîrtos decît copilaşii ce mînca masa împăratului.

16. Şi fu Amelsad luîndu cina lor *[673/1]* şi vinul băuturei[3] lor şi le da lor

Ms. 4389, p. 818

Prorocirea lui Daniil

Cap 1
Vedêrea 2 *[818/1]*

1. [1]În anul al treilea de împărăţiia lui Ioachim, împăratul Iúdei, veni Navohodonosor, împăratul Vavilónului, asupra Ierusalímului şi-l ocoli.[2]

2. Şi au dat Domnul în mîinile lui pre Ioachim, împăratul Iúdei, şi den partea vaselor casei lui Dumnezeu, şi le aduse în ţara Senaárului, în casa dumnezeului său, şi vasele le bägă în casa visteriei dumnezeului său.

3. Şi zise împăratul lui Asfan, mai-marele hadîmilor săi, să ducă den feciorii lui Israil şi den neamul împărătesc şi dentr-al celor mai tari den cei ce i-au robit,

4. Voinici tineri, pre carii să nu fie vreo vină, şi să fie frumoşi şi chibzuiţi întru toată înţelepciunea, şi să fie vîrtoşi, ca să poată sta înainte[3] în casa împăratului şi să-i învêţe cartea şi limba haldeiască.

5. Şi rîndui lor împăratul în toate zilele de la masa împăratului şi den vinul de carele bea el să-i hrănească în trei ani, de-acii după acêea să[4] stea înaintea împăratului.

6. Şi era între aceia dentru feciorii lui Iúdei: Daniil şi Ananiia şi Azáriia şi Misail.[5]

7. Şi le puse nume mai-marele hadîmilor: lui Daniil — Valtásar, iar Anániei — Sedrah, iar Azáriei — Misah, iar lui Misail — Avdenagó.

8. Iar Daniil puse în inima lui ca să nu se spurce den masa împăratului, nici den vinul den carele bea el, şi rugă pre mai-marele hadîmilor ca să nu se spurce. *[818/2]*

9. Şi dêde Dumnezeu milostivnicie şi milcuire lui Daniil înaintea mai-marelui hadîmilor.

10. Şi zise mai-marele hadîmilor către Daniil: „Mie-mi iaste frică de stăpînu-mieu, de împăratul, că au rînduit voaoă mîncare şi băutură şi, dară, de va vedea faţa voastră mai scăzută decît a celoralalţi copii carii sînt de o vîrstă cu voi, şi veţi face de va fi capul mieu de osîndă la împăratul."[6]

11. Iar Daniil zise către Malasar, pre care-l pusêse mai-marele hadîmilor preste Daniil şi preste Ananiia şi Azáriia şi Misail:

12. „Ispitêşte pre noi, slugile tale, pînă în 10 zile şi să ne dai să mîncăm legumi şi să bem apă;

13. Şi să se arate înaintea ta şi fêţele noastre şi [7]fêţele celor ce vor mînca den masa împăratului; deci, cum vei vedea, aşa vei face cu slugile tale."

14. Şi-i ascultă şi-i ispiti pînă în 10 zile.

15. Iar după 10 zile se arătară fêţele lor frumoase şi ei — mai vîrtoşi cu trupul decît ceialalţi copii, carii mîncase den masa împăratului.

16. Şi opri Malasar bucatele lor şi vinul băuturii lor şi le da legumi la cîtepatru copiii aceia.

Versiunea modernă

Daniel

Capitolul 1

1. În anul al treilea al domniei lui Ioachim, împăratul lui Iuda, Nabucodonosor, împăratul Babilonului, veni împotriva Ierusalimului şi-l împresură.

2. Şi Domnul îl dădu în mîna lui pe Ioachim, regele lui Iuda, şi o parte a vaselor casei Domnului, şi le duse în pămîntul Senaar, casa dumnezeului său, şi aduse vasele în casa vistieriei dumnezeului său.

3. Şi zise împăratul către Asfanez, mai-marele eunucilor lui, să aducă dintre fii celor prinşi în Ierusalim, dintre cei de neam împărătesc şi din *fortomim*,

4. Tineri care nu aveau cusur, frumoşi la înfăţişare, şi sprinteni la orice înţelepciune, pricepuţi în cunoaştere, chibzuiţi la cugetare, şi care aveau în ei tărie, ca să stea la palat înaintea împăratului şi să-i înveţe scrierea şi limba caldeilor.

5. Şi împăratul rîndui pentru ei ca hrana zilei [să fie] în fiecare zi de la masa împărătească şi din vinul din care bea el şi să-i îngrijească [astfel] trei ani, iar după aceea să stea înaintea împăratului.

6. Şi se aflau între ei din fiii lui Iuda: Daniel şi Anania şi Misael şi Azaria.

7. Şi le puse lor mai-marele eunucilor nume: lui Daniel — Baltasar şi lui Anania — Sidrah şi lui Misael — Misak şi lui Azaria — Abdenago.

8. Şi se hotărî Daniel în inima lui să nu se pîngărească cu masa împăratului şi cu vinul din care bea el, astfel că îl rugă pe mai-marele eunucilor să nu fie pîngărit.

9. Şi dădu Domnul ca Daniel să afle milostivire şi îndurare înaintea mai-marelui eunucilor.

10. Şi zise mai-marele eunucilor către Daniel: „Eu mă tem de domnul meu, împăratul, cel ce a rînduit mîncarea voastră şi băutura voastră, ca nu cumva să vadă feţele voastre [trase] pe lîngă băieţandrii cei de o vîrstă cu voi, astfel încît să fie capul meu osîndit de împăratul din pricina voastră."

11. Şi zise Daniel către Amelsal, cel pe care mai-marele eunucilor îl pusese peste Daniel şi Anania şi Misael şi Azaria:

12. „Pune, deci, la încercare pe slugile tale zece zile şi să ni se dea din seminţele cîmpului, ca să [le] mîncăm şi apă să bem;

13. Şi să se înfăţişeze înaintea ta chipurile noastre şi chipurile băieţandrilor care mănîncă din masa împăratului; şi după cum vei vedea, aşa să faci cu slugile tale."

14. Şi îi ascultă pe ei şi îi puse la încercare zece zile.

15. Şi după săvîrşirea celor zece zile, se înfăţişară plăcuţi la chip şi viguroşi la trup, mai mult decît băieţandrii care mîncau din masa împăratului.

16. Şi se făcu [astfel că] Amelsad lua mîncarea lor şi vinul lor de băut şi le dădea

Biblia 1688, p. 572, col. 2

семи́нце. Шѝ ле дѣ́де лор дм̃нєзе́ѹ ѿ ц҃елѣ́ре зо
ре, шѝ ѿ ц҃елепчи́не ѿтр҃ѣ то́атъ кѣ́ртѹрѣ́рїа, шѝ
ѿ ц҃елепчи́не, шѝ да́нїиль прича́пе ѿ то́атъ ви́де
нїа, шѝ ѡ́вѣ́ри. Шѝ дѹ́пъ сѣ́вр҃ши́тѹле зи́ ка
ле́лор, ке́рора а́ѹ зи́с ѿ́пъра́тѹлъ сѣ ѝ ва́ѱе пре е́и
шѝ вѣ́гъ пре е́и чел мама́ре пре́сте скопи́ци ѿ
наи́нте лѹѝ навоходоно́сор. Шѝ гра́и ѿ́преѹ ка
не ку е́и ѿ́пъра́тѹлъ, шѝ нѹ́сѹ а́фла́т дѣ́нтр҃ѣ
е́и дѣ́нтр҃ѣ то́ци а҆сѣ́мене ку да́нїиль, шѝ ку а́на
нїа, шѝ ку миса́иль, шѝ ку а҆зарїа, шѝ а́ѹ
стѣ́тѹт ѿнаи́нте ѿ́пъра́тѹлѹѝ. Шѝ ѿтр҃ѣ
то́т гра́ѹл ц҃елепчи́нїй шѝ ц҃и́нц҃ѣ, ке́ѱте а́ѹ
че́ка́т дела е́и ѿ́пъра́тѹлъ, а҆фла́тѹ пре е́и ку, т҃,
пъ́рци ма́и вр҃то́сь де ке́т то́ци вр҃ѣжито́рїй,
шѝ де ке́т то́ци деске́нтѣто́рїй, че́ че е́ра ѿ
то́ѣ ѿ́пъръц҃и́а лѹѝ. Шѝ фѫ̀ да́нїиль пѣ
не ѿтр҃ѣ́ни́ѣ а҆́ллѹѝ кирос ѿ́пъра́тѹлѹѝ.

К А́ П҃, Б҃.

Ан҃ѹ́л а҆́лд҃о́иле а҆́л ѿ́пъръц҃ѣ́ѕен лѹѝ нако а
доносо́р ви́са́тѹ навоходосо́р ви́сь шѝ ѡ
спѣмѫ́ѣта́т, дх҃ѣ лѹѝ, шѝ се́мнѹл лѹ
сѣ ѳѣ́кѫ де́па́рте дела е́ле. Шѝ зи́ б
се ѿ́пъра́тѹлъ кема́ци пре́ дескѭнтѣто́ри
шѝ пре́ вр҃ѣжито́ри, шѝ пре ѳѣрмѣкѣто́ри, шѝ
пре́ ха́лде́и, ка сѣ спѹ́ѣ ѿ́пъра́тѹлѹѝ ви́сѹ́л лѹѝ,
шѝ вени́рѣ шѝ стѣ́тѹ́рѣ ѿнаи́нте ѿ́пъра́тѹлѹ.
Шѝ зи́се ло ѿ́пъра́тѹ́л ви́са́тѹ́, шѝ сѹ́ сѹпѣмѭ́и г҃
та́т дх҃ѣ мїе́ѹ, а҆цѝ ви́сѹ́л. Шѝ гра́и́рѣ д҃
ха́лде́и ѿ́пъра́тѹлѹѝ сирїи́нѣ́ще, ѿ́пъра́те ѿ
ве́ѭ тр҃ѣ́ще, тѹ̀ спѹ́не ви́сѹ́л но́аѡ слѫ́цилор
та́ле шѝ тл҃кѹи́рѣ лѹѝ вом спѹ́не. Ѿспѹ́ е
се ѿ́пъра́тѹлъ шѝ зи́се ха́лде́илор кѹвѣ́нтѹ́л де
ла ми́не сѹ́ депъртат́, деч́и де́нѹ́мѣеци а҆́рѣ́ма
мїе ви́сѹ́л, шѝ тл҃кѹи́рѣ лѹѝ ла пери́ре вѣ́ѱ ф҃и,
шѝ ка́селе во́а́стре сѣ́кор жѣ́хѹ̀. Ѡа́рѣ де́ б҃
беци а҆́рѣта́ ви́сѹ́л шѝ тл҃кѹи́рѣ лѹѝ, да́ри шѝ
да́рѹри, шѝ чи́нѣ́сте мѹ́лт҃ѣ беци лѹ́а дела ми́не,
ѳ́сѣ ви́сѹ́л шѝ тл҃кѹи́рѣ лѹѝ спѹ́нец́и мїе.
Ѿспѹ́нсерѣ де а҆́лд҃о́иле ржѫ́нд, шѝ зи́серѣ зи́кѣ
ѿ́пъра́тѹлѹѝ ви́сѹ́л слѫ́цилор лѹѝ, шѝ а҆сѣмѣна́рѣ
лѹѝ вом спѹ́не. Шѝ ѿспѹ́нсе ѿ́пъра́тѹлъ шѝ и
зи́се, ку а҆девъра́т ц҃ѣ́ е́ѹ кѣ вре́ме вон ѿскѹм
пъра́ци, шѝ кѣ́ци а҆ци вѣ́зѹ́т кѣ сѹ́ депъртат́
дела ми́не гра́ѹл. Деч́и де́нѹ́мѣеци спѹ́не ви
сѹ́л ц҃ѣ́ кѣ кѹвѣ́нтѣ мин҃ено́с шѝ стрика́т а҆ц҃
токми́т ка сѣ зи́ц҃еци ѿнаи́нте мѣ, пѣнъ ва
тре́че вре́мѣ, ви́сѹ́л мѣ́е спѹ́нецимн шѝ вом ко
но́аще кѣ шѝ а҆сѣмѣна́рѣ лѹѝ беци спѹ́не мїе.
Шѝ ѿспѹ́нсерѣ ма́ѱ халде́ѣи ѿнаи́нте ѿ́пъра́
тѹлѹѝ, шѝ зи́серѣ нѫ̀ е́сте о҃м пре пѣмѭ́нт
ка́ре гра́ѹл ѿ́пъра́тѹлѹѝ ва́пѹтѣ сѹ́ коно́аскѣ
девре́ме че то́т ѿ́пъра́тѹл ма́ре, шѝ дм̃нѫ гра́ѹ
ка а҆че́ста нѫ̀ ѿтр҃ѣ́ѣ пре́ вр҃ѣжито́рю халде́ѹ.
Кѣ́ци кѹвѣ́нтѹ́л ка́ре ѿ́пъра́тѹ́л ѿтр҃ѣ́ѣ е́ре а
шѝ а҆́лтѹ́л нѫ̀ е́сте ка́ре сѹ́ спѹ́е пре́ е́ле ѿнаи́н
те ѿ́пъра́тѹлѹѝ ф҃ѣр҃ъ де нѹ́ман дм̃нєзе́ѹ кѣ́рора
нѫ̀ е́сте лѣка́шѹ́л кѹ то́т гр҃ѹпѹ́л. А҆тѫ́ к
нѣ ѿ́пъра́тѹ́л кѹ мѣ́нїе шѝ о҆́ргїе мѹ́лт҃ѣ, зи́се
сѣ пи́е́зѣ пре́ то́ци мѫ́дрїи вавилѡ́нѹлѹѝ.

Шѝ

seminţe.

17. Şi le dêde lor Dumnezău înţelêgere şi înţelepciune întru toată cărturăriia şi înţelepciune; şi Daniil pricepea în toată videniia şi în visuri.

18. Şi după săvîrşitul zilelor cărora au zis împăratul să-i bage pre ei, şi băgă pre ei cel mai mare preste scopiţi înaintea lui Navohodonosor.

19. Şi grăi împreună cu ei împăratul, şi nu s-au aflat dentru ei dentru toţi asêmene cu Daniil şi cu Anániia şi cu Misaíl şi cu Azariia; şi au stătut înaintea împăratului.

20. Şi întru tot graiul înţelepciunii şi ştiinţii cîte au cercat de la ei împăratul aflat-au pre ei cu 10 părţi mai vîrtos decît toţi vrăjitorii şi decît toţi descîntătorii ceia ce era în toată[1] împărăţiia lui.

21. Şi fu Daniil pînă într-un an al lui Chiros împăratului.

Cap 2

1. În anul al doilea al împărăţiei lui Navohodonosór, visat-au Navohodonosór[2] vis; şi s-au spămîntat duhul lui, şi somnul[3] lui să făcu departe de la el.

2. Şi zise împăratul: „Chemaţi pre descîntători şi pre vrăjitori şi pre fărmăcători şi pre haldei, ca să spuie împăratului visul lui.” Şi veniră şi stătură înaintea împăratului.

3. Şi zise lor împăratul: „Visat-am şi s-au spămîntat duhul mieu a şti visul.”

4. Şi grăiră haldeii împăratului siriinêşte: „Împărate, în vêci trăiêşte! Tu spune visul noao, slugilor tale, şi tîlcuirea lui vom spune.”

5. Răspunse împăratul şi zise haldeilor: „Cuvîntul de la mine s-au depărtat: deci, de nu-mi veţi arăta mie visul şi tîlcuirea lui, la pierire veţi fi şi casele voastre să vor jăhui.

6. Iară de-mi veţi arăta visul şi tîlcuirea lui, dări şi daruri şi cinste multă veţi lua de la mine; însă visul şi tîlcuirea lui spuneţi mie.”

7. Răspunseră de al doilea rînd şi ziseră: „Zică împăratul visul slugilor lui, şi asămănarea lui vom spune.”

8. Şi răspunse împăratul şi zise: „Cu adevărat ştiu eu că vrême voi răscumpăraţi şi căci aţi văzut că s-au depărtat de la mine graiul.

9. Deci de nu-mi veţi spune visul, ştiu că cuvînt mincenos şi stricat aţi tocmit ca să ziceţi înaintea mea, pînă va trêce vrêmea. Visul mieu spuneţi-mi şi voiu conoaşte că şi asămănarea lui veţi spune mie.”

10. Şi răspunseră iarăşi haldeii înaintea împăratului şi ziseră: „Nu iaste om pre pămînt care graiul împăratului va putea să-l conoască, de vrême ce tot împăratul mare şi domnu graiu ca acesta nu întreabă pre vrăjitoriu haldeu.

11. Căci cuvîntul care împăratul întreabă e greu şi altul nu iaste care să spuie pre el înaintea împăratului, fără de numai dumnezăii cărora nu iaste lăcaşul cu tot trupul.”

12. Atuncea împăratul, cu mînie şi urgie multă, zise să piarză pre toţi măiestrii Vavilónului. //

Ms. 45, p. 673

sămînță.

17. Și le dêde lor Dumnedzău[4] înțelêgere și înțelepciune întru toată cărturăriia și măiestriia; [5]și Daniil pricepea întru toată vedêrea și visurile.

18. Și după săvîrșitul dzilelor cărora[6] au dzis împăratul să-i bage pre ei, și-i băgă pre ei cel mai mare preste scopiți înaintea Navuhodonósor.

19. Și grăi împreună cu ei împăratul, și nu s-au aflat dentru toți ei asêmenea ca Daniil și Ananía și Misail și Azaría; și au stătut înaintea împăratului.

20. Și întru tot graiul a măiestriei și a științei cîte au cercat de la ei împăratul aflat-au pre ei cu dzêce părți mai vîrtos decît toți vrăjitorii și [7]dăscîntătorii ceia ce era întru toată împărăția lui.

21. [8]Și fu Daniil pînă într-un an a lui Chir împăratul.

Cap 2

1. Întru anul al doilea a împărăției lui Navuhodonósor, visat-au Navuhodonósor vis; și s-au întristat duhul lui, și somnul lui s-au făcut departe de la el.

2. Și dzise împăratul: „Chemați pre dăscîntători și pre vrăjitori și pre fărmăcători și pre haldei, ca să vestească împăratului visul lui." Și veniră și stătură înaintea împăratului.

3. Și dzise lor împăratul: „Visat-am și s-au întristat duhul mieu ca să știu visul."

4. Și grăiră haldeii împăratului sirienêște: „Împărate, în vêci trăiêște! Tu dzi visul slugilor tale, și asămănarea lui vom spune."

5. Răspunse împăratul și dzise haldeilor: „Cuvîntul de la mine s-au depărtat: ⌊deci⌋, de nu-mi veți arăta mie visul și asămănarea lui, la pierire veți fi și casele voastre să vor jefui.

6. Iar dă-mi veți arăta visul și asămănarea lui, dări și daruri și cinste multă veți lua de la mine; însă visul și alăturarea lui vestiți mie."

7. Răspuns-au al doilea rînd și au dzis: „Împăratul să dzică visul slugilor lui, și asămănarea ⌊lui⌋ vom vesti."

8. Și răspunse împăratul și dzise: „Cu adevărat știu eu că vrême voi răscumpărați și căci ați văzut că s-au depărtat de la mine graiul.

9. Deci de nu-mi veți vesti visul, *[673/2]* știu că cuvînt minciunos și stricat ați tocmit ca să ziceți înaintea mea pînă unde vrêmea va trêce. Visul mieu spuneți mie și voi cunoaște că asămănarea lui îmi veți vesti mie."

10. ⌊Și⌋ răspunseră iarăși haldeii înaintea împăratului și zic: „Nu iaste om preste uscat carele graiul împăratului va putea să-l cunoască, în vrême ce tot împăratul mare și boiêrin graiu ca acesta nu întreabă pre vrăjitor[9] haldeu.

11. Căci cuvîntul carele împăratul întreabă — greu și altul nu iaste carele va vesti pre el înaintea împăratului, fără numai dumnedzăii cărora nu iaste lăcașul cu tot trupul."

12. Atuncea împăratul, cu mînie și cu urgie multă, dzise să piardză pre toți măiestrii Vavilonului.

Ms. 4389, p. 818-819

17. Iar Dumnezeu le dêde cuget și minte întru toată înțelepciunea cărții; [8]și fu Daniil înțelegător tuturor vederilor și viselor.[9]

18. De-acii deaca se umplură zilele acêlea, zise împăratul să-i aducă și-i duse mai-marele hadî- *[819/1]* milor înaintea lui Navohodonosor împărat.

19. Și vorbi împăratul cu dînșii, și nu se aflară nici unii de potriva lui Daniil și a Anániei și a Azáriei și a lui Misail; și stătură înaintea împăratului.

20. Și află pre dînșii împăratul întru înțelepciunea și în știința în carea-i[10] întrebă de zêce ori îndoit mai chibzuiți decît toți vrăjitorii și dăscîntătorii cîți era întru toată împărăția lui.

21. [11]Și fu Daniil pînă într-un an al lui Ioachim împăratul.

Cap 2
Vedêrea a treia

1. În anul al doilea de împărăția lui Navohodonosor, văzu Navohodonosor un vis; și se spăré duhul lui, și visul lui fugi de la dînsul.[12]

2. Iară împăratul zise să chême vrăjitorii și dăscîntătorii și fărmecătorii și haldeii, să spuie împăratului visul lui. Și veniră și stătură înaintea lui.

3. Iar împăratul zise cătră dînșii: „Văzut-am un vis și se-au spăreat duhul mieu și n-am putut să țiu visul minte."

4. Iară haldeii grăiră împăratului sirienêște și ziseră: „Împărate, în vêci să trăiești! Spune tu noaoă, robilor tăi, visul, iar noi vom spune ție tîlcuirea lui."

5. Iar împăratul zise cătră haldei: „Cuvîntul lui au fugit de la mine: ce, de nu-mi veți spune visul și tîlcul lui, voi veți fi în piericiune și casele voastre se vor prăda.

6. Iar de-mi veți spune visul și tîlcul lui, darure multe și dăruiri și cinste mare veți lua de la mine; ce numai să-mi spuneți visul și tîlcul lui."

7. Iar ei răspunseră și a doa oară și ziseră cătră împăratul: „Să spuie împăratul visul robilor săi, iar tîlcul lui noi i-l vom spune."[13]

8. Împăratul răspunse și zise: „Eu știu cu adevărat că voi numai trêceți vrêmea, că știți că cuvîntul l-am uitat.

9. Deci, de nu-mi veți spune visul, un lucru iaste în gîndul vostru și știu că v-ați sfătuit să răspundeți un cuvînt mincinos și de nimic înaintea mea, pînă ce se va trêce un lucru. Ce să-mi spuneți visul, să-l știu, și să-mi spuneți și tîlcul lui."

10. Iar haldeii iarăși răspunseră înaintea împăratului și ziseră: „Nu iaste nici un om pre pămînt care să poată umplea cuvîntul tău, împărate, și nici un împărat de cei mari sau domn nu va întreba de cuvînt ca acesta nici pre un vrăjitor *[819/2]* haldeiesc.

11. Că cuvîntul carele întrebi tu, împărate, iaste greu și nu iaste lucrul al altui cuivași care să-l poată spune împăratului, fără numai ce iaste lucrul dumnezeilor a cărora lăcuință nu iaste cu oamenii."

12. Atunci, deaca auzi împăratul așa, zise cu urgie mare și cu mînie multă să piiarză pre toți înțelepții Vavilónului.

Versiunea modernă

seminţe.

17. Şi dădu lor Domnul înţelegere şi pricepere în orice învăţătură şi înţelepciune; şi Daniel era priceput la orice vedenie şi la vise.

18. Şi la sfîrşitul zilelor după care zisese împăratul să-i aducă pe ei, îi şi aduse pe ei mai-marele eunucilor înaintea lui Nabucodonosor.

19. Şi grăi cu ei împăratul, şi din toţi aceştia nu se află asemenea lui Daniel şi lui Anania şi lui Misael şi lui Azaria; şi stătură înaintea împăratului.

20. Şi în orice cuvînt de înţelepciune şi de ştiinţă pe care îl cercetă de la ei împăratul îi află de zece ori mai buni decît toţi descîntătorii şi vrăjitorii care erau în întreaga sa împărăţie.

21. Şi ajunse Daniel pînă în primul an al împăratului Cyrus.

Capitolul al 2-lea

1. Şi în anul al doilea al domniei lui Nabucodonosor, visă Nabucodonosor un vis; şi se nelinişti duhul lui, iar somnul se depărtă de la el.

2. Şi zise împăratul: „Chemaţi descîntătorii şi vrăjitorii şi vracii şi caldeii, să spună împăratului visul!" Şi veniră şi stătură înaintea împăratului.

3. Şi le zise împăratul: „Am visat şi s-a neliniştit duhul meu ca să cunosc visul."

4. Şi caldeii îi grăiră împăratului în siriacă: „Împărate, să trăieşti în veci! Tu spune slugilor tale visul, iar noi [îţi] vom vesti tîlcul lui."

5. Răspunse împăratul şi zise caldeilor: „Hotărîrea a ieşit de la mine: de nu-mi veţi face cunoscut visul şi tîlcul lui, la pieire veţi merge, iar casele voastre vor fi răvăşite!

6. Iar dacă îmi veţi face cunoscut visul şi tîlcul lui, danii şi daruri şi cinstire multă veţi primi de la mine; numai să-mi spuneţi visul şi tîlcul lui."

7. Răspunseră a doua oară şi ziseră: „Împăratul să spună slugilor sale visul, şi vom vesti tîlcul lui."

8. Şi răspunse împăratul şi zise: „Cu adevărat eu văd că voi căutaţi să cumpăraţi timp, pentru că ştiţi că porunca a ieşit de la mine.

9. Deci dacă nu-mi veţi povesti visul, ştiu că v-aţi înţeles să spuneţi înaintea mea o istorisire mincinoasă şi stricată, pînă ce timpul prielnic va fi trecut. Spuneţi-mi visul şi voi cunoaşte că îmi veţi vesti [şi] tîlcul lui."

10. Şi răspunseră iarăşi caldeii înaintea împăratului şi ziseră: „Nu se află om pe pămînt care să poată aduce la cunoştinţa împăratului lucrul, de vreme ce nici un împărat mare şi nici un conducător nu a întrebat un lucru ca acesta pe un descîntător, vraci sau caldeu.

11. Pentru că lucrul despre care întreabă împăratul este greu şi nimeni nu-l va [putea] spune înaintea împăratului decît dumnezeii care nu locuiesc laolaltă cu tot trupul."

12. Atunci împăratul, mînios foarte şi furios, spuse să-i piardă pe toţi înţelepţii Babilonului.

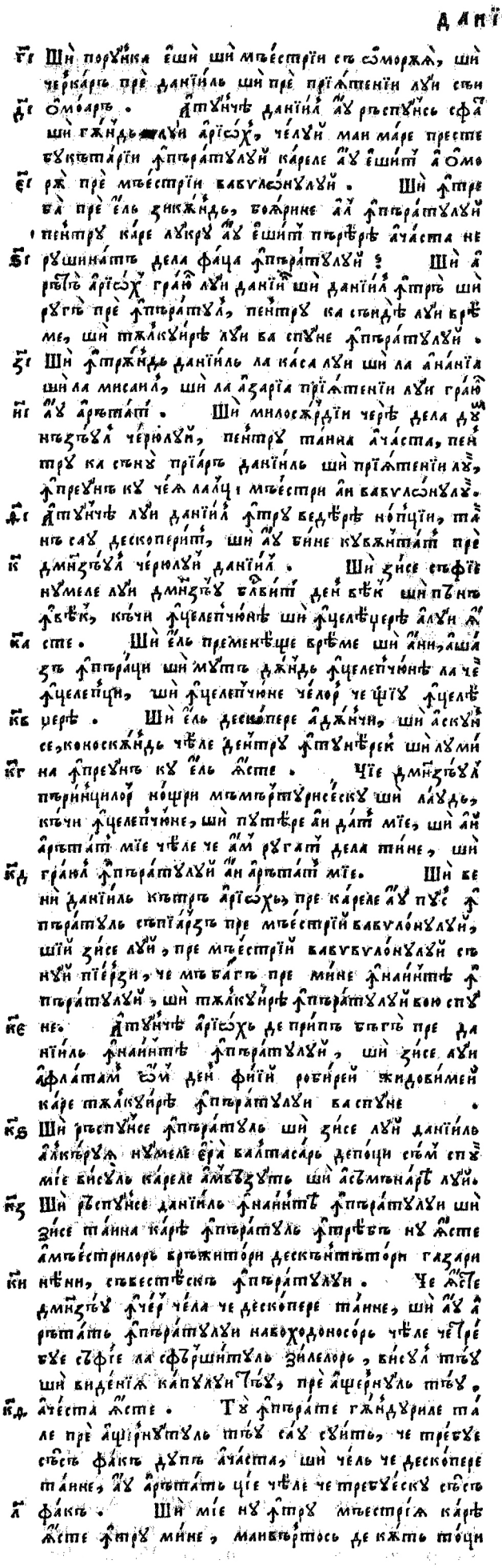
ДАНІ

Biblia 1688, p. 573, col. 1

13. Şi porunca ieşi şi măiestrii să omorîia; şi cercară pre Daniíl şi pre priêtenii lui să-i omoară.

14. Atuncea Daniíl au răspuns sfat şi gînd lui Arióh, celui mai mare preste bucătarii împăratului, carele au ieşit a omorî pre măiestrii Vavilónului.

15. Şi întreba pre el zicînd: „Boiêrine al împăratului, pentru care lucru au ieşit părêrea aceasta neruşinată de la faţa împăratului?”

16. Şi arătă Arióh graiul lui Daniil. Şi Daniíl întră şi rugă pre împăratul pentru ca să-i dea lui vrême, şi tîlcuirea lui va spune împăratului.

17. Şi întrînd Daniíl la casa lui şi la Anánia şi la Misail şi la Azaria, priêtenii lui, graiul au arătat.

18. Şi milosîrdii cerea de la Dumnăzău ceriului pentru taina aceasta, pentru ca să nu piară[4] Daniíl şi priêtenii lui împreună cu ceialalţi măiestri ai Vavilónului.

19. Atuncea lui Daniíl, întru vedêrea nopţii, tainã s-au descoperit; şi au binecuvîntat pre Dumnezăul ceriului Daniíl.

20. Şi zise: „Să fie numele lui Dumnezău blagoslovit den veac şi pînă în veac, căci înţelepciunea şi înţelêgerea a lui iaste.

21. Şi el premenêşte vrême şi ani, aşază împăraţi şi mută, dînd înţelepciunea la cei înţelepţi şi înţelepciune celor ce ştiu înţelêgerea.

22. Şi el descopere adînci şi ascunse, conoscînd cêle dentru întunêrec, şi lumina împreună cu el iaste.

23. Ţie, Dumnezăul părinţilor noştri, mă mărturisescu şi laud, căci înţelepciune şi putêre ai dat mie şi ai arătat mie cêle ce am rugat de la tine şi graiul împăratului ai arătat mie.”

24. Şi veni Daniíl cătră Arióh, pre carele au pus împăratul să piarză pre măiestrii Vavilónului, şi-i zise lui: „Pre măiestrii Vavilónului să nu-i pierzi, ce mă bagă pre mine înaintea împăratului şi tîlcuirea împăratului voiu spune.”

25. Atuncea Arióh de pripă bägă pre Daniíl înaintea împăratului şi zise lui: „Aflat-am om den fiii robirei jidovimei care tîlcuirea împăratului va spune.”

26. Şi răspunse împăratul şi zise lui Daniíl, al căruia numele era Valtasár: „De poţi, să-mi spui mie visul carele am văzut şi asămănarea lui!”

27. Şi răspunse Daniíl înaintea împăratului şi zise: „Taina carea împăratul întreabă nu iaste a măiestrilor, vrăjitori, descîntători, gazarinêni să vestească împăratului,

28. Ce iaste Dumnezău în cer cela ce descopere taine şi au arătat împăratului Navohodonosór cêle ce trebuie să fie la sfîrşitul zilelor. Visul tău şi videniia capului tău pre aşternutul tău acesta iaste:

29. Tu, împărate, gîndurile tale pre aşternutul tău s-au suit ce trebuie să să facă după aceasta, şi cel ce descopere taine au arătat ţie cêle ce trebuiescu să să facă.

30. Şi mie nu întru măiestriia carea iaste întru mine mai vîrtos decît toţi /

Ms. 45, p. 673-674

13. Şi porînca ieşi şi măiestrii să omorîia; şi cercară pre Daniil şi pre priêtenii lui să-i omoare.

14. Atuncea Daniil au răspuns sfat şi gînd lui Arioh, celui mai mare preste bucătarii împăratului, carele au ieşit a omorî pre măiestrii Vavilónului.

15. Şi întreba de el dzicînd: „Boiêrinul împăratului, pentru care lucru au ieşit părêrea aceasta neruşinată dentru faţa împăratului?"
16. Şi arătă Arioh graiul lui Daniil. Şi Daniil întrắ şi rugắ pre împăratul pentru ca vrême lui să-i dea, şi asămănarea lui va vesti împăratului.

17. Şi întrắ Daniil la casa lui şi lui Ananíа şi lui Misail şi lui Azaría, priêtenilor lui, graiul au arătat.

18. Şi îndurări cerea de la Dumnedzăul ceriului pentru taina aceasta, pentru ca să nu piară Daniil şi priêtenii lui împreună cu ceialalţi măiestri a Vavilónului.
19. Atuncea lui Daniil, întru vedêrea nopţii, taina s-au dăscoperit; şi au blagoslovit pre Dumnedzăul ceriului Daniil.

20. Şi dzise: „Fie numele lui Dumnedzău binecuvîntat de la vac şi pînă la vac, căci măiestriia şi înţelêgerea a lui iaste.
21. Şi el primenêşte vremi şi ani, aşază împăraţi şi mută, dînd măiestrie celor măiestrii şi înţelepciune celor ce ştiu înţelêgerea.

22. Şi el dăscopere adînci şi ascunse, cunoscînd cêle den întunêrec, şi lumi- *[674/1]* na împreună cu el iaste.
23. Ţie, Dumnedzăul părinţilor noştri, [10]mărturisesc şi laud, că măiestrie şi putêre ai dat mie şi ai cunoscut mie carele am rugat de la tine şi cuvîntul[11] împăratului ai arătat mie."

24. Şi veni Daniil cătră Arioh, pre carele au pus împăratul să piarză pre măiestrii Vavilónului, şi-i dzise lui: „Pre măiestrii Vavilónului să nu-i pierzi, ci mă bagă pre mine înaintea împăratului şi asămănarea împăratului voi vesti."

25. Atuncea Arioh cu sîrguială bägă pre Daniil înaintea împăratului şi dzise lui: „Aflat-am om dentru fiii robirei a jidovimei carele asămănarea împăratului va vesti."

26. Şi răspunse împăratul[12] şi dzise lui Daniil, căruia numele — Valtásar: „Au poţi să-mi vestuieşti mie visul carele am văzut şi asămănarea lui?"

27. Şi răspunse Daniil înaintea împăratului şi dzise: „Taina carea împăratul întreabă nu iaste a măiestri, vrăjitori, dăscîntători, gazarêni, să vestească împăratului,

28. Ce iaste Dumnedzău în cer cel ce dăscopere taine şi au cunoscut împăratului Navuhodonósor carele trebuie să să facă la săvîrşitul dzilelor. Visul tău şi vedêrea capului tău preste aşternutul tău aceasta iaste:
29. Tu, împărate, gîndurile tale preste aşternutul tău s-au suit ce tribuie să să facă după aceasta, şi cel ce descopere taine au arătat ţie carele trebuie să să facă.

30. Şi mie nu întru măiestriia carea iaste întru mine mai vîrtos decît toţi

Ms. 4389, p. 819-820

13. Şi ieşi poruncă şi se ucidea înţelepţii; şi căuta şi pre Daniil şi pre soţiile lui, să-i ucigă.

14. Atunci lui[14] Daniil i se[15] răspunse sfatul şi pricepêrea de la Ahior, stolnicul cel mare al împăratului, carele ieşise să ucigă pre înţelepţii Vavilónului.[16]

15. Şi-l întrebă zicînd: „Tu, boiêrul împăratului, pentru ce au ieşit această pricêpere fără de ruşine de la faţa împăratului?"
16. [15.] Iar Ahior spuse lui Daniil. [16.] De-acii Daniil întrắ şi rugắ pre împăratul ca să dea lui vrême să spuie visul împăratului.

17. Şi întrắ Daniil în casa sa şi spuse cuvîntul acesta Anániei şi Azáriei şi lui Misail, soţiilor sale.

18. Şi cerea îndurare la Dumnezeul ceriului pentru taina aceasta, ca să nu piêie Daniil şi soţiile lui cu ceialalţi înţelepţi ai Vavilónului.

19. Atunci se dăscoperi lui Daniil acea tainä noaptea în vis; şi binecuvîntă Daniil pre Dumnezeul ceriului.

20. Şi grăi zicînd: [17]„Fie numele Domnului binecuvîntat den veac şi pînă în veac, că înţelepciunea şi chibzuiala şi tăriia ale lui sînt.
21. Şi el schimbă vremile şi anii, pune pre împărat şi-l mută; cel ce dă înţelepciunea celor înţelepţi şi chibzuială celor ce nu ştiu.

22. Acela dăscópere cêle adînci şi cêle ascunse, cêle întunecate le ştie, şi sfatul iaste cu dînsul.[18]

23. Ţie, Dumnezeul părinţilor noştri, mă mărturisesc şi pre tine laud, că ai dat mie înţelepciune şi tărie şi acum mi-ai[19] arătat ce am cerşut de la tine şi mi-ai spus visul împăratului, ca să-l spuiu lui."

24. Şi după aceasta mêrse Daniil la Ahior, cela ce-l pusêse împăratul ispravnic să ucigă înţelepţii Vavilónului, şi-i zise aşa: „Nu ucide pre înţelepţii Vavilónului, ce mă du pre mine înaintea împăratului şi voiu spune împăratului dăslușirea visului."

25. Atunci Ahior, deaca auzi acêste cuvinte, degrabu-l duse înaintea împăratului şi zi- *[820/1]* se cătră dînsul: „Aflat-am cest om den seminţiia jidovească care va spune visul împăratului."

26. Iar împăratul răspunse şi zise cătră Daniil, căruia-i era numele Valtásar: „Dară putea-vei să-mi spui visul care l-am văzut şi să-mi spui şi tîlcul lui?"

27. Iar Daniil răspunse înaintea împăratului şi zise: „Taina de carea întreabă împăratul nu iaste lucrul înţelepţilor Vavilónului şi al vrăjitorilor, nici al dăscîntătorilor gazarinêni să spuie împăratului,

28. Ce iaste Dumnezeu în ceriu cela ce dăscopere tainile, cela ce va spune ţie, împărate Navohodonosor, cêle ce vor să fie la vremile cêle mai de pre urmă.[20] [29.] Împărate, să trăieşti în vêci! Visul tău şi vedêrea capului tău în aşternutul tău acesta au fost:
29. Tu, împărate, ai început a gîndi în aşternutul tău ce va să fie după aceasta, iar cela ce dăscopere cêle ascunse ţi-au dăscoperit ce va să fie.

30. Şi mie nu doară mi se-au arătat această tainä pentru căci că iaste întru mine mai multă decît la toţi

Versiunea modernă

13. Şi ieşi porunca şi înţelepţii erau duşi la moarte; şi îi căutară pe Daniel şi pe prietenii lui ca să-i omoare.

14. Atunci Daniel, [după] sfat şi chibzuială, prinse a grăi lui Arioh, mai-marele casapilor împăratului, cel care ieşise să-i omoare pe înţelepţii Babilonului.

15. Şi-l întreba pe el zicînd: „Căpetenie a împăratului, pentru ce a ieşit hotărîrea neruşinată de la faţa împăratului?"
16. Şi-i făcu Arioh cunoscut lui Daniel lucrul. Şi intră Daniel şi ceru împăratului să-i dea timp, şi va spune împăratului tîlcul lui.

17. Şi merse Daniel la casa lui şi înfăţişă lucrul şi lui Anania şi lui Misael şi lui Azaria, prietenii săi.

18. Şi cereau îndurări de la Dumnezeul cerului pentru taina aceasta, ca să nu piară Daniel şi prietenii lui laolaltă cu ceilalaţi înţelepţi ai Babilonului.

19. Atunci lui Daniel i s-a dezvăluit taina într-o vedenie de noapte şi a binecuvîntat pe Dumnezeul cerului.

20. Şi zise: „Fie numele lui Dumnezeu binecuvîntat din veac şi pînă în veac, pentru că înţelepciunea şi înţelegerea ale lui sînt.
21. Şi el primeneşte vremurile şi timpurile, pune regi şi[-i] dă jos, dăruieşte înţelepciune celor înţelepţi şi pricepere celor ce ştiu a înţelege.

22. Şi el dezvăluie lucruri adînci şi ascunse, cunoaşte cele ce sunt în întuneric, şi lumina este cu el.

23. Ţie, Dumnezeului părinţilor noştri, îţi aduc mulţumire şi [pe tine te] laud, pentru că înţelepciune şi putere mi-ai dat mie şi mi-ai făcut cunoscute cele pe care le-am cerut de la tine şi mi-ai făcut cunoscut lucrul [căutat] de împăratul."
24. Şi merse Daniel la Arioh, cel pe care-l pusese împăratul să-i piardă pe înţelepţii Babilonului, şi-i zise: „Să nu-i pierzi pe înţelepţii Babilonului, ci du-mă pe mine înaintea împăratului şi voi vesti împăratului tîlcul [visului]."

25. Atunci Arioh îl duse în grabă pe Daniel înaintea împăratului şi-i spuse: „Am găsit un bărbat dintre fiii luaţi în robie din Iudeea care va vesti împăratului tîlcul [visului]."

26. Şi răspunse împăratul şi zise lui Daniel, al cărui nume era Baltasar: „Dacă poţi, vesteşte-mi visul pe care l-am avut şi tîlcuirea lui!"

27. Şi răspunse Daniel înaintea împăratului şi zise: „Taina despre care întreabă împăratul nu o pot vesti împăratului înţelepţii, vrăjitorii, descîntătorii, prezicătorii,

28. Ci un Dumnezeu din cer este cel care dezvăluie tainele şi a făcut cunoscut împăratului Nabucodonosor cele ce trebuie să se întîmple în zilele cele din urmă. Visul tău şi vedenia capului tău pe cînd erai în aşternutul tău aceasta este:
29. O, împărate, gândurile tale pe cînd erai în aşternut au dat la iveală ce trebuie să se întîmple după aceasta, şi cel care dezvăluie tainele ţi-a făcut cunoscute cele ce trebuie să se întîmple.
30. Iar taina aceasta mi-a fost dezvăluită mine nu datorită înţelepciunii care este în mine mai mult decît în toţi

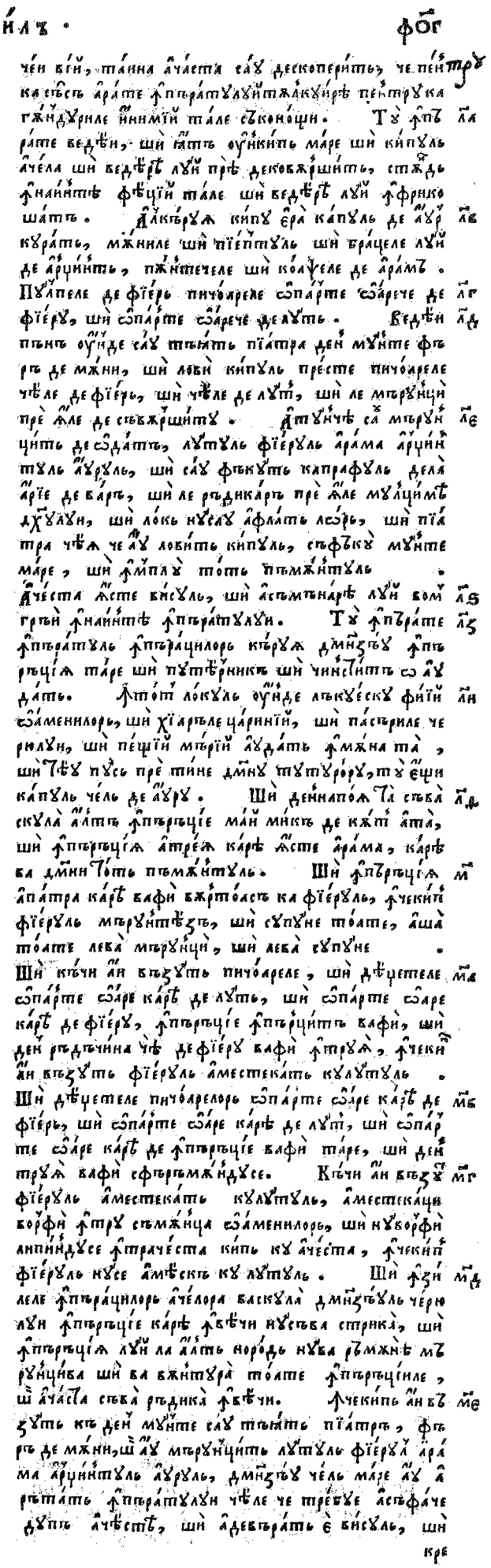

Biblia 1688, p. 573, col. 2

cei vii taina aceasta s-au descoperit, ce pentru[5] ca să să arate împăratului tîlcuirea, pentru ca gîndurile inimii tale să conoşti.

31. Tu, împărate, vedeai, şi iată un chip mare. Şi chipul acela şi vedêrea lui — preadecovîrşită, stînd înaintea fêţii tale, şi vedêrea lui — înfricoşată.

32. Al căruia chipu era capul de aur curat, mînile şi pieptul şi braţele lui — de argint, pîntecele şi coapsele — de aramă,

33. Pulpele — de fier, picioarele — o parte oarece de fieru şi o parte oarece de lut.

34. Vedeai, pînă unde s-au tăiat piatra den munte fără de mîni şi lovi chipul preste picioarele cêle de fier şi cêle de lut şi le mărunţi pre iale desăvîrşitu.

35. Atuncea s-au mărunţit deodată lutul, fierul, arama, argintul, aurul şi s-au făcut ca praful de la arie de vară; şi le rădicară pre iale mulţimea duhului şi loc nu s-au aflat lor, şi piatra cêea ce au lovit chipul să făcu munte mare şi împlu tot pămîntul.

36. Acesta iaste visul şi asămănarea lui vom grăi înaintea împăratului.

37. Tu, împărate, împăratul împăraţilor, căruia Dumnezău împărăţiia tare şi putêrnică şi cinstită o au dat;

38. În tot locul unde lăcuiescu fiii oamenilor şi hiarăle ţarinii şi pasările ceriului şi peştii mării au dat în mîna ta şi te-au pus pre tine domnu tuturoru, tu eşti capul cel de auru.

39. Şi denapoia ta să va scula altă împărăţie, mai mică decît a ta, şi împărăţiia a treia, carea iaste arama, carea va domni tot pămîntul.

40. Şi împărăţiia a patra, carea va fi vîrtoasă ca fierul: în ce chip fierul mărunteză şi supune toate, aşa toate le va mărunţi şi le va supune.

41. Şi căci ai văzut picioarele şi dêgetele — o parte oarecarea de lut şi o parte oarecarea de fieru: împărăţie împărţită va fi şi den rădăcina cea de fieru va fi întru ea, în ce chip ai văzut fierul amestecat cu lutul.

42. Şi dêgetele picioarelor — o parte oarecarea de fier şi o parte oarecarea de lut: şi o parte oarecarea de împărăţie va fi tare şi dentru ea va fi sfărîmîndu-se.

43. Căci ai văzut fierul amestecat cu lutul: amestecaţi vor fi întru sămînţa oamenilor şi nu vor fi lipindu-se într-acesta chip cu acesta, în ce chip fierul nu se amêstecă cu lutul.

44. Şi în zilele împăraţilor acelora va scula Dumnezăul ceriului împărăţie carea în vêci nu să va strica, şi împărăţiia lui la alt norod nu va rămînea; mărunţi-va şi va vîntura toate împărăţiile, şi aceasta să va rădica în vêci.

45. În ce chip ai văzut că den munte s-au tăiat piatră fără de mîni şi au mărunţit lutul, fierul, arama, argintul, aurul: Dumnezău cel mare au arătat împăratului cêle ce trebuie a să face după acêstea; şi adevărat e visul şi //

Ms. 45, p. 674-675

viii taina aceasta s-au descoperit, ce pentru ca să să cunoască împăratului asămănarea, pentru ca gîndurile inimei tale să cunoşti.

31. Tu, împărate, vedeai, şi iată chip, unul maare. Şi chipul acela şi vedêrea lui — preadecovîrşit, stînd înaintea fêţii tale, şi vedêrea lui — straşnică.

32. Chip căruia capul — de aur curat, mîinile şi pieptul şi braţele ei — de argint, [13]pîntecile şi coapsele — de aramă,

33. Pulpele — de fier, picioarele — o parte oarecare de fier şi o parte oarecarea de lut.

34. [14]Vedeai, pînă unde s-au tăiat piatră[15] dentru măgură fără de mîini şi lovi chipul preste picioarele cêle de fier şi cêle de lut şi-i mărunti *[674/2]* pre ei desăvîrşit.

35. Atuncea s-au mărunţit deodată strachina, fierul, arama, argintul, aurul şi s-au făcut ca pravul de la arie de vară; şi le rădicară pre iale mulţimea duhului şi loc nu s-au aflat lor, şi piatra cêea ce au lovit chipul să făcu măgură maare şi împlu tot pămîntul.

36. Acesta iaste visul şi asămănarea lui vom grăi înaintea împăratului.

37. Tu, împărate, împărat împăraţilor, căruia Dumnedzău împărăţia tare şi vîrtoasă şi cinstită au dat;

38. Întru tot locul unde lăcuiesc fiii oamenilor şi hiarăle ţarinei şi pasările ceriului ⌊şi peştii mării⌋ au dat întru mîna ta şi te puse pre tine domnu a tuturora, tu — capul cel de aur.

39. Şi denapoia ta să va scula împărăţie alta, mai mică de tine, şi împărăţie a treia, carea iaste ca arama, carea va domni tot pămîntul.

40. Şi împărăţiia a patra, carea va fi vîrtoasă ca fierul: în ce chip hierul mărunţêşte şi supune toate, ⌊aşa⌋ toate le va mărunţi şi le va supune.

41. Şi căci ai vădzut picioarele şi dêgetile — o parte oarecarea de strachină şi o parte oarecarea de fier: împărăţie împărţită va fi şi den rădăcină de fier va fi întru ea, în ce chip ai văzut fierul amestecat cu strachina.

42. Şi dêgetile picioarelor — o parte oarecarea de fier ⌊şi⌋ o parte oarecarea de strachină: ⌊şi⌋ o parte oarecarea de împărăţie va fi tare şi dentru ea va fi sfărîmîndu-să.

43. Căci ai văzut fierul amestecat cu strachina: amestecaţi vor fi întru sămînţa oamenilor şi nu vor fi lipindu-să într-acesta chip[16] cu acesta, în ce chip fierul nu să amêstică cu strachina.

44. Şi întru dzilele împărăţiilor acelora rădica-va Dumnedzăul ceriului împărăţie carea întru vêci nu să va strica, şi împărăţiia lui la nărod altul nu va rămînea; mărunţi-va şi va vîntura toate împărăţiile, şi aceasta[17] să va rădica în vêci.

45. În ce chip ai vădzut că de la măgură s-au tăiat piatră fără de mîini şi au mărunţit strachina, fierul, arama, argintul, aurul: Dumnedzău cel mare au cunoscut *[675/1]* împăratului carele tribuie a să face după acêstea; şi adevărat — visul şi

Ms. 4389, p. 820

cei ce vieţuiesc, ce pentru smereniia, ca să-ţi spuiu, împărate, şi să pricepi gîndurile inimii tale.

31. [21]Tu, împărate, ai văzut, şi iată un trup mare, trupul acela, şi chipul lui — rătund[22], şi sta înaintea fêţei tale, şi chipul fêţei lui era înfricoşat.

32. Şi capul acelui trup era de aur de cel curat, iar mîinile şi pieptul şi braţele lui — de argint, iar pîntecele şi coapsele — de aramă,

33. Iar fluierile — de fier, iar o parte oarece era de lut.

34. Şi ai văzut unde se-au rupt o piiatră dentr-un munte, nu de niscare mîini, şi au lovit trupul acela în picioarele cêle de fier şi de lut şi-l surpă de tot.

35. Atunci se-au scuturat foarte lutul şi fierul şi arama şi argintul şi aurul şi au fost ca praful de vara den arie; şi le-au luat vîntul şi locul lui nu se-au mai aflat, iar piiatra carea au surpat trupul se-au făcut munte mare şi au umplut tot pămîntul.[23]

36. Acesta iaste visul, iar tîlcul lui îl vom zice înaintea ta, împărate.

37. Tu, împărate, eşti împărat şi Dumnezeul ceriului au dat ţie împărăţiia şi tăriia şi biruinţa şi slava;

38. Şi toate întru care lăcuiesc feciorii oamenilor şi fierile cîmpului şi pasările ceriului şi peştii mării le-au dat în mîinile tale şi te-au pus *[820/2]* biruitoriu preste toate; deci capul cel de aur eşti tu.

39. Iar după tine se va scula altă împărăţie, mai mică decît tine, argintul, iar împărăţiia cea a treia, carea iaste arama, carea va stăpîni tot pămîntul.

40. Iar împărăţiia cea a patra va fi mai tare ca fierul: şi cum supţiiază fierul toate şi le moaie, aşa şi acêea va supţiia şi va muia.

41. Iar căci ai văzut picioarele şi dêgetele — o parte de fier, iar altă parte de lut: împărăţiia va fi împărţită şi den rădăcina fierului va fi într-însa, precum ai văzut fierul amestecat cu lutul.

42. Şi dêgetele picioarelor — o parte de fier şi altă parte de lut: despre o parte va fi împărăţiia tare şi despre o parte se va sfărîma ea însăşi.

43. Iar fierul care l-ai văzut amestecat cu lut: fi-va amestecată întru neamurile oamenilor, iar nu se vor lipi ei de dînsa, cum nu se amêstecă nici fierul cu lutul.

44. Şi în zilele acelor împăraţi va rîdica Dumnezeul ceriului o împărăţie carea nu se va rîsipi în vêci, şi împărăţiia lui nu va rămînea altui nărod; zdrobi-va mărunt şi va vîntura toate împărăţiile, iar acêea va sta în vêci.[24]

45. Şi cum ai[25] văzut că se-au tăiat den munte o piiatră fără de lucrare de mîini şi au zdrobit lutul şi fierul şi arama şi argintul şi aurul: Dumnezeu cel mare au arătat împăratului cêle ce vor să fie după acêstea; şi visul iaste adevărat şi

Versiunea modernă

cei vii, ci pentru a învedera împăratului tîlcul, ca să cunoşti cugetele inimii tale.

31. Tu priveai, împărate, şi iată o statuie. Şi mare [era] statuia aceea şi înfăţişarea ei [era] covîrşitoare, cum stătea înaintea feţei tale; şi vederea ei [era] înfricoşătoare.

32. O statuie al cărei cap [era] de aur curat, mîinile şi pieptul şi braţele ei — de argint, pîntecele şi coapsele — de aramă,

33. Pulpele — de fier, labele — o parte din fier, iar o parte din lut.

34. Priveai, pînă ce o piatră se desprinse din munte fără s-o atingă cineva şi lovi statuia peste labele cele de fier şi de lut şi le mărunţi cu totul.

35. Atunci fură mărunţite deodată lutul, fierul, arama, argintul, aurul şi se făcură ca praful de pe arie vara; şi le ridică pe ele mulţimea vîntului şi nu se mai află loc pentru ele, iar piatra care lovise statuia se făcu munte mare şi umplu tot pămîntul.

36. Acesta este visul, iar tîlcul lui vom spune înaintea împăratului.

37. Tu, împărate, [care eşti] împărat al împăraţilor, căruia Dumnezeu ţi-a dat împărăţie tare şi puternică şi cinstită;

38. [Căruia] în tot locul unde locuiesc fiii oamenilor ţi-a dat fiarele cîmpului şi păsările cerului în mîna ta şi te-a pus pe tine domn al tuturor, tu eşti capul cel de aur.

39. Şi după tine se va ridica altă împărăţie, mai mică decît a ta, şi o a treia împărăţie (aceasta este arama), care va domni peste tot pămîntul.

40. Şi o a patra împărăţie, care va fi tare ca fierul: în ce chip fierul le mărunţeşte şi le supune pe toate, aşa le va mărunţi şi supune [şi ea] pe toate.

41. Că ai văzut picioarele şi degetele — o parte din lut, o parte din fier, [înseamnă că] va fi o împărăţie împărţită şi din rădăcina cea de fier va fi în ea, în felul în care ai văzut fierul amestecat cu lutul.

42. Şi degetele picioarelor [vor fi] o parte de fier, o parte de lut: o parte a împărăţiei va fi tare şi [altă parte] din ea va fi şubredă.

43. Că ai văzut fierul amestecat cu lutul [înseamnă că] în stirpea oamenilor amestecate vor fi, dar nu se vor lipi trainic una cu alta, la fel cum fierul nu se amestecă cu lutul.

44. Şi în zilele acelor împăraţi, va face Dumnezeul cerului să se ridice o împărăţie care nu se va nărui în veci, şi împărăţia lui nu va fi lăsată altui popor; va mărunţi şi va zdrobi toate împărăţiile, iar ea va sta în veci.

45. În ce fel ai văzut că o piatră s-a desprins din munte fără s-o atingă cineva şi a mărunţit lutul, fierul, arama, argintul, aurul, [aşa] Dumnezeul cel mare a făcut cunoscute împăratului cele ce trebuie să se întîmple după acestea; iar visul este adevărat şi

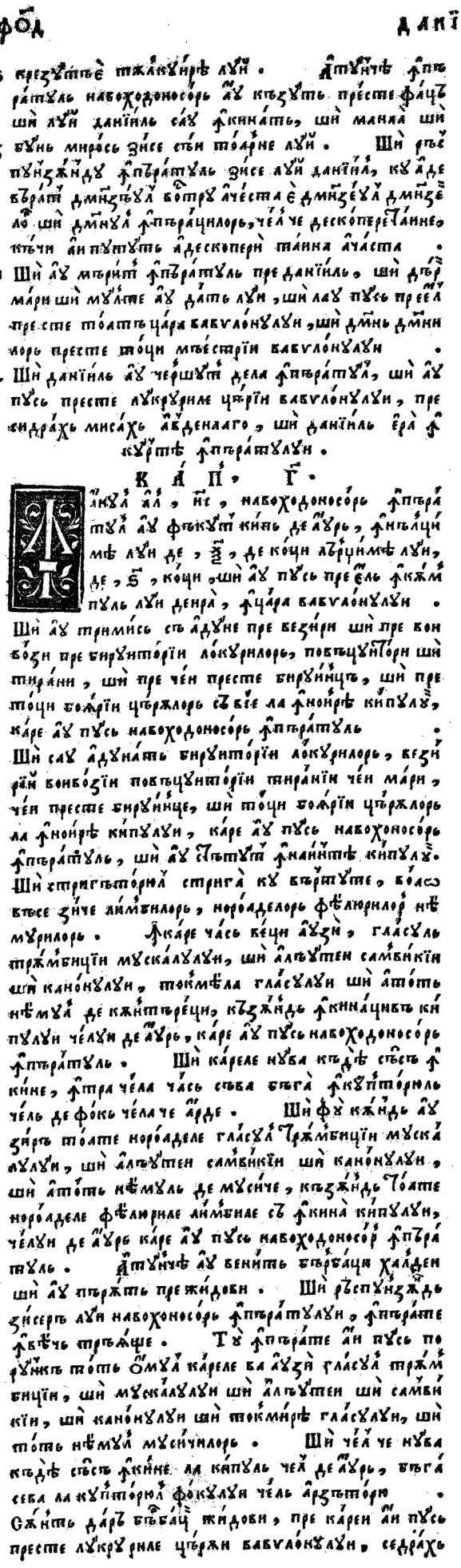

Biblia 1688, p. 574, col. 1

crezută e tîlcuirea lui."

46. Atuncea împăratul Navohodonosór au căzut preste faţă şi lui Daniíl s-au închinat; şi manaá şi bun miros zise să-i toarne lui.

47. Şi răspunzîndu împăratul, zise lui Daniíl: „Cu adevărat, Dumnezăul vostru, acesta e Dumnezeul dumnezeilor şi Domnul împăraţilor, cel ce descopere taine, căci ai putut a descoperi taina aceasta."

48. Şi au mărit împăratul pre Daniíl şi dări mari şi multe au dat lui; şi l-au pus pre el preste toată ţara Vavilónului şi domn domnilor, preste toţi măiestrii Vavilónului.

49. Şi Daniíl au cerşut de la împăratul şi au pus preste lucrurile ţării Vavilónului pre Sidráh, Misáh, Avdenaago; şi Daniíl era în curtea împăratului.

Cap 3

1. În anul al 18 Navohodonosór împăratul au făcut chip de aur, înălţimea lui — de 60 de coţi, lărgimea lui — de 6 coţi, şi au pus pre el în cîmpul lui Deirá, în ţara Vavilónului.

2. Şi au trimis să adune pre veziri şi pre voivozi, pre biruitorii locurilor, povăţuitori şi tirani şi pre cei preste biruinţă şi pre toţi boiêrii ţărîlor, să vie la înnoirea chipului care au pus Navohodonosór împăratul.

3. Şi s-au adunat biruitorii locurilor, vezirii, voivozii, povăţuitorii, tiranii cei mari, cei preste biruinţe şi toţi boiêrii ţărîlor la înnoirea chipului care au pus Navohodonosór împăratul şi au stătut înaintea chipului.

4. Şi strigătoriul striga cu vîrtute: „Voao vă se zice, limbilor, noroadelor, fêliurilor, neamurilor!

5. În care ceas veţi auzi glasul trîmbiţii, muscalului şi alăutei, samvichii şi canonului, tocmeala glasului şi a tot neamul de cîntăreţi, căzînd închinaţi-vă chipului celui de aur care au pus Navohodonosór împăratul.

6. Şi carele nu va cădea să să închine, într-acela ceas să va băga în cuptoriul cel de foc, cela ce arde."

7. Şi fu cînd auziră toate noroadele glasul trîmbiţii, muscalului şi alăutei, samvichii şi canonului şi a tot neamul de musíce, căzînd toate noroadele, fêliurile, limbile, să închina chipului celui de aur care au pus Navohodonosór împăratul.

8. Atuncea au venit bărbaţi haldei şi au pîrît pre jidovi.

9. Şi răspunzînd, ziseră lui Navohodonosór împăratului: „Împărate, în vêci trăiêşte!

10. Tu, împărate, ai pus poruncă: tot omul carele va auzi glasul trîmbiţii şi muscalului şi alăutei şi samvichii şi canonului şi tocmirea glasului şi tot neamul musícilor,

11. Şi cel ce nu va cădea să să închine la chipul cel de aur băga-se-va la cuptoriul focului cel arzătoriu.

12. Sînt, dară, bărbaţi jidovi pre carei ai pus preste lucrurile ţării Vavilónului, Sedráh, /

Ms. 45, p. 675

crezută — asămănarea lui."

46. Atuncea împăratul Navuhodonósor au căzut preste faţă şi lui Daniil s-au închinat; şi manaa şi bunu miros dzise să-i toarne lui.

47. Şi răspundzînd împăratul, dzise lui Daniil: „Cu adevărat, Dumnedzăul vostru, acesta-i Dumnedzăul dumnedzăilor şi Domnul împăraţilor, cel ce descopere taine, căci ai putut a dăscoperi taina aceasta."

48. Şi au mărit împăratul pre Daniil şi dări mari şi multe au dat lui; şi l-au pus pre el preste toată ţara Vavilónului şi boiêrin a sarailor, preste toţi măiestrii Vavilónului.

49. Şi Daniil au cerut de la împăratul şi au pus prestă lucrurile[18] ţărîi Vavilónului pre Sidrah, Misah, Avdenagó; şi Daniil era întru curtea împăratului.

Cap 3

1. Într-anul al 18 Navuhodonósor împăratul au făcut chip de aur, înălţimea lui — de coţi 60, lărgimea lui — de 6 coţi, şi au pus pre el în cîmpul Deirá, în ţara Vavilónului.

2. Şi au trimis să adune pre veziri şi pre hatmani şi pre biruitorii locurilor[19], povăţuitori şi tirani şi pre cei preste biruinţe şi pre toţi boiêrii ţărîi lor, să vie la înnoirea chipului căruia au pus Navuhodonósor împăratul.

3. Şi s-au adunat biruitorii locurilor, viziri, voivozi, povăţuitori, tirani, mari cei preste biruinţă şi toţi boiêrii ţărilor la înnoirea icoanei căriia au pus Navuhodonósor împăratul şi au stătut înaintea icoanei căriia au pusu-o Navuhodonósor ⌊împăratul⌋.

4. Şi strigătoriul striga cu vîrtute: „Voao să zice, ⌊limbi⌋, năroade, fêliuri, limbi!

5. Întru care ceas veţi audzi glasul trîmbiţei, muscalului şi alăutei, samvíchei şi canonului, tocmala glasului şi tot neamul de cîntăreţi, căzînd închinaţi-vă chipului celui de aur căruia au pus Navuhodonósor împăratul.

6. Şi carele nu să va căzînd închina[20], într-acela ceas să va băga la cuptoriul focului celui ce arde." *[675/2]*

7. Şi fu cînd audziră toate năroadele glasul trîmbiţei, muscalului şi alăutei, samvíchei şi canonului şi a tot neamul de cîntăreţi, căzînd toate năroadele, fêliuri, limbi, să închina icoanei cei de aur carea au pus Navuhodonósor împăratul.

8. Atuncea au venit bărbaţi haldei şi au pîrît pre jidovi.

9. Şi răspundzînd, ziseră lui Navuhodonósor împăratului: „Împărate, în vêci trăiêşte!

10. Tu, împărate, ai pus porîncă: tot omul carele va audzi glasul trîmbiţei şi muscalul şi[21] alăuta şi samvíchi şi canonul şi tocmirea glasului şi tot neamul de cîntăreţi,

11. Şi nu căzînd să va închina la chipul cel de aur, băga-să-va la cuptoriul focului cel arzător.

12. Sînt, dară, bărbaţi jidovi pre carii ai pus prestă[22] lucrurile ţărîi Vavilónului, Sidrah,

Ms. 4389, p. 820-821

tîlcul lui iaste de-a-l crêde."

46. Atunci Navohodonosor împărat căzu cu faţa în jos şi se închină lui Daniil; şi zise să puie lui Daniil jărtvă făină de grîu şi mirosêle bune.

47. Şi răspunzînd împăratul, zise lui Daniil: „Cu adevărat, Dumnezeul vostru, acela iaste Dumnezeu dumnezeilor şi Domn domnilor şi împărat împăraţilor şi dăscoperitor celor ascunse, deaca au putut de au dăscoperit ţie taina aceasta."

48. Şi mări împăratul pre Daniil şi-i dêde daruri multe şi mari; şi-l puse preste toată ţara Vavilónului şi căpetenie boiêrilor, preste toţi înţelepţii Vavilónului.

49. Iar Daniil cerşu la împăratul şi puse preste lucrurile ţării Vavilónului pre Sedrah şi pre Misah şi Avdenagó; iar Daniil era în curtea împăratului.

Cap 3
Vedêrea 4 *[821/1]*

1.[26] Iară în anul al 18 făcu Navohodonosor împărat un chip de aur de 60 de coţi de nalt şi de 6 coţi de larg şi-l puse în cîmpul Deírului, în ţinutul Vavilónului.[27]

2. Şi trimêse Navohodonosor împărat să chême pre toţi vizirii şi domnii şi judeţii şi boiêrii şi pîrcălabii şi pre cei ce era cu meserei şi pre toţi boiêrii ţinuturilor, să vie la înnoirea[28] idolului care l-au pus Navohodonosor împărat.

3. Şi se strînseră vizirii şi domnii de pre la ţinuturi şi hatmanii şi judeţii şi pîrcălabii şi boiêrii şi cei mai mari, carii era cu meserei toţi, şi veniră la înnoirea[29] idolului care l-au pus Navohodonosor împărat şi stătură înaintea idolului.

4. Iar pristavul striga tare: „Voaoă, limbilor, năroadelor, neamurilor şi seminţiilor, vi se grăiêşte!

5. Ori în ce vrême (sau ceas) veţi auzi glasul trîmbiţei şi al fluierelor şi al lăutelor şi al muscalelor şi al tamburelor şi al canunilor şi al tuturor fêlurilor de cenghierie, să cădeţi şi să vă închinaţi idolului celui de aur care l-au pus Navohodonosor împărat.

6. Iar cine nu va cădea şi să se închine, într-acel ceas va fi aruncat în cuptoriul cel de foc aprins."

7. Şi fu după aceasta, cînd auzi nărodul glasul cel de trîmbiţă şi al muscalelor şi al lăutelor şi al samvichiilor şi al tamburălor şi al canunilor şi a tot fêliul de cengherii, căzînd tot nărodul, neamurile şi limbile, se închina idolului celui de aur care-l pusêse Navohodonosor împărat.

8. Atunci, într-acel ceas, îndată săriră[30] nişte bărbaţi haldei asupra[31] jidovilor.

9. Şi răspunzînd[32], ziseră cătră Navohodonosor împărat: „Împărate, în vêci să trăieşti!

10. Tu, împărate, ai porîncit poruncă: tot omul carele va auzi glasul trîmbiţei, al fluierelor şi al lăutelor, al muscalelor şi al naiurilor şi a tot fêliul de cenghierii,

11. [10.] Să cază şi să se închine idolului celui de aur; [11.] iar de nu, să se arunce în cuptoriul cel ce arde cu foc.

12. Deci sînt nişte bărbaţi jidovi pre carii i-ai pus preste lucrurile ţării Vavilónului, Sedrah,

Versiunea modernă

tîlcul lui — vrednic de crezare."

46. Atunci împăratul Nabucodonosor căzu la pămînt şi i se prosternă lui Daniel; şi zise să închine în cinstea lui mană şi aromate.

47. Şi răspunzînd împăratul, zise lui Daniel: „Cu adevărat, Dumnezeul vostru, el este Dumnezeul dumnezeilor şi Domnul împăraţilor, cel care dezvăluie taine, pentru că ai putut dezvălui taina aceasta."

48. Şi-l ridică împăratul pe Daniel la mare cinstire şi-i făcu daruri mari şi multe; şi-l puse peste tot ţinutul Babilonului şi conducător al satrapilor peste toţi înţelepţii Babilonului.

49. Însă Daniel ceru de la împărat, iar [acesta] îi puse peste treburile ţinutului Babilonului pe Sedrah, Misah şi Abdenago, iar Daniel era la curtea împăratului.

Capitolul al 3-lea

1. În anul al optsprezecelea, Nabucodonosor împăratul puse să facă o statuie de aur a cărei înălţime [era] de şaizeci de coţi şi a cărei lărgime [era] de şase coţi, şi o aşează pe ea în cîmpia Deira, în ţinutul Babilonului.

2. Şi trimise să adune pe dregători şi pe comandanţii de oaste şi pe conducătorii locurilor, pe căpetenii şi pe prinţi şi pe cei împuterniciţi [de împăratul] şi pe toţi ispravnicii, să vină la tîrnosirea statuii pe care o înălţase Nabucodonosor împăratul.

3. Şi se adunară conducătorii locurilor, dregătorii, comandanţii de oaste, căpeteniile, prinţii mari, împuterniciţii [împăratului] şi toţi ispravnicii la tîrnosirea statuii pe care o înălţase Nabucodonosor împăratul şi se puseră înaintea statuii.

4. Şi crainicul striga cu putere: „Vouă vi se vorbeşte, neamurilor, noroadelor, seminţiilor, limbilor!

5. În ce timp veţi auzi glasul trîmbiţei, al fluierului şi al lirei, al lăutei şi al harfei, al cimpoiului şi al oricărui alt fel de instrument muzical, căderi la pămînt şi vă închinaţi statuii din aur pe care a înălţat-o Nabucodonosor împăratul.

6. Iar care nu va cădea să se închine, pe dată va fi aruncat în cuptorul de foc încins."

7. Şi, cînd auziră noroadele glasul trîmbiţei, al fluierului şi al lirei, al lăutei şi al harfei, al cimpoiului şi al oricărui alt fel de instrument muzical, se făcu astfel încît căzură la pămînt toate noroadele, seminţiile, limbile, închinîndu-se statuii din aur pe care o înălţase Nabucodonosor împăratul.

8. Atunci se apropiară bărbaţi caldei şi îi pîrîră pe iudei.

9. Şi prinseră a spune împăratului Nabucodonosor: „Împărate, să trăieşti în veci!

10. Tu, împărate, poruncă ai dat ca fiecare om care va auzi glasul trîmbiţei, al fluierului şi al lirei, al lăutei şi al harfei, al cimpoiului şi al oricărui alt fel de instrument muzical

11. Şi nu va cădea la pămînt să se închine statuii din aur, să fie aruncat în cuptorul de foc încins.

12. Sunt, aşadar, nişte bărbaţi iudei pe care i-ai aşezat peste treburile ţinutului Babilonului, Sidrah,

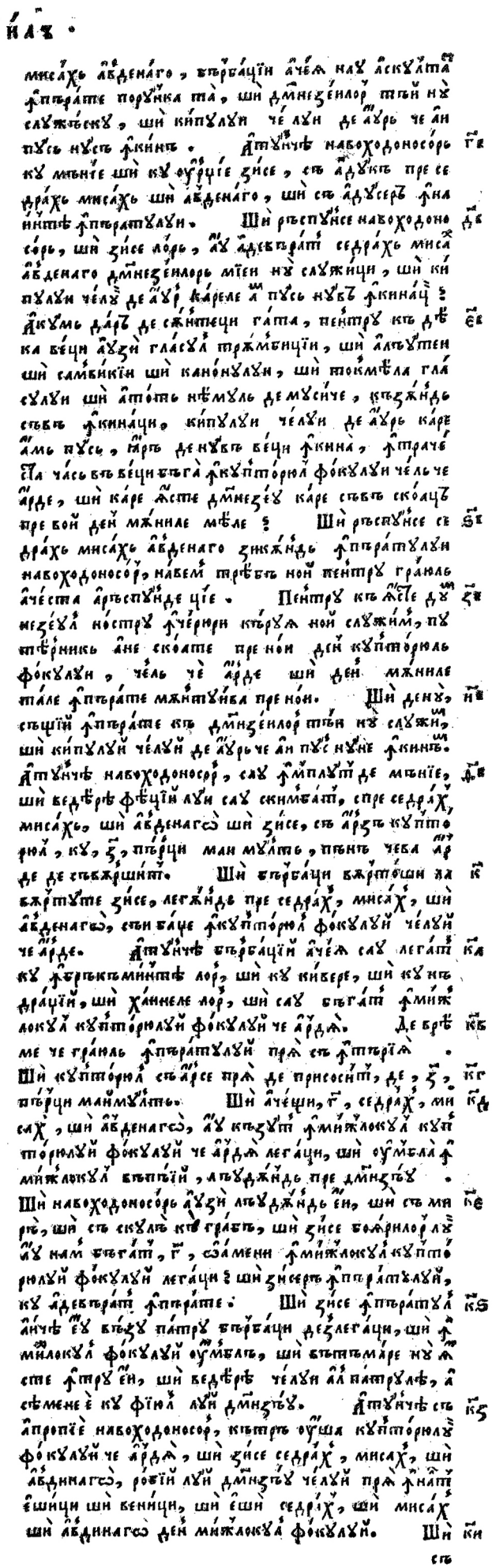

Biblia 1688, p. 574, col. 2

Misáh, Avdenágo; bărbaţii aceia n-au ascultat, împărate, porunca ta şi dumnezeilor tăi nu slujăscu şi chipului celui de aur ce ai pus nu să închină."

13. Atuncea Navohodonosór, cu mînie şi cu urgie, zise să aducă pre Sedráh, Misáh şi Avdenágo; şi să aduseră înaintea împăratului.

14. Şi răspunse Navohodonosór şi zise lor: „Au adevărat, Sedráh, Misáh, Avdenago, dumnezeilor miei nu slujiţi şi chipului celui de aur carele am pus nu vă închinaţi?

15. Acum, dară, de sînteţi gata pentru că, deaca veţi auzi glasul trîmbiţii şi alăutei şi samvichii şi canonului şi tocmeala glasului şi a tot neamul de musíce, căzînd să vă închinaţi chipului celui de aur care am pus; iară de nu vă veţi închina, într-acesta ceas vă veţi băga în cuptoriul focului cel ce arde. Şi care iaste dumnezeu care să vă scoaţă pre voi den mînile mêle?"

16. Şi răspunse Sedráh, Misáh, Avdenago, zicînd împăratului Navohodonosór: „N-avem treabă noi pentru graiul acesta a răspunde ţie.

17. Pentru că iaste Dumnezeul nostru în ceriuri, căruia noi slujim, putêrnic a ne scoate pre noi den cuptoriul focului cel ce arde şi den mînile tale, împărate, mîntui-va pre noi.

18. Şi de nu, să ştii, împărate, că dumnezeilor tăi nu slujim şi chipului celui de aur ce ai pus nu ne închinăm!"

19. Atuncea Navohodonosor s-au împlut de mînie şi vedêrea fêţii lui s-au schimbat spre Sedráh, Misáh şi Avdenagó; şi zise să arză cuptoriul cu 7 părţi mai mult, pînă ce va arde desăvîrşit.

20. Şi bărbaţi vîrtoşi la vîrtute, zise, legînd pre Sedráh, Misáh şi Avdenagó, să-i bage în cuptoriul focului celui ce arde.

21. Atuncea bărbaţii aceia s-au legat, cu îmbrăcămintea lor şi cu chivere şi cu nădragii şi hainele lor, şi s-au băgat în mijlocul cuptoriului focului ce ardea.

22. De vrême ce graiul împăratului prea să întăriia,

23. Şi cuptoriul să arse prea de prisosit, de 7 părţi mai mult.

24. Şi aceşti 3, Sedráh, Misah şi Avdenagó, au căzut în mijlocul cuptoriului focului ce ardea, legaţi, şi umbla în mijlocul văpăii, lăudînd pre Dumnezău.

25. Şi Navohodonosór auzi lăudînd ei şi să mirá; şi să sculă cu grabă şi zise boiêrilor lui: „Au n-am băgat 3 oameni în mijlocul cuptoriului focului, legaţi?" Şi ziseră împăratului: „Cu adevărat, împărate!"

26. Şi zise împăratul: „Aicea eu văzu patru bărbaţi dezlegaţi, şi în mijlocul focului umblă, şi vătămare nu iaste întru ei; şi vedêrea celui al patrulea asêmene e cu fiiul lui Dumnezău."

27. Atuncea să apropié Navohodonosor cătră uşa cuptoriului focului ce ardea şi zise: „Sedráh, Misah şi Avdinagó, robii lui Dumnezău celui preaînalt, ieşiţi şi veniţi!" Şi ieşi Sedráh şi Misáh şi Avdinagó den mijlocul focului.

28. Şi //

Ms. 45, p. 675-676

Misah, Avdenagó; bărbaţii aceia n-au ascultat, împărate, porîncele tale şi dumnedzăilor tăi nu slujesc şi chipului celui de aur ce ai pus nu să închină."

13. Atuncea Navuhodonósor, cu mînie şi cu urgie, dzise să aducă pre Sidrah, Misah, Avdenagó[23]; şi să aduseră înaintea împăratului.

14. Şi răspunse Navuhodonósor şi dzise lor: „Au adevărat, Sidrah, Misah, Avdenagó, dumnedzăilor miei nu slujiţi şi chipului celui de aur carele am pus nu vă închinaţi?

15. Acum, dară, dă sînteţi gata pentru că, daca veţi audzi glasul trîmbiţii şi alăutei şi samvíchii şi canonului şi tocmala glasului şi a tot neamul de cîntăreţi, căzînd să vă închinaţi chipului ⌊celui de aur⌋ căruia am pus; iar de nu veţi închina într-acesta ceas, băga-vă-veţi în cuptoriul focului cel ce arde. Şi carele iaste dumnedzău carele să scoaţă pre voi dentru mîinile mêle?"

16. Şi răspunseră Sidrah, Misah, Avdenagó, dzicînd împăratului Navuhodonósor: „N-avem treabă noi pentru graiul acesta a răspunde ţie.

17. Pentru că iaste Dumnedzău nostru în ceriuri[24], căruia noi slujim, putêrnic a ne scoate pre noi den cuptoriul focului cel ce arde şi dentru mîinile tale, împărate, mîntui-ne-va pre noi.

18. Şi dă nu, ştiut să fie ţie, împărate, *[676/1]* că dumnedzăilor tăi nu slujim şi chipului celui de aur ce ai pus nu ne închinăm!"

19. Atuncea[25] Navuhodonósor s-au împlut de mînie şi vedêrea fêţii lui s-au primenit[26] preste Sidrah, Misah şi Avdenagó; şi dzisă să ardă cuptoriul cu 7 părţi mai mult, pînă unde desăvîrşit va arde.

20. Şi bărbaţi vîrtoşi la vîrtute, dzise, legînd pre Sidrah, Misah şi Avdenagó, să-i bage la cuptoriul foculi cel ce arde.

21. Atuncea bărbaţii aceia s-au legat, cu saravarile lor şi chivere şi nădragi şi îmbrăcămintele lor, şi s-au băgat la mijlocul foculi ce ardea.

22. În vrême ce graiul împăratului să prea întări,

23. Şi cuptoriul[27] să arse prea de prisosit, de 7 părţi mai mult.

24. Şi aceşti trei, Sidrah, Misah şi Avdenagó, au căzut în mijlocul cuptoriului focului ce ardea legaţi ⌊şi îmbla în mijlocul pării, lăudînd pre Dumnedzău⌋.

25. Şi Navuhodonósor audzi lăudînd ei şi să mieră; şi să sculă cu sîrguială şi dzise măriţilor lui: „Au nu oameni 3 am pus în mijlocul ⌊cuptoriului⌋ focului, legaţi?" [26.] Şi dziseră împăratului: „Cu adevărat, împărate!"

26. Şi dzise împăratul: „Aicea eu văz bărbaţi 4 dăzlegaţi şi îmblînd în mijlocul foculi, şi vătămare nu iaste întru ei; şi vedêrea acelui al patrulea — asêmenea cu fiiul lui Dumnedzău."

27. Atuncea să apropiia Navuhodonósor către uşa cuptoriului focului ce ardea şi dzise: „Sidrah, Misah şi Avdenagó, robii Dumnedzăului celui preaînalt, ieşiţi şi veniţi!" Şi ieşi Sidrah, Misah şi Avdenagó den mijlocul focului.

28. Şi

Ms. 4389, p. 821, 823

Misah şi Avdenagó; ce acei bărbaţi n-au ascultat porunca ta, împărate, nici nu slujesc dumnezeilor tăi, nici idolului celui de aur care l-ai pus nu vor să se închine."[33]

13. Atunci Navohodono- *[821/2]* sor, în mîniia şi în urgiia sa, porînci să aducă pre Sedrah, Misah şi pre Avdenagó; şi fură aduşi acei bărbaţi înaintea împăratului.

14. Iar Navohodonosor, răspunzînd, le zise: „Dară iaste cu adevărat, Sedrah, Misah şi Avdenagó, să nu slujiţi voi dumnezeilor miei şi să nu vă închinaţi idolului celui de aur care l-am pus eu?

15. Deci acum, deaca sînteţi gata, ori în ce ceas veţi auzi glasul trîmbiţei şi al muscalelor şi al lăutelor şi al canunelor şi al tamburălor şi al tuturor fêliurilor de cenghierii, voi să cădeţi şi să vă închinaţi idolului care l-am făcut; iar deaca nu vă veţi închina[34], într-acel ceas veţi fi aruncaţi în cuptoriul cel ce arde cu foc. Şi ce Dumnezeu iaste cela ce vă va scoate den mîinile mêle?"

16. Iar Sedrah, Misah şi Avdenagó, răspunzînd, ziseră către împăratul Navohodonosor: „Noaoă nu ne trebuiêşte să răspundem ţie pentru acest cuvînt.

17. Că iată că iaste Dumnezeu în ceriu, căruia slujim noi, de poate să ne ia den cuptoriul cel ce arde cu foc şi să ne mîntuiască den mîinile tale, împărate.

18. Iar de nu va vrea, să ştii, împărate, că dumnezeilor tăi nu vom sluji şi idolului celui de aur care l-ai pus nu ne vom închina!"

19. Atunci Navohodonosor se umplu de urgie şi chipul fêţei sale se schimbă asupra lui Sedrah şi a lui Misah şi a lui Avdenagó; şi porînci să arză cuptoriul de 7 ori mai mult, pînă ce va arde de tot.

20. Şi zise oamenilor cu tărie de să înobedêze pre Sedrah[35], pre Misah şi pre Avdenagó şi să-i arunce în cuptoriul cel ars cu foc.

21.[36] Atunci oamenii aceia îi obădară, cu nădragii şi cu căciulele şi cu cizmele şi cu hainele lor, şi-i aruncară în mijlocul cuptoriului cel ars cu foc.[37]

22. Pentru că se prea întări cuvîntul împăratului,

23. [22.] Şi cuptoriul era foarte ars, preste măsură, iar pre oamenii aceia carii sărise asupra[38] lui Sedrah, Misah şi a lui Avdenagó îi ocoli văpaia focului şi-i arse.

24. [23.] Iar aceşti 3 bărbaţi, ádecă Sedrah, Misah şi Avdenagó, căzură înobădaţi în mijlocul cuptoriului celui ars cu foc [24.] şi umbla pren mijlocul văpăii, cîntînd pre Dumnezeu şi binecuvîntînd pre Domnul.[39] *[823/1]*

25. [91.] Atunci Navohodonosor împărat, deaca-i auzí cîntînd, se miră; şi se sculă de pripă şi zise către boiêrii săi: „Dară au n-am aruncat numai 3 bărbaţi legaţi în mijlocul focului?" Iar ei răspunseră: „Ba aşa, adevărat, împărate!"

26. [92.] Împăratul zise: „Dară eu iată că văz 4 bărbaţi dăzlegaţi şi umblă pren mijlocul foculi, şi nici o stricăciune nu iaste pre dînşii; şi faţa celui al patrulea iaste asêmene fiiului lui Dumnezeu."

27. [93.] Atunci mêrse Navohodonosor la gura cuptoriului acelui ars cu foc şi zise: „Sedrah, Misah şi Avdenagó, robii Dumnezeului celui viu, ieşiţi şi veniţi!" Şi îndată ieşiră Sedrah, Misah şi Avdenagó den mijlocul foculi.

28. [94.] Şi

Versiunea modernă

Misah, Abdenago; bărbaţii aceia, împărate, n-au ascultat porunca ta şi nu slujesc dumnezeilor tăi şi nu se închină statuii celei din aur pe care ai înălţat-o."

13. Atunci cu mînie şi cu urgie Nabucodonosor zise să-i aducă pe Sidrah, pe Misah şi pe Abdenago; şi fură aduşi înaintea împăratului.

14. Şi prinse a grăi Nabucodonosor şi le zise: „Este adevărat, Sidrah, Misah, Abdenago, că nu slujiţi dumnezeilor mei şi nu vă închinaţi statuii din aur pe care am înălţat-o?

15. Acum, deci, [să vedem] dacă sunteţi gata ca, atunci cînd veţi auzi glasul trîmbiţei şi al lirei, al lăutei şi al harfei, al cimpoiului şi al oricărui alt fel de instrument muzical, să cădeţi la pămînt pentru a vă închina statuii din aur pe care am ridicat-o; iar dacă nu vă veţi închina, pe dată veţi fi aruncaţi în cuptorul de foc încins. Şi care este dumnezeul care vă va scoate din mîinile mele?"

16. Şi răspunseră Sidrah, Misah, Abdenago, zicînd împăratului Nabucodonosor: „N-avem nevoie să-ţi răspundem la cuvîntul aceasta.

17. Căci Dumnezeul nostru din ceruri, căruia îi slujim, dacă are putere să ne scoată pe noi din cuptorul de foc încins, ne va scăpa şi din mîinile tale, împărate.

18. Iar dacă nu [ne va scăpa], cunoscut să-ţi fie, împărate, că dumnezeilor tăi nu slujim şi statuii din aur pe care ai înălţat-o nu ne închinăm!"

19. Atunci se umplu Nabucodonosor de mînie şi înfăţişarea chipului său se schimbă către Sedrah, Misah şi Abdenago; şi porunci să încingă cuptorul de şapte ori mai tare, pînă ce va fi încins desăvîrşit.

20. Şi porunci ca bărbaţi tari în putere să-i lege pe Sedrah, Misah şi Abdenago şi să-i arunce în cuptorul de foc încins.

21. Atunci bărbaţii aceia fură legaţi, cu tot cu şalvarii lor şi cu turbanele şi cu obielele şi cu veşmintele lor, şi fură aruncaţi în mijlocul cuptorului de foc încins.

22. Fiindcă porunca împăratului era straşnică,

23. Şi cuptorul fu încins peste măsură, de şapte ori mai tare.

24. Şi aceştia trei, Sedrah, Misah şi Abdenago, deşi căzură legaţi în mijlocul cuptorului de foc încins, umblau în mijlocul vîlvătăii, cîntînd pe Dumnezeu.

25. Şi Nabucodonosor îi auzi pe ei cîntînd şi se minună; şi se ridică în grabă şi zise dregătorilor săi: „Nu trei bărbaţi am aruncat în mijlocul cuptorului de foc, legaţi fiind?" Şi ziseră împăratului: „Cu adevărat, împărate!"

26. Şi zise împăratul: „Eu, unul, văd aici patru bărbaţi dezlegaţi şi umblînd în mijlocul focului, şi nu sunt vătămaţi; iar înfăţişarea celui de-al patrulea este asemenea unui fiu al lui Dumnezeu."

27. Atunci se apropie Nabucodonosor de uşa cuptorului de foc încins şi zise: „Sidrah, Misah şi Adenago, robi ai Dumnezeului celui preaînalt, ieşiţi şi veniţi aici!" Şi ieşiră Sidrah, Misah şi Abdenago din mijlocul focului.

28. Şi

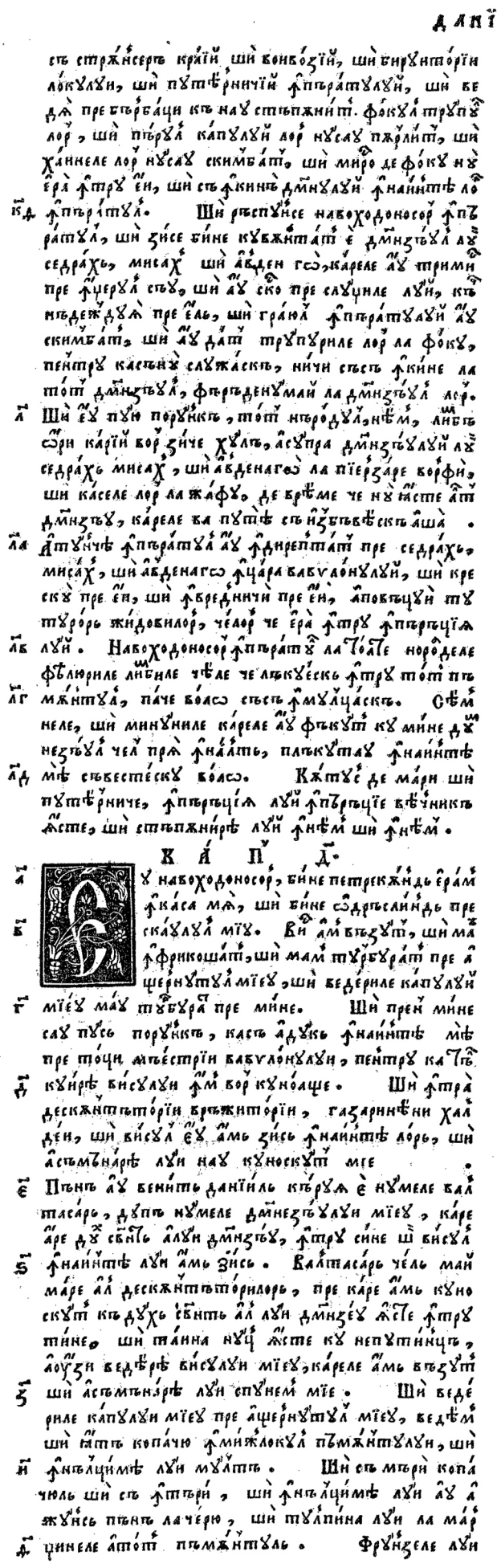

Biblia 1688, p. 575, col. 1

să strînseră craii şi voivozii şi biruitorii locului şi putêrnicii împăratului şi vedea pre bărbaţi că n-au stăpînit focul trupul lor şi părul capului lor nu s-au pîrlit şi hainele lor nu s-au schimbat şi miros de focu nu era întru ei. Şi să închină Domnului înaintea lor împăratul.

29. Şi răspunse Navohodonosor împăratul şi zise: „Binecuvîntat e Dumnezăul lui Sedráh, Misah şi Avdenagó, carele au trimis pre îngerul său şi au scos pre slugile lui, căci nădejduia pre el şi graiul împăratului au schimbat şi au dat trupurile lor la focu, pentru ca să nu slujască, nici să să închine la tot dumnezăul, fără de numai la Dumnezăul lor.

30. Şi eu puiu poruncă: tot nărodul, neam, limbă, oricarii vor zice hulă asupra Dumnezăului lui Sedráh, Misah şi Avdenagó, la pierzare vor fi şi casele lor la jafu, de vrême ce nu iaste alt dumnezău carele va putea să izbăvească aşa."

31. Atuncea împăratul au îndireptat pre Sedráh, Misáh şi Avdenago în ţara Vavilónului şi crescu pre ei şi învrednici pre ei a povăţui tuturor jidovilor celor ce era întru împărăţiia lui.

32. „Navohodonosor împăratul, la toate noroadele, fêliurile, limbile cêle ce lăcuiesc întru tot pământul: Pace voao să să înmulţască!

33. Sêmnele şi minunile carele au făcut cu mine Dumnezăul cel preaînalt plăcut-au înaintea mea să vestescu voao

34. Cîtu-s de mari şi putêrnice! Împărăţiia lui împărăţie vêcinică iaste şi stăpînirea lui — în neam şi în neam.

Cap 4

1. Eu, Navohodonosor, bine petrecînd eram în casa mea şi bine odrăslind pre scaunul[6] mieu[7].

2. Vis am văzut şi m-au înfricoşat şi m-am turburat pre aşternutul mieu şi vederile capului mieu m-au turburat pre mine.

3. Şi pren mine s-au pus poruncă ca să aducă înaintea mea pre toţi măiestrii Vavilónului, pentru ca tîlcuirea visului îmi vor cunoaşte.

4. Şi întra descîntătorii, vrăjitorii, gazarinêni, haldei; şi visul eu am zis înaintea lor, şi asămănarea lui n-au cunoscut mie.

5. Pînă au venit Daniíl, căruia e numele Valtasár, după numele dumnezăului mieu, care are Duh svînt a lui Dumnezău întru sine, şi visul înaintea lui am zis:

6. «Valtasár, cel mai mare al descîntătorilor, pre care am cunoscut că Duh svînt al lui Dumnezeu iaste întru tine şi taina nu-ţi iaste cu neputinţă, auzi vedêrea visului mieu carele am văzut şi asămănarea lui spune-mi mie.

7. Şi vederile capului mieu pre aşternutul mieu: vedeam, şi iată copaciu în mijlocul pământului, şi înălţimea lui — multă.

8. Şi să mări copaciul şi să întări, şi înălţimea lui au ajuns pînă la ceriu şi tulpina lui la marginele a tot pământul.

9. Frunzele lui — /

Ms. 45, p. 676-677

să strînseră craii şi hatmanii şi biruitorii locurilor şi tarii împăratului şi vedea pre bărbaţi că nu le-au domnit focul trupului lor şi părul capului lor nu s-au pîrjolit şi saravárele lor nu s-au primenit şi miros de foc nu era întru ei. ⌊Şi să închinắ înaintea lor împăratul Domnului.⌋

29. Şi răspunse Navuhodonósor împăratul şi dzise: „Cuvîntat Dumnedzăul lui Sidrah, Misah şi Avdenagó, carele au trimis pre îngerul său şi au scos pre slu- *[676/2]* gile lui, căci nădăjduia pre el şi graiul împăratului au primenit şi au dat trupurile lor la foc, pentru ca să nu slujască, nici să să închine la tot dumnedzăul, fără numai la Dumnedzăul lor.

30. Şi eu puiu porîncă: tot nărodul, fêl, limbă, carea va dzice blăstăm asupra Dumnedzăului Sidrah, Misah şi Avdenagó, la pierire vor fi şi casele lor la jaf, în vrême ce nu iaste dumnedzău altu carele va putea să mîntuiască aşa."

31. Atuncea împăratul au îndreptat pre Sidrah, Misah şi Avdenagó întru ţara Vavilónului ⌊şi crescu pre ei şi vrednicí pre ei a povăţui tuturor jidovilor celor ce era întru împărăţiia lui⌋.

32. „Navuhodonósor împăratul, la toate năroadele, fêliuri, limbi, celor ce lăcuiesc întru tot pămîntul: Pace voao să să înmulţască!

33. Sêmnele şi minunile carele au făcut cu mine Dumnedzăul cel preaînalt plăcut-au înaintea mea să vestuiesc voao

34. Cîtu-s de mari şi vîrtoase! Împărăţiia lui — împărăţie vêcinică [28]şi stăpîniia lui — în rudă şi rudă.

Cap 4

1. Eu, Navuhodonósor, bine petrecînd eram întru casa mea şi bine odreslind pre scaunul mieu.

2. Vis am văzut şi au spăriat pre mine şi m-am întristat preste aşternutul mieu şi vederile capului mieu m-au turburat pre mine.

3. Şi pren mine s-au pus porîncă ca să aducă înaintea mea pre toţi măiestrii Vavilónului, pentru ca asămănarea visului vor cunoaşte mie.

4. Şi întra dăscîntătorii, vrăjitorii, gazarinêni, haldei; şi visul eu am dzis înaintea lor şi asămănarea lui n-au cunoscut mie.

5. Pînă au venit Daniil, căruia numele Valtásar, după numele dumnedzăului mieu, carele Duh a lui Dumnedzău sfînt întru sine are, şi visul înaintea lui am dzis:

6. «Valtásar, boiêrinul dăscîntătorilor, pre carele am cunoscut că Duh a lui Dumnedzău sfînt — întru tine şi taina nu te neputinţază, audzi vedêrea visului mieu carele am văzut şi asămănarea lui spune-mi mie.

7. Şi vedêrea capului mieu preste aşternutul mieu: *[677/1]* vedeam şi, iată, copaciu în mijlocul pămîntului şi înălţimea lui — multă.

8. ⌊Şi⌋ să mări copaciul şi să întări, şi înălţimea lui au ajunsu pînă la cer şi tulpina lui la marginile a tot pămîntul.

9. Frundzile lui —

Ms. 4389, p. 823

se strînseră domnii şi voievozii cei ce stăpîniia ţinuturi şi boiêrii împăratului şi vedea pre acei bărbaţi că n-au biruit focul pre trupurile lor şi părul capetelor lor nu se-au pîrlit şi hainele lor nu se-au schimbat şi miros de foc nu era într-însele. [95.] Şi se închinắ Navohodonosor înaintea lor lui Dumnezeu

29. [95.] Şi zise: „Bine iaste cuvîntat Dumnezeul lui Sedrah, al lui Misah şi al lui Avdenagó, cela ce au trimes îngerul său şi au scos pre slugile lui, carii se-au nădăjduit pre dînsul şi au schimbat cuvîntul împăratului şi trupurile lor şi le-au dat în foc pentru ca să nu slujască, nici să se închine nici la un Dumnezeu, fără numai Dumnezeului lor.

30. [96.] Deci eu dau poruncă: tot nărodul, neamul şi limba, oricarele va grăi hulă împotriva Dumnezeului lui Sedrah, Misah şi al lui *[823/2]* Avdenagó, să piêie şi casele lor să se jăfuiască, că alt dumnezeu nu mai iaste care să poată mîntui aşa."

31. [97.] Atunci împăratul îndireptắ pre Sedrah, pre Misah şi pre Avdenagó în ţinutul Vavilónului şi-i mări şi-i învrednici să fie căpetenii tuturor jidovilor, cîţi vor fi întru împărăţiia lui.

Vedêrea a cincea

32. [98.] „Navohodonosor împăratul tuturor năroadelor, neamurilor şi limbilor care lăcuiesc pren tot pămîntul: Pacea să se înmulţească voaoă!

33. [99.] Sêmnele şi minunile cêlea ce au făcut Dumnezeul cel de sus cu mine fostu-mi-au cu voie să le spuiu voaoă

34. [100.] Sêmnele lui, pentru că sînt mari, şi minunile lui, pentru că sînt putêrnice; [40]şi împărăţiia lui — împărăţie vêcinică şi biruinţa lui — în neam şi în neam!

Cap 4

1.[41] Eu, Navohodonosor, eram de petreceam bine în casa mea şi înfloriiam în scaunul mieu.

2. Şi văzuiu un vis care mă înfricoşă şi mă turburaiu în aşternutul mieu şi vederile capului mieu m-au turburat.

3. Şi eu am dat poruncă să aducă înaintea mea pre toţi bărbaţii cei înţelepţi ai Vavilónului, ca să-mi[42] spuie răspunsul visului.

4. Şi deaca au întrat vrăjitorii şi dăscîntătorii gazarinêni şi haldei; şi spuş lor visul, iar ei nu-mi spuseră tîlcul lui,

5. Pînă ce au întrat înaintea mea altul, Daniil, căruia-i iaste numele Valtasar, ca şi numele dumnezeului mieu, carele are Duhul cel sfînt al lui Dumnezeu[43] într-însul, şi spuş visul înaintea lui:

6. «Valtásare, mai-marele vrăjitorilor, eu ştiu că ai în tine Duhul cel sfînt al lui Dumnezeu[44] şi toate cêle ascunse nu iaste ţie cu neputinţă a se dăscoperi, ascultă vedêrea visului mieu care l-am văzut şi tîlcul lui să mi-l spui.

7. Vedêrea capului mieu în aşternutul mieu: văzuiu şi, iată, ca un copaci[45] în mijlocul pămîntului.[46]

8. Şi înălţimea lui foarte se mări şi ajungea pînă la ceriu şi turpina lui era pînă la marginile a tot pămîntul.

9. Frunzele lui —

Versiunea modernă

se adunară satrapii şi comandanţii de oaste şi conducătorii locurilor şi puternicii împăratului şi îi vedeau pe bărbaţi că focul nu le biruise trupul şi că părul capului lor nu fusese aprins, că şalvarii lor nu se schimbaseră şi că nu miroseau a foc. Şi de faţă cu ei împăratul se închină Domnului.

29. Şi prinse a grăi Nabucodonosor împăratul şi zise: „Binecuvîntat [fie] Dumnezeul lui Sidrah, Misah şi Abdenago, cel care a trimis pe îngerul său şi i-a scăpat pe robii săi, pentru că au avut credinţă în el şi pentru că au schimbat porunca împăratului şi şi-au dat trupurile lor focului ca să nu slujească, nici să se închine vreunui dumnezeu, decît numai Dumnezeului lor.

30. Iar eu dau poruncă: orice norod, seminţie, limbă care ar spune hulă împotriva Dumnezeului lui Sidrah, Misah şi Abdenago vor merge la pieire, iar casele lor la prădare, pentru că nu este alt dumnezeu care să poată izbăvi în acest chip."

31. Atunci împăratul îi repuse în dregătorie pe Sidrah, Misah şi Abdenago în ţinutul Babilonului, îi făcu mai mari şi-i învrednici să fie conducători peste toţi iudeii care se aflau în împărăţia lui.

32. „Nabucodonosor împăratul, către toate noroadele, seminţiile, limbile, cele care locuiţi pe întreg pămîntul: Să se înmulţească pacea între voi!

33. Semnele şi minunile pe care le-a făcut cu mine Dumnezeul cel preaînalt am hotărît să le vestesc [şi] vouă,

34. Pentru că mari [sunt] şi puternice; împărăţia lui [este] împărăţie veşnică, iar stăpînirea lui — din neam în neam.

Capitolul al 4-lea

1. Eu, Nabucodonosor, propăşeam în casa mea şi eram înfloritor pe tronul meu.

2. [Dar] am avut un vis şi m-a înfricoşat şi am fost tulburat în aşternutul meu, iar vedeniile capului meu m-au tulburat.

3. Şi a fost dată prin mine poruncă să aducă înaintea mea pe toţi înţelepţii Babilonului, ca să-mi facă cunoscut tîlcul visului.

4. Şi intrau descîntătorii, vrăjitorii, vracii, caldeii; şi visul eu l-am spus în faţa lor, dar tîlcul lui nu mi l-au făcut cunoscut,

5. Pînă ce a venit Daniel, al cărui nume [este] Baltasar, după numele dumnezeului meu, care are Duh sfînt de la Dumnezeu în el, şi am spus visul în faţa lui:

6. «Baltasar, care eşti cel dintîi dintre descîntători, te ştiu că ai în tine Duh sfînt de la Dumnezeu şi nici o taină nu-ţi este cu neputinţă [de dezlegat], ascultă vedenia din visul pe care l-am visat şi spune-mi tîlcul lui.

7. Priveam pe cînd eram în aşternutul meu şi, iată, un copac în mijlocul pămîntului şi înălţimea lui [era] mare.

8. Copacul crescu şi se întări, iar înălţimea lui ajunse pînă la cer şi întinderea lui pînă la marginile pămîntului.

9. Frunzele lui [erau]

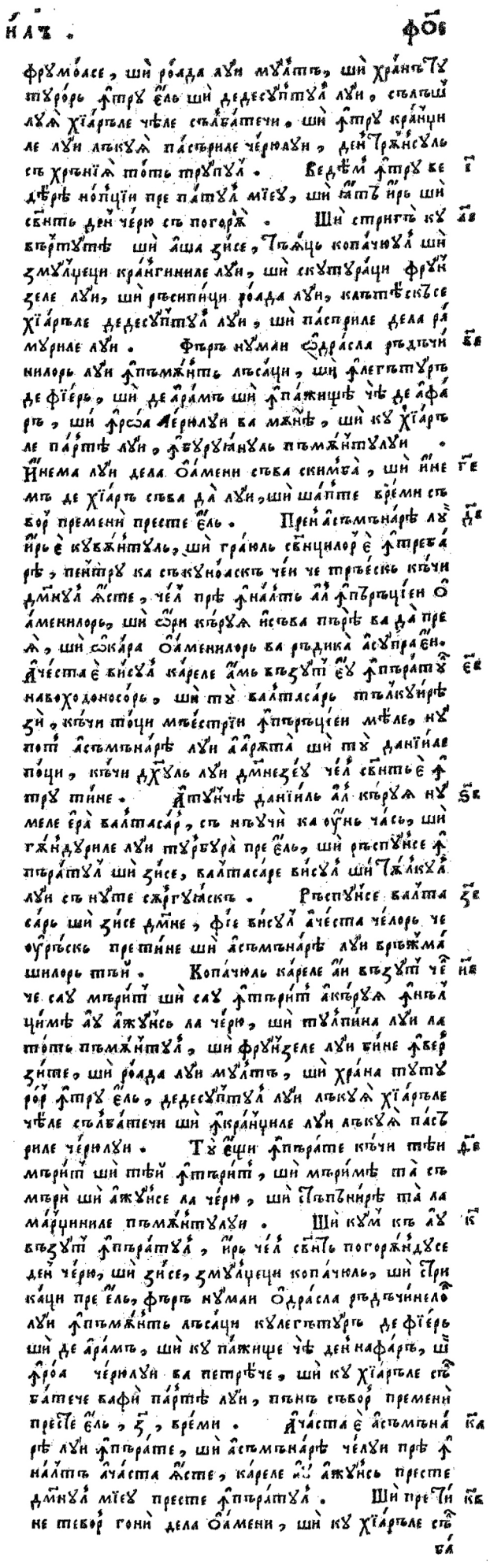

Biblia 1688, p. 575, col. 2

frumoase şi roada lui — multă şi hrană tuturor — întru el; şi dedesuptul lui sălăşluia hiarăle cêle sălbateci şi întru crangile lui lăcuia pasările ceriului, dentr-însul să hrăniia tot trupul.

10. Vedeam întru vedêrea nopţii pre patul mieu şi, iată, ir şi svînt den ceriu să pogorî

11. Şi strigă cu vîrtutea şi aşa zise: 'Tăiaţi copaciul şi zmulgeţi cranghinile lui şi scuturaţi frunzele lui şi răsipiţi roadă lui! Clătească-se hiarăle dedesuptul lui şi pasările de la ramurile lui!

12. Fără numai odrasla rădăcinilor lui în pămînt lăsaţi şi în legătură de fier şi de aramă şi în pajiştea cea de afară şi în roa ceriului va mînea, şi cu hiarăle — partea lui, în buruianul pămîntului.

13. Inema lui de la oameni să va schimba şi inemă de hiară să va da lui şi şapte vremi să vor premeni preste el.

14. Pren asămănarea lui ir e cuvîntul şi graiul svinţilor e întrebarea, pentru ca să cunoască cei ce trăiesc căci Domnul iaste Cel Preaînalt al împărăţiei oamenilor şi oricăruia i să va părea va da pre ea şi ocara oamenilor va rădica asupra ei.'

15. Acesta e visul carele am văzut eu, împăratul Navohodonosór; şi tu, Valtasár, tîlcuirea zi, căci toţi măiestrii împărăţiei mêle nu pot asămănarea lui a arăta, şi tu, Daniíle, poţi, căci Duhul lui Dumnezeu cel svînt e întru tine.»"

16. Atuncea Daniíl, al căruia numele era Valtasár, să năuci ca un ceas şi gîndurile lui turbura pre el. Şi răspunse împăratul şi zise: „Valtasáre, visul şi tîlcul lui să nu te sîrguiască."

17. Răspunse Valtasár şi zise: „Doamne, fie visul acesta celor ce urăsc pre tine şi asămănarea lui vrăjmaşilor tăi!

18. Copaciul carele ai văzut, cel ce s-au mărit şi s-au întărit, a căruia înălţimea au ajuns la ceriu şi tulpina lui — la tot pămîntul, şi frunzele lui — bine înverzite şi roada lui multă şi hrana tuturor întru el, dedesuptul lui lăcuia hiarăle cêle sălbateci şi în crangile lui lăcuia pasările ceriului,

19. Tu eşti, împărate; căci te-ai mărit şi te-ai întărit, şi mărimea ta să mări şi ajunse la ceriu, şi stăpînirea ta — la marginile pămîntului.

20. Şi cum că au văzut împăratul ir cel svînt pogorîndu-se den ceriu şi zise: «Zmulgeţi copaciul şi stricaţi pre el, fără numai odrasla rădăcinelor lui în pămînt lăsaţi, cu legătură de fier şi de aramă; şi cu pajişte cea denafară şi în roua ceriului va petrêce şi cu hiarăle sălbatece va fi partea lui, pînă să vor premeni preste el vremi»,

21. Aceasta e asămănarea lui, împărate, şi asămănarea Celui Preaînalt aceasta iaste, carele au ajuns preste domnul mieu, preste împăratul:

22. Şi pre tine te vor goni de la oameni, şi cu hiarăle săl- //

Ms. 45, p. 677

frumoase şi roada lui — multă şi hrana tuturor — întru el; şi dedesuptul lui sălăşluia fiarăle cêle sălbatice şi întru crăngele lui lăcuia pasările ceriului, dentru el să hrăniia tot trupul.

10. Vedeam întru vedêrea nopţii pre patul mieu şi, iată, ir şi sfintu dentru cer să pogorî

11. Şi strigă cu vîrtute şi aşa dzise: 'Tăiaţi copaciul şi zmulgeţi crăngele lui şi scuturaţi frunzele lui şi răsîpiţi roada lui! Clătească-să fiarăle dedăsuptul lui şi pasările de la crăngele lui!

12. Fără numai odrasla rădăcinelor lui în pămînt lăsaţi întru legătură de fier şi de aramă şi întru pajiştea cea denafară şi întru roa ceriului va mînea, şi cu fiarăle — partea lui, întru buruianul pămîntului.

13. Inima lui de la oameni să va primeni şi inimă de fiară să va da lui şi 7 vremi să vor primeni prestă el.

14. Pren asămănarea ir — cuvîntul şi graiu a sfinţilor — întrebarea, pentru ca să cunoască cei ce trăiesc căci Domnul iaste Cel Preaînalt a împărăţiei oamenilor şi cărui i să va părea va da pre ea şi ocara oamenilor va rădica prestă ea.'

15. Acesta-i visul carele am văzut eu, împăratul Navuhodonósor; şi tu, Valtásar, asămănarea-i dzi, căci toţi măiestrii împărăţiei mêle nu pot asămănarea lui a arăta, şi tu, Daniil, poţi, căci Duhul lui Dumnedzău cel sfint — întru tine.»"

16. Atuncea Daniil, căruia numele — Valtásar, să năuci ca un ceas şi gîndurile lui turbura pre el. Şi răspunse împăratul şi dzise: „Valtásar, visul şi asămănarea să nu te sîrguiască."

17. Răspunse Valtásar şi dzise: „Doamne, facă-să[29] visul acesta celor ce urăsc pre tine şi asămănarea lui vrăjmaşilor tăi!

18. Copaciul carele ai văzut, cel ce s-au mărit şi s-au întărit, căruia înălţimea au ajunsu la cer şi trupina lui — la tot pămîntul, şi frundzele lui — bine înverzite şi roada lui *[677/2]* multă şi hrană a tuturor — întru el; dedăsuptul lui lăcuia fiarăle cêle sălbatice şi întru crăngele lui lăcuia pasările ceriului,

19. Tu eşti, împărate; căci te-ai mărit şi te-ai întărit, şi mărimea ta să mări şi ajunse la cer, şi domniia ta — la marginile pămîntului.

20. Şi că au văzut împăratul ir pre cel sfint pogorîndu-să[30] den cer şi dzise: «Zmulgeţi copaciul şi stricaţi pre el, fără numai odrasla rădăcinilor lui întru pămînt lăsaţi, întru[31] legătură de fier şi de aramă; şi cu pajiştea cea denafară şi întru roao ceriului va petrêce şi cu fiarăle sălbatece — partea lui, pînă unde 7 vremi să vor primeni prestă el.»,

21. Aceasta-i asămănarea lui, împărate, şi asămănarea Celui Preaînalt aceasta iaste, carele au ajunsu preste domnul mieu, preste împăratul:

22. Şi pre tine te vor goni de la oameni, şi cu fiarăle sălbatice

Ms. 4389, p. 823-824

foarte frumoase şi roada lui — multă şi hrana tuturor era într-însa; supt dînsul lăcuia fierile cêle sălbatece şi în ramurile lui lăcuia toate pasările ceriului şi dentr-însul se hrăniia tot trupul.

10. Văzuiu în vis noaptea în aşternutul mieu şi, iată, dăşteptătoriu sfint se pogorî den ceriu

11. [10.] Şi strigă tare şi zise: [11.] 'Tăiaţi copaciul[47] şi-i dărîmaţi ramurile şi-i scuturaţi frunzele şi roada lui *[824/1]* o rîsipiţi! Să fugă fierile cêle ce sînt supt dînsul şi pasările den ramurile lui!

12. Numai odrasla rădăcinii lui să o lăsaţi în pămînt şi să lăcuiască în legături de fier şi de aramă afară, în iarbă, şi în roaoa ceriului, şi partea lui să fie cu fierile cêle sălbatece.

13. Inima lui se va schimba de la oameni şi i se va da inimă de fiiară şi se vor schimba asupra lui şapte vremi.[48]

14. Cu spunerea dăşteptă cuvîntul şi cu cuvîntul — întrebarea cea sfîntă, ca să ştie cei ce trăiesc că Cel de Sus are putêre pre împărăţiia omenească şi cui-i iaste voia, aceluia o dă, şi ocara[49] oamenilor va rădica asupra ei.'

15. Acest vis am văzut eu, Navohodonosor împărat; iar tu, Valtásare, îmi spune tîlcul lui, că nici un înţelept de ai împărăţiei mêle nu poate să-mi spuie tîlcul lui, iar tu, Daniíle, poţi, că Duhul cel sfint al lui Dumnezeu iaste în tine.»"

16. Atunci Daniil, căruia-i era numele Valtasar, începu a se îngrozi ca la un ceas, că[50] pricêperea lui îl turbura. Iar împăratul răspunse şi zise: „Valtásare, visul meu şi tîlcul lui să nu te turbure."

17. Iar Valtásar răspunse şi zise: „Stăpînul mieu, visul acesta să fie celor ce te urăsc şi tîlcul lui să fie vrăjmaşilor tăi!

18. [17.] Copaciul[51] care l-ai văzut mărindu-se şi întărindu-se, a căruia înălţime ajungea pînă la ceriu şi tulpina lui — preste tot pămîntul,[52] [18.] şi frunzele lui — bine înflorind şi roada lui multă şi hrana tuturor — într-însul, şi lăcuia supt dînsul fierile cêle sălbatece şi în ramurile lui se încuiba pasările ceriului,

19. [18.] Tu eşti, împărate; [19.] că te-ai mărit şi te-ai întărit, şi mărirea ta au crescut şi au ajuns pînă la ceriu, şi biruinţa ta — pînă la marginile pămîntului.

20. Iar dăşteptătoriul[53] cel sfint care l-au văzut împăratul pogorîndu-se den ceriu şi au zis: «Tăiaţi copaciul[54] şi-l rîsipiţi, numai odrasla lui să o lăsaţi în pămînt şi să lăcuiască în legături de fier şi de aramă afară la iarbă, în roaoa ceriului, şi partea lui — cu fierile cêle sălbatece, pînă ce se vor schimba 7 vremi asupra lui.»,

21. Aceasta iaste tîlcuirea aceia, împărate, tîlcuirea înălţimei iaste aceasta care au sosit asupra stăpînului mieu, împăratul:

22. Te va goni dentre oameni, şi lăcuinţa ta va fi cu fierile

Versiunea modernă

frumoase şi rodul lui [era] mult şi hrană pentru toţi [era] în el; şi sub el sălăşluiau fiarele cele sălbatice şi între ramurile lui îşi făceau cuibul păsările cerului şi din el se hrănea tot trupul.

10. Priveam în vedenie de noapte pe cînd eram în aşternutul meu, şi, iată, un *ir* şi un sfînt se pogorî din cer

11. Şi glăsui cu putere şi zise aşa: 'Tăiaţi copacul şi rupeţi ramurile lui şi scuturaţi frunzele lui şi împrăştiaţi rodul lui! Să fie zburătăcite fiarele de pe sub el şi păsările dintre ramurile lui!

12. Nu lăsaţi decît odrasla rădăcinilor lui în pămînt, în legătură de fier si de aramă; şi va rămîne pe pajiştea de afară şi pe roua cerului, şi partea lui din iarba pămîntului [va fi], împreună cu fiarele.

13. Din inimă de om va fi schimbată inima lui şi i se va da lui inimă de fiară şi şapte timpuri se vor perinda peste el.

14. Prin hotărîrea lui *ir* este porunca, iar porunca [este] lucru al celor sfinţi, pentru ca cei vii să cunoască că Domn este Cel Preaînalt peste împărăţia oamenilor şi o va da cui va voi şi ceea ce este ocară la oameni va ridica peste ea.'

15. Acesta este visul pe care l-am visat eu, Nabucodonosor împăratul; iar tu, Baltasare, spune tîlcul, pentru că toţi înţelepţii din împărăţia mea nu pot să-mi arate tîlcul lui; tu însă, Daniele, poţi, pentru că [ai] Duh sfînt de la Dumnezeu în tine.»"

16. Atunci Daniel, al cărui nume [era] Baltasar, rămase năucit o vreme şi gîndurile lui îl tulburau. Prinse împăratul a grăi şi zise: „Baltasare, visul şi tîlcul lui să nu te descumpănească."

17. Răspunse Baltasar şi zise: „Doamne, [să fie] visul acesta pentru cei care te urăsc şi tîlcul lui pentru vrăşmaşii tăi!

18. Copacul pe care l-ai văzut, cel care a crescut mare şi puternic, a cărui înălţime a ajuns la cer şi întinderea lui pe întreg pămîntul, şi ale cărui frunze [erau] verzi şi rodul lui mult şi hrană pentru toţi [se afla] în el, sub care sălăşluiau fiarele cele sălbatice şi între ramurile căruia îşi făceau cuibul păsările cerului,

19. Tu eşti, împărate; pentru că te-ai mărit şi te-ai întărit, şi măreţia ta a sporit şi a ajuns pînă la cer, şi stăpînirea ta — pînă la marginile pămîntului.

20. Şi că a văzut împăratul pe *ir* cel sfînt care s-a pogorît din cer şi a zis: «Tăiaţi copacul şi nimiciţi-l, nu lăsaţi decît odrasla rădăcinilor lui în pămînt, în legătură de fier şi de aramă; şi va petrece pe pajiştea de afară şi pe roua cerului şi partea lui din iarba pămîntului [va fi] împreună cu fiarele sălbatice, pînă ce şapte timpuri se vor perinda peste el.»,

21. Acesta este tîlcul lui, împărate, şi este o hotărâre a Celui Preaînalt, care a ajuns pînă la domnul meu, împăratul:

22. Pe tine te vor goni dintre oameni şi sălaşul tău va fi împreună cu fiarele sălbatice,

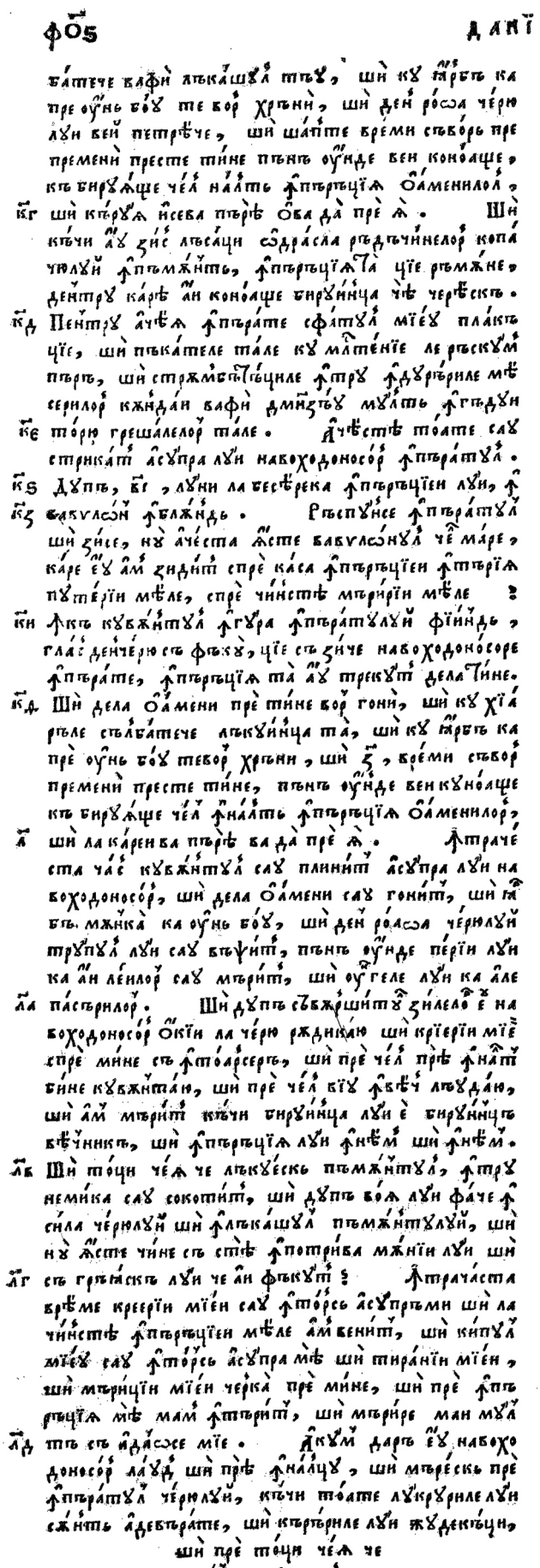

Biblia 1688, p. 576, col. 1

batece va fi lăcaşul tău, şi cu iarbă ca pre un bou te vor hrăni, şi den rooa ceriului vei petrêce, şi şapte vremi să vor premeni[8] preste tine, pînă unde vei conoaşte că biruiêşte Cel Nalt împărăţiia oamenilor[9] şi căruia i se va părea o va da pre ea.

23. Şi căci au zis: «Lăsaţi odrasla rădăcinelor copaciului în pămînt», împărăţiia ta ţie rămîne, dentru carea ai conoaşte biruinţa cea cerească.

24. Pentru acêea, împărate, sfatul mieu placă ţie, şi păcatele tale cu milostenie le răscumpără şi strîmbătăţile întru îndurările mêserilor, cîndai va fi Dumnezău mult îngăduitoriu greşalelor tale."

25. Acêstea toate s-au stricat asupra lui Navohodonosór împăratul.

26. După 12 luni, la besêreca împărăţiei lui în Vavilón îmblînd,

27. Răspunse împăratul şi zise: „Nu acesta iaste Vavilónul cel mare, care eu am zidit spre casa împărăţiei în tăriia puterii mêle, spre cinstea măririi mêle?"

28. Încă cuvîntul în gura împăratului fiind, glas den ceriu să făcu: „Ţie să zice, Navohodonósore împărate! Împărăţiia ta au trecut de la tine.

29. Şi de la oameni pre tine vor goni, şi cu hiarăle sălbatece — lăcuinţa ta, şi cu iarbă ca pre un bou te vor hrăni, şi 7 vremi să vor premeni preste tine, pînă unde vei cunoaşte că biruiêşte Cel Înalt împărăţiia oamenilor şi la care-i va părea va da pre ea."

30. Într-acesta ceas cuvîntul s-au plinit asupra lui Navohodonosór, şi de la oameni s-au gonit, şi iarbă mînca ca un bou, şi den roaoa ceriului trupul lui s-au văpsit, pînă unde perii lui ca ai leilor s-au mărit şi unghele lui — ca ale pasărilor.

31. „Şi după săvîrşitul zilelor, eu, Navohodonosór, ochii la ceriu rîdicaiu şi crierii miei spre mine să întoarseră, şi pre Cel Preaînalt binecuvîntaiu, şi pre Cel Viu în vêci lăudaiu şi am mărit, căci biruinţa lui e biruinţă vêcinică şi împărăţiia lui — în neam şi în neam.

32. Şi toţi ceia ce lăcuiesc pămîntul întru nemica s-au socotit, şi după voia lui face în sila ceriului şi în lăcaşul pămîntului, şi nu iaste cine să stea împotriva mînii lui şi să grăiască lui: «Ce ai făcut?»

33. Într-aceasta vrême creierii miei s-au întors asupră-mi, şi la cinstea împărăţiei mêle am venit, şi chipul mieu s-au întors asupra mea, şi tiranii miei şi măriţii miei cerca pre mine, şi pre împărăţiia mea m-am întărit, şi mărire mai multă să adaose mie.

34. Acum, dară, eu, Navohodonosór, laud şi preaînalţu şi măresc pre Împăratul ceriului, căci toate lucrurile lui sînt adevărate şi cărările lui — judecăţi, şi pre toţi ceia ce merg cu mîndrie poate să-i smerească." //

Ms. 45, p. 677-678

va fi lăcaşul tău, [32]şi iarbă ca pre un bou te vor hrăni, şi de la roa ceriului vei petrêce, şi 7 vremi să vor primeni prestă tine, pînă unde vei cunoaşte că domnêşte Cel Preaînalt împărăţiei oamenilor şi căruia i să va părea-i da-va pre ea.

23. Şi căci au dzis: «Lăsaţi[33] odrasla rădăcinilor copaciului ⌊în pămînt⌋», împărăţiia ta ţie rămîne, dentru carea ai putea cunoaşte biruinţa cea cerească.

24. Pentru acêea, împărate, sfatul mieu[34] placă ţie, [35]şi păcatele tale cu milostenii le răscumpără şi strîmbătăţile tale întru îndurările mêserilor, cîndai va fi mult îngăduitor greşalelor tale ⌊Dumnedzău⌋."

25. Acêstea toate s-au stricat preste Navuhodonósor împăratul.

26. După 12 luni, preste bisêrica împărăţiei lui în Vavilon îmblînd,

27. Răspunse împăratul şi dzise: „Nu aceasta iaste Vavilónul cel mare, carele eu am clădit spre casă a împărăţiei, întru tăriia vîrtuţei mêle, spre cinstea mărirei mêle?"

28. Încă cuvîntul în gura împăratului fiind, glas den cer să făcu: „Ţie să zice, Navuhodonósor împărat! Împărăţiia ta trecut-au de la tine.

29. Şi de la oameni pre tine vor goni, şi cu fiarăle sălbatece — lăcuinţa ta, şi iarbă ca pre un bou hrăni-te-vor, şi 7 vremi să vor *[678/1]* primeni prestă tine, pînă unde vei cunoaşte că domnêşte Cel Înalt împărăţiei oamenilor şi la care-i va părea da-va pre ea."

30. Într-acesta ceas cuvîntul s-au plinit preste Navuhodonósor[36], şi de la oameni s-au gonit, şi iarbă ca un bou mînca, şi de roa ceriului trupul lui s-au văpsit, pînă unde perii lui ca a leilor s-au mărit şi unghile lui — ca a pasărilor.

31. „Şi după săvîrşitul dzilelor, eu, Navuhodonósor, ochii la cer rădicai şi crierii miei pre mine să înturnară, şi Celui Preaînalt binecuvîntaiu, şi pre Cel Viu în vêci lăudai şi am mărit, [37]căci biruinţa lui — biruinţă vêcinică şi împărăţiia lui — la rudă şi rudă.

32. Şi toţi ceia ce lăcuiesc pămîntul întru nimic s-au socotit şi după voia lui face întru sila ceriului şi întru lăcaşul pămîntului şi nu iaste cine va sta împotrivă mîinii lui şi va grăi lui: «Ce ai făcut?»

33. Întru aceasta vrême crierii miei s-au înturnat asupră-mi, şi la cinstea împărăţiei mêle am venit, şi chipul mieu s-au întorsu prestă mine, şi tiranii miei şi măriţii miei cerca pre mine, şi preste împărăţiia mea m-am întărit, şi mărire mai multă să adaose mie.

34. Acum, dară, eu, Navuhodonósor, laudu şi preaînalţu şi măresc pre Împăratul ceriului, căci toate lucrurile lui — adevărate şi cărările lui — judecate, şi pre toţi ceia ce mergu cu mîndrie poate să-i smerească."

Ms. 4389, p. 824-825

cêle sălbatece, [55]şi vei mînca iarbă ca un[56] *[824/2]* bou, şi de roaoa ceriului va crêşte trupul tău, şi se vor schimba 7 vremi asupra ta, pînă ce vei cunoaşte că Cel de Sus stăpînêşte împărăţiile omeneşti şi cui îi iaste[57] lui voia, aceluia dă.

23. Iar căci au zis: «Lăsaţi odrasla rădăcinii copaciului[58] în pămînt!», împărăţiia ta ţie va rămînea după ce vei cunoaşte putêrea cea cerească.

24. Pentru care lucru, împărate, să-ţi placă sfatul mieu, [59]şi să-ţi rîsipeşti păcatele tale cu milosteniia şi nedireptăţile tale cu îndurările cătră săraci, ca doară va opri Dumnezeu urgiia păcatelor tale."

25. Acêstea toate ajunseră pre Navohodonosor împărat.[60]

26. Că după 12 luni se primbla pre zidurile Vavilónului şi umbla cu toată slava sa pren horele cetăţii,

27. Şi răspunse împăratul şi zise: „Dară au nu iaste acesta Vavilónul cel mare, care l-am zidit eu casă împărătească întru biruinţa tăriei mêle şi în cinstea slavei mêle?"[61]

28. Şi, încă fiind cuvîntul în gura împăratului, fu glas den ceriu zicînd: „(Ţie ţi se zice, Navohodonosore!) Împărăţiia ta au trecut de la tine.[62]

29. Şi te vor goni dentre oameni, şi lăcuinţa ta va fi cu fierile cêle sălbatece, şi te vor hrăni cu buruian ca pre un bou, şi se vor schimba asupra ta 7 vremi, pînă ce vei cunoaşte că Cel de Sus[63] stăpînêşte preste împărăţiia cea omenească şi cui îi iaste voia, aceluia o dă."

30. [64]Într-acel ceas se umplú cuvîntul asupra lui Navohodonosor împărat şi se goni dentre oameni şi mînca iarbă ca un bou şi de roaoa ceriului crescu trupul lui, pînă ce i se făcu părul mare ca de leu şi unghile — ca ale pasărilor.

31. „Iar după ce se umplură acêle zile, eu, Navohodonosor, rîdicaiu ochii miei spre ceriu şi mintea mea se întoarse la mine, şi pre cel den nălţime bine-l cuvîntaiu şi pre cela ce trăiêşte în vêci îl lăudaiu, [65]că biruinţa lui — biruinţă vecinică şi împărăţiia lui — în neamuri şi în neamuri.[66]

32. Şi toţi cei ce vieţuiesc pre pămînt nimic nu sînt înaintea lui, că[67] după voia sa face întru putêrea ceriului şi întru lăcaşul pămîntului, şi nu iaste cine să se potrivească mîinii lui şi să-i zică: «Pentru căci ai făcut?»

33. Într-acea vrême se întoarse mintea mea cătră mine, şi am venit la cinstea slavei împărăţiei mêle, şi chipul mieu se-au întors la mine, şi ispravnicii[68] miei şi boiêrii miei mă căuta, şi m-am întărit întru *[825/1]* împărăţiia mea, şi mărirea mai mult mi se adaose.

34. Deci acum eu, Navohodonosor, laud şi înalţ şi slăvesc pre Împăratul cel ceresc, că toate lucrurile lui — adevărate şi căile lui — judecăţi, şi poate să plêce pre toţi cei ce vor umbla cu nebăgare de seamă."

Versiunea modernă

şi te vor hrăni cu iarbă, ca pe un bou, şi vei petrece pe roua cerului, şi şapte timpuri se vor perinda peste tine, pînă ce vei cunoaşte că are stăpînire Cel Preînalt peste împărăţia oamenilor şi o va da cui va voi.

23. Şi că a spus «Lăsaţi odrasla rădăcinilor copacului în pămînt»[înseamnă că] domnia ta îţi va rămîne ţie din clipa în care vei cunoaşte puterea cea cerească.

24. Pentru aceasta, împărate, sfatul meu să-ţi fie plăcut, şi răscumpără-ţi păcatele prin milostenii şi nedreptăţie tale prin îndurări faţă de săraci, poate va fi îndelung răbdător pentru căderile tale Dumnezeu."

25. Acestea toate veniră peste Nabucodonosor împăratul.

26. După douăsprezece luni, pe cînd se plimba prin templul său împărătesc din Babilon,

27. Prinse împăratul a grăi şi zise: „Nu este acesta Babilonul cel mare, pe care eu l-am zidit spre [a fi] casă împărătească, prin tăria puterii mele, spre cinstea slavei mele?"

28. Pe cînd cuvîntul se afla încă în gura împăratului, veni glas din cer: „Ţie ţi se vorbeşte, Nabucodonosor, împărate! Împărăţia ta a trecut de la tine.

29. Şi te vor goni dintre oameni, şi sălaşul tău [va fi] împreună cu fiarele sălbatice, şi te vor hrăni cu iarbă, ca pe un bou, şi şapte timpuri se vor perinda peste tine, pînă ce vei cunoaşte că are stăpînire Cel Preînalt peste împărăţia oamenilor şi o va da cui va voi."

30. În chiar ceasul acela, cuvîntul se împlini asupra lui Nabucodonosor, şi fu gonit dintre oameni, şi mînca iarbă, ca un bou, şi trupul lui fu scăldat de roua cerului, pînă ce perii lui crescură mari ca ai leilor, iar unghiile — ca ale păsărilor.

31. „Şi după săvîrşirea zilelor, eu, Nabucodonosor, am ridicat ochii spre cer şi minţile mele s-au întors la mine, şi l-am binecuvîntat pe Cel Preaînalt, şi l-am lăudat şi l-am slăvit pe cel ce veşnic este viu, pentru că puterea lui [este] putere veşnică şi împărăţia lui [rămîne] în neam şi în neam.

32. Şi toţi care locuiesc pămîntul au fost socotiţi ca nimic şi face după voia lui în oştirea cerului şi în sălaşul de pe pămînt, şi nu se află nimeni care să poată face împotriva mîinii sale şi să-i spună lui «Ce ai făcut?»

33. În chiar acea clipă, mi s-au întors minţile şi am venit [iarăşi] la cinstea domniei mele şi mi-am recăpătat chipul, şi prinţii mei şi dregătorii mei mă căutau; şi am fost întărit peste împărăţia mea, şi mi s-a adăugat mai multă mărire încă.

34. Acum, deci, eu, Nabucodonosor, îl laud şi îl preaînalţ şi îl slăvesc pe Împăratul cerului, pentru că toate lucrurile lui sunt adevărate, iar căile lui — judecată [dreaptă], şi pe toţi cei care umblă întru mîndrie poate să-i smerească."

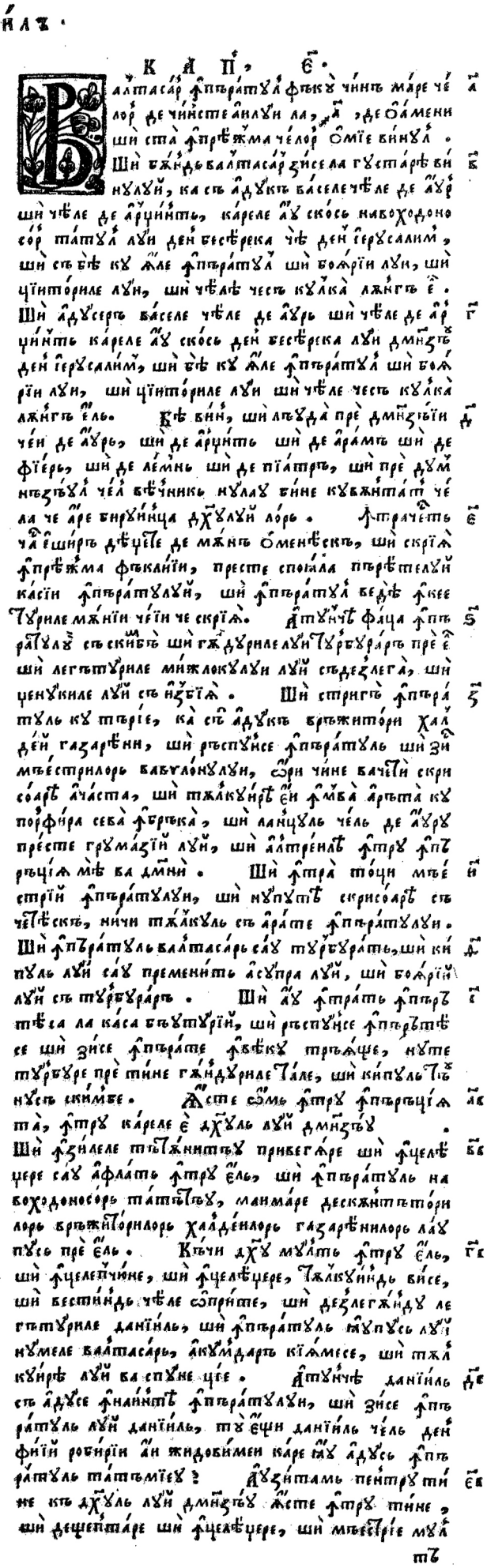

Biblia 1688, p. 576, col. 2

Cap 5

1. Valtasár împăratul făcu cină mare celor de cinste ai lui, la 1000 de oameni; şi sta în preajma celor o mie vinul.

2. Şi, bînd, Valtasár zise, la gustarea vinului, ca să aducă vasele cêle de aur şi cêle de argint carele au scos Navohodonosór, tatul lui, den besêreca cea den Ierusalim, şi să bea cu iale împăratul şi boiêrii lui şi ţiitorile lui şi cêlea ce să culca lîngă el.

3. Şi aduseră vasele cêle de aur şi cêle de argint carele au scos den besêreca lui Dumnezău den Ierusalím, şi bea cu iale împăratul şi boiêrii lui şi ţiitorile lui şi cêle ce să culca lîngă el.

4. Bea vin şi lăuda pre dumnezăii cei de aur şi de argint şi de aramă şi de fier şi de lemn şi de piatră; şi pre Dumnăzăul cel vêcinic nu l-au binecuvîntat, cela ce are biruinţa duhului lor.

5. Într-acest ceas ieşiră dêgete de mînă omenească şi scriia în preajma făcliii, preste spoiala părêtelui casii împăratului. Şi împăratul vedea încheieturile mînii ceii ce scriia.

6. Atuncea faţa împăratului să schimbă, şi gîndurile lui turburară pre el, şi legăturile mijlocului lui să dezlega, şi genuchile lui să izbiia.

7. Şi strigă împăratul cu tărie ca să aducă vrăjitori, haldei, gazarêni; şi răspunse împăratul şi zise măiestrilor Vavilónului: „Oricine va ceti scrisoarea aceasta şi tîlcuirea ei îmi va arăta, cu porfira se va îmbrăca şi lanţul cel de auru — preste grumazii lui şi al treilea întru împărăţiia mea va domni."

8. Şi întra toţi măiestrii împăratului şi nu putea scrisoarea să cetească, nici tîlcul să arate împăratului.

9. Şi împăratul Valtasár s-au turburat şi chipul lui s-au premenit asupra lui şi boiêrii lui să turburară.

10. Şi au întrat împărăteasa la casa băuturii şi răspunse împărăteasa[10] şi zise: „Împărate, în veacu trăiêşte! Nu te turbure pre tine gîndurile tale şi chipul tău nu să schimbe!

11. Iaste om întru împărăţiia ta întru carele e duhul lui Dumnezău.

12. Şi în zilele tătîni-tău priveghêre şi înţelêgere s-au aflat întru el; şi împăratul Navohodonosór, tată-tău, mai-mare descîntătorilor, vrăjitorilor, haldeilor, gazarênilor l-au pus pre el.

13. Căci duhu mult — întru el şi înţelepciune şi înţelêgere, tîlcuind vise şi vestind cêle oprite şi dezlegîndu legăturile; Daniíl, şi împăratul i-au pus lui numele Valtasár. Acum, dară, chiême-se şi tîlcuirea lui va spune ţie."

14. Atuncea Daniíl să aduse înaintea împăratului. Şi zise împăratul lui Daniíl: „Tu eşti Daniíl, cel den fiii robirii, ai jidovimei, care i-au adus împăratul, tată-mieu?

15. Auzit-am pentru tine că duhul lui Dumnezău iaste întru tine şi deşteptare şi înţelêgere şi măiestrie mul- //

Ms. 45, p. 678

Cap 5

1. Valtásar împăratul făcu cină mare măriţilor lui, ⌊oameni⌋ 1000[38]; şi în preajma cei[39] mii — vinul.

2. Şi, bînd, Valtásar dzise, întru gustarea vinului, ca să aducă vasele cêle de aur şi cêle de argint carele au scos Navuhodonosor, tatăl lui, dentru bisêrica cea den Ierusalim, şi să bea cu iale împăratul şi măriţii lui şi ţiitorile lui şi cêlea ce să culca lîngă el.

3. Şi să aduseră vasele cêle de aur şi cêle de argint carele au scos dentru bisêrica lui Dumnedzău în Ierusalim, şi bea cu iale împăratul şi măriţii lui şi ţiitorile lui şi cêle ci să culca lîngă el.

4. Bea vin şi lăuda pre dumnedzăii cei de aur şi de argint şi de aramă şi de fier şi de lemnu *[678/2]* şi de piatră; ⌊şi pre Dumnedzăul cel vêcinic nu l-au binecuvîntat, cela ce are biruinţa duhului lor⌋.

5. [40]Întru acesta ceas ieşiră dêgete a mînă omenească şi scriia în preajma făcliei, preste tencuiala părêtelui casei împăratului. Şi împăratul vedea încheieturile mîinii cei ce scriia.

6. Atuncea a împăratului faţă să primeni, şi gîndurile lui turbura pre el, şi legăturile mijlocului lui dezlega-se, şi genunchile lui să izbiia.

7. Şi strigă împăratul cu vîrtute ca să aducă vrăjitori, haldei, gazarêni; şi răspunse împăratul şi dzise măiestrilor Vavilónului: „Oricarele va citi scrisoarea aceasta şi asămănarea ei cunoaşte-mi-va mie, mohorît să va îmbrăca şi lanţuhul cel de aur — preste grumadzul lui şi al treilea întru împărăţiia mea va domni."

8. Şi întra toţi măiestrii împăratului şi nu putea scrisoarea să o citească, nici asămănarea să o arate împăratului.

9. Şi împăratul Valtásar s-au turburat şi chipul lui s-au primenit preste el şi măriţii lui să turbura.

10. Şi au întrat împărăteasa la casa băuturei şi dzise[41]: „Împărate, în vac trăiêşte! Nu turbure pre tine gîndurile tale şi chipul tău să nu să primenească!

11. Iaste om întru împărăţiia ta întru carele-i duhul lui Dumnedzău.

12. Şi întru dzilele tătîne-tău dăşteptare şi înţelêgere s-au aflat întru el; şi împăratul Navuhodonósor, tată-tău, boiêrin dăscîntătorilor, vrăjitorilor, haldeilor, gazarênilor l-au pus pre el.

13. Căci duh mult — întru el şi înţelepciune şi înţelêgere, asămănînd visuri şi vestind cêle oprite şi dăzlegînd legăturile împreună; Daniil, şi împăratul i-au pus lui nume Valtásar. Acum, dară, chême-să şi asămănarea lui vesti-va ţie."

14. Atuncea Daniil să bägă înaintea împăratului. Şi dzise împăratul lui Daniil: „Tu eşti Daniil, cel dentru fiii robirei, a jidovimei, căriia au adus împăratul, tată-mieu?

15. Audzit-am pentru tine că duh a lui Dumnedzău — întru tine şi dăşteptare şi înţelêgere şi măiestrie multă

Ms. 4389, p. 825

Cap 5
Vedêrea 6

1. Valtasar împărat făcu cină mare boiêrilor săi, la 1000 de bărbaţi.[69] [2.] Şi înaintea băuturii de vin a acei mii,

2. Zise Valtasar, întru gustarea vinului, să aducă vasele cêle de aur şi de argint, care le fusêse luat tată-său, Navohodonosor, den casa Domnului Dumnezeu cea den Ierusalim, ca să bea cu dînsele împăratul şi boiêrii lui şi muierile lui şi posadnicele.

3. Şi aduseră vasele cêle de aur şi de argint care le luase Navohodonosor împărat den casa Domnului Dumnezeu cea den Ierusalim, şi băură cu dînsele împăratul şi boiêrii lui şi muierile şi posadnicele lui.

4. Şi lăudară pre idolii cei de aur şi de argint şi de aramă şi de piiatră şi de lemn şi de fier; iar pre Dumnezeul cel vêcinic, cela ce[70] avea biruinţa duhului lor, nu-l blagosloviră.

5. Şi într-acel ceas ieşiră nişte dêgete ca de mîna de om şi scriia împotriva făcliei, pre cosoroava părêtelui casei împăratului. Şi împăratul vedea dêgetele mîinii scriind.[71]

6. Atunci se schimbă faţa împăratului, şi cugetele lui îl turbura, şi legăturile mijlocului se slăbiia, şi genuchiele lui înseşi se clocniia.

7. Şi strigă împăratul tare să aducă vrăjitorii haldeieşti şi gazarieneşti; şi zise împăratul înţelepţilor vavilonești: „Cine va ceti scriptura aceasta şi-mi va spune tîlcul ei, acela se va îmbrăca în caftan gravaní şi lanţ de aur va avea la grumazii lui şi va fi al treilea întru împărăţiia mea[72]!"

8. Atunci întrară toţi înţelepţii la împăratul şi nu putea să cetească scriptura, nici tîlcul să-l spuie împăratului.

9. Iar Valtasar împărat se turbură şi faţa lui i se schimbă şi boiêrii lui se turburară.

10. Iar împărăteasa întră în casa ospăţului şi răspunzînd zise împăratului: „Împărate, în vêci să trăieşti! Să nu te turbure gîndurile tale[73] *[825/2]* şi faţa ta să nu se schimbe!

11. Că iaste un bărbat întru împărăţiia ta întru care iaste duhul lui Dumnezeu.[74]

12. [11.] Şi în zilele tătîne-tău ştiinţele şi înţelepciunile se-au aflat într-însul; şi l-au pus tată-tău, Navohodonosor împărat, mai-mare preste vrăjitorii şi preste dăscîntătorii haldeieşti şi gazarieneşti.

13. [12.] Pentru că au fost într-însul duh den dăstul şi se-au aflat în el înţelepciune şi chibzuială şi tîlcuirea de vise şi spuind cêle oprite de îngeri şi dăzlegînd legăturile; pre care-l chiiamă Daniil, iar împăratul i-au pus numele Valtasar. Deci acum să-l chiême şi va spune ţie tîlcuirea."

14. [13.] Atunci se bägă Daniil înaintea împăratului. Şi zise împăratul înaintea tuturor: „Tu eşti Daniil, den feciorii cei robiţi ai jidovilor, carii i-au adus tata mieu robi den Ţara Jidovească.[75]

15. [14.] Auzit-am de tine că iaste în tine duhul lui Dumnezeu[76] şi ştiinţa şi pricêperea şi înţelepciune multă

Versiunea modernă

Capitolul al 5-lea

1. Împăratul Baltasar făcu cină mare pentru dregătorii săi, o mie de oameni; şi [puse] vinul înaintea celor o mie.

2. Şi, bînd, Baltasar zise, în timp ce gusta vinul, să aducă vasele cele de aur şi argint pe care le scosese Nabucodonosor, tatăl său, din templul cel din Ierusalim, şi să bea cu ele împăratul şi dregătorii lui şi concubinele lui şi ţiitoarele lui.

3. Şi fură aduse vasele cele de aur şi cele de argint pe care le scosese din templul lui Dumnezeu din Ierusalim, şi beau cu ele împăratul şi dregătorii săi şi concubinele sale şi ţiitoarele sale.

4. Băură vin şi îi cîntară pe dumnezeii cei de aur şi de argint şi de aramă şi de fier şi de lemn şi de piatră; iar pe Dumnezeul cel veşnic, cel care avea putere peste suflarea lor, nu l-au lăudat.

5. Chiar în acel ceas, ieşiră nişte degete de la o mînă de om şi scriau în faţa făcliei, pe tencuiala de pe peretele casei împăratului. Şi împăratul privea falangele mîinii care scria.

6. Atunci împăratul se schimbă la faţă, şi gîndurile lui îl tulburară, şi legăturile de peste mijlocul lui se desfăceau, iar genunchii lui se loveau unul de altul.

7. Şi strigă împăratul cu putere să aducă vrăjitori, caldei, vraci; şi prinse împăratul a grăi şi zise înţelepţilor Babilonului: „Cine va şti să desluşească inscripţia aceasta şi-mi va face cunoscut înţelesul ei, cu porfiră va fi îmbrăcat şi un lanţ de aur [va fi] la gîtul lui şi va fi al treilea în putere din împărăţia mea."

8. Şi intrau toţi înţelepţii Babilonului şi nu puteau să desluşească inscripţia, nici să-i facă împăratului cunoscut înţelesul ei.

9. Şi împăratul Baltasar fu tulburat şi se schimbă la faţă şi dregătorii lui începură să se tulbure împreună cu el.

10. Atunci împărăteasa intră în casa de banchet; şi prinse a grăi împărăteasa şi zise: „Să trăieşti în veci, împărate! Să nu te tulbure gîndurile, iar faţa să nu ţi se schimbe!

11. Este un bărbat în împărăţia ta în care [se află] duh al lui Dumnezeu.

12. Şi în zilele tătălui tău s-au aflat în el trezie şi înţelegere; şi împăratul Nabucodonosor l-a pus în fruntea descîntătorilor, a vrăjitorilor, a caldeilor şi a gazarimilor.

13. Pentru că [era] în el duh prisositor şi înţelepciune şi înţelegere cînd dezlega tîlcul viselor şi vestea [taine] ţinute şi dezlega legături; Daniel [este], iar împăratul i-a dat lui numele de Baltasar. Să fie dar chemat acum şi-ţi va spune tîlcuirea lui."

14. Atunci Daniel intră înaintea împăratului. Şi zise împăratul lui Daniel: „Tu eşti Daniel, cel dintre fiii robiţi în Iudeea, pe care împăratul, tatăl meu, i-a adus?

15. Am auzit despre tine că [ai] în tine duh al lui Dumnezeu şi trezie şi înţelegere şi înţelepciune peste măsură

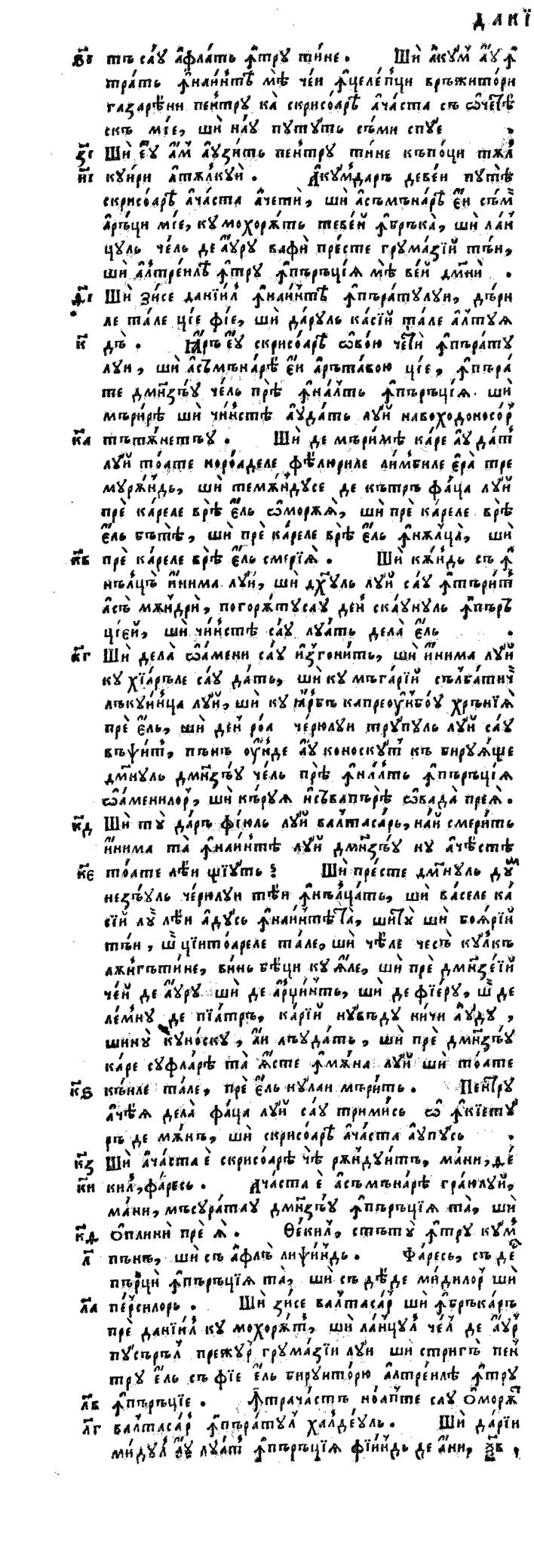

Biblia 1688, p. 577, col. 1

tă s-au aflat întru tine.

16. Şi acum au întrat înaintea mea cei înţelepţi, vrăjitori, gazarêni, pentru ca scrisoarea aceasta să o cetească mie, şi n-au putut să-mi spuie.

17. Şi eu am auzit pentru tine că poţi tîlcuiri a tîlcui.

18. Acum, dară, de vei putea scrisoarea aceasta a ceti şi asămănarea ei să-mi arăţi mie, cu mohorît te vei îmbrăca şi lanţul cel de auru va fi preste grumazii tăi şi al treilea întru împărăţiia mea vei domni."

19. Şi zise Daniíl înaintea împăratului: „Dările tale ţie fie, şi darul casii tale altuia dă.

20. Iară eu scrisoarea o voiu ceti împăratului şi asămănarea ei arăta-voiu ţie. Împărate, Dumnezău cel preaînalt împărăţiia şi mărirea şi cinstea au dat lui Navohodonosór, tătîne-tău.

21. Şi de mărimea care au dat lui, toate noroadele, fêliurile, limbile era tremurînd şi temîndu-se de cătră faţa lui; pre carele vrea el omorîia, şi pre carele vrea el bătea, şi pre carele vrea el înălţa, şi pre carele vrea el smeriia.

22. Şi cînd să înălţă inima lui şi duhul lui s-au întărit a să mîndri, pogorîtu-s-au den scaunul împărăţiei şi cinstea s-au luat de la el.

23. Şi de la oameni s-au izgonit, şi inima lui cu hiarăle s-au dat, şi cu măgarii sălbatici — lăcuinţa lui, şi cu iarbă ca pre un bou hrăniia pre el, şi den roa ceriului trupul lui s-au văpsit, pînă unde au conoscut că biruiêşte Domnul Dumnezău cel preaînalt împărăţiia oamenilor şi căruia i să va părea o va da pre ea.

24. Şi tu, dară, fiiul lui, Valtasár, n-ai smerit inima ta înaintea lui Dumnezău. Nu acêstea toate le-ai ştiut?

25. Şi preste Domnul Dumnezăul ceriului te-ai înălţat, şi vasele casii lui le-ai adus înaintea ta, şi tu şi boiêrii tăi şi ţiitoarele tale şi cêle ce să culcă lîngă tine vin bêţi cu iale, şi pre dumnezeii cei de auru şi de argint şi de fieru şi de lemnu, de piatră, carii nu vădu, nici audu, şi nu cunoscu ai lăudat, şi pre Dumnezău care suflarea ta iaste în mîna lui şi toate căile tale, pre el nu l-ai mărit.

26. Pentru acêea, de la faţa lui s-au trimis o închietură de mînă şi scrisoarea aceasta au pus.

27. Şi aceasta e scrisoarea cea rînduită: máni, théchil, fáres.

28. Aceasta e asămănarea graiului: máni — măsurat-au Dumnezău împărăţiia ta şi o plini pre ea;

29. Théchil — stătu întru cumpănă şi să află lipsind;

30. Fáres — să despărţi împărăţiia ta şi să dêde midilor şi persilor."

31. Şi zise Valtasár şi îmbrăcară pre Daniíl cu mohorît şi lanţul cel de aur pusără-l prejur grumazii lui şi strigă pentru el să fie el biruitoriu al treilea întru împărăţie.

32. Într-această noapte s-au omorît Valtasár, împăratul haldeul.

33. Şi Dárii Midul au luat împărăţiia, fiind de ani 62. /

Ms. 45, p. 678-679

aflatu-s-au întru tine. *[679/1]*

16. Şi acum au întrat înaintea mea cei înţelepţi, vrăjitori, gazarêni, pentru ca scrisoarea aceasta să o citească mie, şi n-au putut să-mi vestească mie.

17. Şi eu am audzit pentru tine că poţi judecăţi a asămăna.
18. Acum, dară, dă vei putea scrisoarea aceasta a citi şi asămănarea ei să-mi arăţi mie, mohorît te vei îmbrăca şi lanţuhul cel de aur va fi preste grumadzul tău şi al treilea întru împărăţiia mea vei domni."

19. Şi dzise Daniil înaintea împăratului: „Dările tale ţie fie, şi darul casei tale altuia dă.

20. Iară eu scrisoarea citi-o-voi împăratului şi asămănarea ei cunoaşte-voi ţie. Împărate[42], împărăţiia şi mărimea[43] şi cinstea şi slava au dat lui Navuhodonósor, tătîne-tău.

21. Şi de mărimea carea au dat lui, toate năroadele, fêliuri, limbi era tremurînd şi temîndu-să de cătră faţa lui; pre carii el vrea el omoriia, şi pre carii vrea el bătea, şi pre carii vrea el înălţa, şi pre carii vrea el smeriia.

22. Şi cînd să înălţă inima lui şi duhul lui s-au întărit a să mîndri, pogorîtu-s-au de la scaunul împărăţiei şi cinstea s-au luat de la el.
23. Şi de la oameni s-au izgonit, şi inima lui cu fiarăle s-au dat, şi cu măgarii sălbateci — lăcuinţa lui, [44]şi iarbă ca pre un bou hrăniia pre el, şi de roa ceriului trupul lui s-au văpsit, pînă unde a cunoaşte că domnêşte ⌊Domnul⌋ Dumnedzăul cel preaînalt împărăţiei oamenilor şi căruia i să va părea da-va pre ea.

24. Şi tu, dară, fiiul lui, Valtásar, n-ai smerit inima ta înaintea lui Dumnedzău. Nu toate acêstea ai ştiut?

25. Şi preste Domnul Dumnedzăul ceriului te-ai înălţat, şi vasele casei lui ai adus înaintea ta, şi tu şi măriţii tăi şi ţiitoarele tale şi cêlea ce să culcă lîngă tine vin bêţi cu iale; şi pre dumnedzăii cei de aur şi de argint şi de fier şi de lemnu şi de piatră carii nu văd, nici aud şi nu cunoscu ai lăudat, şi pre Dumnedzău, carele-i suflarea ta întru mîna lui şi toate căile tale, pre el nu l-ai mărit.

26. Pentru acêea, dentru faţa lui s-au trimis o încheietură de mînă şi scrisoarea aceasta au înlontru pus[45].
27. Şi aceasta-i scrisoarea cea rînduită: maní, thechel, fares. *[679/2]*
28. Aceasta-i asămănarea graiului: maní — măsurat-au Dumnedzău împărăţiia ta şi o plini pre ea;

29. Thechel — stătu întru cumpănă şi să află lipsindu-să;
30. Fares — despărţi-să împărăţiia ta şi să dêde midilor şi persilor."
31. Şi dzise Valtásar şi îmbrăcară pre Daniil mohorît şi lanţuhul cel de aur îl puseră pregiur grumadzul lui şi strigă pentru el să fie el boiêrin al treilea întru împărăţiia.

32. Întru aceasta noapte s-au omorît Valtásar, împăratul haldeilor.
33. Şi Dárie Mideanul au luat împărăţiia, fiind de ani 62.

Ms. 4389, p. 825-826

se-au aflat în tine.

16. [15.] Ce acum iată că au întrat înaintea mea vrăjitorii cei înţelepţi gadariêni, ca să cetească această scriptură şi să-mi spuie tîlcul ei, şi n-au putut să-mi spuie.
17. [16.] Deci eu am auzit de tine că poţi spune judecăţile.
18. [16.] Ce acum, de vei putea să cetêşti această scriptură şi să-mi spui tîlcul ei, te vei îmbrăca în caftan gravaní şi lanţ de aur va fi la grumazii tăi şi vei stăpîni al treilea de biruinţa mea."

19. [17.] Iar Daniil răspunse şi zise înaintea împăratului: „Darurile tale să fie cu tine, şi datul casei tale îl dă altuia.[77]
20. [17.] Iar scriptura eu ţi-o voiu ceti şi tîlcul ei ţi-l voiu spune. [18.] O, împărate, Dumnezeul cel nalt au dat împărăţiia şi mărirea şi cinstea şi slava tătîne-tău, lui Navohodonosor.

21. [19.] Şi pentru mărirea care-i didêse[78], toate năroadele, neamurile şi limbile se temea şi se cutremura de dînsul; şi pre cine-i era voia omoriia, şi pre cine vrea îl lăsa de trăia, şi pre cine vrea îl înălţa, şi pre cine vrea îl pogoriia.

22 [20.] Iar deaca se înălţă inima lui şi se întări duhul lui de nu băga în seamă[79], se scoase den scaunul împărăţiei şi slava lui se luoă de la dînsul.
23. [21.] [80]Şi se goni dentre oameni, şi inima lui se dêde cu fierile, şi lăcuinţa lui era cu măgarii cei sălbateci, şi-l hrăniia cu buruian, ca pre un bou, şi den roaoa ceriului au crescut trupul lui, pînă ce crescu părul capului lui de se făcu[81] *[826/1]* mare ca al leilor şi unghile lui ca ale pasărilor, pînă cînd pricepu că Cel de Sus stăpînêşte preste împărăţiia omenească şi cui iaste lui voia, aceluia o dă.
24. [22.] Deci şi tu, Valtasáre, feciorul lui, n-ai smerit inima ta înaintea Domnului, că ai ştiut acêstea toate.

25. [23.] Ce te-ai înălţat asupra Domnului Dumnezeului ceriului, şi vasele casei lui le-ai adus înaintea ta, de bêţi dintr-însele tu şi boiêrii tăi şi muierile tale şi posadnicele tale; şi ai lăudat pre dumnezeii cei de aur şi de argint şi de aramă şi de piiatră şi de lemn şi de fier, carii nu văd, nici aud, nici nu înţeleg, iară pre Dumnezeu, căruia iaste suflarea ta în mîinile lui şi toate căile tale, tu nu l-ai cunoscut, nici l-ai proslăvit.

26. [24.] Pentr-acêea, se-au trimes de la faţa lui dêgete de mînă şi au aşăzat această scriptură.

27. [25.] Şi scriptura[82] cea rînduită iaste aceasta: mani, thekel, fares[83].
28. [26.] Iar tîlcul cuvîntului iaste acesta: mani — măsurat-au Dumnezeu împărăţiia ta şi o au umplut;

29. [27.] Thekel — pusu-se-au în cumpene şi se-au aflat că iaste mai mică;
30. [28.] Fares — dăspărţitu-se-au împărăţiia ta de la tine şi se-au dat midênilor şi cazîlbaşilor."
31. [29.] Atunci zise Valtasar: „Îmbrăcaţi pre Daniil!" Şi-l îmbrăcară cu caftan gravaní şi puseră lanţ de aur la grumazii lui şi porînci pentru dînsul ca să fie boiêr al treilea întru împărăţiia lui.

Vedêrea a şaptea

32. [30.] Iar într-acea noapte uciseră pre Valtasar, împăratul haldeiesc.
33. [31.] Iar împărăţiia o luoă Dárie Mideanul, fiind om de 62 de ani.

Versiunea modernă

s-a aflat în tine.

16. Şi acum au intrat la mine înţelepţi, vraci şi gazarimi, ca să-mi citească inscripţia aceasta, dar n-au putut să-mi vestească [înţelesul ei].

17. Şi eu am auzit despre tine că poţi să tîlcuieşti judecăţi.
18. Acum, dar, dacă poţi să citeşti inscripţia şi să-mi faci cunoscut tîlcul ei, cu porfiră vei fi îmbrăcat şi un lanţ de aur va fi la gîtul tău şi vei fi al treilea în putere din împărăţia mea."

19. Şi Daniel răspunse şi zise în faţa împăratului: „Darurile tale ţine-le pentru tine, iar dania casei tale dă-o altuia.
20. Eu, însă, voi citi pentru împărat inscripţia şi îţi voi face cunoscut tîlcul ei. Împărate, Dumnezeul cel preaînalt i-a dat împărăţie şi măreţie şi cinstire şi slavă lui Nabucodonosor, tatălui tău.

21. Şi datorită măreţiei pe care i-a dat-o lui, toate noroadele, seminţiile şi limbile tremurau şi se temeau de faţa lui; cui voia el, îi lua viaţa, iar pe cine voia el bătea, şi pe cine voia el înălţa, iar pe cine voia el cobora.

22. Dar cînd s-a înălţat inima lui şi duhul lui s-a prins a fi mîndru, a fost dat jos de pe tronul împărăţiei sale şi cinstirea a fost luată de la el.
23. Şi a fost izgonit dintre oameni, şi inima lui a fost dată [să fie] laolaltă cu animalele şi sălaşul lui cu al măgarilor sălbatici, şi cu iarbă îl hrăneau pe el, ca pe un bou, şi trupul lui a fost scăldat de roua cerului, pînă ce a cunoscut că Domnul Dumnezeu cel preaînalt are stăpînire peste împărăţia oamenilor şi o dă cui voieşte.

24. Iar tu deci, fiul lui, Baltasar, nu ai smerit inima ta înaintea Dumnezeului cerului. Nu ai ştiut oare toate acestea?
25. Şi te-ai ridicat împotriva Domnului Dumnezeului cerului, încît vasele casei lui le-ai adus înaintea ta, şi tu şi dregătorii tăi şi concubinele tale şi ţiitoarele tale aţi băut vin cu ele; şi i-ai lăudat pe dumnezeii cei de aur şi de argint şi de aramă şi de fier şi de lemn şi de piatră, care nu văd şi nu aud şi nu au cunoaştere, iar pe Dumnezeu, în mîna căruia [stau] suflarea ta şi toate cărările tale, pe acesta nu l-ai slăvit.

26. Pentru aceasta, a fost trimis de către faţa lui o falangă de la o mînă şi a rînduit inscripţia aceasta.

27. Iar inscripţia care a fost rînduită este aceasta: *mane*, *tekel*, *fares*.
28. Înţelesul cuvintelor este acesta: *mane* — Dumnezeu a măsurat împărăţia ta şi i-a hotărît sfîrşitul;
29. *Tekel* — a fost aruncată în balanţă şi a fost aflată cu lipsă;
30. *Fares* — împărăţia ta a fost împărţită şi dată mezilor şi perşilor."
31. Şi porunci Baltasar şi îl îmbrăcară pe Daniel în porfiră şi puseră lanţul cel de aur împrejurul gîtului său şi se dădu veste despre el că este al treilea în putere din împărăţie.

32. În chiar noaptea aceea fu omorît Baltasar, împăratul caldeu.
33. Şi Darius Medul luă domnia pe cînd avea şaizeci şi doi de ani.

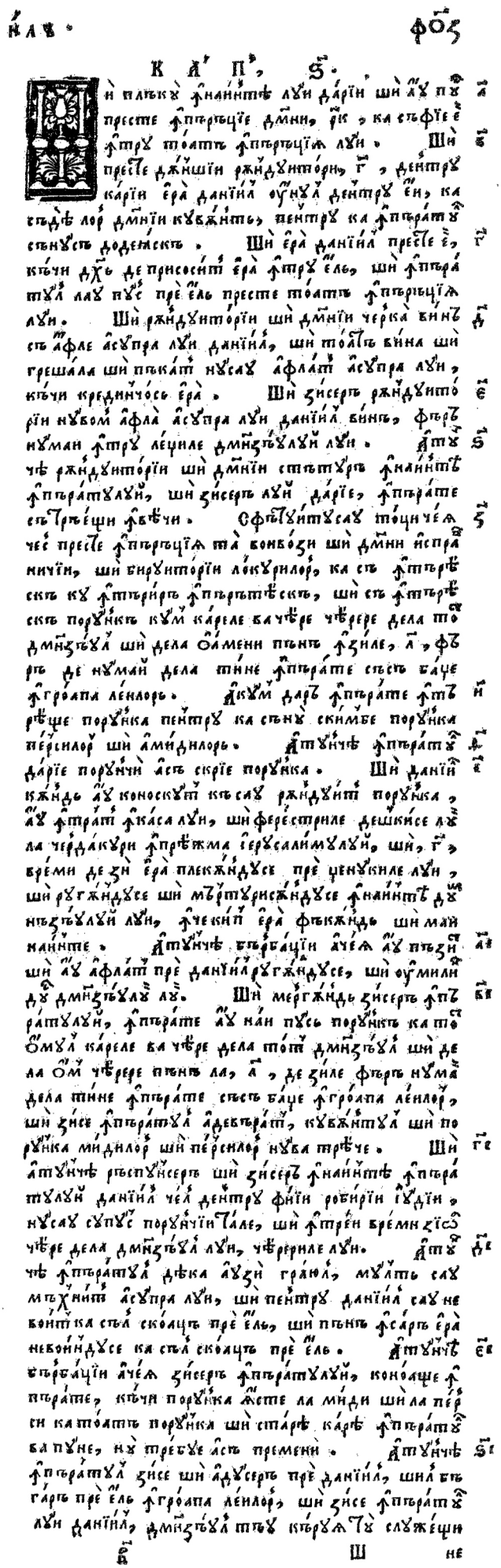

Biblia 1688, p. 577, col. 2

Cap 6

1. Şi plăcu înaintea lui Dárii şi au pus preste împărăţie domni 120, ca să fie ei întru toată împărăţiia lui.

2. Şi preste dînşii rînduitori 3, dentru carii era Daniíl unul dentru ei, ca să dea lor domnii cuvînt, pentru ca împăratul să nu să dodeiască.

3. Şi era Daniíl preste ei, căci duh de prisosit era întru el, şi împăratul l-au pus pre el preste toată împărăţiia lui.

4. Şi rînduitorii şi domnii cerca vină să afle asupra lui Daniíl, şi toată vina şi greşala şi păcat nu s-au aflat asupra lui, căci credincios era.

5. Şi ziseră rînduitorii: „Nu vom afla asupra lui Daniíl vină, fără numai întru legile Dumnezăului lui.”

6. Atuncea rînduitorii şi domnii stătură înaintea împăratului şi ziseră lui: „Dárie împărate, să trăieşti în vêci!

7. Sfătuitu-s-au toţi ceia ce-s preste împărăţiia ta, voivozi şi domni, ispravnicii şi biruitorii locurilor, ca să întărească cu întăritură[11] împărătească şi să întărească poruncă, cum carele va cêre cêrere de la tot dumnezăul şi de la oameni pînă în zile 30, fără de numai de la tine, împărate, să să bage în groapa leilor.

8. Acum, dară, împărate, întărêşte porunca, pentru ca să nu schimbe porunca persilor şi a midilor.”

9. Atuncea împăratul Dárie porunci a să scrie porunca.

10. Şi Daniil, cînd au conoscut că s-au rînduit porunca, au întrat în casa lui; şi ferestrile — deschise lui la cerdacuri în preajma Ierusalímului, şi 3 vremi de zi era plecîndu-se pre genuchile lui şi rugîndu-se şi mărturisîndu-se înaintea Dumnăzăului lui, în ce chip era făcînd şi mai nainte.

11. Atuncea bărbaţii aceia au păzit şi au aflat pre Daniíl rugîndu-se şi umilindu-se Dumnezăului lui.

12. Şi, mergînd, ziseră împăratului: „Împărate, au n-ai pus poruncă ca tot omul carele va cêre de la tot dumnezăul şi de la om cêrere pînă la 30 de zile, fără numai de la tine, împărate, să să bage în groapa leilor?” Şi zise împăratul: „Adevărat — cuvîntul, şi porunca midilor şi persilor nu va trêce.”

13. Şi atuncea răspunseră şi ziseră înaintea împăratului: „Daniíl, cel dentru fiii robirii Iúdii, nu s-au supus poruncii tale şi în trei vremi zioa cêre de la Dumnezăul lui cêrerile lui.”

14. Atuncea împăratul, deaca auzi graiul, mult s-au mîhnit asupra lui şi pentru Daniíl s-au nevoit ca să-l scoaţă pre el; şi pînă în sară era nevoindu-se ca să-l scoaţă pre el.

15. Atuncea bărbaţii aceia ziseră împăratului: „Conoaşte, împărate, căci porunca iaste la midi şi la persi ca toată porunca şi starea carea împăratul va pune nu trebuie a să premeni.”

16. Atuncea împăratul zise şi aduseră pre Daniíl şi-l băgară pre el în groapa leilor. Şi zise împăratul lui Daniíl: „Dumnezăul tău, căruia tu slujeşti //

Ms. 45, p. 679-680

Cap 6

1. Şi plăcu înaintea lui Dárie şi au pus prestă împărăţie domni 120, ca să fie ei întru toată împărăţiia lui.

2. Şi preste înşii 3 rînduitori, dentru carii era Daniil unul dentru ei, ca să dea lor domnii cuvînt, pentru ca împăratul să nu să dodăiască.

3. [46]Şi era Daniil prestă ei, căci duh de prisosit — întru el, şi împăratul l-au pus pre el preste toată împărăţia lui.

4. Şi rînduitorii şi domnii cerca vină să afle asupra lui Daniil, şi toată vina şi greşala şi păcat nu s-au aflat asupra lui, căci credincios era.

5. Şi dziseră rînduitorii: „Nu vom afla asupra lui Daniil vină, fără numai întru legile Dumnedzăului lui."

6. Atuncea rînduitorii şi domnii stătură înaintea împăratului şi dziseră lui: „Dárie împărate, în vêci trăiêşte!

7. Sfătuitu-s-au toţi ceia ce-s preste împărăţiia ta, hatmani şi domni, ispravnici şi biruitorii locurilor, ca să întărească cu întăritură împărătească şi să întărească porîncă, cum carele va cêre[47] cêrere de la tot dumnedzău şi de la oameni pînă în dzile 30, fără numai de la tine, împărate, băga-să-va în lacul leilor.

8. Acum, dară, împărate, întărêşte porînca, pentru ca să nu să priimească[48] porînca persilor şi a midilor."

9. Atuncea împăratul Dárie porînci a scrie porînca.

10. Şi Daniil, cînd au cunoscut că s-au rînduit porînca, au întrat la casa lui; şi ferestrile — dăşchise lui la ceardacuri, în preajma Ierusalímului, şi vremi 3 a dzilei era plecîn- *[680/1]* du-să pre genunchele lui şi rugîndu-să şi mărturisindu-să înaintea Dumnedzăului lui, în ce chip era făcînd şi mainte.

11. Atuncea bărbaţii aceia au păzit şi au aflat pre Daniil rugîndu-să şi umilindu-să Dumnedzăului lui.

12. Şi, mergînd, dziseră împăratului: „Împărate, nu porîncă ai pus cum tot omul carele va cêre de la tot dumnedzău au om cêrere pînă[49] la dzile 30, fără numai de la tine, împărate, să va băga la lacul leilor?" Şi dzise împăratul: „Adevărat — cuvîntul, şi porînca midilor şi persilor nu va trêce."

13. ⌊Şi⌋ atuncea răspunseră şi dziseră înaintea împăratului: „Daniil, cel dentru fiii robirei a Iudêii, nu s-au supus porîncei tale şi în trei vremi dzua cêre de la Dumnedzăul lui cêrerile lui."

14. Atuncea împăratul, dacă graiul audzi, mult s-au mîhnit prestă el şi pentru Daniil s-au nevoit ca să-l scoaţă pre el; şi pînă în sară era nevoindu-să ca să-l scoaţă pre el.

15. Atuncea bărbaţii aceia dziseră împăratului: „Cunoaşte, împărate, căci porînca — la midi şi la persi ca toată porînca şi starea era carea împăratul va pune nu trebuie a să premeni."

16. Atuncea împăratul dzise şi aduseră pre Daniil şi-l băgară pre el la lacul leilor. Şi dzise împăratul lui Daniil: „Dumnedzăul tău, căruia tu slujeşti

Ms. 4389, p. 826

Cap 6

1. Şi plăcu lui Dárie şi puse preste împărăţiia lui 120 de boiêri, ca să fie aceia întru toată împărăţiia lui.[84]

2. Iar preste aceia puse 3 boiêri mai-mari, dentru carii unul era Daniil, ca să porîncească ei pre la boiêri, iar pre împăratul să nu-l supere.

3. [85]Iar Daniil era preste toţi boiêrii, căci că era duhul lui Domnului mai mult într-însul, [4.] şi împăratul îl pusêse preste toată împărăţiia lui.

4. Iar rînduitorii şi boiêrii cerca vină asupra lui Daniil, şi nu se afla la dînsul nici o vină sau vreo zminteală sau vreun păcat, pentru căci[86] că era credincios.

5. De-acii ziseră acei oameni: [5.] „Nu aflăm vină la Daniil, fără numai în lêgea Dumnezeului lui."[87]

6. Atunci boiêrii şi rînduiţii mêrseră înain- *[826/2]* tea împăratului şi ziseră cătră dînsul: „Împărate Dárie, să trăieşti în vêci!

7. Sfătuit-au toţi domnii şi boiêrii şi cei ce stăpînesc ţinuturile ca să se aşaze tocmeală împărătească şi să se întărească obicêiu ca, de va cêre măcară fieştecine vreo cêrere de la orice Dumnezeu sau de la om pînă în 30 de zile, fără numai de la tine, împărate, să se arunce[88] în groapa leilor.

8. Deci acum, împărate, aşază tocmeală şi pune scriptură, să nu se schimbe porunca midenească şi cazîlbăşască, nici să nu se mute împotriva ei."

9. Atunci Dárie împărat făcu scriptură şi poruncă.

10. Iar Daniil, deaca prinse vêstea că se-au aşăzat porunca, întră în cămara sa; şi ferestrile foişorului lui — dăşchise împotriva Ierusalimului, şi la trei vremi în zi se pleca în genuchie, de se ruga şi se mărturisiia înaintea Dumnezeului său, precum făcea în toată vrêmea şi mai nainte.[89]

11. Atunci oamenii aceia păziră şi aflară pre Daniil cerşind şi rugîndu-se înaintea Dumnezeului său.

12. Şi mêrseră la împăratul şi ziseră: „Împărate, dară au n-ai aşăzat tocmeală şi ai rînduit ca fieştecare om, cela ce va cêre măcară orice de la fieştecare dumnezeu sau de la om pînă în 30 de zile, fără numai de la împăratul, să se arunce în groapa leilor?" Iar împăratul zise: „Ba adevărat iaste cuvîntul, şi să nu se calce porunca midenească şi cazîlbăşască."[90]

13. Atunci ei răspunseră înaintea împăratului şi ziseră: „Daniil, carele iaste den feciorii cei robiţi ai jidovilor, el nu se-au plecat poruncii tale, nici tocmeala ta nu o au băgat în seamă, carea o ai rînduit, ce în trei vremi în zi cêre cêrerile sale la Dumnezeul său."

14. Iar împăratul, deaca auzi acest cuvînt pentru Daniil, el foarte se întristă pentru dînsul şi se brodiia să-l mîntuiască; şi tot se brodi pînă seara ca să-l izbăvească.

15. Iar acei boiêri ziseră cătră împăratul: „Să ştii, împărate, că midênilor şi cazîlbaşilor nu le iaste cu cinste să se schimbe tocmeala şi obicêiul care l-au rînduit împăratul."

16. [91]Atunci porînci împăratul de aduseră pre Daniil şi-l aruncară în groapa leilor. Şi zise împăratul lui Daniil: „Dumnezeul tău, celuia ce slujăşti tu

Versiunea modernă

Capitolul al 6-lea

1. Şi s-a socotit un lucru bun înaintea lui Darius ca să fie puşi peste împărăţie o sută douăzeci de satrapi, ca să fie în toată împărăţia sa.

2. Şi în fruntea lor [puse] trei dregători, dintre care unul [era] Daniel, ca să le dea satrapii seamă, astfel încît împăratul să nu fie încurcat.

3. Şi era Daniel deasupra acestora, pentru că [avea] în el duh prisositor, şi-l puse pe el peste întreaga sa împărăţie.

4. Dar dregătorii şi satrapii căutau să afle pricină împotriva lui Daniel, şi nici o pricină, nici o greşeală şi nici o faptă rea nu s-a aflat împotriva lui, pentru că era credincios.

5. Şi ziseră dregătorii: „Nu vom găsi pricină împotriva lui Daniel decît în legiuirile Dumnezeului său."

6. Atunci dregătorii şi satrapii se înfăţişară la împărat şi îi ziseră: „Darius, împărate, să trăieşti în veci!

7. S-au sfătuit toţi cei [puşi] peste împărăţia ta, conducători de oştire şi satrapi, fruntaşi şi căpetenii ale ţinuturilor, ca să se statornicească prin ucaz împărătesc şi să se întărească o hotărîre, ca timp de treizeci de zile cel ce ar face o rugăciune către orice dumnezeu sau om afară de tine, împărate, să fie atuncat în groapa leilor.

8. Acum, împărate, statorniceşte deci hotărîrea, ca să nu se schimbe rînduiala mezilor şi a perşilor."

9. Atunci împăratul Darius porunci să se scrie legea.

10. Iar Daniel, cînd luă la cunoştinţă că se dăduse legea, intră în casa lui; şi ferestrele de la odăile de sus [erau] deschise spre Ierusalim, şi la trei răstimpuri ale zilei cădea în genunchi şi se ruga şi aducea laudă înaintea Dumnezeului său, precum făcea şi mai înainte.

11. Atunci bărbaţii aceia se aţinură pe lângă Daniel şi-l găsiră cinstind şi rugîndu-se Dumnezeului său.

12. Şi, venind, spuseră împăratului: „Împărate, oare n-ai dat tu hotărîre ca timp de treizeci de zile tot omul care va face o rugăciune către orice dumnezeu sau om afară de tine, împărate, să fie aruncat în groapa leilor?" Şi zise împăratul: „Adevărat este ce spuneţi, iar rînduiala mezilor şi a perşilor nu va fi încălcată."

13. Atunci răspunseră şi ziseră împăratului: „Daniel, cel dintre fiii luaţi în robie din Iudeea, nu s-a supus legii tale şi la trei răstimpuri ale zilei face rugăciuni către Dumnezeul său."

14. Atunci împăratul, cînd auzi acest cuvînt, se mîhni foarte în sinea sa şi se zbătu pentru Daniel să-l scape; şi se zbătu fără încetare pînă seara ca să-l scape.

15. Atunci bărbaţii aceia ziseră împăratului: „Să ştii, împărate, că pentru mezi şi perşi rînduiala [este] că nici o hotărîre şi nici un ucaz pe care le-ar statornici împăratul nu trebuie schimbate."

16. Atunci împăratul porunci şi-l aduseră pe Daniel şi-l aruncară în groapa cu lei. Şi zise împăratul către Daniel: „Dumnezeul tău, căruia tu îi slujeşti

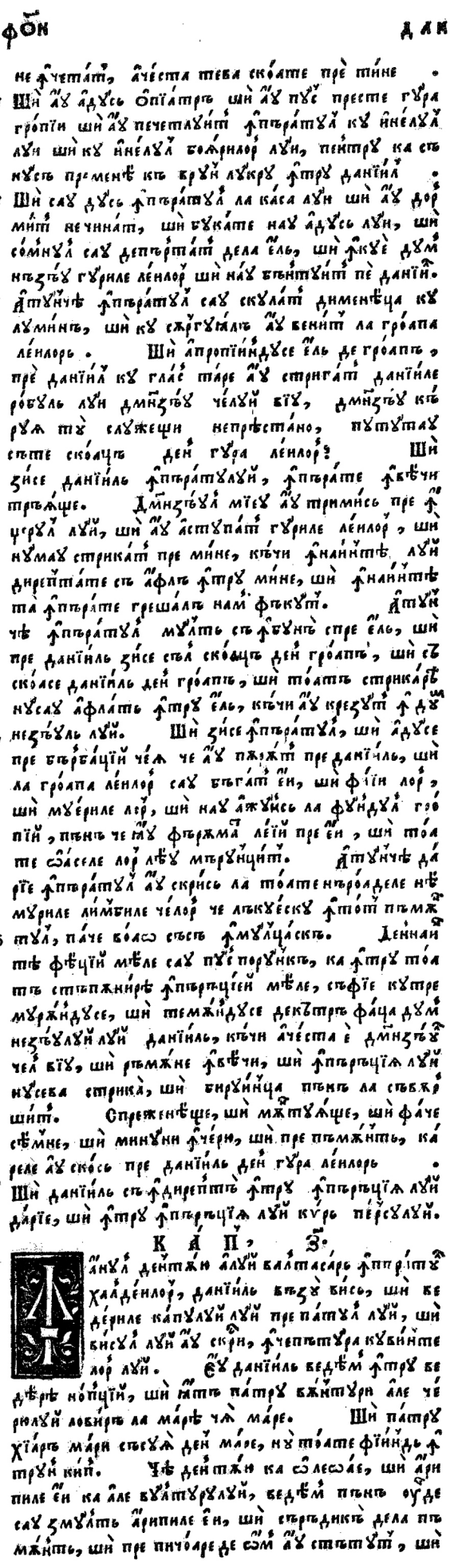

Biblia 1688, p. 578, col. 1

neîncetat, acesta te va scoate pre tine.”

17. Şi au adus o piatră şi au pus preste gura gropii şi au pecetluit împăratul cu inelul lui şi cu inelul boiêrilor lui, pentru ca să nu să premenească vrun lucru întru Daniíl.

18. Şi s-au dus împăratul la casa lui, şi au dormit necinat, şi bucate n-au adus lui, şi somnul s-au depărtat de la el. Şi încuié Dumnăzău gurile leilor şi n-au bîntuit pe Daniíl.

19. Atuncea împăratul s-au sculat dimineaţa cu lumină şi cu sîrguială au venit la groapa leilor.

20. Şi apropiindu-se el de groapă, pre Daniíl cu glas tare au strigat: „Daniíle, robul lui Dumnezău celui viu, Dumnezău căruia tu slujeşti nepreastano putut-au să te scoaţă den gura leilor?”

21. Şi zise Daniíl împăratului: „Împărate, în vêci trăiêşte!

22. Dumnezăul mieu au trimis pre îngerul lui şi au astupat gurile leilor şi nu m-au stricat pre mine, căci înaintea lui direptate să áflă întru mine, şi înaintea ta, împărate, greşală n-am făcut.”

23. Atuncea împăratul mult să îmbună spre el şi pre Daniíl zise să-l scoaţă den groapă; şi să scoase Daniíl den groapă şi toată stricarea nu s-au aflat întru el, căci au crezut în Dumnezăul lui.

24. Şi zise împăratul şi aduse pre bărbaţii ceia ce au pîrît pre Daniíl şi la groapa leilor s-au băgat, ei şi fiii lor şi muierile lor; şi n-au ajuns la fundul gropii, pînă ce i-au fărîmat leii pre ei şi toate oasele lor le-au mărunţit.

25. Atuncea Dárie împăratul au scris la toate năroadele, neamurile, limbile, celor ce lăcuiescu în tot pămîntul: „Pace voao să să înmulţască!

26. Denaintea fêţii mêle s-au pus poruncă ca întru toată stăpînirea împărăţiei mêle să fie cutremurîndu-se şi temîndu-se de cătră faţa Dumnezăului lui Daniíl, căci acesta e Dumnezăul cel viu şi rămîne în vêci şi împărăţiia lui nu se va strica şi biruinţa — pînă la săvîrşit;

27. Sprejenêşte şi mîntuiêşte şi face sêmne şi minuni în ceriu şi pre pămînt, carele au scos pre Daniíl den gura leilor.”

28. Şi Daniíl să îndireptă întru împărăţiia lui Dárie şi întru împărăţiia lui Chír Persului.

Cap 7

1. În anul dentîiu a lui Valtasár, împăratul haldeilor, Daniíl văzu vis, şi vederile capului lui — pre patul lui; şi visul lui au scris. Începătura cuvintelor lui:

2. „Eu, Daniíl, vedeam întru vedêrea nopţii şi, iată, patru vînturi ale ceriului loviră la marea cea mare.

3. Şi patru hiară mari să suia den mare, nu toate fiind într-un chip.

4. Cea dentîiu — ca o leoaie şi áripile ei — ca ale vulturului. Vedeam pînă unde s-au zmult áripile ei şi să rădică de la pămînt şi pre picioare de om au stătut şi /

Ms. 45, p. 680

neîncetat, acesta te va scoate pre tine."

17. Şi au adus o piatră şi au pus preste gura laculuí şi au pecetluit împăratul cu inelul lui şi cu inelul măriţilor lui, pentru ca să nu să primenească vrun lucru întru Daniil.

18. Şi s-au dus împăratul la casa lui, şi au durmit necinat, şi bucate n-au adus lui, şi somnul s-au depărtat de la el. ⌊Şi astupă[50] Dumnedzău gurile leilor şi n-au dodeit pre Daniil.⌋

19. Atuncea împăratul s-au sculat dimineaţa cu lumina şi cu sîrguială au venit la lacul leilor.

20. Şi apropiindu-să el de groapă, pre Daniil cu glas tare au strigat: „Daniil, şerbul lui Dumnedzău celui viu, Dumnedzău căruia tu slujeşti ne-ncetat, dă au putut să te scoaţă dentru gura leilor?"

21. Şi dzise Daniil împăratului: „Împărate, în vêci trăiêşte!

22. [51]Dumnedzăul mieu au trimis pre *[680/2]* [52]îngerul lui şi au astupat gurile leilor şi n-au stricat pre mine, căci înaintea lui dreptate să află întru mine, şi înaintea ta, împărate, greşală n-am făcut."

23. Atuncea împăratul mult să îmbună pre el şi pre Daniil dzise să-l scoaţă pre el den groapă; şi să scoase Daniil den lac şi toată stricarea nu s-au aflat întru el, căci au crezut Dumnedzăului lui.

24. Şi dzise împăratul şi aduse pre bărbaţii ceia ce au pîrît pre Daniil şi la lacul leilor s-au băgat, ei şi fiii lor şi fămeile lor; şi n-au ajunsu la fundul lacului, pînă unde au domnit lor leii şi toate oasele lor le-au mănuntit.

25. Atuncea Dárie împăratul au scris la toate[53] năroadele, fêliurile, limbile, celor ce lăcuiesc întru tot pămîntul: „Pacea voao să să înmulţască!

26. De către faţa mea s-au pus porîncă ca întru toată domniia împărăţiei mêle să fie cutremurîndu-să şi temîndu-să de către faţa Dumnedzăului lui Daniil, căci acesta-i Dumnedzău viu şi rămîne în vêci şi împăratul lui nu să va strica şi domniia lui — pînă la săvîrşit;

27. Sprăjinêşte şi mîntuiêşte şi face sêmne şi minuni întru ceriu şi preste pămînt, carele au scos pre Daniil dentru gura leilor."

28. Şi Daniil să îndrepta întru împărăţiia lui Dárie şi întru împărăţiia lui Chir Persului.

Cap 7

1. Întru anul dentîi a lui Valtásar, împăratul haldeilor, Daniil vis văzu, şi vederile capului lui — preste aşternutul lui; şi visul lui au scris. Începătura cuvîntului lui:

2. „Eu, Daniil, vedeam întru vidêrea nopţii şi, iată, 4 vînturi a[54] ceriului loviră la maarea cea mare.

3. Şi 4 fiară mari să suia den maare, usăbite fiind între sine.

4. Cea dentîi — ca o leoaie şi áripile ei — ca a vultúrului. Vedeam pînă unde s-au zmultu áripile ei şi să rădică de la pămînt şi pre picioare de om au stătut şi

Ms. 4389, p. 826-827

în toată vrêmea, să te izbăvească."[92]

17. Şi aduseră o piiatră şi o puseră pre gura gropii şi o pecetlui împăratul cu inelul său şi cu inêlele boiêrilor săi, ca să nu se schimbe vreun lucru pentru Daniil.

18. Şi se *[827/1]* duse împăratul în casele sale, şi se culcă necinat, nici bucate nu-i duseră, şi somnul încă fugi de la dînsul. Iar Dumnezeu încuie gurile leilor şi nu făcură lui Daniil nici o supărare.

19. Atunci împăratul, sculîndu-se dimineaţa la lumină, mêrse la groapa leilor.

20. Şi deaca se apropié de groapă, strigă pre Daniil cu glas de lacrăme tare şi zise: „Daniíle, robul Dumnezeului celui viu, doară au putut Dumnezeul tău, căruia slujăşti tu în toată vrêmea, să te mîntuiască den gurile leilor?"

21. Iar Daniil, răspunzînd împăratului, zise: „Împărate, în vêci să trăieşti!

22. [93]Dumnezeul mieu au trimes îngerul său şi au închis gurile leilor şi nu m-au fărîmat, că se-au aflat direptatea mea înaintea lui, şi înaintea ta, împărate, greşală n-am făcut."[94]

23. [95]Atunci împăratului foarte-i păru bine de dînsul şi zise să-i scoaţă pre Daniil den groapă; şi deaca-l scoaseră, nu se află nici o stricăciune pre dînsul, pentru că au crezut Dumnezeului său.

24. [96]Şi porînci împăratul şi aduseră pre ceia ce pîrîse pre Daniil şi-i aruncară în groapa leilor, pre ei şi pre feciorii lor şi pre muierile lor; şi-i fărîmară leii încă pînă nu ajunseră în fundul gropii şi toate oasele lor le zdrumicară.

25. Atunci Dárie împărat au scris la toate năroadele, neamurile şi limbile, lăcuitorii a tot pămîntul: „Pacea[97] să se înmulţească[98] voaoă![99]

26. Eu am porîncit poruncă ca întru toată ţara împărăţiei mêle să fie teamăt şi cutremur de Domnul Dumnezeul lui Daniil, că acela iaste Dumnezeul cel viu şi cel ce trăiêşte în vêci şi împărăţiia lui nu se va rîsipi şi biruinţa lui pînă în sfîrşit ápără;

27. El mîntuiêşte şi face sêmne şi minuni în cer şi pre pămînt, carele au mîntuit pre Daniil den gurile leilor."

28. [100]Şi îndireptă Daniil [101]întru împărăţiia lui Dárie şi a lui Chir Cazîlbaşul.

Cap 7
Vedêrea 8

1.[102] În anul cel dentîi al lui Valtasar, împăratul haldeiesc, văzu Daniil un vis, şi vedêrea capului lui — pre aşternutul lui. Şi scrise visul:[102]

2. „Eu, Daniil, văzuiu noaptea în vedêrea mea şi, iată, patru vînturi ale ceriului loviră în marea cea mare.

3. Şi, iată, ieşiră den mare 4 fieri, nu toate într-un chip.

4. Cea dentîi *[827/2]* — ca o leoaică şi avea áripi şi áripile ei era ca de vultur. Şi priviiu pînă ce-şi întinse áripile şi se rîdică de[103] pre pămînt şi stătu în picioare ca omul şi

Versiunea modernă

neîncetat, el te va scăpa."

17. Şi aduseră o piatră şi o puseră peste gura gropii şi o pecetlui împăratul cu inelul lui şi cu inelele dregătorilor săi, ca să nu fie schimbat [vreun] lucru în privinţa lui Daniel.

18. Şi plecă împăratul la casa sa, şi se culcă fără să cineze, şi nu-i aduseră bucate, iar somnul se depărtă de la el. Şi Domnul închise gura leilor şi nu-l supărară pe Daniel.

19. Atunci se sculă împăratul de cu zorii zilei şi veni în grabă la groapa cu lei.

20. Şi cum se apropia el de groapă, strigă cu glas tare: „Daniele, robul Dumnezeului celui viu, Dumnezeul tău, căruia tu îi slujeşti neîncetat, te-a putut oare scăpa din gura leilor?"

21. Şi Daniel zise împăratului: „Împărate, să trăieşti în veci!

22. Dumnezeul meu a trimis pe îngerul său şi a pecetluit gurile leilor şi nu m-au vătămat, pentru că am fost aflat drept înaintea lui, iar înaintea ta, împărate, greşeli n-am făcut."

23. Atunci împăratul se bucură foarte în sinea sa şi porunci să-l scoată pe Daniel din groapă; şi fu scos Daniel din groapă şi nici o vătămare nu se află în el, pentru că se încrezuse în Dumnezeul său.

24. Şi porunci împăratul să-i aducă pe bărbaţii cei care-l ponegriseră pe Daniel şi fură aruncaţi în groapa leilor, ei şi fiii lor şi femeile lor; şi nu ajunseră bine pe fundul gropii, pînă ce leii îi prinseră şi toate oasele lor le sfărîmară.

25. Atunci împăratul Darius puse să scrie tuturor noroadelor, seminţiilor şi limbilor care locuiau pe întregul pămînt: „Înmulţească-se pacea la voi!

26. Datu-s-a lege de către faţa mea ca peste tot unde stăpîneşte împărăţia mea [oamenii] să se cutremure şi să se teamă de faţa Dumnezeului lui Daniel, pentru că el este Dumnezeul cel viu şi dăinuie în veci şi împărăţia lui nu va pieri, iar stăpînia lui [va rămîne] pînă la capăt;

27. El apără şi izbăveşte şi face semne şi minuni în cer şi pe pămînt, [el], cel care l-a scos pe Daniel din gura leilor."

28. Şi Daniel a propăşit în timpul domniei lui Darius şi în timpul domniei lui Cyrus Persul.

Capitolul al 7-lea

1. În primul an al lui Baltasar, împăratul caldeilor, Daniel visă un vis, şi vedeniile capului său [îi veniră] pe cînd era în aşternutul său; şi îşi scrise visul. Cuvintele lui încep [astfel]:

2. „Eu, Daniel, priveam în vedenia mea de noapte şi, iată, patru vînturi ale cerului năvăliră asupra mării celei mari.

3. Şi patru fiare mari se ridicau din mare, deosebite fiecare.

4. Prima [era] ca o leoaică şi aripile ei — ca ale vulturului. Am privit pînă ce aripile ei fură smulse şi fu ridicată de la pămînt şi stătu pe picioare de om şi

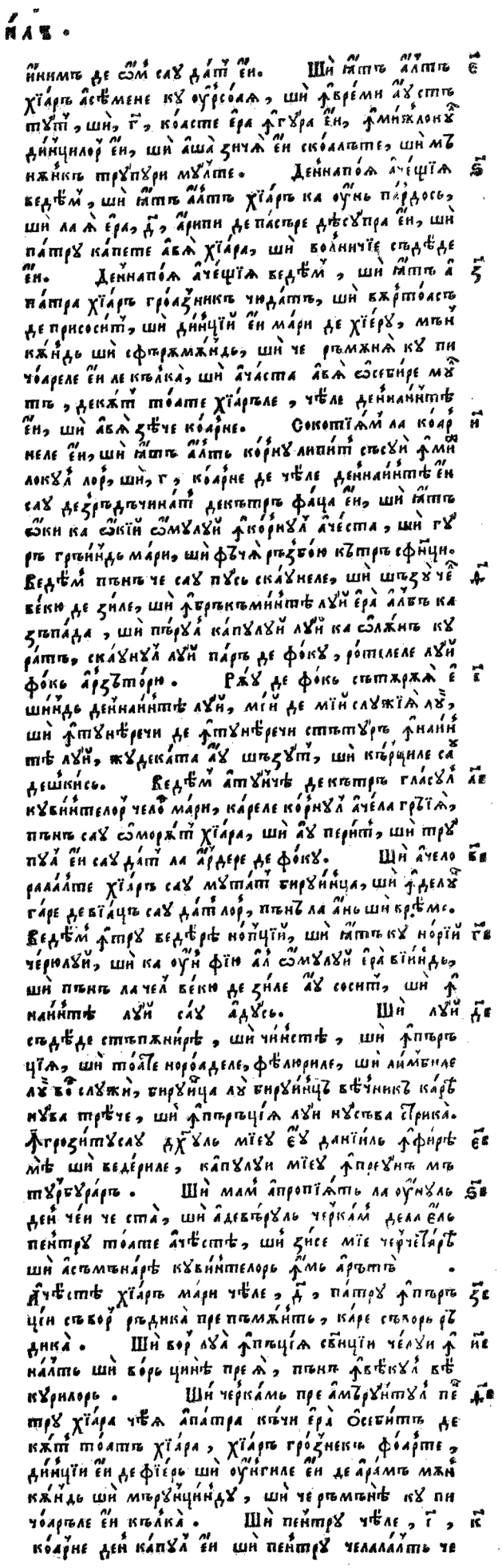

Biblia 1688, p. 578, col. 2

inimă de om s-au dat ei.

5. Şi, iată, altă hiară, asêmene cu ursoaia, şi în vremi au stătut; şi 3 coaste era în gura ei, în mijlocul dinţilor ei. Şi aşa zicea ei: «Scoală-te şi mănîncă trupuri multe!»

6. Denapoia aceştiia vedeam şi, iată, altă hiară, ca un pardos, şi la ea era 4 áripi de pasăre deasupra ei; şi patru capete avea hiara, şi volnicie să dêde ei.

7. Denapoia aceştiia vedeam şi, iată, a patra hiară, groaznică, ciudată şi vîrtoasă de prisosit; şi dinţii ei — mari de hieru, mîncînd şi sfărîmînd, şi ce rămînea cu picioarele ei le călca; şi aceasta avea osebire multă decît toate hiarăle cêle denaintea ei, şi avea zêce coarne.

8. Socotiiam la coarnele ei şi, iată, alt cornu lipit să sui în mijlocul lor, şi 3 coarne de cêle denaintea ei s-au dezrădăcinat de cătră faţa ei; şi, iată, ochi ca ochii omului în cornul acesta şi gură grăind mari. Şi făcea războiu cătră sfinţi.

9. Vedeam pînă ce s-au pus scaunele şi şăzu Cel Vechiu de zile; şi îmbrăcămintea lui era albă ca zăpada, şi părul capului lui — ca o lînă curată, scaunul lui — pară de focu, roatele[12] lui — foc arzătoriu.

10. Rîu de foc să tîrîia ieşind denaintea lui, mii de mii slujiia lui şi întunêreci de întunêreci stătură înaintea lui; judecata au şăzut şi cărţile s-au deşchis.

11. Vedeam atuncea de cătră glasul cuvintelor celor mari carele cornul acela grăiia, pînă s-au omorît hiara şi au pierit şi trupul ei s-au dat la ardere de focu.

12. Şi a celoralalte hiară s-au mutat biruinţa şi îndelungare de viaţă s-au dat lor pînă la an şi vrême.

13. Vedeam întru vedêrea nopţii şi, iată, cu norii ceriului şi ca un fiiu al omului era viind; şi pînă la Cel Vechiu de zile au sosit şi înaintea lui s-au adus.

14. Şi lui să dêde stăpînirea şi cinstea şi împărăţiia, şi toate noroadele, fêliurile şi limbile lui vor sluji. Biruinţa lui[13] — biruinţă vêcinică, carea nu va trêce, şi împărăţiia lui nu să va strica.

15. Îngrozitu-s-au duhul mieu, eu, Daniíl, în firea mea şi vederile capului mieu împreună mă turburară.

16. Şi m-am apropiiat la unul den cei ce sta şi adevărul cercam de la el pentru toate acêstea; şi zise mie cercetarea şi asămănarea cuvintelor îmi arătă:

17. «Acêstea hiară mari, cêle 4: patru împărăţii să vor rădica pre pămînt, care să vor rădica;

18. Şi vor lua împărăţiia svinţii Celui Înalt şi vor ţinea pre ea pînă în veacul veacurilor.»

19. Şi cercam pre amăruntul pentru hiara cêea a patra, căci era osebită decît toată hiara, hiară groznecă foarte; dinţii ei — de fier şi unghile ei de — aramă, mîncînd şi mărunţindu, şi ce rămînea cu picioarăle ei călca.

20. Şi pentru cêle 10 coarne den capul ei şi pentru celalalt ce //

Ms. 45, p. 680-681

inimă de om s-au dat ei.

5. Şi, iată, fiară alta, asêmenea cu ursoaie, şi în vremi au stătut; şi 3 coaste întru gura ei, între mijlocul dinţilor ei. Şi aşa zicea ei: «Scoală-te, mănîncă trupuri *[681/1]* multe!»

6. Denapoia lui vedeam şi, iată, fiară alta, ca pardosul, şi la ea — áripi 4 de pasăre deasupra lui; şi 4 capete la fiară, şi volnicie să dêde lui.

7. Denapoia acestuia vedeam şi, iată, fiară a patra, ⌊şi⌋ groaznică şi spăimoasă şi vîrtucioasă de prisosit; şi dinţii lui de fier mari, mîncînd şi mănuntind, şi cêle rămase cu picioarele ei stropşiia; şi aceasta usăbiia-să de prisosit decît toate fiarăle cêle denaintea lui, şi coarne — 10 la el.

8. Socotiiam[55] coarnele lui şi, iată, cornul altul mic să sui în mijlocul lor, şi 3 coarne de cêle denaintea lui s-au dăzrădăcinat de cătră faţa lui; şi, iată, ochi ca ochii omului întru cornul acesta şi gură grăind mari. ⌊Şi făcu război cătră sfinţi.⌋

9. Vedeam pînă unde scaunile s-au pus şi Vechiul dzilelor au şezut; şi îmbrăcămintea lui — albă ca zăpada, şi părul capului lui — ca o lînă curată, scaunul lui — pară de foc, roatele lui — foc arzător. [56]

10. Rîu de foc să tîriia ieşind denaintea lui, mii de mii îi slujiia lui şi întunêrece de zeci de mii stătură înaintea lui; judeţ au şezut şi cărţi s-au dăşchis.

11. Vedeam atuncea de cătră glasul cuvintelor celor mari cărora cornul acela grăiia, pînă unde s-au omorît fiara şi au pierit şi trupul lui s-au dat la ardere de foc.

12. Şi a celoralalte fiară s-au mutat domnia şi îndălungare de viaţă s-au dat lor pînă la an şi vrême.

13. Vedeam întru vedêrea nopţii şi, iată, cu norii ceriului ⌊şi⌋ ca un fiiu a omului viind era; şi pînă la Cel Vechiu a dzilelor au sosit şi înaintea lui să aduse.

14. Şi lui să dêde domniia şi cinstea şi împărăţiia şi toate năroadele, fêliuri şi limbi, lui vor sluji. [57]Biruinţa lui — biruinţă vêcinică, carea nu va trêce, şi împărăţiia lui nu să va strica.

15. Îngrozitu-s-au duhul mieu, eu, Daniil, întru[58] vrêmea şi vederile capului mieu împreună mă turbura.

16. Şi m-am apropiat la unul dentru ceia ce sta şi cercetarea cercam de la el pentru toate acêstea; şi dzise-mi cercetarea şi asămănarea cuvintelor arată-mi mie:

17. «Acêstea fiară cêle mari, cêle *[681/2]* 4: 4 împărăţii să vor rădica preste pămînt, carele să vor rădica;

18. Şi vor lua împărăţiia sfinţii Celui Înalt şi vor ţinea pre ea pînă în vacul vacurilor.»

19. Şi cercam pre amăruntul pentru fiara cêea a patra, căci era usăbită decît toată fiara, fiară groaznică foarte: dinţii ei — de fier şi unghile ei — de aramă, mîncînd şi măruntind, şi rămăşiţile cu picioarele ei călca.

20. Şi pentru coarnele ei cêle 10 întru capul lui şi celuialalt ce

Ms. 4389, p. 827-828

i se dêde inimă de om.

5. Şi, iată, a doaoa fiiară, în chipul ursoaicei, şi au stătut într-o parte; şi era în gura ei şi în dinţii ei 3 coaste şi-i zicea aşa: «Scoală-te şi mănîncă trupuri multe!»[104]

6. Iar pre urma aceştiia căutaiu şi, iată, altă fiiară, în chipul pardosului[105], şi aceea avea pre dînsa 4 áripi ca de pasăre; şi avea fiiara 4 capete, şi i se dêde biruinţă.

7. [106]Iar după dînsa văzuiu şi, iată, fiiara cea a patra, trúfaşă şi groaznică şi foarte vîrtoasă; şi dinţii ei era mari şi de fier, iar unghile de aramă, mîncînd şi sfărîmînd, iar ce rămînea, călca cu picioarele; şi aceasta era mai într-alt chip decît cêlealalte fieri de mai nainte decît toate, şi avea zêce coarne.

8. Şi socotiiam coarnele ei şi, iată, alt corn mititel ieşi în mijlocul lor, şi 3 den coarnele ei cêle mai dentîi se-au zmult[107] den faţa ei; şi într-acel corn, iată, era ochi ca ochii de om şi gură grăind mare.[108]

9. Şi căutaiu pînă ce se puseră scaunele şi şăzu Cel Vechiu de zile; şi haina lui era albă ca zăpada, şi părul capului lui — ca lîna cea curată, scaunul lui — văpăi de foc, şi roatele lui — foc arzător.

10. [109]Rîu de foc curînd ieşiia denaintea lui şi mii de mii slujiia lui şi întunêrece de întunêrece sta înaintea lui; judecata au şăzut şi cărţile se-au dăşchis.

11. Atunci luaiu aminte pentru glasul cuvintelor celor mari carele grăia cornul acela şi văzuiu că se ucise fiiara şi trupul ei pieri şi se dêde să arză de tot în foc.[110]

12. Iar biruinţa celoralalte fieri se luoă şi lungimea vieţii lor se-au dat pînă la an şi la vrême.

13. Văzuiu în vis noaptea şi, iată, cu norii ceriului veniia ca fiiul omenesc; şi mêrse pînă la Cel Vechiu de zile şi-l duseră înaintea lui.

14. Şi dêde lui biruinţă şi ciste şi împărăţie, şi toate năroadele, seminţiile şi limbile lui să slujască. [111]Biruinţa lui — biruinţă vêcinică, carea nu va trêce, şi împărăţiia lui nu se va rîsipi.

15. Aprinsu-se-au duhul mieu, eu, Daniil, mă îngroziiu în firea mea şi vederile capului mieu mă turburară.[112]

16. Şi merş la unul den cei ce sta la dînsul şi cercaiu să mă învăţ de la dînsul adevărat pentru acêstea, pentru toate; şi-mi spuse tîlcul cuvintelor şi-mi arătă cu adevărat, zicînd:

17. «Acêste 4 fieri mari[113], care le-ai văzut, sînt patru împărăţii *[828/1]* care se vor scula pre pămînt;

18. Şi vor lua împărăţiia Celui de Sus şi o vor ţinea pînă în veac şi pînă în veacul veacului.»

19. Şi întrebaiu desăvîrşit pentru fiiara cea a patra, că era mai într-alt chip decît toate fierile şi foarte groaznică: dinţii ei — de fier şi unghile ei — de aramă, mînca şi fărîmá, iar rămăşiţa călca cu picioarele.

20. Şi de cêle zêce coarne care era în capul ei şi de celalalt, care

Versiunea modernă

i se dădu o inimă de om.

5. Şi, iată, o altă fiară, asemănătoare ursului, şi stătu într-o parte; şi [erau] trei coaste în gura ei, între dinţii ei. Şi îi spuneau astfel: «Scoală-te, mănâncă multă carne!»

6. Mă uitam înapoia acesteia şi, iată, o altă fiară, ca un leopard, şi avea deasupra patru aripi de pasăre; şi fiara [avea] patru capete, şi i s-a dat putere.

7. Mă uitam înapoia acesteia şi, iată, o a patra fiară, înfricoşătoare şi uimitoare şi puternică peste măsură; şi dinţii ei [erau] de fier, mari; şi mînca şi sfărîma şi ce rămînea călca în picioarele ei; şi acesta [era] deosebită foarte faţă de toate cele dinaintea ei, şi [avea] zece coarne.

8. Luam seamă la coarnele ei şi, iată, un alt corn, mic, se ivi în mijlocul lor, şi trei dintre coarnele de dinaintea lui fură smulse de pe faţa ei; şi iată [că erau] nişte ochi ca ochii de om în cornul acesta şi o gură care grăia lucruri mari. Şi făcea război împotriva celor sfinţi.

9. Am privit pînă ce fură puse tronuri şi Cel Vechi de zile se aşează; şi îmbrăcămintea lui [era] albă ca zăpada, şi părul capului său ca o lînă curată; tronul lui [era] ca flacăra de foc, iar roţile lui ca un foc arzător.

10. Un rîu de foc izvora şerpuind dinaintea lui, mii de mii îi slujeau şi miriade nenumărate adăstau înaintea lui; tribunalul se aşează şi cărţi fură deschise.

11. Am privit atunci, din pricina sunetului cuvintelor celor mari pe care le spunea cornul acela, pînă ce fiara fu omorîtă şi pieri, iar trupul ei fu dat spre ardere în foc.

12. Şi stăpînia celorlalte fiare fu luată, dar le fu dată o prelungire a vieţii pînă la un timp şi o vreme.

13. Priveam în vedenie de noapte şi, iată, cu norii cerului venea ca un fiu al omului; şi ajunse pînă la Cel Vechi de zile şi fu adus înaintea lui.

14. Şi îi fură date lui stăpînia şi cinstirea şi împărăţia, şi toate noroadele, seminţiile şi limbile vor sluji lui. Puterea lui este putere veşnică, care nu va trece, şi împărăţia lui nu va fi stricată.

15. Cît despre mine, Daniel, mi s-a cutremurat duhul meu în trupul meu şi vederile capului meu mă tulburau.

16. Şi m-am apropiat de unul din cei care stăteau de faţă şi căutam să aflu de la el adevărul amănunţit despre toate acestea; şi-mi spuse adevărul amănunţit şi-mi făcu cunoscută tîlcuirea celor arătate:

17. «Aceste patru fiare mari [înseamnă că] patru împărăţii se vor ridica pe pământ, care vor fi înlăturate;

18. Şi vor lua împărăţia sfinţi ai Celui Preaînalt şi o vor ţine în veacul vecilor.»

19. Şi căutam să ştiu cu de-amănuntul despre fiara a patra, pentru că era deosebită faţă de orice fiară, o fiară înfricoşătoare peste măsură: dinţii ei [erau] de fier şi ghearele ei de aramă, mînca şi sfărîma şi ce rămînea călca în picioarele ei.

20. Şi [căutam să ştiu întocmai] despre coarnele ei, cele zece care erau în capul ei, şi despre celălalt care

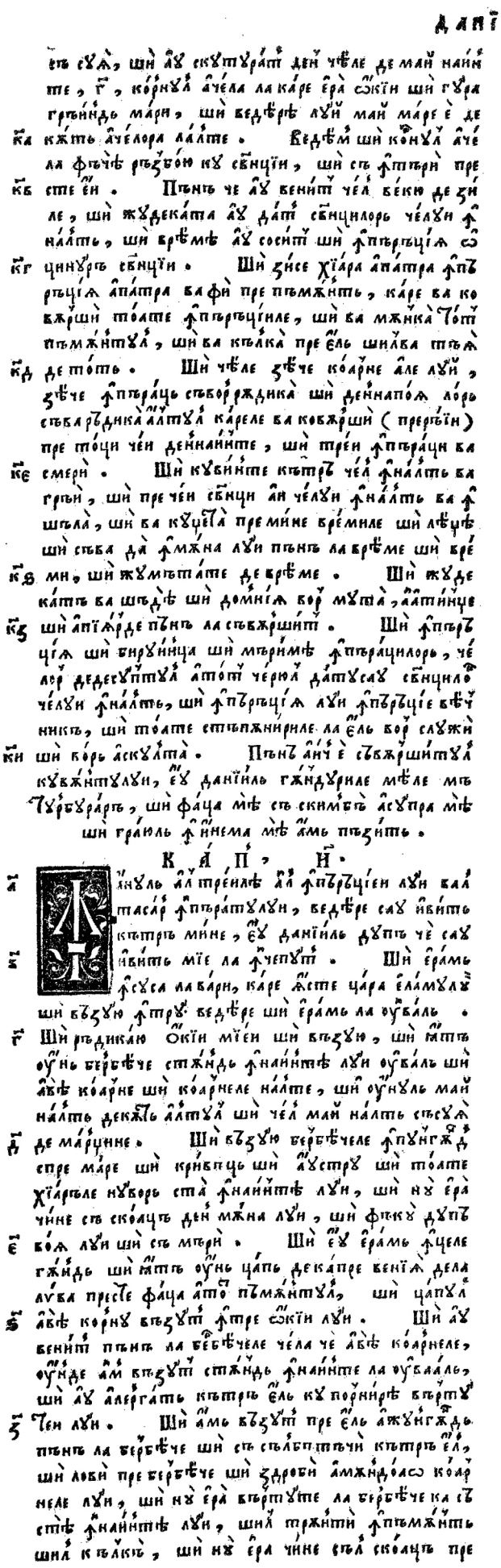

Biblia 1688, p. 579, col. 1

să suia şi au scuturat den cêle de mai nainte 3, cornul acela la care era ochii şi gura grăind mari şi vedêrea lui mai mare e decît a celoralalte.

21. Vedeam, şi cornul acela făcea războiu cu svinţii şi să întări preste ei,

22. Pînă ce au venit Cel Vechiu de zile şi judecata au dat svinţilor Celui Înalt; şi vrêmea au sosit şi împărăţiia o ţinură svinţii.

23. Şi zise: «Hiara a patra — împărăţiia a patra va fi pre pămînt, care va covîrşi toate împărăţiile şi va mînca tot pămîntul şi va călca pre el şi-l va tăia de tot.

24. Şi cêle zêce coarne ale lui — zêce împăraţi să vor rîdica, şi denapoia lor să va rădica altul, carele va covîrşi (pre răii) pre toţi cei denainte şi trei împăraţi va smeri.

25. Şi cuvinte cătră Cel Înalt va grăi şi pre cei svinţi ai Celui Înalt va înşăla; şi va cugeta pre mine vremile şi lêgea şi să va da în mîna lui pînă la vrême şi vremi şi jumătate de vrême.

26. Şi judecată va şădea şi domniia vor muta, a atinge şi a piêrde pînă la săvîrşit.

27. Şi împărăţiia şi biruinţa şi mărimea împăraţilor celor dedesuptul a tot ceriul datu-s-au svinţilor Celui Înalt, şi împărăţiia lui — împărăţie vêcinică, şi toate stăpînirile la el vor sluji şi vor asculta.»

28. Pînă aici e săvîrşitul cuvîntului. Eu, Daniíl, gîndurile mêle mă turburară şi faţa mea să schimbă asupra mea şi graiul în inema mea am păzit.

Cap 8

1. În anul al treilea al împărăţiei lui Valtasár împăratului, vedêre s-au ivit cătră mine, eu, Daniíl, după ce s-au ivit mie la început.

2. Şi eram în Susa la vári, care iaste ţara Elámului. Şi văzuiu întru vedêre, şi eram la Uvál.

3. Şi rădicaiu ochii miei şi văzuiu şi, iată un berbêce stînd înaintea lui Uvál; şi avea coarne, şi coarnele — nalte, şi unul mai nalt decît altul, şi cel mai nalt să suia de margine.

4. Şi văzuiu berbêcele împungînd spre mare şi crivăţ şi austru, şi toate hiarăle nu vor sta înaintea lui, şi nu era cine să scoaţă den mîna lui; şi făcu după voia lui şi să mări.

5. Şi eu eram înţelegînd şi, iată, un ţap de capre veniia de la líva preste faţa a tot pămîntul. Şi ţapul avea cornu văzut între ochii lui.

6. Şi au venit pînă la berbêcele cela ce avea coarnele, unde am văzut stînd înainte la Uvaál, şi au alergat cătră el cu pornirea vîrtutei lui.

7. Şi am văzut pre el ajungînd pînă la berbêce, şi să sălbătăci cătră el; şi lovi pre berbêce, şi zdrobi amîndoao coarnele lui, şi nu era vîrtute la berbêce ca să stea înaintea lui; şi-l trînti în pămînt, şi-l călcă, şi nu era cine să-l scoaţă pre /

Ms. 45, p. 681-682

să suia[59] şi au scuturat de cêle de mainte 3, cornul acela la carele ochii şi gura grăind mari şi vedêrea lui — [60]mai mare decît a celoralalte.

21. Vedeam, şi cornul acela făcu războiu cu sfinţii şi să întări preste ei,

22. Pînă unde au venit Cel Vechiu de dzile şi judeţul au dat sfinţilor Celui Înalt; şi vrêmea au sosit şi împărăţiia o ţinură sfinţii.

23. Şi dzise: «Fiara a patra — împărăţie a patra va fi pre pămînt, carea va covîrşi toate împărăţiile şi va mînca tot pămîntul şi va stropşi pre el şi-l va prea tăia.

24. Şi cêle 10 coarne a lui — 10 împăraţi să vor rădica, şi denapoia lor să va rădica altul, carele va covîrşi ⌊pre răii⌋ pre toţi cei denainte şi 3 împăraţi va smeri.

25. Şi cuvinte către Cel Înalt va grăi şi pre cei sfinţi a Celui Înalt va înşela; şi va cugeta a primeni vremile şi lêgea şi să va da în mîna lui pînă la vrême şi vremi şi jumătate de vrême.

26. Şi judeţul va şedea şi domniia vor muta, a stinge şi a piêrde pînă la săvîrşit.

27. Şi împărăţiia şi biruinţa şi mărimea împăraţilor celor dedesuptul a tot ceriul datu-s-au sfinţilor Celui Înalt, şi împărăţiia lui — împărăţie vêcinică, şi toate începăturile lui vor sluji şi vor asculta.»

28. Pînă aicea — săvîrşitul cuvîntului. Eu, Daniil, gîndurile mêle turbura pre mine şi faţa mea să primeni preste mine şi graiul întru inima mea am păzit.

Cap 8

1. Întru anul al treilea împărăţiei lui Valtásar împăratul, vedêre s-au ivit către mine, *[682/1]* eu, Daniil, după cêea ce s-au ivit mie la început.

2. Şi eram în Súsa, la vári, carea iaste ţara Elam. Şi văzui întru vedêre, şi eram la Uval.

3. Şi rădicai ochii miei şi vădzui şi, iată, berbêce unul stînd înaintea lui Uval; şi la el — coarne, şi coarnele — înalte, şi unul mai înalt decît altul, şi cel mai înalt să suia de margine.

4. Şi văzui berbêcele împungînd spre maare şi crivăţ şi austru, şi toate fiarăle nu vor[61] sta înaintea lui, şi nu era cel ce să scoaţă dentru mîna lui; şi făcu după voia lui şi să mări.

5. Şi eu eram înţelegînd şi, iată, ţap a caprelor veniia de la líva preste faţa a tot pămîntul. Şi la ţap — cornu văzut între mijlocul ochilor lui.

6. Şi au venit pînă la berbêcele cela ce avea coarnele, unde am văzut stînd înaintea Uval, şi au alergat către el cu pornirea vîrtutei lui.

7. Şi am văzut pre el ajungînd pînă la berbêce, şi să sălbătăci către el; şi lovi pre berbêce, şi zdrobi amîndoao coarnele lui, şi nu era vîrtute la berbêce ca să stea înaintea lui; şi aruncă pre el preste pămînt, şi călcă pre el, şi nu era cine să-l scoaţă pre

Ms. 4389, p. 828

au ieşit, şi de cêle 3 dentîi, care se-au zmult[114], şi de cornul acela carele avea ochi şi gură de grăia mare şi vedêrea lui o văzuiu mai mare decît a celoralalte.

21. Şi căutaiu şi văzuiu că cornul acela făcea războiu cu sfinţii şi se întări spre dînşii,[115]

22. Pînă ce veni Cel Vechiu de zile şi au dat judecată sfinţilor Celui de Sus; şi sosi vrêmea şi sfinţii luară împărăţiia.

23. Şi zise aşa: «Fiiara cea a patra iaste împărăţiia cea a patra de pre pămînt, carea va covîrşi preste toate împărăţiile şi va mînca tot pămîntul şi-l va călca şi-l va zdrumica.

24. Iar 10 coarne ale ei — zêce împăraţi se vor scula, şi după dînşii se va scula altul, carele va covîrşi cu răotăţile pre toţi cei mai denainte decît dînsul şi va smeri pre trei împăraţi.

25. Şi va grăi cuvinte în poncişul Celui den Nălţime şi pre sfinţii Celui de Sus îi va smeri; şi va gîndi să schimbe vrêmea şi lêgea şi se va da în mîinile ei pînă la vrêmea şi la vrême şi la jumătate de vrême.[116]

26. Şi va şădea judecata şi biruinţa ei o va muta, ca să o piiarză şi să o concenească pînă în sfîrşit.

27. [117]Iar împărăţiia şi biruinţa şi mărirea împărăţiei cea de supt tot ceriul se va da sfinţilor Celui de Sus, căruiia-i iaste împărăţiia împărăţie vêcinică şi toate biruinţele vor încêpe a sluji lui şi a-l asculta.»

28. Pînă aici — sfîrşitul cuvîntului. Eu, Daniil, în multă vrême mă turburară cugetele mêle şi faţa mea se-au schimbat în mine şi cuvîntul l-am păzit în inima mea.

Cap 8
Vedêrea 9

1. În anul al treilea de împărăţiia lui Valtasar împărat mi se arătă o vedêre, eu, Daniil, după cêea ce mi se arătase mai întîi.[118]

2. Văzuiu în vedêrea mea, fiind în cetatea Súsei, carea iaste în ţinutul Elámului. Şi văzuiu în vedêrea mea ca cum aş fi fost *[828/2]* pre poarta Uválului.

3. Şi-mi rîdicaiu ochii miei şi văzuiu şi, iată, un berbêce sta înaintea Uválului, avînd doaoă coarne nalte, şi unul era mai nalt, iar altul creştea mai pre urmă.

4. Şi văzuiu berbêcele împungînd spre mare[119] şi spre miiazănoapte şi spre amiiazăzi şi spre răsărit, şi nici o fiiară nu putea să stea înaintea lui, nici nu era cine să mîntuiască den mîinile lui, şi făcu cum era voia lui şi se mări.

5. Iar eu socotiiam şi iat-un ţap de capre veniia de la răsărit[120] spre faţa a tot pămîntul şi nu se atingea de pămînt. Şi ţapul acela avea corn văzut[121] între ochii săi.[122]

6. Şi veni pînă la berbêcele acela cu coarnele mari, care-l văzuiu stînd la Uval, şi alergă la dînsul în putêrea vîrtuţii lui.

7. Şi văzuiu, deaca sosi la berbêce, că se mînié pre el; şi lovi pre berbêce, şi-i frînse amîndoaoă coarnele, şi-l călcă, şi nu era cine să-l mîntuiască

Versiunea modernă

se ivise şi smulsese din cele dinainte trei coarne, acela care [avea] ochi şi gură care spunea lucruri mari şi a cărui înfăţişare era mai mare decît a celorlalte.

21. Mă uitam, şi cornul acela făcea războiu cu sfinţii şi era mai tare decît ei,

22. Pînă ce veni Cel Vechi de zile şi făcu dreptate sfinţilor Celui Preaînalt; şi sosi vremea de luară sfinţii împărăţia.

23. Şi zise: «Fiara a patra [înseamnă că] o a patra împărăţia va fi pe pămînt, care va întrece toate împărăţiile şi va înghiţi tot pămîntul şi îl va călca în picioare şi îl va mărunţi.

24. Şi cele zece coarne ale ei [înseamnă] zece împăraţi care se vor ridica, şi înapoia lor se va ridica un altul, care îi va întrece în rele pe toţi cei dinaintea lui şi va umili trei împăraţi.

25. Şi va rosti cuvinte împotriva Celui Preaînalt şi pe sfinţii Celui Preaînalt îi va înşela, şi va gîndi în ascuns să schimbe timpurile şi legea; şi vor fi daţi în mîna lui pînă la un timp şi timpuri şi jumătate de timp.

26. Dar tribunalul se va aşeza şi stăpînia ei o vor lua ca s-o desfiinţeze şi s-o piardă cu totul.

27. Şi împărăţia şi puterea şi măreţia împăraţilor celor de sub întregul cer a fost dată sfinţilor Celui Preaînalt, şi împărăţia lui [este] împărăţie veşnică, şi toate stăpîniile vor sluji lui şi i se vor supune.»

28. Pînă aici se întinde povestirea. Cît despre mine, Daniel, gîndurile mele mă tulburară mult şi înfăţişarea mea se schimbă întru mine şi am păzit lucrul în inima mea.

Capitolul al 8-lea

1. În al treilea an al domniei lui Baltasar împăratul, o vedenie mi se arătă, mie, Daniel, după cea care mi se arătase prima oară.

2. Şi eram în fortăreaţa Susa, care se află în ţinutul Elam. Şi am văzut în vedenie, şi eram pe Ubal.

3. Şi am ridicat ochii mei şi am privit şi, iată, un berbec stînd în faţa Ubalului; şi [avea] coarne, şi coarnele [erau] înalte, iar unul [era] mai înalt decît celălalt, şi cel mai înalt începu a se ridica la urmă.

4. Şi am văzut berbecul împungînd cu coarnele spre apus şi spre miazănoapte şi spre miazăzi, şi nici o fiară nu va sta înaintea lui, şi nu era nimeni care să poată scăpa din mîna lui; şi făcu după cum îi era voia şi crescu în mărire.

5. Şi eu stăteam cugetînd şi, iată, un ţap de capre venea de la apus peste faţa întregului pămînt şi nu atingea pămîntul. Şi ţapul [avea] un corn care putea fi văzut între ochii lui.

6. Şi veni pînă la berbecul care avea coarnele acelea, pe care-l văzusem stînd înaintea Ubalului, şi se repezi împotriva lui dezlănţuindu-şi puterea.

7. Şi l-am văzut ajungînd la berbec, şi se sălbătici rău împotriva lui; şi-l lovi, şi-i zdrobi amîndouă coarnele, iar berbecul nu [avea] putere ca să-i ţină piept; şi-l aruncă la pămînt, şi-l călcă în picioare, şi nu era nimeni care să-l poată scoate pe

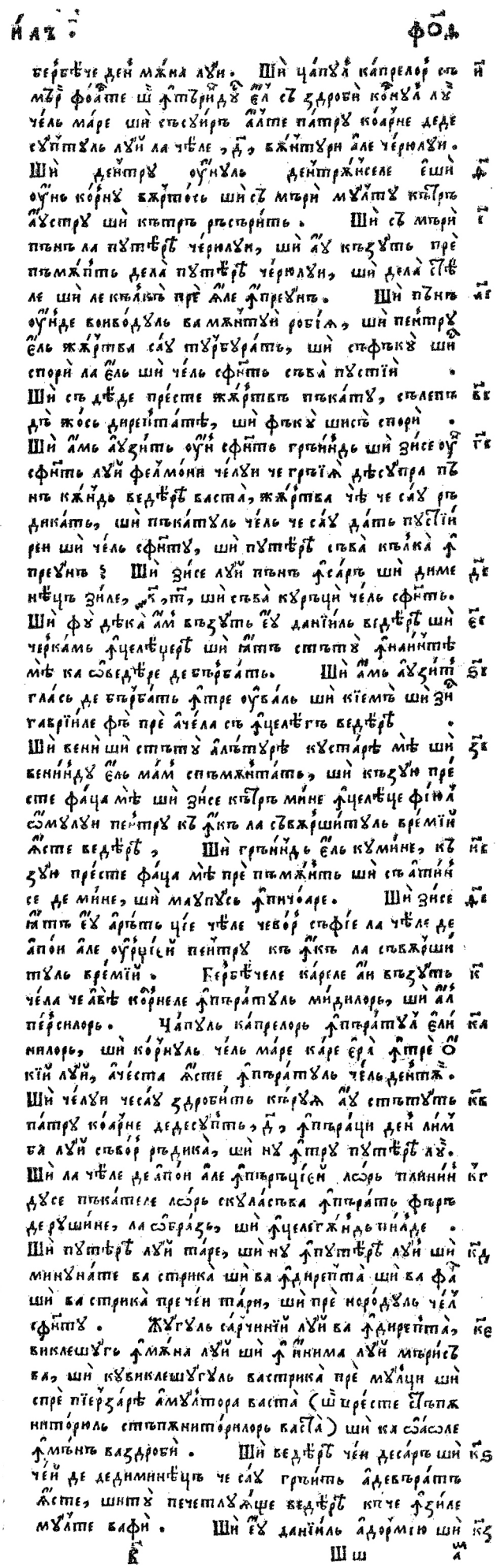

Biblia 1688, p. 579, col. 2

berbêce den mîna lui.

8. Şi ţapul caprelor să mări foarte şi, întărindu-se el, să zdrobi cornul lui cel mare; şi să suiră alte patru coarne dedesuptul lui la cêle 4 vînturi ale ceriului.

9. Şi dentru unul dentr-însele ieşi un cornu vîrtos, şi să mări multu cătră austru şi cătră răsărit.

10. Şi să mări pînă la putêrea ceriului; şi au căzut pre pămînt de la putêrea ceriului şi de la stêle şi le călcă pre iale împreună.

11. Şi pînă unde voivodul va mîntui robiia, şi pentru el jîrtva s-au turburat, şi să făcu şi să spori la el, şi cel sfînt să va pustii.

12. Şi să dêde preste jîrtvă păcatu, să lepădă jos direptatea, şi făcu şi să spori.

13. Şi am auzit un sfînt grăind, şi zise un sfînt lui felmóni celui ce grăiia deasupra: «Pînă cînd vedêrea va sta, jîrtva cea ce s-au rădicat şi păcatul cel ce s-au dat pustiirei, şi cel sfîntu şi putêrea să va călca împreună?»

14. Şi zise lui: «Pînă în sară şi dimineaţă, zile 2300, şi să va curăţi cel sfînt.»

15. Şi fu deaca am văzut eu, Daniíl, vedêrea şi cercam înţelêgerea şi iată, stătu înaintea mea ca o vedêre de bărbat.

16. Şi am auzit glas de bărbat între Uvál; şi chiemă şi zise: «Gavriíle, fă pre acela să înţeleagă vedêrea!»

17. Şi veni şi stătu alăturea cu starea mea şi, venindu el, m-am spămîntat şi căzuiu preste faţa mea. Şi zise cătră mine: «Înţelêge, fiiul omului, pentru că încă la săvîrşitul vremii iaste vedêrea.»

18. Şi grăind el cu mine, căzuiu preste faţa mea pre pămînt; şi să atinse de mine şi m-au pus în picioare.

19. Şi zise: «Iată, eu arăt ţie cêle ce vor să fie la cêle de apoi ale urgiei, pentru că încă la săvîrşitul vremii.

20. Berbêcele carele ai văzut, cela ce avea coarnele, — împăratul midilor şi al persilor.

21. Ţapul caprelor — împăratul elinilor; şi cornul cel mare care era între ochii lui, acesta iaste împăratul cel dentîi.

22. Şi celui ce s-au zdrobit, căruia au stătut patru coarne dedesupt: 4 împăraţi den limba lui să vor rădica, şi nu întru putêrea lui.

23. Şi la cêle de apoi ale împărăţiei lor, plinindu-se păcatele lor, scula-să-va împărat fără de ruşine la obraz şi înţelegînd pilde.

24. Şi putêrea lui — tare, şi nu în putêrea lui, şi minunate va strica, şi va îndirepta şi va face şi va strica pre cei tari şi pre norodul cel sfîntu.

25. Jugul sarcinii lui va îndirepta, vicleşug — în mîna lui, şi în inima lui mări-să-va, şi cu vicleşugul va strica pre mulţi, şi spre pierzarea a multora va sta. (Şi preste Stăpînitoriul stăpînitorilor va sta), şi ca oaole în mînă va zdrobi.

26. Şi vedêrea cei de sară şi cei de[14] dimineaţă, ce s-au grăit, adevărată iaste; şi tu pecetluiêşte vedêrea, căce în zile multe va fi.»

27. Şi eu, Daniíl, adormiiu şi //

Ms. 45, p. 682

berbêce dentru mîna lui.
8. Şi ţapul caprelor să mări pînă foarte şi, întărindu-să el, să zdrobi cornul lui cel mare; şi să suiră alte cornuri 4 dedesuptul lui la cêle 4 vînturi ale ceriului.

9. Şi dentru unul a lor ieşi cornu, unul vîrtos, şi să mări de prisosit cătră nótos[62] şi cătră răsărit.

10. Şi să mări pînă la putêrea ceriului; şi au căzut pre pămînt de la putêrea ceriului şi de la stêle şi le călcă pre iale împreună.
11. Şi pînă unde[63] voivodul va mîntui robiia, şi pentru el jirtva s-au turburat, ⌊şi să făcu şi să spori la el⌋, şi sfintul să va pustii.

12. Şi să dêde preste jirtvă păcat, şi să lepădă jos dreptatea, şi făcu şi să spori.

13. Şi am audzit unui sfint grăind, şi dzise un sfint lui felmoní celui ce grăiia deasupra: «Pînă cînd vedêrea va sta, jirtva cêea ce s-au rădicat şi păcatul pustiirei, cela ce s-au dat, şi cel sfint şi putêrea să va călca împreună?»

14. Şi dzise lui: «Pînă în sară şi *[682/2]* dimineaţă, dzile 2300, şi să va curăţi cel sfint.

15. Şi să făcu dacă am văzut eu, Daniil, vedêrea şi cerca înţelêgerea şi, iată, stătu înaintea mea ca o vedêre de bărbat.
16. Şi am audzit glas de bărbat între mijlocul lui Uval; [64]şi chemă şi dzise: «Gavriil, înţelêge pre acela vedêrea!»
17. Şi veni şi stătu alaturea cu starea mea şi, venind el, m-am spămîntat şi căzui preste faţa mea. Şi dzise cătră mine: «Înţelêge, fiiul omului, pentru că[65] la săvîrşit de vrême-i vedêrea.»

18. Şi grăind el cu mine, caz preste faţa mea preste pămînt; şi să atinse de mine şi m-au stătut pre picioare.
19. Şi dzise: „Iată, eu cunoscu ţie cêlea ce vor să fie la cêle de margine a urgiei, pentru că încă la săvîrşit de vrême.
20. Berbêcele carele ai văzut, cela ce are coarnele, — împăratul midilor şi a persilor.

21. Ţapul caprelor — împăratu grecilor; şi cornul cel mare, carele era între mijlocul ochilor lui, acesta iaste împăratul cel dentîi.
22. Şi celui ce s-au zdrobit, căruia au stătut 4 coarne dedesupt: 4 împăraţi dentru limba lui să vor rădica, şi nu ca întru vîrtutea lui.
23. Şi la cêle de apoi a împărăţiei lor, plinindu-să păcatele lor, scula-să-va împărat fără ruşine la obraz şi înţelegînd pildele.

24. Şi vîrtoasă-i vîrtutea lui, şi nu întru vîrtutea lui, şi minunate va strica, şi va îndrepta şi va face şi va strica pre cei vîrtoşi şi nărodul cel sfint.

25. Jugul[66] sarcenei lui va îndrepta, vicleşug — întru mîna lui, şi întru inima lui mări-să-va, şi cu vicleşugul va strica pre mulţi, şi preste pierire cu mulţi va sta. ⌊Şi preste Boiêrinul boiêrilor va sta,⌋ şi ca oaăle ⌊întru⌋ mînă va zdrobi.

26. Şi vedêrea sării şi dimineţii cei ce s-au grăit adevărată iaste; şi tu pecetluiêşte vedêrea, căci — întru dzile multe.»
27. Şi eu, Daniil, adormii şi

Ms. 4389, p. 828-829

den mîinile lui.[123]
8. Iar ţapul cel de capre se mări şi, deaca se întări, se frînse cornul lui cel mare; şi răsăriră alte 4 coarne de supt dînsul după patru vînturi ale ceriului.

9. Iar dentr-unul dentr-însele ieşi un corn tare, şi se mări foarte spre amiiazăzi şi spre răsărit şi spre apus.

10. Şi se mări pînă la tăriia ceriului şi şi de tărie şi de stêle, el căzu pre pămînt şi-l călcă.

11. Şi pînă va mîntui voievodul pre cei robiţi, pentr-acêea şi jărtva se-au turburat;[124] [12.] şi au sporit lui, şi sfinţirea se va pustii

12. Şi se-au dat spre jărtvă pentru păcate, şi direptatea se-au lepădat pre pămînt, şi au făcut şi i-au sporit.
13. Şi auziu pre unul den sfinţi grăind şi zise un sfint altuia, nu ştiu căruia[125], grăind: «Pînă cînd va sta vedêrea şi jărtva cea dată în laturi şi păcatul cel ce se-au dat pustiirei, şi sfinţirea şi tăriia se va călca?»

14. Şi zise lui: «Pînă seara şi dimineaţa, 2300[126] de zile, şi se va curăţi sfinţirea.»

15. Şi fu deaca văzuiu eu, Daniil, vedêrea, şi cercaiu pricêperea, iată, stătu înaintea mea ca un chip de bărbat.[127]
16. Şi auziu glas de la[128] bărbat între Uval; şi strigă şi zise: «Gavriíle, spune pricêperea aceştii vederi!»

17. Şi veni şi stătu lîngă starea unde stam eu şi, deaca veni, eu mă îngroziiu şi căzuiu cu faţa în jos pre pămînt. Iar el zise cătră mine: «Înţe- *[829/1]* lêge, fecior de om, că încă pînă într-o vrême se va umplea sfirşitul vederii.»
18. Şi cînd grăia cu mine, căzuiu jos pre pămînt; iar el se atinse de mine şi mă puse în picioare.

19. Şi-mi zise: «Iată, eu îţi voiu spune mîniile[129] cêle ce vor să fie mai pre urmă, feciorilor nărodului tău[130], că vrêmea are sfirşitul ei.[131]
20. Berbêcele care l-ai văzut avînd coarne iaste împăratul midênilor şi al cazîlbaşilor.

21. Iar ţapul cel den capre iaste împăratul ellinesc[132]; iar cornul cel mare, cel dentre ochii lui, acela iaste împăratul cel dentîi.
22. Iar pentru căci că se frînse acela şi se scularǎ 4 coarne supt dînsul: 4 împărăţii se vor rîdica den ţinutul lui, iar nu întru tăriia lui.
23. Iar după împărăţiia lor, umplîndu-se păcatele lor, se va scula un împărat cu obraz fără de ruşine şi va înţelêge gîciturile[133].

24. Şi biruinţa lui se va întări, şi nu se va întări întru oamenii săi, şi va tocmi şi va face şi va rîsipi pre cei tari şi pre oamenii cei sfinţi.

25. Şi jugul voírei lui va îndirepta arcul în mîna lui, şi întru inima sa se va mări, şi cu arcele pre mulţi va rîsipi, pre carii va putea să-i înşale, şi se va scula spre piericiunea a mulţi[134], şi ca o faţă-i[135] va sfărîma cu mîna.[136]

26. Şi vedêrea serii şi a dimineţii iaste adevărată, iar tu pecetluiêşte vedêrea, că după multe zile va fi.»

27. Iar eu, Daniil, am adormit şi

Versiunea modernă

berbec din mîna lui.
8. Şi ţapul caprelor crescu în mărire foarte, dar, pe cînd ajunsese puternic, fu zdrobit cornul lui cel mare; şi se ridicară de sub acesta patru coarne mari spre cele patru vînturi ale cerului.

9. Şi dintr-unul din ele ieşi un corn tare, şi spori în mărire peste măsură spre apus şi spre răsărit.

10. Şi crescu în mărire pînă la oştirea cerului; şi făcu să cadă la pămînt [o parte] din oştirea cerului şi [o parte] din stele şi le călcă în picioare.
11. Şi [aceasta va fi] pînă ce căpetenia oştirii îi va scăpa pe cei luaţi în robie. Şi din pricina lui jertfa ajunse în neorînduială, şi se făcu astfel încît el propăşi, dar [locaşul] cel sfînt avea să fie pustiit.
12. Şi în loc de jertfă fu adus păcat, şi dreptatea fu aruncată în ţărînă, însă el săvîrşi [acestea] şi propăşi.

13. Şi l-am auzit pe un sfînt vorbind, şi zise un sfînt către *felmuni* care vorbea: «Pînă cînd va ţine vedenia, [pînă cînd va rămîne] înlăturată jertfa, [pînă cînd] păcatul pustiirii adus [în locul ei], iar [locaşul] cel sfînt şi oştirea [cerului] vor fi călcate în picioare?»

14. Şi îi răspunse lui: «Pînă ce, seară şi dimineaţă, [se vor împlini] 2300 de zile, şi va fi curăţat [locaşul] cel sfînt.»
15. Şi s-a făcut [astfel că] eu, Daniel, am avut o vedenie şi căutam să înţeleg; şi iată că stătu înaintea mea ca o vedenie de bărbat.
16. Şi am auzit glas de bărbat în mijlocul Ubalului. Şi [glasul] chemă şi zise: «Gabriele, fă-l pe acela să înţeleagă vedenia!»
17. Şi veni şi stătu alăturat unde stăteam eu, iar la venirea lui m-am cutremurat şi am căzut cu faţa în jos. Şi zise către mine: «Înţelege, fiu de om, căci această vedenie [este] tot despre sfîrşitul timpului.»

18. Şi, pe cînd vorbea el cu mine, am căzut cu faţa la pămînt; şi mă atinse şi mă ridică pe picioare.

19. Şi zise: «Iată, eu îţi voi face cunoscute cele ce vor fi în vremurile de pe urmă ale urgiei. Căci [această vedenie este] tot despre sfîrşitul timpului.
20. Berbecul pe care l-ai văzut, cel care avea coarnele, [este] împăratul mezilor şi al perşilor.

21. Şi ţapul de capre [este] împăratul elinilor, iar cornul cel mare, care era între ochii lui, acesta [este] împăratul cel dintîi.
22. Şi [cornul] zdrobit, de sub care au ieşit patru coarne, [înseamnă că] patru împărăţi se vor ridica din poporul său, dar nu [vor fi] în puterea lui.
23. Şi la sfîrşitul domniei lor, ajungînd la capăt păcatele lor, se va ridica un împărat nerușinat la obraz şi priceput la ghicitori.

24. Şi puterea lui [va fi] straşnică, dar nu prin tăria lui, şi va făptui nimiciri grozave, şi va propăşi şi va face şi va nimici [oameni] tari şi un popor sfînt.

25. Şi jugul lanţului său va propăşi, vicleşug [va fi] în mîna lui, şi se va semeţi în inima lui, şi cu vicleşug îi va face să piară pe mulţi, şi se va ridica pe pieirea multora. Şi se va ridica împotriva Căpeteniei căpeteniilor, şi ca pe ouă în mînă [îi] va zdrobi.

26. Şi vedenia de seară şi de dimineaţă care a fost spusă [este] adevărată, iar tu pecetluieşte vedenia, pentru că [este] pentru multe zile.»
27. Iar eu, Daniel, m-am culcat şi

фп дан҃ї *Biblia 1688, p. 580, col. 1*

ам҃ь волѝть зѝле шѝ мѣскꙋлаю, шѝ фѣчемъ фа҃
тел҃е ѯпѣратꙋлꙋи шимъ҃ минꙋнамь де ведѣре
шѝ нꙋ ѣра чѣль че прічепѣ.

К А҃ П҃. Θ҃.

а҃ Анꙋль денѣ҃жю ѧллꙋй дарѣ҃е фіюль лꙋй
ѧсꙋр, денѣ҃ꙋ семенцїа мидѣннлорь каре
в҃ ꙗ ѯпѣрѣцѝть прѣсте ѯпѣрѣцїа халѣ
денлорь. Ѯтрꙋй ань ѧль ѯпѣрѣцїѣй
лꙋй ѣꙋ данїіль ам҃ ѯцелѣсь денѣ҃ кѣрци
нꙋмѣрꙋль ѧннлорь каре сам҃ фѣкꙋть кꙋвѣнтꙋль
г҃ дмн҃ꙋлꙋи кѣтрѣ ѣремїа прр҃окꙋль спре планнѣрѣ
пꙋстїѣрїй ѣерꙋсалимꙋлꙋи, о҃, де ѧнн҃. Шѝ а҃
д҃ дѧть фацамъ҃ кѣтрѣ дмн҃ꙋль дмн҃зѣꙋ ѧчерка
рꙋгѣюне шѝ оумилннцѣ кꙋ постнри шѝ сакь ш҃
ченꙋшѣ. Рꙋгатꙋмамь кѣтрѣ дмн҃ꙋль дмн҃зеѣ҃
е҃ мїеѣ, шѝ мам҃ ѝсповедꙋѝть, шѝ зѝшь дмне дꙋ҃
незѣ҃ѣ҃ чѣль маре ш҃ минꙋнат҃ѣ҃ че пѣзѣщи фѣгѣ҃
дꙋйнца та, шѝ мила чѣлорь четѣ҃ ѝѣѣскꙋ шѝ че
є҃ лорь чепѣзѣскꙋ порꙋнчнле тале. Пѣкѣтꙋѝтам҃
фѣкꙋтамь стрѫмѣѣтате пѣгѫнѝтам҃ дела
порꙋнчнле тале шѝ дела жꙋдекѣцнле тале.
ѕ҃ Шѝ намь ѧскꙋлтать прѣ ровїй тѣи пррочїй ка
рїй грѣїѧ ѯтрꙋ нꙋмеле тѣꙋ кѣтрѣ ѯпѣрацїй
но҃шрн, шѝ вомрїй но҃шрн, шѝ пѣрннцїй но҃шрн
з҃ шѝ кѣтрѣ тот҃ нѣродꙋлꙋ пѣмѫнтꙋлꙋй. Чїе
дмне дирепта҃тѣ та, шѝ ноасѡ рꙋшѝнѣ сѡбра
зꙋлꙋй, ка ѯзїсѡа ачаста ла бѣрбатꙋл іꙋдей,
шѝ чѣлоу҃ че лѣкꙋѣскꙋ ѯ ѣерꙋсалим҃, шѝ ла тот҃
ѣеранлꙋл, чѣлоу҃ де ѧпрѡапе, шѝ чѣлоу҃ дедепарте,
ѯ тот҃ пѣмѫнтꙋл оꙋнде ан҃ рѣспнѝт пре ѣи ако
лѡ, ѯтрꙋ дефѣнмарѣ лоу҃, карѣ ам҃ дефѣнмать
и҃ пре тине. Дмне ноасѡ рꙋшѝнѣ сѡбразꙋлꙋй,
шѝ ѯпѣрацилоу҃ но҃шрн, шѝ вомрилоу҃ но҃шрн, шѝ
пѣрінцилоу҃ но҃шрн карїй ам҃ грешѝт цїе.
ѳ҃ Дмн҃ꙋлꙋй дмн҃зѣꙋлꙋй но҃стрꙋ, мнлосѫрдїле шѝ
кꙋрѣцїле, кѣчи нѣм҃ депѣртат҃ дела дмн҃ꙋл҃.
і҃ Шѝ нам҃ ѧскꙋлтат҃ѣ҃ гласꙋ дмн҃ꙋлꙋй дмн҃зѣꙋлꙋй
но҃стрꙋ, мѣрцецн ѯлѣцнле лꙋй, карѣле ам҃ дать
кѣтрѣ фаца но҃стрѣ, ѯмѫнннле ровилоу҃ лꙋй про
ѕ҃а҃ рочилоу҃. Шѝ тот҃ ѣераплꙋл ам҃ кѣлкат҃ лѣцѣ
та, шѝ сам҃ ѧвѣтꙋт҃ кастенꙋ ѧвꙋзꙋ гласꙋ тѣ,
шѝ вени прѣсте но҃н сѡѫнда, шѝ жꙋрѣмѫнтꙋл
чел҃ че ѣ скрись ѯ лѣцѣ лꙋй мѡѵсн, ровꙋл лꙋй дмн҃
ѕ҃в҃ незѣ҃ѣ҃, кѣчи ам҃ грешѝт лꙋй. Шѝ ам҃ ѯтврй
кꙋвѣнтеле лꙋй, карѣле ам҃ грѣшѝт ѧсꙋпра но҃стрѣ,
шѝ ѧсꙋпра жꙋдекѣторилоу҃ но҃шрн, карїй нѣꙋ жꙋ
декат҃ прѣ но҃н, ѧдꙋче прѣсте но҃н рѣѣтѣци ма
рн, ка карѣле нꙋсам҃ фѣкꙋт҃ сꙋпѣ тот҃ чѣрюл҃,
ѕ҃г҃ ка чѣлѣче сам҃ фѣкꙋт҃ ѯ ѣерꙋсалим҃. Ѧчекн
ѫсте скрись ѯлѣцѣ лꙋй мѡѵсн, тоате рѣѣтѣци
ле ачѣстѣ ам҃ венѝт прѣсте но҃н, шѝ нꙋнѣм҃ рꙋ
гат҃ фѣцїй дмн҃ꙋлꙋи дмн҃зѣꙋлꙋй но҃стрꙋ, сѣ не
ѯтоарчем҃ дела стрѫмѣѣтѣцнле но҃стре, шѝ ѧ ѯ
ѕ҃д҃ целѣце ѯтрꙋ тот҃ ѧдевѣрꙋл. Шѝ ам҃ прнве
гат҃ дмн҃ꙋл дмн҃зѣꙋл но҃стрꙋ прѣсте рѣѣтат҃
но҃стрѣ, шѝ сам҃ ѧдꙋсь прѣсте но҃н, кѣчи ди
репть ѣ дмн҃ꙋл дмн҃зѣꙋл но҃стрꙋ прѣсте тоате
фачерь лꙋй, каре ам҃ фѣкꙋт҃, шѝ нам҃ ѧскꙋлтат҃
ѕ҃е҃ гласꙋ лꙋй. Шѝ ѧкꙋм҃ дмне дмн҃зѣꙋл но҃трꙋ

am bolit zile. Şi mă sculaiu şi făceam faptele împăratului. Şi mă minunam de vedêre, şi nu era cel ce pricepea.

Cap 9

1. În anul dentîiu al lui Dárie, fiiul lui Asuír, dentru semenţiia midênilor, care au împărăţit preste împărăţiia haldeilor,

2. Într-un an al împărăţiei lui, eu, Daniíl, am înţeles den cărţi numărul anilor care s-au făcut cuvîntul Domnului cătră Ieremíia prorocul spre plinirea pustiirii Ierusalímului, 70 de ani.

3. Şi am dat faţa mea cătră Domnul Dumnezău, a cerca rugăciune şi umilinţă, cu postiri şi sac şi cenuşă.

4. Rugatu-m-am cătră Domnul Dumnezeul mieu şi m-am ispoveduit şi ziş: «Doamne Dumnezăul cel mare şi minunat, cel ce păzeşti făgăduinţa ta şi mila celor ce te iubescu şi celor ce păzescu poruncile tale,

5. Păcătuit-am, făcut-am strîmbătate, păgînit-am de la poruncile tale şi de la judecăţile tale;

6. Şi n-am ascultat pre robii tăi, prorocii, carii grăiia întru numele tău cătră împăraţii noştri şi boiêrii noştri şi părinţii noştri şi cătră tot nărodul pămîntului.

7. Ţie, Doamne — direptatea ta, şi noao — ruşinea obrazului, ca în zioa aceasta la bărbatul Iúdei şi celor ce lăcuiescu în Ierusalím şi la tot Israílul, celor de aproape şi celor de departe, în tot pămîntul unde ai răsipit pre ei acoló întru defăimarea lor carea au defăimat pre tine.

8. Doamne, noao — ruşinea obrazului, şi împăraţilor noştri, şi boiêrilor noştri, şi părinţilor noştri, carii am greşit ţie.

9. Domnului Dumnezăului nostru — milosîrdiile şi curăţiile, căci ne-am depărtat de la Domnul.

10. Şi n-am ascultat glasul Domnului Dumnezăului nostru; mêrgeţi în legile lui carele au dat cătră faţa noastră în mîinile robilor lui, prorocilor.

11. Şi tot Israílul au călcat lêgea ta şi s-au abătut ca să nu auză glasul tău. Şi veni preste noi osînda şi jurămîntul cel ce e scris în lêgea lui Móisi, robul lui Dumnezău, căci am greşit lui.

12. Şi au întărit cuvintele lui carele au grăit asupra noastră şi asupra judecătorilor noştri, carii ne-au judecat pre noi, a aduce preste noi răutăţi mari, ca carele nu s-au făcut supt tot ceriul ca cêlea ce s-au făcut în Ierusalím.

13. În ce chip iaste scris în lêgea lui Móisi, toate răutăţile acêstea au venit preste noi, şi nu ne-am rugat fêţii Domnului Dumnezăului nostru, să ne întoarcem de la strîmbătăţile noastre şi a înţelêge întru tot adevărul.

14. Şi au privegheat Domnul Dumnezăul nostru preste răutatea noastră şi o au adus preste noi, căci direpţ e Domnul Dumnezăul nostru preste toată facerea lui care au făcut, şi n-am ascultat glasul lui.

15. Şi acum, Doamne Dumnezăul nostru, /

Ms. 45, p. 682-683

am bolit dzile. Şi mă sculaiu şi făceam faptele împăratului. Şi mă minunam de vedêre, şi nu era cel ce pricêpe.

Cap 9

1. [67]Întru dentîiul an al lui Dárie, fiiului Asuiru, *[683/1]* dentru seminţiia midilor, carele au împărăţit preste împărăţiia[68] haldeilor,

2. Într-un an a împărăţiei lui, eu, Daniil, am priceput întru cărţi numărul anilor carele s-au făcut cuvîntul Domnului către Ieremía prorocul, spre plinirea pustiirei Ierusalim, 70 de ani.

3. Şi am dat faţa mea către Domnul Dumnedzău, a cerca rugă şi umilire, cu posturi şi sac şi spudză.

4. Rugatu-m-am către Domnul Dumnedzăul mieu şi m-am ispoveduit şi dziş: [69]«Doamne Dumnedzăul cel mare şi minunat, cel ce păzeşti făgăduinţa ta şi mila celor ce iubesc pre tine şi celor ce păzesc porîncele tale,

5. [70]Păcătuit-am, strîmbat-am, păgînit-am de la porîncele tale şi de la judêţele tale;

6. Şi nu am audzit robilor tăi, prorocilor, carii grăia întru numele tău către împăraţii noştri şi boiêrii noştri şi părinţii noştri şi către tot nărodul pămîntului.

7. [71]Ţie, Doamne — dreptatea ⌊ta⌋, şi noao — ruşinea obrazului, ca în dzua aceasta la bărbatul Iúda şi celor ce lăcuiesc în Ierusalim şi la tot Israílul, celor de aproape şi celor departe, întru tot pămîntul unde i-ai sămănat pre ei acoló întru dăfăimarea lor carea au dăfăimat pre tine.

8. Doamne, noao — ruşinea fêţei, şi împăraţilor noştri, şi boiêrilor noştri, şi părinţilor noştri, carii am greşit ţie.

9. Domnului Dumnedzăului nostru — îndurările şi curăţiile, căci ne-am dăpărtat de la Domnul.

10. Şi nu am ascultat glasului Domnului Dumnedzăului nostru, a mêrge întru legile lui carele au dat către faţa noastră întru mîinile robilor lui, prorocilor.

11. Şi tot Israílul au călcat lêgea ta şi s-au abătut ca să nu audză glasul tău. Şi veni preste noi osînda [72]şi jurămîntul cel scris întru lêgea lui Moisei, robul lui[73] Dumnedzău, căci am greşit lui.

12. Şi au întărit cuvintele lui carele au grăit preste noi şi preste judecătorii noştri, carii au judecat pre noi, a aduce preste noi răotăţi mari, ca carele nu s-au făcut dedesuptul a tot ceriul ca acêlea ce s-au făcut în Ierusalim.

13. În ce chip iaste scris în lêgea lui Moisi, toate răutăţile acêstea au venit preste noi, şi *[683/2]* nu ne-am umilit fêţii Domnului Dumnedzăului nostru, să ne întoarcem de la strîmbătăţile noastre şi a înţelêge întru tot adevărul.

14. Şi au prevegheat Domnul ⌊Dumnedzăul nostru⌋ preste răotatea ⌊noastră⌋ şi au adusu-o pre ea preste noi, căci drept — Domnul Dumnedzăul nostru preste toată facerea lui carea au făcut, şi nu am ascultat glasului lui.

15. [74]Şi acum, Doamne Dumnedzăul nostru,

Ms. 4389, p. 829

am bolit multe zile. Şi m-am sculat şi făceam slujbele împăratului. Şi mă miram de vedêre, şi nu era cine să priceapă.

Cap 9

1. În anul dentîi al lui Dárie, feciorul lui Assuir, den neamul midenesc, care au împărăţit întru împărăţiia haldeească,[137]

2. Într-un an de împărăţiia lui, eu, Daniil, înţeleş den cărţi [138]numărul anilor pentru carii au fost cuvîntul Domnului către Ieremiia proroc, ca să se umple pustiirii Ierusalimului, 70 de ani.

3. Şi puş faţa mea spre Domnul Dumnezeul mieu, cercînd şi rugînd, cu flămînzie şi cu zăblău şi în cenuşă.

4. Şi mă rugaiu Domnului Dumnezeului mieu şi mă mărturisiiu lui şi ziş: [139]«Doamne Dumnezeule cel mare şi minunat, cela ce păzeşti făgăduinţa ta şi mila ta celor ce te iubesc şi păzesc porîncile tale,

5. Greşit-am şi am făcut fărădelêge şi păgînătate *[829/2]* şi ne-am abătut den poruncile tale şi den judecăţile tale;

6. Pre slugile tale, pre proroci, nu i-am ascultat, carii au grăit către împăraţii noştri în numele tău şi către boiêrii noştri şi către părinţii noştri şi către tot nărodul pămîntului.[140]

7. [141]Ţie, Doamne — direptatea, iar noaoă — ruşine obrazului, precum iaste astăzi bărbatului jidov şi moştênilor Ierusalimului şi tuturor israiltênilor, cestor ce sînt aproape şi celor ce sînt dăparte, întru tot pămîntul unde i-ai rîsipit şi i-ai lepădat acoló pentru păcatele lor şi pentru nedireptăţile care au făcut înaintea ta, de se-au lepădat de tine.

8. Doamne, noaoă — ruşine obrazelor, şi împăraţilor noştri, şi boiêrilor noştri, şi părinţilor noştri, carii am greşit ţie.

9. Iar ţie, Domnul Dumnezeul nostru, — milele şi curăţirile, că ne-am dăpărtat de tine.

10. Şi n-am ascultat glasul Domnului Dumnezeul nostru, să umblăm în lêgea lui carea o au pus înaintea fêţelor noastre, cu mîinile prorocilor, slugilor sale.

11. Şi tot Israilul au călcat lêgea ta şi se-au abătut ca să nu auză glasul tău. Şi au venit pre noi [142]blestemul şi osînda carea iaste scrisă în lêgea lui Moisí, robul lui Dumnezeu, pentru că am greşit lui.[143]

12. Şi au aşăzat cuvintele sale, care le-au grăit asupra noastră şi asupra judecătorilor noştri, carii ne-au judecat, ca să aducă întru noi răotăţi mari, ca care n-au mai fost supt ceriu precum au fost în Ierusalim.

13. Cum iaste scris în lêgea lui Moisí, această răotate toată o au adus pre noi, şi nu ne-am rugat fêţei tale, Doamne Dumnezeul nostru, ca să ne întoarcem den nedireptăţile noastre şi să cugetăm adeverinţa ta.

14. Şi se-au dăşteptat Domnul Dumnezeu asupra răotăţii noastre şi o au adus asupra noastră; direpţ iaste Domnul Dumnezeul nostru întru tot lucrul lui care au făcut, că n-am ascultat glasul lui.[144]

15. [145]Ce acum, Doamne Dumnezeul nostru,

Versiunea modernă

am zăcut zile întregi. Şi m-am sculat şi îndeplineam treburile împăratului. Şi mă nedumeream de vedenie, dar nu se afla nimeni să o înţeleagă.

Capitolul al 9-lea

1. În primul an al lui Darius, fiul lui Asuerus, din seminţia mezilor, care a împărăţit peste împărăţia caldeilor,

2. În primul an al domniei lui, eu, Daniel, m-am pus să înţeleg din cărţi numărul anilor [despre] care a fost cuvîntul Domnului către profetul Ieremia pentru împlinirea pustiirii Ierusalimului, [anume] şaptezeci de ani.

3. Şi mi-am întors faţa către Domnul Dumnezeu, ca să cercetez [lucrul acesta cu] rugăciune şi [cu] stăruinţă, în posturi şi [îmbrăcat] în sac şi în cenuşă.

4. Şi m-am rugat la Domnul Dumnezeul meu şi m-am mărturisit [lui] şi am zis: «Doamne Dumnezeule cel mare şi minunat, care păzeşti legămîntul tău şi îndurarea pentru cei care te iubesc şi păzesc poruncile tale,

5. Păcătuit-am, nedreptăţi am săvîrşit, arătatu-ne-am necucernici faţă de poruncile tale şi de judecăţile tale;

6. Şi n-am ascultat pe robii tăi, prorocii, care vorbeau în numele tău către împăraţii noştri şi către conducătorii noştri şi către părinţii noştri şi către tot norodul ţării.

7. A ta, Doamne, [este] dreptatea, iar a noastră — ruşinea obrazului, precum în ziua aceasta, a [fiecărui] bărbat din Iuda şi a celor ce locuiesc în Ierusalim şi a întregului Israel, a celor care sunt aproape şi a celor ce sunt departe pe întreg pământul, acolo unde i-ai împrăştiat pe ei pentru necredincioşia lor prin care te-au înşelat.

8. Doamne, a noastră [este] ruşinea obrazului, şi a împăraţilor noştri, şi a conducătorilor noştri, şi a părinţilor noştri, care am păcătuit faţă de tine.

9. A Domnului Dumnezeului nostru [sunt] îndurările şi iertările, pentru că ne-am întors de la Domnul.

10. Şi n-am ascultat glasul Domnului Dumnezeului nostru, să umblăm în legile lui pe care le-a dat de faţă cu noi prin mîinile robilor săi, prorocii.

11. Şi tot Israelul a încălcat legea ta şi s-a abătut ca să nu asculte glasul tău. Şi au venit peste noi blestemul şi jurămîntul cel scris în legea lui Moise, robul lui Dumnezeu, pentru că am păcătuit faţă de el.

12. Şi a întărit cuvintele sale pe care le-a spus împotriva noastră şi a judecătorilor noştri, care ne-au judecat pe noi, ca să aducă peste noi nenorociri mari, din cele [ce] n-au fost sub întregul cer precum cele ce s-au întîmplat în Ierusalim.

13. Precum stă scris în legea lui Moise, toate nenorocirile acestea au venit peste noi, dar nu ne-am rugat feţei Domnului Dumnezeului nostru, ca să ne întoarcem de la nedreptăţile noastre şi să avem pricepere în tot adevărul.

14. Şi a rămas treaz Domnul Dumnezeul nostru la răutatea noastră şi a adus-o asupra noastră, pentru că drept [este] Domnul Dumnezeul nostru faţă de toată făptuirea lui pe care a făcut-o, dar nu am ascultat glasul lui.

15. Şi acum, Doamne Dumnezeul nostru,

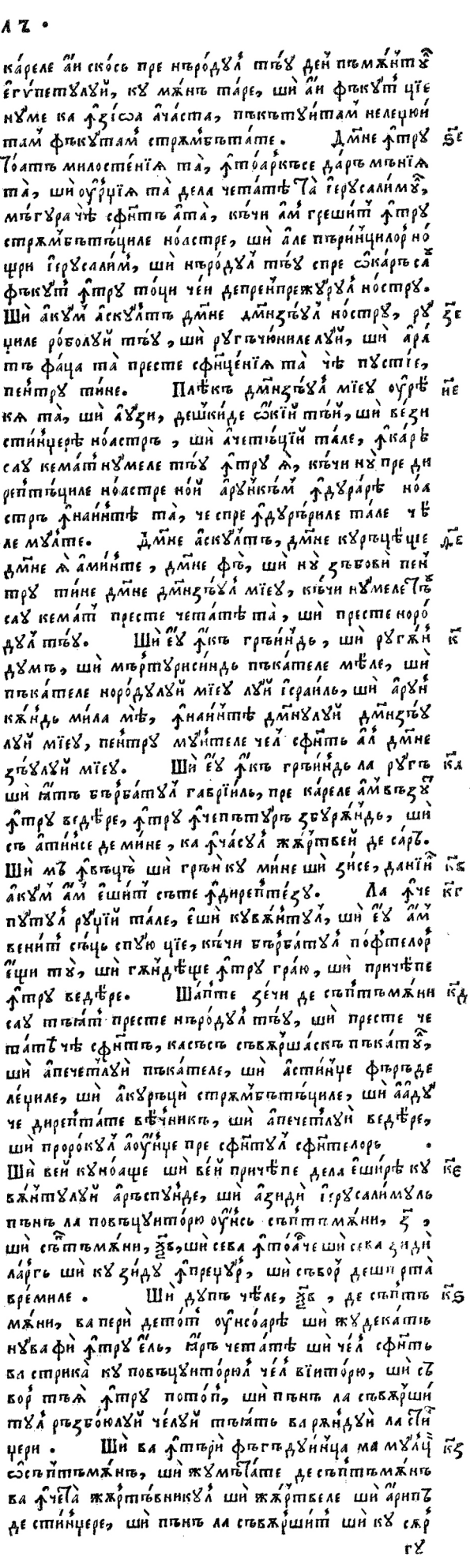

Biblia 1688, p. 580, col. 2

carele ai scos pre nărodul tău den pământul Eghípetului cu mînă tare şi ai făcut ţie nume ca în zioa aceasta, păcătuit-am, nelegiuit-am, făcut-am strîmbătate.

16. Doamne, întru toată milosteniia ta, întoarcă-se, dară, mîniia ta şi urgiia ta de la cetatea ta Ierusalímul, măgura cea sfîntă a ta, căci am greşit întru strîmbătăţile noastre şi ale părinţilor noştri, Ierusalím şi nărodul tău spre ocară s-au făcut întru toţi cei de prenprejurul nostru.

17. Şi acum ascultă, Doamne Dumnezăul nostru, rugile robului[15] tău şi rugăciunile lui şi arată faţa ta preste sfinţeniia ta cea pustie, pentru tine.

18. Pleacă, Dumnezăul mieu, urêchea ta şi auzi, deşchide ochii tăi şi vezi stingerea noastră şi a cetăţii tale în carea s-au chemat numele tău întru ea; căci nu pre direptăţile noastre noi aruncăm îndurarea noastră înaintea ta, ce spre îndurările tale cêle multe.

19. Doamne, ascultă! Doamne, curăţêşte! Doamne, ia aminte! Doamne, fă şi nu zăbovi, pentru tine, Doamne Dumnezăul mieu, căci numele tău s-au chemat preste cetatea ta şi preste norodul tău!»

20. Şi eu încă grăind şi rugîndu-mă şi mărturisind păcatele mêle şi păcatele norodului mieu, lui Israíl, şi aruncînd mila mea înaintea Domnului Dumnezăului mieu, pentru muntele cel sfînt al Dumnezăului mieu;

21. Şi eu încă grăind la rugă şi, iată, bărbatul Gavriíl, pre carele am văzut întru vedêre întru începătură zburînd şi să atinse de mine, ca în ceasul jîrtvei de sară.

22. Şi mă învăţă şi grăi cu mine şi zise: «Daniil, acum am ieşit să te îndireptezu.

23. La începutul rugii tale ieşi cuvîntul, şi eu am venit să-ţi spuiu ţie, căci bărbatul poftelor eşti tu. Şi gîndêşte întru graiu şi pricêpe întru vedêre.

24. Şaptezeci de săptămîni s-au tăiat preste nărodul tău şi preste cetatea cea sfîntă, ca să să săvîrşască păcatul, şi a pecetlui păcatele, şi a stinge fărădelegile, şi a curăţi strîmbătăţile, şi a aduce direptate vêcinică, şi a pecetlui vedêre, şi prorocul a unge pre Sfintul sfintelor.

25. Şi vei cunoaşte şi vei pricêpe: de la ieşirea cuvîntului a răspunde şi a zidi Ierusalímul pînă la povăţuitoriu uns — săptămîni 7 şi săptămîni 62; şi se va întoarce şi se va zidi larg şi cu zidu împregiur şi să vor deşărta vremile.

26. Şi după cêle 62 de săptămîni va pieri de tot unsoarea şi judecată nu va fi întru el; iară cetatea şi cel sfînt va strica cu povăţuitoriul cel viitoriu şi să vor tăia întru potop, şi pînă la săvîrşitul războiului celui tăiat va rîndui la stingeri.

27. Şi va întări făgăduinţa la[16] mulţi o săptămînă; şi jumătate de săptămînă va înceta jîrtăvnicul şi jîrtvele şi áripă de stingere şi pînă la săvîrşit şi cu sîr- //

Ms. 45, p. 683-684

care ai scos pre nărodul tău dentru pămîntul Eghíptului cu mînă tare şi ai făcut ţie nume ca în dzua aceasta, păcătuit-am, fărălegiuit-am, strîmbat-am.

16. Doamne, întru toată milostenia ta, întoarcă-să, dară, mîniia ta şi urgia ta de la cetatea Ierusalimului, măgura cea sfîntă a ta, căci ⌊am greşit⌋ întru strîmbătăţile noastre şi a părinţilor noştri, Ierusalim şi nărodul tău la ocară s-au făcut ⌊şi⌋ întru toţi cei prenpregiurul nostru.

17. Şi acum ascultă, Doamne Dumnedzăul nostru, rugii robului tău şi rugăciunelor lui şi lucêşte faţa ta preste sfinţeniia ta cea pustie, pentru tine.

18. Pleacă, Dumnedzăul mieu, urêchea ta şi ascultă[75], dăşchide ochii tăi şi vezi stingerea noastră şi a cetăţii tale preste carea s-au chemat numele tău prestă ea; căci nu pre dreptăţile noastre noi aruncăm îndurarea noastră înaintea ta, ci preste îndurările tale cêle multe.

19. Doamne, ascultă! Doamne, curăţêşte! Doamne, ia aminte! Doamne, fă, [76]nu zăbăvi, pentru tine, ⌊Doamne⌋ Dumnedzăul mieu, căci numele tău s-au chemat preste cetatea ta şi preste nărodul tău!»

20. Şi încă eu grăind şi rugîndu-mă şi mărturisind păcatele mêle şi păcatele nărodului mieu, Israil, şi aruncînd mila mea înaintea Domnului Dumnedzăului mieu, de la măgura cea sfîntă a Dumnedzăului mieu;

21. Şi încă eu grăind întru rugă şi, iată, [77]bărbatul Gavriil, pre carele am văzut întru vedêre întru începătură zburînd şi să atinse de mine, ca în ceasul jirtvei de sară.

22. Şi mă înţelêse şi grăi cu mine şi dzise: „Daniil, acum am ieşit să te îndreptez pre tine.

23. La începu- *[684/1]* tul rugii tale ieşi cuvîntul şi eu am venit să vestesc ţie, căci bărbat a poftelor eşti tu. Şi gîndêşte întru grai şi pricêpe întru vedêre.

24. [78]70 de săptămîni s-au tăiat preste nărodul tău şi preste cetatea cea sfîntă, ca să să sfîrşască[79] păcatul, [80]şi a pecetlui păcatele, şi a stinge fărădălegile, şi a curăţi strîmbătăţile, şi a aduce dreptatea[81] vêcinică, şi a pecetlui vidêre şi proroc, şi a unge pre Sfîntul sfinţilor.

25. Şi vei cunoaşte şi vei pricêpe: de la ieşirea cuvîntului a răspunde şi a zidi Ierusalimul pînă la unsul povăţuitoriul — săptămîni 7 şi săptămîni 62; şi să va întoarce şi să va zidi larg şi cu zid împregiur şi să vor dăşerta vremile.

26. Şi după săptămînile cêle 62 va pieri de tot unsoarea şi judeţ nu va fi întru el; iară cetatea şi cel sfînt va strica cu povăţuitoriul cel viitor şi să vor tăia întru potop, şi pînă la săvîrşitul războiului celui tăiat ⌊rîndui-va⌋ la stingeri.

27. [26.] ⌊Şi va întări făgăduinţa la mulţi săptămînă una; şi jumătate a săptămînii va înceta jirtăvnic şi jirtve şi aripioara de la stingere şi pînă la săvîrşire şi sîrguire

Ms. 4389, p. 829-830

[146]cela ce ai scos nărodul tău den ţara Eghípetului cu mînă vîrtoasă şi ai făcut ţie însuţi nume precum iaste în zioa de astăzi, greşit-am şi am făcut nedireptate,

16. [15.] Doamne, întru toată milostivniciia ta, [16.] să se întoarcă urgiia ta despre Ierusalim, cetatea ta, şi de cătră muntele tău cel sfînt, că pentru păcatele noastre şi pentru nedireptăţile părinţilor noştri iaste Ierusalimul şi nărodul tău în badjocura tuturor împrejurelor noastre.

17. Ce acum, Doamne Dumnezeul nostru, ascultă rugăciunea robului tău şi cêrerea lui şi arată faţa ta spre sfinţirea ta, carea se-au pustiit pentru dînsa însăşi.[147]

18. Pleacă, Doamne Dumnezeul mieu, urêchea ta şi auzi, *[830/1]* şi dăşchide ochii tăi şi vezi concenirea noastră şi a cetăţii tale în carea se-au chiemat numele tău; pentru că noi nu ne curăţim cu direptăţile noastre, nici cu milostivniciia noastră să ne nădăjduim înaintea ta, ce întru îndurările tale cêle multe.

19. Ascultă, Domnul îndurărilor, caută, Doamne, şi fă, nu zăbovi, pentru tine, Dumnezeul mieu, că numele tău se-au chiemat întru cetatea ta şi întru nărodul tău!»

20. Şi încă grăind eu şi rugîndu-mă şi mărturisind păcatele mêle şi păcatele nărodului mieu, lui Israil, şi căzînd eu înaintea Domnului Dumnezeului mieu, pentru muntele cel sfînt al Domnului mieu;

21. Şi încă grăind eu întru rugăciune, iată, bărbatul acela, Gavriil, care l-am văzut întru rugăciunea mea dentîi, zburînd curînd, se atinse de mine în vrêmea jărtvei cei de seara.

22. Şi mă învăţă şi-mi grăi zicînd: «Daniíle, acum am ieşit să te învăţ şi să înţelegi.

23. De-nceputul rugăciunii tale au ieşit cuvîntul şi eu am venit să-ţi spuiu, căci tu eşti bărbatul chibzuiêlelor. Deci pricêpe cuvîntul şi înţelêge vedêrea.

24. [148]70 de săptămîni se-au scurtat[149] asupra[150] nărodului[151] tău şi asupra[152] cetăţii tale cei sfinte, pînă ce se vor învechi păcatele, şi se va sfîrşi păcatul, şi se vor pecetlui păcatele, şi se vor curăţi nedireptăţile, şi se va aduce direptatea cea vêcinică, şi se vor umplea vederile şi prorociile, şi se va unge Sfîntul sfinţilor.

25. [153]Deci să ştii şi să înţelegi: de la ieşirea cuvîntului ca să se răspunză şi să se zidească Ierusalimul iarăşi pînă la Hristos povaţa — 7 săptămîni şi vor fi 62 de săptămîni; şi iarăşi se va întoarce de se vor zidi uliţele şi zidurile întru dăşărtăciunea vremilor.

26. Iar după 62 de săptămîni se va ucide Hristosul şi judecata; şi se va rîsipi cetatea şi sfinţirea de căpeteniia carea va veni şi va pieri ca în vrêmea potopului şi pînă în sfîrşirea războiului.

27. Şi se va[154] întări făgăduinţa a mulţi o săptămînă; iar într-o jumătate de săptămînă se va lăsa altariul şi jărtva şi áripile de la conceníle şi pînă la sfîrşit şi nevoinţa

Versiunea modernă

care ai scos poporul tău din pămîntul Egiptului cu mînă tare şi ţi-ai făcut nume precum în ziua aceasta, am păcătuit, nelegiuri am făcut, nedreptăţi am săvîrşit.

16. Doamne, milostivirea ta [este] în toate; să se întoarcă, dar, mînia ta şi urgia ta de la cetatea ta, Ierusalimul, munte sfînt al tău, pentru că am păcătuit; în nedreptăţile noastre şi ale părinţilor noştri, Ierusalimul şi poporul tău s-au făcut de ocară la toţi cei din jurul nostru.

17. Şi acum ascultă pentru tine, Doamne Dumnezeul nostru, rugăciunea robului tău şi cererile lui, şi arată faţa ta peste locaşul tău cel sfînt, care [este] pustiu.

18. Apleacă-ţi, Dumnezeul meu urechea şi ascultă, deschide-ţi ochii şi vezi pieirea noastră şi a cetăţii tale, asupra căreia a fost chemat numele tău, pentru tine, [Doamne], fiindcă nu pentru faptele noastre drepte ne aruncăm noi rugăciunea de îndurare înaintea ta, ci pentru îndurările tale cele multe.

19. Doamne, ascultă[-ne]! Doamne, fii iertător! Doamne, ia aminte! Doamne, fă şi nu zăbovi, pentru tine, Doamne Dumnezeul meu, pentru că numele tău este chemat peste cetatea ta şi peste poporul tău!»

20. Şi eu grăiam încă şi mă rugam şi mărturiseam păcatele mele şi păcatele poporului meu Israel şi[-mi] aruncam rugăciunea pentru milostivire înaintea Domnului Dumnezeului meu, pentru muntele cel sfînt al Dumnezeului meu;

21. Şi eu grăiam încă în rugăciune şi, iată, bărbatul Gabriel pe care-l văzusem în vedenie la început [veni] în zbor şi se atinse de mine, ca pe la ceasul jertfei de seară.

22. Şi mă învăţă şi vorbi cu mine şi zise: «Daniele, acum am venit să te învăţ.

23. Cuvîntul a ieşit la începutul rugăciunii tale, iar eu am venit să ţi[-l] spun, pentru că eşti un om dorit [de Dumnezeu]. Chibzuieşte, aşadar, la lucrul [spus] şi înţelege vedenia.

24. Şaptezeci de săptămîni au fost hotărîte pentru poporul tău şi pentru cetatea cea sfîntă, ca să ia sfîrşit păcatul, şi să se pecetluiască păcatele, şi să se şteargă fărădelegile, şi să se facă ispăşire pentru nedreptăţi, şi să se aducă dreptate veşnică, şi să se pecetluiască vedenia şi prorocul, şi să se ungă Sfîntul sfinţilor.

25. Cunoaşte şi înţelege că de la ieşirea poruncii pentru răspuns şi pentru zidirea Ierusalimului pînă la conducătorul uns [vor fi] şapte săptămîni şi şaizeci şi două de săptămîni. Şi [vremea] se va întoarce iar de vor fi zidite uliţa şi zidul, dar timpurile [acelea] se vor istovi.

26. Şi după şaizeci şi două de săptămîni, cel uns va fi dat pieirii, dar osîndă nu va fi în el. Şi va nimici cetatea şi [locaşul] cel sfînt laolaltă cu conducătorul care va veni. Şi vor fi rase printr-un potop, şi pînă la sfîrşitul războiului hotărît va hărăzi nimicirilor [cetatea].

27. Şi va întări un legămînt cu mulţi timp de o săptămînă. Şi la mijlocul săptămînii, jertfa mea şi vărsarea de vin vor fi înlăturate,

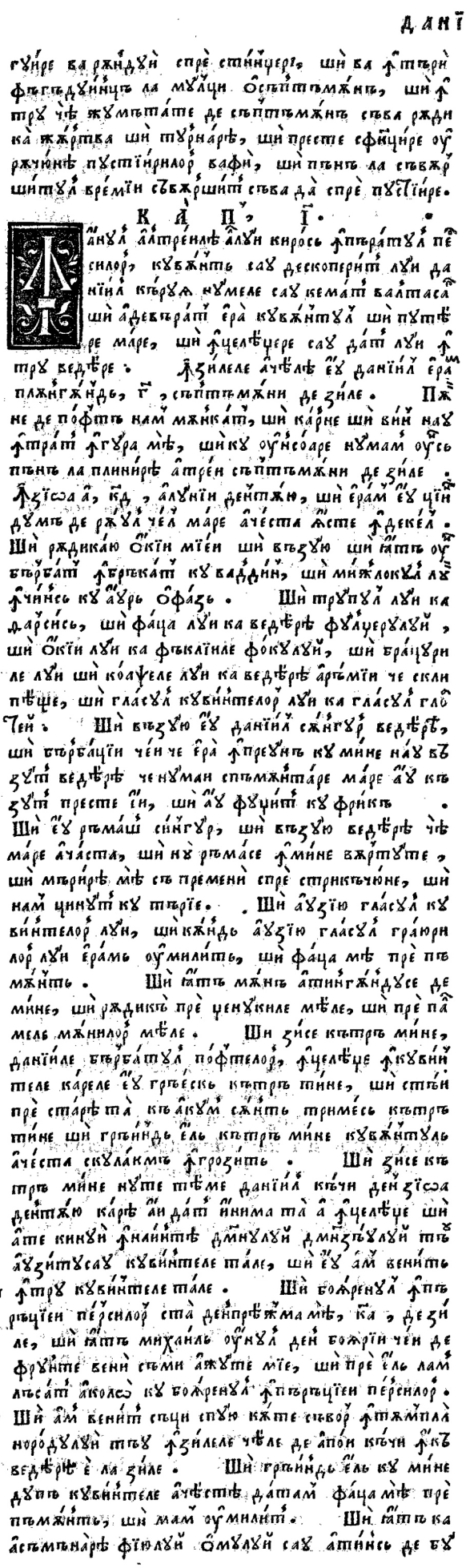

Biblia 1688, p. 581, col. 1

guire va rîndui spre stingere. Şi va întări făgăduinţă la mulţi o săptămînă; şi întru cea jumătate de săptămînă să va rîdica jîrtva şi turnarea şi preste sfinţire urîciunea pustiirilor va fi, şi pînă la săvîrşitul vremii săvîrşit să va da spre pustiire.»”

Cap 10

1. În anul al treilea al lui Chirós, împăratul persilor, cuvînt s-au descoperit lui Daniíl, căruia numele s-au chemat Valtasar. Şi adevărat era cuvîntul, şi putêre mare şi înţelêgere s-au dat lui întru vedêre.

2. „În zilele acêlea, eu, Daniíl, eram plîngînd 3 săptămîni de zile.

3. Pîine de poftă n-am mîncat, şi carne şi vin n-au întrat în gura mea, şi cu unsoare nu m-am uns, pînă la plinirea a trei săptămîni de zile.

4. În zioa a 24 a lunii dentîiu, şi eram eu ţiindu-mă de rîul cel mare, acesta iaste în Dechél.

5. Şi rîdicaiu ochii miei şi văzuiu şi, iată, un bărbat îmbrăcat cu vaddín şi mijlocul lui încins cu aur ofáz.

6. Şi trupul lui — ca tharsís, şi faţa lui — ca vedêrea fulgerului, şi ochii lui — ca făcliile focului, şi braţurile lui şi coapsele lui — ca vedêrea arămii ce sclipêşte, şi glasul cuvintelor lui — ca glasul gloatei.

7. Şi văzuiu eu, Daniíl, sîngur vedêrea, şi bărbaţii cei ce era împreună cu mine n-au văzut vedêrea, ce numai spămîntare mare au căzut preste ei şi au fugit cu frică.

8. Şi eu rămaş singur şi văzuiu vedêrea cea mare aceasta şi nu rămase în mine vîrtute; şi mărirea mea să premeni spre stricăciune şi n-am ţinut cu tărie.

9. Şi auziiu glasul cuvintelor lui; şi cînd auziiu glasul graiurilor lui eram umilit, şi faţa mea — pre pămînt.

10. Şi, iată, mînă atingîndu-se de mine şi rîdică pre genuchile mêle şi pre palmele mînilor mêle.

11. Şi zise cătră mine: «Daniíle, bărbatul poftelor, înţelêge în cuvintele carele eu grăiesc cătră tine şi stăi pre starea ta, că acum sînt trimes cătră tine.» Şi grăind el cătră mine cuvîntul acesta, sculaiu-mă îngrozit.

12. Şi zise cătră mine: «Nu te tême, Daniíl, căci den zioa dentîiu carea ai dat inima ta a înţelêge şi a te chinui înaintea Domnului Dumnezăului tău, auzitu-s-au cuvintele tale şi eu am venit întru cuvintele tale.

13. Şi boiêrenul împărăţiei persilor sta den preajma mea 21 de zile şi, iată, Mihaíl, unul den boiêrii cei de frunte, veni să-mi ajute mie. Şi pre el l-am lăsat acoló cu boiêrenul împărăţiei perşilor.

14. Şi am venit să-ţi spuiu cîte să vor întîmpla norodului tău în zilele cêle de apoi, căci încă vedêrea e la zile.»

15. Şi grăind el cu mine după cuvintele acêstea, dat-am faţa mea pre pămînt şi m-am umilit.

16. Şi, iată, ca asămănarea fiiului omului s-au atins de bu- /

Ms. 45, p. 684

rîndui-va spre stingere.⌋ [27.] Şi va întări făgăduinţă la mulţi săptămînă una; şi întru cea jumătate de săptămînă să va rădica jirtva şi turnarea şi preste sfinţenie [82]urîciunea pustiirelor ⌊va fi⌋, şi pînă la săvîrşitul vremii săvîrşit să va da spre pustiire.»"

Cap 10

1. Întru anul al treilea lui Chir, împăratul persilor, cuvînt s-au dăscoperit lui Daniil, căruia numele s-au chemat Valtásar. Şi adevărat — cuvîntul, şi putêre mare şi înţelêgere s-au dat lui întru vedêre.

2. „Întru dzilele acêlea, eu, Daniil, eram plîngînd[83] 3 săptămîni de dzile.

3. Pîine de pofte n-am mîncat, carne şi vin nu au întrat în gura mea, şi unsoare nu m-am unsu, pînă la plinirea a trei săptămîni de dzile.

4. Întru dzua 24 a lunei dentîi, şi eu eram rugîndu-mă apei[84] cei mari, aceasta-i în Dechel.

5. Şi rădicai ochii miei şi văzuiu şi, ia- *[684/2]* tă, bărbat unul îmbrăcat vaddin şi mijlocul lui încinsu cu aur ofaz.

6. Şi trupul lui — ca tharsis, şi faţa lui — ca vedêrea fulgerului, şi ochii lui — ca făcliile focului, şi braţele lui şi coapsele lui — ca vedêrea aramei ce sclipêşte, şi glasul cuvintelor lui — ca glasul gloatei.

7. Şi văzuiu eu, Daniil, sîngur vedêrea, şi bărbaţii cei împreună cu mine n-au văzut vedêrea, ce numai întristare mare au căzut prestă ei şi au fugit cu frică.

8. Şi eu rămaş sîngur şi văzuiu vedêrea cea mare aceasta şi nu rămase întru mine vîrtute; şi mărirea mea să primeni spre stricăciune şi nu am ţînut vîrtos.

9. Şi audziiu glasul cuvintelor lui; şi cînd audzii eu glasul graiurilor lui, eram umilit, faţa mea — preste pămînt.

10. Şi iată mînă atingîndu-să de mine, rădicatu-m-au pre genuchile mêle şi palmele mîinilor mêle.

11. Şi dzise cătră mine: «Daniil, bărbat a poftelor, înţelêge întru cuvintele carele eu grăiesc cătră tine şi stă preste starea ta, că acum m-au trimis cătră tine.» Şi grăind el cătră mine cuvîntul acesta, sculaiu-mă întristat.

12. Şi dzise cătră mine: «Nu te tême, Daniil, căci dentru dzua dentîi carea ai dat inima ta a înţelêge şi a te chinui înaintea Domnului Dumnedzăului tău, audzitu-s-au cuvintele tale şi eu am venit întru cuvintele tale.

13. Şi boiêrinul împărăţiei[85] persilor sta den preajma mea 21 de dzile şi, iată, Mihail, unul den boiêrii cei de frunte, veni să-mi ajute mie. Şi pre el am lăsat acoló cu boiêriul împărăţiei persilor.

14. Şi am venit să tîmpin ţie cîte vor tîmpina nărodului tău la cêle de apoi[86] a dzilelor, că încă vedêre la dzile.»

15. Şi grăind el cu mine după cuvintele acêstea, dat-am faţa mea preste pămînt şi m-am umilit.

16. [87]Şi, iată, ca asămănarea fiiului omului s-au atinsu de budzele

Ms. 4389, p. 830-831

o va rîndui spre piericiune. Şi va întări făgăduinţa a mulţi o săptămînă, iar într-o jumătate de săptămînă se va lua jărtva şi turnările şi va fi în bisêrică urîciunea pustiirei şi, pînă la sfîrşitul vremii, sfîrşirea se va da *[830/2]* spre pustiire.»"

Cap 10

1. În anul al treilea[155] al lui Chir, împăratul cazîlbaşilor, se arătă cuvînt lui Daniil, căruia i se pusêse nume Valtasar; şi cuvînt adevărat şi tărie mare. Şi au înţeles cuvîntul şi înţelêgerea iaste lucru aiêve.[156]

2. „În zilele acêlea eu, Daniil, jălcuind 3 săptămîni de zile.

3. Pîine de poftă n-am mîncat, şi carne şi vin în gura mea n-au întrat, şi cu unsoare nu m-am uns, pînă ce se-au umplut zilele a trei săptămîni.

4. Iar în zioa a 15[157] a lunii cei dentîi, eu eram lîngă rîul cel mare care iaste Edechélul[158].

5. Şi rîdicaiu ochii miei şi văzuiu şi, iată, un bărbat îmbrăcat[159] în caftan gravaní[160] şi mijlocul lui încins cu aur luminos.

6. Şi trupul lui — ca tharsísul[161], iar faţa lui — ca în chipul fulgerului, şi ochii lui — ca nişte făclii aprinse, şi braţele lui şi fluierile — ca chipul arămii sclipind, şi glasul lui — ca glasul unui nărod mult.

7. Şi văzuiu eu, Daniil, sîngur vedêrea, iar bărbaţii carii era cu mine nu o văzură, ce căzu pre dînşii spaimă mare şi fugiră să se ascunză.[162]

8. Iar eu rămaş sîngur şi văzuiu această vedêre marę şi nu rămas-a în mine vîrtute; şi slava mea se schimbă întru rîsipire şi nu mai avuiu tărie.

9. Şi auziiu glasul cuvîntului lui; şi cînd auziiu, mă plecasem, şi faţa mea era pre pămînt.

10. Şi, iată, mîna se atinse de mine şi mă sculă pre genuchiele mêle şi pre palmele mîinilor mêle.

11. Şi zise cătră mine: «Daniíle, bărbatul poftirilor, înţelêge cuvintele care le grăiesc eu cătră tine şi stăi pre treaptul tău, că acum sînt trimes la tine.» Şi deaca-mi zise acest cuvînt, stătuiu tremurînd.

12. Iar el zise cătră mine: «Nu te tême, Daniíle, că den zioa cea dentîi den carea ai pus inima ta spre înţelêgere şi să te nevoieşti înaintea Dumnezeului tău, se-au auzit cuvintele tale şi eu am venit pentru cuvintele tale.[163]

13. Că Domnul Împărăţiei Căzîlbăşăşti au stătut împotrivă-mi 21 de zile şi, iată, Mihail, unul den boiêrii cei mai dentîi, veni să-mi ajute. Şi lăsaiu pre acela cu domnul Împărăţiei Cazîlbăşăşti.

14. Şi am venit să-ţi spuiu ce se va întîmpla nărodului tău în zilele cêle mai de apoi, că de acum, iată, iaste ve- *[831/1]* dêrea zioa.»

15. Şi cînd grăi mie cuvintele acêstea, plecaiu faţa mea pre pămînt şi mă închinaiu[164].

16. Şi, iată, ca o închipuire de om se atinse de buzele

Versiunea modernă

iar în locaşul sfînt va fi urîciunea pustiirilor. Şi, pînă la sfîrşitul vremii, un capăt va fi pus pentru pustiire.»"

Capitolul al 10-lea

1. În al treilea an al lui Cirus, împăratul perşilor, un cuvînt i-a fost dezvăluit lui Daniel, care fusese numit cu numele de Baltasar. Şi cuvîntul era adevărat, şi putere mare şi înţelegere i s-au dat în vedenie.

2. „În zilele acelea, eu, Daniel, am petrecut în jale trei săptămîni de zile.

3. Pîine după poftă n-am mîncat, iar carne şi vin n-au intrat în gura mea, şi cu untdelemn nu m-am uns, pînă la împlinirea a trei săptămîni de zile.

4. În ziua a douăzeci şi patra a primei luni, mă aflam şi eu lîngă rîul cel mare care este în Dekel.

5. Şi am ridicat ochii mei şi am privit şi, iată, un bărbat îmbrăcat cu *vaddin* şi coapsele lui încinse cu aur de Ofaz.

6. Şi trupul lui era ca de *tharsis*, şi faţa lui era ca înfăţişarea fulgerului, şi ochii lui — ca nişte făclii de foc, şi braţele lui şi picioarele lui — ca înfăţişarea aramei strălucitoare, iar glasul cuvintelui lui — ca glasul unei mulţimi.

7. Şi numai eu, Daniel, am văzut vedenia, în vreme ce bărbaţii care [erau] cu mine n-au văzut vedenia, ci a căzut asupra lor o mare spaimă şi au fugit înfricoşaţi.

8. Şi eu, Daniel, am fost lăsat singur şi am văzut vedenia aceasta mare şi n-a rămas în mine putere; şi strălucirea mea s-a schimbat în stricăciune şi n-am [mai] păstrat vlagă.

9. Şi am auzit glasul cuvintelor lui. Şi, la auzirea glasului cuvintelor lui, am rămas împietrit, cu faţa la pămînt.

10. Şi, iată, o mînă mă atinse şi mă ridică pe genunchii mei şi pe palmele mîinilor mele.

11. Şi zise către mine: «Daniele, bărbat dorit [de Dumnezeu], înţelege cuvintele pe care eu le grăiesc către tine şi stai pe picioarele tale, pentru că acum am fost trimis la tine.» Şi, cînd grăia el către mine cuvîntul acesta, m-am ridicat tremurînd.

12. Şi zise către mie: «Nu te teme, Daniele, pentru că din prima zi în care ţi-ai pus inima ta ca să înţelegi şi să te mîhneşti înaintea Dumnezeului tău, au fost ascultate cuvintele tale, iar eu am venit pentru cuvintele tale.

13. Şi conducătorul împărăţiei perşilor s-a pus împotriva mea douăzeci şi una de zile şi, iată, Mihail, unul din conducătorii cei mari, a venit să-mi ajute. Şi l-am lăsat acolo împreună cu conducătorul împărăţiei perşilor.

14. Şi am venit să-şi spun cîte vor veni împotriva poporului tău în zilele cele de pe urmă, pentru că vedenia [este] încă pentru zile întregi.»

15. Şi, cînd grăia el cu mine în aceste cuvinte, mi-am pus faţa la pămînt şi am fost străpuns la inimă.

16. Şi, iată, ca o asemănare de fiu de om se atinse de buzele

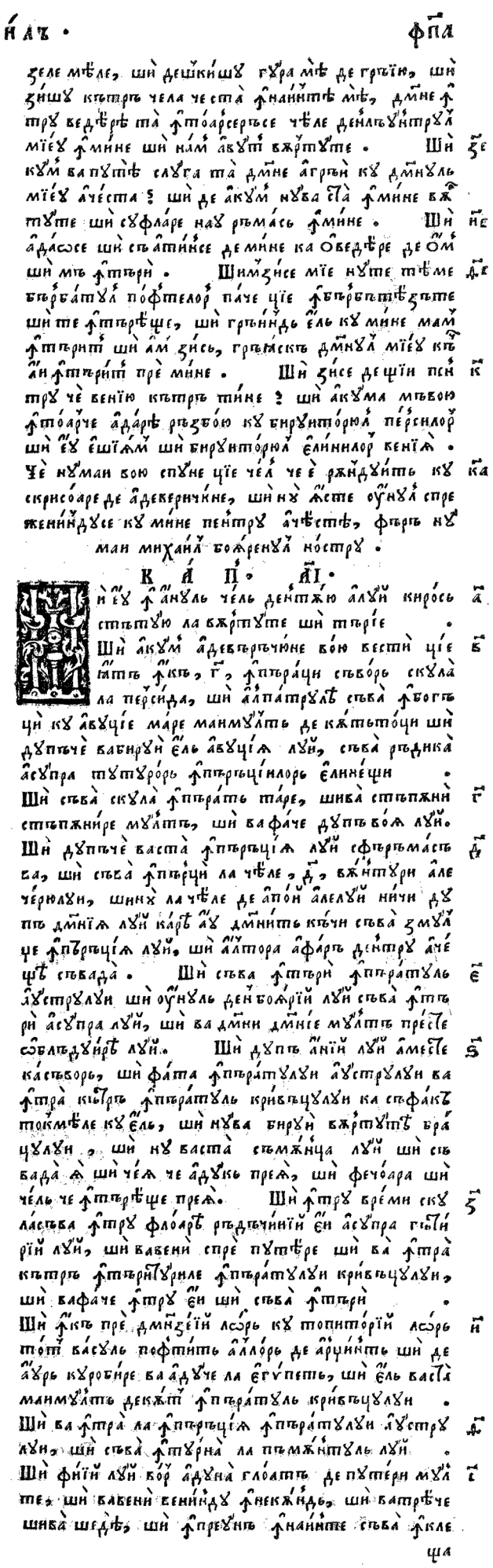

Biblia 1688, p. 581, col. 2

zele mêle; şi deşchişu gura mea de grăiiu şi zişu cătră cela ce sta înaintea mea: «Doamne, întru vedêrea ta întoarseră-se cêle denlăuntrul mieu în mine, şi n-am avut vîrtute;

17. Şi cum va putea sluga ta, doamne, a grăi cu domnul mieu acesta? Şi de acum nu va sta în mine vîrtute, şi suflare n-au rămas în mine.»

18. Şi adaose şi să atinse de mine ca o vedêre de om, şi mă întări.

19. Şi-mi zise mie: «Nu te tême, bărbatul poftelor, pace ţie! Îmbărbătează-te şi te întărêşte!» Şi grăind el cu mine, m-am întărit şi am zis: «Grăiască domnul mieu, căci ai întărit pre mine!»

20. Şi zise: «De ştii pentru ce veniiu cătră tine? Şi acuma mă voiu întoarce a darea războiu cu biruitoriul persilor; şi eu ieşiiam, şi biruitoriul elinilor veniia.

21. Ce numai voiu spune ţie cel ce e rînduit cu scrisoare de adevericiune; şi nu iaste unul sprejenindu-se cu mine pentru acêstea, fără numai Mihaíl, boiêrenul nostru.

Cap 11

1. Şi eu în anul cel dentîiu a lui Chirós stătuiu la vîrtute şi tărie.

2. Şi acum adevăräciune voiu vesti ţie. Iată, încă 3 împăraţi să vor scula la Persída, şi al patrulea să va îmbogăţi cu avuţie mare mai mult decît toţi; şi, după ce va birui el avuţiia lui, să va rădica asupra tuturor împărăţiilor elineşti.

3. Şi să va scula împărat tare şi va stăpîni stăpînire multă şi va face după voia lui.

4. Şi după ce va sta împărăţiia lui, sfărîma-să-va şi să va împărţi la cêle 4 vînturi ale ceriului; şi nu la cêle de apoi ale lui, nici după domniia lui carea au domnit, căci să va zmulge împărăţiia lui şi altora afară dentru aceştia să va da.

5. Şi să va întări împăratul austrului. Şi unul den boiêrii lui să va întări asupra lui şi va domni domnie multă, preste oblăduirea lui.

6. Şi, după anii lui, amesteca-să-vor şi fata împăratului austrului va întra cătră împăratul crivăţului, ca să facă tocmêle cu el, şi nu va birui vîrtutea braţului şi nu va sta sămînţa lui; şi să va da ea şi ceia ce aduc pre ea, şi fecioara şi cel ce întărêşte pre ea.

7. Şi întru vremi scula-să-va întru floarea rădăcinii ei asupra gătirii lui şi va veni spre putêre şi va întra cătră întăriturile împăratului crivăţului şi va face întru ei şi să va întări.

8. Şi încă pre dumnezeii lor, cu topitorii lor, tot vasul poftit al lor de argint şi de aur, cu robire va aduce la Eghípet; şi el va sta mai mult decît împăratul crivăţului.

9. Şi va întra la împărăţiia împăratului austrului şi să va înturna la pămîntul lui.

10. Şi fiii lui vor aduna gloată de puteri multe şi va veni venindu, înecînd, şi va trêce şi va şedea şi împreună înainte să va încle- //

Ms. 45, p. 684-685

mêle; şi dăşchiş gura mea şi grăii şi dziş cătră cela ce sta înaintea mea: «Doamne, întru vedêrea ta înturnară-să cêle denlontrul mieu întru mine, şi nu am avut vîrtute;

17. Şi cum va putea sluga ta, *[685/1]* doamne, a grăi cu domnul mieu acesta? Şi de acum nu va sta întru mine vîrtute, şi suflare nu au rămas întru mine.»

18. Şi adaose şi să atinse de mine ca o vedêre de om, şi întări pre mine.

19. Şi dzise mie: «Nu te tême, bărbatul poftelor, pace ţie! Îmbărbătează-te şi te întărêşte!» [20.] Şi grăind el cu mine, m-am întărit şi am zis: «Grăiască domnul mieu, căci ai întărit pre mine!»

20. [21.] Şi dzise: «Dă ştii pentru căci veniiu cătră tine? Şi acum mă voi întoarce a da războiu cu boiêrinul persilor; şi eu ieşiiam, şi boiêrinul grecilor veniia.

21. Ce numai vesti-voi ţie cei rînduiţi cu scrisoare de adevericiune; şi nu iaste unul sprăjinind împreună cu mine pentru acêstea, fără numai Mihail, boiêriul nostru.

Ms. 4389, p. 831

mêle; şi dăşchiş gura mea şi grăiiu şi ziş cătră cela ce sta lîngă mine: «Domnul mieu, pentru vedêrea ta se-au întors drobul mieu în mine, şi nimic putêre n-au rămas în mine;

17. Ce cum va putea robul domnului mieu să grăiască cu domnul mieu? Că în mine nimic vîrtute n-au rămas, ce eu am slăbit, şi putêre şi suflare în mine n-au mai rămas.»[165]

18. Şi iar se atinse de mine ca închipuirea cêea a omului, şi mă întări

19. [18.] Şi-mi zise: [19.] «Nu te tême, bărbatul cugetelor! Pace ţie! Îmbărbătează-te şi te întărêşte!» Şi deaca grăi cu mine, eu mă întăriiu şi ziş: «Grăiêşte, domnul mieu, că m-ai întărit!»

20. Şi zise: «De vrême ce ştii pentru ce am venit la tine, şi acum să mă întorc să dau războiu cu domnul cazîlbăşăsc. Şi, ieşind eu, iar domnul ellinesc[166] veniia.

21. Drept acêea, să-ţi spuiu ce iaste rînduit în scriptura adeverinţei; şi nu iaste nimini să sprejinească[167] cu mine într-acêstea, fără numai Mihail, domnul vostru.

Versiunea modernă

mele; şi îmi deschisei gura şi grăii şi zisei către cel care stătea în faţa mea: «Doamne, la vederea ta toate s-au răvăşit înlăuntrul meu, şi n-am mai avut vlagă;

17. Şi cum va putea slujitorul tău, doamne, să grăiască cu domnul meu acesta? De-acum nu va mai fi în mine vlagă, nici suflare n-a mai rămas în mine.»

18. Dar el continuă şi se atinse de mine ca asemănarea unui om, şi mă întări.

19. Şi-mi zise: «Nu te teme, bărbat dorit [de Dumnezeu]! Pace ţie! Îmbărbătează-te şi te întăreşte!» Şi cînd grăia el cu mine, am prins putere şi am zis: «Grăiască domnul meu, căci m-ai întărit!»

20. Şi zise: «Ştii de ce am venit la tine? Şi acum mă voi întoarce să fac războiu cu căpetenia perşilor. Şi eu plecam, iar căpetenia elinilor venea.

21. Dar îţi voi vesti ţie ce se află rînduit în cartea adevărului. Şi nu este cine să ţină piept împreună cu mine la aceste [lucruri] decît Mihail, căpetenia noastră.

Cap 11

1. Şi eu întru anul cel dentîi al lui Chir stătui la vîrtute şi tărie.

2. Şi acum adevărăciune voi vesti ţie. Iată, încă 3 împăraţi să vor scula la Persída, şi al patrulea va îmbogăţi avuţie mare mai multă de toţi; şi, după ce va birui el avuţiei lui, să va rădica asupra a toate împărăţiile greceşti[88].

3. Şi să va scula împărat tare şi va domni domnie multă şi va face după voia lui.

4. Şi după ce va sta împărăţiia lui, sfărîma-se-va şi să va împărţi la cêle 4 vînturi a ceriului; şi nu la cêle de mai apoi ale lui, nici după domniia lui carea au domnit, căci să va zmulge împărăţia lui şi altora afară dentru aceştia să va da.

5. Şi să va întări împăratul austrului. Şi unul dentru boiêrii lui[89] să va întări prestă el şi va domni domnie multă, prestă oblăduirea lui.

6. Şi, după anii lui, amesteca-să-vor şi fata împăratului austrului va întra cătră împăratul crivăţului, ca să facă tocmêle cu el, şi nu va birui vîrtutea braţului şi nu va sta sămînţa lui; şi să va da ea şi ceia ce aduc pre ea, şi ficioara şi cel ce întărêşte pre ea.

7. Şi întru vremi scula-să-va dentru floarea rădăcinei ei asupra gătirei lui şi va veni cătră putêre şi va întra cătră întăriturile îm- *[685/2]* păratului crivăţului şi va face întru ei şi să va întări.

8. Şi-ncă pre dumnedzăii lor, cu topitorii lor, tot vasul poftit a lor, de argint şi de aur, cu robire aduce-l-va la Éghiptu; şi el va sta mai mult decît împăratul crivăţului.

9. Şi va întra la împărăţiia împăratului austrului şi să va înturna la pămîntul lui.

10. Şi fiii lui vor aduna gloată a puteri multe şi va veni venind înnecînd, şi va trêce şi va şedea şi împreună înainte să va încleşta

Cap 11

1. Iară eu den anul dentîi al lui Chir stătuiu în biruinţă şi în vîrtute.[168]

2. Şi acum voiu spune ţie adeverinţa. Iată, încă trei împăraţi se vor scula în Ţara Cazîlbăşască, iar cel al patrulea se va îmbogăţi cu bogăţie mai mare decît toţi; şi, după ce va lua bogăţiia, se va scula asupra tuturor împărăţiilor acestor greceşti.

3. Şi se va scula împărat putêrnic şi va birui cu biruinţă multă şi va face cum va fi voia lui.

4. Şi deaca va sta, se va sfărîma împărăţiia lui şi se va împărţi în patru vînturi ale ceriului; iar nu la cêle mai de apoi ale sale, nici după biruinţa lui carea au biruit, că împărăţiia lui se va surpa şi se va da altuia afară de dînsul.

5. Şi se va întări împăratul cel de cătră amiiazăzi. Şi dentru boiêrii lui unul se va întări asupra lui şi va birui cu biruinţă multă, afară den biruinţa lui.

6. Şi după sfîrşitul anilor se va smeri, iar fata împăratului celui de la amiiazăzi va veni la împăratul cel de la miiazănoapte să facă prietnicie cu dînsul; şi nu va ţinea tăriia braţului ei, nici nu va sta seminţiia ei, şi se va da ea şi ceia ce o au adus, şi fata şi cela ce o va întări în- *[831/2]* tru vremi.

7. Şi se va scula den floarea rădăcinii ei asupra gătirii aceluia şi va veni cu putêre şi va întra întru întăririle împăratului celui miiazănoapte şi va întări[169] într-însele şi le va ţinea.[170]

8. Şi pre dumnezeii lor şi pre ciopliturі şi vasele cêle scumpe de aur şi de argint, cu robie le va aduce în Eghípet; şi el se va scula asupra împăratului de la miiazănoapte.

9. Şi va întra întru împărăţiia împăratului celui de la amiiazăzi şi se va întoarce la ţara sa.

10. Iar feciorii lui vor strînge nărod putêrnic şi mult şi va întra venind şi înnecînd şi va trêce. [11.] Şi se va pogorî

Capitolul al 11-lea

1. Şi eu în anul întîi al lui Cirus am stat spre a-i da putere şi spre a-l întări.

2. Iar acum adevăr îţi voi vesti. Iată, încă trei împăraţi se vor ridica în Persia, iar al patrulea va fi mai mare în bogăţie decît toţi; şi, după ce va fi el stăpîn pe bogăţia lui, se va ridica împotriva tuturor împărăţiilor elinilor.

3. Şi se va ridica un împărat puternic şi va avea stăpînie multă şi va face după voia sa.

4. Dar cînd va fi bine aşezată, împărăţia lui va fi sfărîmată şi va fi împărţită în cele patru vînturi ale cerului; dar nu la urmaşii lui, nici precum stăpînia lui pe care o avusese, pentru că împărăţia lui va fi smulsă şi va fi dată altora decît aceştia.

5. Şi se va întări împăratul de la miazăzi. Însă una dintre căpeteniile lui se va întări mai mult decît el şi va avea stăpînie multă, peste puterea lui.

6. Şi, după anii lui, se vor amesteca şi o fiică a împăratului de la miazăzi va intra la împăratul de la miazănoapte, ca să facă înţelegeri cu el, dar [ea] nu va ţine puterea braţului [ei], nici sămînţa lui nu va dăinui. Şi va fi predată ea şi cei care o aduceau, şi tînăra şi cel ce era mai tare decît ea.

7. Şi la vreme se va ridica [cineva] din floarea rădăcinii ei pe locul pregătit al lui şi va veni împotriva oştirii şi va intra în întăriturile împăratului de la miazănoapte şi se va lupta împotriva lor şi va fi mai tare.

8. Pînă şi pe dumnezeii lor, cu chipurile lor turnate, [şi] orice vas al lor de argint şi de aur vrednic de dorit le va duce, împreună cu cei robiţi, în Egipt; şi el va dăinui mai mult decît împăratul de la miazănoapte.

9. Şi va intra în împărăţia împăratului de la miazăzi; apoi se va întoarce în ţara sa.

10. Şi fiii lui vor aduna o mulţime de oştiri mari care va veni înaintînd [şi] potopind, şi va trece şi se va aşeza şi se va bate

ФПБ ДАНІ

Biblia 1688, p. 582, col. 1

ăг ща, пънѣ ла вѫртѹтѣ лѹй. Шн̀ сѣва сѣл
вѣтьчн̀ ѳпъра́тѹль а̑ѹстрѹлѹй шн̀ ва е̑шн̀ шн̀
сѣва ва́те кѹ ѳпъра́тѹль кръ̀вѣцѹлѹи, шн̀ ва пѹ
не гло́ате мѹ́лте шн̀ сѣвада̀ гло́ата ѳмжна
ăд лѹй. Шн̀ вала̀ гло́ата шн̀ сѣва ѳнъ́лца̀ н̑
нима лѹй шн̀ ва со̑борж зе́чи де ми́и шн̀ нѹ́сѣва
ăе ѳтърн̀. Шн̀ сѣва ѳтѹ́рна̀ ѳпъра́тѹль кри́
вѣцѹлѹи шн̀ ва а̑дѹ́че гло́атѣ манмѹ́лте де кѫ
ѳтѣю шн̀ ла сѣвѫ́ршѹль вре́милорь венѝворь ѳ
тръри кѹпѹтѣре ма́ре, шикѫ̀ а̑вѣ́ре мѹ́лте.
ăѕ Шн̀ ѳвре́миле а̑чѣ́лѣ мѹ́лци сѣвор̆ рѣдника̀ а̑сѹ
пра ѳпъра́тѹлѹи а̑ѹстрѹлѹи шн̀ фи́ѝй со̑морѣ
то́рнлорь норо́дѹлѹи тѣ́ѹ, рѣдника́севор̆ а̑ ѳтѣ
ăѕ рн̀ вед̆ре шн̀ во́рь слѣ́бн̀. Шн̀ ва ѳнтра̀ ѳпъра́
тѹль кри́вѣцѹлѹи шн̀ вакъ́рса̀ тѹ́рна́ре де пѣ
мжнтѣ, шн̀ вала̀ четъ́ци та́ри, шн̀ бра́цѹрнле
ѳпъра́тѹлѹи а̑ѹстрѹлѹи нѹ́вореста шн̀ сѣво́р̆ скѹ
ла̀ а̑ле́шѝй лѹй шн̀ нѹ́вафи пѹтѣ́ре а̑ста́рѣ.
ăѕ Шн̀ вафа́че че́л че ѳтръ кѣтръ е̑ль дѹпъ во́м
лѹй шн̀ нѹ́вафи сѣстѣ ѳнаи́нтѣ фе̑цїй лѹй шн̀
васта̀ ѳтъмжнтѹль сабѝрѹлѹи шн̀ сѣва сѣвжр̆
ăѕ шн̀ ѳмжна лѹй. Шн̀ вапѹ́не фа́ца лѹй е̑ѳ
тре кѹвжртѹтѣ а̑то́атѣ ѳтъръцїм лѹй, шн
дирепта́те то́ате ѳпреѹ́нѣ кѹ е̑ль вафа́че, шн̀
фа́та мѹ́ерилорь вада̀ лѹй сѣ со̑стри́че прѐ шн̀
ăй нѹ́ва рѣмжнѣ шн̀ нѹ́ вафи а̑лѹй. Шн̀ ва ѳ
то́арче фаца лѹй ла со̑стро́ле шн̀ ва ала̀ мѹ́лте
шн̀ ва ѳчета̀ прѐ вожѝри де со̑кара лсо́рь ѳсѣ со̑ка
ăл ра лѹй ѳто́арчесѣва ла е̑ль. Шн̀ ва ѳто́арче
фа́ца лѹй ла пѹтѣ́рѣ пъмжнтѹлѹи лѹй, шн̀ ва
ăк сльѣ́н̀, шн̀ вакъдѣ́, шн̀ нѹ́сѣва а̑фла̀. Шн̀ сѣ
ва скѹла̀ де́н рѣдъчи́на лѹй со̑дра́слѣ де ѳтъръ
ци́е пре́сте гѣтѝнѣ лѹй ѳдирепти́нд̆ь, фѣкжд̆ь
мъри́нѣ ѳтъръци́ей шн̀ ѳзи́леле а̑чѣ́лѣ сѫ́пасе
ва шинѫ̀ ѳтрѫ со̑ра́зе нѝчи кѹ рѣзбо́ю.
ăа Ста́ва пре гѣтѝнѣ лѹй со̑кържтѹса́ѹ, шн̀ на́ѹ
да́т а̑сѫ́пра лѹй мъри́ре де ѳтъръци́е, шн̀ вабе
нѝ кѹвѹ́нѣ Тоѝмѣ́лѣ, шн̀ ва ѳтърн̀ ѳпърци́нле
ăв кѹ а̑лѹнекъ́ри. Шн̀ бра́цѹрнле че́лѹи че ѳнѣ́кѣ
сѣво́рь ѳ нека̀ де кѣтръ фа́ца лѹй, шн̀ сѣво́р̆ ѯдро
би шн̀ повъцѹнто́рюль фѣтъдѹи́нцїй.
ăг Шн̀ де́нтрѹ а̑местекѣтѹ́рѣ вафа́че хнклешѹ́гѣ
тѣтжнѣсѹ, шн̀ сѣва сѫ́н шн̀ сѣва ѳтърн̀
ăд пре́сте е̑ль кѹпѹци́нѣ ли́мбѣ. Шн̀ кѹвѹ́нѣ
тоѝмѣ́лѣ шн̀ ѳтрѫ че́ле де а̑про́апе цѣ́рь вабенѝ
шива̀ фа́че ка́реле на́ѹ фѣкѹ́тѣ пърѝнцїй лѹй, шн̀
пъри́нцїй пъри́нцилорь лѹй, пра́де шн̀ пле́нѹрн
шн̀ а̑вѣ́рѣ лсо́рь варъснпѝ, шн̀ пре́сте е̑гѹ́петѣ ва
гжндѝ гжндѹрнле лѹй пънѣ ла со̑врѣ́ме.
ăе Шн̀ сѣва рѣдника̀ пѹтѣ́рѣ лѹй, шн̀ ѝнима лѹй
пре́сте ѳпъра́тѹль а̑ѹстрѹлѹи кѹ пѹтѣ́ре ма́ре
шн̀ ѳпъра́тѹль а̑ѹстрѹлѹи вада̀ рѣзбо́ю шн̀ кѹ
пѹтѣ́ре ма́ре шн̀ та́ре фо́арте, шн̀ нѹ́бласта̀,
кѣчи во́рь гжндѝ а̑сѹ́пра лѹй гжндѹри.
ăѕ Шн̀ во́р̆ мжнка̀ че́ле че требуе́ску а̑мелѹй шн̀ во́
сфѣржма̀ прѐ е̑ль, шн̀ пѹтѐри ва а̑копери шн̀ во́р̆
ăѕ кѣдѣ рѣници мѹ́лци. Шн̀ а̑мжндо́и ѳпъра
ци́й ѝнимиле лсо́рь спрѐ викленѝе, шн̀ ла со̑ма́сте
мынчѝни во́рь гро́ѣн̀, шн̀ нѹ́сѣва ѳдирепта̀ кѣчи

şta, pînă la vîrtutea lui.

11. Şi să va sălbătăci împăratul austrului şi va ieşi şi să va bate cu împăratul crivăţului şi va pune gloată multă şi să va da gloata în mîna lui.

12. Şi va lua gloata şi să va înălţa inima lui. Şi va oborî zeci de mii şi nu să va întări.

13. Şi să va înturna împăratul crivăţului şi va aduce gloată mai multă decît întîiu. Şi la săvîrşitul[17] vremilor veni-vor întrări cu putére mare şi cu avére multă.

14. Şi în vremile acélea mulţi să vor rădica asupra împăratului austrului, şi fiii omorîtorilor norodului tău rădica-se-vor a întări vedére, şi vor slăbi.

15. Şi va întra împăratul crivăţului şi va vărsa turnare de pămînt şi va lua cetăţi tari, şi braţurile împăratului austrului nu vor sta; şi să vor scula aleşii lui, şi nu va fi putére a starea.

16. Şi va face cel ce întră cătră el după voia lui, şi nu va fi să stea înaintea fêţii lui. Şi va sta în pămîntul Savírului şi să va săvîrşi în mîna lui.

17. Şi va pune faţa lui să între cu vîrtutea a toată împărăţiia lui şi direptate toate împreună cu el va face. Şi fata muierilor va da lui să o strice pre ea, şi nu va rămînea şi nu va fi a lui.

18. Şi va întoarce faţa lui la ostroave şi va lua multe şi va înceta pre boiêri de ocara lor; însă ocara lui întoarce-să-va la el.

19. Şi va întoarce faţa lui la putêrea pămîntului lui; şi va slăbi şi va cădea şi nu să va afla.

20. Şi să va scula den rădăcina lui odraslă de împărăţie preste gătirea lui îndireptînd, făcînd mărirea împărăţiei; şi în zilele acélea surpa-se-va, şi nu întru obraze, nici cu războiu.

21. Sta-va pre gătirea lui, ocărîtu-s-au şi n-au dat asupra lui mărire de împărăţie; şi va veni cu bună tocmeală şi va întări împărăţiile cu alunecări.

22. Şi braţurile celui ce îneacă să vor îneca de cătră faţa lui, şi să vor zdrobi, şi povăţuitoriul făgăduinţii.

23. Şi dentru amestecătură va face hicleşug tătîni-său; şi să va sui şi să va întări preste el cu puţină limbă.

24. Şi cu bună tocmeală şi întru cêle de aproape ţări va veni şi va face carele n-au făcut părinţii lui şi părinţii părinţilor lui, prade şi pleanuri şi avêrea lor va răsipi şi preste Eghípet va gîndi gîndurile lui pînă la o vrême.

25. Şi să va rădica putêrea lui şi inima lui preste împăratul austrului cu putére mare, şi împăratul austrului va da războiu şi cu putére mare şi tare foarte; şi nu va sta, căci vor gîndi asupra lui gînduri.

26. Şi vor mînca cêle ce trebuiescu ale lui şi vor sfărîma pre el şi puteri va acoperi şi vor cădea răniţi mulţi.

27. Şi amîndoi împăraţii — inimile lor spre viclenie şi la o masă minciuni vor grăi; şi nu să va îndirepta, căci /

Ms. 45, p. 685-686

pînă la vîrtutea lui.

11. Şi să va sălbătăci împăratul austrului şi va ieşi şi să va bate cu împăratul crivăţului şi va pune gloată multă şi să va da gloata întru mîna lui.

12. Şi va lua gloata şi să va înălţa inima lui. Şi va oborî dzeci de mii şi nu să va întări.

13. Şi să va înturna împăratul crivăţului şi va aduce gloată mai multă decît întîi. Şi la săvîrşitul vremilor veni-vor[90] întrări[91] cu putêre mare şi cu avêre multă.

14. Şi întru vremile acêlea mulţi să vor rădica pre împăratul austrului, şi fiii omorîtorilor nărodului tău rădica-să-vor a întări vedêre, şi vor slăbi.

15. Şi va întra împăratul crivăţului şi va vărsa turnare de lut şi va lua cetăţi tari, şi braţele împăratului austrului nu vor sta; şi să vor scula aleşii lui, şi nu va fi vîrtute a starea.

16. Şi va face cel ce întră cătră el după voia lui, şi nu va fi să stea înaintea fêţei lui. Şi va sta întru pămîntul Savir şi să va săvîrşi întru mîna lui.

17. Şi va pune faţa lui să între cu vîrtutea a toată împărăţiia lui şi drêpte toate împreună cu el va face. Şi fata a muierilor da-va lui să o strice pre ea, şi nu va rămînea şi nu lui va fi.

18. Şi va întoarce faţa lui la ostroave şi va lua multe şi va înceta boiêri de ocara lor; însă ocara lui înturna-să-va lui.

19. Şi va întoarce faţa lui la vîrtutea pămîntului; şi va slăbi şi va cădea *[686/1]* şi nu să va afla.

20. Şi să va scula dentru rădăcina lui răsad de împărăţie preste gătirea lui, îndreptînd, făcînd mărirea împărăţie; şi întru dzilele acêlea surpa[92]-să-va, şi nu întru obraze, căci cu război.

21. Sta-va prestă gătirea lui, ocărîtu-s-au şi n-au dat preste el mărire de împărăţie; şi va veni cu bună tocmală şi va întări împărăţiile cu alunecările.

22. Şi braţurile celuia ce îneacă să vor îneca de cătră faţa lui, şi să vor zdrobi, şi povăţuitoriul făgăduinţei.

23. Şi dentru împreună-amestecărilor părintelui lui va face meşteşug[93]; şi să va sui şi să va întări prestă el cu puţină limbă.

24. Şi cu bună tocmală şi întru cêle de aproape ţări va veni şi va face carele n-au făcut părinţii lui şi părinţii părinţilor lui, pradă şi pleanuri şi avêrea lor va răşchira şi preste Éghipt va gîndi gîndurile pînă la vrême.

25. Şi să va rădica vîrtutea lui şi inima lui preste împăratul austrului cu tărie mare, şi împăratul austrului va împreuna război şi cu putêre mare şi tare foarte; şi nu va sta, căci vor gîndi prestă el gînduri.

26. Şi vor mînca cêle ce tribuiesc ale lui şi vor sfărîma pre el şi puteri va acoperi şi vor cădea răniţi mulţi.

27. Şi amîndoi împăraţii — inimile lor spre viclenie şi la o masă minciunoasă vor grăi; şi nu să va îndrepta, căci

Ms. 4389, p. 831-832

pînă la tăriia lui

11. Şi se va mîniia împăratul de la amiiazăzi şi se va întoarce să se bată cu împăratul de la miiazănoapte şi va găti nărod mult şi se va da tabăra în mîinile lui.

12. Şi va robi tabăra şi se va veseli inima lui. Şi va birui întunêrece, iar nu se va întări.[171]

13. Şi se va întoarce împăratul cel de la miiazănoapte şi va găti oaste multă, mai mare decît dentîi. Şi în sfîrşitul vremilor va veni spre întrări cu putêre mare şi cu avuţie multă.

14. [172]Şi într-acêle vremi se vor scula mulţi asupra împăratului de la amiiazăzi, şi feciorii rîsipirii nărodului tău se vor rîdica ca să-mi umple vedêrea, şi vor slăbi.

15. Şi va veni împăratul de la miiazănoapte şi va vărsa pre ţărînă şi va lua cetăţi tari şi braţul împăratului de la miiazănoapte nu va sta; şi se vor scula aleşii lui, şi nu va fi vîrtute ca să stea.

16. Şi va face cel ce va veni asupra lui precum va fi voia lui, şi nu va fi cine să stea împotriva fêţei lui. Şi va sta pre pămînt Gaveir[173] şi se va sfîrşi în mîinile lui.

17. Şi va pune faţa sa să între întru toată putêrea împărăţiei lui şi va face direpţ cu dînsul. Şi pre fata muierilor o va da lui să se culce cu dînsa şi să nu mai fie a lui şi să nu mai lăcuiască la dînsul.

18. Şi va întoarce faţa sa spre ostrove şi va lua multe şi va stinge pre domn ocara lui; însă ocara lui se va întoarce într-însul.

19. Şi va întoarce faţa sa spre întărirea ţării sale; şi va slăbi şi va cădea şi nu se va afla.[174]

20. Şi se va scula den rădăcina lui împărăţie pre gătirea lui, îndireptînd şi făcînd slavă împărăţiei; şi într-acêleaşi zile se va surpa, şi în fêţe[175], nici în războiu.

21. Şi va sta întru gătirea lui[176] ocărît şi n-au dat lui mărirea împărăţiei şi va veni cu spor şi cu biruinţa împărăţiei cu înşălăciuni.

22. Şi braţele celui ce va înneca se vor înneca de faţa lui, şi se vor frînge, şi căpeteniia făgăduinţei.

23. Şi după *[832/1]* prietnicie va face spre dînsul hicleşug; şi se va sui şi-l va birui cu puţinel nărod.

24. Şi va veni cu ţinuturile cêle mai bune şi va face cêle ce n-au făcut părinţii lui şi părinţii părinţilor lui; şi va împărţi lumea cu robii şi cugetul lui va cugeta asupra Eghípetului; ce şi aceasta, pînă la o vrême.

25. Şi se va scula vîrtutea lui şi inima lui asupra împăratului de la amiiazăzi în putêre mare, iar împăratul de la amiiazăzi va face cu dînsul războiu, cu putêre foarte mare şi tare; iar nu vor sta, că vor face asupra lui sfaturi.

26. Şi vor mînca cu dînsul pîine şi-l vor surpa şi putêrea lui o vor rîsipi şi vor cădea ucişi mulţi.[177]

27. Şi vor fi inimile amînduror împăraţilor în hicleşug şi la o masă vor grăi minciună; şi nu[178] se va îndiripta, că

Versiunea modernă

cît va avea putere.

11. Şi se va înfuria sălbatic împăratul de la miazăzi şi va ieşi şi va purta război împotriva împăratului de la miazănoapte şi va face să se ridice o mulţime mare, dar mulţimea va fi dată în mîna lui.

12. Şi va birui mulţimea şi se va trufi inima lui. Şi va doborî zeci de mii, dar nu se va dovedi mai tare.

13. Căci împăratul de la miazănoapte se va întoarce şi va aduce mulţime mare, peste cea dintîi. Şi la sfîrşitul vremurilor [acelora], o oştire cu putere mare şi cu multă bogăţie va veni împotrivă cotropind.

14. Căci în vremurile acelea mulţi se vor ridica împotriva împăratului de la miazăzi, şi fiii celor care au pustiit poporul tău se vor ridica pentru a întări vedenia, dar vor slăbi.

15. Şi va năvăli împăratul de la miazănoapte şi va înălţa o movilă şi va lua cetăţi puternice, şi braţele împăratului de la miazăzi nu[-i] vor ţine piept; şi se vor ridica cei aleşi ai lui, dar nu vor avea putere să ţină piept.

16. Şi va face cel care pornise împotriva lui după voia sa, şi nu este nimeni care să stea înaintea feţei lui. Şi se va opri în ţara Sabir şi va fi nimicită în mîna lui.

17. Şi va rîndui ca faţa lui să intre cu puterea a toată împărăţia lui şi de îndată toate se vor alătura lui. Şi o fiică a femeilor va da lui ca să o strice, dar nu va rămîne şi nu va fi a lui.

18. Şi îşi va întoarce faţa lui spre insule şi va cuceri multe şi pe căpetenii le va opri din ocara lor; totuşi ocara lui se va întoarce împotriva lui.

19. Şi îşi va întoarce faţa lui către tăria ţării sale. Dar va slăbi şi va cădea şi nu va [mai] fi aflat.

20. Şi se va ridica din rădăcina lui o odraslă împărătească pe locul pregătit lui, dînd la o parte, silindu-se după slava de împărat. Dar în zilele acelea va fi zdrobit, însă nu pe faţă, nici în război.

21. [Altineva] va sta pe locul pregătit lui, [dar] a fost dispreţuit şi nu i-au dat slava de împărat; însă va veni în bunăstare şi se va înstăpîni pe domnie prin vicleşuguri.

22. Şi braţele celui care potopea vor fi potopite de la faţa lui, şi vor fi zdrobite, şi [va fi zdrobită] o căpetenie a legămîntului.

23. Şi, din pricina înţelegerilor tatălui său, va face vicleşug. Şi se va ridica şi va birui cu un neam mic.

24. Şi va veni în bunăstare şi în ţinuturile învecinate. Şi va face cele pe care nu le-au făcut părinţii săi şi părinţii părinţilor săi, astfel încît le va împrăştia agoniseala din jaf şi prăzi şi avut. Va urzi gînduri împotriva Egiptului, dar pînă la o vreme.

25. Şi se va ridica tăria lui şi inima lui împotriva împăratului de la miazăzi cu oştire mare, şi împăratul de la miazăzi se va prinde în război cu o oştire mare şi tare foarte, dar nu va ţine piept, pentru că vor urzi gînduri împotriva lui.

26. Şi vor mînca proviziile lui şi-l vor zdrobi şi[-i] vor potopi oştirile şi mulţi răniţi vor cădea.

27. Însă amîndoi împăraţii [vor fi cu] inimile [înclinate] spre viclenie şi la aceeaşi masă minciuni vor grăi, dar nu vor izbîndi, pentru că

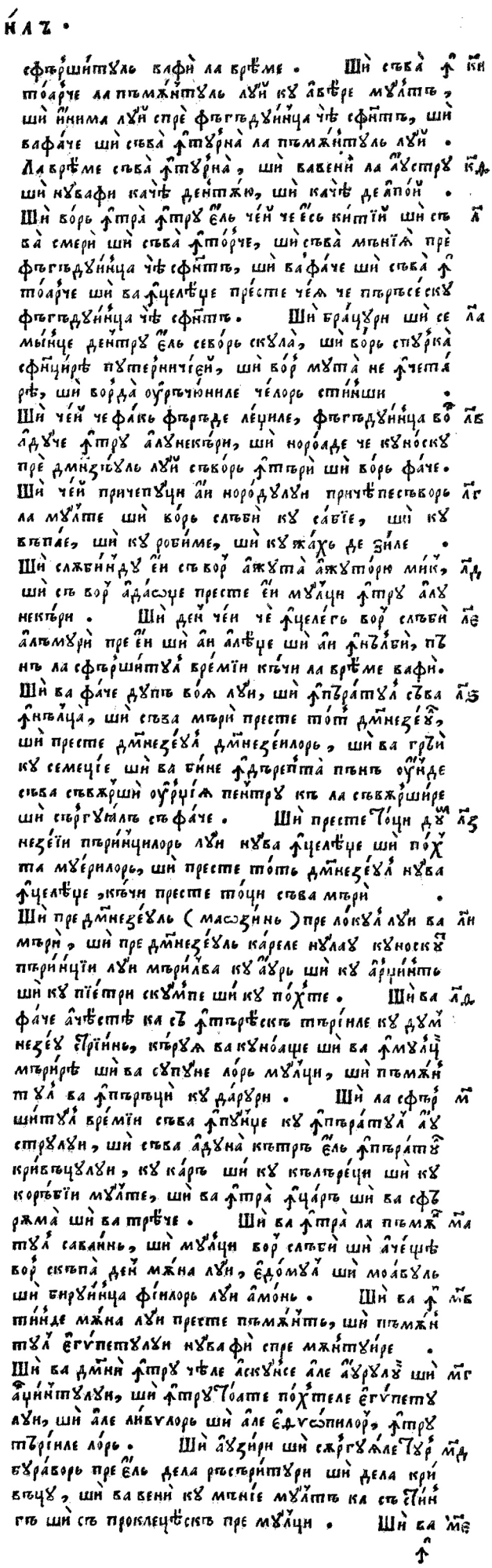

Biblia 1688, p. 582, col. 2

sfîrşitul va fi la vrême.

28. Şi să va întoarce la pămîntul lui cu avêre multă şi inima lui — spre făgăduinţa cea sfîntă; şi va face şi să va înturna la pămîntul lui.

29. La vrême să va înturna şi va veni la austru, şi nu va fi ca cea dentîiu şi ca cea de apoi.

30. Şi vor întra întru el cei ce ies chítii, şi să va smeri. Şi să va întoarce şi să va mîniia pre făgăduinţa cea sfîntă; şi va face şi să va întoarce şi va înţelêge preste ceia ce părăsescu făgăduinţa cea sfîntă.

31. Şi braţuri şi seminţe dentru el se vor scula şi vor spurca sfinţirea puterniciei şi vor muta neîncetarea şi vor da urîciunile celor stinşi.

32. Şi cei ce fac fărădelegile făgăduinţa vor aduce întru alunecări, şi noroade ce cunoscu pre Dumnezăul lui să vor întări şi vor face.

33. Şi cei pricepuţi ai norodului pricêpe-să-vor la multe; şi vor slăbi cu sabie şi cu văpaie şi cu robime şi cu jah de zile.

34. Şi slăbindu ei, să vor ajuta ajutoriu mic, şi să vor adaoge preste ei mulţi întru alunecări.

35. Şi den cei ce înţeleg vor slăbi, a lămuri pre ei şi a-i alêge şi a-i înălbi pînă la sfîrşitul vremii, căci la vrême va fi.

36. Şi va face după voia lui şi împăratul să va înălţa şi să va mări preste tot dumnezeul şi preste Dumnezeul dumnezeilor şi va grăi cu semeţie; şi va bineîndărepta, pînă unde să va săvîrşi urgiia, pentru că la săvîrşire şi sîrguială să face.

37. Şi preste toţi dumnezeii părinţilor lui nu va înţelêge, şi pohta muierilor, şi preste tot dumnezeul nu va înţelêge, căci preste toţi să va mări.

38. Şi pre dumnezeul (maozín) pre locul lui va mări, şi pre dumnezeul carele nu l-au cunoscut părinţii lui mări-l-va cu aur şi cu argint şi cu pietri scumpe şi cu pohte.

39. Şi va face acêstea ca să întărească tăriile cu dumnezeu striin, căruia va cunoaşte, şi va înmulţi mărirea şi va supune lor mulţi şi pămîntul va împărăţi cu daruri.

40. Şi la sfîrşitul vremii să va împunge cu împăratul austrului şi să va aduna cătră el împăratul crivăţului cu cară şi cu călăreţi şi cu corăbii multe. Şi va întra în ţară şi va sfărîma şi va trêce.

41. Şi va întra la pămîntul Savaín, şi mulţi vor slăbi; şi aceştia vor scăpa den mîna lui: Edómul şi Moávul şi biruinţa fiilor lui Amón.

42. Şi va întinde mîna lui preste pămînt, şi pămîntul Eghípetului nu va fi spre mîntuire.

43. Şi va domni întru cêle ascunse ale aurului şi argintului şi întru toate pohtele Eghípetului şi ale lívilor şi ale ethiopilor întru tăriile lor.

44. Şi auziri şi sîrguiêle turbura-vor pre el de la răsărituri şi de la crivăţu; şi va veni cu mînie multă ca să stingă şi să procleţească pre mulţi.

45. Şi va //

Ms. 45, p. 686-687

săvîrşirea-i la vrême.

28. Şi să va întoarce la pămîntul lui cu avêre multă şi inima lui — preste făgăduinţa sfîntă; şi va face şi să va înturna la pămîntul lui.

29. La vrême să va înturna şi va veni la austru, şi nu va fi ca cea dentîi şi ca cea de apoi.

30. Şi vor întra întru el cei ce ies chítii, şi să va smeri. Şi să va întoarce şi să va mîniia preste făgăduinţa sfîntă; şi va face şi să va întoarce şi va înţelêge preste ceia ce părăsesc făgăduinţa sfîntă.

31. Şi braţuri şi sămînţe dentru el să vor scula şi vor spurca sfinţenia puterniciei şi vor muta neîncetarea *[686/2]* şi vor da urîciunile celor stinşi.

32. Şi cei ce fărălegiuiesc făgăduinţa vor aduce întru alunecări, şi năroade ce cunoscu pre Dumnedzăul lui să vor întări şi vor face.

33. Şi cei pricepuţi a nărodului pricêpe-vor la multe; şi vor slăbi cu sabie şi cu pară şi cu robime şi cu jaf al dzilelor.

34. Şi slăbind ei, vor ajuta ajutor mic, şi să vor adaoge prestă ei mulţi întru lunecări.

35. Şi dentru cei ce înţeleg slăbi-vor, a-i lămuri pre ei şi a-i alêge şi a-i înălbi pînă la a vremii săvîrşit, căci — la vrême.

36. Şi va face după voia lui şi împăratul să va înălţa şi să va mări preste tot dumnedzăul şi preste Dumnedzăul dumnedzăilor ⌊şi⌋ va grăi sămêţe[94]; şi va bineîndrepta, pînă unde să va săvîrşi urgiia, pentru că la săvîrşire şi sîrguiêle face-să.

37. Şi preste toţi dumnedzăii părinţilor lui nu va înţelêge, şi pofta muierilor, şi preste tot dumnedzăul nu va înţelêge, căci preste toţi să va mări.

38. Şi pre dumnedzăul maozin pre locul lui va mări, şi pre dumnedzăul carele nu l-au cunoscut părinţii lui mări-l-va cu aur şi cu argint şi cu piatră scumpă şi cu pofte.

39. Şi va face săpăturilor scăpărilor cu dumnedzău striinu, căruia va cunoaşte, şi va înmulţi mărirea şi va supune lor mulţi şi pămîntul va împărţi cu daruri.

40. Şi întru a vremii săvîrşire să va împunge cu împăratul austrului şi să va aduna cătră el împăratul crivăţului cu cară şi cu călăreţi şi cu corăbii multe. Şi va întra la pămînt şi va sfărîma şi va trêce.

41. Şi va întra la pămîntul Savvain, şi mulţi vor slăbi; şi aceştia vor scăpa dentru mîna lui: Edom şi Moav şi începătura fiilor Ammon.

42. Şi va întinde mîna lui preste pămînt, şi pămîntul Eghíptului nu va fi spre mîntuire.

43. Şi va domni întru cêle ascunse a aurului şi a argintului şi întru toate poftele a Eghíptului şi a livilor şi a ethiopilor întru tăriile lor.

44. Şi audzuri şi sîrguiêle turbura-vor *[687/1]* pre el de la răsărituri şi de la crivăţ; şi va veni cu mînie multă ca să stingă şi să procleţască pre mulţi.

45. Şi va

Ms. 4389, p. 832

încă iaste sfîrşitul într-altă vrême.

28. Şi se va întoarce în ţara sa cu avuţie multă şi inima lui — asupra făgăduinţei cei sfinte; şi va face şi se va întoarce în ţara sa.

29. [179](La vrême se va întoarce şi va veni spre amiiazăzi, şi nu va fi cea mai dentîi asêmene[180] cei mai de pre urmă.)

30. Şi vor vini asupra lui [trierii şi romanii][181], şi se va smeri. Şi se va întoarce şi se va mîniia pre făgăduinţa sfinţirei; şi va face, întoarce-se-va şi va gîndi spre făgăduinţele care au rămas ale sfinţirii.

31. Şi se va rîdica dentr-însul braţ şi seminţie şi va pîngări sfinţirea tăriei şi va muta curăţirile şi vor da într-însa urîciunea pustiirei.

32. Şi cei necuraţi vor aduce făgăduinţă cu înşălăciune, iar nărodul cel ce va cunoaşte pre Dumnezeul său se[182] va întări şi va face.[183]

33. Şi cei chibzuiţi întru nărod vor chibzui multe; şi vor slăbi în sabie şi în văpaie şi în robie şi în jaful zilelor.

34. Iar deaca vor slăbi, li se va ajuta ajutor puţinel, şi se vor adaoge lor mulţi întru înşălăciune.

35. Şi dentru cei chibzuiţi vor slăbi, ca să-i lămurească şi să-i aleagă şi să-i înălbească[184] pînă la sfîrşitul vremii, că de-acii va fi altă vrême.

36. Şi va face împăratul cum va fi voia lui şi se va mări şi se va înălţa asupra a tot dumnezeul şi asupra Dumnezeului dumnezeilor va grăi măriri[185]; şi va îndirepta pînă ce se va umplea mîniia, că iaste sfîrşirea degrabă.

37. Şi nu va gîndi de Dumnezeul părinţilor lui, şi va fi în poftele muierilor, şi de dumnezei nu-i va fi *[832/2]* grijă, că se-au sculat asupra tuturor.

38. Iar pre dumnezeul Moazei în locul lui se va slăbi, şi pre dumnezeul cel ce nu l-au cunoscut părinţii lui va mări cu aur şi cu argint şi cu pietri scumpe şi cu chibzuială[186].

39. Şi va face tăriilor scăpare cu alt dumnezeu, care l-au cunoscut, şi va mulţi slava şi va da lor biruinţă întru mulţi şi pămîntul îl va împărţi în daruri.[187]

40. Iar în vrêmea sfîrşitului se va pogorî asupra lui împăratul de la miiazănoapte[188] cu arme şi cu călăreţi şi cu corăbii multe. Şi va întra în ţară şi va rîsipi şi va fărîma şi va trêce.

41. Şi va întra în ţara despre miiazănoapte[189], iar aceştia înşişi se vor mîntui den mîinile lui: Edómul şi Moávul şi începătura feciorilor lui Ammon.

42. Şi au întins mîna sa pre ţări, şi ţara Eghípetului n-au scăpat.

43. Şi va începe a stăpîni preste cămările cêle cu aur şi cu argint şi preste toate cêle scumpe ale Eghípetului şi va trêce preste Líviia şi preste Ţara Harăpească şi preste tăriile lor.

44. Şi-l vor turbura veşti şi pripe de la răsărit şi de la miiazănoapte; şi va veni cu mînie multă ca să piiarză şi să concenească pre mulţi.

45. Şi va

Versiunea modernă

sfîrşitul [va fi tot] la vremea [lui].

28. Şi se va întoarce cu multă bogăţie în ţara lui, iar inima lui — împotriva legămîntului sfînt. Şi va face [aşa] şi se va întoarce în ţara lui.

29. La o vreme se va întoarce şi va veni spre miazăzi, dar nu va fi şi cea din urmă [venire] precum prima.

30. Şi chiţii vor porni împotriva lui, ieşind [cu corăbiile], şi va fi umilit. Şi se va întoarce şi se va mînia împotriva legămîntului sfînt. Şi va face [astfel] şi se va întoarce şi se va înţelege cu cei care au lepădat legămîntul sfînt.

31. Şi braţe şi odrasle se vor ridica din el şi vor pîngări lăcaşul cel sfînt al puterniciei şi vor înlătura jertfa cea neîntreruptă şi vor pune [în loc] urîciunea nimicirilor.

32. Şi cei care fac nelegiuiri vor aduce prin vicleşuguri un legămînt, dar un popor [de oameni] care cunosc pe Dumnezeul lor va fi mai tare şi va face.

33. Şi cei pricepuţi din popor vor avea pricepere la multe, dar vor fi slabi din pricina sabiei şi a flăcării şi a robiei şi a jafului vreme de [cîteva] zile.

34. Şi slăbind ei, vor fi ajutaţi cu ajutor puţin, dar mulţi li se vor adăuga cu viclenii.

35. Şi dintre cei pricepuţi vor slăbi, ca să-i lămurească pe ei în foc şi să-i aleagă şi să-i albească pînă în vremea sfîrşitului, căci pentru o vreme [va fi acesta].

36. Şi împăratul va face după voia lui şi va fi înălţat şi va fi mărit deasupra oricărui dumnezeu şi deasupra Dumnezeului dumnezeilor şi va grăi cu semeţie. Şi va propăşi pînă cînd mînia va ajunge la capăt, căci va ajunge la capăt şi la nelinişte.

37. Şi nu va lua seama la nici unul din dumnezeii părinţilor lui, nici la dorinţa femeilor, şi nu va lua seama la nici un dumnezeu, pentru că va fi mărit deasupra tuturor.

38. Şi va slăvi pe un dumnezeu *maozin* în locul lui, şi pe un dumnezeu pe care nu l-au cunoscut părinţii lui îl va slăvi cu aur şi cu argint şi cu piatră preţioasă şi cu odoare.

39. Şi în cetăţi de scăpare va face [astfel] cu un dumnezeu străin, pe care îl va recunoaşte, şi [îi] va înmulţi slava, le va supune lor pe mulţi şi va împărţi pămînt în danii.

40. Şi la sfîrşitul vremii se va lua în coarne cu împăratul de la miazăzi, iar împăratul de la miazănoapte va veni împotriva lui cu care de război şi cu călăreţi şi cu corăbii multe. Şi va intra în ţară şi va sfărîma şi va trece.

41. Şi va intra în ţara *Savain*, şi mulţi vor slăbi, şi vor fi izbăviţi din mîna lui aceştia: Edom şi Moab şi conducerea fiilor lui Amon.

42. Şi va întinde mîna lui asupra ţării, şi ţara Egiptului nu va scăpa.

43. Şi se va înstăpîni asupra ascunzătorilor de aur şi de argint şi asupra tuturor odoarelor Egiptului şi ale Libiei şi ale Etiopiei din locurile lor întărite.

44. Dar zvonuri şi nelinişti îl vor tulbura de la răsărit şi de la miazănoapte. Şi va veni cu mînie mare să-i nimicească şi să-i dea pieirii pe mulţi.

45. Şi va

Biblia 1688, p. 583, col. 1

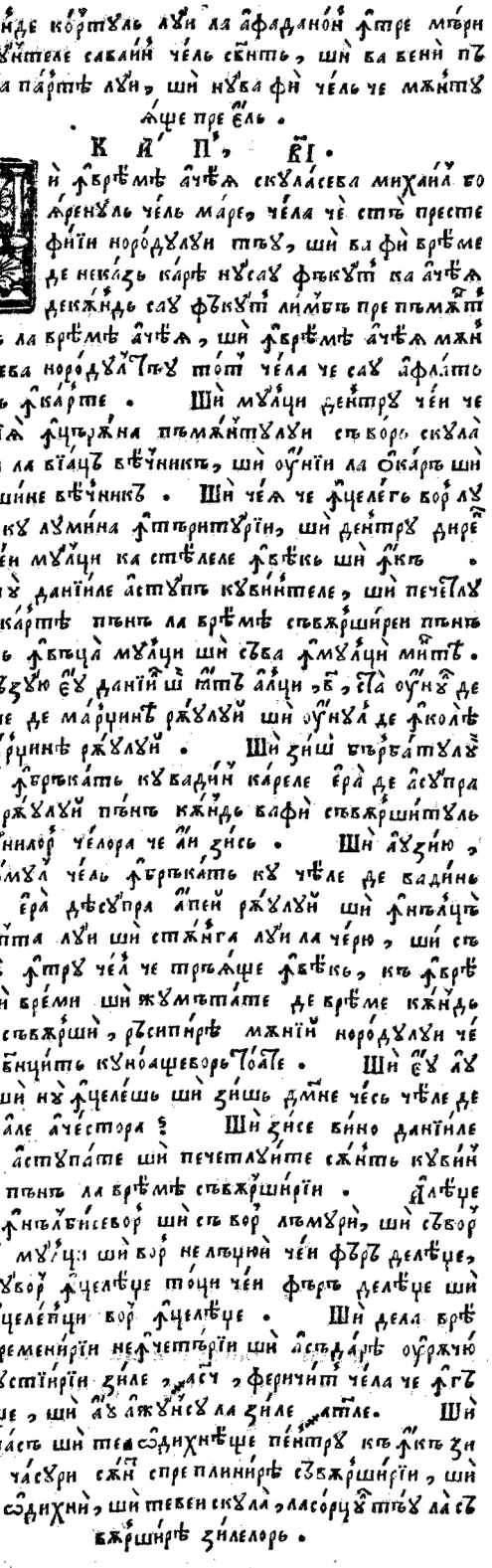

întinde cortul lui la afadanón între mări, la muntele Savaín cel svînt; şi va veni pînă la partea lui şi nu va fi cel ce mîntuiêşte pre el.

Cap 12

1. Şi în vrêmea acêea, scula-se-va Mihaíl, boiêrenul cel mare, cela ce stă preste fiii norodului tău; şi va fi vrême de necaz carea nu s-au făcut ca acêea de cînd s-au făcut limbă pre pămînt pînă la vrêmea acêea. Şi în vrêmea acêea mîntui-se-va norodul tău, tot cela ce s-au aflat scris în carte.

2. Şi mulţi dentru cei ce dormiia în ţărîna pămîntului să vor scula, unii la viaţă vêcinică, şi unii la ocară şi la ruşine vêcinică.

3. Şi ceia ce înţeleg vor lumina cu lumina întăriturii, şi dentru direpţii cei mulţi — ca stêlele în veac şi încă.

4. Şi tu, Daniíle, astupă cuvintele şi pecetluiêşte cartea pînă la vrêmea săvîrşirei, pînă să vor învăţa mulţi şi să va înmulţi mintea.»

5. Şi văzuiu eu, Daniil, şi, iată, alţi 2 sta, unul dencoace de marginea rîului şi unul dencolea de marginea rîului.

6. Şi ziş bărbatului celui îmbrăcat cu vadín, carele era deasupra apei rîului: «Pînă cînd va fi săvîrşitul minunilor celora ce ai zis?»

7. Şi auziiu pre omul cel îmbrăcat cu cêle de vadín, carele era deasupra apei rîului, şi înălţă direapta lui şi stînga lui la ceriu şi să jură întru cel ce trăiêşte în veac că în vrême şi vremi şi jumătate de vrême; cînd să va săvîrşi răsipirea mînii norodului celui svinţit cunoaşte-vor toate.

8. Şi eu auziiu, şi nu înţeleş; şi ziş: «Doamne, ce-s cêle de apoi ale acestora?»

9. Şi zise: «Vino, Daniíle, căci astupate şi pecetluite sînt cuvintele pînă la vrêmea săvîrşirii.

10. Alêge-se-vor, înălbi-se-vor şi să vor lămuri şi să vor svinţi mulţi şi vor nelăgiui cei fără de lêge şi nu vor înţelêge toţi cei fără de lêge, şi cei înţelepţi vor înţelêge.

11. Şi de la vrêmea premenirii neîncetării şi a să darea urîciunea pustiirii — zile 1290. Fericit cela ce îngăduiêşte şi au ajunsu la zile 1335!

12. Şi tu pasă şi te odihnêşte, pentru că încă zile şi ceasuri sînt spre plinirea săvîrşirii, şi te vei odihni şi te vei scula la sorţul tău la săvîrşirea zilelor.»”

Ms. 45, p. 687

înfige cortul lui afadanon între mijlocul mărilor, la măgura Savain cea sfîntă; şi va veni pînă la partea lui, şi nu va fi cel ce izbăvêşte pre el.

Cap 12

1. Şi întru vrêmea acêea, scula-să-va Mihail, boiêrinul cel mare, cela ce stă preste fiii nărodului tău; şi va fi vrême de năcaz ca carea nu s-au făcut de cînd s-au făcut limbă pre pămînt pînă la vrêmea acêea. Şi întru vrêmea acêea mîntui-să-va nărodul tău, tot cel ce s-au aflat scris întru carte.

2. Şi mulţi dentru ceia ce dormu întru ţărna pămîntului să vor scula, [95]unii la viaţă vêcinică, şi unii la ocară şi la ruşine vêcinică.

3. [96]Şi cei ce înţeleg lumina-vor ca lumina întăriturei, şi dentru drepţii cei mulţi — ca stêlele în vac şi încă.

4. Şi tu, Daniil, astupă cuvintele şi pecetluiêşte cartea pînă la a vremii săvîrşire, pînă să vor învăţa mulţi şi să va înmulţi mintea.»

5. Şi văzuiu eu, Daniil, şi, iată, alţi doi sta, unul dencoace de marginea rîului şi unul dencolea de marginea rîului.

6. Şi dziş bărbatului celui îmbrăcat vaddin, carele era deasupra apei rîului: «Pînă cînd săvîrşitul cărora ai spus minuni?»

7. [97]Şi audzii omului celui îmbrăcat cêle vaddin, carele era deasupra apei rîului, şi înălţă dreapta lui şi stînga lui în cer şi să jură întru cel ce custă în vac că în vrême şi vremi şi jumătate de vrême; cînd să va[98] săvîrşi răsîpirea a mîniei nărodului sfinţit cunoaşte-vor toate.

8. Şi eu audzii şi nu înţeleş; şi dziş: «Doamne, ce-s cêle de apoi acestora?»

9. Şi dzise[99]: «Ia vino, Daniil, căce astupate şi pecetluite-s cuvintele pînă la a vremii săvîrşire.

10. Alêge-să-vor, înălbi-să-vor şi să vor lămuri şi să vor sfinţi⌋ mulţi şi vor fărălegiui cei fără de lêge şi nu vor înţelêge toţi cei fără lêge, şi cei înţelepţi vor înţelêge.

11. Şi de la vrêmea pri- *[687/2]* menirei neîncetării şi a să darea urîciunea pustiirei — dzile 1290. [12.] Fericit cela ce îngăduiêşte şi au ajunsu la dzile 1335.

12. [13.] Şi tu pasă şi te odihnêşte, ⌊pentru că încă dzile şi ceasuri⌋ — spre plinirea săvîrşirei, şi te vei odihni şi te vei scula la sorţul tău la săvîrşirea dzilelor.»"

Ms. 4389, p. 832-833

întinde corturile sale la afadon între munţi, pre muntele cel sfînt; [190]şi va veni pînă la partea lui, şi nu va fi cine să-l mîntuiască.

Cap 12

1. Iară în vrêmea acêea, se va scula Mihail, domnul cel mare, carele va sta pentru feciorii nărodului tău; şi va fi vrême de năcaz ca carea n-au fost de cînd se-au făcut limbile pînă într-acea vrême. Şi în vrêmea acêea se va mîntui nărodul tău, tot cel ce se va afla scris în carte.[191]

2. Şi mulţi dentr-aceia carii vor fi dormind în ţărîna pămîntului se vor scula, [192]unii în viiaţa de vêci, iar alţii în ocara şi în ruşinarea cea vêcinică.

3. [193]Şi cei ce vor fi chibzuiţi se vor lumina ca lumina întărirei, şi dentru direpţii cei mulţi — ca stêlele în vêci.

4. Iar tu, Daniíle, închide cuvintele şi pecetluiêşte cărţile pînă la sfîrşitul vremii, pînă se vor învăţa mulţi şi se va înmulţi vedêrea.»[194]

5. Şi văzuiu eu, Daniil, şi, iată, ca alţi doi sta, unul de ceasta parte, pre ţărmurile rîului, iar altul de cêea parte.

6. Şi ziş bărbatului celui ce era îmbrăcat în haină de in[195], carele sta dăsupra apei rîului: «Pînă cînd sfîrşitul *[833/1]* acestor minuni?»

7. Şi auziiu pre bărbatul cel îmbrăcat în haină de in, carele sta pre apa rîului, că rîdicắ direapta sa şi stînga sa în ceriu şi se jurắ pre cel ce trăiêşte în vêci că în vrême şi în vrême şi în jumătate de vrême; şi deaca se va umplea rîsipirea mîinii nărodului celui sfînt, toate acêstea se vor umplea.[196]

8. Şi eu auziiu, şi nu înţeleş; şi ziş: «Domnul mieu, dară după acêstea ce va fi?»

9. Şi zise: «Pasă, Daniíle, că sînt încuiate şi pecetluite cuvintele pînă la sfîrşitul vremii.

10. Alêge-se-vor şi se vor albi şi se vor lămuri mulţi ca focul şi se vor sfinţi şi cei fără de lêge vor face fărădelegiuiri şi nici un necurat nu va pricêpe, iar cei chibzuiţi vor pricêpe.[197]

11. Iar den vrêmea ce se va muta sfinţirea şi se va pune urîciunea întru pustiire — 2290 de zile. [12.] Fericit cel ce va răbda şi va ajunge pînă la 1335 de zile!

12. [13.] Iar tu pasă de te odihnêşte, şi te vei scula şi vei sta întru moştenirea ta, întru sfîrşitul zilelor.»" [198]Iar împăratul Astiagus se-au adaos către părinţii săi şi împărăţiia lui o au luat[199] Chir Cazîlbaşul.[200]

Versiunea modernă

înfige cortul lui la mijloc între mări, la muntele cel sfînt, *Savain*. Şi va ajunge pînă la partea [sortită] lui, şi nu va fi nimeni care să-l izbăvească.

Capitolul al 12-lea

1. Şi în vremea aceea, se va ridica Mihail, căpetenia cea mare, cel pus peste fiii poporului tău; şi va fi vreme de necaz cum n-a fost de cînd s-a născut neam pe pămînt pînă în vremea aceea. Şi în vremea aceea va fi mîntuit poporul tău, tot cel aflat scris în carte.

2. Şi mulţi din cei care dorm în ţărîna pămîntului se vor scula, unii la viaţă veşnică, iar alţii la ocară şi ruşine veşnică.

3. Şi cei care înţeleg vor străluci ca strălucirea cerului, iar dintre drepţii cei mulţi [vor străluci] ca stelele în vecii vecilor.

4. Iar tu, Daniel, închide cuvintele şi pecetluieşte cartea pînă se va împlini vremea, pînă ce mulţi vor fi învăţaţi şi se va înmulţi cunoaşterea.»

5. Şi am văzut eu, Daniel, şi, iată, alţi doi stăteau, unul de o parte a rîului, iar altul de cealaltă parte a rîului.

6. Şi îi zise bărbatului îmbrăcat în *vaddin*, care era deasupra apei rîului: «Cînd va fi sfîrşitul lucrurilor uimitoare pe care le-ai spus?»

7. Şi l-am auzit pe bărbatul cel îmbrăcat în *vaddin*, care era deasupra apei rîului, şi-şi înălţă dreapta şi stînga spre cer şi se jură pe cel ce este viu în veac că la vreme şi vremi şi jumătate de vreme; cînd împrăştierea mîinii poporului celui sfinţit se va încheia, se vor cunoaşte toate acestea.

8. Şi eu am auzit, dar n-am înţeles; şi am zis: «Doamne, care [va fi] sfîrşitul acestora?»

9. Şi a zis: «Pînă aici, Daniele, pentru că închise şi pecetluite sunt cuvintele pînă la sfîrşitul vremii.

10. Vor fi aleşi şi vor fi albiţi şi vor fi lămuriţi în foc mulţi şi vor fi sfinţiti, iar cei nelegiuiţi vor săvîrşi nelegiuiri şi nu va înţelege nici unul din cei nelegiuiţi, însă cei înţelepţi vor înţelege.

11. Şi de la vremea opririi jertfei neîncetate şi de la aducerea urîciunii pustiirii [vor fi] o mie două sute şi nouăzeci de zile. Fericit [va fi] cel care va răbda şi va ajunge la o mie trei sute treizeci şi cinci de zile!

13. Iar tu du-te şi te odihneşte, căci [sunt] încă zile şi ceasuri pînă împlinirea sfîrşitului, şi te vei odihni şi te vei ridica la moştenirea ta la sfîrşitul zilelor.»"

NOTE FILOLOGICE ŞI TEXTUALE

Biblia 1688
Daniíl

Cap 1

1 În text, scris: ***то́тъ***.

Cap 2

2 În text, scris: ***навоходосо́р***, greşeală de tipar.
3 În text, scris: ***се́мн҃ꙋл҃***, probabil greşeală de tipar.
4 În text, scris: ***прїа́ръ***, greşeală de tipar.
5 În text, scris iniţial, de tipar, doar *pen*, completat ulterior pe margine, probabil de mînă.

Cap 4

6 În text, scris: ***ска́ꙋлꙋл***, greşeală de tipar.
7 În text, scris: ***мїꙋ***.
8 În text, scris: ***прєпремени́***, greşeală de tipar.
9 În text, scris: ***оа́менилол***, greşeală de tipar.

Cap 5

10 În text, scris: ***ѱпъръте́се***, greşeală de tipar.

Cap 6

11 În text, scris: ***ѱтъри́ръ***, greşeală de tipar.

Cap 7

12 În text, scris: ***ро́телєлє***, probabil greşeală de tipar. O altă lecţiune posibilă: *rotele*.
13 În text, scris: ***лꙋ***, probabil greşeală de tipar.

Cap 8

14 În text se repetă cuvîntul *de*, probabil greşeală de tipar.

Cap 9

15 În text, scris: ***ро́болꙋй***, probabil greşeală de tipar.
16 În text, scris: ***ма***, greşeală de tipar.

Cap 11

17 În text, scris: ***съвѫршꙋль***, greşeală de tipar.

Ms. 45
Daniíl

Cap 1

1 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *4* ***Цр***^{ст}*[****въ****] [= 4Reg.] 24*.
2 În text, deasupra ultimei silabe, este ştearsă o slovă suprascrisă, greu lizibilă, probabil silaba *-ţi*.
3 În text, scris: ***бътꙋре***^{н}, probabil greşeală de copist.
4 În text, scris: ***Дꙋ***^{м}***нєѕъ***, greşeală de copist.
5 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *1 Moi[si] [= Fac.] 40 şi 41*.
6 În text, accentuat: ***къ́рора́***.
7 Marginal, nemarcată în text, completarea: *decît toţi*.
8 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 5*.

Cap 2

9 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *dăscîntător*.
10 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, completarea: *mă*.
11 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *graiul*.
12 În text, la sfîrşitul cuvîntului *împăratul* este adăugată o slovă ilizibilă.
13 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, completarea: *şi*.
14 Marginal, în dreptul acestui verset este desenată cu roşu o mînă în poziţie indicială, semnificînd o trimitere la persoana lui Iisus Hristos.
15 În text, ultima literă a cuvîntului *piatră* pare a fi corectura slovei ***а*** în ***ъ***.
16 Marginal, marcată în text cu şase vrahii scrise cu roşu deasupra secvenţei *într-acesta chip*, nota: *acesta*.
17 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu deasupra slovei ***а***, nota: *e*, propunînd lecţiunea: *acesta*.
18 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, completarea: *-le*.

Cap 3

19 În text, scris ***ло́крꙋрило***^{р}, cu primul ***р*** şters, probabil corectură de copist.
20 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *să să închine*.
21 În text, cuvîntul *şi* este repetat.
22 În text urmează un cuvînt indescifrabil, tăiat cu roşu.
23 În text, scris: ***ав͡дєнано́***, greşeală de copist.
24 În text, deasupra acestui cuvînt, este o slovă suprascrisă tăiată cu negru.
25 În text, scris: ***атꙋчѧ***, greşeală de copist.
26 În text, scris: ***при***^{р}***мени***^{т}, greşeală de copist.

27 În text urmează cuvintele *focului ce ardea*, tăiate cu cerneală neagră.
28 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 7*.

Cap 4

29 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *fie*.
30 În text, deasupra silabei *să* este o vrahie scrisă cu roşu reluată marginal, fără nici o explicaţie.
31 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *cu*.
32 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 5*.
33 În text urmează un cuvînt indescifrabil, tăiat cu cerneală roşie.
34 În text, scris: ***мїє***, probabil greşeală de copist.
35 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Sirah 3*.
36 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, adăugirea: *împărat*.
37 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 6*.

Cap 5

38 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *mii*.
39 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *celor*.
40 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Ezec. 8*.
41 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *răspunse*.
42 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, secvenţa: *Dumnezeu cel preaînalt*.
43 Marginal, marcată în text printr-o vrahie scrisă cu roşu deasupra slovei ***м***, corectura: ***р***, indicînd lecţiunea: *mărirea*.
44 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 4*.
45 Marginal, marcată în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, nota: *au rînduit*.

Cap 6

46 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Sirah 11*.
47 În text urmează un cuvînt indescifrabil, tăiat cu cerneală neagră.
48 În interiorul cuvîntului sînt două slove tăiate cu cerneală roşie.
49 În text, scris ***пь***, probabil greşeală a copistului.
50 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *închise*.
51 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *1 Mac. 2*.
52 În text apare cuvîntul *pre*, tăiat cu cerneală neagră.
53 În text urmează cuvîntul *împărăţiile*, tăiat cu cerneală roşie.

Cap 7

54 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, probabil de altă mînă, completarea: *-le*.
55 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, probabil de altă mînă, completarea: *la*.
56 Marginal, în dreptul acestui verset este desenată cu roşu o mînă în poziţie indicială, semnificînd o trimitere la persoana lui Iisus Hristos.
57 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Mih. 4*; *Luc. 1*; *sus 3 şi 4*.
58 În text urmează cuvîntul *avea*, tăiat cu cerneală roşie.
59 În text, secvenţa *celuialalt ce să suia* este repetată, din greşeala copistului.
60 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, adăugirea: *mare*.

Cap 8

61 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *va*.
62 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *austru*.
63 În text urmează cuvîntul *va*, tăiat cu cerneală neagră.
64 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *jos 8*.
65 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu deasupra unui punct, completarea: *încă*.
66 Marginal, marcat în text cu trei vrahii scrise cu roşu, este reluat cuvîntul *jugul*, scris defectuos în text.

Cap 9

67 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Ierem. 25 şi 29*; *2 Parali. 20*; *1 Ezdra 1*.
68 În text urmează cuvîntul *midilor*, tăiat cu cerneală roşie.
69 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *2 Ezdra 1*.
70 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Varuh 1*.
71 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Varuh 2*.
72 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *5 Moi[si] [= Deut.] 26*.
73 În text, scris ***ро́бȣлȣȣ***, probabil greşeală a copistului.
74 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Varuh 2*.
75 Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu roşu, nota: *audzi*.
76 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, completarea: *şi*.
77 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea intratextuală: *sus 8*.
78 Marginal, în dreptul acestui verset este desenată cu roşu o mînă în poziţie indicială, semnificînd o trimitere la persoana lui Iisus Hristos.

79 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu deasupra secvenţei *sfîr-*, corectura: *-vîr-*. Corectura marginală este urmată de trimiterea intratextuală *sus 1*, tăiată cu cerneală roşie.

80 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Erem. 23*; *Ezec. 37*.

81 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu deasupra ultimei slove a acestui cuvînt, corectura: *e*, implicînd lecţiunea: *dreptate*.

82 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Mth. 24*; *Mr. 13*; *Luc. 21*.

Cap 10

83 În text, scris: ***плъ҃г҃ѣ҃***, probabil greşeală de copist.

84 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *rîului*.

85 În text urmează un cuvînt indescifrabil, tăiat cu cerneală roşie.

86 În text urmează cuvîntul *dzile*, tăiat cu cerneală neagră.

87 Marginal, în dreptul acestui verset este desenată cu roşu o mînă în poziţie indicială, semnificînd o trimitere la persoana lui Iisus Hristos.

Cap 11

88 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu deasupra ultimei silabe, corectura: *-cilor*, implicînd lecţiunea: *grecilor*.

89 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, nota: *lor*.

90 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu roşu, nota: *-va*.

91 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu deasupra ultimei slove, corectura: *-e*. În text, deasupra ultimei silabe este notată şi o slovă indescifrabilă.

92 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *zdrobi*.

93 Marginal, marcată în text cu o vrahie scrisă cu roşu, de altă mînă, nota: *hicleşug*.

94 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu roşu, nota: *lăudăroase*.

Cap 12

95 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Mth. 25*; *Ioan 5*.

96 Marginal, marcate în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterile biblice: *Mth. 13*; ***Мѡ҃ѵ҃ѕ҃т[ь]*** *[= Sol.] 3*.

97 Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu roşu, trimiterea biblică: *Apoc. 10*.

98 În text urmează un cuvînt tăiat cu roşu.

99 În text, după prima silabă urmează o secvenţă tăiată cu cerneală roşie.

Ms. 4389
Prorocirea lui Daniil

Cap 1

1 Marginal, nemarcată în text, trimiterea biblică: *4 Цр҃ст҃[въ] [= 4Reg.] 21*.

2 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu caracter latin.

3 Marginal, marcată în text prin trei vrahii scrise cu negru deasupra secvenţei *sta înainte*, nota: *dvori*.

4 În text, conjuncţia *să* pare că a fost omisă iniţial şi a fost adăugată ulterior, deasupra rîndului.

5 Marginal, între indicii *6* şi *7* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu caracter latin.

6 Marginal, între indicii *10* şi *11* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu caracter latin.

7 Marginal, marcată în text printr-o cruce scrisă cu roşu, nota: *copiilor*.

8 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: ***Бы҃т[иѫ]*** *[= Fac.] 40* ***и*** [= 'şi'] *41*.

9 Marginal, între indicii *17* şi *18* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu caracter latin.

10 În text, silaba *ca-* a fost omisă şi adăugată ulterior deasupra rîndului.

11 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***нижє*** [= 'mai jos']*: 6: g: 28*.

Cap 2

12 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu caracter latin.

13 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu caracter latin.

14 În text, cuvîntul *lui* a fost iniţial omis şi adăugat ulterior, între rînduri.

15 În text, secvenţa *i se* a fost iniţial omisă şi adăugată ulterior, între rînduri.

16 Marginal, între indicii *14* şi *15* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu caracter latin.

17 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Iov 1*; *Ps[a]lm 112* ***и*** [= 'şi'] *113*.

18 Marginal, între indicii *22* şi *23* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu caracter latin.

19 Aici şi în contextul următor, scris ***мїѧ҃***.

20 Marginal, între indicii *28* şi *29* ai versetelor, este scrisă litera *E*, cu caracter latin.

21 Marginal, în dreptul acestui verset, în acoladă, este inserată următoarea explicaţie: *Spunerea visului lui Navohodonosor*.

22 Marginal, marcată în text cu trei vrahii, nota: *oblu*.

23 Marginal, între indicii *35* şi *36* ai versetelor, este scrisă litera *F*, cu caracter latin.

24 Marginal, între indicii *44* şi *45* ai versetelor, este scrisă litera *G*, cu caracter latin.

25 În text, litera ***и*** este adăugată prin corectură, deasupra, între rînduri.

Cap 3

26 Marginal, nemarcat în text, comentariul: *Puse împăratul idolul la cîmp*.

[27] Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu caracter latin.[28] Marginal, marcată în text cu trei vrahii, nota: *tîrnoseala.*

[29] Marginal, marcată în text cu trei vrahii, aceeaşi notă: *tîrnoseala.*

[30] Marginal, marcată în text cu trei vrahii, nota: *pîrîră.*

[31] Marginal, marcată în text cu trei săgeţi orientate în jos, nota: *pre.*

[32] În text, scris: ***рѣ̂пѳ̑зы̑***, greşeală de copist.

[33] Marginal, între indicii *12* şi *13* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu caracter latin.

[34] În text, scris: ***ѣкиий,*** greşeală de copist.

[35] În text, scris: ***Сєдрєχ,*** probabil greşeală de copist.

[36] Marginal, în dreptul acestui verset, în acoladă, este inserat următorul comentariu: *Băgară pre cei trei cuconi în foc.*

[37] Marginal, între indicii *21* şi *22* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu caracter latin.

[38] Marginal, marcată în text cu trei vrahii, nota: *pîrîse pre.*

[39] În MS.4389, fidel versiunii slavone BIBL.OSTROG, cartea *Daniel* conţine şi *Cîntarea celor trei tineri* (Dan. 3: 25-90). Potrivit principiului alinierii versiunilor în funcţie de BIBL.1688, unde Cînt.trei.tin. apare ca o carte biblică de sine stătătoare, porţiunea respectivă din manuscris va fi publicată în volumul al XIX-lea al prezentei ediţii.

[40] Marginal, marcate în text cu două linii oblice, trimiterile intratextuale: ***нижє*** [= 'mai jos']*: 4: g: 31 şi 7: d: 14.*

Cap 4

[41] Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu caracter latin.

[42] În text, scris: ***ка̑сѣ***, greşeală de copist.

[43] Marginal, marcată în text cu trei vrahii, nota: ***оу҃ лат.*** [= 'în izvodul latinesc']*: dumnezeilor.*

[44] Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu negru, nota: ***оу҃ лат.*** [= 'în izvodul latinesc']*: dumnezeilor.*

[45] Marginal, marcată în text cu două săgeţi orientate în jos, nota: *stăjariu.*

[46] Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu caracter latin.

[47] Marginal, marcată în text cu trei săgeţi orientate în jos, nota: *stăjariul.*

[48] Marginal, între indicii *13* şi *14* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu caracter latin.

[49] În text, scris: ***окáкáра,*** greşeală de copist.

[50] În text, slova ***ъ*** pare corectată din altă slovă, probabil ***и.***

[51] Marginal, marcată în text cu trei vrahii, nota: *stăjariul.*

[52] Marginal, între indicii *17* şi *18* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu caracter latin.

[53] Marginal, marcată în text cu trei săgeţi orientate în jos, scrise cu negru, nota: *îngerul.*

[54] Marginal, marcată în text cu trei vrahii, nota: *stăjariul.*

[55] Marginal, marcată în text cu două linii oblice scrise cu negru, trimiterea intratextuală: ***нижє*** [= 'mai jos']*: 5: f: 21.*

[56] Marginal, între indicii *22* şi *23* ai versetelor, este scrisă litera *E*, cu caracter latin.

[57] În text urmează un cuvînt, probabil *lui*, repetat din greşeală şi şters cu cerneală neagră.

[58] În text, silaba finală *-lui* pare să fi fost omisă iniţial şi adăugată ulterior, scrisă înghesuit la începutul rîndului următor. Marginal, marcată în text cu trei vrahii, nota: *stăjariului.*

[59] Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Sirah 3: d: 33.*

[60] Marginal, nemarcată în text, nota: *Vezi pentru milostenie.*

[61] Marginal, între indicii *27* şi *28* ai versetelor, este scrisă litera *F*, cu caracter latin.

[62] În text urmează o cruce scrisă cu negru.

[63] În text, scris: ***сѳл,*** greşeală de copist.

[64] Marginal, nemarcat în text, comentariul: *Fu Navohodonosor vită.*

[65] Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile intratextuale: ***вы̑***[*є*] [= 'mai sus']*: 3: g: 100*; ***нижє*** [= 'mai jos']*: 7.*

[66] Marginal, între indicii *31* şi *32* ai versetelor, este scrisă litera *G*, cu caracter latin.

[67] În text, cuvîntul *că* a fost omis iniţial şi scris ulterior deasupra rîndului.

[68] Marginal, marcată în text cu patru vrahii, nota: *armaşii.*

Cap 5

[69] Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu caracter latin.

[70] În text, cuvîntul *ce* a fost omis iniţial şi scris ulterior deasupra rîndului.

[71] Marginal, între indicii *5* şi *6* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu caracter latin.

[72] Marginal, marcată în text cu opt vrahii scrise cu negru, adăugirea: *va birui a treia parte de împărăţiia mea.*

[73] Marginal, între indicii *10* şi *11* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu caracter latin.

[74] Marginal, marcat în text cu trei vrahii, comentariul: ***оу҃ лат.*** [= 'în izvodul latinesc']*: dumnezeilor.*

[75] Marginal, între indicii *13* şi *14* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu caracter latin.

[76] Marginal, marcată în text cu patru vrahii scrise cu negru, adăugirea: *dumnezeilor.*

[77] Marginal, între indicii *17* şi *18* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu caracter latin.

[78] În text, slova ***ѣ***, transcrisă prin *ê*, a fost corectată din altă slovă, probabil ***и.***

[79] Marginal, marcată în text cu trei vrahii deasupra secvenţei *nu băga în seamă*, nota: *se trufi.*

[80] Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***вы̑***[*є*] [= 'mai sus']*: 4: c: 21.*

[81] Marginal, între indicii *21* şi *22* ai versetelor, este scrisă litera *F*, cu caracter latin.

[82] În text, scris ***скрп̑тѳрѣ.***

[83] În text, aceste trei cuvinte sînt scrise, de cîte ori apar, cu majuscule.

Cap 6

[84] Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă

litera *A*, cu caracter latin.

85 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Sirah: 11.*

86 În text, cuvîntul *căci* a fost iniţial omis şi scris ulterior deasupra rîndului.

87 Marginal, între indicii *5* şi *6* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu caracter latin.

88 În text, scris: ***арѕ͡ѵчѣ,*** greşeală de copist.

89 Marginal, între indicii *10* şi *11* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu caracter latin.

90 Marginal, între indicii *12* şi *13* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu caracter latin.

91 Marginal, nemarcat în text, comentariul: *Băgară pre Daniil la lei.*

92 Marginal, între indicii *16* şi *17* ai versetelor, este scrisă litera *E*, cu caracter latin.

93 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *1 Mac.: 2: f: 60.*

94 Marginal, între indicii *22* şi *23* ai versetelor, este scrisă litera *F*, cu caracter latin.

95 Marginal, nemarcat în text, comentariul: *Scoaseră pre Daniil de la lei.*

96 Marginal, nemarcat în text, comentariul: *Aruncară pre pîrîşii lui Daniil la lei.*

97 În text, cuvîntul este scris cu majuscule.

98 În text, scris: ***тмѕ͡ѵчѣ͡ккж***, greşeală de copist.

99 Marginal, între indicii *25* şi *26* ai versetelor, este scrisă litera *G*, cu caracter latin.

100 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea intratextuală: ***вы҃и҃[є]*** [= ‘mai sus’]*: 1: d: 21.*

101 Marginal, marcată în text printr-o cruce, explicaţia: ***оу҃ лат.*** [= ‘în izvodul latinesc’]*: pînă.*

Cap 7

102 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu caracter latin.

103 În text, cuvîntul *de* a fost omis şi scris ulterior deasupra rîndului.

104 Marginal, între indicii *5* şi *6* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu caracter latin.

105 Marginal, marcată în text cu trei vrahii, explicaţia: ***оу҃ слв͡в*** [= ‘în izvodul slavonesc’]*: rîsului.*

106 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *4 Ezdr. 12.*

107 Marginal, între indicii *8* şi *9* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu caracter latin.

108 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu negru, nota: *au căzut.*

109 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Apoc. 5: d: 11.*

110 Marginal, între indicii *11* şi *12* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu caracter latin.

111 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: ***вы҃и҃[є]*** [= ‘mai sus’]*: 3: g: 100*; *Mihei.: 4: c: 7*; *Luc. 1: c: 32.*

112 Marginal, între indicii *15* şi *16* ai versetelor, este scrisă litera *E*, cu caracter latin.

113 În text, cuvîntul *mari* a fost iniţial omis şi scris ulterior deasupra rîndului.

114 Marginal, marcată în text cu două vrahii, nota: *surpat.*

115 Marginal, între indicii *21* şi *22* ai versetelor, este scrisă litera *F*, cu caracter latin.

116 Marginal, între indicii *25* şi *26* ai versetelor, este scrisă litera *G*, cu caracter latin.

117 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Luc. 1* (scris, greşit, ***Лаᴷ***.).

Cap 8

118 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu caracter latin.

119 Marginal, marcată în text cu trei vrahii, nota: *apus.*

120 Marginal, marcat în text cu trei vrahii, comentariul: ***оу҃ лат.*** [= ‘în izvodul latinesc’]*: apus.*

121 Marginal, marcată în text cu două vrahii, nota: *de-l vedea.*

122 Marginal, între indicii *5* şi *6* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu caracter latin.

123 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu caracter latin.

124 Marginal, între indicii *11* şi *12* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu caracter latin.

125 Marginal, marcat în text cu trei vrahii deasupra secvenţei *altuia, nu ştiu căruia*, comentariul: ***оу҃ грєᴷ͡ и слв͡в*** [= ‘în izvodul grecesc şi în cel slavonesc’]: *theamóniia* (probabil o eroare de copiere; cf. ***ѳєлмо́нііи*** (BIBL.OSTROG).

126 Marginal, marcat în text cu două săgeţi orientate cu vîrful în jos, scrise cu negru, comentariul: ***а оу҃ слв͡в.*** [= ‘dar în izvodul slavonesc’]*: 1200.*

127 Marginal, între indicii *15* şi *16* ai versetelor, este scrisă litera *E*, cu caracter latin.

128 În text, scris: ***дє͡ᴬ***, greşeală de copist.

129 În text, cuvîntul *mîniile* a fost iniţial omis şi scris ulterior deasupra rîndului, printr-un semn care îl încadrează în acel loc.

130 În text este scris: ***тъ͡и҃***.

131 Marginal, între indicii *19* şi *20* ai versetelor, este scrisă litera *F*, cu caracter latin.

132 Marginal, marcată în text cu trei săgeţi cu vîrful orientat în jos, scrise cu negru, nota: *grecesc.*

133 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu negru, nota: *pildele.*

134 Marginal, marcată în text cu trei vrahii scrise cu negru, nota: ***оу҃ грєᴷ и лаᵀ*** [= ‘în izvodul grecesc şi în cel latin’]*: asupra Domnului Domnilor.*

135 Marginal, marcat în text cu patru săgeţi cu vîrful orientat în jos, comentariul: *La greci iaste într-alt chip şi la lat. într-altul.*

136 Marginal, între indicii *25* şi *26* ai versetelor, este scrisă litera *G*, cu caracter latin.

Cap 9

137 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă

litera *A*, cu caracter latin.

138 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Ierem. 25: c: 11 şi 29: c: 10*; *2 Parali. 37*; *1 Ezdr. 1.*

139 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *2 Ezdr: 1: b: 5.*

140 Marginal, între indicii *6* şi *7* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu caracter latin.

141 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Varuh: 1: c: 17.*

142 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *2 Зā [онъ] [= Deut.]: 26: c: 14.*

143 Marginal, între indicii *11* şi *12* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu caracter latin.

144 Marginal, între indicii *14* şi *15* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu caracter latin.

145 Marginal, marcată în text printr-o cruciuliţă, trimiterea biblică: *Varuh: 2: c: 11.*

146 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Ис[о]^[ъ] [= Ieş.] 15: c: 14.*

147 Marginal, între indicii *17* şi *18* ai versetelor, este scrisă litera *E*, cu caracter latin.

148 Marginal, marcate în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterile biblice: *Matei 24: b: 15*; *Io[a]n 1: g: 45.*

149 Marginal, marcată în text cu două vrahii, nota: *sfîrşit.*

150 Marginal, marcată în text cu două liniuţe orizontale, nota: *pentru.*

151 În text, silaba *-lui* a fost omisă iniţial şi adăugată ulterior între rînduri.

152 Marginal, marcată în text cu două cruciuliţe, nota: *pentru.*

153 Marginal, nemarcat în text, comentariul: *Aici grăieşte pentru Hristos.*

154 În text, cuvîntul *va* a fost iniţial omis şi adăugat ulterior între rînduri.

Cap 10

156 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu caracter latin.

155 Marginal, nemarcat în text, comentariul: *а ѕ҃ слā.* [= 'iar în izvodul slavonesc']*: dentîi.*

157 Marginal, marcat în text prin două vrahii, comentariul: *оу҃ грє҃. и лā҃.* [= 'în izvodul grecesc şi în cel latinesc']*: 24.*

158 Marginal, marcată în text cu trei săgeţi cu vîrful orientat în jos, nota: *Tigrul.*

159 În text, scris: *ѣврā҃*, greşeală de copist.

160 Marginal, marcată în text prin cinci vrahii, explicaţia: *оу҃ лā҃.* [= 'în izvodul latinesc']*: în haină de in.*

161 Marginal, marcată în text cu două vrahii scrise cu negru, nota: *hrisolithul.*

162 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu caracter latin.

163 Marginal, între indicii *12* şi *13* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu caracter latin.

164 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, explicaţia: *оу҃ лā҃.* [= 'în izvodul latinesc']*: tăcuiu.*

165 Marginal, între indicii *17* şi *18* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu caracter latin.

166 Marginal, marcată în text cu patru vrahii, nota: *grecesc.*

167 Marginal, marcată în text cu trei vrahii, nota: *să ajute.*

Cap 11

168 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu caracter latin.

170 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu caracter latin.

169 În text, în acest loc a fost şters şi scris: *întări.*

171 Marginal, între indicii *12* şi *13* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu caracter latin.

172 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Isai.: 19: c: 16.*

173 Marginal, marcată în text cu trei vrahii, explicaţia în latină: *inclita.*

174 Marginal, între indicii *19* şi *20* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu caracter latin.

175 Marginal, marcată în text prin trei vrahii, explicaţia: *оу҃ лā҃.* [= 'în izvodul latinesc']*: urgie.*

176 În text, scris: *лѕ҃*, greşeală de copist.

177 Marginal, între indicii *26* şi *27* ai versetelor, este scrisă litera *E*, cu caracter latin.

178 În text, cuvîntul *nu* a fost iniţial omis şi scris ulterior deasupra rîndului.

179 Marginal, marcat în text prin încadrarea între două paranteze rotunde scrise cu roşu, comentariul: *Acest stih la slov. nu iaste, iar la greci şi la lat. iaste.*

180 În text, scris: *астѣмече*, greşeală de copist.

181 Marginal, în dreptul secvenţei marcate în text prin paranteze pătrate scrise cu roşu, comentariul: *Acesta iaste numai la latini.*

182 În text, cuvîntul *se* a fost iniţial omis şi ulterior introdus între rînduri.

183 Marginal, între indicii *32* şi *33* ai versetelor, este scrisă litera *F*, cu caracter latin.

184 Marginal, marcată în text cu patru vrahii, explicaţia: *оу҃ слā҃.* [= 'în izvodul slavonesc']*: dăscopere.*

185 Marginal, marcată în text cu patru vrahii, nota: *cu semeţie.*

186 Marginal, marcată în text cu patru vrahii, nota: *lucru scump.*

187 Marginal, între indicii *39* şi *40* ai versetelor, este scrisă litera *G*, cu caracter latin.

188 Marginal, marcat în text prin două paranteze pătrate scrise cu roşu, comentariul: *сицє оу҃ грє҃ и лā҃*[= 'aşa în izvodul grecesc şi în cel latinesc']*: şi împăratul de la amiiazăzi va ieşi înaintea lui.*

189 Marginal, marcat în text cu cinci vrahii scrise cu roşu, comentariul: *оу҃ грє҃* [= 'în izvodul grecesc']*: slavei* (în text scris greşit, *сáвєи*)*, а оу҃ лā҃* [= 'iar în izvodul latinesc']*: cea slăvită.*

190 În text secvenţa care urmează este delimitată de două paranteze pătrate scrise cu roşu. Marginal, în dreptul acestei secvenţe este notată explicaţia: *оу҃ сла͡в лиш[аєт]* [= 'în izvodul slavonesc lipseşte'].

Cap 12

191 Marginal, între indicii *1* şi *2* ai versetelor, este scrisă litera *A*, cu caracter latin.

192 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Mth.: 25: d: 46*.

193 Marginal, marcată în text printr-o linie oblică flancată de două puncte, trimiterea biblică: *Мȣдро^ст[ь] [= Sol.]: 3: b: 7*.

194 Marginal, între indicii *4* şi *5* ai versetelor, este scrisă litera *B*, cu caracter latin.

195 Marginal, marcat în text prin cinci vrahii, comentariul: *оу҃ сла͡в* [= 'în izvodul slavonesc']*: caftan gravaní*.

196 Marginal, între indicii *7* şi *8* ai versetelor, este scrisă litera *C*, cu caracter latin.

197 Marginal, între indicii *10* şi *11* ai versetelor, este scrisă litera *D*, cu caracter latin.

198 Secvenţa care urmează este delimitată de paranteze pătrate scrise cu roşu. Marginal, marcat în text cu un cerc plin, scris cu cerneală roşie, comentariul: *pînă aici la greci şi la lat., iar acest stih iaste pus la dînşii la sfîrşitul cestui cap al 13*.

199 În text, scris: *лȣа^и*, greşeală de copist.

200 În textul manuscrisului urmează capitolele al 13-lea şi al 14-lea, conform structurii BIBL.OSTROG. În BIBL.1688, aceste capitole, corespunzînd textelor necanonice *A Sosánnei istoríe* şi *Pentru a bălaurului Vil topire. De la săvîrşitul lui Daniíl rumtă pildă*, sînt tipărite separat, structură care a fost urmată şi în ediţia prezentă; capitolele respective din MS.4389 se regăsesc în volumul al XX-lea al seriei „Monumenta linguae Dacormanorum".

CARTEA LUI DANIEL

COMENTARII

de Ana Catană-Spenchiu şi Alin Vara

Introducere

Scrisă iniţial în ebraică şi aramaică, *Cartea lui Daniel* este disponibilă astăzi în două versiuni greceşti diferite. Prima dintre acestea a fost numită de traducători, în mod convenţional, *Septuaginta* (LXX), spre a fi diferenţiată de traducerea grecească a lui Teodotion. Textul *Septuagintei* la *Cartea lui Daniel* se află în Codex Chislanus, editat pentru întîia oară de Simon de Magistris, la Roma, în 1772 (CIUDIN, p. 208). Traducătorii români care s-au situat în tradiţia textelor-sursă greceşti au distribuit în mod diferit următoarele cărţi biblice: *Cîntarea a trei sfinţi cuconi*, *A Sosánnei istorie*, *Pentru a bălaurului Víl topire*. Astfel, MS.45 şi BIBL.1688 păstrează ordinea din SEPT.FRANKF., în care *Cîntarea a trei sfinţi cuconi* se află înainte de 2Esd. şi după Ep. Ier., iar *A Sosánnei istorie* şi *Pentru a bălaurului Víl topire* se regăsesc înainte de 1Mac. şi după Sir. Traducătorul BIBL.MICU urmează îndeaproape această structură, deşi SEPT.BOS, textul-sursă grecesc al ediţiei de la Blaj, grupează cele trei texte înainte de 1Mac. şi după Ep. Ier. În *Vulgata* şi în *Septuaginta*, *Cartea lui Daniel*, numită astfel după eroul său, este cea de a patra carte a prorocilor mari, după *Iezechiil*. În canonul evreiesc, aceasta aparţine hagiografilor, în Textul Masoretic lipsind rugăciunea lui Azaria, cîntarea celor trei tineri, unele versete narative referitoare la eliberarea din cuptorul aprins, istoria Suzanei şi povestea despre Bel şi balaur (cf. SLUŞANSCHI, s.v.). O mărturie despre istoria cărţilor deuterocanonice poate fi găsită în *Biblia* tălmăcită de Samuil Micu, tipărită la Blaj, în 1795. În *Cuvânt înainte* la *Prorociia lui Daniil*, cărturarul ardelean sau chiar revizorii acestui text notau: „Jidovii Istoriia Susanei întră scripturile canoniceşti nu o au, pentru că în scriptura jidovească lipseaşte. Ci ei ori de leane nu o au pus, ori, doară, într-adins o au lăpădat, iară besearica cea creştinească din vremile apostolilor *Istoriia Susanei*, precum şi *Cântarea celor trei prunci*, în catastihul şi întră cărţile Sfintei Scripturi le-au priimit, şi apostolii şi bărbaţii cei apostoliceşti de airea nu le-au luat, fără numai de la sinagoga cea veachie." (BIBL.MICU, p. 686). De asemenea, în BIBL.MICU, în această scurtă introducere este citată autoritatea lui Teodotion cu referire la povestea Susanei: „Teodotion, carele cătră a doao sută de ani de la Hristos această istorie de pre limba jidovească pre cea elinească o au tălmăcit, dintru carea mare dovedire easte cum că jidoveaşte au fost scrisă" (BIBL.MICU, p. 686). În acelaşi loc, este surprinsă, în cîteva rînduri, şi concepţia lui Hieronim: „S. Hieronim încă s-au părut a avea îndoială de Istoriia Susanei, pentru că în cărţile jidoveşti nu să află; pentru aceaea, Rufin scrie asupră-i şi zice că acest odor dumnezeiesc de la apostoli s-au dat besearicii lui Dumnezeu. La care S. Hieronim răspunde cum că el aceasta au zis, nu că, doară, el ar lăpăda această Istorie şi Cântarea celor trei prunci şi Istoriia lui Vil, ci numai ceale ce jidovii ne aruncă asupră am tâlcuit. Orice fie, cum unul sau altul au înţeles, besearica de la început aceastea ca nişte scrisori de Dumnezeu însuflate şi de prorocul Daniil scrise le-au priimit şi le ţine" (BIBL.MICU, p. 687).

Traducînd textul în latină, Hieronim a specificat textele-sursă (ebraic şi grec), menţionînd că, în ceea ce priveşte textul grecesc, a valorificat traducerea lui Teodotion (SEPT.NEC, VI/II, p. 326). Bartolomeu Anania, în *Introducere la Daniel*, preciza faptul că pentru confruntarea cu originalul a ales traducerea grecească a lui Teodotion, recunoscută drept cea mai bună şi folosită în consecinţă şi în Biserică (BIBL.ANANIA, p. 1105).

Exceptînd cărţile deuterocanonice (Sus. şi Bel), din punct de vedere compoziţional, *Cartea prorocului Daniel* poate fi împărţită în două secţiuni: prorocia lui Daniel (cap. 1-6) şi viziunile lui Daniel (7-12). Două genuri literare se pot distinge în *Cartea lui Daniel*: midraş şi apocalipsa. Aparent diferite, cele două genuri literare au drept scop instruirea, edificarea şi interesul pentru trecutul îndepărtat, văzut în legătură cu prezentul şi viitorul (SEPT.NEC, VII/II, p. 342). Unul dintre prorocii mari ai *Vechiului Testament*, Daniel este luat de tînăr în exilul babilonic, în anul al treilea al domniei lui Ioiachim. Numele său în ebraică înseamnă 'judecătorul meu este Dumnezeu' sau 'apărătorul meu este Dumnezeu' (cf. MIRCEA, s.v.). Sub forma unei naraţiuni, care poate fi încadrată în genul midraş, prima parte relatează cum regele Nabucodonosor, ocupînd Ierusalimul, ia din templu vasele sfinte şi ostatici iudei, între care se aflau şi Daniel, Anania, Misael şi Azaria,

tineri „carii nu iaste întru ei prihană, frumoşi la chip şi pricepători la toată înţelepciunea şi conoscînd minte şi cugetînd înţelepciune şi la carele iaste vîrtute întru ei" (BIBL.1688), pentru a putea sta în casă înaintea împăratului şi a învăţa cartea şi limba haldeilor. Mai-marele eunucilor le-a schimbat numele: lui Daniel în Baltasar, lui Anania în Sidrah, lui Misael în Misak şi lui Azaria în Abdenago. Pentru a nu încălca legea părinţilor, Daniel şi prietenii săi l-au rugat pe Amelsal să li se dea drept hrană doar seminţele cîmpului şi apă, timp de zece zile. Evenimentele (schimbarea numelor, păstrarea legii, cunoaşterea şi tîlcuirea visurilor, păstrarea credinţei, neînchinarea în faţa statuii ridicate de Nabucodonosor, aruncarea în cuptorul de foc, visul despre cap, aruncarea în groapa leilor) acestei introduceri se succed în jurul a două motive mai importante: credinţa tinerilor în Dumnezeu şi înţelepciunea lui Daniel. În cea de-a doua parte, de tip apocaliptic, sînt descrise patru viziuni atribuite lui Daniel, adevărate parabole sau alegorii care au nevoie de explicare: viziunea lui Daniel despre patru fiare, însemnînd cele patru împărăţii ce vor urma; viziunea despre regii Persiei, Mediei şi Greciei; episodul în care îngerul Gabriel îi descoperă lui Daniel cît timp va trece pînă la rezidirea cetăţii; îngerul Mihail îi arată lui Daniel că, după multe necazuri, se vor mîntui rămăşiţele jidovilor.

Notele redactate pentru *Cartea lui Daniel* au un caracter preponderent filologic, rezultînd, în cea mai mare parte, din colaţionarea MS.45, MS.4389, BIBL.1688, BIBL.MICU cu SEPT.FRANKF., SEPT.BOS şi, în anumite cazuri, cu SEPT.RAHLFS. Pentru a observa mai clar raporturile dintre versiunile traducerilor româneşti ale textului biblic, am utilizat, pentru comparaţie, şi ediţiile ulterioare ale Bibliei: ediţia realizată în 1819 la Sankt Petersburg, ediţia realizată de episcopul Filotei al Buzăului în perioada 1854-1856, ediţia de la Sibiu, realizată de mitropolitul Andrei Şaguna (1856-1858) şi chiar ediţia sinodală din 1914, care reproduce *Biblia* de la Blaj, însă supusă unei revizuiri masive.

Capitolul 1

1:1

Primul verset are rol introductiv, fiind menit să prezinte contextul în care Daniel şi prietenii săi au ajuns la curtea regelui Nabucodonosor. ♦ Pentru Teodoret al Cirului, bogatele informaţii istorice de la începutul cărţii sînt marca unei adevărate cărţi profetice, după modelul cărţilor profeţilor Isaia, Ieremia sau Ezechiel. Acesta este şi un răspuns indirect care ar descalifica scepticismul iudeilor (TEODORET[1], p. 16). Deşi comparaţia cu datarea din Ieremia (Ier 25:1,9), care ar plasa primul an al domniei lui Nabucodonosor în al patrulea an al domniei lui Ioiachim, ar părea că introduce un semn de întrebare asupra exactităţii cronologice din *Daniel*, Robert C. Hill crede că, cel mai probabil, în *Daniel* se foloseşte sistemul babilonian de datare, adică în funcţie de anii de domnie ai împăraţilor (primul an plin de domnie ar începe după primul An Nou de după accederea la tron). Sistemul folosit în *Ieremia* ar fi, se pare, cel egiptean şi siro-palestinian. Pe baza unor referinţe indirecte, se poate concluziona că în ajunul anului 605 î.Hr. a avut loc, cel mai probabil, un asediu al Ierusalimului. Bartolomeu Anania constata, în nota atribuită acestui verset, că această datare este nesigură, convenţională, asediul Ierusalimului avînd loc nu în anul 606 î.Hr., ci în 587 î.Hr. Este cunoscut, în general, din critica *Vechiului Testament*, faptul că în cărţile profetice reperele istorice sînt conjecturale. Această problemă a datării, larg dezbătută de tradiţia exegetică, alcătuieşte doar o parte a decorului în care se petrec faptele (BIBL.ANANIA, nota a, p. 1106), întrucît „istoria în sine e atât de parşivă, încât consemnarea ei nu merită prea multă osteneală. Nu evenimentul circumscris cu precizie în spaţiu şi timp e important, ci semnificaţia lui" (BIBL.ANANIA, p. 1104). ♦ *Nabucodonosor* (cf. SEPT.FRANKF.: *Ναβουχοδονόσορ*, VULG.: *Nabuchodonosor*), în ebr. *nᵉbûkadne'ṣṣar*, regele Babilonului, a domnit între 605-562 î.Hr., fiind cunoscut drept un mare constructor (a construit palate, grădini suspendate, zidurile de incintă ale Babilonului) şi cel care a condus Imperiul Neo-Babilonian la apogeul său. Sub conducerea sa este învins faraonul Neko, la Karkemis (605 î.Hr.), şi sînt cucerite Siria şi Palestina (FOUILLOUX, LANGLOIS *et alii*, s.v.). ♦ *Ioachim* (MS.45, MS.4389, BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.FILOTEI, BIBL.1819, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914, BIBL.VULG.1760-1761, BIBL. RADU-GAL., cf. gr. *Ἰωακείμ*; lat. *Ioakim*) / *Ioiachim* (BIBL. ANANIA, cf. ebr. *yôyāqîm* 'Yahve va ridica în picioare')/ Iehoiakim (BIBL.1921)/ *Ioakim* (SEPT.NEC), fiu al lui Iosias şi urmaş al lui Ioachaz, este cunoscut drept regele care s-a răsculat împotriva Babilonului, fiind vasal lui Nabucodonosor timp de trei ani, pînă în 601 î.Hr. (SLUŞANSCHI, s.v.). ♦ Forma verbală de indicativ imperfect *ἐπολιόρκει* (SEPT.FRANKF., SEPT.BOS) a verbului gr. *πολιορκέω* 'to besiege', 'to harass' (GR.ENGL., s.v.) a fost echivalată în mod diferit în primele traduceri ale textului biblic prin: *încungiură* (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914), *ocoli* (MS.4389), *împresura*, cu sensul 'a încunjura din toate părţile' (cf. DLR, s.v.) (BIBL.1911, BIBL.ANANIA, SEPT. NEC, BIBL.1921, BIBL.RADU-GAL.). Spre deosebire de aceste opţiuni, BIBL.VULG.1760-1761 are *au conocit*, traducînd vb. lat. *obsedit* (VULG.) 'a locui', 'a asedia' (GUŢU, s.v.).

1:2

Contextul gr. *καὶ ἤνεγκεν αὐτά εἰς γῆν Σενναὰρ οἶκον τοῦ θεοῦ αὐτοῦ, καὶ τὰ σκεύη εἰσήνεγκεν εἰς τὸν οἶκον θησαυροῦ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ* (SEPT.FRANKF.) este transpus în mod asemănător în primele versiuni româneşti ale textului biblic: *şi le-au adus pre iale la pămîntul Senaar, casa dumnedzăului lui, şi vasele le-au băgat în casa vistiêriului dumnedzăului lui* (MS.45), *şi le-au adus pre iale la pămîntul lui Senaár, casa dumnezăului lui, şi vasele le-au descărcat în casa*

visteriei dumnezăului lui (BIBL.1688), opţiune păstrată cu fidelitate în ediţiile ulterioare (BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914). Substantivul gr. *θησαυρός* 'treasure' (TAYLOR, s.v.) este echivalat în ediţiile biblice româneşti prin termenul *vistierie*. BIBL.1874 şi BIBL.1921 au *casa tezaurului*. ♦ Sintagma gr. *εἰς γῆν Σενναάρ* (SEPT.FRANKF., SEPT.BOS) este tradusă corespunzător prin *pământul Senaar* (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914, BIBL.RADU-GAL.) şi prin *ţara Senaárului* (MS.4389). *Şine'ăr* este vechiul nume folosit în Textul Masoretic pentru Babilon, fiind locul unde a fost zidit turnul Babel. (SEPT.NEC, VI/II, nota 1,2, p. 365). În BIBL.RADU-GAL. şi BIBL.ANANIA se optează pentru forma *Şinear*, iar în BIBL.1921 şi BIBL.VULG.1760-1761 pentru *Sinar*. ♦ Hieronim comentează în manieră anagogică: faptul că împăratul babilonian a dus doar o parte din vasele casei lui Dumnezeu semnifică insuficienţa cunoaşterii şi ambiguitatea ierarhiilor valorice din lumea păgînă; şi la Platon întîlnim ideea unui Dumnezeu-Creator al Universului, sau la Zeno stoicul doctrina imortalităţii sufletului şi a onoarei ca fiind cel mai mare bine; dar filosofii, crede Hieronim, combină adevărul cu eroarea, deci nu pot lua decît o parte din vasele Domnului (HIERONIM 1:2). Calvin observă precizarea simplă: „Domnul a dat în mîinile lui pe Ioiachim", arătînd că autorul cărţii accentuează iconomia şi dreptatea divină pentru ca cei slabi în credinţă să nu se sminteascâ. Nimic nu rămîne nepedepsit, în timp ce legămîntul cu Israel rămîne veşnic, chiar în ciuda pedepselor divine vremelnice (CALVIN, p. 56).

1:3

Termenul *φορθομμίν* 'nobles' (cf. GR.ENGL., s.v.) este un împrumut al lui Nicolae Milescu, prezent în MS.45 (*Şi dzise împăratul lui Asfanez, mai-marelui preste scopiţi ai lui, să bage dentru fiii robiei Ierusalim şi de la sămînţa împărăţiei şi de la forthomin*) şi este menţinut în BIBL.1688 (*Şi zise împăratul lui Asfanez, celui mai mare peste scopiţii lui, să bage den fii robiei Ierusalimului şi den sămînţa împărăţiei şi de la forthomin*) şi în BIBL.MICU (*şi din sămânţa împărăţiei din fortomin*). Acest împrumut este atribuit versiunii greceşti a lui Theodotion, după cum reiese din nota corespunzătoare versetului din SEPT.FRANKF.: *Theod. φορθομμίν*. Traducătorul MS.4389 urmează versiunea din BIBL.OSTROG: *Şi zise împăratul lui Asfan, mai-marele hadîmilor săi, să ducă den feciorii lui Israil şi den neamul împărătesc şi dentr-al celor mai tari den cei ce i-au robit.* Deşi păstrează opţiunea din BIBL.1688, BIBL.1819 şi BIBL.ŞAGUNA semnalează între paranteze o variantă secundară de traducere: *fortomin (boiêri)*. Această echivalare este conservată şi în BIBL.1914: *să bage din fiii robiei lui Israil şi din sămânţa împărăţiei şi din boieri*. Sfîntul Hieronim crede că acest *phorthommin* ar însemna în ebraică 'conducători, dintr-o familie nobiliară sau regală'. SEPT.NEC, traducînd după două surse greceşti diferite, echivalează gr. *τῶν ἐπιλέκτων* (SEPT.RAHLFS) prin *cei aleşi* şi *τῶν φορθομμίν* (Theodotion) prin *phorthommim*. Pentru transpunerea acestui context, BIBL.ANANIA propune o nouă opţiune: *cei de neam bun*. O traducere diferită poate fi identificată în BIBL.VULG.1760-1761: *mai marelui famenilor, să aducă dintre fiii lui Israil şi din sămânţa crăiasca şi a tiranilor*, care echivalează în mod fidel secvenţa corespunzătoare din VULG.: *praeposito eunuchorum ut introduceret de filiis Israel et de semine regio et tyrannorum*. ♦ Asupra acestui context (v. 3-4) se opreşte Teodoret al Cirului, care observă caracterul opus al criteriilor divin şi uman (TEODORET[1], p. 22). În timp ce Dumnezeu îi alege pe cei smeriţi, slabi şi săraci pentru a-i ruşina pe cei puternici, aroganţa unui rege nu primeşte decît pe cei chipeşi, tineri şi nobili pentru a-i sluji. Mai mult, regele se îndreaptă intenţionat către cei din „casa împărătească" a inamicului pentru a se mîndri cu ei ca pradă de război. În acest fel, crede Teodoret, se împlineşte şi profeţia profetului Isaia (Is. 39:5-7): *Ascultă cuvântul Domnului Atotţiitorul: Iată, vin zilele – zice Domnul – când ei vor lua totul din casa ta; şi tot ceea ce părinţii tăi au adunat până astăzi va lua drumului Babilonului; nimic nu vor lăsa. Şi a zis Domnul că ei vor lua şi din fiii tăi cărora le vei da naştere şi-i vor face eunuci în casa regelui Babilonienilor* (BIBL.ANANIA) O descriere istorică a acestui eveniment se găseşte şi în 4Reg. 24. ♦ Recrutarea de prizonieri pentru a-i educa după sistemul de valori al cuceritorului era o practică obişnuită în lumea antică. Sînt motive pentru a crede că aceasta avea ca scop trimiterea lor înapoi în teritoriile cucerite pentru a crea o elită locală fidelă centrului imperial. În esenţă era vorba de instruirea în cultura victorioasă, prin învăţarea limbii şi literaturii, a normelor de comportament la curte şi chiar prin însuşirea unor prescripţii alimentare specifice. În acest sens, se remarcă şi în contextul discutat că un asemenea candidat trebuia să fie înzestrat fizic şi intelectual, formarea urmînd a ocupa o perioadă considerabilă. În orice caz, Babilonul avea exigenţele unei capitale culturale şi probabil că de la cei patru se aştepta însuşirea dialectului akkadian numit neo-babilonian, dar şi a ebraicii, aramaicii şi persanei. Unii istorici cred că perioada de 3 ani despre care se spune, în text, că este suficientă pentru formare pare nerealistă, date fiind alte surse, care vorbesc de un minimum de 10 ani. Limba locală, scrisă în sistem cuneiform, dar şi sistemul religios, politeist şi încărcat de superstiţii, ar fi reprezentat lumi cu totul străine pentru cei patru.

1:4

Contextul *καλοὺς τῇ ὄψει, καὶ συνιέντας ἐν πάσῃ σοφίᾳ, καὶ γινώσκοντας γνῶσιν καὶ διανοουμένους φρόνησιν* (SEPT.FRANKF.) este transpus de Nicolae Milescu prin *frumoşi la chip, şi pricepători la toată înţelepciunea, şi ce cunoscu minte, şi cugetînd înţelepciune* (MS.45), opţiune preluată de BIBL.1688: *frumoşi la chip şi pricepători la toată înţelepciunea, şi conoscînd minte, şi cugetînd înţelepciune*. Pasajul gr. *καὶ οἷς ἐστιν ἰσχὺς ἐν αὐτοῖς* (SEPT.FRANKF.), echivalat în primele traduceri biblice româneşti prin: *carii iaste vîrtute întru ei* (MS.45, BIBL.1688), se referă la robusteţea fizică, astfel încît tinerii să poată îndeplini diferitele sarcini primite. BIBL.MICU are pentru acest pasaj o altă opţiune: *cugetători de*

înţelepciune, variantă păstrată şi în ediţiile ulterioare (BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914). ♦ Sfîntul Vasile cel Mare, în *Omilii şi cuvântări*, îl compară pe Daniel cu Moise, cunoscut pentru înţelepciunea sa: „Marele Moise, al cărui nume este foarte mare la toţi oamenii din pricina înţelepciunii sale, s-a apropiat de contemplarea Celui ce este numai după ce şi-a antrenat mai întâi mintea cu învăţăturile egiptenilor. Asemănător acestuia, deşi în timpuri mai noi, se spune că şi înţeleptul Daniil, pe când era în Babilon, numai după ce a învăţat bine înţelepciunea caldeenilor s-a apropiat de învăţăturile dumnezeieşti" (VASILE CEL MARE, OMIL., p. 324). ♦ Prin învăţarea scrierii şi a limbii caldeilor (*γράμματα καὶ γλώσσαν Χαλδαίων*, SEPT.RAHLFS) se înţelege o limbă şi o scriere mai vechi (scrierea cuneiformă şi limba akkadiană), limbă în care erau scrise cărţile sacre sau erau notate formulele magice (SEPT.NEC, VI/II, nota 1,4, p. 367).

1:5

La perşi, educaţia tinerilor începea la vîrsta de 14 ani, pentru a putea fi prezentaţi regelui după o perioadă de trei ani; Daniel avea, probabil, 15 ani (SEPT.NEC). ♦ Din porunca regelui, Daniel şi prietenii săi, Anania, Misael şi Azaria, sînt hrăniţi şi educaţi trei ani pentru a intra în slujba regelui: *Şi au rînduit lor împăratul pre zi de la masa împăratului şi de la vinul băuturii lui şi să-i hrănească pre ei 3 ani, şi după acêea să stea înaintea împăratului* (BIBL.1688). Ediţiile româneşti succesive (BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL. ŞAGUNA, BIBL.1914) au păstrat traducerea lui Nicolae Milescu, preluată în ediţia de la Bucureşti: *să-i hrănească pre ei 3 ani, şi după acêea să stea înaintea împăratului*. Alte opţiuni: *să-i crească aşa trei ani* (BIBL.RADU-GAL.), *să-i înveţe pe ei vreme de trei ani* (BIBL.1968), *şi să-i îngrijească [astfel] trei ani* (traducerea modernă din volumul de faţă). Unele diferenţe pot fi constatate şi la nivelul textelor greceşti sursă: *καὶ θρέψαι αὐτοὺς ἔτη τρία, καὶ μετὰ ταῦτα στῆναι ἐνώπιον τοῦ βασιλέως* (versiunea Theodotion, cf. SEPT.RAHLFS; SEPT.FRANKF., SEPT.BOS), *καὶ ἐκπαιδεῦσαι αὐτοὺς ἔτη τρία καὶ ἐκ τούτων στῆσαι ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως* (LXX, cf. SEPT.RAHLFS). Versiunea lui Theodotion prezintă forma de aorist activ *θρέψαι* a verbului gr. *τρέφω* 'a hrăni', 'a educa' (GR.ENGL., s.v.), spre deosebire de LXX, care are în acelaşi loc forma de aorist activ *ἐκπαιδεῦσαι* a verbului gr. *ἐκπαιδεῦω* 'a creşte din copilărie' (GR.ENGL., s.v.). În SEPT.NEC sînt propuse, pentru aceste contexte, două soluţii de traducere reuşite: *şi să-i educe timp de trei ani, după care să stea în faţa regelui* (SEPT.NEC/ LXX), *să-i îngrijească [acolo] trei ani pentru ca, după aceea, să stea dinaintea regelui* (SEPT.NEC/ Theodotion). BIBL.ANANIA păstrează opţiunea din tradiţia textuală românească: *să-i hrănească vreme de trei ani, după care să stea în faţa regelui*. ♦ Cu privire la acest obicei de îngrijire şi educare a tinerilor, aflăm de la Teodoret al Cirului că regele a dat dovadă de generozitate prin hrănirea tinerilor cu bucatele sale, obicei neobişnuit pentru sclavi şi captivi: (TEODORET[1], p. 24). ♦ Calvin, în comentariul la *Cartea lui Daniel*, vede în tratamentul preferenţial al regelui pentru cei patru captivi, cărora le oferă chiar din propria sa mîncare, o tactică menită a le cumpăra supunerea, ştiut fiind că evreii erau un neam cu o conştiinţă naţională deosebit de pronunţată. Nu ar trebui ca acest comportament al regelui să fie calificat drept „virtuos" sau „mărinimos", ci demascat ca o tentativă perfidă de a cîştiga inimile şi minţile celor patru (CALVIN, p. 60). ♦ Stephen Miller, citîndu-i pe Platon şi Xenofon, arată că educaţia la curtea antică persană ar fi început în intervalul de vîrstă 14-17 ani; alte surse atestă ca acest ciclu educaţional ar fi durat în jur de trei ani. Cel mai probabil, sistemul persan de învăţămînt de la curtea imperială se asemăna cu cel babilonian (MILLER, p. 64).

1:6

Fragmentul gr. *Καὶ ἐγένετο ἐν αὐτοῖς ἐκ τῶν υἱῶν Ἰούδα· Δανιὴλ, καὶ ἀνανίας, καὶ μισαὴλ, καὶ ἀζαρίας* (SEPT.FRANKF./ Theodotion şi LXX, în SEPT.BOS, sursă a ediţiei de la 1795, cu modificarea ordinii numelor proprii: *Καὶ ἐγένετο ἐν αὐτοῖς ἐκ τῶν υἱῶν Ἰούδα· Δανιὴλ, καὶ Ἀνανίας, καὶ Ἀζαρίας, καὶ Μισαήλ*) este redat în MS.45 prin *Şi s-au făcut întru ei dentru fiii Iúdei: Daniil şi Anaía şi Misail şi Azaría*, opţiune regăsită şi în BIBL.1688. Ordinea numelor proprii din SEPT.FRANKF. este păstrată şi în ediţiile ulterioare (BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914), excepţie făcînd BIBL.MICU, în care se împrumută succesiunea cuvintelor din SEPT.BOS: *Şi au fost întru ei, din fiii lui Iuda, Daniil şi Anania şi Azaria şi Misail*. Această structură apare şi în VULG., MS.4389, BIBL.VULG. 1760-1761, BIBL.1921 şi BIBL.RADU-GAL. Expresia *între ei* (versiunea modernă) arată că numărul captivilor şi, dintre aceştia, al celor formaţi în cultura babiloniană îl depăşeşte pe al celor menţionaţi în text. Alte surse arată că, în campaniile sale, împăratul luase prizonieri nu numai evrei, ci şi fenicieni, sirieni, egipteni (MILLER, p. 64). ♦ Precizarea tribului lui Iuda în acest verset arată dorinţa regelui de a avea tineri de neam regesc, Iuda fiind tribul regal, aşa cum Levi era cel preoţesc. Numele celor patru tineri evrei sînt destul de frecvente în onomastica biblică: *Daniel* (semnificînd în ebraică 'Judecătorul meu este Dumnezeu'), *Anania* ('Domnul s-a milostivit'), *Misael* ('Cine este ce e Dumnezeu?') şi *Azaria* ('Domnul ajută') (SEPT.NEC VI/II, nota 1,6, p. 367-368).

1:7

Schimbarea numelui în concepţia semitică însemna, de fapt, schimbarea condiţiei individului însuşi, regele Nabucodonosor reuşind deznaturalizarea tinerilor supuşi prin atribuirea noilor nume de origine şi semnificaţie babiloniană (SEPT.NEC, VI/II, nota 1,7, p. 368). O referire la acest fenomen îl întîlnim la Bartolomeu Anania, în nota aferentă acestui verset: „Schimbarea numelor însemna modificarea statutului social al fiecăruia; tinerii deveneau nu numai supuşii direcţi ai regelui, dar şi oamenii săi de curte, viitorii demnitari (BIBL.ANANIA, nota g, p. 1106). Noile nume erau destinate a înlocui aceste clare

referinţe la Dumnezeul evreilor cu noţiuni ce trimiteau către zeii babilonieni, astfel: *Beltşaţar* 'prinţul lui Bel', *Şadrac*: 'robul lui San' (zeul-lună), *Meşac* 'Cine este ca Aku' (echivalentul sumerian al zeului San), *Abed-Nego* 'robul lui Nego'. În concepţia lui Hieronim, actul schimbării numelui este o tradiţie care are conotaţii religioase, însemnînd o schimbare de statut, credinţă frecvent întîlnită în textul biblic (SEPT.NEC, VI/II, nota 1,7, p. 368). ♦ Termenul gr. *ὁ ’Αρχιευνοῦχος* (SEPT.FRANKF., SEPT.BOS) 'mai-mare peste eunuci' (cf. GR.ENGL., s.v.) este redat diferit în primele ediţii biblice româneşti: *mai-marele eunucilor* (versiunea modernă din prezenta ediţie, SEPT.NEC, BIBL. ANANIA), *mai-marele scopilor* (MS.45), *mai-marele scopiţilor* (BIBL.1688), *mai marele famenilor* (BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914), *capul eunuchilor* (BIBL.1921), *căpetenia famenilor* (BIBL.RADU-GAL.). În BIBL.VULG.1760-1761, sintagma *mai-marele famenilor* transpune lat. *praepositus eunuchorum* (VULG.). Eunucii sau famenii, demnitari importanţi la curtea regilor orientali, influenţau în multe cazuri demersuri sau hotărîri politice (BIBL.ANANIA, nota e, p. 1106). În sens propriu, termenul este utilizat pentru a desemna bărbatul castrat folosit în haremurile orientale şi chiar în unele demnităţi (MIRCEA, s.v.).

1:8

După schimbarea spaţiului de locuit şi a numelor, forţaţi să trăiască după alte reguli, Daniel şi însoţitorii săi, dorind să nu încalce legea părinţilor, îl roagă pe mai-marele famenilor să le permită *să nu se pângărească cu masa regelui, şi nici cu vinul din băuturile acestuia* (BIBL.ANANIA). Alte opţiuni pentru acest context: *Proposuit autem Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis neque de vino potus eius* (VULG.), *Aber Daniel setzte sich vor in seinem Herzen* (BIBL.LUTHER), *But Daniel resolved that he would not defile himself with the king's rich food, or with the wine which he drank* (RSV), *Şi au pus Daniil în inima lui ca să nu să pîngărească* (BIBL.1688, BIBL.MICU), *Dar Daniel şi-a pus inima ca să nu se spurce* (BIBL.CORN.), *Şi Daniel îşi puse în gînd să nu se spurce* (BIBL.1968). ♦ Hieronim crede că Daniel a studiat învăţătura caldeenilor cu intenţia de a cunoaşte erorile lor şi de a proclama adevărul credinţei în unicul Dumnezeu al lui Israel. Refuzul său de a gusta din mîncărurile impure nu este aşadar un accident, ci parte dintr-un efort misionar de durată (HIERONIM, 1:2). Teodoret este de părere că motivul pentru refuzul lui Daniel stă în faptul că mîncarea fusese făcută impură prin invocarea idolilor şi turnarea de libaţii. De fapt, crede Robert C. Hill, abţinerea de la mîncarea oferită de un rege străin devine o normă obligatorie în iudaism abia din secolul al II-lea î.Hr. (în TEODORET[1], p. 25). Calvin vede aici mai degrabă o dorinţă a lui Daniel de a arăta că nu se lasă cumpărat de viclenia împăratului şi că identitatea sa de fiu din neamul lui Abraham va rămîne vie. Este un gest care va rămîne, totuşi, singular: Daniel şi însoţitorii lui vor mînca din acele mîncăruri pe parcursul şederii lor la curtea babiloniană, însă el a dorit ca la început să-şi afirme credinţa şi alteritatea printr-un gest hotărît de abstinenţă (CALVIN, p. 62).

1:9

Teodoret vede grija divină drept răsplată, ajutor venit după ce omul alege împlinirea unei porunci. Alţi teologi vorbesc, pe de altă parte, despre gratuitatea şi caracterului nemeritat al harului. Dumnezeu este liber să ofere harul cui şi cum vrea, nefiind „forţat" de faptele noastre (TEODORET[1], p. 27). Redăm spre exemplificare unele opţiuni de traducere: *Dieu accorda à Daniel de trouver auprès du chef des eunuques grâce et miséricorde* (BIBL.JER.), *Şi au dat Dumnezău pre Daniil spre milă şi îndurări înaintea mai-marelui scopiţilor* (BIBL.1688, BIBL.MICU), *Şi a făcut Dumnezeu, ca Daniel să afle har şi milă înaintea capului eunuchilor* (BIBL.1911).

1:10

Teodoret al Cirului, într-un comentariu la acest verset, se referea la mai-marele eunucilor ca fiind un păgîn care nu putea gîndi decît în termeni umani. Aşadar, crezînd că privarea de hrană ar fi dus la degradarea fizică a celui în cauză, păgînul nu credea în posibilitatea susţinerii vieţii printr-o hrană de alt tip, spirituală (TEODORET, 81:1277). Calvin observa bunele intenţii ale căpeteniei, care a înţeles, pe de o parte, legitimitatea credinţei lui Daniel, dar, pe de altă parte, nu a simţit vreo atracţie faţă de aceasta. La fel în zilele noastre cînd, deşi anumite persoane consideră că este corect ca anumite superstiţii să fie abandonate, acestea nu încearcă nimic concret pentru a le abandona, persistînd, din teamă şi comoditate, în eroare (CALVIN, p. 67). Alte traduceri: *pentru ca nu cîndai va vedea fêţele voastre mai scăzute decît a copilaşilor celor de o vîrstă cu voi şi veţi vinovăţi capul mieu la împăratul* (MS.45), *că au rînduit voaoă mîncare şi băutură şi, dară, de va vedea faţa voastră mai scăzută decît a celoralalţi copii carii sînt de o vîrstă cu voi şi veţi face de va fi capul mieu de o vîrstă cu voi, şi veţi face de va fi capul mieu de osîndă la împăratul* (MS.4389), *pentru ca nu cîndai va vedea faţa voastră mai scăzută decît a copilaşilor celor de o vîrstă cu vo, şi veţi face de va fi capul mieu de osîndă la împăratul* (BIBL.1688), *ca nu cumva să vază faţa voastră mai scăzută decât a pruncilor celor de o vârstă cu voi şi veţi pune capul mieu în perire înaintea împăratului* (BIBL.MICU).

1:11

Văzînd neînţelegerea celui mai-mare peste eunuci, Daniel redirecţionează cererea sa către Amelsal, *pre carele l-au pus cel mai mare preste scopi preste Daniil şi Anania şi Misail şi Azaría* (MS.45). Textele biblice româneşti redau în mod asemănător acest verset. Transpunînd în mod fidel versetul din VULG. (*Et dixit Daniel ad Malasar, quem constituerat princeps eunuchorum super Danielem, Ananiam, Misaelem et Azariam*), BIBL.VULG.1760-1761 are: *Şi au zis Daniil cătră Malasar, pe care-l rînduise căpetenia famenilor preste Daniil, Ananie, Misail şi Azarie.* ♦ Spre deosebire de majoritatea ediţiilor româneşti, care prezintă forma *Amelsal* (MS.45 şi versiunea modernă din ediţia de faţă) sau *Amelsad* (BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.1914), MS.4389, sub influenţa lat.

Malasar (VULG.), propune forma *Malasar*. Acest nume prezintă unele diferenţe chiar şi la nivelul textelor greceşti sursă: *Αβιεσδρι* (SEPT.RAHLFS/ LXX), *Αμελσαδ* (SEPT. RAHLFS/ Theodotion), transpuse în mod fidel în SEPT. NEC (*Abiesdri*, respectiv *Amelsad*). Întrucît Bartolomeu Anania utilizează, pentru traducerea sa, versiunea lui Theodotion, el optează în text pentru forma *Amelsad*. O formulare diferită apare în BIBL.1921: *Şi au zis Daniel către îngrijitorul, pe care capul eunuchilor îl rânduise preste Daniel, Anania, Mişael şi Azaria*. În Textul Masoretic, acest personaj apare cu denumirea de *paznic*, intermediar între mai-marele eunucilor şi tinerii evrei. Termenul babilonian redat în Textul Masoretic este *melṣar*. Theodotion îl redă prin *Αμελσαδ*.

1:12

Secvenţa gr. *πείρασον δὴ παῖδάς σου ἡμέρας δέκα* (SEPT.FRANKF.) este tradusă asemănător în primele traduceri biblice româneşti: *Ispitêşte, dară, pre ficiorii tăi dzile 10* (MS.45, BIBL.1688). Sub influenţa textului latin al VULG. (*Tenta nos, obsecro, servos tuos diebus decem*), în MS.4389 se optează pentru: *Ispitêşte pre noi, slugile tale, pînă în 10 zile* (MS.4389). Alte variante: *Cearcă, rogu-te, cu slugile tale, zeace zile* (BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914), *cearcă-ne, rogu-te, pre slugile tale zeace zile* (BIBL.VULG.1760-1761), *Cércă, rogu-te, pre servii tei* (BIBL.1911). ♦ Numai credinţa puternică l-a făcut pe Daniel să fixeze o durată precisă de timp şi să fie convins de reuşita pariului său. Prin credinţă, el sfida fastul de la curtea împăratului (HIERONIM, 1:12). ♦ În concepţia lui Hipolit, Daniel şi tinerii săi însoţitori doresc să arate că nu „hrana pământească dă omului frumuseţe şi tărie, ci harul lui Dumnezeu dăruit prin Cuvântul Său... Au cerut un răgaz de zece zile, pentru a dovedi prin aceasta că omul nu poate dobândi harul lui Dumnezeu decât prin credinţa în cuvântul vestit de Iisus" (SEPT.NEC, VI/II, nota 1,12, p. 370). ♦ Invitaţia lui Daniel denotă o atitudine totuşi prudentă, arată Zdravko Stefanovic. Viaţa lui Daniel la curte fusese caracterizată pînă în acest punct de un echilibru între adoptarea culturii locale şi păstrarea unei distincţii. Perioada de zece zile este suficient de scurtă pentru a nu trezi suspiciuni, dar suficient de lungă pentru a demonstra punctul de vedere al lui Daniel. Mîncarea cerută de Daniel se potriveşte cu ceea ce Dumnezeu le oferă oamenilor la crearea lumii (STEFANOVIC, p. 23): *Şi a zis Dumnezeu: „Iată, vă dau vouă toată iarba dătătoare de sămânţă pe faţa'ntregului pământ, şi tot pomul purtător de rod cu sămânţă de pom într'însul; acestea vă vor fi vouă spre hrană* (BIBL.ANANIA, Fac. 1:29). ♦ Comparînd pasajul gr. *καὶ δότωσαν ἡμῖν ἀπὸ τῶν σπερμάτων τῆς γῆς, καὶ φαγώμεθα, καὶ ὕδωρ πιώμεθα* (SEPT.FRANKF.) cu cel corespunzător din ediţia lui Lambert Bos (1709), *καὶ δότωσαν ἡμῖν ἀπὸ τῶν σπερμάτων καὶ φαγώμεθα, καὶ ὕδωρ πιώμεθα* (SEPT.BOS), se poate constata că textul sursă grecesc al MS.45 conţine adăugirea *τῆς γῆς*. Diferenţe se pot constata încă de la primele versiuni păstrate ale acestui text: *καὶ δότωσαν ἡμῖν ἀπὸ τῶν σπερμάτων καὶ φαγόμεθα, καὶ ὕδωρ πιόμεθα* (Theodotion, în SEPT.RAHLFS) şi *καὶ δοθήτω ἡμῖν ἀπὸ τῶν ὀσπρίων τῆς γῆς ὥστε κάπτειν καὶ ὑδροποτεῖν* (LXX, în SEPT.RAHLFS). Plecînd de la aceste diferenţe, nu este de mirare că primele texte biblice româneşti au tradus în mod diferit acest context. Astfel, MS.45, urmat fidel de BIBL.1688, traduce prin: *şi dea-ne noao den sămînţele pământului şi să mîncăm şi apă să bem* (MS.45). Sub influenţa latinească a VULG. (*et dentur nobis legumina ad vescendum et aqua ad bibendum*), autorul traducerii din MS.4389 propune o altă versiune: *şi să ne dai să mîncăm legumi şi să bem apă*, variantă asemănătoare cu cea din BIBL.VULG.1760-1761 (*şi să ni se dea legumi a mânca şi apă a bea*) şi cu cea din BIBL.1921 (*şi să ni se deà legume să mâncăm şi apă să bem*). Substantivul *legume* apare şi în Textul Masoretic (SEPT.NEC, VI/II, nota 1,12, p. 370). Începînd cu BIBL.MICU (*şi să ne dea noao din seminţele pământului şi să mâncăm şi apă să bem*), ediţiile ulterioare (BIBL.1819, Bibl.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914) vor păstra traducerea din BIBL.1688: *şi să ne dea noao din seminţele pământului şi să mâncăm şi apă să bem* (BIBL.1914). În SEPT.NEC sînt traduse în mod nuanţat cele două versiuni greceşti sursă: *să ni să dea din boabele pământului, ca să ne înfruptăm, şi să bem apă* (LXX); *să ni se dea din seminţe, şi le vom mânca, şi vom bea apă* (Theodotion). Bartolomeu Anania traduce, de asemenea, după versiunea grecească a lui Theodotion: *să ni se dea din seminţele pământului; din ele să mâncăm, şi să bem apă* (BIBL.ANANIA).

1:13

În comentariul la acest verset, Calvin afirmă, ca şi unii cercetători contemporani, că Daniel urmează aceste restricţii alimentare nu în virtutea vreunei legi cultice, ci din dorinţa de a nu se lăsa „cumpărat" de luxul curţii imperiale, o ispită care l-ar fi făcut să uite, treptat, de identitatea sa etnică şi religioasă (CALVIN, p. 68). Abraam Sleman, în *The God of Daniel*, compară acest episod cu prima ispită a Diavolului pentru Iisus, aceea de a transforma pietrele în pîine. Acţiunea, împlinirea credinţei, îi dă acesteia din urmă adevărata expresie: despre acest lucru se vorbeşte şi în *Epistola lui Iacob*, atunci cînd se afirmă că, fără fapte, credinţa este moartă (SLEMAN, p. 50). În comentariul la *Cartea lui Daniel*, Teodoret din Cir subliniază importanţa credinţei în Dumnezeu, specificînd că aceasta este o lecţie care poate fi luată din multe pasaje biblice, însă la Daniel este mult mai clar redată (TEODORET[1], p. 26). Reputatul comentator aprecia faptul că Daniel şi-a exprimat cererea într-un mod foarte persuasiv (TEODORET[1], p. 28), după cum rezultă din verset: *Şi să ivească înaintea ta chipurile noastre şi chipurile copilaşilor celor ce mănîncă masa împăratului şi în ce chip vei vedea, fă cu slugile tale* (BIBL.1688).

1:14-15

Nu pentru că mîncarea ar fi fost mai sănătoasă, ci datorită harului lui Dumnezeu au reuşit ei să arate mai bine decît ceilalţi (TEODORET[1], p. 28-29). ♦ Privind acest episod al postirii (v. 8-16), avem de la Sfîntul Vasile cel Mare, în

Omilii şi cuvântări, un amplu comentariu: „Postul i-a ajutat pe toţi sfinţii să vieţuiască potrivit voii lui Dumnezeu. Există o piatră, numită amiant, pe care focul n-o mistuie; când e pusă la flacără, pare că s-a prefăcut în cărbune; dar când e scoasă din foc, se face mai curată, ca şi când ar fi fost spălată cu apă. Tot aşa erau şi trupurile celor trei tineri din Babilon. Prin post au căpătat firea amiantului. În văpaia cea mare a cuptorului, ca şi cum ar fi avut de aur trupurile lor, n-au fost vătămaţi din pricina focului. Mai mult chiar, s-au arătat mai puternici decât aurul, că focul nu i-a topit, ci i-a lăsat întregi. Şi doar nimic nu putea rezista acelei văpăi, hrănite mereu cu păcură, (...) care ieşea afară din cuptor ca la patruzeci şi nouă de coţi, că distrugea totul din jur, mistuind totul din jur. Dar cei trei tineri, pentru că au intrat în cuptor întovărăşiţi de post, au călcat în picioare focul acela cumplit şi au respirat, în acea văpaie mare, aer plăcut şi răcoros. Pentru ce? Pentru că au fost hrăniţi de post! Focul n-a îndrăznit să se atingă nici de părul capului lor" (VASILE CEL MARE, OMIL., p. 53). Calvin arată că din acest pasaj nu ar trebui să se extragă un înţeles rigid, limitat la suprafaţă: cineva ar putea crede că s-ar putea sfinţi prin alimentele pe care le-a preferat Daniel. Dar de reţinut este atitudinea în sine, nu obiectul ei: Daniel respinge anumite alimente, pentru că le asociază cu un anumit stil de viaţă şi cu o anumită cultură pe care localnicii încercau să le inoculeze în propria-i conştiinţă. Virtutea moderaţiei, cu alte cuvinte, se aplică întotdeauna în funcţie de un context; în abstract, ea nu are o direcţie, ci trebuie să fie „umplută" cu un sens al acelui timp şi loc. Abuzul, păcatul se poate produce şi consumînd legume şi apă, spune Calvin, prin simpla consumare nelimitată a acestora. Creştinul trebuie să fie mereu în stare de veghe, atent la tentaţiile acestei lumi, care se pot masca uneori în obiceiuri aparent legitime (sau permise într-un alt context) (CALVIN, 1,14-15). În ediţia de faţă, Ovidiu Sferlea traduce astfel aceste versete: *14. Şi îi ascultă pe ei şi îi puse la încercare zece zile. 15. Şi după săvîrşirea celor zece zile, se înfăţişară plăcuţi la chip şi viguroşi la trup, mai mult decît băieţandrii care mîncau din masa împăratului.* Traducerea din MS.4389 urmează îndeaproape BIBL. OSTROG: *14. Şi-i ascultă şi-i ispiti pînă în 10 zile. 15. Iar după 10 zile se arătară feţele lor frumoase şi ei – mai vîrtoşi cu trupul decît ceialalţi copii carii mîncase den masa împăratului.* SEPT.NEC traduce nuanţat, după Theodotion: *Iar la sfârşitul celor zece zile înfăţişările lor arătau mai bine şi cu carnea mai pietroasă decât slujitorii care mâncau de la masa regelui* (v. 15). Traducînd după acelaşi text grecesc, Bartolomeu Anania propune o nouă echivalare a secvenţei gr. *ὡράθησαν αἱ ἰδέαι αὐτῶν ἀγαθαὶ καὶ ἰσχυραὶ ταῖς σαρξίν*: *chipurile lor mai frumoase şi trupurile lor mai puternice* (BIBL.ANANIA).

1:16

Lecţia lui Daniel putea fi şi un impuls de speranţă pentru cititorii cărţii lui Daniel, contemporani cu ocupaţia lui Antioh şi cu asaltul culturii eleniste asupra iudaismului tradiţional: aceştia îşi puneau, probabil, întrebarea dacă identitatea religioasă putea fi menţinută într-o perioadă de ocupaţie şi presiune culturală, iar *Cartea lui Daniel* putea constitui un argument pentru mobilizare (MILLS, p. 200). ♦ Pentru Teodoret din Cir, beneficiul cîştigat de Daniel şi prietenii săi prezenta două aspecte: prin postire se poate obţine, pe de o parte, putere fizică, iar pe de altă parte, o cantitate mai mare de alimente sănătoase (TEODORET[1], p. 28). Conţinutul acestui verset (*Şi fu Amelsád luînd cina lor şi vinul băuturii lor, şi le da lor seminţe*, BIBL.1688) este amplu comentat şi de Hipolit: „Aceştia, deşi robi într-un ţinut străin, nu s-au lăsat atraşi de bucatele de tot felul, nici nu au fost robi vinului desfătării, nici nu s-au lăsat momiţi, nici pătrunşi de cinstirea regală, ci şi-au păstrat gura castă şi curată, pentru ca un cuvânt să iasă din gura celor curaţi şi să-L slăvească pe Tatăl ceresc" (*apud* SEPT.NEC, nota 1, 16, p. 370-371). Iată cîteva opţiuni de traducere din textele biblice româneşti: *Şi fu Amelsad luîndu cina lor şi vinul băuturei lor şi le da lor sămînţă* (MS.45); *Şi opri Malasar bucatele lor şi vinul băuturii lor şi le da legumi, la cîtepatru copiii aceia* (MS.4389, traducere după BIBL.OSTROG); *Şi se făcu [astfel că] Amelsad lua mîncarea lor şi vinul lor de băut şi le dădea seminţe* (versiunea modernă din ediţia de faţă); *Aşa că Amelsad le lua mâncarea de mâncat şi vinul de băut şi le dădea seminţe* (BIBL.ANANIA).

1:17

Hieronim observă diferenţa dintre darurile oferite de Dumnezeu: dacă cei trei dobîndiseră măiestrie în deslușirea limbii şi a culturii locale, primind, astfel, cu alte cuvinte, lumina intelectului pur, Daniel primise şi darul de a citi în vise şi viziuni, capacitatea de a merge dincolo de simboluri, către semnificaţii ascunse şi configuraţia viitoare a evenimentelor (HIERONIM, 1:17). Pentru Teodoret din Cir, aceasta este încă o dovadă a căilor misterioase, impredictibile ale lui Dumnezeu: el împarte darurile nu în conformitate cu vîrsta, ci observînd mai degrabă puritatea sufletească, adesea alegînd pe cei tineri pentru a-şi arăta slava (TEODORET[1], p. 29). Calvin vede aici clar o diferenţiere a lui Daniel faţă de ceilalţi: în timp ce prietenii săi erau instruiţi în literatură şi arte (dar, desigur, nu şi în magia şi superstiţiile babiloniene), calitatea profetică a lui Daniel este clar subliniată. Ea se arată aici ca fiind ceva fundamental diferit de darul unei raţiuni suple sau de cel al cunoaşterii înţelepciunii acestei lumi, adică abilitatea de a interpreta vise şi viziuni, cu alte cuvinte de a profeţi (CALVIN, 1:17). Această educaţie constă, în principal, în însuşirea noţiunilor religioase fundamentale şi a astrologiei practicate la curtea babiloniană. El aminteşte şi de Moise, care fusese instruit în cultura egipteană, sau de Sfîntul Pavel, bun cunoscător al culturii clasice, din care va şi cita: în 1Cor. 15:33 din Menandru; în Fapte 17:27.28 din Epimenides, Aratus, Cleanthes; în Tit 1:12 din Epimenides (WIERSBE, p. 254). ♦ Spre deosebire de SEPT.FRANKF., SEPT.BOS are un segment în plus la începutul versetului: *Καὶ τὰ παιδάρια ταῦτα οἱ τέσσαρες αὐτοί ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς σύνεσιν καὶ φρόνησιν ἐν πάσῃ γραμματικῇ καὶ σοφίᾳ· καὶ Δανιὴλ συνῆκεν ἐν πάσῃ ὁράσει καὶ ἐνυπνίοις*. Versetul, aşa cum apar el în textul-sursă al BIBL.MICU (1795), este, de fapt, cel corespunzător din

versiunea lui Theodotion. În LXX este diferit (cf. SEPT. RAHLFS): *καὶ τοῖς νεανίσκοις ἔδωκεν ὁ κύριος ἐπιστήμην καὶ σύνεσιν καὶ φρόνησιν ἐν παση γραμματικῇ τέχνῃ καὶ τῷ Δανιηλ ἔδωκε σύνεσιν ἐν παντὶ ῥήματι καὶ ὁράματι καὶ ἐν πάσῃ σοφίᾳ.* În ediţiile moderne, aceste contexte sînt traduse corespunzător, în funcţie de textul grecesc utilizat. Astfel, după LXX, avem: *Iar tinerilor le-a dat Domnul ştiinţă şi pricepere şi chibzuinţă în orice meşteşug al literelor* (SEPT.NEC), iar după Theodotion: *Şi acestor patru tineri le-a dat Dumnezeu înţelegere şi cunoaştere şi minte iscusită în orice fel de meşteşug al scrierii; iar Daniel avea înţelegere asupra tuturor vedeniilor şi viselor* (BIBL.ANANIA). Prima versiune biblică românească traduce fidel după SEPT.FRANKF.: *Şi le dêde lor Dumnedzău înţelêgere şi înţelepciune întru toată cărturăriia şi măiestriia; şi Daniil pricepea întru toată vedêrea şi visurile* (MS.45). ♦ Bartolomeu Anania, în adno-tarea făcută acestui verset, îl compară pe Daniel cu Iosif (Fac. 41:1-46) deoarece a reuşit, asemenea personajului din această carte biblică, să se salveze prin iscusinţă. Cărturarul considera că facultatea de a interpreta vedeniile şi visele era deosebit de apreciată la curţile regale ale Orientului (BIBL.ANANIA, nota a, p. 1107). ♦ Visele deslușite de Daniel nu sînt ale sale, el doar interpretîndu-le; harisma acestui personaj biblic seamănă cu cea a înţeleptului. În prima parte, *Cartea lui Daniel* seamănă mai degrabă cu o carte sapienţială decît cu una profetică (SEPT.NEC, nota 1,17, p. 371).

1:18-19

Matthew Henry, în *Commentary on the Whole Bible*, crede că cei patru au fost evaluaţi nu numai în privinţa cantităţii de cunoştinţe din fiecare domeniu, ci şi în ceea ce s-ar putea numi simplu înţelepciunea vieţii, capacitatea de a evalua o situaţie politică şi de a lua o decizie raţională (HENRY, v. 17-21). Andrew Hill observa şi el că principalul mesaj al acestui pasaj este diferenţa dintre înţelepciunea omenească, acumulată prin apel la puterea umană, ba chiar la iluzia magiei şi a idolatriei, şi cea dăruită de Dumnezeu, singura adevărată. Ba chiar şi acel dram de înţelepciune aparent dobîndit prin propriile puteri de către un om îl are ca sursă tot pe Dumnezeu: de aici şi clara superioritate intelectuală a tinerilor chiar în privinţa culturii babiloniene. Curtenii lui Nabucodonosor au fost învinşi pe propriul „teren" (HILL, p. 50). ♦ Alte traduceri ale acestui verset: *und ward unter allen niemand gefunden, der Daniel, Hananja, Misael und Asarja gleich wäre; und sie wurden des Königs Diener* (BIBL.LUTHER), *therefore they stood before the king* (RSV), *nu se aflară nici unii de potriva lui Daniil şi a Ananiei şi Azăriei şi a lui Misail, şi stătură înaintea împăratului* (MS.4389), *Şi grăi împreună cu ei împăratul, şi nu s-au aflat dentru ei dentru toţi asêmene cu Daniil şi cu Anania şi cu Misail şi cu Azaria; şi au stătut înaintea împăratului* (BIBL.1688); *şi printre ei nu s-a aflat nici unul asemenea, şi au stat înaintea împăratului* (BIBL.CORN.).

1:20

Aceşti înţelepţi de la curtea babiloniană erau fie magicieni instruiţi în astrologie, exorcisme, vrăjitorie, citirea semnelor în comportamentul sau organele animalelor, interpretarea viselor, fie aşa-numiţi preoţi care puteau intra în contact cu lumea spiritelor prin felurite incantaţii. Toţi aceştia erau consilieri de vază la multe curţi regale ale lumii antice (HILL, p. 31). Magii babilonieni erau renumiţi pentru puterile lor taumaturgice şi divinatorii (SEPT.NEC, VI/II, nota 1,18-20, p. 371). ♦ Termenul gr. *ἐπαιοιδοί* 'descîntători' este echivalat în majoritatea textelor biblice româneşti prin *descîntători* (MS.45, BIBL.1688, versiunea modernă din volumul de faţă). O altă opţiune are BIBL.VULG.1760-1761: *gâcitorii*, după VULG. *hariolos*. BIBL. MICU echivalează acest segment prin *descântătorii şi maghii*, iar ediţiile ulterioare (BIBL.ŞAGUNA, BIBL.FILOTEI, BIBL. 1819, BIBL.1911, BIBL.1914) păstrează fidel această formă, chiar şi ediţia din 1921 şi BIBL.RADU-GAL., însă cu o inversiune: *magii şi descântătorii*. Alte opţiuni de traducere: *à tous les magiciens et devins de son royaume tout entier* (BIBL.JER.), *zehnmal klüger und verständiger als alle Zeichendeuter und Weisen in seinem ganzen Reich* (BIBL.LUTHER). ♦ Hieronim atrage atenţia asupra traducerii din *Septuaginta* „sofişti" şi „filosofi" (*ὑπὲρ τοὺς σοφιστὰς καὶ τοὺς φιλοσόφους*, care nu se regăseşte şi în versiunea Theodotion); aceasta nu ar trebuie să ne ducă cu gîndul la erudiţia şi rafinamentul gînditorilor Greciei antice, ci doar la cei care se ocupau cu superstiţiile „barbarilor", încă prezente la caldeeni în vremea lui Hieronim (HIERONIM, 1:20).

1:21

Teodoret al Cirului este de părere că Daniel precizează timpul total al şederii sale pentru a încadra cronologic activitatea sa profetică şi pentru a arăta că a trăit să vadă vremea eliberării evreilor prin instrumentul lui Dumnezeu, împăratul Cirus (TEODORET[1], p. 31). ♦ Sursele istorice plasează primul an al domniei lui Cirus în 539 sau 538 î.Hr. Aceasta înseamnă că Daniel a avut o funcţie administrativă pentru aproximativ 60 de ani, iar durata totală a captivităţii sale ar fi fost de aproximativ 70 de ani (din jurul anului 605 î.Hr.). Profetul Ieremia prezisese că evreii vor fi captivi pentru şapte decenii (Ier. 25:11-12; 29:10) (HILL, p. 32). ♦ Variante în versiunile româneşti: *Şi fu Daniil pînă într-un an al lui Ioachim împăratul* (MS.4389), *Şi fu Daniil pînă într-un an al lui Chiros împăratului* (BIBL.1688), *Şi fu Daniil pînă într-un an a lui Chir împăratul* (MS.45), *Şi au fost Daniil până la anul dintîiu a împăratului Chir* (BIBL.MICU), *Şi a rămas Daniel pînă în anul întîi al domniei lui Cirus* (BIBL.1968). ♦ Secvenţa gr. *ἕως ἔτους ἑνὸς Κύρου τοῦ βασιλέως* (SEPT. FRANKF., SEPT.BOS), în versiunea lui Theodotion (vezi şi SEPT.RAHLFS), a fost echivalată în mod corect în textele româneşti. Versiunea LXX conţine o adăugire (*τῆς βασιλείας Κύρου βασιλέως Περσῶν*), redată în traducerea în limba română din SEPT.NEC: *al domniei lui Cyrus, regele perşilor.*

Capitolul al 2-lea

2:1

Hieronim arată că, întocmai cum Faraon, în vremea lui Iosif, a avut un vis nu pentru meritele sale, ci pentru a

învăţa să dea slava lui Dumnezeu şi pentru a-şi chestiona conştiinţa cu privire la legitimitatea sclaviei evreilor, la fel şi Nabucodonosor primeşte un vis de la Dumnezeu pentru ca slava sa să se arate în Daniel şi pentru ca eliberarea captivilor să fie anticipată (HIERONIM, 2:1). În mod asemănător, Bartolomeu Anania nota o observaţie în glosa aferentă acestui verset. Cărturarul îl compară pe Daniel cu Iosif, care, în prima carte biblică, se salvase printr-o iscusinţă asemănătoare. Facultatea de a interpreta visele era una dintre cele mai valorificate însuşiri la curtea regală a Orientului (BIBL.ANANIA, nota a, p. 1107). ♦ Acest verset (MS.45: *Întru anul al doilea a împărăţiei lui Navuhodonósor, visat-au Navuhodonósor vis; şi s-au întristat duhul lui, şi somnul lui s-au făcut departe de la el*) intră în contradicţie cu al cincilea verset din primul capitol (MS.45: *Şi au rînduit lor împăratul den dzi în dzi, de la masa împăratului şi de la vinul băuturii lui şi să-i hrănească pre ei ani 3 şi după acêea să stea înaintea împăratului*). ♦ Segmentul *ἐνυπνιάσθη Ναβουχοδονόσορ ἐνύπνιον* (SEPT.FRANKF., SEPT.BOS) este transpus corespunzător în ediţiile biblice româneşti, începînd cu MS.45 şi cu prima traducere integrală a textului biblic (BIBL.1688: *visat-au Navohodonosór vis*), opţiune preluată de ediţiile ulterioare: BIBL.MICU (*visat-au Navohodonosor vis*), BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914. Pasajul *συνέβη εἰς ὁράματα καὶ ἐνύπνια ἐμπεσεῖν* (SEPT.RAHLFS) se află doar în versiunea LXX, fiind tradus în SEPT.NEC: *s-a întâmplat că regele a avut parte de vedenii şi vise.* ♦ *Nabucodonosor* (gr. *Ναβουχοδονόσορ*) este marele rege neo-babilonian, numele său însemnînd 'Nebo protect the boundary' (DOUGLAS/ TENNEY, s.v.). În tradiţia textuală biblică românească, numele său apare echivalat sub mai multe forme: *Navuhodonosor* (MS.45, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914), *Navohodonosor* (MS.4389, BIBL. 1688, BIBL.MICU, BIBL.VULG.1760-1761), *Nebucodonosor* (BIBL.1921, BIBL.RADU-GAL., BIBL.ANANIA, SEPT.NEC, versiunea modernă din ediţia de faţă). Nabucodonosor a domnit între anii 605-562 î.Hr., fiind cunoscut în lucrările de specialitate drept cel care a ţinut captiv poporul lui Iuda timp de şaptezeci de ani. Acest personaj biblic este prezent cu precădere în anumite cărţi biblice: *Ieremia*, *Iezechiel*, *Cartea lui Daniel*, *Cărţile Regilor* şi *Cronici*. Deşi există numeroase inscripţii, puţine informaţii au fost făcute cunoscute, domnia sa rămînînd, în cea mai mare parte, o enigmă. Nabucodonosor este fiul lui Nabopolassar, probabil un general asirian, care a cucerit Asiria şi a devenit rege al Babilonului în anul 625 î.Hr., cucerind mai întîi capitala Asiriei, Nineveh, în anul 612 î.Hr. În urma acestui episod, imperiul asirian a fost împărţit între dominaţia medă şi cea babiloniană. Nabucodonosor s-a alăturat, în anul 607 î.Hr., tatălui său în bătălia împotriva egiptenilor şi a foştilor conducători ai puterii asiriene, iar după doi ani a reuşit să acapareze Siria şi Palestina. Împotrivindu-se egiptenilor, în anul 601 î.Hr., Nabucodonosor a fost învins. Regele Babilonului este celebrat de istoricii Antichităţii pentru splendoarea construcţiilor şi pentru reuşitele expediţii militare. În acest sens, cele mai cunoscute sînt: poarta Ishtar, templul Esagila şi grădinile suspendate. Despre moartea sa se cunosc puţine informaţii, Nabucodonosor fiind urmat la tron de fiul său (Amil-Marduk). Imperiul babilonian, după moartea lui Nabucodonosor, s-a prăbuşit, devenind uşor de cucerit de perşi, sub conducerea lui Cirus (DOUGLAS/ TENNEY, s.v.). ♦ Forma de indicativ aorist activ *ἐξέστη* (SEPT.FRANKF., SEPT.BOS) a verbului gr. *ἐξίστημι* 'a se alarma', 'a fi uimit', 'a se zdruncina', 'a tremura', 'a se nelinişti' (cf. TAYLOR, s.v.) a fost echivalată în mod diferit în traducerile româneşti, care oscilează între verbele *a se spăimînta*, *a se nelinişti*, *a se tulbura*, *a se întrista*, chiar începînd cu primele texte biblice româneşti: *s-au întristat* (MS.45), *s-au spămîntat* (BIBL.1688)/ *s-au spăimântat* (BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.ŞAGUNA)/ *s-a spăimîntat* (BIBL.FILOTEI, BIBL.1914), *s'a turburat* (BIBL.RADU-GAL.), *i s'a turburat* (BIBL.1921), *se nelinişti* (versiunea modernă a lui Ovidiu Sferlea), *s'a tulburat* (BIBL.ANANIA), *s-a neliniştit* (SEPT.NEC). VULG. are lat. *conterritus*, echivalat în BIBL. VULG.1760-1761 prin *s-au cutremurat*. ♦ Alte traduceri: *En l'an deux du règne de Nabuchodonosor, Nabuchodonosor eut des songes, son esprit en fut troublé, le sommeil le quitta* (BIBL.JER.), *Im andern Jahr des Reichs Nebukadnezars hatte Nebukadnezar einen Traum, davon er erschrak, daß er aufwachte* (BIBL.LUTHER), *La seconde année du règne de Nebucadnetsar, Nebucadnetsar eut des songes. Il avait l'esprit agité, et ne pouvait dormir* (BIBL.SEGOND).

2:2

În versiunea modernă din prezenta ediţie s-a optat pentru redarea pasajul gr. *καλέσατε τοὺς ἐπαοιδοὺς, καὶ τοὺς μάγους, καὶ τοὺς φαρμάκους, καὶ τοὺς χαλδαίους* (SEPT.FRANKF.) prin *Chemaţi descîntătorii şi vrăjitorii şi vracii şi caldeii*. Contextul a fost echivalat în primele texte biblice româneşti la fel, prin: *Chemaţi pre dăscîntători şi pre vrăjitori şi pre fărmăcători şi pre haldei* (MS.45, BIBL.1688). Această opţiune va fi preluată în BIBL.MICU: *Chemaţi pre decântători şi pre maghi şi pre fermecători şi pre haldei,* fiind păstrată în ediţiile ulterioare (BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1914). O nouă traducere este propusă în BIBL.1921: *se cheme magii, descântătorii, fermecătorii şi Chaldeii* şi în BIBL.RADU-GAL.: *să cheme pe vrăjitori, pe vraci şi pe magi şi pe caldei*. Pentru acest context, VULG. are *convocarentur harioli et magi et malefici et Chaldaei*, echivalat în traducerea de la Blaj (1760-1761) prin *să să cheme gâcitorii şi vrăjitorii şi fermecătorii şi haldeii*. ♦ Substantivul gr. *μάγος* 'mag, vrăjitor, descîntător' (cf. TAYLOR, s.v.) apare doar în *Cartea lui Daniel* în *Vechiul Testament*, fiind prezent însă în *Noul Testament*, în Evanghelia lui Matei (magii de la răsărit). Bartolomeu Anania semnala că acest termen, în cultura medo-persană, desemna un preot care putea să tîlcuiască visele şi semnele cosmice (BIBL.ANANIA, nota d, p. 1107). ♦ Termenul gr. *τοὺς Χαλδαίους* desemnează semiţii din sudul Mesopotamiei. După Herodot şi Diodor din Sicilia, chaldeii erau preoţi însărcinaţi cu oficiile sacerdotale propriu-zise, avînd un rang mai mare decît al celorlalţi. Deoarece se foloseau în special de mersul aştrilor, ei sînt chemaţi de regele Nabucodonosor pentru a interpreta

visele. În cazul în care visul anunţa lucruri negative, trebuia găsită de către aceştia o modalitatea de a îmbuna zeii (SEPT.NEC, VI/II, nota 2,2, p. 374). Uriah Smith, în *Daniel and the Revelation*, afirma că chaldeii erau o sectă de filosofi cu orientare similară cu cea a astrologilor şi magicienilor, ei ocupîndu-se cu ştiinţa naturală, dar şi cu studiul lumii de dincolo. Toţi, însă, aveau în comun dorinţa de a explica misterele şi de a anticipa viitorul, singura diferenţă fiind modalitatea în care făceau aceste lucruri (SMITH, p. 30). ♦ Alte versiuni: *pe cărturari şi pe descântători şi pe vrăjitori şi pe Haldei, ca să spună împăratului visurile sale* (BIBL.CORN.), *Und er hieß alle Seher und Weisen und Zauberer und Chaldäer zusammenfordern, daß sie dem König seinen Traum sagen sollten* (BIBL.LUTHER).

2:3-4

Singurul lucru la care se pare că se pricepeau aceşti ghicitori şi „savanţi" era arta de a extrage cît mai multe detalii de la cel examinat şi de a reuşi să fomuleze o interpretare pe cît de complexă, pe atît de vagă, care s-ar fi potrivit oricărui eveniment viitor (HILL, p. 31). ♦ Teodoret din Cir menţiona că dialogul magilor era în aramaică deoarece aceştia proveneau din zone cu limbi diferite şi doreau să dea regelui unul şi acelaşi răspuns (TEODORET[1], p. 36). Limba aramaică era limba de circulaţie internaţională, a diplomaţiei şi a comerţului (cf. SEPT.NEC VI/II, nota 2,4, p. 375). Magii aleg să răspundă regelui în siriacă, un dialect al limbii aramaice. ♦ Referitor la acest verset, Teodoret din Cir observa aroganţa magilor şi a cărturarilor babilonieni: ei se încred în propriile forţe pentru a reuşi să interpreteze visul împăratului (TEODORET[1], p. 35): *Şi caldeii îi grăiră împăratului în siriacă: „Împărate, să trăieşti în veci! Tu spune slugilor tale visul, iar noi [îţi] vom vesti tîlcul lui"* (versiunea modernă a lui Ovidiu Sferlea). ♦ Analiza textuală observă, începînd cu acest capitol, anumite modificări sau discrepanţe în forma şi conţinutul textului. În primul rînd, începînd cu 2:4b, se trece de la ebraică la aramaică. Diferiţi autori cred şi că în acest capitol se întîlnesc mai multe subgenuri literare: povestea de curte, relatarea unui vis, legenda, doxologia, midrash. Alţii cred că diversele cazuri de repetiţie din acest capitol (de exemplu, faptul că împăratului îi este prezentat din nou Daniel, după ce mai discutase o dată cu el după terminarea stagiului de formare, cf. 1:18) ar indica o posibilă intervenţie tîrzie asupra textului, lucru ce ar putea pune la îndoială credibilitatea naratorului. ♦ Tema curteanului de rang inferior care primeşte, însă, recunoaştere prin abilităţile sale este des întîlnită în iudaism, iar paralela cu viaţa lui Iosif în ţara Egiptului este izbitoare. Există, însă, în acest capitol şi o asemănare cu acele poeme din Isaia, cap. 40-55, în care se compară mereu înţelepciunea infinită a unicului Dumnezeu şi rătăcirea celor ce practică idolatria (HILL, p. 40-41). ♦ Alte versiuni: *Dic somnium servis tuis, et interpretationem eius indicabimus* (VULG.), *Spune visul slugilor tale şi tâlcuirea lui o vom spune* (BIBL.VULG.1760-1761), *Tu dzi visul slugilor tale, şi asămănarea lui vom spune* (MS.45), *Spune tu noaoă, robilor tăi, visul, iar noi vom spune ţie tîlcuirea lui* (MS.4389), *Tu spune visul noao, slugilor tale, şi tîlcuirea lui vom spune* (BIBL.1688), *Tu spune visul noao, slugilor tale, şi noi vom spune tîlcul lui* (BIBL.MICU).

2:5

Reacţia regelui arată ca acesta era nu numai iute la mînie şi extrem de ambiţios, dar şi instabil psihic, el crezînd că ameninţările ar fi soluţia cea mai potrivită pentru a obţine interpretarea visului său (TEODORET[1], p. 37). Cu alte cuvinte, asistăm aici la manifestările clasice ale conducătorilor ce pătrund în teritoriul hybrisului, transgresiunea limitelor condiţiei umane, a legii naturale şi a celei divine. Tema se găseşte nu numai în Biblie, ci şi în tragedia antică, în istoriografia greco-romană (la Herodot, Tucidide, Polibius) sau în literatura europeană (la Shakespeare, Goethe). ♦ Dumnezeu pare aici să fi expus atît nebunia şi rătăcirea regelui, care este chinuit de un vis pe care nici măcar nu şi-l mai aminteşte, cît şi aroganţa vrăjitorilor şi cărturarilor, care sînt ameninţaţi de rege, ca şi cum acesta ar fi intuit că are în faţă nişte oameni înşelători. Pentru Calvin, reacţia lui Nabucodonosor seamănă cu aceea a unei fiare; deşi aminteşte de exemplele de tirani din tragedia greacă, acesta este, însă, singular prin ferocitate. Dar furia nemăsurată a lui Nabucodonosor face parte din planul divin, crede Calvin, pentru că numai după o asemenea desfăşurare apelul la Daniel s-ar fi arătat necesar (CALVIN, p. 83). ♦ Versiunile greceşti diferă la sfîrşitul versetului: *καὶ ἀναληφθήσεται ὑμῶν τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὸ βασιλικόν* (LXX), *καὶ τὴν σύγκρισιν αὐτοῦ, εἰς ἀπώλειαν ἔσεσθε, καὶ οἱ οἶκοι ὑμῶν διαρπαγήσονται* (Theodotion). În SEPT.FRANKF. este urmată ultima dintre aceste versiuni, transpusă de primele texte biblice româneşti prin: *la pierire veţi fi şi casele voastre să vor jefui* (MS.45), *la pierire veţi fi şi casele voastre să vor jăhui* (BIBL.1688), *voi veţi peri şi casele voastre să vor jefui* (BIBL.MICU). Textul Masoretic are „veţi fi făcuţi bucăţi" (cf. SEPT.NEC, nota 2,5, p. 375). Asemănătoare sînt opţiunile din BIBL.1921 (*veţi fi făcuţi bucăţi, şi casele voastre vor ajunge bălegar*) şi BIBL.RADU-GAL. (*să fiţi tăiaţi bucăţi, iar casele voastre să fie prefăcute în mormane de dărâmături*). Alte traduceri: *Es ist mir entfallen. Werdet ihr mir den Traum nicht anzeigen und ihn deuten, so sollt ihr in Stücke zerhauen und eure Häuser schändlich zerstört werden* (BIBL.LUTHER), *Scăpatu-mi-a din minte lucrul; dară de nu-mi veţi face cunoscut visul şi deslegarea lui, veţi fi făcuţi bucăţi şi casele voastre vor ajunge bălegar* (BIBL.1911).

2:6

Primele traduceri româneşti: *Iar dă-mi veţi arăta visul şi asămănarea lui, dări şi daruri şi cinste multă veţi lua de la mine* (MS.45), *Iară de-mi veţi arăta visul şi tîlcuirea lui, dări şi daruri şi cinste multă veţi lua de la mine* (BIBL.1688), *Iară de-mi veţi arăta visul şi tâlcul lui, daruri şi cinste multă veţi lua de la mine* (BIBL.MICU) redau întocmai contextul grecesc *σύγκρισιν αὐτοῦ γνωρίσητέ μοι, δόματα καὶ δωρεὰς καὶ τιμὴν πολλὴν λήψεσθε παρ'ἐμοῦ* (SEPT.FRANKF., care urmează versiunea lui Theodotion), diferenţiindu-se de versiunea

LXX: *καὶ τὴν τούτου σύγκρισιν ἀναγγείλητε λήψεσθε δόματα παντοῖα καὶ δοξασθήσεσθε ὑπ᾽ἐμοῦ* (SEPT. RAHLFS). Ultima versiune a pasajului grecesc este redată în SEPT.NEC: *veţi primi daruri de tot felul şi veţi fi cinstiţi de mine.* O altă opţiune de traducere este în BIBL.1921: *veţi luà dela mine daruri, răsplătiri şi onoare mare.* Alte traduceri: *vous recevrez de moi présents et cadeaux et grands honneurs* (BIBL.JER.), *Gaben und große Ehre von mir haben* (BIBL.LUTHER), *vous recevrez de moi des dons et des présents, et de grands honneurs* (BIBL.SEGOND).

2:7

Primele texte biblice româneşti traduc secvenţa gr. *ἀπεκρίθησαν δεύτερον, καὶ εἶπον* (SEPT.FRANKF., versiunea lui Theodotion) prin *Răspuns-au al doilea rînd şi au dzis* (MS.45); *Răspunseră de al doilea rînd şi ziseră* (BIBL.1688). Versiunea LXX: *ἀπεκρίθησαν δὲ ἐκ δευτέρου λέγοντες* (SEPT.RAHLFS) este redată corespunzător în SEPT.NEC: *Şi au răspuns iarăşi, spunând.* Alte versiuni: *Sie antworteten wiederum und sprachen* (BIBL.LUTHER), *Ils répondirent pour la seconde fois* (BIBL.SEGOND).

2:8

Într-un anumit sens, suspiciunea şi cerinţa regelui nu sînt exagerate: el bănuieşte că vrăjitorii doreau să li se povestească visul pentru a inventa o interpretare suficient de vagă încît să se confirme, într-o măsură mai mare sau mai mică, odată cu trecerea timpului (TEODORET, 81: 1288). Şi Uriah Smith crede că spusele regelui nu sînt total lipsite de raţionalitate: el nu cere decît ca toţi „intelectualii" curţii să îşi facă meseria pe care singuri o proclamă, aceea de prezicători şi interpreţi ai viziunilor. Cînd ei declară că doar zeii, a căror locuinţă nu este printre muritori, pot desluşi taina arătată regelui, ei îşi recunosc implicit limitele umane şi faptul că, în realitate, nu aveau nici o legătură specială cu zeii (SMITH, p. 32). ♦ Interesant este şi că acest vis tulburător apare la începutul domniei lui Nabucodonosor, imediat după bătălia decisivă de la Carchemish (605 î.Hr.), cînd ultima rămăşiţă a armatei asiriene este înfrîntă. Dar în ciuda puterii absolute şi a implicitei siguranţe de sine, împăratul este brusc neliniştit de un vis. În orice caz, apelurile consilierilor de a li relata visul par a fi logice în context: în acele vremuri, „specialiştii" aveau cărţi în care erau descrise aproape toate scenariile onirice posibile, fiecare fiind însoţit de o interpretare standard (SEOW, p. 38-39). ♦ Alte versiuni: *I know with certainty that you are trying to gain time, because you see that the word from me is sure* (RSV), *Je vois bien que vous voulez gagner du temps, sachant que mon propos est proclamé* (BIBL.JER.), *Wahrlich, ich merke es, daß ihr Frist suchet, weil ihr sehet, daß mir's entfallen ist* (BIBL.LUTHER), *Je m'aperçois, en vérité, que vous voulez gagner du temps, parce que vous voyez que la chose m'a échappé* (BIBL.SEGOND). ♦ Primele texte biblice româneşti reflectă o traducere fidelă a textului grecesc sursă: *Cu adevărat ştiu eu că vrême voi răscumpăraţi, şi căci aţi văzut că s-au depărtat de la mine graiul* (MS.45, BIBL.1688), versiune păstrată de Samuil Micu: *Cu adevărat ştiu eu că voi răscumpăraţi vreamea, că aţi văzut că s-au depărtat de la mine graiul* (BIBL.MICU). O altă opţiune de traducere se întîlneşte în BIBL.RADU-GAL.: *Văd bine că voi căutaţi să câştigaţi vreme, căci vedeţi că eu am luat hotărârea.* Bartolomeu Anania traduce prin *Văd eu bine că voi vreţi să câştigaţi timp, de vreme ce aţi văzut că faptul în sine mi-a fugit* (BIBL.ANANIA), cărturarul explicînd că, literal, sintagma ar trebui transpusă prin *că voi răscumpăraţi vremea*, fiind o expresie întîlnită şi în Efes. 5:16, dar cu altă semnificaţie (BIBL.ANANIA, nota f, p. 1107). ♦ Sintagma gr. *ὅτι καιρὸν ὑμεῖς ἐξαγοράζετε* (SEPT.FRANKF.) a fost tradusă literal în primele ediţii româneşti. Verbul gr. *ἐξαγοράζω*, folosit aici cu forma de indicativ prezent, are sensul 'a cîştiga timp' (cf. TAYLOR, s.v.). Pentru acest context, în VULG. este: *Certe novi quod tempus redimitis scientes.*

2:9

După sintagma de la începutul versetului: *Deci dacă nu-mi veţi povesti visul* (versiunea modernă din ediţia de faţă), Textul Masoretic are o adăugire: „o singură pedeapsă vă aşteaptă" (cf. SEPT.NEC, nota 2,9, p. 376). ♦ În versiunile greceşti păstrate, acest verset prezintă unele diferenţe. Versiunea LXX este tradusă doar în SEPT.NEC: *dacă nu-mi veţi povesti visul cu adevărat şi nu-mi veţi lămuri tâlcul lui, veţi avea parte de moarte: căci v-aţi înţeles să mă lucraţi cu vorbe mincinoase, până se schimbă vremea; acum deci, dacă îmi spuneţi lucrul pe care l-am văzut noaptea, voi cunoaşte că-mi veţi lămuri şi înţelesul acestuia.* Primele traduceri biblice româneşti urmează fidel textul grecesc sursă, SEPT.FRANKF.: *Deci, de nu-mi veţi vesti visul, ştiu că cuvînt minciunos şi stricat aţi tocmit ca să ziceţi înaintea mea, pînă unde vrêmea va trêce. Visul mieu spuneţi mie şi voi cunoaşt, că asămănarea lui îmi veţi vesti mie* (MS.45); *Deci de nu-mi veţi spune visul, ştiu că cuvînt mincenos şi stricat aţi tocmit ca să ziceţi înaintea mea, pînă va trêce vrêmea. Visul mieu spuneţi-mi, şi voiu conoaşte că şi asămănarea lui veţi spune mie* (BIBL.1688). Alte traduceri: *that if you do not make the dream known to me, there is but one sentence for you. You have agreed to speak lying and corrupt words before me till the times change. Therefore tell me the dream, and I shall know that you can show me its interpretation* (RSV), *Si vous ne me faites pas connaître mon songe, une même sentence vous sera appliquée; vous vous êtes entendus pour forger des discours mensongers et pervers devant moi pendant que le temps passe. Aussi, rapportez-moi mon songe et je saurai que vous pouvez m'en découvrir le sens*» (BIBL.JER.); *Aber werdet ihr mir nicht den Traum sagen, so gehet das Recht über euch, als die ihr Lügen und Gedichte vor mir zu reden vorgenommen habt, bis die Zeit vorübergehe. Darum so sagt mir den Traum, so kann ich merken, daß ihr auch die Deutung treffet* (BIBL.LUTHER).

2:10

Toţi înţelepţii şi, împreună cu ei, întreaga înţelepciune a acestei lumi mărturisesc că nu pot îndeplini această cerinţă şi că interpretarea unui vis sau predicţiile asupra viitorului sînt capacităţi care se află în mîna lui Dumnezeu. În mod indirect este demonstrat caracterul divin al inspiraţiei profeţilor *Vechiului Testament* (HIERONIM, 2:10). ♦ Contextul gr. *οὐκ ἔστιν ἄντρωπος ἐπὶ τῆς ξηρᾶς* (SEPT. FRANKF.) este tradus în MS.45 prin: *Nu iaste om preste uscat,*

forma substantivală *τῆς ξηρᾶς* (conţinută şi de versiunea lui Theodotion), literal „pe uscat", fiind redată în mod fidel de Nicolae Milescu; în textele biblice româneşti ulterioare: *Nu iaste om pre pămînt* (BIBL.1688), *nu easte om pre pământ* (BIBL.MICU). Versiunea LXX este diferită: *ἐπὶ τοῦ βασιλέως ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς* (SEPT.RAHLFS), termenul utilizat aici, *τῆς γῆς* „pe pământ", oferind mai multă precizie; pentru această echivalare s-a optat şi în versiunea modernă din ediţia de faţă: *Nu se află om pe pământ*. VULG. are *Non est homo super terram qui sermonem tuum rex possit implere*, transpusă corect în BIBL.VULG.1760-1761: N*u e om pre pământ care să poată plini cuvântul tău, o împărate*.

2:11

Contextul *decît dumnezeii* (versiunea modernă din ediţia de faţă) redă întocmai sintagma gr. *ἀλλ' οἱ θεοί* (SEPT. FRANKF.), păstrată cu acelaşi sens şi în alte texte biblice româneşti: *fără numai dumnedzăii* (MS.45), *fără de numai dumnezăii* (BIBL.1688), *fără numai dumnezeii* (BIBL.MICU). Această versiune este prezentă şi în VULG. (*exceptis diis*). O diferenţă notabilă se află în versiunea LXX, care prezintă, în contextul analizat: *εἰ μήτι ἄγγελος οὗ οὐκ ἔστι* (SEPT.RAHLFS), fiind tradus în ediţia modernă (SEPT.NEC): *dacă nu cumva vreun înger*. Comentatorul acestei ediţii semnalează în notă faptul că, prin înlocuirea cuvîntului „zeii" (cum este în Textul Masoretic) cu „înger", „LXX dă textului un sens iudaic", iar atît *Vulgata*, cît şi versiunea lui Theodotion echivalează fidel textul aramaic (SEPT.NEC, nota 2,11, p. 377). Alte opţiuni de traducere: *decât numai zeii* (BIBL.ANANIA), *decât dumnezeii* (BIBL. CORN.), *fără numai zeii* (BIBL.1914); cf. *ausgenommen die Götter* (BIBL.LUTHER), *sinon les dieux* (BIBL.JER.), *excepté les dieux* (BIBL.SEGOND).

2:12

După ce apelează din nou la problematicul argument al iconomiei divine, înţelepţii sînt ucişi pentru că Dumnezeu plănuise dezvăluirea caracterului revelat al înţelepciunii lui Daniel. Calvin introduce o fină observaţie psihologică: această criză de furie a împăratului este un simptom normal pentru cei ce sînt prizonieri ai superstiţiilor: cînd aceştia observă că zeii în care şi-au pus încrederea sînt muţi şi lipsiţi de viaţă, ei izbucnesc într-un val de furie, ceea ce reprezintă manifestarea sclavului idolatriei care constată absurditatea, lipsa de sens a iluziilor ce îi stăpînesc viaţa (CALVIN, 2:12). Argumentul poate fi valabil pentru felurite crize existenţiale prin care au trecut indivizi sau societăţi întregi de-a lungul timpului, prinse între propriile mituri şi realitatea ce şi-a demonstrat în mod repetat caracterul imprevizibil şi absurd. ♦ Nicolae Milescu traduce fidel versetul gr. *τότε ὁ βασιλεὺς ἐν θυμῷ καὶ ὀργῇ πολλῇ εἶπεν ἀπολέσαι πάντας τοὺς σοφοὺς βαβυλῶνος* (SEPT.FRANKF., care prezintă versiunea lui Theodotion): *Atuncea împăratul, cu mînie şi cu urgie multă, dzise să piardză pre toţi măiestrii Vavilonului* (Ms.45), traducere preluată şi în BIBL.1688: *Atuncea împăratul, cu mînie şi urgie multă, zise să piarză pre toţi măiestrii Vavilónului*. Versiunea LXX diferă: *τότε ὁ βασιλεὺς στυγνὸς γενόμενος καὶ περίλυπος προσέταξεν ἐξαγαγεῖν πάντας τοὺς σοφοὺς τῆς βαβυλωνίας*, tradusă în SEPT.NEC: *Atunci, regele, întunecându-se şi amărându-se, a poruncit să fie alungaţi toţi înţelepţii Babiloniei*. Cea mai semnificativă diferenţă este la nivelul termenilor *ἀπολύω* (SEPT.FRANKF./ Theodotion) 'a omorî, a distruge', 'a elibera' şi *ἐξάγω* (LXX, în SEPT.RAHLFS) 'a conduce afară, a elibera' (cf. TAYLOR, s.v.). ♦ Alte versiuni: *Alors le roi s'emporta furieusement et ordonna de faire périr tous les sages de Babylone* (BIBL.JER.), *Da ward der König sehr zornig und befahl, alle Weisen zu Babel umzubringen* (BIBL.LUTHER), *Là-dessus le roi se mit en colère, et s'irrita violemment. Il ordonna qu'on fasse périr tous les sages de Babylone* (BIBL.SEGOND).

2:13

În versiunea modernă din ediţia de faţă, Ovidiu Sferlea a tradus prin: *Şi ieşi porunca şi înţelepţii erau duşi la moarte; şi îi căutară pe Daniel şi pe prietenii lui ca să-i omoare*. Primele traduceri biblice româneşti propun versiuni asemănătoare: *Şi porînca ieşi şi măiestrii să omorîia. Şi cercară pre Daniil şi pre priêtenii lui să-i omoare* (MS.45), *Şi porunca ieşi şi măiestrii să omorîia, şi cercară pre Daniil şi pre priêtenii lui să-i omoară* (BIBL.1688), *Şi ieşi poruncă şi se ucidea înţelepţii şi căuta şi pre Daniil şi pre soţiile lui să-i ucigă* (MS.4389). ♦ Teodoret din Cir cataloga atitudinea lui Nabucodonosor ca fiind nedemnă de un rege şi despotică, atitudine din care rezultă un masacru nedrept (TEODORET[1], p. 39).

2:14

În versiunea modernă s-a optat pentru traducerea: *Atunci Daniel, [după] sfat şi chibzuială, prinse a grăi lui Arioh, mai-marele casapilor împăratului, cel care ieşise să-i omoare pe înţelepţii Babilonului*. Secvenţa gr. *τῷ Ἀριωχ τῷ ἀρχιμαγείρῳ τοῦ βασιλέως* (SEPT.FRANKF.) a fost echivalată de traducătorii români în forme diferite: *Arioh, celui mai mare preste bucătarii împăratului* (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU), *Arioh, căpetenia gărzii regale* (BIBL.ANANIA). Traducerile diferite ale acestui context sînt cauzate de substantivul gr. *ἀρχιμαγείρος*, care are sensul 'şef al gărzii regale', dar şi sensul literal 'şef al bucătarilor' (în Egipt şi Babilon) (cf. GR.ENGL., s.v.). La nota de subsol din BIBL.ANANIA (nota g, p. 1107) citim că, literal, acest termen ar însemna 'marele cămăraş', „expresie care nu întotdeauna desemna funcţia, ci un titlu de noblețe (cum erau în istoria românească: spătar, stolnic, logofăt, comis etc.)". Alte traduceri: *Arioch, the captain of the king's guard* (RSV); *à Aryok, chef des bourreaux du roi* (BIBL.JER.); *à Arjoc, chef des gardes du roi* (BIBL.SEGOND). ♦ *Arioh* este considerat un nume de origine hurrită. În Textul Masoretic personajul biblic este mai-marele gărzii regale, care se ocupa cu executarea pedepsei capitale (SEPT.NEC, VI/II, nota 2,14, p. 378).

2:15

Întrebarea lui Daniel arată că perioada sa de formare încă nu se terminase şi, deci, el nu fusese prezent la întîlnirea

regelui cu înţelepţii, neştiind, astfel, nici de finalul tragic al acestei discuţii (TEODORET[1], p. 41). ♦ Alte versiuni: *părêrea aceasta neruşinată* (MS.45, BIBL.1688), *această pricêpere fără de ruşine* (MS.4389), *hotărîrea neruşinată* (versiunea modernă din acest volum), *judecată fără de ruşine* (BIBL.MICU), *părerea cea fără-de-ruşine* (SEPT.NEC/ Theodotion), *s-a dat decret cu [atâta] cruzime* (SEPT.NEC/ LXX). Bartolomeu Anania semnalează, în nota h a versetului, că această expresie este provocatoare şi riscantă, „fiind menită să strămute istorisirea direct în casa regelui, întristat pesemne de îndrăzneala tânărului iudeu" (BIBL.ANANIA, nota h, p. 1107).

2:16

În versiunea modernă din prezenta ediţie s-a optat pentru următoarea traducere: *Şi intră Daniel şi ceru împăratului să-i dea timp, şi va spune împăratului tâlcul lui.* ♦ Naratorul remarcă precauţia cu care Daniel a discutat cu şeful gărzii, dar, în schimb, nu oferă nici un calificativ pentru gestul său de a intra în audienţă la rege. Or, un astfel de comportament, de a intra neinvitat pentru a discuta cu cel mai temut om din regat, putea fi considerat, conform standardelor timpului, ca o ofensă gravă, ofensatorul fiind pasibil de pedeapsa cu moartea. Surprinşi de acest lucru, unii comentatori au crezut că Daniel l-a trimis, de fapt, pe şeful gărzii pentru a discuta cu Nabucodonosor în locul lui. Altfel, este în acest gest o asemănare cu iniţiativa Esterei de a intra la regele persan, fapt care a dus la salvarea multor vieţi. Toate acestea, la care se adaugă şi surprinzătoarea disponibilitate a regelui de a le acorda timp lui Daniel şi însoţitorilor săi, par a sugera că Domnul istoriei stăpînea şi acum în mod deplin, dar discret, firul evenimentelor (SEOW, p. 40).

2:17

Deşi era cel mai înzestrat, Daniel dă dovadă de smerenie şi maturitate, mergînd la cei trei însoţitori pentru a le cere ajutorul şi pentru a se uni în rugăciune (HIERONIM, 2:17). ♦ Alte versiuni: *graiul au arătat* (MS.45, BIBL.1688), *spuse cuvîntul acesta* (MS.4389), *au spus cuvîntul* (BIBL.MICU, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.1819), *a înştiinţat de acest lucru* (BIBL.1921), *spuse pricina* (BIBL.RADU-GAL.), *înfăţişă lucrul* (Ovidiu Sferlea, în ediţia de faţă), *indicavit negotium* (VULG.), *le-au spus lucrul* (BIBL.VULG.1760-1761).

2:18

Textul subliniază diferenţa dintre cei care se aruncă în desluşirea unui mister bazîndu-se exclusiv pe înţelepciunea omenească, pe autosuficienţa raţiunii, şi cei care, în spirit de umilinţă, cer ajutor de sus. Astfel se obţine adevărata libertate, pe de o parte, faţă de iluziile minţii autonome, pe de altă parte, o libertate în Dumnezeu (TEODORET[1], p. 41). ♦ Daniel se roagă nu numai pentru el şi însoţitori, ci şi pentru toţi ceilalţi magi ai Babilonului, aflaţi în pericol de moarte (SEOW, p. 40). ♦ Unele traduceri: *ut quaererent misericordiam a facie Dei caeli super sacramento isto et non perirent Daniel et socii eius cum ceteris sapientibus Babylonis* (VULG.), *Şi cerea îndurare la Dumnezeul ceriului pentru taina aceasta, ca să nu piêie Daniil şi soţiile lui cu ceialalţi înţelepţi ai Vavilónului* (MS.4389), *Şi îndurări cerea de la Dumnedzĕul ceriului pentru taina aceasta, pentru ca să nu piară Daniil şi priêtenii lui împreună cu ceialalţi măiestri a Vavilónului* (MS.45), *Şi milosîrdii cerea de la Dumnăzĕul ceriului pentru taina aceasta, pentru ca să nu piară Daniíl şi priêtenii lui împreună cu ceialalţi măiestri ai Vavilónului* (BIBL.1688). ♦ MS.45 ilustrează o particularitate morfologică specifică, în epoca veche a limbii române literare, textelor de tip nordic, şi anume forma invariabilă a articolului posesiv (*a*), în timp ce textele paralele (MS.4389, BIBL.1688) prezintă forma acordată în gen şi număr (*ai*). În MS.4389 este prezentă forma iotacizată a verbului *a pieri* la conjunctiv prezent 3 plural (*să piêie*), în timp ce celelalte două versiuni contemporane conţin forma refăcută (*să piară*); acest fapt confirmă spusele lui C. Frâncu (GLRV, p. 298-299), care arată că formele refăcute sînt din ce în ce mai frecvente, în epocă, în texte din Banat-Hunedoara şi zona nordică, în timp ce textele care ilustrează dialectul sudic al limbii române literare menţin formele iotacizate. ♦ „Taina", „misterul" (aram. *Raz*, gr. *μυστήριον*) este un lucru pe care numai Dumnezeu, într-un act liber, îl poate revela, uneori prin intermediul unui mijlocitor uman. Nu este întîmplător, crede Haag, că aici Dumnezeu este asociat cu atributul „al Cerurilor", adică se indică ideea suveranităţii sale absolute asupra creaţiei si istoriei, într-un timp post-exil, al tumultului politic, dar şi al unei intorsături neaşteptate a istoriei, cînd Providenţa părea că a lucrat în favoarea poporului ales (HAAG, p. 28). Watson Mills crede şi el că aram. *raz* este echivalentul termenul grecesc *mysterion*, dar l-ar defini drept un adevar ascuns care este revelat numai celor iniţiaţi. El apare de opt ori numai în acest capitol, în vreme ce echivalentul grecesc apare de 28 de ori în *Noul Testament*. Imnul înălţat de Daniel arată nişte realităţi profunde: Dumnezeul creaţiei este şi Dumnezeul istoriei, el poate să schimbe radical soarta unui individ, rege sau popor. Este exact lucrul de care se temea Nabucodonosor. Adevărul acesta, ca şi, pe un plan mai general, Adevărul despre sensul existenţei şi despre cel care are în mînă soarta întregului univers apare, în visul său, învăluit în întuneric. Doar Daniel îl poate citi, la fel cum, cu multe secole în urmă, ceea ce îi despărţea pe evrei de armata egipteană era un nor ce bloca percepţia sensibilă şi duhovnicească a urmăritorilor (cf. Ieş. 14:19-20) (MILLS, p. 220).

2:19

În versiunea modernă din ediţia de faţă s-a optat pentru redarea contextului gr. *ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς μυστήριον ἀπεκαλύφθη* (SEPT.FRANKF.) prin *Atunci lui Daniel i s-a dezvăluit taina într-o vedenie de noapte*. Primele traduceri biblice au: *Atuncea lui Daniil, întru vedêrea nopţii, taina s-au dăscoperit* (MS.45); *întru vedêrea nopţii, tainã s-au descoperit* (BIBL.1688); *în vedeniia nopţii, s-au descoperit taina* (BIBL.MICU). ♦ Teodoret din Cir releva atitudinea profund pioasă a lui Daniel, exemplu pentru orice creştin: a recunoaşte că doar Dumnezeu este sursa oricărei înţelepciuni, cauza oricărei

schimbări istorice. El nu oferă darurile sale în mod arbitrar, ci doar celor care îl caută, revelîndu-le acestora ceea ce încă nu a ieşit la lumină şi este învăluit în întuneric, ştiind precis tot ceea ce este acoperit de tenebre (TEODORET 81: 1292). ♦ Christian Lebram observa sintagma „Dumnezeu al cerurilor", care apare doar în scrierile tîrzii ale *Vechiului Testament*. Ea desemnează cel mai mare zeu în toate religiile semitice ale acelei vremi. Este un zeu suprem, care stăpîneşte peste ceilalţi zei şi peste oameni. Interesantă este şi asemănarea, în limbaj şi tematică, a acestui episod al viziunii nocturne cu cel de la Ioan 3:2, în care Nicodim, fariseul ce începuse să fie fascinat de Hristos, vine la Mîntuitor pe timpul nopţii (LEBRAM, p. 50).

2:20

Secvenţa gr. *ὅτι ἡ σοφία καὶ ἡ σύνεσις αὐτοῦ ἐστιν* (SEPT.FRANKF.) a fost transpusă în textele biblice româneşti în mod diferit: *căci măiestriia şi înţelêgerea a lui iaste* (MS.45); *căci înţelepciunea şi înţelêgerea a lui iaste* (BIBL.1688); *înţelepciunea si puterea* (BIBL.1874); *înţelepciunea şi puterea* (BIBL.RADU-GAL.). ♦ Termenul *măiestríe* folosit în MS.45 are sensurile 'ştiinţă, înţelepciune; subtilitate, agerime, isteţime'. Echivalenţii din *Septuaginta* sînt, de regulă, gr. *σοφία* 'înţelepciune', cf. germ. *Weisheit* '*idem*', engl. *wisdom* '*idem*' (Dan. 1:17.20; 2:20.21.23.30) sau gr. *πανουργία* 'subtilitate, agerime, isteţime', cf. germ. *Einsicht* '*idem*' (SEPT.GERM.), engl. *shrewdness* '*idem*' (SEPT.ENGL.) (Parim. 1:4). Cu aceste nuanţe semantice, cuvîntul este atestat de DLR la Coresi; derivat de la *măiestru* + suf. *–ie* (E. M.).

2:21

Hieronim nu se îndoieşte că din planul providenţial al lui Dumnezeu fac parte şi anumiţi regi ticăloşi care trebuie să preia puterea pentru a pedepsi alţi ticăloşi. Altfel, el nu ocoleşte referinţa la înţelepciunea care este sporită de Dumnezeu tocmai celor înţelepţi. Darul lui Dumnezeu vine la cel care îl caută deja, la cel care a acumulat deja o oarecare virtute. Înţelepciunea divină este primită de către cel care aspiră către ea prin darurile naturale ale intelectului. Contează, aşadar, meritele în primirea harului, au acestea puterea de a determina acest dar divin? O bună parte din tradiţia catolică, începînd cu Augustin, şi, probabil, întreaga teologie protestantă ar răspunde cu un categoric „nu", poate ridicînd chiar acuzaţia de „(semi)pelagianism". Russell şi Seow cred că imnul acesta este o compoziţie originală a lui Daniel, dar încadrîndu-se în tradiţia imnografică iudaică (SEOW, p. 41). Seria de atribute ale lui Dumnezeu include înţelepciunea, puterea, suveranitatea, mila faţă de cei care îi caută căile, disponibilitatea de a asculta rugăciunile. Imnul lui Daniel este important pentru contemporanii lui pentru că reafirmă suveranitatea lui Dumnezeu asupra istoriei şi conducătorilor acestei lumi, atenţia sa faţă de cei care îi cer ajutorul şi continuitatea legămîntului încheiat de Dumnezeu cu Israel (HILL, p. 50).

2:22

Contextul gr. *ἀποκαλύπτει βαθέα καὶ ἀπόκρυφα* (SEPT.FRANKF.) este redat prin: *Şi el descopere adînci şi ascunse* (BIBL.1688), *dăscopere adînci şi ascunse* (MS.45), *descopere adâncurile şi ascusnsele* (BIBL.MICU), *El descoperă cele mai adînci şi cele mai ascunse lucruri* (BIBL.1968). ♦ Secvenţa *καὶ τὸ φῶς μετ'αὐτοῦ ἐστιν* (SEPT.FRANKF.) este tradusă în MS.45 prin *Şi lumina împreună cu el iaste*, preluat exact în BIBL.1688. VULG. are: *et lux cum eo est*. Interesantă este comparaţia cu Ioan 1:1: *καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν*, VULG.: *et Verbum erat apud Deum*, BIBL.ANANIA: *şi Cuvântul era la Dumnezeu*. ♦ Pentru Hieronim, întunericul semnifică ignoranţa, iar lumina – cunoaşterea. Mai adînc, aceste cuvinte ar putea simboliza drumul pe care îl parcurge cel care se detaşează de lume pentru a se înălţa către cele cereşti, eterne. Acolo ajuns, el devine ca un nor pe care îl pătrunde adevărul lui Dumnezeu, a cărui parte întunecată conţine ploile care vor hrăni sufletele oamenilor obişnuiţi. Astfel, partea întunecată este, de fapt, reversul, în umbră, al părţii scăldate în lumină divină. Apele întunecate pe care le produce acest „nor" sînt, în aparenţă, închise cunoaşterii umane, dar esenţa lor invizibilă hrăneşte discret lumea (HIERONIM, 2:22).

2:23

Sintagma gr. *ὅτι σοφίαν καὶ δύναμιν ἔδωκάς μοι* este tradusă în MS.45 prin: *că măiestrie şi putêre ai dat mie*, preluată asemănător în BIBL.1688: *înţelepciune şi putêre ai dat mie* şi, de aici, în BIBL.MICU, BIBL.1911, BIBL.1914, BIBL.CORN., BIBL.RADU-GAL. ♦ Pentru *măiestrie*, cf. *supra*, 2:20. Se observă tendinţa generală pentru a traduce aceste două concepte (*σοφίας* şi *δύναμις*) în conformitate cu interpretarea din *Septuaginta*, chiar dacă, după ediţia din 1914, traducătorii încep să folosească tot mai mult şi textul ebraic. ♦ Daniel îşi păstrează modestia şi îi asociază şi pe prietenii săi în acest imn, evitînd tentaţia de a se considera mai presus decît ceilalţi prin revelaţia primită (TEODORET[1], p. 43). Doxologia lui Daniel reia tema legămîntului prin apelativul „Dumnezeu al părinţilor mei", afirmînd, aşadar, caracterul etern al acestui legămînt. Este vorba de un Dumnezeu atotputernic, transcendent, dar care intervine, totuşi, în istorie de partea poporului ales. Doxologia începe prin a evidenţia înţelepciunea divină şi se încheie mulţumind că aceasta a fost oferită şi unui simplu om. Dumnezeu, deşi activ în istorie, se foloseşte de cele mai multe ori de agenţi umani (SEOW, p. 42). ♦ Mulţi comentatori afirmă că pasajul 13-23, şi în special imnul de la 20-23, reprezintă inserţii ulterioare. Este posibil ca, în contextul original, acest pasaj să fi purtat altă funcţie. Remarcabilă este metafora lucrurilor adînci şi ascunse pe care le descoperă Dumnezeu, ca şi utilizarea imaginilor contrastante lumină-întuneric (versetul 22). În aramaica biblică, această apariţie este unică. Mai mult, ea aminteşte de terminologia şi setul de imagini specifice comunităţii de la Qumran, fapt ce trimite la discuţia despre originea acestei inserţii (MEADOWCROFT, p. 170). ♦ Secvenţa *şi mi-ai făcut cunoscut lucrul [căutat] de împăratul* (versiunea modernă din acest volum) este prezentă sub diferite forme în textele biblice româneşti. O versiune a acestui context se găseşte

în MS.45: *şi cuvîntul împăratului ai arătat mie*. Termenul *cuvînt* este marcat, în text, cu patru vrahii scrise cu roşu, care trimit la nota marginală: *graiul*, opţiune care va fi preluată de revizorii BIBL.1688: *şi graiul împăratului ai arătat mie*. BIBL.MICU propune: *şi visul împăratului l-ai arătat mie*, după SEPT.BOS, notînd în glosă o variantă secundară de traducere: *(a) Cuvântul*. În VULG. este *quia sermonem regis aperuisti nobis*, context tradus în BIBL.VULG.1760-1761 prin *că cuvântul împăratului mi l-ai deşchis*. Opţiunea lui Samuil Micu, *vis*, este păstrată de BIBL.1819 şi BIBL.ŞAGUNA. Alte traduceri ale acestei secvenţe sînt în BIBL.1921: *Căci tu ne-ai făcut cunoscut lucrul* şi în BIBL.RADU-GAL.: *Tu ne-ai descoperit pricina împăratului*. Traducerile biblice moderne româneşti echivalează prin: *şi visul regelui mi l-ai arătat* (BIBL.ANANIA), *şi acum mi-ai tâlcuit câte Ţi-am cerut să se lămurească pentru rege despre acestea* (SEPT.NEC/ LXX), *şi vedenia regelui mi-ai arătat-o* (SEPT.NEC/ Theodotion). Diferenţele de la nivelul textelor biblice româneşti sînt cauzate de cele de la nivelul textelor-sursă utilizate de traducători şi revizori: *καὶ τὸ ὅραμα τοῦ βασιλέως ἐγνώπισάς μοι* (SEPT.BOS, versiunea lui Theodotion), *καὶ τὸ ῥῆμα τοῦ βασιλέως ἐγνώπισάς μοι* (SEPT.FRANKF.). În SEPT.NEC este menţionat faptul că versiunea grecească a lui Theodotion este mai clară decît textul aramaic, care vorbeşte despre „lucrul regelui" (SEPT.NEC, VI/II, nota 2,23, p. 381). Substantivul gr. *ὅραμα* are sensul 'vis, viziune', iar *ῥῆμα* semnifică 'cuvînt', 'grai, spunere', dar şi 'lucru' (cf. TAYLOR, s.v.).

2:24

Calvin face eforturi mari pentru a concilia ideea că moartea magilor era, de fapt, justă şi în conformitate cu intenţia lui Dumnezeu faţă de păcătoşi cu atitudinea milostivă a lui Daniel. Autorul explică, însă, că Daniel a făcut acest lucru nu pentru că ar fi avut o simpatie personală pentru magi, ci pentru că porunca împăratului era expresia unui clar abuz de putere, o reacţie cu totul nejustificată de vreo faptă a magilor. De fapt, crede Calvin, Daniel ar fi încercat să apere viaţa lor doar pentru a-l lăsa pe Dumnezeu să le administreze adevărata pedeapsă (CALVIN, p. 103). Daniel a trăit cu mult înainte de Predica de pe Munte, dar ştia cum să îi trateze pe păgîni. El merge la Arioc pentru că acesta din urmă primise misiunea de a-i executa pe toţi înţelepţii de la palat (WIERSBE, p. 259).

2:25

Fragmentul gr. *ἐκ τῶν υἱῶν τῆς αἰχμαλωσίας τῆς Ιουδαίας* este tradus în MS.45: *dentru fiii robirei a jidovimei* şi în BIBL.1688 prin *fiii robirei jidovimei*. ♦ Aroganţă a lui Arioc: încearcă să se prezinte pe sine ca fiind descoperitorul lui Daniel, pentru a apărea ca un fel de coautor al revelării visului (HIERONIM, 2:25). ♦ În această porţiune aramaică a textului, Daniel apare ca nefiind încă acceptat la curtea imperială, fapt ce pare a se afla în contradicţie cu ceea ce se poate citi în capitolul 1, că de fapt fusese acceptat ca funcţionar şi cărturar în anturajul împăratului (1:18-20) (LEBRAM, p. 51). În schimb, James Montgomery crede că această aparentă neconcordanţă se poate explica printr-un obicei al timpului: de fiecare dată cînd un supus dorea să-i vorbească regelui, el trebuia să fie prezentat ca şi cum ar fi fost pentru prima dată acolo (MONTGOMERY, p. 161).

2:26

Contextul gr. *δύνασαί μοι ἀναγγεῖλαι τὸ ἐνύπνιον* este tradus în MS.45 prin: *Au poţi să-mi vestuieşti mie visul carele am văzut şi asămănarea lui?* şi în BIBL.1688 prin: *De poţi să-mi spui mie visul carele am văzut şi asemănarea lui*. Se observă o semnificativă diferenţă între nuanţa interogativă, incredulă, în prima variantă şi cea imperativă (sau denotînd disperarea) din a doua. În VULG.: *Putasne vere potes mihi indicare somnium quod vidi, et interpretationem eius?* BIBL. VULG.1760-1761 (*Gândeşti adevărat ca-m vei putea spune visul care am văzut şi tâlcuirea lui?*) se plasează în tradiţia interpretativă apuseană a *Vulgatei*, o traducere ce a avut la bază şi originalul ebraic, respectiv aramaic.

2:27

Cuvîntul *τὸ μυστήριον* este tradus în primele texte biblice româneşti prin substantivul *taina* (MS.45, BIBL.1688), regăsit şi în versiunile ulterioare (BIBL.VULG.1760-1761, BIBL.1874, BIBL.1911, BIBL.CORN.). ♦ Termenul gr. *ἀναγγεῖλαι* 'a face cunoscut, a transmite, a proclama' este redat în BIBL.1688 şi MS.45 prin *să vestească împăratului.*; VULG. are: *non queunt indicare regi*, tradus în BIBL.VULG.1760-1761 prin *nu o au putut spune împăratului.* În BIBL.LUTHER se adoptă timpul prezent, pentru a desemna incapacitatea permanentă a înţelepţilor de a îndeplini astfel de sarcini: *steht in ihrem Vermögen nicht, dem König zu sagen*. În BIBL.1688 este preferat, la fel, prezentul: *nu iaste a maeştrilor […] să vestească împăratului.*

2:28

Sevenţa gr. *ἀποκαλύπτων μυστήρια* este redată în MS.45 prin *cel ce dăscopere taine*, preluat exact în BIBL.1688: *Cela ce descopere taine*. ♦ Segmentul gr. *ἅ δεῖ γενέσθαι ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν* este echivalat în MS.45: *carele trebuie să să facă la săvîrşitul dzilelor*, iar în BIBL.1688: *ce trebuie să fie la sfîrşitul zilelor*. VULG. are: *în novissimis temporibus*, tradus în BIBL.VULG.1760-1761: *ceale ce vor să fie în vremile ceale mai de apoi*. Alte opţiuni: *ceale ce vor să fie în zilele ceale de pre urmă* (BIBL.MICU), *ce are să fie la sfârşitul zilelor* (BIBL.CORN.). ♦ Daniel precizează că este vorba de Dumnezeul din ceruri pentru a arăta că doar el există şi că orice alt dumnezeu nu este decît un artefact (TEODORET[1], p. 45). Calvin consideră că în acest pasaj nu se poate vorbi de o minimalizare a valorii înţelepciunii omeneşti sau a raţiunii. Visul împăratului are, însă, un caracter supranatural, pe care numai o abilitate ieşită din comun îl poate dezvălui şi interpreta; această abilitate poate fi oferită numai de către Dumnezeu, într-un act liber de revelaţie. Cuvîntul lui Dumnezeu nu poate fi înţeles prin merite proprii, printr-o capacitate intelectuală ieşită din comun, ci numai atunci cînd Dumnezeu însuşi decide să îl facă înţeles unui om pe care îl

alege potrivit unui plan ascuns (CALVIN, p. 107). ♦ În legătură cu semnificaţia expresiei „zilele de pe urmă" sau „sfîrşitul zilelor", Calvin crede că nu poate fi vorba decît de venirea lui Hristos şi de perioada pe care o trăim acum, cînd Revelaţia este completă, iar Cuvîntul se răspîndeşte sub forma Evangheliei, un act final într-o operă de restaurare a Creaţiei începută prin Înviere (CALVIN, p. 108).

2:31-32

Substantivul gr. *ἐικών* 'imagine' (cf. TAYLOR, s.v.) este tradus prin *chip* (MS.45, BIBL.CORN., BIBL.ANANIA)/ *chipu* (BIBL.1688, BIBL.1874), *o statuie* (versiunea modernă din volumul de faţă). Alte traduceri: *Des Bildes (Haupt)* (BIBL.LUTHER), *image* (ESV), *statue* (BIBL.SEGOND). ♦ Fiind cea mai nobilă parte a corpului, capul statuii este din aur. Pieptul şi braţele sînt apropiate din punct de vedere alegoric de cap, fiind alcătuite din argint. Din aramă sînt făurite coapsele şi pîntecele, arama fiind metalul care urmează ca nobleţe argintului. Această combinaţie de metale era frecventă în secolul al II-lea î.Hr. (cf. SEPT.NEC, VI/II, nota 2,32, p. 383-384). ♦ Termenul *covîrşit* este un supin de la verbul *covîrşi*, în compusul *preadecovîrşit* (cf. gr. *ὑπερφερής*), cu această unică ocurenţă în MS.45: *chipul acela şi vedêrea lui – preadecovîrşit*. În BIBL. 1688, valoarea adjectivală este mai evidentă: *chipul acela şi vedêrea lui – preadecovîrşită*; cf. *ἡ εἰκὼν ἐκείνη καὶ ἡ πρόσοψις αὐτῆς ὑπερφερής* (SEPT.FRANKF.). Sensul compusului ne devine clar din comparaţia cu originalul grecesc: 'extraordinar'. Considerat un derivat de la expresia *cu vîrh*, verbul *covîrşi* este înregistrat în DLR, s.v., încă la Varlaam (E. M.).

2:33

Calvin crede că succesiunea de materiale de o calitate tot mai proastă semnifică o serie de imperii tot mai aspre şi o degradare generală a moralităţii. El îi ironizează apoi pe cei care l-au glorificat pe Alexandru cel Mare, arătînd ca acesta a „excelat" mai degrabă în cruzime şi ambiţie deşartă. Imperiul de bronz nu îl semnifică doar pe cel din vremea lui Alexandru, ci toate statele elenistice care s-au succedat după moartea sa. Calvin nu are admiraţie nici pentru romani, care i-au întrecut pe toţi în cruzime. Pe de altă parte, de ce viziunea indică un sfîrşit al tuturor imperiilor, din moment ce puterea politică este în conformitate cu planul lui Dumnezeu? Ar fi vorba, însă, doar de acele proiecte care păcătuiesc prin mîndrie, lipsa de măsură, imoralitate; pe acestea le înfrînge Hristos (CALVIN, p. 110-116).

2:34

Contextul gr. *ἐθεώρεις ἕως οὗ ἀπετμήθη λίθος ἐξ ὄρους ἄνευ χειρῶν* (SEPT.FRANKF) este tradus în MS.45: *s-au tăiat piatră dentru măgură fără de mîini*, iar în BIBL.1688: s-*au tăiat piatra den munte fără de mîni*. BIBL.1911 propune o echivalare oarecum redundantă, prin care se încearcă precizarea sensului: *ruptu-s'a de sine, er nu de mână de om, o pétra*, iar BIBL.CORN. are: *s'a desfăcut o piatră nu de mâni*. BIBL.1968 dă verbului o formă adjectivală: *şi iată o piatră desprinsă, nu de mînă*. În BIBL.ANANIA este păstrată această inovaţie: *Te-ai uitat până când o piatră tăiată din munte, nu de mână*. În BIBL.LUTHER se păstrează forma pasivă din textul original: *daß ein Stein herabgerissen ward ohne Hände*. ♦ Iisus Hristos este piatra care va dărîma imperiile lumii. Despre Hristos s-a vorbit în acest mod încă din *Vechiul Testament*: *Iată, Eu voi pune în temeliile Sionului o piatră de mare preţ, anume aleasă, o piatră pentru capul unghiului, o piatră nestemată pentru temeliile lui; şi cel ce va crede în El nu se va ruşina* (Is. 28:16); *Piatra pe care au nesocotit-o ziditorii, aceasta a ajuns în capul unghiului* (Ps. 118:22). Mîntuitorul însuşi reia acest citat (Mat. 21:42), ca şi Petru (Fapte 4:14). În Luc. 20:17-18, după citat apare o afirmaţie chiar mai apropiată de pasajul din Dan.: *Tot cel ce va cădea pe piatra aceasta se va sfărâma, iar pe cel pe care ea va cădea, îl va zdrobi*. ♦ Teodoret din Cir şi Hieronim cred că precizarea „fără ajutorul vreunei mîini" este o clară anticipare a întrupării de la Duhul Sfînt. Ce pare la început o piatră de dimensiuni modeste se dovedeşte a fi sfîrşitul imperiilor. Chiar memoria lor va fi pierdută. (TEODORET[1], p. 47).

2:35

Pasajul gr. *ἐγενήθη ὄρος μέγα καὶ ἐπλήρωσε πᾶσαν τὴν γῆν* (SEPT.FRANKF.) este transpus în MS.45 prin: *să făcu măgură maare şi împlu tot pământul*, iar în BIBL.1688 prin: *să făcu munte mare şi împlu tot pământul*. În VULG. este: *factus est mons magnus et implevit universam terram*. Următoarele ediţii păstrează relativ intact sensul din primele texte biblice**.** ♦ În *Ancoratus*, Epifanie al Salaminei nota, referitor la acest segment de text: „Acesta este muntele, după cum [se zice] în Daniel, şi încă munte mare: *Piatră tăiată nu de mâini*, [aceasta] simbolizând că nu prin sămânţă bărbătească [a fost zămislit]. Căci *piatra* s-a mărit şi s-a făcut apoi munte mare; şi [este limpede] că acest munte nu [este într-un] singur loc, ci umple toată lumea locuită. Cel care este înţelepciune şi care S-a făcut om, întinzându-Şi puterea asupra lumii ca să umple de har toată lumea locuită, [Acesta] *înainta în vârstă şi în înţelepciune*" (EPIFANIE, p. 149). Un comentariu asemănător este întîlnit la Origene, în *Omilii la Exod*: „Auzi ce spune Înţelepciunea, că *Şi-a clădit Sieşi casă*. Eu însă consider că aceasta trebuie înţeleasă mai degrabă ca fiind despre întruparea Domnului. *Căci [ceea ce s-a întâmplat] nu a fost făcut de mâna oamenilor*, adică templul cărnii nu este clădit prin lucrare omenească în Fecioară, ci, după cum prezisese Daniel, *piatra tăiată fără ajutorul mâinilor a crescut şi a devenit un munte mare*. Acesta este *sanctuarul* cărnii asumate, *tăiat fără ajutorul mâinilor*, adică fără lucrarea oamenilor, din muntele naturii umane şi al substanţei cărnii" (ORIGENE, EXOD., p. 202-203).

2:38

În acest verset: *[căruia] în tot locul unde locuiesc fiii oamenilor ţi-a dat fiarele câmpului şi păsările cerului în mîna ta şi te-a pus pe tine domn al tuturor, tu eşti capul cel de aur* (versiunea modernă din prezena ediţie) se indică „universalitatea şi excluvitatea absolută a împărăţiei lui Nabucodonosor" (SEPT.NEC,

VI/II, nota 2,38, p. 385). La nivelul textelor greceşti utilizate apar unele diferenţe: *οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, θηρία τε ἀγροῦ καὶ πετεινὰ οὐρανοῦ [καὶ ἰχθύας τῆς θαλάσσης]*. Segmentul aflat între paranteze este redat şi în ediţia SEPT.BOS, integrat în text, fără semnul parantezelor. Secvenţa gr. *καὶ τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης* (SEPT. RAHLFS) este prezentă doar în versiunea LXX, textul grecesc al lui Theodotion îl omite. Nicolae Milescu traduce fidel contextul grecesc, împrumutînd, pentru a semnala această interpolare, semnul grafic al parantezelor: *Întru tot locul unde lăcuiesc fiii oamenilor şi hiarăle ţarinei şi pasările ceriului ⌊şi peştii mării⌋ au dat întru mîna ta şi te puse pre tine domnu a tuturora, tu – capul cel de aur* (Ms.45). În BIBL.1688, expresia discutată este inserată în text, fără paranteze: *În tot locul unde lăcuiescu fiii oamenilor şi hiarăle ţarinii şi pasările ceriului şi peştii mării*.

2:39

A doua împărăţie ar fi cea medo-persană, al cărei împărat, Cirus, provenea dintr-o familie cu origini din ambele popoare, şi care va cuceri imperiul babilonian. Teodoret din Cir crede că accentul este pus atît pe faima şi splendoarea acestor imperii, cît şi pe forţa lor, de la cel mai slab, Babilonul, pînă la cel mai puternic, Roma. Întregul vis constituie un avertisment adresat lui Nabucodonosor în legătură cu lipsa de sens a iluziilor acestei lumi şi cu caracterul efemer al oricărei construcţii politice (TEODORET[1], p. 47). ♦ A treia împărăţie, crede Hieronim, este cea a lui Alexandru cel Mare şi a succesorilor săi. Bronzul este şi un metal cu proprietăţi acustice deosebite, iar un instrument confecţionat din acesta poate fi auzit de la mare depărtare. El semnifică, aşadar, renumele de care se va bucura acest imperiu, dar şi capacitatea limbii şi culturii greceşti de a se răspîndi în toată lumea (HIERONIM, 2:39). ♦ Contextul gr. *καὶ ὀπίσω σου ἀναστήσεται βασιλεία ἑτέρα ἥττων σου καὶ βασιλεία τρίτη, ἥτις ἐστὶν ὁ χαλκὸς, ἡ κυριεύσει πάσης τῆς γῆς* (SEPT.FRANKF., SEPT.BOS) este tradus în primele texte biblice în mod similar: *Şi denapoia ta să va scula împărăţie alta, mai mică de tine, şi împărăţie a treia, carea iaste ca arama, carea va domni tot pămîntul* (Ms.45), *Şi denapoia ta să va scula altă împărăţie, mai mică decît a ta, şi împărăţiia a treia, carea iaste arama, carea va domni tot pămîntul* (BIBL.1688). În loc de *arama*, Ms.4389 prezintă substantivul *argintul*, probabil sub influenţa şi VULG., care are în acest loc: *regnum aliud minus te argenteum*: *Iar după tine se va scula altă împărăţie, mai mică decît tine, argintul, iar împărăţiia cea a treia, carea iaste arama, carea va stăpîni tot pămîntul* (Ms.4389). În BIBL.VULG.1760-1761: *Şi după tine să va scula altă împărăţie, mai mică decât tine, de argint şi a triia*. Deşi păstrează opţiunea de traducere din BIBL.1688, Samuil Micu indică, pentru mai multă limpezime, în nota b, o explicaţie, probabil preluată din *Vulgata*: *Şi după tine să va scula altă împărăţie, mai mică decât a ta (b), şi împărăţiia a treia, carea easte arama, carea va dormi preste tot pământul* (BIBL.MICU); nota *(b) Şi aceea de argint*.

2:40

În mod clar, afirmă Hieronim, împărăţia de fier o semnifică pe cea a romanilor. Ei sînt cei care au distrus tot ce fusese înainte şi care, la început, aveau tăria fierului. Dar fundaţia acestui imperiu este formată doar în parte din fier, cealaltă parte fiind din lut. Fragilitatea acestei construcţii politice nu a fost niciodată mai clară decît în vremea Părintelui latin, cînd era nevoie de ajutorul barbarilor pentru a apăra graniţele şi stabilitatea imperiului. Dar la sfîrşitul acestor schimbări istorice, o piatră, Iisus Hristos, s-a dezlipit „fără ajutorul vreunei mîini"; întrupat pe cale supranaturală, a distrus toate aceste imperii şi s-a transformat într-un munte ce a umplut pămîntul. Hieronim aminteşte, însă, şi de interpretarea evreilor şi a „necredinciosului" Porphyri, care credeau că piatra aceasta ar fi, de fapt, poporul evreu care se va ridica la sfîrşitul veacurilor ca stăpîn al lumii. Ei vor fi cei care vor instala o împărăţie eternă şi universală (HIERONIM, 2:40). ♦ Choon Seow vede în text o descriere a succesiunii unor împăraţi, şi nu neapărat a unor imperii. Primul ar fi, aşadar, Nabucodonosor, al doilea este fiul său, Belşaţar; al treilea este Darius Medul, care preia conducerea imperiului babilonian, iar al patrulea este Cirus Persanul (6:28). El aminteşte şi de alte interpretări, mai cunoscute: babilonienii, mezii, perşii, grecii; imperiul medo-persan, imperiile elenistice şi stăpînirea romană. În legătură cu „amestecul" descris în 2:41-43, Choon Seow aminteşte de Herodot, care spunea că Cirus ar fi provenit dintr-o căsătorie mixtă, medo-persană, lucru echivalent cu anatema în lumea iudaică. În plus, Cirus a unit imperiul persan cu regatul mult mai slab al mezilor, fapt ce ar corespunde metaforei amestecului dintre fier şi lut. Imaginea sfărîmării fierului, lutului, bronzului, argintului şi a aurului şi a împrăştierii lor ca pe „o pleavă" este neobişnuită, ţinînd cont de caracteristicile acestor materiale. Cel mai probabil, naratorul face apel la imagini deja familiare universului iudaic; ar fi vorba, mai exact, de capitolele 40-55 din cartea lui Isaia: cei persecutaţi vor primi putere de la Dumnezeu pentru a zdrobi munţii şi a-i transforma în „pleavă" luată de vînt. În registrul înţelegerii iudaice, Torah poate oferi mai multe indicii pentru înţelegerea acestui fragment; în *Isaia* putem citi: *Priviţi în stânca pe care aţi tăiat-o şi în oglinda gropii pe care aţi săpat-o. Priviţi la Avraam, tatăl vostru, şi la Sara care v'a născut: că el era singur când Eu l-am chemat şi l-am binecuvântat şi iubire i-am arătat şi l-am înmulţit* (BIBL.ANANIA, 51:1b.-2). Stînca poate fi, aşadar, chiar Avraam sau jurămîntul lui Dumnezeu faţă de acesta. Din acest munte se va rupe o stîncă, poporul împrăştiat al lui Israel, care îşi va distruge inamicii şi îi va face pe toţi să-l slăvească pe Dumnezeu în Ierusalim (SEOW, p. 46-48). În SEPT.NEC este oferită o altă interpretare pentru acest verset, al patrulea imperiu fiind identificat cu cel grec: „Imperiul lui Alexandru, prin asimilarea multor elemente, a făcut să dispară orice urmă politică şi culturală a imperiilor precedente, instaurând o nouă cultură, elenistică" (SEPT.NEC, VI/II, nota 2,40, p. 386). După o analiză a opiniilor unor exegeţi şi ale unor Sfinţi Părinţi ai Bisericii referitoare la succesiunea imperiilor, Bartolomeu Anania rezuma că în ordinea descrescîndă a valorii metalelor din statuie ar fi:

„cel babilonian, cel al Mezilor, cel al Perşilor şi cel al lui Alexandru cel Mare, urmat de veşnica împărăţie a lui Iisus Hristos, fiul lui Dumnezeu" (BIBL.ANANIA, nota c, p. 1108).

2:43

Ţinînd cont de o serie de modificări stilistice din text, analize istorico-filologice recente par să ajungă la ideea că este foarte probabilă o intervenţie tîrzie asupra textului, mai precis în vremea împăratului Antiochus IV Epiphanes (secolul al II-lea î.Hr.). Indicarea fragilităţii şi a caracterului eterogen al fundaţiilor imperiului (2:41-43), coarnele fiarei din capitolele 7 şi 8, calcularea celor 70 de ani în capitolul 9 şi rezumarea succesiunilor istorice din capitolul 11, toate par să indice transpunerea literară a evenimentelor din vremea împăratului Antiochus. Mai precis, ar fi vorba de nelegiuirile şi sacrilegiile comise de acesta împotriva evreilor şi a Templului, în anii 169-164 î.Hr., şi de încercarea de a articula teologic, în cheie apocaliptică, aşteptarea unui moment final al istoriei în care lumea ar fi reconciliată cu Dumnezeu (KRATZ, p. 93).

2:44

Segmentul gr. *ἀναστήσει ὁ θεὸς τοῦ οὐρανοῦ βασιλείαν ἥστις εἰς τοὺς αἰῶνας οὐ διαφθαρήσεται* (SEPT. FRANKF.) este tradus în MS.45 prin *rădica-va Dumnedzăul ceriului împărăţie carea întru vêci nu să vă strica*, preluat în BIBL.1688 cu unele modificări: *va scula Dumnezăul ceriului împărăţie carea în veci nu să va strica*. În VULG. este *suscitabit Deus caeli regnum, quod în aeternum non dissipabitur*, tradus în BIBL.VULG.1760-1761 prin *va deştepta Dumnezeul ceriului împărăţie carea în veac nu să vă rasipi*. Verbul gr. *ἀναστήσει*, prin înţelesul pe care îl va căpăta în creştinism, nu poate decît să amintească şi mai mult de interpretarea potrivit căreia piatra descrisă de profetul Daniel ar fi, de fapt, Hristos. ♦ Împărăţia ridicată de Dumnezeu nu va avea sfîrşit, iar acest moment va semnifica sfîrşitul realităţilor prezente, afirmă Teodoret din Cir. Acesta abordează apoi o problemă delicată: dacă, într-adevăr, piatra este Hristos, iar imperiul de fier este Roma, cum se face, atunci, că aceasta din urmă nu a căzut în vremea Mîntuitorului, ba chiar a continuat să prospere? Răspunsul ar fi că distrugerea acestui din urmă imperiu, aşa cum apare ea în visul lui Nabucodonosor, va avea loc la cea de-a doua venire a lui Hristos. Prin naşterea, moartea şi învierea sa, Hristos a deschis epoca finală a istoriei, o operă care se va desăvîrşi cînd se va întoarce pe pămînt pentru a-i judeca pe cei vii şi pe cei morţi, eveniment care va aduce şi căderea imperiului de fier (TEODORET[1], p. 61). ♦ Răspunzîndu-i rabinului Isaac Abarbanel, care argumenta că în profeţia lui Daniel nu poate fi vorba de împărăţia lui Hristos, din moment ce textul vorbeşte de o domnie fără sfîrşit, în vreme ce la nivel istoric este clar că alte imperii s-au succedat venirii lui Hristos, Calvin afirma că împărăţia lui Hristos nu este vizibilă, nu este din această lume. În legătură cu problema persistenţei organizărilor politice imperfecte după Învierea lui Hristos, Calvin arăta că, oricum, răspunsul nu trebuie să fie căutat în *Cartea lui Daniel*. Viziunea prezentată aici are rolul de a-i întări în credinţă pe evreii aflaţi în exil, arătîndule cît de trecătoare sînt regatele acestei lumi, cît de efemeri sînt conducătorii nemiloşi care uită cine este adevăratul Conducător al istoriei. Momentul sfîrşitului timpului nu poate fi aflat în acest mod, şi nu acesta fusese scopul revelaţiei. Important era ca evreii să ştie că toate aceste persecuţii se vor sfîrşi într-o zi, pentru a lăsa loc unui imperiu etern. Vestea bună priveşte atît Biserica (aceasta nu va avea sfîrşit), cît şi pe credincioşi, care vor avea viaţă veşnică. Nu numai că Hristos este Împărat etern, dar moştenirea pe care cu toţii am primit-o nu va putea fi furată de nimeni, indiferent de planurile duşmanului (Satan). Sîntem ţinuţi în slava sa prin credinţă, nimic nu ne poate îndepărta. Realizările umane sînt trecătoare, ba chiar, atunci cînd îl neagă explicit pe Dumnezeu, sînt distruse. Împărăţia Cerurilor nu poate fi adusă prin eforturi omeneşti, ci doar prin iniţiativa lui Dumnezeu. Ca o ultimă observaţie, faptul că piatra pare a avea dimensiuni modeste la început reprezintă o prevestire a modestiei sub care se va înfăţişa Mîntuitorul de-a lungul vieţii pămînteşti, culminînd cu „ruşinea Crucii". Dar din această smerenie se va înfăţişa slava viitoare (CALVIN, p. 124-126).

Capitolul al 3-lea

3:1

Începitul versetului este redat de ediţiile biblice româneşti conform textelor greceşti, care conţin această precizare temporală (în timpul regelui Nabucodonosor), spre deosebire de Textul Masoretic, care nu o are (SEPT.NEC, VI/II, nota 3,1, p. 389). ♦ Substantivul gr. *δειρᾷ* (SEPT. FRANKF.), *Δειρᾷ* (SEPT.BOS), *Δεῖρα* (SEPT.RAHLFS/ Theodotion) desemnează un loc sau o cîmpie, în ţinutul Babilonului, unde Nabucodonosor şi-a construit statuia din aur pentru a fi divinizată (cf. DOUGLAS/ TENNEY, s.v.). În babiloniană, termenul înseamnă '(împrejmuit cu) zid', fiind un loc greu de identificat deoarece existau mai multe localităţi cu acestă denumire (SEPT.NEC, VI/II, nota 3,1, p. 391). În primele traduceri româneşti numele propriu este echivalat prin: *în cîmpul Deirá* (MS.45), *în cîmpul Deírului* (MS.4389), *cîmpul lui Deirá* (BIBL.1688), *în câmpul Deira* (BIBL.MICU); în traducerile moderne: *în câmpia Dura* (BIBL.ANANIA), *în câmpia Deira* (SEPT.NEC). În versiunea grecească LXX, acest termen lipseşte.

3:2

Forma substantivală gr. *τοὺς ὑπάτους* desemnează, în opinia lui Bartolomeu Anania, cei mai înalţi funcţionari ai regatului şi este folosit numai de Daniel (BIBL.ANANIA, nota e, p. 1109). Pentru denumirile conducătorilor avem opţiuni diferite în tradiţia textuală românească: *pre veziri şi pre hatmani şi pre biruitorii locurilor, povăţuitori şi tirani şi pre cei preste biruinţe şi pre toţi boiêrii ţării* (MS.45), *pre toţi vizirii şi*

domnii şi judeţii şi boiêrii şi pîrcălabii şi pre cei ce era cu meserei şi pre toţi boiêrii ţinuturilor (MS.4389), *pre veziri şi pre voivozi, pre biruitorii locurilor, povăţuitori şi tirani şi pre cei preste biruinţă şi pre toţi boiêrii ţărîlor* (BIBL.1688), *toţi domnii cei mari, şi mai-marii oştilor şi povăţuitorii şi căpeteniile şi ispravnicii şi pre toţi boiarii ţărilor* (BIBL.MICU), *pe guvernatori şi pe comandanţii de oşti şi pe ispravnici şi pe principi şi pe tirani şi pe cârmuitori şi pe toţi nobilii ţării* (BIBL.ANANIA).

3:3

Specificarea din finalul versetului, „împăratul", este o interpolare explicativă în *Septuaginta*, în ediţia publicată la Frankfurt (1597) substantivul fiind marcat în text prin semnul grafic al parantezelor rotunde: *ἧς ἔστησεν Ναβουχοδονόσορ (ὁ βασιλεύς)* (SEPT.FRANKF.). Această formă este integrată în text în SEPT.BOS, fără paranteze, iar în versiunea lui Theodotion lipseşte. Nicolae Milescu preia parantezele în traducerea sa: *şi au stătut înaintea icoanei căriia au pusu-o Navuhodonósor ⌊împăratul⌋* (MS.45). În BIBL.1688 substantivul este inserat în text fără paranteze: *l-au pus Navohodonosor împărat*.

3:4-5

În versiunea modernă din ediţia de faţă s-a optat pentru traducerea cuvîntului gr. *ὁ κῆρυξ* prin substantivul *crainic*: *Şi crainicul striga cu putere*. Termenul grecesc desemna un funcţionar însărcinat cu transmiterea ştirilor oficiale, a dispoziţiilor regelui. În primele traduceri biblice româneşti s-a optat pentru: *strigătoriul striga cu vîrtute* (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU), în timp ce în traducerile moderne se optează pentru forma substantivală *crainic* (SEPT.NEC, BIBL. ANANIA). ♦ Substantivul neutru *muscál* (MS.45, BIBL.1688, MS.4389) are sensul 'fluier; nai'. Apare de trei ori în contexte apropiate (Dan. 3:5.7.10) pentru a echivala gr. *σύριγξ* din SEPT.FRANKF., definit de lexiografi prin *pipe* 'fluier' (GR.ENGL., SEPT.ENGL.), cf. *Flöte* (SEPT.GERM.). Împrumut după turc. *miskal*, cuvîntul este atestat în DLR, s.v. *muscal*[2], în HERODOT şi în BIBL.1688 (E. M.). ♦ Substantivul feminin *samvíche* desemnează un 'instrument muzical oriental cu coarde, de formă triunghiulară'. Echivalează, în MS.45, în patru contexte apropiate (Dan. 3:5.7.10.15), gr. *σαμβύκη* 'idem', cf. *sambuque* (BJ), germ. *Saiteninstrument* 'instrument cu coarde' (SEPT.GERM.), engl. *trigon* (SEPT.ENGL.); este menţinut în BIBL.1688. Existent în latină şi franceză, cuvîntul nu este înregistrat în dicţionarele româneşti (E. M.).

3:6-7

Sfîntul Vasile cel Mare, în comentariul la *Cartea profetului Isaia*, făcea referire la credinţa lui Daniel şi a tinerilor săi însoţitori: „Dar şi în timpul lui Nabucodonosor, la inaugurarea chipului [turnat], cînd răsunau împreună trompeta, flautul, chitara, sambuca, acordul psaltirionului şi orice fel de muzică, popoarele şi seminţiile şi limbile cădeau la pămînt. Dar cei care dinainte nu suportau să bea vinul babilonian şi detestau luxul mesei împărăteşti nu s-au închinat căzând, au dispreţuit orice putere omenească şi au stins chiar şi puterea focului" (VASILE CEL MARE, ISAIA, p. 182).

3:8

Prin *bărbaţi caldei* (versiunea modernă din prezentul volum) s-a echivalat sintagma gr. *ἄνδρες χαλδαῖοι* (SEPT. FRANKF.). Segmentul de text se găseşte în cele două versiuni greceşti păstrate (LXX şi Theodotion). Primele traduceri biblice româneşti au opţiuni asemănătoare: *bărbaţi haldei* (MS.45, BIBL.1688), *oameni haldei* (BIBL.MICU). Sintagma din BIBL.MICU este păstrată în ediţiile ulterioare: *oameni haldei* (BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL. 1914). Bartolomeu Anania transpune acest context prin *câţiva Caldei*, iar în SEPT.NEC este *nişte bărbaţi chaldei* (după ambele versiuni greceşti). Echivalentul *Vulgatei* este: *viri Chaldei*, redat în BIBL.VULG.1760-1761 prin sintagma *oameni haldei*. Cf. *oaraecari Chaldei* (BIBL.1921), *câţiva caldei* (BIBL.RADU-GAL.); cf. *certains Chaldéens* (BIBL.JER.), *etliche chaldäische Männer* (BIBL.LUTHER), *quelques Chaldéens* (BIBL.SEGOND).

3:10-11

Fragmentul gr. *καὶ μὴ πεσὼν προσκυνήσῃ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ ἐμβληθήσεται* (SEPT.FRANKF., şi în versiunea lui Theodotion, cu unele diferenţe nesemnificative în LXX) este redat în versiunea modernă din ediţia de faţă prin *şi nu va cădea la pămînt să se închine statuii din aur*. Primele traduceri prezintă unele diferenţe: *Şi nu căzînd să va închina la chipul cel de aur* (MS.45), clarificat în BIBL.1688 prin formularea precisă a propoziţiei subiective: *Şi cel ce nu va cădea să să închine la chipul cel de aur*. ♦ În SEPT.NEC este semnalat faptul că, la sfîrşitul versetului 10, Textul Masoretic are o adăugire (SEPT.NEC, VI/II, nota 3, 10-11, p. 394). Această opţiune este similară cu cea din MS.4389: *să cază şi să se închine idolului celui de aur*. ♦ Redat în versiunea modernă din ediţia de faţă prin *glasul trîmbiţei, al fluierului şi al lirei, al lăutei şi al harfei, al cimpoiului şi al oricărui alt fel de instrument muzical*, pasajul grecesc în care sînt enumerate instrumentele muzicale: *ἄν ἀκούσῃ τῆς φωνῆς τῆς σάλπιγγος, σύριγγός τε καὶ κιθάρας, σαμβύκης τε καὶ ψαλτηρίου, καὶ συμφωνίας, καὶ παντὸς γένους μουσικῶν* (SEPT.FRANKF.) este echivalat în primele traduceri româneşti în mod diferit: *glasul trîmbiţei şi muscalul şi alăuta şi samvíchi şi canonul şi tocmirea glasului şi tot neamul de cîntăreţi* (MS.45), *glasul trîmbiţii şi muscalului şi alăutei şi samvichii şi canonului şi tocmirea glasului şi tot neamul musícilor* (BIBL.1688), *glasul trâmbiţii şi al fluierului şi al alăutii şi al surlii şi al canonului şi al organului şi al viersurilor şi a tot fealiul de cântare* (BIBL.MICU). ♦ Pentru *muscal* şi *samvică*, cf. *supra*, 3:4-5.

3:15

Însoţitorii lui Daniel, Anania, Azaria şi Misail, sînt avertizaţi că, dacă nu se vor închina statuii de aur ridicate de Nabucodonosor, vor fi aruncaţi în cuptorul cu foc. ♦ Se face referire din nou la anumite instrumente muzicale (vezi *supra*, v. 3:4-5).

3:18-19

Majoritatea versiunilor româneşti prezintă aceeaşi opţiune de traducere: *şi porunci să încingă cuptorul de şapte ori mai tare* (versiunea modernă din acest volum), *dzisă să arză cuptoriul cu 7 părţi mai mult* (MS.45), *zise să arză cuptoriul cu 7 părţi mai mult* (BIBL.1688), *încingeţi cuptorul de şapte ori mai mult* (BIBL.ANANIA), diferit în MS.4389: *şi porîncí să arză cuptoriul de 7 ori mai mult, pînă ce va arde de tot*, cf. BIBL.OSTROG: ***и рече раждежете пéщъ сє^Aмиждъı сє^Aмицею, дондеже доконца раждеже^тсѧ*** (în VULG.: *et praecevit ut succenderetur fornax septuplum quam succendi consueverat*).

3:21

În Omilia a IV-a, intitulată *Despre mulţumire*, Sfîntul Vasile cel Mare explică semnificaţia versetului în care cei trei tineri sînt aruncaţi în foc: „(…) să socotim că duce o viaţă vrednică de bucurie cel ce slujeşte pântecelui, cel ce se veseleşte în cântece şi cel ce se tăvăleşte şi sforăie într-un pat moale? După părerea mea, aceştia ar trebui plânşi de cei ce au minte, şi, dimpotrivă, fericiţi cei ce-şi petrec viaţa de aici în nădejdea veacului ce va să fie, schimbând pe cele prezente cu cele veşnice, chiar dacă cei uniţi cu Dumnezeu ar trăi în foc, precum cei trei tineri în Babilon, chiar dacă ar fi închişi cu leii, chiar dacă ar fi înghiţiţi de chiţi; aceştia trebuie să fie fericiţi de noi, că ei trăiesc cu bucurie; nu se întristează din pricina greutăţilor de faţă, ci se bucură întru nădejdea celor ce ne sînt păstrate pentru mai târziu" (VASILE CEL MARE, OMIL., p. 87-88). ♦ Pasajul conţine o enumerare a vestimentaţiei celor trei tineri. În versiunea modernă din ediţia de faţă s-a optat pentru următoarea traducere: *cu tot cu şalvarii lor, şi cu turbanele şi cu obielele şi cu veşmintele lor*. Primele traduceri biblice româneşti propun echivalări diferite: *cu saravarile lor şi chivere şi nădragi şi îmbrăcămintele lor* (MS.45), *cu îmbrăcămintea lor şi cu chivere şi cu nădragii şi hainele lor* (BIBL.1688). ♦ Substantivul feminin *saravără*, folosit la plural, are sensul 'pantaloni largi purtaţi de popoarele orientale; şalvari'. În cele două contexte apropiate – *Atuncea bărbaţii aceia s-au legat cu saravarile lor* (Dan. 3:21) şi *Saravarele lor nu s-au primenit* (Dan. 3:28), ambele din MS.45 –, cuvîntul echivalează gr. *σαράβαρα*, de origine orientală, al cărui sens a fost corect definit de lexicografi: *haut de chausses, à l'usage des orientaux* (BAILLY, s.v.), *loose trousers worn by Scythians* (LIDDELL/SCOTT, s.v.)., cf. şi *chausses* (BIBL.JER.). Interpretarea 'sandală', cf. *sandal* (GR.ENGL., SEPT.ENGL.), *Sandale* (SEPT.GERM.), nu este argumentată. Cuvîntul nu este înregistrat în DLR (E. M.).

3:23

La finalul acestui verset, în BIBL.VULG.1760-1761 este notată o explicaţie referitoare la traducerea lui Theodotion) (*Aceste ce urmează [v. 24-90] nu să află în cărţile ovreieşti*), iar la sfîrşitul versetul 90 este semnalat că: *Până aici în cel ovreiesc nu iaste, şi ceale ce am pus din tiparnica lui Theodotion s-au prefăcut*. De fapt, în versiunea LXX urmează rugăciunea lui Azaria, care în ediţia lui Alfred Rahlfs se află la v. 24-90, ca în *Vulgata* de la Blaj.

3:27-28

Prin intermediul semnului grafic al parantezelor, vechii traducători atrăgeau atenţia asupra unor diferenţe dintre textele biblice consultate. Un astfel de context este cel din SEPT.FRANKF., tradus fidel de Nicolae Milescu, care preia din sursă inclusiv parantezele ce indicau o posibilă interpolare: *Şi să strînseră craii şi hatmanii şi biruitorii locurilor şi tarii împăratului şi vedea pre bărbaţi că nu le-au domnit focul trupului lor şi părul capului lor nu s-au pîrjolit şi saravárele lor nu s-au primenit şi miros de foc nu era întru ei. ⌊Şi să închină înaintea lor împăratul Domnului.⌋* (MS.45). În BIBL.1688, segmentul dintre paranteze este introdus în text, fără acest semn grafic. Samuil Micu păstrează opţiunea din BIBL.1688, însă semnalează în glosă faptul că acest context este prezent doar în anumite texte biblice: *Şi s-au strâns domnii şi mai-marii oştilor şi căpeteniile locurilor şi boiarii împăratului şi au văzut pre bărbaţi că nu au ars focul trupul lor şi părul capului lor nu s-au pârlit şi hainele lor nu s-au vătămat şi miros de foc nu era întru ei. Şi s-au închinat împăratul Domnului înaintea lor* (BIBL.MICU); nota a: Î*n unele bib. nu să află: şi s-au închinat împăratul Domnului înaintea lor.*

3:32-34

Ultimele trei versete din acest capitol se află în unele ediţii biblice româneşti (BIBL.ANANIA, SEPT.NEC., BIBL.1921) la începutul capitolului 4, după versiunea lui Theodotion.

Capitolul al 4-lea

4:1

În Textul Masoretic, versetele 1-3 fac parte din capitolul precedent (SEPT.NEC, VI/II, nota 4,1-3, p. 415). Ediţia modernă SEPT.RAHLFS începe, spre deosebire de ediţiile greceşti mai vechi şi *Vulgata*, cu numerotarea versetelor începînd de la v. 4. Această ordine este păstrată şi în BIBL.ANANIA. ♦ Fragmentul gr. *Ἐγὼ Ναβουχοδονόσορ εὐθηνῶν ἤμην ἐν τῷ οἴκῳ μου, καὶ εὐθαλῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου μου* (SEPT.FRANKF.) a fost tradus astfel în volumul de faţă: *Eu, Nabucodonosor, propăşeam în casa mea şi eram înfloritor pe tronul meu*. După o comparaţie cu SEPT.BOS se poate constata absenţa, din această ediţie grecească, a segmentului final: *ἐπὶ τοῦ θρόνου μου*, versetul fiind identic cu cel din versiunea lui Theodotion: *Ἐγὼ Ναβουχοδονόσορ εὐθηνῶν ἤμην ἐν τῷ οἴκῳ μου, καὶ εὐθαλῶν*. Ediţia SEPT.BOS semnala, într-o notă de subsol, faptul că segmentul absent din text se află în *Codicem Alexandrinum Manuscriptum, editionem Aldinam*: *Ms.Alex & Ald.* () *ἐπὶ τοῦ θρόνου μου* (SEPT.BOS). Ultimul segment grecesc analizat se află, în versiunea LXX, în finalul versetului 4 (SEPT.RAHLFS), deşi începutul versetului diferă de celelalte texte greceşti. ♦ Forma de participiu *εὐθηνῶν* a verbului gr. *εὐθηνέω* 'a înflori', 'a prospera' (cf. TAYLOR, s.v.) a fost echivalată în versiunea modernă din ediţia de faţă prin *propăşeam*. Alte variante: *bine petrecînd* (MS.45, BIBL.1688), *petreceam bine* (MS.4389), *stam fără grijă*

(BIBL.2005), *înfloritor eram* (BIBL.ANANIA, v. 4), *înfloream* (SEPT.NEC/ Theodotion), *aşezat eram* (BIBL.VULG. 1760-1761), *bine petrecând* (BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.1914), *stam tihnit* (BIBL.RADU-GAL.), *fiind liniştit* (BIBL.1921, v. 4). VULG. are pentru acest context: *Ego, Nabuchodonosor, quietus eram in domo mea et florens in palatio meo.* ♦ Forma de participiu *εὐθαλῶν* a verbului gr. *εὐθαλέω* 'a înflori', 'a prospera' (cf. TAYLOR, s.v.) a fost tradusă în versiunea modernă prin *eram înfloritor*. Alte echivalări: *bine odreslind/ bine odrăslind* (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU), *înfloriiam* (MS.4389), *bogat în odrasle* (BIBL.ANANIA), *bucuros de viaţă* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.2005), *îmi mergea bine* (SEPT.NEC), *înflorind* (BIBL.1921), *înflurind* (BIBL.VULG. 1760-1761), după lat. *florens* (VULG.).

4:4

Hieronim ridică problema interpretării şi a credibilităţii istorice a pasajului în care se descrie cum Nabucodonosor pierde conducerea şi ajunge să trăiască în sălbăticie, cu animalele, timp de şapte ani. Mulţi se îndoiesc de veridicitatea acestui fragment, spune autorul, indicînd în primul rînd absenţa menţionării acestui eveniment în calendarele babiloniene; apoi, poate cineva să creadă că tronul celui mai mare imperiu poate fi pierdut şi cîştigat atît de uşor? Pornind de la aceste semne de întrebare, aceşti autori cred că doar cheia alegorică poate decripta textul: împăratul este, de fapt, însuşi Diavolul, tot aşa cum această identificare s-a întrebuinţat pentru balaurul din Apocalipsa, capitolul 13, care, în momentul căderii, trage după el a treia parte din toate stelele, sau pentru Luceafărul prăbuşit, în Is. 14:12-14: „Cum a căzut din cer Luceafărul cel ce răsărea dimineaţa! Cel ce tuturor neamurilor le trimitea porunci, acum e zdrobit la pământ. Dar tu ai zis în cugetul tău: – În cer mă voi sui, deasupra stelelor cerului îmi voi aşeza tronul, pe muntele cel înalt voi şedea, deasupra munţilor înalţi cei dinspre miazănoapte; deasupra norilor mă voi ridica, fi-voi asemenea Celui Preaînalt (…). Dar acum tu în iad te vei pogorî, în chiar temeliile pământului" (HIERONIM, 4:1). În fond, adaugă Hieronim, faptul că se vorbeşte despre stăpînirea acestui tiran asupra întregului pământ s-ar potrivi cu ceea ce chiar Diavolul pare a sugera despre el însuşi, atunci cînd îi oferă lui Hristos toate împărăţiile (Mat. 4:9), şi anume că el este stăpînul acestora. Hieronim, însă, respinge această variantă, afirmînd că, fiind vorba despre Cuvîntul revelat al lui Dumnezeu, lucrurile prezentate ar trebui să fie credibile. Dar o anumită flexibilitate a exegezei nu poate fi exclusă: poate că Nabucodonosor nu a petrecut şapte ani în sălbăticie, pierzînd astfel tronul; însă ceea ce putem citi în versetul 4:34, că, la un moment dat, „i-a venit mintea la loc", poate arăta că el petrecuse acei şapte într-un pustiu, într-adevăr, dar într-unul al eclipsei raţiunii, a dreptei judecăţi. El s-ar fi putut afla tot în palat, tot în fruntea imperiului, dar avînd mintea rătăcită în pădurea întunecată a păcatului (*ibidem*).

4:5-6

Expresia gr. *πνεῦμα θεοῦ ἅγιον* (SEPT.FRANKF.) a fost echivalată în versiunea modernă din ediţia de faţă prin: (*ai în tine*) *Duh sfînt de la Dumnezeu*. MS.45 optează pentru o traducerea: *Duh a lui Dumnedzău sfînt — întru tine*, preluată şi de BIBL.1688, cu diferenţa că adjectivul *svînt* este plasat după substantivul pe care îl determină: *că duh svînt al lui Dumnezeu iaste întru tine*. BIBL.VULG.1760-1761 are, pentru acest context, o traducere fidelă după VULG. *care avea Duhul dumnezeilor celor sfinţi în sâneşi. Vulgata* redă mai fidel originalul aramaic: *qui habet spiritum deorum sanctorum* (VULG.), în vreme ce *Septuaginta* foloseşte o formă de singular pentru *Dumnezeu*. Samuil Micu alege să rămînă în tradiţia deschisă în 1688. Alte traduceri: *spiritulŭ deilorŭ celorŭ santi* (BIBL.1874), *spiritul deilor celor santi* (BIBL.1911). În BIBL.RADU-GAL. este aleasă o variantă care deja părea să se potrivească mai bine cu viziunea monosteistă a perspectivei creştine: *şi în care sălăşluieşte Duhul lui Dumnezeu cel sfânt*. BIBL.ANANIA se plasează în tradiţia *Septuagintei*, deşi aminteşte că Textul Masoretic menţionează „duhul sfinţilor zei". Taina pasajului, continuă explicaţia Bartolomeu Anania, ar fi aşadar că împăratul vorbeşte ca un fiu al lui Israel, o dovadă pentru faptul că un mister divin poate fi dezvăluit chiar şi prin gura unui păgîn, aşa cum se va întîmpla prin exclamaţia sutaşului în faţa crucii. Această mărturie „se constituie într'o veritabilă revelaţie asupra misterului Sfintei Treimi, mult mai transparentă decât aceea de la stejarul Mamvri (Gen. 18)" (BIBL. ANANIA, nota d, p. 1111). În lumina discrepanţei dintre originalul ebraic şi *Septuaginta*, această interpretare pare problematică. ♦ Sintagma gr. *τὴν ὅρασιν τοῦ ἐνυπνίου* din SEPT.FRANKF. a fost echivalată în primele texte biblice româneşti prin: *auzi vedêrea visului mieu* (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1914). În BIBL.RADU-GAL. se pierde această precizare importantă din text, cea legată de o viziune apărută într-un vis, şi nu în miezul zilei: *spune tâlcuirea visului pe care l-am visat*. Precizarea necesară se află în versetul următor: *Iată care a fost vedenia care mi-a trecut pe dinaintea ochilor pe când eram în patul meu*. BIBL.ANANIA are: *ascultă vedenia visului pe care l-am avut.* ♦ În legătură cu felul în care împăratul i se adresează lui Daniel, prin noul său nume caldeean, Matthias Albani crede că acest lucru arată convingerea lui Nabucodonosor că acest înţelept curtean de origine evreiască nu era altceva decît un servitor şi mesager al zeului suprem babilonian, Marduk. *Bel* înseamnă în limba locală „Domn", apelativul pentru zeul suprem. Dar se potriveşte acest lucru cu lauda adusă de împărat la 2:47 Dumnezeului „vostru", adică al celor patru evrei captivi? Cine este autorul celor două revelaţii, conform credinţei împăratului? Dezbaterea poate continua (ALBANI, p. 103).

4:7-9

Fragmentul gr. *καὶ αἱ ὁράσεις τῆς κεφαλῆς μου* (SEPT.FRANKF.), prezent doar în versiunea lui Theodotion, este transpus în primele ediţii biblice româneşti prin: *vedêrea/ vederile capului meu* (MS.45, BIBL.1688). În VULG. este *visiones capitis mei*, redată literal prin *vedeniile capului meu* în BIBL.VULG.1760-1761. Opţiunea din BIBL.1874 (*visiunile*

capului meu) este neologică, fiind preluată şi de BIBL.1911. În BIBL.RADU-GAL. este interpretat liber: *şi gândurile care-şi făceau loc în mintea mea, când eram în patul meu, şi vedeniile care mi se arătau înaintea ochilor, m'au înfricoşat.* ♦ Albani arată că imaginea pomului nu este ceva nou în acest context istoric. În culturile Orientului antic, motivul iconografic al „pomului lumii" sau al „pomului vieţii" este des întîlnit. Mai cunoscute sînt nişte reprezentări neo-asiriene în care împăratul apare de o parte şi de alta a pomului vieţii, cu soarele strălucind deasupra coroanei. Interesant este că la 4:8 gasim imaginea unei plante care ajunge „pînă la cer". Să fie acesta un indiciu al unei inspiraţii venite pe filieră oriental-asiriană? Mai mult, în mitologia mesopotamiană se găseşte uneori tema pomului vieţii aflat undeva în paradisul ceresc, locul de unde izvorăşte şi apa vieţii. Ritualul puterii îl închipuia pe împărat ca pe un paznic al pomului vieţii; el era supraveghetor al grădinii templului, simbol al paradisului. Dacă Daniel s-a inspirat din această simbolistică, înseamnă că opţiunea a fost excelentă, ea avînd un potenţial retoric foarte mare în contextul acelei culturi. În plus, *Vechiul Testament* mai conţine şi alte relaţii simbolice asemănătoare: nu de puţine ori diverse comunităţi umane sînt comparate cu copaci (ALBANI, p. 105-107). ♦ Copacul simbolizează, pe de o parte, întinderea împărăţiei babiloniene, care cuprinde întreaga lume cunoscută la acea vreme, dar şi ambiţiile şi orgoliul nemăsurate ale lui Nabucodonosor. Acesta nu ştie cine este Domnul istoriei, cît de trecătoare este gloria acestei lumi şi cît de grav este păcatul de a se considera pe sine ca fiind adevăratul autor al acestor transformări istorice. Împăratul comite, astfel, un hybris, instaurîndu-se pe sine ca zeu. Este un imperiu prosper, la „umbra" căruia toţi oamenii găsesc linişte şi bogăţie (TEODORET, 81: 1360).

4:10

Secvenţa gr. *εἶρ καὶ ἅγιος ἀπ'οὐρανοῦ κατέβη* (SEPT.FRANKF.) este echivalat în BIBL.1688 prin *ir şi svînt den ceriu să pogori*, iar în MS.45 prin *ir şi sfîntu dentru cer să pogorî*. Echivalentul din VULG. este: *et ecce vigil et sanctus de caelo descendit*. BIBL.1688, MS.45, BIBL.MICU păstrează cuvîntul din *Septuaginta*, *ir*, iar BIBL.VULG.1760-1761 urmează fidel *Vulgata*: *şi straje şi Cel Sfânt din ceriu s-au pogorât*. Alte traduceri: *un veghetor şi un sânt* (BIBL.1911), *un înger, un sfânt* (BIBL.RADU-GAL.); BIBL.ANANIA încearcă să reconcilieze aceste tradiţii: *cineva Veghetor şi Sfânt s'a pogorât din cer.* ♦ Editorul operei lui Teodoret remarcă folosirea cuvîntului *ir*, preluat din ebraică de către Theodotion. Este singura dată cînd acest cuvînt este folosit în *Vechiul Testament* pentru a numi un înger, deşi este des folosit în texte iudaice apocrife şi în manuscrisele de la Qumran (Robert C. Hill, în TEODORET[1], p. 117). Există ipoteza potrivit căreia această idee a fiinţelor cereşti care aveau în sarcină supravegherea istoriei oamenilor ar avea originea în Babilon (HILL, p. 50).

4:12

Unele surse babiloniene atestă credinţa că roua provenea din stele şi putea aduce fie boală, fie vindecare celor pe care îi uda. ♦ Robert C. Hill trece în revistă diversele opinii recente asupra acestui pasaj. Unii au remarcat similarităţile cu alegoria pomului reprezentînd Egiptul din cartea lui Ezechiel (31:3-14; cf. Osea 14:5-8).

4:13

Contextul gr. *καρδία θηρίου* (SEPT.FRANKF.) a fost echivalat în versiunea modernă din prezenta ediţie prin expresia *inimă de fiară*. Primele traduceri biblice româneşti prezintă opţiuni asemănătoare: *inimă de fiară/ hiară* (MS.45, BIBL.1688), *inimă de fiiară* (BIBL.MICU). În VULG. întîlnim: *et cor ferae detur ei*, iar în BIBL.RADU-GAL.: *inimă de dobitoc să-i fie dată.* ♦ Pasajul gr. *ἑπτὰ καιροὶ ἀλλαγήσονται ἐπ' αὐτόν* (SEPT.FRANKF.) a fost redat în textele biblice româneşti prin: *şi şapte vremi să vor premeni preste el* (MS.45, BIBL.1688), BIBL.MICU: *şeapte vremi să vor muta preste el*; VULG.: *et septem tempora mutentur super eum*. BIBL.1874 adoptă termenul de origine latină: *şi şepte timpuri să treacă*; BIBL.1911 păstrează această linie: *şepte timpuri*, în vreme ce BIBL.1914 se întoarce la tradiţia inaugurată de *Biblia* lui Şerban, rămînînd la termenul de origine slavă: *şapte vremi*; BIBL.RADU-GAL. îşi confirmă şi aici liniile flexibile ale redării, pierzînd, însă, din exactitate: *şapte ani să treacă peste el*, formulare păstrată şi de BIBL.1968. BIBL.ANANIA prezintă opţiunea tradiţională: *şapte vremi*, dar o notă de subsol explică: „probabil şapte ani". Cel mai probabil, în BIBL.RADU-GAL. s-a ales decriptarea duratei din text, rezultatul fiind apoi prezentat ca traducere. Sursa pare a fi fost relatarea perioadei de rătăcire a împăratului, a cărei durată a fost evaluată la şapte ani (sau, în orice caz şapte măsuri temporale specifice sistemului astronomic babilonian).

4:14

Judecata divină loveşte crunt imperiul babilonian: provinciile sînt pierdute, oamenii sînt izgoniţi sau se răscoală, sclavii sînt eliberaţi iar cei civilizaţi devin din nou barbari. Nabucodonosor află pe cale brutală cine este Stăpînul istoriei (TEODORET[1], p. 119). ♦ În versiunea modernă din ediţia de faţă, s-a optat pentru redarea contextului gr. *Διὰ συγκρίματος εἶρ ὁ λόγος* (SEPT.FRANKF.) prin *hotărîrea lui ir*. Termenul *ir* este echivalat în ediţiile româneşti în mod diferit: *ir* (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU), *veghetor* (BIBL.ANANIA), *îngerilor* (BIBL.2005). În MS.4389 este propusă o versiune: *dăşteptă cuvîntul*, după BIBL.OSTROG. Termenul *ιρ* (*εἶρ* în SEPT.FRANKF.) este o transliterare a unui cuvînt aramaic însemnînd 'veghetor', 'înger' (cf. TAYLOR, s.v.), ebr. *'îr* 'veghetor' (cf. DOUGLAS/ TENNEY, s.v.). Pentru forma *veghetor* s-a optat în BIBL.ANANIA şi BIBL.1921: *un veghetor*. Veghetorul (ir) este un personaj care apare rar în Biblie, desemnînd o făptură care nu doarme niciodată, care se află permanent în slujba Domnului, supraveghind destinele oamenilor. La Teodoret, acest termen înseamnă 'neadormit' (SEPT.NEC, VI/II, nota 4,13, p. 413).

4:16

Samuil Micu nota în glosa a, în *Biblia* de la Blaj: *În unele biblii nu să află: Şi răspunsă împăratul şi zise: „Valtasare, visul şi tâlcul lui să nu te sârguiască”* (BIBL.MICU).

4:20

Pentru ir, vezi *supra*, 4:11-14. ♦ Aceşti îngeri au în primul rînd rolul de a lupta în slujba lui Dumnezeu împotriva răului. În perioada persană tîrzie şi în cea elenistică, îngerii capătă tot mai multă importanţă în imaginarul iudaic. Albani explică acest lucru prin angoasa existenţială colectivă a perioadei exilului, cînd Dumnezeu părea tot mai îndepărtat de soarta tragică a Israelului: apar astfel nişte intermediari, ca o dezvoltare teologică ce vine să completeze credinţa monoteistă (ALBANI, p. 108).

4:27

Întîlnit frecvent mai ales în *Noul Testament*, numele de *Babilon* sau *Vavilon* desemnează o cetate. În sens literal, Babilonul este oraşul-capitală al Mesopotamiei, situat pe rîul Eufrat, unde sînt duşi evreii în robie de regele Nabucodonosor, în anul 586 î.Hr (cf. MIRCEA, s.v.). Pe malul stîng s-au găsit urme ale palatului pe care Nabucodonosor l-a construit pentru soţia sa, Amyntis, pentru a-i oferi imaginea munţilor natali (SEPT.NEC, VI/II, nota 4, 30, p. 425).

Capitolul al 5-lea

5:1

Capitolul 5 este mai scurt în *Septuaginta* decît în Textul Masoretic (SEPT.NEC, VI/II, nota 5, p. 431). ♦ Primul verset din SEPT.FRANKF. a fost redat în versiunea modernă prin *Împăratul Baltasar făcu cină mare pentru dregătorii săi, o mie de oameni; şi [puse] vinul înaintea celor o mie*. O opţiune mai apropiată de textul grecesc este în MS.45, Nicolae Milescu păstrînd cu fidelitate şi inserţia marcată prin semnul parantezelor: *Valtásar împăratul făcu cină mare măriţilor lui, ⌊oameni⌋ 1000; şi în preajma cei mii – vinul.* Revizorii bucureşteni vor păstra opţiunea de traducere din MS.45, fără marcarea prin paranteze a acestei adăugiri: *Valtasár împăratul făcu cină mare celor de cinste ai lui, la 1000 de oameni; şi sta în preajma celor o mie vinul* (BIBL.1688). Samuil Micu traduce întocmai după SEPT.BOS, fără interpolarea *oameni (ἀνδράσι)* din BIBL.1688, pe care cărturarul ardelean o revizuieşte: *Valtasar împărat făcut-au cină mare boiarilor săi o mie şi înaintea celor o mie vin era* (BIBL.MICU). Opţiunea de traducere din BIBL.MICU va fi păstrată şi în ediţiile ulterioare.

5:2

Substantivul propriu *Βαλτάσαρ* (SEPT.FRANKF.) îl desemnează pe conducătorul Babilonului, care a fost detronat şi ucis de Cirus, în anul 539 î.Hr. Baltasar este şi numele tradiţional al unuia dintre magii veniţi să se închine pruncului Iisus la Betleem (cf. FOUILLOUX, LANGLOIS *et alii*, s.v.). *Baltazar* în babiloniană însemna „Bel îl ocroteşte pe rege”; este al patrulea succesor al lui Nabucodonosor, fără a-i fi descendent. Prin Daniel, nota Bartolomeu Anania, „Dumnezeu Îşi va arăta, o dată mai mult, puterea în faţa unui rege care, la beţie, profanează sfintele vase ale templului din Ierusalim” (BIBL.ANANIA, nota c, p. 1112).

5:4

Nicolae Milescu preia din SEPT.FRANKF. inclusiv semnul grafic (parantezele) care marchează o interpolare: *Bea vin şi lăuda pre dumnedzăii cei de aur şi de argint şi de aramă şi de fier şi de lemnu şi de piatră; ⌊şi pre Dumnedzăul cel vêcinic nu l-au binecuvîntat, cela ce are biruinţa duhului lor⌋* (MS.45). Spre deosebire de versiunea grecească LXX, Theodotion nu are acest segment de text. Revizorii bucureşteni au preluat interpolarea, ca de obicei, inserînd-o în text fără paranteze: *Bea vin şi lăuda pre dumnezăii cei de aur şi de argint şi de aramă şi de fier şi de lemn şi de piatră; şi pre Dumnăzăul cel vêcinic nu l-au binecuvîntat, cela ce are biruinţa duhului lor.* Samuil Micu, constatînd această inconsecvenţă între textele greceşti, adnotează la acest verset observaţia: *În unele nu să află: Iară pre Dumnezeul cel veacinic nu l-au binecuvântat, Cel ce are puteare preste duhul lor* (BIBL.MICU).

5:11

Segmentul final al versetului este redat în versiunea modernă din ediţia de faţă prin *în care [se află] duh al lui Dumnezeu*, (cf. *Ἔστιν ἀνὴρ ἐν τῇ βασιλείᾳ σου, ἐν ᾧ πνεῦμα Θεοῦ*, SEPT.FRANKF.; BIBL.1688: *întru carele e duhul lui Dumnezău*). Alte traduceri: *qui réside l'esprit des dieux saints* (BIBL.JER.), *der den Geist der heiligen Götter hat* (BIBL. LUTHER), *qui a en lui l'esprit des dieux saints* (BIBL.SEGOND).

5:18

Textele biblice româneşti reflectă în mod diferit obiectele de vestimentaţie despre care se vorbeşte în acest verset: *mohorît te vei îmbrăca şi lanţuhul cel de aur va fi preste grumadzul tău* (MS.45), *cu mohorît te vei îmbrăca şi lanţul cel de auru va fi preste grumazii tăi* (BIBL.1688), *te vei îmbrăca în caftan gravaní şi lanţ de aur va fi la grumazii tăi* (MS.4389), *vei fi îmbrăcat în veşmînt de purpură şi lanţ de aur vei avea împrejurul gâtului* (BIBL.2005), *vei fi învăşmântat în purpură, şi colanul cel de aur se va afla pe grumazul tău* (SEPT.NEC/ Theodotion), *ai să fii îmbrăcat în veşmânt de porfiră şi lanţ de aur* (BIBL.RADU-GAL.), *cu porfiră vei fi îmbrăcat, şi un lanţ de aur va fi la gîtul tău* (versiunea modernă din acest volum).

5:27-30

Substantivele *maní* (accentuat pe prima silabă în BIBL.1688), *théchel*, *fáres* (ultimele două fără accent marcat în MS.45) sînt împrumuturi contextual după gr. *μανή*, *θεκέλ*, *φάρες*, transcrieri aproximative ale unor misterioase cuvinte aramaice care apar scrise pe zid, într-un moment decisiv (Dan. 5:27-30). Semnificaţia presupusă este explicitată chiar în context, cu referire la împărăţia lui Nabucodonosor, prin „(a fost) cîntărită (şi găsită cu lipsă), împărţită şi dată

(mezilor şi perşilor)" (E. M.).

5:33

În *Daniel* există doar două relatări cu privire la Darius Medul, în capitolele 5-6 şi 9. Personaj biblic destul de misterios, care şi-a început domnia la şaizeci şi doi de ani, Darius Medul ar putea fi Gubaru, un ofiţer din armata lui Cirus, care a devenit guvernator al provinciei persane din nordul Babilonului, sau ar putea fi chiar un alt titlu pentru Cirus (DOUGLAS/ TENNEY, s.v.). Bartolomeu Anania preciza, în nota aferentă acestui verset, că istoricii nu cunosc un Darius Medul, iar succesorul lui Nabonide (căruia Baltazar îi era fiu) a fost persanul Cirus al II-lea. Autorii traducerii moderne din ediţia SEPT.NEC constată faptul că Herodot, Berosos, Canonul lui Ptolemeu nu amintesc numele lui Darius, ultimul monarh chaldeu a fost urmat imediat de Cirus. În contractele babiloniene în scriere cuneiformă, Cirus nu apare calificat drept „rege al Babilonului, rege al popoarelor" decît începînd cu al treilea an după cucerirea cetăţii, în timp ce în primii doi ani este numit numai „rege al popoarelor". După unii autori, Cirus a domnit şapte ani (Xenofon), după alţii, nouă ani (Abydenos, Canonul lui Ptolemeu). Astfel, s-a presupus o dominaţie medă de doi ani asupra Babilonului, Darius Medul fiind identificat cu regele med Cyaxares al II-lea (SEPT.NEC, VI/II, p. 439-440). Teodoret al Cirului, în comentariul realizat la *Cartea lui Daniel*, considera că Darius a fost denumit şi Medul pentru că era fiul unui tată med şi al unei mame din neamul caldeilor (TEODORET[1], p. 156).

Capitolul al 6-lea

6:2

În versiunea modernă din ediţia de faţă, contextul gr. *τοῦ ἀποδιδόναι αὐτοῖς τοὺς Σατράπας λόγον* (SEPT.FRANKF. şi versiunea. lui Theodotion, cf. SEPT.RAHLFS, v. 3) a fost tradus prin *ca să le dea satrapii seamă*; substantivul *satrap* este preferat şi de BIBL.ANANIA, SEPT.NEC. Primele traduceri româneşti au echivalat forma substantivală *τοὺς Σατράπας* 'guvernatori' (cf. TAYLOR, s.v.) prin: *să dea lor domnii cuvînt* (MS.45, BIBL.1688), *ca să grăiască cu ei domnii* (BIBL.MICU). Satrapii erau funcţionari care se ocupau în special cu securitatea imperiului şi cu strîngerea tributului (SEPT.NEC, nota 6,2, p. 440). ♦ Contextul gr. *ὅπως ὁ βασιλεὺς μὴ ἐνοχλῆται* (SEPT.FRANKF.) a fost redat în versiunea modernă prin *astfel încît împăratul să nu fie încurcat*. Nicolae Milescu traduce prin *pentru ca împăratul să nu să dodăiască* (MS.45), opţiune păstrată şi de BIBL.1688. Soluţia din BIBL.MICU: *să nu supere pre împărat* (BIBL.MICU) este asemănătoare celei din MS.4389: *iar pre împăratul să nu-l supere* (cf. BIBL.OSTROG ***да҆ не҆зазла́ютъ***). Verbul gr. *ἐνοχλέω* are sensul 'a deranja', 'încurca' (cf. TAYLOR, s.v.).

6:7

În acest verset sînt enumerate diferitele categorii de conducători din regat. Contextul gr. *τῆς βασιλείας σου στρατηγοὶ, καὶ Σατράπαι ὕπαρχοι, καὶ τοπάρχαι* (SEPT.FRANKF.) a fost redat în versiunea modernă din prezenta ediţie prin: *conducători de oştire şi satrapi, fruntaşi şi căpetenii ale ţinuturilor*. În primele traduceri ale textului biblic în limba română, substantivul *στρατηγοί* 'căpetenii de oşti' a fost tradus prin *hatmani* (MS.45), *voivozi* (BIBL.1688), *mai-marii oştilor* (BIBL.MICU); termenul gr. *Σατράπαι* 'guvernatori' a fost echivalat prin *domni* (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU; cf. şi *supra*, 6:2), *ὕπαρχοι* a fost redat prin *ispravnici* (MS.45, BIBL.1688, BIBL.MICU), iar substantivul gr. *τοπάρχαι* prin *biruitorii locurilor* (MS.45, BIBL.1688), *boiarii* (BIBL.MICU). ♦ Sintagma *τοῦ στῆσαι στάσει βασιλικῇ* (SEPT.FRANKF.), redată prin *ca să întărească cu întăritură împărătească* (MS.45, BIBL.1688), *ca să aşeaze cu aşezământ împărătesc* (BIBL.MICU), a fost transpusă şi adaptată în versiunea modernă a lui Ovidiu Sferlea prin *ca să se statornicească prin ucaz împărătesc*. De fapt, se prezintă „un proiect de lege iniţiat de funcţionari care trebuia ratificat pentru a avea putere de lege" (SEPT.NEC, VI/II, nota 6,8, p. 443). ♦ Secvenţa din SEPT.FRANKF. *τὸν λάκκον τῶν λεόντων* a fost tradusă în majoritatea versiunilor biblice româneşti prin *groapa leilor* (BIBL.1688, BIBL.MICU, BIBL.1819, BIBL.FILOTEI, BIBL.ŞAGUNA, BIBL.RADU-GAL., BIBL.1914, BIBL.ANANIA, SEPT.NEC, versiunea modernă din volumul de faţă). O opţiune diferită poate fi identificată în MS.45: *lacul leilor*; de altfel, Nicolae Milescu echivalează lexemul *λάκκος*, în cele opt ocurenţe din acest capitol, în mod alternativ, fie prin *lac* (de şase ori), fie prin *groapă* (de două ori). Versiunea din MS.4389: *groapa leilor* urmează slavon. ***въро́въ левѣскы*** (BIBL.OSTROG). Cît priveşte echivalarea *lacul leilor* din BIBL.VULG.1760-1761, aceasta urmează izvorul latin (VULG. *lacum leonum*). Echivalarea diferită a substantivului grecesc *λάκκος, -ου* se datorează polisemiei acestui substantiv: 'pit, cistern', 'cellar', dar şi 'stew for water-fowl' (LIDDELL-SCOTT, s.v.). ♦ Sfîntul Vasile cel Mare, în Omilia la Psalmul VII, prezintă semnificaţia substantivului „groapă" astfel: „În dumnezeieştile Scripturi nu găsim spus în sens bun cuvântul «groapă», după cum cuvântul «fântână» nu-l găsim spus în sens rău. Căci groapă este cea în care a fost aruncat Iosif de fraţii săi. (...) Dar şi în Daniel este scris despre groapa cu lei în care a fost aruncat Daniel. Avraam însă sapă fântână, la fel şi slugile lui Isaac, iar Moise s-a odihnit venind la fântână. (...) Iar pricina pentru care cuvântul «groapă» este folosit cu privire la cele rele, iar cuvântul «fântână» cu privire la cele bune, socotim că este acesta: apa din gropi vine de sus, căzând din cer. Câtă vreme în fântâni sunt izvoare de apă, care erau îngropate în pământ înainte ca locurile acelea să fie săpate, dar care ies la iveală după ce a fost dat la o parte pământul ce le acoperea şi orice altă materie de deasupra lor, care este tot pământ. Şi în suflete este, aşadar, un fel de adâncitură dacă gândurile cele bune, ce cad în suflete, se schimbă şi se strică: atunci când cineva îşi schimbă concepţiile despre cele bune ce cad în el, prefăcând acele idei bune în idei rele şi potrivnice adevărului, nemaivoind să aibă binele ce îi este propriu. Şi,

dimpotrivă, în suflete sunt fântâni atunci când, după ce au fost date la o parte cele rele care le acoperă, străluceşte lumină şi iese la iveală izvor de apă bună de băut, în cuvânt şi în dogme. Este de neapărată trebuinţă ca fiecare să-şi pregătească sieşi o fântână pentru a păzi porunca amintită mai înainte, care spune: «Bea ape din vasele tale şi din izvorul fântânilor tale!»" (VASILE CEL MARE, SCRIERI, p. 395-396).

6:8

Contextul gr. *στῆσον τὸν ὁρισμὸν ὅπως μὴ ἀλλοιωθῇ τὸ δόγμα Περσῶν καὶ Μήδων* (SEPT.FRANKF.) a fost tradus în versiunea modernă prin *statorniceşte deci hotărîrea, ca să nu se schimbe rînduiala mezilor şi a perşilor*. Primele traduceri biblice româneşti au echivalat acest context astfel: *întărêşte porînca, pentru ca să nu să priimească porînca persilor şi a midilor* (MS.45), *întărêşte porunca, pentru ca să nu schimbe porunca persilor şi a midilor* (BIBL.1688), *pune poruncă şi scrisoare ca să nu să schimbe aşezământul perşilor şi al midilor* (BIBL.MICU).

6:16

Sfîntul Vasile cel Mare, în *Omilii şi cuvântări*, explică episodul aruncării lui Daniel în groapa cu lei astfel: „Daniel, «bărbatul dorirîlor», care n-a mâncat pâine şi n-a băut apă trei săptămâni, când a fost aruncat în groapa cu lei, i-a învăţat şi pe lei să postească. Ca şi cum i-ar fi fost trupul făcut din piatră, din bronz sau din altă materie tare, leii n-au putut să-şi înfigă dinţii în el. Postul a oţelit trupul lui Daniil ca pe o călitură de fier, încât, ajungând de nebiruit, leii nici n-au deschis gura împotriva sfântului. Postul a stins puterea focului, postul a închis gurile leilor. Postul trimite rugăciunile la cer, dându-le aripi în drumul lor spre înălţime" (VASILE CEL MARE, OMIL., p. 53-54). ♦ În Prima Epistolă a lui Clement se află un pasaj despre însemnătatea acestui verset: „Ce să spunem, deci, fraţilor? Daniel a fost oare aruncat în groapa cu lei de către cei care se temeau de Dumnezeu? Oare Anania, Azaria şi Misael au fost închişi în cuptorul cu foc de [unii] care practicau cu adevărat credinţa cea măreaţă şi slăvită a Celui Preaînalt? Nicidecum nu ar putea fi [una ca] asta ! Cine [sunt], atunci, cei care au săvârşit aceste [fapte]? [Oamenii] odioşi şi plini de toată răutatea şi-au dus pornirea până la a copleşi cu cazne pe cei ce Îi slujeau lui Dumnezeu cu hotărâre sfântă şi fără prihană, neştiind [aceia] că Cel Preaînalt este apărător şi ocrotitor al celor ce slujesc cu conştiinţă curată întru-tot-vrednicului Său Nume; Căruia [să-I fie] slava în vecii vecilor!" (PĂRINŢII APOST., p. 111).

6:17

Tradus de Ovidiu Sferlea, în volumul de faţă, prin: *ca să nu fie schimbat [vreun] lucru în privinţa lui Daniel*, pasajul final *ὅπως μὴ ἀλλοιωθῇ πρᾶγμα ἐν τῷ Δανιήλ* (SEPT.FRANKF.) a fost redat în primele texte biblice astfel: *pentru ca să nu să primenească vrun lucru întru Daniil* (MS.45), *pentru ca să nu să premenească vrun lucru întru Daniil* (BIBL.1688), *să nu să facă ceva vicleşug asupra lui Daniil* (BIBL.MICU). Este folosită, în textul grecesc, forma de aorist *ἀλλοιωθῇ* a verbului gr. *ἀλλοιόω*, care are mai ales sensul 'a schimba' (cf. TAYLOR, s.v.).

6:18

Contextul gr. *[καὶ ὑπέκλεισεν ὁ θεὸς τὰ στόματα τῶν λεόντων, καὶ οὐ παρηνώχλησαν τῷ Δανιήλ]* (SEPT. FRANKF.) este tradus fidel de Nicolae Milescu, cărturarul preluînd şi în acest caz semnul grafic al parantezelor: *⌊Şi astupă Dumnedzău gurile leilor şi n-au dodeit pre Daniil⌋* (MS.45), cu nota marginală *închise*, o variantă secundară de traducere pentru verbul *astupă* sau o indicaţie a diferenţei de lecţiune dintre SEPT.FRANKF. (*ὑπέκλεισεν*) şi izvorul folosit de revizorul traducerii lui Milescu, poate *Septuaginta* în ediţia de la Londra (1653), unde este *ἔκλεισεν*. Pasajul este redat în BIBL.1688 prin: *Şi încuié Dumnăzău gurile leilor şi n-au bîntuit pe Daniil* (BIBL.1688). Acest pasaj se află, în unele ediţii, la v. 19.

6:28

Forma de aorist *κατηύθυνεν* (SEPT.FRANKF.) a verbului gr. *κατευθύνω* 'a îndrepta' 'a spori' 'a ghida' (cf. TAYLOR, s.v.) a fost redată în primele traduceri prin: *să îndrepta* (MS.45), *să îndireptă* (BIBL.1688), *s-au îndreptat* (BIBL.MICU). Samuil Micu păstrează opţiunea de traducere din textul bucureştean, adnotînd însă o variantă secundară de traducere: *au sporit* (BIBL.MICU, nota a).

Capitolul al 7-lea

7:1

Sintagma gr. *ἐνύπνιον εἶδεν* (SEPT.FRANKF.) este redată în MS.45 şi BIBL.1688 prin *văzu vis*, iar în versiunea modernă a ediţiei de faţă: *visă un vis*. În VULG. este: *somnium vidit*. ♦ Expresia gr. *αἱ ὁράσεις τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ* (SEPT.FRANKF.) este redată în BIBL.1688 şi MS.45 prin *şi vederile capului lui – pe patul lui*. În VULG. este: *et visionem capitis eius*; BIBL.VULG.1760-1761 nu adoptă termenul din *Vulgata*, preferînd mai vechiul termen de origine slavă: *Iară vedenia capului lui*; abia BIBL.1874 prezintă această variantă: *şi visiuni ale capului său*, pe care o găsim şi în BIBL.1911. BIBL.CORN.: *şi vedenii ale capului său*; BIBL.RADU-GAL. adoptă, ca de obicei, traducerea mai liberă: *Daniel a visat un vis şi vedenii îi treceau pe dinaintea ochilor*.

7:2

Samuil Micu face o distincţie: după *vederile capului lui* în primul verset, adoptă acum termenul *vedeniia*. ♦ Hieronim crede că cele patru vînturi ar putea reprezenta puterile îngereşti cărora Dumnezeu le-a încredinţat conducerea împărăţiilor lumii. Marea învolburată, periculoasă, înşelătoare, este lumea. Mîntuitorul însuşi aseamănă lumea cu o mare, în pilda năvodului aruncat în apă: îngerii îi vor separa pe cei răi de cei buni, pe primii îi vor arunca în foc, iar pe ultimii îi vor chema în împărăţia cerurilor. În Ps. 73 se sugerează că balaurul omorît (în tradiţia creştină: Satana)

este stăpînul acestei mări (HIERONIM, 4:2). ♦ Imaginea de început aminteşte de Fac. 1:2, apele peste care se plimbă Duhul lui Dumnezeu. Numai că acum acest haos nu va fi transformat în creaţie „bună" de către cuvîntul lui Dumnezeu, ci va fi sursa din care vor ieşi imperiile lumii. Lebram forţează interpretarea, alăturînd acestei imagini diversele tendinţe gnostice dualiste de mai tîrziu sau variante ale mitologiilor orientale care vorbesc despre preexistenţa a două lumi opuse, a Binelui şi a Răului (LEBRAM, p. 88).

7:4

Hipolit Romanul nu se sfieşte să găsească semnificaţii cît se poate de concrete: leul care se ridică din mare este împărăţia babiloniană, iar aripile îl semnifică pe Nabucodonosor, care se exaltă pe sine privind la gloria sa temporară. De aceea se şi spune că aripile i-au fost smulse, dar că apoi a primit o inimă de om, naraţiune ce reface drumul împăratului de la aroganţă şi rătăcire spre conştientizare a păcatului. Ursul este imperiul persan, iar cele trei coaste din gura lui sînt cele trei neamuri care au compus acest imperiu: mezii, perşii, babilonienii. Leopardul semnifică imperiul lui Alexandru cel Mare, iar cele patru capete reprezintă împărţirea acestui imperiu în patru state, după moartea fondatorului. Ultima fiară, cea mai înspăimîntătoare dintre toate, nu poate fi altceva decît Imperiul Roman. Dacă cele zece coarne semnifică zece împăraţi, cornul cel mic este Antihristul, care va dezlănţui prigoana împotriva „sfinţilor", pentru ca, în final, să fie zdrobit de o piatră ruptă din munte. Hipolit, aşadar, crede că această viziune este doar o altă variantă a celei cu statuia, iar cele două trebuie să fie citite împreună pentru a fi înţelese (HIPOLIT, p. 319-321).

7:6

Contextului gr. *καὶ ἐξουσία ἐδόθη αὐτῇ* îi corespunde în VULG.: *et potestas data est ei*. Ediţiile româneşti propun următoarele traduceri: *şi volnicie se dêde ei* (BIBL.1688, *lui* în MS.45), *şi puteare i s-au dat* (BIBL.VULG.1760-1761), *şi i se dădu domnia* (BIBL.1874, BIBL.1911, *şi putere s'a dat ei* (BIBL.1914), *domnia* (BIBL.CORN.), *putere* (BIBL.RADU-GAL., BIBL.ANANIA). În originalul aramaic: „jurisdicţie".

7:7

Secvenţei gr. *Διαφέρον περισσῶς* (SEPT.FRANKF.) îi corespunde în VULG.: *dissimilis autem erat ceteris bestiis*; în traducerile româneşti sînt propuse următoarele opţiuni: *şi aceasta avea osebire multă decît toate hiarele cêle denaintea ei* (BIBL.1688), *şi aceasta usăbiia-să de prisosit decît toate fiarăle cêle denaintea lui* (MS.45), *şi aceasta era deosebită* (BIBL.1874, BIBL.1911), *aceasta era cu mult mai altfel decât toate fiarele cele de dinainte* (BIBL.ANANIA). Traducerile româneşti oscilează, aşadar, între diferite calificări ale gradului în care se deosebea această fiară de toate celelalte. Nefiind clar din text cît de mare este această diferenţă, sau dacă aceasta este sau nu substanţială, marea diversitate a intepretărilor este explicabilă: fiara aceasta simbolizează imperiul lui Alexandru, Antiochus IV Epiphanes, Imperiul Roman, Antihristul, Diavolul? ♦ Cea de-a patra bestie nu este nici măcar numită. Ea reprezintă ceva nemaiîntîlnit în regnul animal. Hieronim nu se îndoieşte nici el că cel de-al patrulea imperiu este cel roman, mai puternic decît toate cele de dinainte: Babilon, Persia, imperiile elenistice. El aminteşte apoi şi de interpretarea lui Porfirius, care, interesant, se apropie foarte mult în conţinut de unele opinii contemporane: leopardul este Alexandru cel Mare, iar fiara care apare după el este moştenirea imperiului său, care a numărat zece regi pînă la cel mai groaznic dintre toţi, Antiochus IV Epiphanes, unul din cei mai mari persecutori ai evreilor. Exegetul latin respinge, însă, această interpretare, bazată în parte pe ipoteza că Antiochus cucereşte trei regate rivale, echivalentul istoric al îndepărtării celor trei coarne, lucru care nu s-a întîmplat. Apropiată de adevăr ar fi doar tradiţia comentatorilor creştini de pînă la el, care exprimă credinţa că, la sfîrşitul imperiului roman, vor exista zece regi care îl vor împărţi între ei. Un al unsprezecelea se va ridica şi-i va înfrînge pe regii Egiptului, Africii [de Nord] şi Etiopiei. Apoi el îi va înfrînge şi pe ceilalţi şapte. Hieronim nu crede că acest ultim împărat ar fi însuşi Diavolul, dar cu siguranţă va fi stăpînit de el. Ultimul va fi un fiu al păcatului, care va îndrăzni să rostească hule împotriva Domnului şi să se instaleze în templul său, făcîndu-se pe sine zeu (HIERONIM, 4:7). Teodoret din Cir identifică ultimul corn cu Antihristul (TEODORET[1], p. 185).

7:8

LEBRAM (p. 86) nu se îndoieşte că acest ultim imperiu este cel al lui Alexandru cel Mare şi al succesorilor săi. Victoria devastatoare a acestuia asupra întregului Orient a reprezentat ceva nemaivăzut pentru contemporani, de aici şi înfăţişarea neobişnuită a acestei fiare. Coarnele sînt criptarea alegorică a numeroşilor succesori ai domniei lui Alexandru. Lebram, însă, acceptă că numărul coarnelor nu îşi găseşte corespondentul real în numărul acestor succesori, concluzionînd că el trebuie să fie văzut ca un simbol al unei serii destul de lungi de conducători. Nici cele trei coarne doborîte nu par să fie legate de vreun eveniment istoric, deci şi numărul acestora poate fi, de fapt, o rotunjire unui alt număr, probabil mai mare. În perspectiva liberală a acestui comentator, toate aceste inexactităţi nu par să înlăture certitudinea că, totuşi, ultimul împărat ar putea fi Antiochus al III-lea, „cel Mare"; şi aceasta deoarece Lebram este sigur că *Cartea lui Daniel* a fost scrisă cîndva în secolul al II-lea î.Hr.

7:9

Contextul gr. *καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθητο* este redat cu fidelitate în MS.45: *Vechiul dzilelor au şezut*, iar în BIBL.1688 prin *şi şăzu Cel Vechiu de zile*. Traducerile ulterioare păstrează această formulă, cu o uşoare modificare în BIBL.CORN.: *cel bătrân de zile*.

7:10

Tertulian, în tratatul intitulat *Împotriva lui Praxeas* (*Adversus Praxeas*), nota referitor la acest context: „Aşadar, dacă

monarhia divină este slujită de atâtea oştiri îngereşti, precum este scris: Mii şi mii de mii stau lângă El, mii şi mii de mii ascultă ascultă de El, din această pricină nu a încetat să fie a Unuia, încât [să-şi piardă calitatea de] monarhie pentru că este slujită de atâtea mii de puteri [cereşti]" (TERTULIAN, p. 461).

7:13

Secvenţa gr. *ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος* (SEPT. FRANKF.) este echivalată în MS.45: *ca un fiiu a omului viind era*, preluat cu o mică diferenţă în BIBL.1688: *şi ca un fiiu al omului era viind* (BIBL.1688); versiunea modernă din ediţia de faţă renunţă la forma perifrastică de imperfect prin care era echivalat participiul prezent grecesc în textele româneşti vechi: *venea ca un fiu al omului*. VULG. are *cum nubibus caeli quasi Filius hominis veniebat*, tradusă în BIBL.VULG.1760-1761 *cu norii cerului ca Fiul Omului vinea*. Alte opţiuni: *şi ecce unulu, ca fiulŭ de omŭ* (BIBL.1874), *şi iată unul ca un fiu de om* (BIBL.CORN). Hieronim adoptă ceea ce va deveni interpretarea clasică în tradiţia creştină: acest „Fiu al Omului", „stînca" ce va distruge toate imperiile, este Hristos. Părintele latin crede că acest moment reprezintă descrierea celei de-a doua veniri a Mîntuitorului, atunci cînd „stăpînirea, slava şi împărăţia" asupra întregii Creaţii îi vor fi încredinţate (HIERONIM, 7:13).

7:25

Contextul gr. *ἀλλοιῶσαι καιροὺς καὶ νόμον* (SEPT. FRANKF.) are în VULG. echivalentul *et putabit quod possit mutare tempora et legem*. MS.45 are: *şi va cugeta a primeni vremile şi lêgea*. În schimb, revizorii versiunii din MS.45, cei care au stabilit textul publicat apoi în BIBL.1688 sau, poate, tipograful, au citit greşit secvenţa *a primeni* din manuscris şi au tipărit-o sub forma: *pre mine* (*va cugeta pre mine vremile şi lêgea*). BIBL.VULG.1760-1761, deşi avînd *Vulgata* ca sursă principală, păstrează opţiunea pentru termenul de origine slavă *vreme* din ediţiile precedente: *Şi va gândi că poate schimba vremile şi legile*. Abia în BIBL.1874 se adoptă cuvîntul de origine latină *timpuri*: *şi va cugeta să schimbe timpurile şi legile*; BIBL.1911 păstrează această variantă: *timpurile şi legile*; în schimb, BIBL.CORN. este fidelă variantei tradiţionale: *vremile şi legea*. ♦ Există o varietate mare de interpretări ale acestui capitol, în special cu privire la identitatea celor patru fiare şi a ultimului corn. Despre acesta din urmă, mulţi cred că s-ar referi la Antihrist, cel care va dezlănţui ultimul asalt al răului cu puţin înainte de Judecata finală. Alţii îl văd aici pe Antiohus IV Epiphanes, care a rămas în istorie ca unul dintre marii tirani şi blasfemiatori împotriva unicului Dumnezeu. În orice caz, ceea ce se poate desprinde cu certitudine este imaginea lumii dominate de rău şi dorinţă de putere care va purta un război tot mai intens împotriva lui Dumnezeu şi a aleşilor acestuia. Pasajul, prin ambiguitatea sa, lasă suficient loc pentru interpretare; de altfel, cel care îi explică visul lui Daniel pune accentul pe confruntarea, persecuţia şi judecata finală, chemînd atît la tărie în faţa viitoarelor provocări, cît şi la încredere în suveranitatea lui Dumnezeu asupra destinului lumii (ESV, p. 1601).

Capitolul al 8-lea

8:2

Contextul gr. *καὶ ἤμην ἐν Σούσοις τῇ βάρει ἥ ἐστιν ἐν χώρα Αἰλάμ· καὶ ἤδον ἐν ὁράματι, καὶ ἤμην ἐπὶ τοῦ Οὐβάλ* (SEPT.FRANKF., SEPT.BOS) a fost echivalat fidel în primele traduceri biblice româneşti: *eram în Susa la vări, care iaste ţara Elámului. Şi văzuiu întru vedêre, şi eram la Uvál* (BIBL.1688), *Şi eram în Súsa la vări, carea iaste ţara Elam. Şi văzui întru vedêre, şi eram la Uval* (MS.45). Probabil sub influenţa textului latinesc al VULG. (*vidi in visione mea, cum essem in Susan castro, quod est in Aelam regione, vidi autem in visione esse me super portam Ulai*), în MS.4389 se află o altă formulare: *Văzuiu în vedêrea mea, fiind în cetatea Súsei, carea iaste în ţinutul Elámului, şi văzuiu în vedêrea mea ca cum aş fi fost pre poarta Uválului* (MS.4389). Avînd drept text de reper BIBL.1688 şi text sursă SEPT.BOS, Samuil Micu traduce diferit: *Eram în Susa, cetatea cea împărătească, care easte în ţara Elamului, şi am văzut în vedenie şi eram la Uval* (BIBL.MICU). Termenul gr. *βάρις* înseamnă 'cetate', 'turn', 'casă mare' (cf. TAYLOR, s.v.), fiind tradus nuanţat în BIBL.MICU: *cetatea cea împărătească*. În unele traduceri ulterioare a fost păstrată opţiunea din BIBL.MICU (BIBL.1819, BIBL.1914), iar în altele s-a optat pentru o nouă traducere: *cetăţuia Suza* (BIBL.ANANIA, SEPT.NEC/ Theodotion), *cetatea Susa* (SEPT.NEC/ LXX), *Suşan, cetatea palatului* (BIBL.1921), *capitala Elamului* (BIBL.RADU-GAL.), *coşteiul Susi* (BIBL.VULG.1760-1761). Termenul *βάρις*, aflat şi în textul ebraic, nu desemna o parte din oraş, ci cetatea întreagă cu fortificaţii (SEPT.NEC, VI/II, nota 8, 2, p. 464). După Bartolomeu Anania, Suza este fosta capitală a Elamului, care a devenit în timp capitala imperiului persan. Elamul era teritoriul Elamiţilor, descendenţi ai unuia din fiii lui Sem, care se afla la est de Babilonia meridională (BIBL.ANANIA, nota g, p. 1117). ♦ *Ulai* (BIBL.1921, BIBL.RADU-GAL., BIBL.ANANIA), *Ubal* (SEPT.NEC), *Uvál* (MS.45, MS.4389, BIBL.1688), *poarta Ulaii* (BIBL.VULG. 1760-1761) desemnează, probabil, un rîu care străbătea Susa (cf. DOUGLAS/ TENNEY, s.v.). Acest termen este echival de majoritatea traducătorilor Textului Masoretic prin „rîu" sau „mal"; alţii, însă, traduc prin „poartă" (SEPT.NEC, VI/II, nota 8,2, p. 465). Încercînd să ofere o explicaţie, Samuil Micu glosează substantivul propriu *Uval* prin *Poarta de cătră lac* (BIBL.MICU, nota a). Alte traduceri: *à la porte de l'Ulaï* (BIBL.JER.), *am Wasser Ulai* (BIBL.LUTHER), *du fleuve d'Ulaï* (BIBL.SEGOND). În versiunea modernă din ediţia de faţă s-a optat pentru o traducere mai liberă a acestui verset: *Şi eram în fortăreaţa Susa, care se află în ţinutul Elam. Şi am văzut în vedenie, şi eram pe Ubal.*

8:3

Contextul gr. *πρὸ τοῦ Οὐβάλ* este redat prin *stînd înaintea lui Uval* (MS.45, BIBL.1688). Samuil Micu traduce prin *sta înaintea lui Val* (BIBL.MICU), oferind în glosa b o variantă

secundară de traducere sau o completare textului: *(b) Înaintea lacului*. Găsim în BIBL.VULG.1760-1761 o traducere nuanţată: *un areate sta înaintea mocirlii*, după VULG. (*aries unus stabat ante paludem*). Traducerile de mai tîrziu propun alte versiuni: *sta înaintea râului* (BIBL.1921), *stătea în picioare în faţa fluviului* (BIBL.RADU-GAL.), *stând în picioare în faţa fluviului* (BIBL.2005), *stătea în faţa Ulaiului* (BIBL.ANANIA).

8:5

Secvenţa gr. *καὶ ἐγὼ ἤμην συνίων καὶ ἰδοὺ τράγος* (SEPT.FRANKF., SEPT.BOS) a fost redată de Nicolae Milescu prin: *Şi eu eram înţelegînd şi, iată, ţap* (MS.45), opţiune preluată în BIBL.1688: *Şi eu eram înţelegînd şi, iată, un ţap*. MS.4389 are o traducere diferită: *Iar eu socotiiam şi, iată, un ţap*, după VULG. (*et ego intelligebam; ecce autem hircus caprarum veniebat*). Găsim în BIBL.MICU o nouă versiune: *Şi eu priveam (v) şi, iată, un ţap*. Samuil Micu notează şi varianta din BIBL.1688: *Eram înţelegînd* (BIBL.MICU, nota v), construcţie verbală (*a fi* + gerunziu) frecventă în primele traduceri biblice din secolul al XVII-lea, care va fi înlocuită în versiunile ulterioare. Verbul gr. *συνίημι* încorporează toate aceste sensuri redate în textele biblice româneşti: 'a înţelege', 'a observa', 'a distinge', 'a socoti' (cf. TAYLOR, s.v.). Alte versiuni: *Şi mă uitam: şi, iată, un ţap* (BIBL.ANANIA), *Şi eu chibzuiam şi, iată, un ţap* (SEPT.NEC/ LXX), *Şi stăteam eu şi cugetam şi, iată, un ţap* (SEPT.NEC/ Theodotion), *Şi m'am uitat cu luare aminte şi iată un ţap* (BIBL.RADU-GAL.), *Iar cum luam seamă, iată, un ţap* (BIBL.1921). În versiunea modernă din volumul de faţă s-a optat pentru o traducere literală: *Şi eu stăteam cugetînd şi, iată, un ţap*. Substantivul gr. *τράγος*, tradus corect prin *ţap* de ediţiile biblice româneşti, pare a fi un animal fantastic (cf. versiunea modernă: *Şi ţapul [avea] un corn care putea fi văzut între ochii lui*). Bartolomeu Anania observa, în nota aferentă acestui verset, că, din punct de vedere simbolic, aceste vedenii se referă la succesiunea unor imperii: cele două coarne ale berbecului reprezintă imperiul mezilor, fiind urmat de cel al perşilor; ţapul unicorn îl reprezintă pe Alexandru cel Mare, iar ultimul corn ar fi cel mai devastator, reprezentîndu-l pe Antioh Epifan, cunoscut că a dorit să elenizeze Iudeea, dedicînd templul zeităţilor păgîne şi interzicînd legea lui Moise (BIBL.ANANIA, nota h, p. 1117).

8:8

Cum berbecul şi ţapul sînt identificate chiar de Gabriel ca reprezentînd Imperiul Medo-Persan şi pe cel elenistic, singura neclaritate ar fi dată de identitatea celor patru coarne. Comentatorii sînt, însă, aproape unanimi în a vedea în acestea cei patru diadohi care i-au succedat lui Alexandru (MILLER, p. 224).

8:9

În legătură cu omul din spatele simbolului cornului cel mic predomină opinia potrivit căreia acesta ar fi Antiochus IV Epiphanes, un conducător al unuia dintre cele patru regate elenistice. Într-adevăr, aşa cum este descris în text („un corn mic"), el are începuturi modeste, nefiind moştenitor legal al tronului; îl cîştigă, însă, prin mită şi viclenie. Face apoi o serie de cuceriri în sud (Egipt), est (Persia, Parthia, Armenia); „ţara cea frumoasă", Palestina, este şi ea ocupată (MILLER, p. 225).

8:10

Contextul gr. *ἐμεγαλύνθη ἕως τῆς δυνάμεως τοῦ οὐρανοῦ* (SEPT.FRANKF.) este echivalat în MS.45 şi BIBL.1688 prin: *Şi să mări pînă la putêrea cerului*; după *Vulgata*: *et magnificatum est usque ad fortitudinem caeli* (VULG.), BIBL.VULG.1760-1761 traduce prin: *Şi s-au mărit până la tăriia cerului*. Alte traduceri: *oştirea cerului* (BIBL.1874, BIBL.1911), *oştirea cerurilor* (BIBL.CORN.), *oastea cerului* (BIBL.ANANIA). Bartolomeu Anania explică în notă: „«Oştirea cerului» era alcătuită din miriadele de îngeri, cărora le erau asociaţi sfinţii lui Israel. Antioh Epifan a mers atât de departe cu persecuţia, încât nu a cruţat nici sacralitatea văzduhului iudeu" (BIBL. ANANIA, nota a, p. 1118). Folosirea termenului *oştire* este mai aproape de înţelesul originalului ebraic. Şi BIBL.JER. merge în această direcţie: *Elle grandit jusqu'aux armées du ciel*, ca şi BIBL.LUTHER: *Und es wuchs bis an des Himmels Heer*. ♦ Antiochus este descris în izvoarele epocii ca fiind cel care credea că poate atinge stelele cerului; el a ordonat să se bată o monedă avînd inscripţionate chipul său şi o stea (SEOW, p. 124).

8:11

Interpretarea potrivit căreia acest ultim blasfemiator ar fi Antiochus IV Epiphanes se găseşte deja la Hieronim. „Oştirea cerului" îi reprezintă pe fiii lui Israel, ajutaţi de îngeri; evreii vor fi „doborîţi la pământ", persecutaţi (HIERONIM, 8:11). ♦ Traducînd fidel după textul grecesc, Nicolae Milescu păstrează între paranteze unghiulare segmentul marcat în SEPT.FRANKF. prin semnul grafic al parantezelor: *[καὶ ἐγενήθη καὶ κατευωδώθη αὐτῷ]*, marcînd astfel o interpolare: *⌊şi să făcu şi să spori la el⌋* (MS.45). În BIBL.1688 segmentul este preluat fără paranteze, fiind redat astfel şi în ediţiile ulterioare. ♦ Contextul gr. *καὶ ἕως δυ ὁ ἀρχιστράτηγος ῥύσηται τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ δί αὐτὸν θυσία ἐρράχθη* (SEPT.BOS) este redat în BIBL.MICU prin *Şi pînă la mai-marele puterii s-au mărit şi pentru el s-au turburat jertva*. Cărturarul ardelean notează în glosă, drept variantă secundară de traducere şi completare, versiunea din BIBL.1688: *În cea veachie easte: Şi până la voivod va mântui robiia* (BIBL.MICU, nota g). Acest pasaj a fost tradus în BIBL.ANANIA prin: *Şi a tras robimea după sine până la Mai-Marele oştirii*, în glosă fiind indicată o variantă secundară de traducere: *Şi-a târât gloata nelegiuirilor până la pragul lui Dumnezeu* (BIBL.ANANIA, nota b, p.1118). Secvenţa a fost redată în textele româneşti în mod diferit: *Şi ajunse tot crescând până la voevodul oştirii* (BIBL.RADU-GAL.), *S-a mărit chiar până la mai-marele oştirii* (BIBL.1921), *Şi a mai crescut până la mai-marele oştirii* (BIBL.2005), *până ce marea Căpeteni [a oştirii]* (SEPT.NEC/ LXX), *şi [va fi] până ce marea*

Căpetenie [a oştirii] (SEPT.NEC/ Theodotion), *Şi [aceasta va fi] pînă ce căpetenia oştirii* (versiunea modernă din volumul de faţă).

8:13

Contextul gr. *ἡ ἁμαρτία ἐρημώσεως* din SEPT.FRANKF. corespunde în VULG. secvenţei *peccatum desolationis*, fiind echivalat în BIBL.1688 prin *şi păcatul cel ce s-au dat pustiirei*, iar în MS.45: *păcatul pustiirei cela ce s-au dat*. În BIBL.1874 se renunţă la traducerea exactă a lui *ἁμαρτία* prin *păcat*, alegîndu-se *nelegiuirea pustiitóre*; în BIBL.CORN. este *fărădelegea pustiitoare*, iar în BIBL.RADU-GAL. se revine la înţelesul din *Septuaginta*: *păcatul cel pustiitor*; BIBL.ANANIA are: *păcatul pustiirii*. Din nou, diferenţele apar, probabil, din importanţa acordată de către fiecare traducător Textului Masoretic, respectiv *Septuagintei*. Cuvîntul ebraic *pesha* poate avea înţelesuri ca 'revoltă', 'rebeliune', 'transgresiune', 'păcat'. ♦ Iisus Hristos va face referire la acest pasaj, în contextul predicţiilor cu privire la distrugerea Ierusalimului şi sfîrşitul veacurilor: „Deci, cînd veţi vedea ceea ce s'a spus prin profetul Daniel, urâciunea pustiirii stând în locul cel sfânt – cine citeşte, să înţeleagă – atunci cei din Iudeea să fugă'n munţi, cel ce va fi pe casă să nu se coboare ca să-şi ia lucrurile din casă, iar cel din ţarină să nu se'ntoarcă înapoi ca să-şi ia haina" (Matei 24:15-18, în BIBL.ANANIA). ♦ Substantivul *felmoní*, cu această unică ocurenţă în MS.45 şi BIBL.1688, este un împrumut contextual după gr. *φελμουνί* (SEPT.FRANKF.), transcriere aproximativă a cuvîntului ebraic *phelmouni*, cu sensul 'cutare; cineva; o anumită persoană'. În BIBL.1688 este paroxiton: *felmóni*. Cf. şi *Phelmuni* (SEPT.GERM.), *Phelmouni* (SEPT. ENGL.). (E. M.)

8:14

Secvenţa discuţiei dintre cei doi sfinţi/îngeri seamănă cu cea din *Isaia* capitolul 6, în care are loc un „consiliu" ceresc. Textul de faţă poate fi privit chiar ca expresie a nedumeririi şi durerii unora dintre îngeri care, neînţelegînd voinţa Creatorului, se întreabă cît va dura acea perioadă de suferinţă radicală. Dacă prin expresia „seară şi dimineaţă" se înţelege o zi, înseamnă că durata specificată ar fi de aproximativ 2300 de zile, 7 ani. Seow este de părere că această perioadă ar corespunde intervalului 171-164 î.Hr, de la începutul atrocităţilor prin asasinarea marelui preot Onias, în 171, pînă la resfinţirea templului (SEOW, p. 125-126).

8:17

Îngerii li se adresează profeţilor prin sintagma *Înţelege, fiu de om* (versiunea modernă) pentru ca aceştia din urmă să fie permanent conştienţi de adevărata lor fire slabă şi pentru a nu crede că, avînd aceste viziuni, sînt mai presus decît ceilalţi (HIERONIM, 8:17). ♦ Daniel cade la pămînt, reacţia tipică în *Vechiul Testament* a celor care îl întîlnesc pe Dumnezeu sau orice altă fiinţă angelică. Şi Iosua a avut aceeaşi reacţie atunci cînd l-a întîlnit pe „voievodul oştilor Domnului": „Şi a fost că atunci când Iosua era la Ierihon, s'a uitat cu ochii săi şi a văzut un om stând înaintea lui, având în mână o sabie goală. Şi, apropiindu-se Iosua, i-a zis: «Eşti de-al nostru, sau dintre duşmanii noştri?» Iar acela i-a zis: «Eu sunt voievodul oştilor Domnului; acum am venit» (...) Iar Iosua a căzut cu faţa la pămînt şi i-a zis: «Stăpâne, ce-i porunceşti robului tău?»" (Ios. 5:13-14, BIBL.ANANIA).

8:25

Din nou, cea mai veche transpunere a *Vechiului Testament* în limba română preia din SEPT.FRANKF. inclusiv parantezele care indică interpolări: *⌊şi preste boiêrinul boiêrilor va sta⌋ şi ca oaăle ⌊întru⌋ mînă va zdrobi* (cf. SEPT.FRANKF.: *[καὶ ἐπ'ἄρχοντα ἀρχόντων στήσεται,] καὶ ὡς ᾠὰ [ἐν] χειρὶ συντρίψει*). BIBL.1688 preia acest segment, semnalîndu-l grafic prin paranteze: *(şi preste Stăpînitoriul stăpînitorilor va sta), şi ca oaole în mînă va zdrobi*; probabil că este marcată, în acest fel, absenţa pasajului din cealaltă versiune a *Septuagintei* utilizată pentru control (cea „tipărită la Englitera", conform *Cuvîntului înainte către cetitori* din MS.45), dat fiind faptul că, atunci cînd pasajul dintre paranteze se află şi în *Septuaginta* de la Londra (1653), parantezele sînt eliminate în BIBL.1688. În BIBL.MICU, cărturarul ardelean traduce prin: *şi spre piiarderea multora va sta (d) şi ca pre nişte oauo în mâni va zdrobi pre ei*, adnotînd drept variantă secundară de traducere opţiunea din BIBL.1688: *În cea veachie să găseaşte şi aceasta: şi preste Stăpânitoriul stăpânitorilor va sta.* De fapt, aceste diferenţe de traducere se datorează diferenţelor dintre textele sursă. În BIBL.VULG.1760-1761 este: *Şi împotriva căpeteniii căpeteniilor să va scula şi fără mână să va zdrobi*, după textul latinesc: *et contra principem principum consurget et sine manu conteretur* (VULG.). În versiunea modernă din ediţia de faţă: *Şi jugul lanţului său va propăşi, vicleşug [va fi] în mîna lui, şi se va semeţi în inima lui şi cu vicleşug îi va face să piară pe mulţi, şi se va ridica pe pieirea multora. Şi se va ridica împotriva căpeteniei căpeteniilor, şi ca pe ouă în mînă [îi] va zdrobi.*

8:26

Daniel primeşte misiunea de a pecetlui această viziune, pentru ca înţelesul ei să fie ascuns celorlalţi oameni; înţelegerea nu este posibilă decît după ce evenimentele vor avea loc (HIERONIM, 8:26). ♦ Această menţiune a unor „timpuri îndepărtate" este suficient de enigmatică încît să îl tulbure nu numai pe Daniel, ci şi pe cititorul contemporan cu el, pe cel contemporan cu tiranul Antiochus al IV-lea sau pe cel modern. Este, însă, greu de crezut că evenimentele descrise aici aveau să se întîmple în viitorul imediat, aşa cum se întîmplă, de exemplu, în cazul profeţiilor lui Ezechiel (12:27-28).

Capitolul al 9-lea

9:4

Rugăciunea din fragmentul 4-19 se distinge de restul capitolelor 8-12 prin eleganţa limbajului şi prin lipsa cuvintelor aramaice. Bazîndu-se pe acest fapt, mulţi au

presupus că această rugăciune nu face parte din textul original. Choon Leong Seow (SEOW, p. 136) crede, însă, că nu ar trebui mers prea departe cu speculaţia: se poate presupune că această rugăciune se bazează pe formule liturgice mai vechi decît restul textului, acestea fiind în mod natural mai conservatoare din punct de vedere lingvistic.

9:23

În textele biblice româneşti, segmentul *ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν* a fost echivalat diferit, după cum urmează: *bărbat a poftelor* (MS.45), *bărbatul poftelor* (BIBL.1688), *bărbatul doririlor* (BIBL.MICU). În VULG. acest context este astfel: *quia vir desideriorum es tu*, fiind tradus în BIBL.VULG.1760-1761 prin: *căci bărbatul doririlor eşti*. În schimb, traducerea din MS.4389 urmează izvorul slavon: *eşti bărbatul chibzuiêlelor* (cf. BIBL.OSTROG: ***мѫжъ помышлéнiй***; substantivul ***помышлéнiе*** are atît sensul 'cogitatio', cît şi 'desiderium', echivalînd gr. *διάνοια*, *διαλογισμός*, *ἐπιθυμία*, cf. MIKLOSICH, s.v.). Alte opţiuni: *căci tu esci iubitŭ fórte* (BIBL.1874, BIBL.1911), *tu eşti foarte mult iubit* (BIBL.CORN.), *fiindcă tu eşti un om iubit de Dumnezeu* (BIBL.RADU-GAL.). În versiunea modernă din ediţia de faţă s-a optat pentru forma *un om dorit [de Dumnezeu]*.

9:24

Pasajul 9:24-27, în care îngerul Gabriel interpretează profeţia lui Ieremia, este unul dintre cele mai enigmatice şi mai controversate din *Vechiul Testament*. După ce perioada specificată în textul lui Ieremia, de şaptezeci de ani, este reinterpretată aici ca însemnînd şaptezeci de „săptămîni", o „săptămînă" semnificînd şapte ani, ar rezulta de aici o perioadă totală de 490 de ani. În istoria exegezei creştine, curentul dominant a fost cel al credinţei că această profeţie se referă la venirea Mîntuitorului, perioada fiind calculată începînd cu timpul lui Neemia, mijlocul secolului al V-lea î.Hr. Unii comentatori moderni cred că aceasta este perioadă dintre profeţia lui Ieremia (605 î.Hr.) sau cea a exilului (597-586 î.Hr.) şi vremea lui Antioch IV Epiphanes. Nici una dintre variante, însă, nu este exactă (SEOW, p. 137-139). Şi SLEMAN (p. 136) traduce din ebraică prin „şaptezeci cîte şapte" (*shib-iym shaabu-iym*); în Iez. 4:6 o zi este arătată ca simbolizînd un an, iar în Lev. 25:4 se constată că, în timpurile biblice, anii erau grupaţi în unităţi temporale de cîte şapte. Hristos, la întrebarea lui Petru: „De câte ori să-l iert pe cel care îmi greşeşte?", va fi folosi numărul „de şaptezeci de ori cîte şapte", pentru a descrie simbolic exigenţa milostivirii infinite de care trebuie să dea dovadă un om faţă de semenul sau. Egumenul Abraam Sleman continuă apoi cu o conexiune fascinantă: el observă că termenul ebraic „a înceta", din „pentru a înceta fărădelegea", poate fi tradus şi prin „a ţine pe loc". Această acţiune trimite imediat la enigmaticul pasaj din a doua Epistolă către Tesaloniceni, capitolul 2, în care se vorbeşte despre ceva sau cineva care va ţine pe loc fărădelegea pînă la venirea Antihristului: „Potrivnicul, cel ce se înalţă mai presus de tot ce se numeşte Dumnezeu sau e făcut pentru'nchinare, aşa ca să se aşeze el în templul lui Dumnezeu şi să se arate pe sine că este Dumnezeu. Oare nu vă aduceţi aminte că vă spuneam aceste lucruri încă de cînd eram la voi? Şi acum voi ştiţi ce-l opreşte, aşa că el să se arate la vremea lui. Pentru că taina fărădelegii e la lucru încă de pe acum; numai să fie scos din drum cel care o ţine pe loc, şi atunci se va arăta Cel-fără-de-lege, pe care Domnul Iisus îl va ucide cu suflarea gurii Sale şi-l va nimici cu arătarea venirii Lui" (BIBL.ANANIA, 2Tes. 2:4-8). Sleman crede că ceea ce ţine pe loc fărădelegea este chiar jertfa supremă a Mîntuitorului, prin care puterea Diavolului a fost înlănţuită. Despre gr. *τὸ κατέχον*, *ὁ κατέχων*, aşa cum apare în versetele 6, respectiv 7 din această epistolă, s-a scris mult în istoria creştinismului. În funcţie de contextul istoric, s-a crezut că ar fi vorba aici despre Imperiul Roman, Duhul Sfînt, Arhanghelul Mihail, Biserica Catolică (printre alţii, Carl Schmitt a emis această ipoteză), Imperiul Romano-German, instituţia generică a Monarhiei. Într-un articol recent, cercetătorul Cristian Badiliţă susţine că acest *κατέχον* ar reprezenta monarhia şi catolicismul. În orice caz, ar fi vorba de un individ sau o instituţie care acţionează ca un conservator al ordinii, împotriva unei forţe anarhice, distrugătoare, care, odată dezlănţuită, va ataca însăşi ordinea divină. ♦ Rădăcina verbală ebraică *htm*, din expresia „a pecetlui viziunea", este folosită mai devreme şi în „pentru a înceta fărădelegea". Unii cred că ceea ce este descris aici este confirmarea predicţiei; pentru alţii, ar fi vorba despre condiţionarea împlinirii profeţiilor din capitolul 8 de împlinirea celor spuse aici. O altă posibilitate ar fi specificarea momentului încheierii acestei viziuni (STEFANOVIC, p. 355).

9:25

În versiunea modernă s-a tradus prin: *Cunoaşte şi înţelege că de la ieşirea poruncii pentru răspuns şi pentru zidirea Ierusalimului pînă la conducătorul uns [vor fi] şapte săptămîni şi şaizeci şi două de săptămîni. Şi [vremea] se va întoarce iar de vor fi zidite uliţa şi zidul, dar timpurile [acelea] se vor istovi*. În *Biblia* de la Blaj, Samuil Micu semnala într-o notă diferenţa dintre textul său (*Să ştii, dară, şi să cunoşti că de la ieşirea cuvântului ca iarăşi să se zidească Ierusalimul*) şi cel pe care îl revizuia: *a. În cea veachie easte: Şi să ştii şi să înţelegi, de la ieşirea cuvântului, ca să se răspunză şi să se zidească Ierusalimul* (BIBL.MICU, nota 25 (a), p. 697, reproducînd cu unele mici modificări pasajul din BIBL.1688: *Şi vei cunoaşte şi vei pricêpe: de la ieşirea cuvîntului a răspunde şi a zidi Ierusalímul*). ♦ S-a optat în versiunea modernă pentru traducerea: *la conducătorul uns*. În BIBL.1688 este: *pînă la povăţuitoriu uns*, iar în MS.45: *pînă la unsul povăţuitoriul*. BIBL.VULG.1760-1761, pe urmele *Vulgatei*, îl numeşte *Hristos* pe acest trimis divin: *până la Hristos povăţuitorul*; originalul latin rămîne însă fidel *Septuagintei*: *ad christum ducem/ χριστοῦ ἡγουμένου*. Alte traduceri: *până la cel Uns, domn* (BIBL.1911), *Unsul, Domnul* (BIBL.CORN.), *cel Uns, voevodul* (BIBL.RADU-GAL.), *Unsul-Principe* (BIBL.ANANIA). ♦ Sleman crede că acest moment al restabilirii Ierusalimului descris în acest verset s-ar referi la primul decret al lui Artaxerxes din 457 î.Hr., prin care unui grup de evrei condus de Ezra i se permitea să se întoarcă la

Ierusalim şi să conducă serviciile religioase în conformitate cu legea iudaică. Dacă se adaugă şaptezeci de „săptămîni" (şaptezeci de ani ori şapte), se obţin 483 de ani, o perioadă care se încheie în anul 26 d.Hr., anul în care se crede că Mîntuitorul a fost botezat şi şi-a început misiunea (SLEMAN, p. 139-141). ♦ Zdravko Stefanovic crede că durata specificată este o metaforă pentru o perioadă foarte lungă, greu de calculat (în mod similar interpretează şi Anania, deşi este convins că pasajul 9:24-27 conţine referinţe la Iisus Hristos). Despre principele care va veni, unii comentatori cred că nu ar trebui confundat cu Mesia, despre care se spune cu puţin înainte ca va fi ucis. Alţii cred că ar fi vorba de aceeaşi persoană, iar poporul/armata ar fi compus(ă) din discipolii Celui Uns (STEFANOVIC, p. 354-355).

9:26

În versiunea modernă s-a optat pentru următoarea traducere: *cel uns va fi dat pieirii*, redînd expresia gr. *ἐξολεθρευθήσεται χρίσμα* (SEPT.FRANKF.). Pentru acest segment de text, primele traduceri biblice au: *va pieri de tot unsoarea* (BIBL.1688, MS.45), *va peri ungerea* (BIBL.MICU, BIBL.1914). După lat. *occidetur Christus* (VULG.), în BIBL. VULG.1760-1761 se traduce: *să vă ucide Hristos*. Versiunea din MS.4389 urmează, în acest context, VULG.: *se va ucide Hristosul* (şi nu BIBL.OSTROG: ***потрєби*ⷮ*сѧ помáзаніє***). Alte traduceri: *Unsul va fi stârpit* (BIBL.CORN.), *Cel Uns va peri* (BIBL.RADU-GAL.), *va fi îndepărtată [o] ungere* (SEPT.NEC/ LXX), *va fi nimicită [o] ungere* (SEPT.NEC/ Theodotion). Textul Masoretic are „un uns", fiind vorba de marele preot Onias al III-lea, care apare drept un om pios, integru şi duşman al lui Antiochos al IV-lea (SEPT.NEC, VI/II, nota 9,26, p. 486). ♦ Contextul redat fidel în MS.45 prin paranteze unghiulare este o interpolare preluată din textul grecesc, în care apare marcată prin paranteze pătrate: *⟨şi va întări făgăduinţa la mulţi săptămînă una; şi jumătate a săptămînii va înceta jirtăvnic şi jirtve şi aripioara de la stingere şi pînă la săvîrşire şi sîrguire rîndui-va spre stingere⟩*. Revizorii bucureşteni vor insera în versetul următor această secvenţă, fără a o marca: *Şi va întări făgăduinţa la mulţi o săptămînă; şi jumătate de săptămînă va înceta jîrtăvnicul şi jîrtvele şi áripă de stinger, şi pînă la săvîrşit şi cu sîrguire va rîndui spre stingere* (BIBL.1688). Raportîndu-se permanent la BIBL.1688 pentru traducerea sa, Samuil Micu semnalează, într-o notă la versetul 27, unele diferenţe dintre cele două texte: *Acest verş în cea veachie aşa easte: Şi va întări făgăduinţa la mulţi o săptămână, şi jumătate de săptămână va înceta jertvelnicul şi jertvele şi aripă de stângere şi până la săvârşit, şi cu sârguire va rândui spre stângere şi va întări făgăduinţa de la mulţi o săptămână; şi întru cea jumătate de săptămână să va rădica jertva şi turnarea şi preste sfinţire urâciunea pustiirilor va fi, şi până la săvârşitul vremii săvârşit să va da spre pustiire* (BIBL.MICU, nota a).

9:27

Acest legământ, despre care se spune că va fi încheiat la sfîrşitul acestei perioade, pare a trimite la Noul Legământ încheiat între Dumnezeu şi oameni prin sîngele lui Hristos. Profeţia din Ieremia apare din nou în prim-plan: „Iată, vin zile – zice Domnul – cînd voi face un nou legămînt, cu casa lui Israel şi cu casa lui Iuda; nu după legămîntul pe care l-am făcut cu părinţii lor în ziua cînd i-am luat de mînă ca să-i scot din ţara Egiptului; pentru că ei n'au rămas în legămîntul Meu, de aceea şi Eu i-am părăsit – zice Domnul. Că acesta este legămîntul Meu pe care-l voi face cu casa lui Israel după acele zile – zice Domnul: pune-voi legile Mele în cugetul lor şi'n inima lor le voi scrie şi le voi fi lor Dumnezeu şi ei Îmi vor fi Mie popor" (Ier. 31:31-33, BIBL.ANANIA). Legătura dintre această profeţie şi cea din *Cartea lui Daniel* ar putea fi dată de menţiunea din textul de faţă cu privire la încetarea, cel puţin temporară, a jertfelor din templu. Aşadar, s-ar putea deduce ideea unui legămînt în Spirit, în care oamenii se supun în mod liber poruncilor, deci nemaiavînd nevoie de jertfe expiatoare (STEFANOVIC, p. 361). ♦ Se poate vorbi aici despre două exiluri. Primul ar fi cel imediat observabil la nivel istoric, exilul babilonian al evreilor, ce a durat şaptezeci de ani; însă nici măcar după decretul lui Cirus situaţia nu s-a îmbunătăţit în mod spectaculos: mulţi evrei au rămas în Babilon, iar cei întorşi au găsit un tărîm al făgăduinţei devastat şi ocupat de străini. Însă această revelaţie din cartea lui Daniel vorbeşte despre un exil infinit mai greu şi mai lung, aparent neobservabil la nivel istoric: căderea în robia păcatului, a cărei durată se întinde de la transgresiunea adamică pînă la sfîrşitul istoriei, atunci cînd Mesia va veni şi va pune capăt acestei suferinţe prin viaţa şi moartea sa. Astfel, tot sistemul de jertfe va deveni superfluu, în contextul unui legămînt nou, pecetluit prin sacrificiul suprem al acestui Mesia. Abia acum, într-un chip neaşteptat, ciclul de tragedii din istoria evreilor va lua sfîrşit, atunci cînd se va construi împărăţia lui Dumnezeu formată dintr-un popor ales. În orice caz, nu doar creştinii credeau că această profeţie se referă la Mesia, ci şi iudeii înşişi. Cercetările recente arată ca esenienii, fariseii şi zeloţii credeau că acest text are certe valenţe mesianice, iar calculele lor se bazau pe această durată de şaptezeci de „săptămîni de ani". Pe baza acestor estimări, credinţa generală era că Mesia va veni, iar istoria se va schimba radical cîndva în perioada cuprinsă între anii 10 î.Hr. şi 70 d.Hr. STEFANOVIC (p. 362-365) plasează şi el începutul acestei perioade profetice odată cu decretul lui Artaxerxes din 457 î.Hr., prin care se permitea numirea de autorităţi politice şi religioase evreieşti în Ierusalim. 49 de ani mai tîrziu, prima fază a restaurării Ierusalimului ia sfîrşit. 62 de „săptămîni de ani" mai tîrziu, în anul 27 d.Hr., Iisus din Nazaret este botezat şi îşi începe activitatea publică. În jurul anului 31 este crucificat, iar în anul 34 Ştefan este ucis de către membri ai Sanhedrinului, cea mai mare autoritate din lumea iudaică. Acesta este anul în care ar lua sfîrşit cele şaptezeci de săptămîni, an în care evreii resping învăţătura creştină, iar apostolii vor începe să o propovăduiască printre neamuri. În anul 70, Ierusalimul este distrus de către armatele romane.

Capitolul al 10-lea

10:1

Capitolele 10, 11 şi 12 formează o unitate, profeţia finală din cartea lui Daniel. Capitolul 10 funcţionează ca prolog. Oricum, diviziunea pe capitole nu exista în textul original şi a fost făcută în secolul al XII-lea. Pe baza informaţiilor din text şi a celor istorice, se poate trage concluzia că revelaţia a avut loc cîndva în anii 536-535 î.Hr. (SHEA, p. 229). ♦ Ultimele trei capitole reprezintă viziunea asupra confruntării finale dintre Bine şi Rău. Confruntările terestre reflectă bătălia din Ceruri, acolo unde Binele va respinge asaltul decisiv al Răului. Contextul istoric este cel în care o parte din evrei se întorc în Palestina, însă acolo vor izbucni alte conflicte care îi vor determina chiar să abandoneze munca de reconstrucţie. Daniel, din solidaritate cu ei, îşi impune o perioadă de asceză aspră (ESV, p. 1609). ♦ Versetul prezintă unele diferenţe de echivalare în versiunile româneşti: *şi adevărat era cuvîntul, şi putêre mare şi înţelêgere s-au dat lui întru vedêre* (MS.45, BIBL.1688), *şi cuvântul este adevărat dar vremea încercării este mare* (BIBL.CORN.), *şi adevărat este cuvântul şi el înseamnă mare primejdie de războiu* (BIBL.RADU-GAL.), *şi adevărat era cuvântul; şi mare putere şi înţelegere i s'a dat lui întru vedenie* (BIBL.ANANIA).

10:2

Contextul gr. *ἐγὼ Δανιὴλ ἤμην πενθῶν* a fost redat astfel în primele versiuni româneşti: *În zilele acelea, eu, Daniil, eram plîngînd 3 săptămîni de zile* (BIBL.1688, MS.45). O altă variantă de traducere se află în BIBL.RADU-GAL.: *am petrecut trei săptămâni de zile în jălanie*. În VULG., acestuia îi corespunde pasajul: *ego Daniel lugebam*, cf. *jeleam* (BIBL. VULG.1760-1761).

10:4

Pentru Hieronim, localizarea temporală şi spaţială a acestei revelaţii este foarte importantă, ea arătînd veridicitatea şi istoricitatea evenimentelor biblice. El continuă printr-o critică la adresa unor contemporani de-ai săi care foloseau exclusiv metoda alegorică de interpretare a Scripturii, eliminînd, voit sau nu, elemente fundamentale pentru atestarea istorică a acestor fapte (HIERONIM, 10:4).

10:5

Dat fiind că, mai tîrziu, această fiinţă nu a putut învinge fără ajutorul arhanghelului Mihail, este improbabil ca aceasta să fie însuşi Dumnezeu sau Hristos. Cel mai probabil, este vorba doar de un înger al Domnului (ESV, p. 1609). ♦ Substantivul *ofaz* (fără accent marcat în MS.45, accentuat pe ultima silabă în BIBL.1688, preluat, de aici, şi în BIBL.MICU) este un împrumut contextual după gr. *ὠφάζ* (SEPT.FRANKF.), transcriere aproximativă a cuvîntului ebraic *ophaz*, cu sensul probabil '(despre aur) pur, curat'. Cf. *Ophaz-Gold* 'aur ofaz' (SEPT.GERM.), *gold of Ophaz* 'aur de Ofaz' (SEPT.ENGL.) (E. M.). ♦ Shea crede că ceea ce descrie Daniel este o întîlnire cu Dumnezeu însuşi, şi nu cu o fiinţă angelică, aceasta apărînd către sfîrşitul capitolului. Nici în capitolele precedente, nici în cele următoare nu există asemenea caracteristici în descrierile mesagerilor Domnului. Cuvîntul ebraic folosit pentru „viziune" este diferit de cel folosit în capitolele 7 şi 8, el avînd aici înţelesul de întîlnire cu o persoană. La sfîrşitul misiunii sale, Daniel primeşte asigurarea că Dumnezeu este aproape de el şi de poporul său, mai ales în acest moment istoric în care, deşi Cirus permisese întoarcerea unui număr de evrei la Ierusalim, reconstruirea templului întîmpina dificultăţi. Dumnezeu este mai mare decît orice templu şi rămîne alături de poporul său, indiferent de împrejurări (SHEA, p. 233).

10:6

Este interesantă comparaţia cu scena schimbării la faţă a Mîntuitorului: *Şi S'a schimbat la faţă înaintea lor; şi a strălucit faţa Lui ca soarele, iar veşmintele I s'au făcut albe ca lumina.* (Mat. 17:2); *înfăţişarea feţei Sale a devenit alta şi îmbrăcămintea Lui albă, strălucind.* (Luc. 9:29). Apoc. prezintă o imagine asemănătoare celei din *Daniel*: şi'*n mijlocul sfeşnicelor, pe Cineva asemenea cu Fiul Omului, îmbrăcat în veşmânt lung până'n pământ şi încins pe sub sân cu cingătoare de aur. Capul Său şi părul Său erau albe ca lâna albă, ca zăpada; şi ochii Săi, ca para focului; şi picioarele Lui erau asemenea bronzului lămurit în cuptori, şi glasul Său era ca vuietul apelor multe; în mâna Lui cea dreaptă avea şapte stele; şi din gura Lui ieşea o sabie ascuţită, cu două tăişuri; iar faţa Sa era ca soarele când străluceşte'n puterea lui* (Apoc. 1:13-16; toate citatele sînt din BIBL.ANANIA).

10:7

Contextul gr. *καὶ εἶδον ἐγὼ Δανιηλ μόνος τὴν ὀπτασίαν* (SEPT.FRANKF.) are drept echivalent în textul VULG. *Vidi autem ego Daniel solus visionem*. Ebr. *Mar'ah* înseamnă atît 'viziune', cît şi 'oglindă'. Aşadar, în *Septuaginta* s-a folosit un alt cuvînt pentru „viziune" faţă de cel folosit în capitolele 7 şi 8 (*ὅρασις*), aşa cum s-a întîmplat în originalul ebraic (*chaza'/chazown*), în timp ce traducerile ulterioare, începînd cu *Vulgata*, au păstrat acelaşi cuvînt. Doar BIBL.JER. prezintă o excepţie notabilă: *cette apparition*. În textele biblice româneşti, termenii folosiţi sînt: *vedêrea* (MS.45, MS.4389, BIBL.1688), *vedeniia* (BIBL.VULG.1760-1761), *visiunea* (BIBL.1874, BIBL.1911), *vedenia* (BIBL.CORN., BIBL.RADU-GAL., BIBL.ANANIA). ♦ O experienţă similară este relatată şi de Pavel în legătură cu viziunea de pe drumul Damascului. Însoţitorii săi au văzut lumina şi s-au înfricoşat, dar nu au auzit nici un glas (cf. Fapte 22:9). Luca, însă, descrie acest eveniment în alt mod: însoţitorii lui Pavel nu vedeau nimic, dar auzeau glasul (cf. Fapte 9:7). Aici, cei din jurul lui Daniel nu văd nimic, dar sînt cuprinşi de o frică teribilă şi se ascund. ♦ Spre deosebire de autorul modern citat mai sus (vezi nota 10:5), Hieronim crede că aici este descris doar un înger (HIERONIM, 10:10). Teodoret din Cir consideră că această apariţie se datorează şi lui Daniel, ale cărui rugăciuni fierbinţi şi metode ascetice i-au fost plăcute Domnului. Versetul 12 întăreşte acest

argument (TEODORET, 81: 1496).

10:9

Cuvîntul ebraic folosit aici înseamnă mai degrabă 'a cădea în comă' decît 'a leşina'. Daniel cade, aşadar, într-o stare vecină cu moartea. Această viziune este mult mai puternică decît tot ce a trăit Daniel de-a lungul vieţii. Este posibil ca toată această secvenţă să fie un *Pascha* simbolic prin care trece Daniel, o „moarte" şi o „înviere", proces purificator care îi dă starea necesară pentru a primi revelaţia. El se trezeşte apoi cu ajutorul îngerului, care îl atinge ca pe un copil ce are nevoie de grija şi căldura părinţilor. Trezirea lui Daniel recapitulează procesul de maturizare al oricărui om care are nevoie de iubirea necondiţionată a celor din jur pentru ca, mai tîrziu, să poată primi Adevărul şi să îl accepte liber (JORDAN, p. 534-537).

10:10

Dacă cel pe care îl vede Daniel este, într-adevăr, Dumnezeu, luînd o formă asemănătoare unui om pentru ca profetul să nu fie totalmente copleşit de măreţia divină, atunci cel care îl ridică este o fiinţă angelică care îl însoţea pe Dumnezeu. Cel mai probabil este vorba despre Gabriel (PHILIPS, p. 178).

10:11

Contextul grecesc *ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν* (SEPT.FRANKF.) are în VULG. echivalentul *vir desideriorum*. Sintagma a fost transpusă în traducerile româneşti astfel: *bărbatul poftelor* (BIBL.1688), *bărbat a poftelor* (MS.45), *bărbatul dorirîlor* (BIBL.VULG.1760-1761), *bărbat iubit fórte* (BIBL.1911), *bărbat mult iubit* (BIBL.CORN.); o traducere liberă şi poetică se află la Bartolomeu Anania: *Daniele, tu, om de la capătul dorului*, care în notă explică: *Literal: „un bărbat al dorinţelor; iubit (de Dumnezeu)"*. Vezi şi *supra*, nota 9:23. Versiunea din MS.4389 (*bărbatul poftirilor*) urmează, spre deosebire de 9:23, izvorul latinesc şi traducerea lui Nicolae Milescu.

10:13

Termenul *ἄρχων* din secvenţa *ὁ ἄρχων τῆς βασιλείας Περσῶν* (SEPT.FRANKF.) apare în *Biblie* pentru a desemna atît o autoritate terestră, politică sau religioasă, cît şi un spirit malefic sau o căpetenie a demonilor (Matei 9:34; 12:24; Luca 11:15; Ioan 12:31; 14:30; Efes. 2:2); *ἄρχοντες* din 1Cor. 2:6.8 ar putea fi conducători umani sau principi ai forţelor malefice (cf. BDAG, s.v.). Cuvîntul ebraic este *sar*, cel mai des fiind folosit cu sensul de 'conducător, principe, căpetenie'. În MS.45 şi BIBL.1688, termenul grecesc este echivalat prin *boiêrinul/ boiêrenul împărăţiei persilor*; în BIBL.VULG.1760-1761 este *capeteniia*; BIBL.1874 are forma *patronulŭ*, iar în BIBL.CORN. este *mai marele*. BIBL.RADU-GAL. alege o variantă riscantă: *îngerul păzitor*, iar BIBL.ANANIA: *voievodul*. Interesantă este modalitatea în care autorul versiunii din MS.4389 denumeşte Imperiul Persan; deşi o alegere în linia traducerii lui Nicolae Milescu ar fi fost la îndemînă (*împărăţiei persilor* în MS.45, BIBL.1688), fiind indicată şi de izvoarele traducerii sale (*princeps regni Persarum* în VULG., ***кнѣзѫ цр҃тва прьска*** în BIBL.OSTROG), acesta alege *domnul Împărăţiei Căzîlbăşăşti*; substantivul *cazîlbaş*, din turc. *kyzyl-baš*, este prezent, în epocă, în scrierile de factură istorică (cf. DLR, s.v.). ♦ În ediţia BIBL.ANANIA putem citi următorul comentariu la acest verset: „În Deut. 32:8 se spune că fiecărui neam de pe lume i s'a rînduit un înger patron. Acela al Perşilor, «voievodul», a încercat să-l împiedice pe Gavriil să-i comunice profetului prevestiri nefavorabile neamului pe care-l patrona; aceasta, timp de trei săptămâni, cât a durat postul lui Daniel." Hieronim este un reprezentant al acestei convingeri, el citînd chiar Deut. 32:8 din *Septuaginta*, unde se vorbeşte despre stabilirea hotarelor neamurilor în conformitate cu numărul îngerilor lui Dumnezeu, în vreme ce Textul Masoretic vorbeşte de numărul „fiilor lui Israel". Acest înger al Persiei se opune transmiterii mesajului mîntuirii lui Daniel, el acţionînd ca acuzator al Israelului, enumerînd păcatele acestuia şi susţinînd că sfîrşitul exilului încă nu a sosit (HIERONIM, 10:13). ♦ În opinia comentatorilor ediţiei *English Standard Version* a *Bibliei*, căpetenia sau principele care i-a stat împotrivă acestui mesager al Domnului este o fiinţă spirituală malefică, un înger căzut. Evreii, aşadar, nu se confruntau doar cu duşmani tereştri, ci şi cu unii care aparţineau lumii spirituale. Acest demon are, deci, atîta putere încît poate opri un înger al Domnului din drumul său vreme de trei săptămîni; abia la intervenţia lui Mihail, una dintre căpeteniile cele mai de seamă (*unul din voievozii fruntaşi*, BIBL.ANANIA), opoziţia răului este înfrîntă, iar primul mesager îşi poate continua misiunea. Din acest pasaj sau din versetele 10:21 şi 12:1 pare a reieşi ideea că Mihail are o responsabilitate specială pentru destinul fiilor lui Israel. Din versetul 20 aflăm că acest mesager se pregăteşte pentru o nouă luptă împotriva principilor Persiei şi Greciei; istoria vizibilă, în care diverse imperii se ridică împotriva acţiunilor lui Dumnezeu în istorie, are o paralelă invizibilă, în care forţele răului dezlănţuie asalturi repetate împotriva Împărăţiei. Acest război continuă pînă la sfîrşitul veacurilor, schimbîndu-se doar oglindirile sale terestre (ESV, p. 1609-1610).

10:15

Contextul gr. *ἔδωκα τὸ πρόσωπόν μου ἐπὶ τὴν γῆν* este redat în versiunea modernă prin *mi-am pus faţa la pământ*, fiind transpus în primele traduceri româneşti prin: *dat-am faţa mea preste pământ* (MS.45), *dat-am faţa mea pre pământ* (BIBL.1688), *am căzut (a) cu faţa mea pre pământ* (BIBL.MICU). Samuil Micu glosează acest verb printr-o variantă secundară de traducere: *(a) Dat*. Alte traduceri: a*m căzut cu faţa la pământ* (BIBL.ANANIA), *mă întorsei cu faţa spre pământ* (BIBL.RADU-GAL.), *pus-am faţa mea la pământ* (BIBL.1921).

10:20

Chiar dacă nu Diavolul însuşi sau vreun demon al său conduce Persia sau Grecia, acesta se foloseşte de instrumente umane pentru a lupta împotriva poporului ales (PHILIPS, p. 183). Rabinul Saadia Gaon, un comentator din secolul al X-lea, susţine ipoteza delegării de către

Dumnezeu a unor îngeri pentru a stăpîni popoarele. Rolul lor este să întărească material acele popoare şi să le ofere o cale spirituală de urmat, pe care sînt liberi să o refuze. Oamenii sînt susţinuţi atît cît să poată alege liber. Cu siguranţă, lipsa lor de credinţă, căderea în păcat nu vin decît din liberul arbitru, şi nu din voinţa îngerilor. Ideea unei lupte între Gabriel şi prinţul Persiei trebuie să fie interpretată metaforic: este vorba mai degrabă de o decizie a lui Dumnezeu care afectează destinul unui popor, care provoacă o iniţială tulburare psihologică şi socială (R. SAADI GAON, p. 619).

Capitolul al 11-lea

11:1

Secvenţa *εἰς ἰσχὺν καὶ κράτος* (SEPT.FRANKF.) are în VULG. echivalentul: *ut confortaretur et roboraretur* şi este tradusă astfel în primele texte biblice româneşti: *stătui la vîrtute şi tărie* (MS.45, BIBL.1688); versiunea din MS.4389 este asemănătoare: *stătuiu în biruinţă şi în vîrtute* (cf. BIBL.OSTROG: ***стáхъ въдръжáвѣ и҆ крѣпость***). Abia BIBL.VULG.1760-1761, urmînd *Vulgatei*, redă sensul mai apropiat de cel din originalul ebraic: *ca să se întărească şi să se învârtoşeze*. Părînd să ignore Textul Masoretic, BIBL.1914 păstrează formularea din BIBL.1688: *eu am stătut în vârtute şi în tărie*. Cornilescu a ales, ca de obicei, echilibrat, luînd în considerare mai ales Textul Masoretic: *am stătut ca să-l întăresc şi să-l împuternicesc*. BIBL.ANANIA redă opţiunea din BIBL.1688: *eu am stat întru putere şi tărie*. Deşi păstrează opţiunea de traducere din *Biblia* de la Bucureşti, Samuil Micu oferă în glosă o altă variantă de traducere, mai apropiată de textul *Vulgatei*: *M-am împuternicit şi m-am întărit* (BIBL.MICU, nota a). ♦ Intenţia de a rămîne fidel *Septuagintei* l-a împins pe Anania să traducă pasajul: *καὶ ἐγὼ ἐν ἔτει πρώτῳ Κύρου* prin *Iar în primul an al [domniei] lui Cirus*. Textul Masoretic arată că este vorba de Darius Medul, şi nu de Cirus. Aparenta greşeală de aici este, de fapt, o opţiune a traducătorilor români care păstrează, de la o ediţie la alta, forma din BIBL.1688. ♦ Se pare că îngerul care îi vorbeşte lui Daniel a avut un rol de jucat în aceste evenimente istorice (ESV, p. 1610). Hieronim crede, însă, cel care vorbeşte în acest verset este profetul Daniel (HIERONIM, 11:1). El îl identifică pe celălalt protagonist cu Darius. Teodoret din Cir, urmărind exclusiv *Septuaginta*, crede că este vorba despre Cirus, iar cel care îl ajută pe împărat este Daniel (TEODORET[1], p. 277).

11:2

Urmează o lungă descriere a conflictelor umane din vremea lui Daniel, secolul al VI-lea î.Hr., pînă la sfîrşitul lumii. Mulţi comentatori cred că, avînd în vedere bogăţia detaliilor naraţiunii, acest text trebuie să fi fost scris după ce evenimentele au avut loc, adică pe la mijlocul secolului al II-lea î.Hr. În ambele variante, scopul textului ar rămîne acelaşi: de a întări credinţa fiilor lui Israel că, în ciuda aparenţei absurdităţi a istoriei, sfîrşitul este hotărît şi va aduce împărăţia universală a dreptăţii. Prima parte a acestei naraţiuni se referă la conflictele repetate dintre cele mai puternice imperii care i-au succedat celui alexandrin: cel al Seleucizilor („din nord") şi cel al Ptolemeilor („din sud"). Principala zonă de conflict a fost coasta de est a Mării Mediterane, incluzînd aici şi Palestina. Seleucizii au controlat în acest timp Siria, Asia Mică, Persia, în vreme ce Ptolemeii erau în Egipt. Palestina a fost sub ultimii pînă în 198 î.Hr., apoi a trecut sub administraţie seleucidă. În ceea ce-i priveşte pe evrei, represiunea a atins cote paroxistice în vremea lui Antiochus al IV-lea Epiphanes (175-165 î.Hr.), atunci cînd cultul divin din Templu a fost interzis, iar blasfemia împăratului a scandalizat întregul popor. Aceste evenimente au provocat revolta Macabeilor (c. 167 î.Hr.), iar apoi autoritatea politică evreiască a fost restabilită în Iudeea, prin dinastia Hasmoneană. Aceasta a durat pînă în 63 î.Hr., atunci cînd teritoriul a fost cucerit de generalul roman Pompei. În privinţa Persiei, cei patru specificaţi aici ar putea fi Cambyses, Smerdites, Darius I Hystaspes şi Xerxes, cel care a fost învins în războiul cu cetăţile greceşti în bătălia de la Salamina (480 î.Hr.) (ESV, p. 1610).

11:5

După ce această naraţiune „stilizată" reţine doar ce este mai important, făcînd mari salturi temporale, se ajunge la perioada confuză de după moartea lui Alexandru. Se vorbeşte aici despre un „mai-mare", un subordonat al împăratului de la miazăzi care va ajunge mai puternic decît cel căruia i-a slujit. Choon Leong Seow crede că aceasta este o descriere încifrată a ascensiunii lui Seleucos I Nicator, general al lui Alexandru, fost satrap al Babilonului, care fusese forţat să se refugieze în Egipt după ce Antigonus al Macedoniei a cucerit Asia Mică şi o parte din Siria. Cu sprijinul lui Ptolemeu al Egiptului, Seleucos reuşeşte să ia în stăpînire Babilonul şi mare parte din Siria, Persia şi Asia Mică, întemeind dinastia Seleucizilor. Va ajunge astfel, în scurt timp, mai puternic decît Egiptul (SEOW, p. 171).

11:8

În toată această istorie complicată a conflictelor dintre Seleucizi şi Ptolemei, o nouă forţă îşi face apariţia: Antiochus cel Mare este înfrînt în 190 î.Hr., în bătălia de la Magnesia, de către consulul roman Lucius Cornelius Scipio, căpetenia despre care se vorbeşte în text. Începe declinul lumii elenistice şi ascensiunea Romei. Momentan, este doar un semnal către toţi conducătorii locali, care le arată că expansiunea spre Vest nu mai este posibilă (SEOW, p. 175).

11:21

Fragmentul 11:21-45 este interpretat de Hieronim ca o descriere a Antihristului şi a conflictului care va fi dezlănţuit de acesta la sfîrşitul veacurilor. Hieronim este conştient de posibile obiecţii în legătură cu frecventele salturi temporale ale textului; el spune că acesta este un

semn că şi aici, ca şi în restul Scripturii, sensul literal şi descrierea istorică servesc pentru a descoperi şi un sens alegoric. Este, astfel, nevoie de o interpretare tipologică a textului, descifrarea configuraţiei „tipurilor" ce apar în text: fapte istorice ca anticipări ale unor evenimente viitoare; iar aceste anticipări nu sînt simple interpretări „iluminate" ale unor autori, ci au loc în istorie. De aceea, spune Hieronim, se poate crede că Antiochus este una dintre prefigurările Antihristului (HIERONIM, 11:24).

11:35

Partea 11:35-45, ca şi întreg capitolul 11, invită la speculaţii incitante, dar şi la prudenţă. Din vremea iudaismului antic şi pînă în prezent, exegeţii au prezentat o mare diversitate de interpretări. De la simplă ipoteză conform căreia aici ar fi o descriere a istoriei secolelor al V-lea – al II-lea î.Hr., pînă la cea a anticipării stăpînirii romane sau chiar la cea a identificării acestei forţe represive cu catolicismul medieval, complexitatea istoriei comentariilor s-a arătat a fi pe măsura celei a fragmentului (cf. STEFANOVIC, p. 408-410).

11:40

Faptul că, pînă la acest punct, cei mai mulţi dintre comentatori s-au pus de acord că fragmentul reprezintă o descriere a istoriei Orientului Mijlociu din vremea dominaţiei persane pînă la domnia lui Antiochus al IV-lea Epiphanes, dar că în legătură cu ultimele versete au existat numeroase divergenţe, poate indica o posibilă profeţie cu privire la un viitor îndepărtat, o naraţiune fără corespondent în evenimentele deja întîmplate. Expresia-cheie este „timpul sfîrşitului". Un alt lucru probabil este că naraţiunea prezentă începînd cu acest verset ar putea reprezenta o descriere literală a unor evenimente istorice. Astfel, nu ar mai fi nevoie de o cheie alegorică pentru descifrare; altfel, trecerea de la un registru literal la unul simbolic în acest capitol ar fi prea bruscă şi ilogică. Poate nu întîmplător, Daniel îşi exprimă nedumerirea tocmai în legătură cu această ultimă parte a revelaţiei; la fel, cei doi îngeri doresc să ştie mai multe (BOICE, p. 121-123).

Capitolul al 12-lea

12:1

Mai mulţi comentatori afirmă că diviziunea dintre capitole ce a fost introdusă înaintea acestui verset este o alegere nefericită. Secvenţa intervenţiei victorioase a lui Mihail, protectorul poporului evreu, are o sonoritate poetică ce se integrează perfect în fragmentul precedent (STEFANOVIC, p. 437). ♦ Hieronim nu se îndoieşte că în fragmentul 11:1-3 este descrisă victoria finală a Binelui asupra Antihristului, învierea morţilor de la sfîrşitul veacurilor şi judecarea acestora după fapte. Unii vor primi răsplata veşnică, iar alţii vor fi condamnaţi pe vecie (HIERONIM, 11:1-3). Hieronim şi Teodoret din Cir (TEODORET[1], p. 315) resping cu hotărîre interpretările unor comentatori iudaici, conform cărora aici ar fi descris sfîrşitul represiunii lui Antiochus al IV-lea Epiphanes, la sfîrşitul căreia poporul evreu va „învia", adică îşi va putea relua existenţa şi viaţa cultică. ♦ Hristos va menţiona din nou o suferinţă istorică fără precedent: *Că mare necaz va fi atunci, cum n'a mai fost de la'nceputul lumii până acum, şi nici nu va mai fi* (Mat. 24:2, BIBL.ANANIA). ♦ SLEMAN (p. 179) crede că aici se poate citi şi o descriere a unei bătălii invizibile, spirituale, împotriva forţelor răului. Victoria decisivă a avut deja loc: patima, moartea şi învierea Mîntuitorului.

12:2

În versiunea modernă din ediţia de faţă s-a optat pentru traducerea: *Şi mulţi din cei care dorm în ţărîna pămîntului se vor scula, unii la viaţă veşnică, iar alţii la ocară şi ruşine veşnică.* Termenul gr. *ἐξεγερθήσονται* (SEPT.FRANKF.) a fost redat în MS.45 şi BIBL.1688 prin *să vor scula*; în BIBL.RADU-GAL.: *se vor deştepta.* Forma verbală din VULG.: *evigilabunt* este echivalată în BIBL.VULG.1760-1761 prin *să vor trezvi.* ♦ În *Biblia* ebraică, moartea este întotdeauna numită „somn". Acesta este singurul text din *Vechiul Testament* despre care toţi exegeţii spun că ar reprezenta o descriere a învierii individuale, cu trupul. Alte pasaje care ar putea reprezenta trimiteri către acest moment final din istoria lumii ar fi 2Reg 4:18-35; Iov 19:26, Ps. 17(18):15; 73(74):23.24; 13(14):20-21; Is. 25:8; 26:19; Iez. 37:1-14; Iosia 6:2. În *Cartea lui Isaia*, noutatea este că răsplata pare a fi rezervată nu numai evreilor, ci şi dreptţilor dintre neamuri. În textul de faţă este destul de clar că se face aluzie la o înviere iniţială, în vederea judecăţii care va stabili definitiv cine sînt cei aleşi şi cine sînt cei respinşi. Conţinutul pasajului se încadrează, aşadar, perfect în dogma creştină (STEFANOVIC, p. 439-441). ♦ Expresia *hayye-olam* 'viaţa veşnică/ viaţa veşniciei' apare doar aici. Însă, pentru mintea evreului din Antichitate, orice idee abstractă, aici, de „infinit", „eternitate", era dificil de înţeles. De aceea, s-a folosit această expresie care înseamnă, literal „un timp foarte, foarte lung" (STEFANOVIC, p. 435-436). ♦ SLEMAN, p. 179-180, observă că se vorbeşte aici despre „mulţi" oameni care vor învia, nu despre „toţi". El crede că pasajul s-ar referi nu la învierea universală de dinaintea Judecăţii finale, ci la învierea multor sfinţi, care s-a produs după moartea lui Iisus Hristos pe cruce: *mormintele s'au deschis şi multe trupuri ale sfinţilor adormiţi au înviat şi ieşind din morminte după învierea Lui, au intrat în Sfânta Cetate şi s'au arătat multora* (Mat. 27:52-53, BIBL.ANANIA). De asemenea, se poate citi aici învierea oferită oamenilor prin jertfa Mîntuitorului, iertarea păcatelor şi îndreptăţirea în vederea Judecăţii şi a învierii universale: *pe noi, cei ce eram morţi prin greşalele noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos – prin har sunteţi mântuiţi! – şi împreună cu El ne-a sculat şi ne-a făcut să şedem întru cele cereşti întru Hristos Iisus, pentru ca'n veacurile viitoare să arate covârşitoarea bogăţie a harului Său, prin bunătatea Sa faţă de noi întru Hristos Iisus* (Efes. 2:5-7, BIBL.ANANIA). ♦ Epifanie al Salaminei, în *Ancoratus*, comenta referitor la înviere astfel: „(...) învierea nu se face în fiecare zi, ci a fost fixată la o anumită zi. Arătând că ştie în care zi să aştepte [învierea],

[Iov] a dat pe loc răspuns la această întrebare: cât timp cerul nu va fi cusut laolaltă. Cât timp există cerul şi pământul, [atâta timp] rămân şi trupurile în pământ. Iar când va veni Cel ce strânge cerul precum un sul şi zguduie pământul, atunci se vor scula cei din tina pământului" (EPIFANIE, p. 287). ♦ Asupra acestui verset s-a oprit şi Sfîntul Vasile cel Mare, în comentariul la *Isaia*: „Bărbatul va fi necinstit de propriul păcat, căci păcatul face necinste. «Căci, spune, vor învia unii spre viaţă veşnică, iar alţii spre ocară şi ruşine veşnică.» Dacă cinstea este acordarea întâietăţii, iar întâietatea este răsplata virtuţii, sfinţilor li se acordă şi cinste şi întâietate, iar celor neevlavioşi cele opuse. Dumnezeu îi cinsteşte pe cei vrednici. Căci El însuşi este Cel cu adevărat cinstit şi care îndeamnă la cinstire. De aceea, cel ce s-a necinstit nu îşi poate dobândi cinstea. Pe fiecare îl necinstesc patimile de ruşine descoperite întregii creaţii" (VASILE CEL MARE, ISAIA, p. 189-190).

12:3

Pare să existe aici o diferenţiere între cei care se mîntuiesc printr-o cunoaştere deosebită a lui Dumnezeu (mistici, cărturari) şi cei care o fac printr-o viaţă virtuoasă (cf. BIBL.ANANIA, nota 11:3).

12:4

Daniel primeşte porunca de a pecetlui această profeţie pentru ca ceea ce a fost revelat să fie păstrat pentru folosul generaţiilor viitoare. Cei înţelepţi vor şti unde să caute, în vreme ce alţii vor depune eforturi inutile, fără direcţie (ESV, p. 1617). Interesant este că, în Apoc. 22:10, Ioan primeşte porunca de a nu pecetlui profeţia, pentru că timpul sfîrşitului este aproape.

12:6

Secvenţei *καὶ εἶπον τῷ ἀνδρὶ τῷ ἐνδεδυμένῳ τὰ βαδδίν* (SEPT.FRANKF.; în alte versiuni ale *Septuagintei*, verbul este la persoana a III-a: *εἶπεν*) îi corespunde, în VULG., segmentul: *Et dixit viro, qui erat indutus lineis*; în ebr.: '*iysh*: 'om, bărbat'. Aşadar, textul original vorbeşte într-adevăr despre această fiinţă misterioasă ca fiind „un om" îmbrăcat în haine de in. În MS.45, fragmentul este tradus astfel: *Şi dziş bărbatului celui îmbrăcat vaddin*, preluat aproape identic în BIBL.1688: *Şi ziş bărbatului celui îmbrăcat cu vadín*. ♦ Viitorul este necunoscut chiar şi fiinţelor angelice. În *Apocalipsă* întîlnim durata de 1290 de zile, ceea ce ar putea fi o conexiune cu această profeţie (ESV, p. 1617).

12:7

Contextul gr. *καί ὤμοσεν ἐν τῷ ζῶντι εἰς τὸν αἰῶνα* (SEPT.FRANKF.) are în VULG. echivalentul *et iurasset per viventem în aeternum*. În textele biblice româneşti, secvenţa a fost echivalată în mod diferit: *să jură întru cel ce custă în vac* (MS.45), *să jură întru cel ce trăieşte în veac* (BIBL.1688, renunţînd la verbul *a custa*, specific în secolul al XVII-lea mai degrabă arealului nordic al spaţiului dacoromân şi înlocuindu-l cu un termen cu circulaţie mai largă), *pre Cel Viu în veac* (BIBL.VULG.1760-1761), *pre Cel ce în veac easte viu* (BIBL.MICU). Alte opţiuni: *pe cel viŭ în eternŭ* (BIBL.1874), *pe cel viu în etern* (BIBL.1911), *pre cel ce în veac este viu* (BIBL.1914). ♦ Substantivul *vaddín* din MS.45 (*audzii omului celui îmbrăcat cêle vaddin*), preluat în BIBL.1688 cu forma *vadín* (*auziiu pre omul cel îmbrăcat cu cêle de vadín*; introducerea prepoziţiei *de* indică parţial semnificaţia termenului, aceea de material din care erau confecţionate hainele), este un împrumut contextual din *Septuaginta*, unde transcrie un termen ebraic cu sensul 'in' (cf. SEPT.NEC/ Theodotion). ♦ Faptul că acest om îmbrăcat în in, acelaşi care apare în capitolul 10, jură pe Cel Viu în veci face improbabil ca el însuşi să fie Dumnezeu, aşa cum cred unii comentatori.

12:11

Hieronim, după ce mai devreme afirmă că durata specificată în versetul 7 trebuie interpretată în cheie alegorică, adică o perioadă foarte lungă de timp, pînă la sfîrşitul lumii, alege o interpretare strict literală în acest verset: stăpînirea Antihristului asupra lumii va dura trei ani (HIERONIM, 12:11).

INDICE DE CUVINTE ŞI FORME

A

a[1] : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „zu, nach" : „à" : (8x)
a *prep.* 3, 5; 3, 7; 3, 15; 4, 8; 7, 27; 8, 5; 10, 3; 11, 17;

abáte : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : v. III : „ablenken" : „dévier" : (1x)
s-au abătut *verb indicativ prezent 3 sg.* 9, 11;

aceásta → acest

acêea → acel

acél : (1521 NEACŞU) : adj./pron. dem. : „jener" : „ce, celui-là" : (21x)
acêea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 12, 1; 12, 1; 12, 1;
acêea *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 1, 5; 4, 24; 5, 26; 12, 1;
aceia *adj. pron. dem. masc. pl. nom./ac.* 3, 12; 3, 21; 6, 11; 6, 15;
acela *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* 3, 6; 7, 11; 7, 20; 7, 21;
acela *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* 2, 31;
acela *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* 8, 16;
acêlea *adj. pron. dem. fem. pl. nom./ac.* 10, 2; 11, 14; 11, 20;
acelora *adj. pron. dem. masc. pl. gen./dat.* 2, 44;

acést : (1521 NEACŞU) : adj./pron. dem. : „dieser" : „ce-ci, celui-ci" : (52x)
aceasta *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 2, 15; 2, 18; 2, 30; 4, 21; 4, 33; 5, 7; 5, 16; 5, 18; 5, 26; 5, 27; 5, 28; 7, 7; 9, 7; 9, 15; 10, 8;
aceasta *pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 2, 29; 2, 44; 2, 47; 4, 21;
această *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 5, 32;
acest *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* 5, 5;
acesta *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* 2, 47; 6, 26;
acesta *adj. pron. dem. neutru sg. nom./ac.* 2, 43; 3, 15; 3, 16; 4, 30; 7, 8; 10, 11;
acesta *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* 2, 10; 2, 28; 2, 36; 4, 15; 4, 17; 4, 27; 6, 16; 8, 21; 10, 4; 10, 17;
acêstea *adj. pron. dem. fem. pl. nom./ac.* 4, 25; 7, 17; 9, 13;
acêstea *adj. pron. dem. neutru pl. nom./ac.* 10, 15;
acêstea *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* 2, 45; 5, 24; 7, 16; 11, 39;
aceşti *adj. pron. dem. masc. pl. nom./ac.* 3, 24;
aceştia *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* 11, 4; 11, 41;
aceştiia *pron. dem. fem. sg. gen./dat.* 7, 6; 7, 7;
ale acestora *pron. dem. masc. pl. dat./gen.* 12, 8;

acólo : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „dort(hin)" : „là-bas" : (2x)
acoló *adv. de loc* 9, 7; 10, 13;

acoperí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verbergen" : „cacher" : (1x)
va acoperi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 26;

acúm : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „1. jetzt, 2. bald... bald, 3. vor, 4. nun also" : „1. maintenant, 2. tantôt... tantôt, 3. il y a, 4. donc, alors" : (13x)
acum *adv. de timp* 3, 15; 4, 34; 5, 13; 5, 16; 5, 18; 6, 8; 9, 15; 9, 17; 9, 22; 10, 11; 10, 17; 11, 2;
acuma *adv. de timp* 10, 20;

adăugá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. hinzufügen, 2. vergrößern, vermehren, 3. fortfahren" : „1. ajouter, 2. agrandir, augmenter, 3. continuer à" : (3x)
adaose *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 10, 18;
să adaose *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 33;
să vor adaoge *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 34;

adevắr : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wahrheit" : „vérité" : (2x)
adevărul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 7, 16; 9, 13;

adevărát : (1559-1560 BRATU) : adj./adv. : „1. wahr, echt, 2. wirklich" : „1. vrai, 2. vraiment, en vérité" : (9x)
adevărat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 8; 2, 45; 2, 47; 3, 25; 6, 12; 10, 1;
adevărat *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 26;
adevărat *adv.* 3, 14;
adevărate *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 4, 34;

adevericiúne : (c. 1665-1672 MS. 4389, 212/[1]) : s. f. : „Wahrheit" : „vérité" : (2x)
adevărăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 2;
adevericiune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 21;

adînc : (1551-1553 ES) : adj. : „ tief" : „profond" : (1x)
adînci *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 2, 22;

adormí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „einschlafen" : „s'endormir" : (1x)
adormiiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 8, 27;

adúce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „bringen, holen, herbeiführen" : „(r)apporter" : (22x)
a aduce *verb infinitiv prezent* 9, 12; 9, 24;
aduc *verb indicativ prezent 3 pl.* 11, 6;
aduse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 6, 24;
aduseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 5, 3; 6, 16;
ai adus *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 5, 25;
au adus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 1, 2; 5, 14; 6, 17; 6, 18; 9, 14;
s-au adus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 7, 13;
să aducă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 3, 13; 4, 3; 5, 2; 5, 7;

să aduse *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 14;
să aduseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 3, 13;
va aduce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 8; 11, 13;
vor aduce *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 32;

aduná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(ver)sammeln" : „rassembler" : (4x)
să adune *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 3, 2;
s-au adunat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 3, 3;
să va aduna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 40;
vor aduna *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 10;

afadanón : (C. 1683-1686 MS. 45, 687/[1]) : s., ebraism după gr. *ἀφαδανῶν* (SEPT.FRANKF.) : „Zelt, Palastgezelt" : „palais, quartier" : (1x)
afadanón *subst. comun neutru sg. nom./ac.* 11, 45;

afără : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „draußen, außer" : „dehors, sauf" : (2x)
afară *adv. de loc* 4, 12; 11, 4;

aflá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (auf-, vor)finden, 2. widerfahren, 3. entdecken, 4. erfahren, 5. vorhanden sein" : „1. trouver, 2. arriver à qn., 3. découvrir, 4. apprendre, 5. se trouver" : (15x)
aflat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 2, 25;
aflat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 1, 20;
au aflat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 6, 11;
s-au aflat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 2, 35; 5, 12; 5, 15; 6, 4;
s-au aflat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 1, 19; 6, 23; 12, 1;
să află *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 5, 29;
să află *verb indicativ prezent 3 sg.* 6, 22;
să afle *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 6, 4;
să va afla *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 19;
vom afla *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* 6, 5;

aíci : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „hier" : „ici" : (2x)
aicea *adv. de loc* 3, 26;
aici *adv. de loc* 7, 28;

ajúnge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „erreichen, ergreifen" : „atteindre" : (7x)
ajungînd *verb gerunziu* 8, 7;
ajunse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 19;
au ajuns *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 6, 24;
au ajuns *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 8; 4, 18; 4, 21;
au ajunsu *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 12, 11;

ajutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „helfen" : „aider" : (2x)
să ajute *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 10, 13;
să vor ajuta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 34;

ajutór : (1521 NEACŞU) : s. n. : „Hilfe, Beistand" : „aide, assistance" : (1x)
ajutoriu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 11, 34;

alắturi : (1593 DIR) : adv. : „nebenan" : „à côté" : (1x)
alăturea *adv. de loc* 8, 17;

alăútă → lăută

alb : (1214 SUCIU) : adj. : „weiß" : „blanc" : (1x)
albă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 9;

alége : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. aussondern, -wählen, 2. unterscheiden" : „1. choisir, séparer, trier, 2. distinguer" : (2x)
a alêge *verb infinitiv prezent* 11, 35;
alêge-se-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 12, 10;

alergá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „laufen, eilen" : „courir" : (1x)
au alergat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 8, 6;

alés : (c. 1432-1437 BGL) : adj./s. m. : „Gewählte" : „élu" : (1x)
aleşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 11, 15;

alt : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./pron. nehot. : „(ein) anderer" : „autre" : (13x)
alt *adj. pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* 3, 30;
alt *adj. pron. nehot. neutru sg. nom./ac.* 2, 44; 7, 8;
altă *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* 2, 39; 7, 5; 7, 6;
alte *adj. pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* 8, 8;
altora *pron. nehot. masc. pl. dat./gen.* 11, 4;
altuia *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* 5, 19;
altul *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* 2, 11; 7, 24; 8, 3;
alţi *adj. pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* 12, 5;

alunecáre : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Abgleiten" : „glissement" : (3x)
alunecări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 21; 11, 32; 11, 34;

amănúnt : (1581 PRL) : s. n. : „Einzelheit" : „détail" : (1x)
amăruntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 7, 19;

amărúnt → amănunt

amestecá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „mischen" : „mélanger" : (2x)
amesteca-să-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 6;
se amêstecă *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 43;

amestecát : (1600 GD 92) : adj. : „vermischt" : „mêlé" : (3x)
amestecat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 41; 2, 43;
amestecaţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 2, 43;

amestecătúră : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Getümmel" : „ruée" : (1x)
amestecătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 23;

amínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. (în loc. vb. *a-şi aduce aminte*) : „in Erinnerung" : „au souvenir" : (1x)
aminte *adv.* 9, 19;

amîndói : (1551-1553 ES) : num. colectiv : „beide" : „les deux" : (2x)
amîndoao *num. colectiv fem. nom./ac.* 8, 7;
amîndoi *num. colectiv masc. nom./ac.* 11, 27;

an : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Jahr" : „an" : (17x)
an *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 7, 12;
ani *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 1, 5; 2, 21; 5, 33; 9, 2;
anii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 11, 6;
anilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 9, 2;
anul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 1, 1; 2, 1; 3, 1; 7, 1;

8, 1; 9, 1; 10, 1; 11, 1;
un an *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 1, 21; 9, 2;

ápă : (1213 SUCIU / în top. *Apa*) : s. f. : „Wasser" : „eau" : (3x)
apă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 12;
apei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 12, 6; 12, 7;

apói : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „danach" : „après" : (6x)
apoi *adv. de timp* 8, 19; 8, 23; 10, 14; 11, 4; 11, 29; 12, 8;

aproápe : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „nahe, bei" : „près de, proche" : (2x)
aproape *adv. de loc* 9, 7; 11, 24;

apropiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „nahen, nähern" : „approcher" : (3x)
apropiindu-se *verb gerunziu* 6, 20;
m-am apropiiat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 7, 16;
să apropie *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 3, 27;

arámă : (1448 BGL / în top. *Arămeşti*) : s. f. : „Kupfer" : „cuivre" : (9x)
arama *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 35; 2, 39; 2, 45;
aramă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 32; 4, 12; 4, 20; 5, 4; 7, 19;
arămii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 10, 6;

arătá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. zeigen, weisen, 2. anzeigen, 3. berichten" : „1. montrer, 2. déclarer, dénoncer, 3. rapporter" : (18x)
a arăta *verb infinitiv prezent* 4, 15;
ai arătat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 2, 23; 2, 23;
arăta-voiu *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 5, 20;
arată *verb imp. 2 sg.* 9, 17;
arăt *verb indicativ prezent 1 sg.* 8, 19;
arătă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 2, 16; 7, 16;
au arătat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 17; 2, 28; 2, 29; 2, 45;
să arate *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 5, 8;
să arăţi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 5, 18;
să să arate *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 2, 30;
va arăta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 5, 7;
veţi arăta *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* 2, 5; 2, 6;

árde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(ver-, ab-, nieder)brennen" : „brûler" : (10x)
arde *verb indicativ prezent 3 sg.* 3, 6; 3, 15; 3, 17; 3, 20;
ardea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 3, 21; 3, 24; 3, 27;
să arse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 3, 23;
să arză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 3, 19;
va arde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 3, 19;

árdere : (c. 1573-1578 PS. SCH. 162) : s. f. : „1. Brennen, Verbrennen, 2. Opfergabe" : „1. action de brûler, 2. sacrifice" : (19x)
ardere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 11;

argínt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Silber" : „argent" : (10x)
argint *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 32; 5, 2; 5, 3; 5, 4; 5, 25; 11, 8; 11, 38;
argintul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 35; 2, 45;
argintului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 11, 43;

árie : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Tenne" : „aire" : (1x)
arie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 35;

áripă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Flügel, Fittich" : „aile, abri" : (4x)
aripă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 27;
aripi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 7, 6;
aripile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 7, 4; 7, 4;

aruncá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „werfen" : „jeter" : (2x)
aruncăm *verb indicativ prezent 1 pl.* 9, 18;
aruncînd *verb gerunziu* 9, 20;

arzătór : (1577 CORESI, PS.) : adj. : „brennend, glühend" : „ardent, brûlant" : (2x)
arzătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 7, 9;
cel arzătoriu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* 3, 11;

asămănáre → asemănare

ascultá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (an)hören, 2. lauschen, 3. gehorchen" : „1./2. écouter, 3. obéir" : (8x)
am ascultat *verb indicativ perfect compus 1 pl.* 9, 6; 9, 10; 9, 14;
ascultă *verb imp. 2 sg.* 9, 17; 9, 19;
au ascultat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 3, 12;
au ascultat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 1, 14;
vor asculta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 7, 27;

ascúns : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. n. : „1. verborgen, heimlich, versteckt, 2. Geheimnis, Versteck" : „1. occulte, caché, énigmatique, 2. énigme, cache" : (2x)
ascunse *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 2, 22;
cêle ascunse *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 11, 43;

asemănáre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 190) : s. f. : „Ähnlichkeit" : „ressemblance" : (16x)
asămănarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 7; 2, 9; 2, 26; 2, 36; 4, 4; 4, 6; 4, 14; 4, 15; 4, 17; 4, 21; 4, 21; 5, 18; 5, 20; 5, 28; 7, 16; 10, 16;

asémenea : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv. : „gleich" : „pareil" : (3x)
asêmene *adj. invariabil masc. sg. nom./ac.* 1, 19; 3, 26;
asêmene *adv.* 7, 5;

astupá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „verstopfen" : „boucher" : (2x)
astupă *verb imp. 2 sg.* 12, 4;
au astupat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 6, 22;

astupát : (a. 1633 GCR I, 79) : adj. : „verstopft" : „bouché" : (1x)
astupate *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* 12, 9;

asúpra : (1551-1553 ES) : prep. : „1. gegen, 2. über, 3. oberhalb" : „1. vers, 2. sur, 3. au dessus" : (20x)
asupra *prep.* 3, 30; 4, 14; 4, 25; 4, 30; 4, 33; 5, 9; 6, 4; 6, 4; 6, 5; 6, 14; 7, 28; 9, 12; 9, 12; 11, 2; 11, 5; 11, 7; 11, 14; 11, 21; 11, 25;
asupră *prep.* 4, 33;

aşá : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „so" : „ainsi, de la sorte" : (4x)
aşa *adv. demonstr.* 2, 40; 3, 30; 4, 11; 7, 5;

aşezá : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. I : „stellen" : „placer" : (1x)
aşază *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 21;

aşternút : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Bettzeug" : „literie" : (4x)
aşternutul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 28; 2, 29; 4, 2; 4, 7;

atínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „anfassen" : „toucher" : (6x)
a atinge *verb infinitiv prezent* 7, 26;
atingîndu-se *verb gerunziu* 10, 10;
s-au atins *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 10, 16;
să atinse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 8, 18; 9, 21; 10, 18;

atúnci : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „dann, damals" : „alors, lors" : (26x)
atuncea *adv. de timp* 2, 12; 2, 14; 2, 19; 2, 25; 2, 35; 2, 46; 3, 8; 3, 13; 3, 19; 3, 21; 3, 27; 3, 31; 4, 16; 5, 6; 5, 14; 6, 6; 6, 9; 6, 11; 6, 13; 6, 14; 6, 15; 6, 16; 6, 19; 6, 23; 6, 25; 7, 11;

au : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./conj : „1. oder, 2. denn" : „1. ou, 2. est-ce que" : (3x)
au *adv.* 3, 14; 3, 25;
au *conjuncţie coord.* 6, 12;

áur : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Gold" : „or" : (23x)
ale aurului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 11, 43;
aur *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 32; 3, 1; 3, 5; 3, 7; 3, 11; 3, 12; 3, 14; 3, 15; 3, 18; 5, 2; 5, 3; 5, 4; 5, 31; 10, 5; 11, 8; 11, 38;
auru *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 38; 5, 7; 5, 18; 5, 25;
aurul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 35; 2, 45;

aústru : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Ostwind, Südwind" : „vent d'orient, vent de sud" : (12x)
austru *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 8, 4; 8, 9; 11, 29;
austrului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 11, 5; 11, 6; 11, 9; 11, 11; 11, 14; 11, 15; 11, 25; 11, 25; 11, 40;

auzí : (1521 NEACŞU) : v. IV : „hören" : „ouïr, entendre" : (19x)
am auzit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 5, 17; 8, 13; 8, 16;
audu *verb indicativ prezent 3 pl.* 5, 25;
auzi *verb imp. 2 sg.* 4, 6; 9, 18;
auzi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 3, 25; 6, 14;
auziiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 10, 9; 10, 9; 12, 7; 12, 8;
auzirĕ *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 3, 7;
auzit-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 5, 15;
auzitu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 10, 12;
să auză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 9, 11;
va auzi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 3, 10;
veţi auzi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* 3, 5; 3, 15;

auzíre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 377) : s. f. : „Nachricht" : „nouvelle" : (1x)
auziri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 44;

aveá : (1521 NEACŞU) : v. II (şi aux.) : „haben" : „avoir" : (11x)
am avut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 10, 16;
are *verb indicativ prezent 3 sg.* 4, 5; 5, 4;
avea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 7, 6; 7, 7; 7, 7; 8, 3; 8, 5; 8, 6; 8, 20;
avem *verb indicativ prezent 1 pl.* 3, 16;

avére : (1581 CORESI, EV. 6) : s. f. : „Vermögen" : „fortune" : (3x)
avêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 13; 11, 28;
avêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 24;

avuţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Reichtum" : „fortune, richesse" : (2x)
avuţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 2;
avuţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 2;

B

báte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „kämpfen" : „combattre, s'écarter" : (2x)
bătea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 5, 21;
să va bate *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 11;

băgá : (1521 NEACŞU) : v. I : „hineintun, -stecken, -schieben" : „mettre dans, introduire" : (15x)
am băgat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 3, 25;
bagă *verb imp. 2 sg.* 2, 24;
băgară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 6, 16;
băga-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 3, 11;
băgă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 1, 18; 2, 25;
s-au băgat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 3, 21; 6, 24;
să bage *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 3, 20;
să bage *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 1, 3; 1, 18;
să să bage *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 6, 7; 6, 12;
să va băga *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 3, 6;
vă veţi băga *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* 3, 15;

bărbát : (1262 DRĂGANU / în top. Terra *Barbata*) : s. m. : „Mann" : „homme" : (20x)
bărbat *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 8, 15; 8, 16;
bărbaţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 3, 8; 3, 12; 3, 20; 3, 26; 3, 28;
bărbatul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 9, 7; 9, 21; 9, 23;
bărbatul *subst. comun masc. sg. voc. art.* 10, 11; 10, 19;
bărbatului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 12, 6;
bărbaţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 3, 12; 3, 21; 6, 11; 6, 15; 6, 24; 10, 7;
un bărbat *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 10, 5;

băutúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Getränk" : „boisson" : (5x)
băutura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 10;
băuturii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 5; 1, 8; 1, 16; 5, 10;

bea : (1418 DLRV) : v. II : „trinken" : „boire" : (6x)
bea *verb indicativ imperfect 3 pl.* 5, 4;
bea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 5, 3;
bêţi *verb imp. 2 pl.* 5, 25;
bînd *verb gerunziu* 5, 2;
să bea *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 5, 2;

să bem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 1, 12;

berbéc : (1443 DLRV / în antr. Oană *Berbece*) : s. m. : „Widder" : „bélier" : (8x)
berbêce *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 8, 7; 8, 7; 8, 7; 8, 7;
berbêcele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 8, 4; 8, 6; 8, 20;
un berbêce *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 8, 3;

besêrecă → biserică

bíne : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv: : „gut" : „bien" : (3x)
bine *adv. de mod poz.* 4, 1; 4, 1; 4, 18;

binecuvîntá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „segnen" : „bénir" : (3x)
au binecuvîntat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 19; 5, 4;
binecuvîntaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 4, 31;

binecuvîntát : (c. 1665-1672 MS. 4389, 492/[1]) : adj. : „gesegnet" : „béni" : (1x)
binecuvîntat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 3, 29;

bineîndăreptá → bineîndrepta

bineîndreptá : (c. 1683-1686 MS. 45, 686/[2]) : v. I : „geradebiegen" : „redresser" : (1x)
va bineîndărepta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 36;

biruí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „besiegen" : „gagner" : (5x)
biruiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 4, 22; 4, 29; 5, 23;
se va birui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 2;
va birui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 6;

biruínţă : (1642 CAZ. GOV. 195) : s. f. : „Sieg" : „victoire" : (12x)
biruinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 23; 4, 31; 5, 4; 6, 26; 7, 12; 7, 14; 7, 27; 11, 41;
biruinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 2; 4, 31; 7, 14;
biruinţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 3, 3;

biruitór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Besieger" : „vainqueur" : (7x)
biruitorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 3, 2; 3, 3; 3, 28; 6, 7;
biruitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 5, 31;
biruitoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 10, 20; 10, 20;

bisérică : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Kirche, 2. Tempel" : „1. église, 2. temple" : (3x)
besêreca *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 26; 5, 2; 5, 3;

bîntuí : (înc. sec. XVII ROSETTI, SB 33) : v. IV : „verhöhnen" : „molester" : (1x)
au bîntuit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 6, 18;

blagoslovít : (1551-1553 ES) : adj. : „gesegnet" : „béni" : (1x)
blagoslovit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 2, 20;

boiér : (1392 DRHA I, 3) : s. m. : „1. Bojar, Adliger, Fürst, 2. Oberst, Haupt, Kommandant" : „1. boiard, noble, prince, 2. chef, commandant" : (18x)
boiêrenul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 10, 13; 10, 13; 10, 21; 12, 1;
boiêri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 11, 18;
boiêrii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 3, 2; 3, 3; 5, 2; 5, 3; 5, 9; 5, 25; 9, 6; 10, 13; 11, 5;
boiêrilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 3, 25; 6, 17; 9, 8;
boiêrine *subst. comun masc. sg. voc. art.* 2, 15;

bolí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „krank sein" : „être malade" : (1x)
am bolit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 8, 27;

bou : (1235 DRĂGANU / în top. *Bool*) : s. m. : „Ochse" : „bœuf" : (4x)
un bou *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 4, 22; 4, 29; 4, 30; 5, 23;

braţ : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Arm" : „bras" : (6x)
braţele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 2, 32;
braţului *subst. comun neutru. sg. gen./dat. art.* 11, 6;
braţuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 11, 31;
braţurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 10, 6; 11, 15; 11, 22;

bucátă : (1425 BGL) : s. f. : „Speise" : „plat" : (1x)
bucate *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 6, 18;

bucătár : (1635 PUMNUL, LEPT. I, 378, *ap.* TIKTIN) : s. m. : „Koch" : „chef" : (1x)
bucătarii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 2, 14;

bun : (1211 DRĂGANU / în antr. *Buna*) : adj. : „gut" : „bon" : (4x)
bun *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 46;
bună *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 21; 11, 24;
bune *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* 1, 15;

buruián → buruiánă

buruián(ă) : (1440 DRHD 360 / în top. lat. *Buryan*) : s. f./m. : „Unkraut" : „herbe" : (1x)
buruianul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 4, 12;

búză : (1487 DRHA III, 313 / în antr. *Budzea*) : s. f. : „Lippe" : „lèvre" : (1x)
buzele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 10, 16;

C

ca : (1521 NEACŞU) : adv./conj. : „1. wie, 2. damit, 3. ungefähr" : „1. comme, 2. afin que, 3. à-peu-près" : (68x)
ca *adv.* 2, 10; 2, 35; 2, 40; 4, 3; 4, 16; 4, 22; 4, 29; 4, 30; 4, 30; 4, 30; 5, 23; 6, 12; 6, 15; 6, 26; 7, 4; 7, 4; 7, 6; 7, 8; 7, 9; 7, 9; 7, 13; 8, 15; 8, 25; 9, 7; 9, 12; 9, 12; 9, 15; 9, 21; 10, 6; 10, 6; 10, 6; 10, 6; 10, 6; 10, 16; 10, 18; 11, 29; 11, 29; 12, 1; 12, 3;
ca *conjuncţie subord.* 1, 8; 1, 8; 1, 10; 2, 2; 2, 9; 2, 16; 2, 18; 2, 30; 2, 30; 3, 29; 4, 3; 4, 14; 5, 2; 5, 7; 5, 16; 6, 1; 6, 2; 6, 2; 6, 7; 6, 8; 6, 14; 6, 14; 6, 17; 8, 7; 9, 11; 9, 24; 11, 6; 11, 39; 11, 44;

caldéu : (1642 CAZ. GOV. 407) : s. m. : „Chaldäer" : „Chaldéen" : (13x)

haldei *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 2, 2; 3, 8; 4, 4; 5, 7;
haldeii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 2, 4; 2, 10;
haldeilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 1, 4; 2, 5; 5, 12; 7, 1; 9, 1;
haldeu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 2, 10;
haldeul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 5, 32;

cále : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weg" : „chemin" : (1x)
căile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 5, 25;

canón : (1581 PRL) : s. n. : „Tamburin" : „tambourin" : (4x)
canonului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 3, 5; 3, 7; 3, 10; 3, 15;

cap : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Kopf, Haupt" : „tête" : (12x)
capete *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 7, 6;
capul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 1, 10; 2, 32; 2, 38; 7, 20;
capului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 2, 28; 3, 28; 4, 2; 4, 7; 7, 1; 7, 9; 7, 15;

cápră : (1425 BGL) : s. f. : „Ziege" : „chèvre" : (3x)
capre *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 8, 5;
caprelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 8, 8; 8, 21;

car : (c. 1573-1578 PS. SCH. 310) : s. n. : „Karren" : „charrette" : (1x)
cară *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 11, 40;

cáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. int.-rel./adj. : „wer, welcher" : „qui, lequel" : (105x)
a căruia *pron. int.-rel. masc. sg. gen./dat.* 4, 18;
al căruia *pron. int.-rel. masc. sg. gen./dat.* 2, 26; 2, 32; 4, 16;
care *adj. pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* 2, 15; 3, 5;
care *pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* 7, 17;
care *pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* 5, 21; 5, 25; 7, 23; 8, 2; 9, 14;
care *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* 5, 14; 9, 2;
care *pron. int.-rel. masc. sg. nom./ac.* 2, 10; 2, 25; 3, 2; 3, 3; 3, 5; 3, 7; 3, 15; 3, 15; 4, 5; 4, 6; 4, 29; 9, 1;
care *pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* 2, 11; 2, 11; 4, 27; 7, 20; 8, 21;
carea *pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* 2, 27; 2, 30; 2, 39; 2, 39; 2, 40; 2, 44; 4, 23; 6, 15; 7, 14; 9, 7; 9, 18; 10, 12; 11, 4; 12, 1;
carei *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* 3, 12;
carele *adj. pron. int.-rel. neutru pl. nom./ac.* 7, 11;
carele *pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* 3, 33; 4, 6; 5, 2; 5, 3; 9, 10; 9, 12;
carele *pron. int.-rel. fem. sg. nom./ac.* 5, 21;
carele *pron. int.-rel. masc. sg. nom./ac.* 1, 4; 1, 11; 2, 14; 2, 24; 2, 26; 3, 6; 3, 10; 3, 14; 3, 29; 3, 30; 4, 18; 4, 21; 5, 11; 5, 21; 5, 21; 5, 21; 6, 7; 6, 12; 6, 27; 8, 20; 9, 15; 9, 21; 11, 38; 12, 6; 12, 7;
carele *pron. int.-rel. neutru pl. nom./ac.* 4, 15; 7, 24; 9, 12; 10, 11; 11, 24;
carii *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* 1, 4; 5, 25; 6, 2; 9, 6; 9, 8; 9, 12;
cărora *pron. int.-rel. fem. pl. gen./dat.* 1, 18;
cărora *pron. int.-rel. masc. pl. gen./dat.* 2, 11;
căruia *pron. int.-rel. masc. sg. gen./dat.* 2, 37; 3, 17; 4, 5; 4, 22; 5, 23; 6, 16; 6, 20; 8, 22; 10, 1; 11, 39;

cárne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fleisch" : „viande" : (1x)
carne *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 3;

cárte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Buch" : „livre" : (5x)
carte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 4; 12, 1;
cartea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 12, 4;
cărți *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 9, 2;
cărțile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 7, 10;

cásă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Haus" : „maison" : (15x)
casa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 2; 1, 2; 2, 17; 4, 1; 4, 27; 5, 10; 6, 10; 6, 18;
casă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 4;
casele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 2, 5; 3, 30;
casii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 2; 5, 5; 5, 19; 5, 25;

cắtre : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „gegen, an" : „vers" : (33x)
către *prep.* 1, 11; 2, 24; 3, 27; 5, 21; 6, 26; 7, 8; 7, 8; 7, 11; 7, 25; 8, 1; 8, 6; 8, 7; 8, 9; 8, 9; 8, 17; 9, 2; 9, 3; 9, 4; 9, 6; 9, 6; 9, 10; 10, 11; 10, 11; 10, 11; 10, 11; 10, 12; 10, 16; 10, 20; 11, 6; 11, 7; 11, 16; 11, 22; 11, 40;

că : (1521 NEACȘU) : conj. : „dass" : „que" : (23x)
că *conjuncție subord.* 2, 8; 2, 8; 2, 9; 2, 9; 2, 45; 3, 15; 3, 17; 3, 18; 3, 28; 4, 6; 4, 20; 4, 22; 4, 29; 5, 15; 5, 17; 5, 23; 6, 10; 8, 17; 8, 19; 10, 11; 11, 36; 12, 7; 12, 12;

cắce → căci

căci : (1551-1553 ES) : conj. : „1. denn, 2. warum" : „1. car, 2. pourquoi" : (40x)
căce *conjuncție subord.* 8, 26;
căci *conjuncție subord.* 2, 8; 2, 11; 2, 20; 2, 23; 2, 41; 2, 43; 2, 47; 3, 29; 4, 14; 4, 15; 4, 15; 4, 19; 4, 23; 4, 31; 4, 34; 5, 13; 6, 3; 6, 4; 6, 15; 6, 22; 6, 23; 6, 26; 7, 19; 9, 9; 9, 11; 9, 14; 9, 16; 9, 18; 9, 19; 9, 23; 10, 12; 10, 14; 10, 19; 11, 4; 11, 25; 11, 27; 11, 35; 11, 37; 12, 9;

cădeá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „1. fallen, stürzen, 2. münden" : „1. tomber, 2. se jeter dans" : (13x)
au căzut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 3, 24;
au căzut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 46; 8, 10; 10, 7;
căzînd *verb gerunziu* 3, 5; 3, 7; 3, 15;
căzuiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 8, 17; 8, 18;
va cădea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 3, 6; 3, 11; 11, 19;
vor cădea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 26;

călăréț : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 321) : s. m. : „Reiter" : „cavalier" : (1x)
călăreți *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 11, 40;

călcá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. treten, 2. zertreten" : „1. marcher, 2. piétiner" : (7x)
au călcat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 9, 11;
călca *verb indicativ imperfect 3 sg.* 7, 7; 7, 19;
călcă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 8, 7; 8, 10;
să va călca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 8, 13;
va călca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 7, 23;

căráre : (1392 BGL / în top. *Cărarea*) : s. f. : „Pfad, Fussweg,

Schritt" : „sentier, chemin, pas " : (1x)
cărările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 4, 34;

cărturăríe : (1688 BIBLIA) : s. f. : „Gelehrtheit, Gelehrsamkeit" : „érudition, science" : (1x)
cărturăriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 17;

cắtră →către

ce → ci

ce : (1521 NEACŞU) : pron. rel.-inter./adj. : „was, welches" : „que, quoi, qui" : (98x)
ce *adj. pron. int.-rel. neutru sg. nom./ac.* 1, 13; 2, 40; 2, 41; 2, 43; 2, 45; 6, 10; 9, 13;
ce *pron. int.-rel. nom./ac.* 1, 10; 1, 13; 1, 15; 1, 20; 2, 10; 2, 21; 2, 23; 2, 28; 2, 28; 2, 29; 2, 29; 2, 29; 2, 35; 2, 45; 2, 47; 3, 6; 3, 11; 3, 12; 3, 15; 3, 17; 3, 18; 3, 19; 3, 20; 3, 21; 3, 22; 3, 24; 3, 27; 3, 30; 3, 31; 3, 32; 4, 14; 4, 17; 4, 18; 4, 32; 4, 34; 5, 2; 5, 3; 5, 4; 5, 5; 5, 25; 6, 7; 6, 24; 6, 25; 7, 7; 7, 9; 7, 16; 7, 19; 7, 20; 7, 22; 8, 1; 8, 6; 8, 13; 8, 13; 8, 13; 8, 19; 8, 20; 8, 22; 8, 26; 8, 27; 9, 4; 9, 4; 9, 4; 9, 7; 9, 11; 9, 12; 10, 6; 10, 7; 10, 16; 10, 20; 10, 21; 11, 4; 11, 6; 11, 6; 11, 16; 11, 22; 11, 26; 11, 30; 11, 30; 11, 32; 11, 32; 11, 35; 11, 45; 12, 1; 12, 1; 12, 1; 12, 2; 12, 3; 12, 6; 12, 7; 12, 8; 12, 11;

ceas : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Stunde, 2. Uhr, 3. Ende" : „1. heure, 2. montre, 3. terme" : (8x)
ceas *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 3, 5; 3, 6; 3, 15; 4, 16; 4, 30; 5, 5;
ceasul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 9, 21;
ceasuri *subst. comun neutru nom./ac. pl. neart.* 12, 12;
un ceas *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 4, 16;

cel[1] : (1521 NEACŞU) : pron dem./adj. : „der" : „ce" : (94x)
cea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 8, 13; 9, 27;
cêea *adj. pron. dem. fem. sg. nom./ac.* 2, 35; 7, 19;
cei *pron. dem. fem. sg. gen./dat.* 8, 26; 8, 26;
cei *adj. pron. dem. masc. pl. nom./ac.* 1, 15;
cei *pron. dem. masc. pl. nom./ac.* 3, 2; 7, 24; 9, 16;
ceii *adj. pron. dem. fem. sg. gen./dat.* 5, 5;
cel *adj. pron. dem. masc. sg. nom./ac.* 5, 14; 6, 13;
cel *pron. int.-rel. nom./ac.* 2, 29; 2, 47; 3, 11; 3, 15; 3, 17; 4, 18; 8, 13; 8, 27; 9, 4; 9, 11; 10, 21; 11, 6; 11, 16; 11, 45; 12, 7;
cêle *pron. dem. fem. pl. nom./ac.* 2, 22; 2, 23; 2, 28; 2, 29; 2, 45; 3, 32; 5, 3; 5, 25; 8, 19; 8, 19; 8, 23; 10, 16; 11, 4; 11, 26; 12, 7; 12, 8;
cêle *pron. int.-rel. neutru pl. nom./ac.* 7, 8; 7, 20;
cêlea *pron. int.-rel. nom./ac.* 5, 2; 9, 12;
cei *pron. int.-rel. nom./ac.* 1, 15; 4, 14; 7, 16; 10, 7; 11, 32; 11, 35; 12, 2; 12, 10; 12, 10;
ceia *pron. int.-rel. masc. pl. nom./ac.* 1, 20; 4, 32; 4, 34; 6, 7; 6, 24; 11, 6; 11, 30; 12, 3;
ceii *pron. int.-rel. fem. sg. gen./dat.* 5, 5;
cela *pron. int.-rel. masc. sg. nom./ac.* 1, 10; 2, 28; 3, 6; 5, 4; 8, 6; 8, 20; 10, 16; 12, 1; 12, 1; 12, 11;
celor *pron. dem. masc. pl. gen./dat.* 1, 10; 1, 13; 2, 21; 3, 31; 4, 17; 5, 1; 5, 1; 6, 25; 9, 4; 9, 4; 9, 7; 9, 7;
celora *pron. int.-rel. fem. pl. gen./dat.* 12, 6;
celui *adj. pron. dem. masc. sg. gen./dat.* 6, 20;
celui *pron. int.-rel. neutru sg. gen./dat.* 3, 20;
celui *pron. int.-rel. masc. sg. gen./dat.* 8, 13; 8, 22; 11, 22;

cel[2] : (1521 NEACŞU) : art. dem. : „der" : „ce" : (36x)
cea *articol dem adj. fem. sg. nom./ac.* 2, 41; 4, 12; 4, 20; 5, 2; 11, 29;
cei *articol dem. masc. pl. nom./ac.* 5, 4; 5, 25; 10, 13;
cel *articol dem. adj. neutru sg. nom./ac.* 2, 38; 3, 6; 3, 11; 5, 7; 5, 18; 5, 31;
cêle *articol dem. adj. fem. pl. nom./ac.* 7, 7; 7, 17; 9, 26; 10, 14; 11, 24;
cêle *articol dem. adj. neutru pl. nom./ac.* 2, 34; 2, 34; 5, 2; 5, 2; 5, 3; 5, 3; 7, 20; 8, 8; 11, 4;
celor *articol dem. adj. masc. pl. gen./dat.* 7, 27;
celor *articol dem. adj. fem.. pl. gen./dat.* 1, 15;
celui *articol dem. adj. neutru sg. gen./dat.* 3, 5; 3, 7; 3, 12; 3, 14; 3, 15; 3, 18;

célălalt : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : pron./adj. dem. : „der andere" : „l'autre" : (4x)
a celoralalte *pron. dem. fem. pl. dat./gen.* 7, 12; 7, 20;
ceialalţi *adj. pron. dem. masc. pl. nom./ac.* 2, 18;
celalalt *pron. dem. masc. sg. nom./ac.* 7, 20;

cenúşă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Asche" : „cendre" : (1x)
cenuşă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 3;

cer : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Himmel" : „ciel" : (33x)
ale ceriului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 7, 2; 8, 8; 11, 4;
cer *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 28;
ceriu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 4, 8; 4, 10; 4, 18; 4, 19; 4, 20; 4, 28; 4, 31; 6, 27; 12, 7;
ceriul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 7, 27; 9, 12;
ceriului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 2, 18; 2, 19; 2, 38; 2, 44; 4, 9; 4, 12; 4, 18; 4, 20; 4, 22; 4, 30; 4, 32; 4, 34; 5, 23; 5, 25; 7, 13; 8, 10; 8, 10;
ceriuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 3, 17;

cercá : (1581 PRL) : v. I : „1. suchen, 2. untersuchen, 3. versuchen, 4. behandeln" : „1. chercher, 2. examiner, 3. essayer, 4. s'occuper de" : (7x)
a cerca *verb infinitiv prezent* 9, 3;
au cercat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 1, 20;
cerca *verb indicativ imperfect 3 pl.* 4, 33; 6, 4;
cercam *verb indicativ imperfect 1 sg.* 7, 16; 7, 19; 8, 15;

cercetáre : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Untersuchung, Prüfung" : „recherche, examen, investigation" : (1x)
cercetarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 16;

cerdác : (1648 NTB 202) : s. n. : „Altan" : „balcon" : (1x)
cerdacuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 6, 10;

cére : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „bitten, verlangen" : „demander" : (5x)
au cerşut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 49;
cêre *verb indicativ prezent 3 sg.* 6, 13;
cerea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 2, 18;
va cêre *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 6, 7; 6, 12;

cérere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Verlangen, Bitte" : „sollicitation, demande" : (3x)

cêrere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 7; 6, 12;
cêrerile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 6, 13;

cerésc : (1559-1560 BRATU) : adj. : „göttlich" : „divin" : (1x)
cea cerească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 4, 23;

cetáte : (1391 DRHB I, 37 / în top. *Czetate*) : s. f. : „Stadt" : „cité" : (6x)
a cetăţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 9, 18;
cetatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 16; 9, 19; 9, 24; 9, 26;
cetăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 15;

cetí → citi

chemá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „rufen" : „appeler, invoquer" : (6x)
chemaţi *verb imp. 2 pl.* 2, 2;
chiemă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 8, 16;
chiême-se *verb imp. 2 sg.* 5, 13;
s-au chemat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 9, 19; 9, 18; 10, 1;

chinuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „leiden" : „souffrir" : (1x)
a te chinui *verb infinitiv prezent* 10, 12;

chip : (1480 BGL) : s. n. : „1. Bild(nis), 2. Gestalt, Aussehen, 3. Mittel, Weg" : „1. image, 2. figure, 3. manière" : (32x)
chip *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 1, 4; 1, 13; 2, 40; 2, 41; 2, 43; 2, 43; 2, 45; 3, 1; 6, 10; 9, 13;
chipu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 32;
chipul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 31; 2, 34; 2, 35; 3, 11; 4, 33; 5, 9; 5, 10;
chipului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 3, 2; 3, 3; 3, 3; 3, 5; 3, 7; 3, 12; 3, 14; 3, 15; 3, 18;
chipurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 1, 13; 1, 13; 1, 15;
un chip *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 31; 7, 3;

chiteán : (c. 1665-1672 MS. 4389, 884/2) : s. m. : „Kittäer" : „Kittim" : (1x)
chítii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 11, 30;

chívără : (1509 DERS) : s. f. : „Helm" : „casque militaire" : (1x)
chivere *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 3, 21;

ci : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „sondern" : „mais, cependant" : (6x)
ce *conjuncţie coord.* 2, 24; 2, 28; 2, 30; 9, 18; 10, 7; 10, 21;

cínă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Abendessen" : „souper, dîner" : (2x)
cina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 16;
cină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 1;

cíne : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. int.-rel. : „der, wer" : „qui" : (3x)
cine *pron. int.-rel. nom./ac.* 4, 32; 8, 4; 8, 7;

cínste : (1474 DERS) : s. f. : „Ehre" : „honneur" : (7x)
cinste *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 6; 5, 1;
cinstea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 27; 4, 33; 5, 20; 5, 22; 7, 14;

cinstít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „geehrt" : „honoré" : (1x)
cinstită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 37;

cití : (1551-1553 ES) : v. IV : „lesen" : „lire" : (5x)
a ceti *verb infinitiv prezent* 5, 18;
să cetească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 5, 8;
să cetească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 5, 16;
va ceti *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 5, 7;
voiu ceti *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 5, 20;

ciudát : (c. 1573-1578 PS. SCH. 19) : adj. : „erstaunlich" : „étonnant" : (1x)
ciudată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 7;

cîmp : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Feld, Flur, 2. Ebene" : „1. champs, 2. plaine" : (2x)
cîmpul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 3, 1;
cîmpului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 1, 12;

cînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „wann, als" : „quand, lorsque" : (8x)
cînd *adv. pron. inter./relat.* 3, 7; 5, 22; 6, 10; 8, 13; 10, 9; 12, 1; 12, 6; 12, 7;

cîndái : (1581 CORESI, EV. 4) : adv. : „vielleicht, etwa" : „peut-être" : (2x)
cîndai *adv.* 1, 10; 4, 24;

cîntăréţ : (1649 MARD.) : s. m. : „Sänger" : „chanteur" : (1x)
cîntăreţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 3, 5;

cît : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./pron. : „1. wieviel, 2. alles, die" : „1. combien, 2. tous ceux qui, ce que" : (3x)
cîte *pron. int.-rel. fem. pl. nom./ac.* 1, 20; 10, 14;
cîtu *adv.* 3, 34;

clătí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „rühren, rücken" : „mouvoir" : (1x)
clătească-se *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 4, 11;

coápsă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schenkel, Hüfte" : „cuisse, hanche" : (2x)
coapsele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 2, 32; 10, 6;

coástă : (1463 DERS / în top. *Co[a]stă*) : s. f. : „Rippe" : „côte" (1x)
coaste *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 7, 5;

coborî́ : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „herab-, hinabsteigen, herunterkommen" : „descendre" : (3x)
să pogorî *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 10;
pogorîndu-se *verb gerunziu* 4, 20;
pogorîtu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 22;

copác : (1264 DRĂGANU / în top. *Kopach*) : s. m. : „Baum" : „arbre" : (6x)
copaciu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 7;
copaciul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 4, 8; 4, 11; 4, 18; 4, 20;
copaciului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 4, 23;

copiláş : (c. 1665-1672 MS.4389, 18/2) : s. m. : „Kind" : „enfant" : (3x)
a copilaşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 1, 10;

copilaşii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 1, 15;
copilaşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 1, 13;

corábie : (1521 NEACŞU) : s. f. : „Schiff" : „bateau" : (1x)
corăbii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 40;

corn : (1436 DLRV / în top. *Cornul* lui Ujog) : s. n. : „Horn" : „corne" : (21x)
coarne *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 7, 7; 7, 8; 7, 20; 7, 24; 8, 3; 8, 8; 8, 22;
coarnele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 7, 8; 8, 3; 8, 6; 8, 7; 8, 20;
cornu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 7, 8; 8, 5;
cornul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 7, 8; 7, 11; 7, 20; 7, 21; 8, 8; 8, 21;
un cornu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 8, 9;

cort : (1563 CORESI, PRAXIU 564) : s. n. : „Zelt" : „tente" : (1x)
cortul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 11, 45;

cot : (1332-1337 DRĂGANU / în antr. sau top. *Choth*) : s. m. : „Elle" : „aune" : (2x)
coţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 3, 1; 3, 1;

covîrşí : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 229) : v. IV : „überragen" : „dépasser" : (3x)
covîrşi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 7, 24;
va covîrşi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 7, 23; 7, 24;

crai : (1452 DOR) : s. m. : „Fürst" : „prince, seigneur" : (1x)
craii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 3, 28;

cránghină : (1654 NEAGOE) : s. f. : „Zweig" : „rameau" : (1x)
cranghinile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 4, 11;

creángă : (1646 PRAV. MOLD. 62) : „Zweig" : „rameau" : (2x)
crangile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 4, 9; 4, 18;

créde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „glauben" : „croire" : (1x)
au crezut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 6, 23;

credinciós : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „gläubig" : „croyant" : (1x)
credincios *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 6, 4;

créier : (1581 CORESI, EV. 81) : s. n./m. : „Gehirn" : „cerveau" : (2x)
creierii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 4, 33;
crierii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 4, 31;

créşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „wachsen" : „croître" : (1x)
crescu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 3, 31;

crezút : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „vertrauenswürdig" : „digne de confiance" : (1x)
crezută *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 45;

críer → creier

crívăţ : (1522 DERS / în top. Dealul *Crivăţului*) : s. n. : „Norden" : „nord" : (9x)
crivăţ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 8, 4;
crivăţu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 11, 44;
crivăţului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 11, 6; 11, 7; 11, 8; 11, 11; 11, 13; 11, 15; 11, 40;

cu : (1521 NEACŞU) : prep. : „mit" : „avec" : (123x)
cu *prep.* 1, 8; 1, 8; 1, 10; 1, 13; 1, 19; 1, 19; 1, 19; 1, 19; 1, 19; 1, 20; 2, 8; 2, 11; 2, 12; 2, 18; 2, 22; 2, 41; 2, 43; 2, 43; 2, 43; 2, 47; 3, 4; 3, 13; 3, 13; 3, 19; 3, 21; 3, 21; 3, 21; 3, 25; 3, 25; 3, 26; 3, 33; 4, 6; 4, 11; 4, 12; 4, 20; 4, 20; 4, 20; 4, 22; 4, 22; 4, 24; 4, 29; 4, 29; 4, 34; 5, 2; 5, 3; 5, 7; 5, 7; 5, 18; 5, 23; 5, 23; 5, 23; 5, 25; 5, 31; 6, 7; 6, 17; 6, 17; 6, 19; 6, 19; 6, 20; 7, 5; 7, 7; 7, 13; 7, 19; 7, 21; 8, 6; 8, 17; 8, 18; 8, 25; 9, 3; 9, 15; 9, 22; 9, 25; 9, 26; 9, 27; 10, 3; 10, 5; 10, 5; 10, 7; 10, 7; 10, 8; 10, 13; 10, 15; 10, 17; 10, 19; 10, 20; 10, 21; 10, 21; 11, 2; 11, 6; 11, 8; 11, 8; 11, 11; 11, 13; 11, 13; 11, 17; 11, 17; 11, 20; 11, 21; 11, 21; 11, 23; 11, 24; 11, 25; 11, 25; 11, 28; 11, 33; 11, 33; 11, 33; 11, 33; 11, 36; 11, 38; 11, 38; 11, 38; 11, 38; 11, 39; 11, 39; 11, 40; 11, 40; 11, 40; 11, 40; 11, 44; 12, 3; 12, 6; 12, 7;

cugetá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „denken" : „penser" : (2x)
cugetînd *verb gerunziu* 1, 4;
va cugeta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 7, 25;

culcá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „schlafen legen" : „coucher" : (3x)
să culca *verb indicativ imperfect 3 pl.* 5, 2; 5, 3;
să culcă *verb indicativ prezent 3 pl.* 5, 25;

cum : (1521 NEACŞU) : adv./conj. : „wie" : „comme(nt)" : (3x)
cum *adv. pron. inter./relat.* 6, 7; 10, 17;
cum *conjuncţie subord.* 4, 20;

cúmpănă : (1509 DERS) : s. f. : „Waage" : „balance" : (1x)
cumpănă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 29;

cunoáşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(er)kennen" : „(re)connaître" : (21x)
ai conoaşte *verb cond.-opt. prezent 2 sg.* 4, 23;
am cunoscut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 4, 6;
au cunoscut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 4, 4; 11, 38;
au conoscut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 23; 6, 10;
conoaşte *verb imp. 2 sg.* 6, 15;
conoscînd *verb gerunziu* 1, 4; 2, 22;
cunoaşte-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 12, 7;
cunoscu *verb indicativ prezent 3 pl.* 5, 25; 11, 32;
să conoască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 2, 10;
să conoşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 2, 30;
să cunoască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 4, 14;
va cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 39;
vei conoaşte *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 4, 22;
vei cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 4, 29; 9, 25;
voiu conoaşte *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 2, 9;
vor cunoaşte *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 4, 3;

cuptór : (1501 SUCIU / în top. *Kuptor*) : s. n. : „Ofen" : „four" : (11x)
cuptoriul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 3, 6; 3, 11; 3, 15; 3, 17; 3, 19; 3, 20; 3, 23;
cuptoriului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 3, 21; 3, 24; 3, 25; 3, 27;

curát : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „1. gereinigt, 2. rein" : „1.

nettoyé, 2. pur" : (2x)
curat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru. sg. nom./ac. neart.* 2, 32;
curată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 9;

curăţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „reinigen" : „nettoyer, purifier" : (3x)
a curăţi *verb infinitiv prezent* 9, 24;
curăţêşte *verb imp. 2 sg.* 9, 19;
să va curăţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 8, 14;

curăţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Reinheit" : „pureté" : (1x)
curăţiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 9;

cúrte : (1485 DERS / în top. *Curte*) : s. f. : „Hof" : „cour" : (1x)
curtea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 49;

cutremurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „erzittern" : „trembler" : (1x)
cutremurîndu-se *verb gerunziu* 6, 26;

cuvînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wort" : „mot, parole" : (28x)
cuvinte *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 7, 25;
cuvintele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 9, 12; 10, 11; 10, 12; 10, 12; 10, 15; 12, 4; 12, 9;
cuvintelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 7, 1; 7, 11; 7, 16; 10, 6; 10, 9;
cuvînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 9; 6, 2; 10, 1;
cuvîntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 5; 2, 11; 4, 14; 4, 28; 4, 30; 6, 12; 9, 2; 9, 23; 10, 1; 10, 11;
cuvîntului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 7, 28; 9, 25;

D

da : (1521 NEACŞU) : v. I : „geben, durchführen" : „donner, accomplir" : (48x)
a darea *verb infinitiv prezent* 10, 20;
a să darea *verb infinitiv prezent* 12, 11;
ai dat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 2, 23; 10, 12;
am dat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 9, 3;
au dat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 1, 9; 2, 37; 2, 38; 2, 48; 3, 29; 5, 20; 5, 21; 7, 22; 9, 10; 11, 21;
da *verb indicativ imperfect 3 sg.* 1, 16;
dat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 10, 15;
datu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 7, 27;
dă *verb imp. 2 sg.* 5, 19;
dêde *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 1, 2; 1, 17;
dînd *verb gerunziu* 2, 21;
să dea *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 1, 12; 2, 16; 6, 2;
să dêde *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 5, 30; 7, 6; 7, 14; 8, 12;
să va da *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 4, 13; 7, 25; 9, 27; 11, 4; 11, 6; 11, 11;
s-au dat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 23; 7, 4; 7, 11; 7, 12; 8, 13; 10, 1;
va da *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 4, 14; 4, 22; 4, 29; 5, 23; 11, 17; 11, 25;
vor da *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 31;

dácă : (1551-1553 ES) : conj. : „wenn" : „si" : (3x)
deaca *conjuncţie subord.* 3, 15; 6, 14; 8, 15;

dar[1] : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „aber" : „mais" : (9x)
dară *conjuncţie coord.* 1, 12; 3, 12; 3, 15; 4, 34; 5, 13; 5, 18; 5, 24; 6, 8; 9, 16;

dar[2] : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Gabe" : „don" : (3x)
darul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 5, 19;
daruri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 2, 6; 11, 39;

dáră → dar[1]

dáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gabe" : „don" : (3x)
dări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 2, 6; 2, 48;
dările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 5, 19;

de[1] : (1521 NEACŞU) : conj. : „1. um, zu, 2. wenn" : „1. que, 2. si" : (10x)
de *conjuncţie subord.* 1, 10; 2, 5; 2, 6; 2, 9; 2, 26; 3, 15; 3, 15; 3, 18; 10, 16; 10, 20;

de[2] : (1504 DLRV / în top. *Vai-de-ei*) : prep. : „von, seit" : „de, depuis" : (208x)
de *prep.* 1, 3; 1, 5; 1, 5; 1, 10; 1, 10; 1, 10; 1, 10; 1, 20; 2, 1; 2, 5; 2, 6; 2, 7; 2, 8; 2, 10; 2, 11; 2, 15; 2, 18; 2, 23; 2, 25; 2, 32; 2, 32; 2, 32; 2, 33; 2, 33; 2, 33; 2, 34; 2, 34; 2, 34; 2, 35; 2, 35; 2, 38; 2, 41; 2, 41; 2, 41; 2, 42; 2, 42; 2, 42; 2, 45; 2, 49; 3, 1; 3, 1; 3, 1; 3, 1; 3, 5; 3, 5; 3, 6; 3, 7; 3, 7; 3, 11; 3, 12; 3, 14; 3, 15; 3, 15; 3, 18; 3, 19; 3, 22; 3, 23; 3, 23; 3, 28; 3, 29; 3, 30; 3, 34; 4, 11; 4, 12; 4, 12; 4, 12; 4, 13; 4, 13; 4, 20; 4, 20; 4, 22; 4, 28; 4, 29; 4, 30; 5, 1; 5, 1; 5, 2; 5, 2; 5, 3; 5, 3; 5, 4; 5, 4; 5, 4; 5, 4; 5, 4; 5, 4; 5, 5; 5, 7; 5, 18; 5, 18; 5, 21; 5, 21; 5, 22; 5, 23; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 5, 26; 5, 26; 5, 31; 5, 33; 6, 7; 6, 7; 6, 7; 6, 7; 6, 10; 6, 12; 6, 12; 6, 12; 6, 12; 6, 13; 6, 18; 6, 20; 6, 26; 7, 4; 7, 4; 7, 4; 7, 6; 7, 7; 7, 8; 7, 8; 7, 9; 7, 9; 7, 10; 7, 10; 7, 10; 7, 11; 7, 11; 7, 12; 7, 13; 7, 16; 7, 19; 7, 19; 7, 20; 7, 22; 7, 23; 7, 25; 8, 3; 8, 5; 8, 5; 8, 10; 8, 10; 8, 15; 8, 16; 8, 18; 8, 19; 8, 23; 8, 23; 8, 26; 8, 26; 8, 27; 9, 2; 9, 5; 9, 5; 9, 7; 9, 7; 9, 9; 9, 13; 9, 16; 9, 16; 9, 21; 9, 21; 9, 24; 9, 25; 9, 26; 9, 26; 9, 27; 9, 27; 9, 27; 10, 2; 10, 3; 10, 3; 10, 4; 10, 10; 10, 13; 10, 13; 10, 14; 10, 16; 10, 17; 10, 18; 10, 18; 10, 21; 11, 4; 11, 8; 11, 8; 11, 10; 11, 12; 11, 15; 11, 18; 11, 20; 11, 21; 11, 22; 11, 24; 11, 29; 11, 33; 11, 44; 11, 44; 12, 1; 12, 1; 12, 5; 12, 5; 12, 7; 12, 7; 12, 8; 12, 10; 12, 10; 12, 11;

deáca → dacă

deasúpra : (1551-1553 ES) : prep. : „über" : „au-dessus de" : (4x)
deasupra *prep.* 7, 6; 8, 13; 12, 6; 12, 7;

deci : (1551-1553 ES) : conj. : „also" : „donc, ainsi" : (2x)
deci *conjuncţie coord.* 2, 5; 2, 9;

decît : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „als" : „que" : (13x)
decît *adv.* 1, 10; 1, 15; 1, 20; 1, 20; 2, 30; 2, 39; 7, 7; 7, 19; 7, 20; 8, 3; 11, 2; 11, 8; 11, 13;

dedesúbt : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./prep. : „unten, darunter" : „au dessous de, en dessous" : (6x)
dedesupt *adv. de loc* 8, 22;

dedesuptul *prep.* 4, 9; 4, 11; 4, 18; 7, 27; 8, 8;

dedesúpt → dedesubt

defăimáre : (1649 MARD.) : s. f. : „Übertretung" : „méchanceté" : (1x)
defăimarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 7;

defăimá : (1551-1553 ES) : v. I : „verwerfen, verachten" : „rejeter, mépriser" : (1x)
au defăimat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 9, 7;

déget : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Finger" : „doigt" : (3x)
dêgete *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 5, 5;
dêgetele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 2, 41; 2, 42;

den → din

denafără → dinafară

denaínte → dinainte

denapói → dinapoi

dencoáce → dincoace

dencoleá → dincolo

denlăúntru → dinăuntru

dentíi → dintîi

déntru → dintru

deodátă : (1559-1560 BRATU) : adv. : „zugleich" : „en même temps" : (1x)
deodată *adv.* 2, 35;

depárte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „fern, weit" : „loin" : (2x)
departe *adv. de loc* 2, 1; 9, 7;

depărtá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(sich) entfernen, verlassen" : „chasser, s'éloigner, abandonner" : (4x)
ne-am depărtat *verb indicativ perfect compus 1 pl.* 9, 9;
s-au depărtat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 5; 2, 8; 6, 18;

dirépt → drept

desăvîrşít : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „vollkommen, vollständig" : „parfaitement, entièrement" : (2x)
desăvîrşit *adv. de mod poz.* 3, 19;
desăvîrşitu *adv.* 2, 34;

descărcá : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. I : „ausladen" : „décharger" : (1x)
au descărcat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 1, 2;

deschíde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „öffnen" : „ouvrir" : (3x)
deşchide *verb imp. 2 sg.* 9, 18;
deşchişu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 10, 16;
s-au deşchis *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 7, 10;

deschís : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „offen" : „ouvert" : (1x)
deschise *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 6, 10;

descîntătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Zauberer, Beschwörer" : „enchanteur" : (6x)
al descîntătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 4, 6;
descîntători *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 2, 2; 2, 27;
descîntătorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 1, 20; 4, 4;
descîntătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 5, 12;

descoperí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „aufdecken, öffnen, enthüllen" : „découvrir, dévoiler" : (8x)
a descoperi *verb infinitiv prezent* 2, 47;
descopere *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 22; 2, 28; 2, 29; 2, 47;
s-au descoperit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 19; 2, 30; 10, 1;

despărţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „trennen, scheiden" : „séparer, disjoindre" : (1x)
să despărţi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 5, 30;

deşchíde → deschide

deşertá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „aus-, entleeren" : „vider" : (1x)
să vor deşărta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 9, 25;

deşteptáre : (C. 1608-1613 VARLAAM, L. 214) : s. f. : „Erwachen" : „réveil" : (1x)
deşteptare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 15;

dezlegá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „losbinden, aufbinden, auflösen" : „délier" : (3x)
dezlegaţi *verb participiu masc. pl. nom./ac.* 3, 26;
dezlegîndu *verb gerunziu* 5, 13;
să dezlega *verb indicativ imperfect 3 pl.* 5, 6;

dezrădăciná : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „entwurzeln" : „déraciner" : (1x)
s-au dezrădăcinat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 7, 8;

dimineáţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./s. : „1. Morgen, 2. morgens" : „1. matin, 2. le matin" : (3x)
dimineaţa *adv. de timp* 6, 19;
dimineaţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 14;
dimineaţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 26;

din : (1521 NEACŞU) : prep. : „aus, von" : „de" : (48x)
den *prep.* 1, 2; 1, 3; 1, 3; 1, 6; 1, 12; 1, 13; 1, 15; 2, 20; 2, 25; 2, 34; 2, 41; 2, 45; 3, 15; 3, 17; 3, 17; 3, 27; 4, 10; 4, 20; 4, 22; 4, 28; 4, 30; 5, 2; 5, 2; 5, 3; 5, 3; 5, 14; 5, 22; 5, 23; 6, 20; 6, 23; 6, 23; 6, 27; 7, 3; 7, 16; 7, 20; 7, 20; 8, 4; 8, 7; 8, 22; 9, 2; 9, 15; 10, 12; 10, 13; 10, 13; 11, 5; 11, 20; 11, 35; 11, 41;

dinafără : (1551-1553 ES) : adv. : „draußen" : „en dehors" : (1x)
denafară *adv. de loc* 4, 20;

dinaínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./prep. : „vorher, vor" : „plus tôt à l'avance, devant" : (5x)
denainte *adv.* 7, 24;
denaintea *prep.* 6, 26; 7, 7; 7, 8; 7, 10;

dinapói : (1551-1553 ES) : prep. : „hinter" : „derrière" : (4x)
denapoia *prep.* 2, 39; 7, 6; 7, 7; 7, 24;

dinăúntru : (1551-1553 ES) : prep. : „(dr)innen" : „(à l') intérieur" : (1x)
denlăuntrul *prep.* 10, 16;

díncoace : (1581 CORESI, EV. 369) : adv. : „diesseits" : „de ce côté-ci" : (1x)
dencoace *adv. de loc* 12, 5;

díncolo : (1645 DRHB XXX, 376) : adv. : „de l'autre côté, au-delá" : „jenseits" : (1x)
dencolea *adv. de loc* 12, 5;

dínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Zahn" : „dent" : (3x)
dinţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 7, 7; 7, 19;
dinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 7, 5;

dintíi : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./num. ord. : „(der) erste" : „(le) premier, premièrement" : (8x)
cea dentîiu *num. ord. fem sg. nom./ac.* 7, 4; 11, 29;
cel dentîi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 8, 21;
cel dentîiu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 11, 1;
dentîiu *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 10, 4; 10, 12;
dentîiu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 7, 1; 9, 1;

díntru : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „aus" : „de" : (17x)
dentr- *prep.* 4, 9; 8, 9;
dentru *prep.* 1, 19; 1, 19; 2, 22; 2, 42; 4, 23; 6, 2; 6, 2; 6, 13; 8, 9; 9, 1; 11, 4; 11, 23; 11, 31; 12, 2; 12, 3;

direptáte → dreptate

dínsul, **dínsa** : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „er" : „il" : (1x)
dînşii *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* 6, 2;

doborî : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „niederwerfen, niederschlagen" : „faire tomber, abbattre" : (1x)
va oborî *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 12;

dodeí : (înc. sec. XVI PS. H) : v. IV : „stören" : „incommoder, troubler" : (1x)
să să dodeiască *verb conjunctiv prezent 3 sg* 6, 2;

dóilea : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. ord. : „der/die zweite" : „le/la deuxième" : (2x)
al doilea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* 2, 1;
al doilea *num. ord. neutru sg. nom./ac. art.* 2, 7;

dómn : (1472 DERS / în top. *Domneşti*) : s. m. : „1. Herr, 2. Gott, 3. Fürst" : „1. Seigneur, 2. Dieu, 3. chef" : (46x)
doamne *subst. comun masc. sg. voc. neart.* 10, 16; 10, 17;
Doamne *subst. propriu masc. sg. voc. neart.* 4, 17; 9, 4; 9, 7; 9, 8; 9, 15; 9, 16; 9, 17; 9, 19; 9, 19; 9, 19; 9, 19; 9, 19; 12, 8;
domn *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 2, 48;
domni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 6, 1; 6, 7;
domnii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 6, 2; 6, 4; 6, 6;
domnilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 2, 48;
domnu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 2, 10; 2, 38;
domnul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 1, 10; 4, 21; 10, 17; 10, 19;
Domnul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* 1, 2; 2, 47; 4, 14; 5, 23; 5, 25; 9, 3; 9, 4; 9, 9; 9, 14; 9, 14;
Domnului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* 1, 2; 3, 28; 9, 2; 9, 9; 9, 10; 9, 13; 9, 20; 10, 12;

domní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(be)herrschen" : „dominer, régner" : (6x)
au domnit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 11, 4;
va domni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 2, 39; 5, 7; 11, 5; 11, 43;
vei domni *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 5, 18;

domníe : (1521 NEACŞU) : s. f. : „Herrschaft, Regierung" : „seigneurerie, règne" : (3x)
domnie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 5;
domniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 26; 11, 4;

dormí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schlafen" : „dormir" : (2x)
dormiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 12, 2;
au dormit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 6, 18;

drept : (1437 DERS / în top. *Dereptul*) : adj./s. : „1. recht, richtig, 2. Gerechter, 3. rechte Hand" : „1. droit, 2. juste, 3. droite" : (3x)
direapta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 12, 7;
direpт *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 9, 14;
direpţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 12, 3;

dreptáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Gerechtigkeit, 2. Recht" : „1. justice, 2. droit" : (6x)
direptate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 22; 9, 24; 11, 17;
direptatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 8, 12; 9, 7;
direptăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 18;

dúce : (1521 NEACŞU) : v. III : „(fort-, davon)gehen" : „(s'en) aller" : (1x)
s-au dus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 6, 18;

duh : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Atem, Hauch, 2. Geist" : „1. souffle, 2. esprit" : (13x)
duh *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 6, 3;
Duh *subst. propriu neutru sg. nom./ac. neart.* 4, 5; 4, 6;
duhu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 13;
duhul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 1; 2, 3; 4, 15; 5, 11; 5, 15; 5, 22; 7, 15;
duhului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 2, 35; 5, 4;

Dumnezău → dumnezeu

dumnezău → dumnezeu

dumnezéu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Gott" : „Dieu" : (84x)
a lui Dumnezău *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* 4, 5;
al Dumnezăului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* 9, 20;
al lui Dumnezeu *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* 4, 6;
Dumnăzău *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* 6, 18;
Dumnăzăul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* 2, 18; 5, 4;
Dumnăzăului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* 6, 10;
dumnezăii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 2, 11; 5, 4;
dumnezău *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 3, 30;

Dumnezău *subst. propriu masc. sg. nom./ac. neart.* 1, 9; 1, 17; 2, 28; 2, 37; 2, 45; 3, 24; 4, 24; 5, 20; 5, 23; 5, 25; 5, 28; 6, 20; 9, 3;
dumnezăul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 3, 29; 6, 12;
Dumnezăul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* 2, 19; 2, 23; 2, 44; 2, 47; 3, 29; 3, 33; 5, 25; 6, 7; 6, 13; 6, 16; 6, 22; 6, 23; 6, 26; 9, 4; 9, 15; 9, 17; 9, 14; 9, 14; 9, 18; 9, 19; 11, 32;
dumnezăului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 1, 2; 1, 2; 4, 5;
Dumnezăului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* 3, 30; 6, 5; 6, 11; 6, 26; 9, 9; 9, 10; 9, 13; 9, 20; 10, 12;
dumnezeii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 5, 25; 11, 8; 11, 37;
dumnezeilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 2, 47; 3, 12; 3, 14; 3, 18; 11, 36;
dumnezeu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 3, 15; 11, 39;
dumnezeul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 11, 36; 11, 37; 11, 38; 11, 38;
Dumnezeul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* 2, 47; 3, 17; 9, 4; 11, 36;
lui Dumnezău *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* 2, 20; 3, 26; 3, 27; 5, 3; 5, 11; 5, 15; 5, 24; 6, 20; 9, 11;
lui Dumnezeu *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* 4, 15;

dúpă : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „nach" : „après, selon" : (20x)
după *prep.* 1, 5; 1, 15; 1, 18; 2, 29; 2, 45; 4, 5; 4, 26; 4, 31; 4, 32; 8, 1; 8, 4; 9, 26; 10, 15; 11, 2; 11, 3; 11, 4; 11, 4; 11, 6; 11, 16; 11, 36;

E

ea → el, ea

el, ea : (1425 DERS) : pron. pers. : „er, sie, sie" : „il, lui, elle; ils, elles" : (491x)
a lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* 2, 20;
ai lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* 5, 1;
al lor *pron. pers. 3 masc. pl. gen./dat. acc.* 11, 8;
ale lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* 7, 24; 11, 4; 11, 26;
ea *pron. pers. 3 fem. sg. nom./ac. acc.* 2, 41; 2, 42; 4, 14; 4, 22; 4, 29; 5, 23; 5, 28; 7, 6; 7, 18; 9, 18; 11, 6; 11, 6; 11, 6; 11, 17;
ei *pron. pers. 3 fem. sg. gen./dat. acc.* 4, 14; 5, 7; 5, 18; 5, 20; 7, 4; 7, 4; 7, 4; 7, 5; 7, 5; 7, 5; 7, 6; 7, 6; 7, 7; 7, 7; 7, 7; 7, 8; 7, 8; 7, 8; 7, 11; 7, 19; 7, 19; 7, 19; 7, 20; 11, 7;
ei *pron. pers. 3 masc. pl. nom./ac. acc.* 1, 4; 1, 4; 1, 4; 1, 5; 1, 6; 1, 14; 1, 18; 1, 18; 1, 19; 1, 19; 1, 20; 1, 20; 3, 25; 3, 26; 3, 28; 3, 31; 3, 31; 6, 1; 6, 2; 6, 3; 6, 24; 6, 24; 7, 21; 9, 7; 10, 7; 11, 7; 11, 34; 11, 34; 11, 35;
el *pron. pers. 3 masc. sg. nom./ac. acc.* 1, 1; 2, 1; 2, 11; 2, 15; 2, 21; 2, 22; 2, 22; 2, 48; 3, 1; 3, 29; 4, 9; 4, 13; 4, 16; 4, 18; 4, 20; 4, 20; 5, 2; 5, 3; 5, 6; 5, 12; 5, 12; 5, 13; 5, 21; 5, 21; 5, 21; 5, 21; 5, 22; 5, 23; 5, 25; 5, 31; 5, 31; 6, 3; 6, 3; 6, 14; 6, 14; 6, 16; 6, 18; 6, 20; 6, 23; 6, 23; 7, 16; 7, 23; 7, 27; 8, 6; 8, 7; 8, 7; 8, 8; 8, 11; 8, 11; 8, 17; 8, 18; 9, 26; 10, 11; 10, 13; 10, 15; 10, 19; 11, 2; 11, 6; 11, 8; 11, 16; 11, 17; 11, 18; 11, 23; 11, 26; 11, 30; 11, 31; 11, 40; 11, 44; 11, 45;
iale *pron. pers. 3 fem. pl. nom./ac. acc.* 1, 2; 2, 34; 2, 35; 5, 2; 5, 3; 5, 25; 8, 10;
i *pron. pers. 3 sg. dat. neacc.* 2, 16; 2, 24; 2, 46; 4, 14; 4, 22; 4, 29; 5, 13; 5, 23;
i *pron. pers. 3 masc. pl. ac. neacc.* 1, 5; 1, 18; 2, 13; 2, 24; 3, 20; 4, 34; 5, 14; 6, 24; 11, 35; 11, 35;
l *pron. pers. 3 masc. sg. ac. neacc.* 1, 1; 2, 10; 2, 48; 5, 4; 5, 12; 5, 25; 5, 31; 6, 3; 6, 14; 6, 14; 6, 16; 6, 23; 7, 23; 8, 7; 8, 7; 8, 7; 10, 13; 11, 38; 11, 38;
le *pron. pers. 3 fem. pl. ac. neacc.* 1, 2; 1, 2; 1, 16; 1, 17; 2, 34; 2, 35; 2, 40; 4, 24; 5, 24; 5, 25; 6, 24; 7, 7; 8, 10;
lor *pron. pers. 3 pl. gen./dat. acc.* 1, 5; 1, 7; 1, 14; 1, 15; 1, 16; 1, 16; 1, 16; 1, 17; 2, 3; 2, 35; 3, 14; 3, 21; 3, 21; 3, 28; 3, 28; 3, 28; 3, 28; 3, 29; 3, 29; 3, 30; 4, 4; 5, 4; 6, 2; 6, 24; 6, 24; 6, 24; 7, 8; 7, 12; 7, 24; 8, 23; 8, 23; 9, 7; 11, 8; 11, 8; 11, 18; 11, 24; 11, 27; 11, 39; 11, 43;
lui *pron. pers. 3 masc. sg. gen./dat. acc.* 1, 2; 1, 2; 1, 2; 1, 3; 1, 5; 1, 8; 1, 8; 1, 20; 2, 1; 2, 1; 2, 2; 2, 4; 2, 5; 2, 6; 2, 6; 2, 7; 2, 7; 2, 9; 2, 13; 2, 16; 2, 16; 2, 16; 2, 17; 2, 17; 2, 18; 2, 19; 2, 24; 2, 25; 2, 26; 2, 26; 2, 31; 2, 31; 2, 32; 2, 36; 2, 44; 2, 45; 2, 46; 2, 48; 3, 1; 3, 1; 3, 19; 3, 25; 3, 29; 3, 31; 3, 34; 3, 34; 4, 4; 4, 5; 4, 6; 4, 7; 4, 8; 4, 8; 4, 9; 4, 9; 4, 9; 4, 9; 4, 11; 4, 11; 4, 11; 4, 11; 4, 11; 4, 12; 4, 12; 4, 13; 4, 13; 4, 14; 4, 15; 4, 16; 4, 16; 4, 17; 4, 18; 4, 18; 4, 18; 4, 18; 4, 18; 4, 20; 4, 20; 4, 21; 4, 26; 4, 30; 4, 30; 4, 30; 4, 31; 4, 31; 4, 32; 4, 32; 4, 32; 4, 34; 4, 34; 5, 2; 5, 2; 5, 2; 5, 3; 5, 3; 5, 6; 5, 6; 5, 6; 5, 7; 5, 9; 5, 9; 5, 9; 5, 13; 5, 13; 5, 21; 5, 21; 5, 22; 5, 22; 5, 23; 5, 23; 5, 23; 5, 25; 5, 25; 5, 26; 5, 31; 6, 1; 6, 3; 6, 4; 6, 5; 6, 6; 6, 10; 6, 10; 6, 10; 6, 10; 6, 11; 6, 13; 6, 13; 6, 14; 6, 17; 6, 17; 6, 18; 6, 18; 6, 22; 6, 22; 6, 23; 6, 26; 7, 1; 7, 1; 7, 1; 7, 1; 7, 9; 7, 9; 7, 9; 7, 9; 7, 10; 7, 10; 7, 10; 7, 13; 7, 14; 7, 14; 7, 14; 7, 14; 7, 20; 7, 25; 7, 27; 8, 4; 8, 4; 8, 4; 8, 5; 8, 6; 8, 7; 8, 7; 8, 7; 8, 8; 8, 8; 8, 14; 8, 21; 8, 22; 8, 22; 8, 24; 8, 24; 8, 25; 8, 25; 8, 25; 9, 2; 9, 10; 9, 10; 9, 11; 9, 12; 9, 14; 9, 14; 9, 17; 10, 1; 10, 5; 10, 6; 10, 6; 10, 6; 10, 6; 10, 6; 10, 6; 10, 9; 10, 9; 11, 2; 11, 3; 11, 4; 11, 4; 11, 4; 11, 5; 11, 5; 11, 5; 11, 6; 11, 6; 11, 7; 11, 9; 11, 10; 11, 10; 11, 11; 11, 12; 11, 15; 11, 16; 11, 16; 11, 16; 11, 17; 11, 17; 11, 17; 11, 17; 11, 18; 11, 18; 11, 19; 11, 19; 11, 20; 11, 20; 11, 21; 11, 21; 11, 22; 11, 24; 11, 24; 11, 24; 11, 25; 11, 25; 11, 25; 11, 28; 11, 28; 11, 28; 11, 32; 11, 36; 11, 37; 11, 38; 11, 38; 11, 41; 11, 42; 11, 45; 11, 45; 12, 7; 12, 7;
o *pron. pers. 3 fem. sg. ac. neacc.* 2, 37; 4, 22; 5, 16; 5, 20; 5, 23; 5, 28; 7, 22; 9, 14; 11, 17;

elén : (1559-1560 BRATU) : s. m./adj. : „Hellene, Grieche" : „Grec" : (2x)
elinilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 8, 21; 10, 20;

elenésc : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „(alt) Griechisch" : „Grec" : (1x)
elineşti *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. gen./dat. neart.* 11, 2;

ethióp → etiop

etióp : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Äthiopier" : „Éthiopien" : (1x)

ale ethiópilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 11, 43;

eu : (1521 NEACŞU) : pron. pers. : „ich" : „je, moi" : (110x)
eu *pron. pers. 1 sg. nom. acc.* 1, 10; 2, 8; 3, 26; 3, 30; 4, 1; 4, 4; 4, 15; 4, 27; 4, 31; 4, 34; 5, 17; 5, 20; 7, 2; 7, 15; 7, 28; 8, 1; 8, 5; 8, 15; 8, 19; 8, 27; 9, 2; 9, 20; 9, 21; 9, 23; 10, 2; 10, 4; 10, 7; 10, 8; 10, 11; 10, 12; 10, 20; 11, 1; 12, 5; 12, 8;
îmi *pron. pers. 1 sg. dat. acc.* 4, 3; 5, 7; 7, 16;
m- *pron. pers. 1 sg. ac. neacc.* 4, 2; 4, 2; 4, 2; 4, 33; 6, 22; 8, 18;
mă *pron. pers. 1 sg. ac. neacc.* 2, 24; 7, 15; 7, 28; 9, 22; 10, 18;
-mi *pron. pers. 1 sg. dat. neacc.* 2, 5; 2, 6; 2, 9; 2, 9; 2, 26; 4, 6; 4, 33; 5, 16; 5, 18; 10, 13; 10, 19;
mie *pron. pers. 1 sg. dat. acc.* 2, 5; 2, 6; 2, 9; 2, 23; 2, 23; 2, 23; 2, 26; 2, 30; 4, 4; 4, 6; 4, 33; 5, 16; 5, 18; 7, 16; 8, 1; 10, 13; 10, 19;
mine *pron. pers. 1 sg. ac. acc.* 2, 5; 2, 6; 2, 8; 2, 24; 2, 30; 3, 33; 4, 2; 4, 3; 4, 31; 4, 33; 6, 22; 6, 22; 7, 25; 8, 1; 8, 17; 8, 18; 8, 18; 9, 21; 9, 22; 10, 7; 10, 8; 10, 10; 10, 11; 10, 11; 10, 12; 10, 15; 10, 16; 10, 17; 10, 17; 10, 18; 10, 19; 10, 19; 10, 21;

F

fáce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. machen, fertigen, 2. werden, 3. gründen" : „1. faire, 2. devenir, 3. fonder" : (52x)
a să face *verb infinitiv prezent* 2, 45;
ai făcut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 4, 32; 9, 15;
am făcut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 6, 22;
au făcut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 11, 24;
au făcut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 3, 1; 3, 33; 9, 14;
era făcînd *indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* 6, 10;
fac *verb indicativ prezent 3 pl.* 11, 32;
face *verb indicativ prezent 3 sg.* 4, 32; 6, 27;
fă *verb imp. 2 sg.* 1, 13; 8, 16; 9, 19;
făcea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 7, 8; 7, 21;
făceam *verb indicativ imperfect 1 sg.* 8, 27;
făcînd *verb gerunziu* 11, 20;
făcu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 5, 1; 8, 4; 8, 12;
făcut-am *verb indicativ perfect compus 1 pl.* 9, 15;
făcut-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 9, 5;
s-au făcut *verb copulativ indicativ perfect compus 3 pl.* 2, 35;
s-au făcut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 9, 12; 9, 12;
s-au făcut *verb copulativ indicativ perfect compus 3 sg.* 9, 2; 9, 16;
s-au făcut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 12, 1; 12, 1;
să făcu *verb copulativ indicativ perfect simplu 3 sg.* 2, 1; 2, 35;
să făcu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 28; 8, 11;
să facă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 11, 6;
să face *verb indicativ prezent 3 sg.* 11, 36;
să să facă *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 2, 29;
să să facă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 2, 29;
va face *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 8, 24; 11, 3; 11, 7; 11, 16; 11, 17; 11, 23; 11, 24; 11, 28; 11, 30; 11, 36; 11, 39;
veţi face *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* 1, 10;
vor face *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 32;

fácere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Herstellung" : „élaboration" : (1x)
facerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 14;

fáptă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tat" : „action" : (1x)
faptele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 8, 27;

fáres :(c. 1665-1672 MS.4389, 826/1) : ebraism după gr. *φαρές* (SEPT.FRANKF.) : (probabil) „Hälfte" : „moitié" sau „geteilt" : „divisé" : (2x)
fáres *subst. indecl. comun. nom./ac.* 5, 27; 5, 30;

fátă : (1219 DRĂGANU / în antr. *Fata*) : s. f. : „Tochter, Mädchen" : „fille" : (2x)
fata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 6; 11, 17;

fáţă : (1519 DERS / în top. *Faţa*) : s. f. : „Gesicht, Angesicht, Antlitz" : „face, visage" : (27x)
faţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 10; 2, 15; 5, 6; 5, 21; 5, 26; 6, 26; 7, 8; 7, 28; 8, 5; 8, 17; 8, 18; 9, 3; 9, 10; 9, 17; 10, 6; 10, 9; 10, 15; 11, 17; 11, 18; 11, 19;11, 22;
faţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 46;
fêţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 2, 31; 3, 19; 6, 26; 9, 13; 11, 16;

făclíe : (1560-1561 CORESI, TE.2) : s. f. : „Fackel, Kerze, Licht" : „flambeau, chandelle : (2x)
făcliii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 5, 5;
făcliile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 10, 6;

făgăduínţă : (c. 1640 URECHE2 127) : s. f. : „Versprechen" : „promesse" : (8x)
făgăduinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 4; 9, 27; 11, 28; 11, 30; 11, 30; 11, 32;
făgăduinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 27;
făgăduinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 11, 22;

fắră : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep./conj. : „ohne" : „sans" : (13x)
fără *prep.* 2, 11; 2, 34; 2, 45; 3, 29; 8, 23; 12, 10; 12, 10;
fără *conjuncţie subord.* 4, 12; 4, 20; 6, 5; 6, 7; 6, 12; 10, 21;

fărădelége : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frevel" : „infamie" : (2x)
fărădelegile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 24; 11, 32;

fărîmá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „zerbrechen, zerschlagen" : „casser, briser, abattre" : (1x)
au fărîmat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 6, 24;

fecioáră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Jungfrau" : „vierge, jeune fille" : (1x)
fecioara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 6;

feciór : (c. 1348 DLRV / în antr. Marco *Fecior*) : s. m. : „Jüngling" : „jeune homme" : (1x)
feciorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 1, 12;

fel : (1581-1582 PO) : s. n. : „Stamm" : „peuple, tribu, descendance" : (5x)
fêliurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 3, 7; 3, 32; 5, 21; 7, 14;
fêliurilor *subst. comun neutru pl. voc. art.* 3, 4;

felmóni : (c. 1683-1686 Ms. 45, 682/1) : s. m., ebraism după *φελμουνί* (Sept.Frankf.): „irgendein" : „quiconque" : (1x)
lui felmóni *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 8, 13;

fereástră : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Fenster" : „fenêtre" : (1x)
ferestrile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 6, 10;

fericít : (1581 CORESI, EV. 20) : adj. : „glücklich" : „heureux, fortuné" : (1x)
fericit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 12, 11;

fermecătór : (1581-1582 PO) : s. m. : „Weissager" : „devin" : (1x)
fărmăcători *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 2, 2;

fi : (1521 NEACŞU) : v. IV : „1. sein, 2. geschehen" : „1. être, 2. arriver" : (141x)
e *verb copulativ indicativ prezent 3 sg.* 2, 11; 2, 45; 2, 45; 2, 47; 3, 26; 3, 29; 4, 5; 4, 14; 4, 14; 4, 15; 4, 21; 4, 31; 5, 27; 5, 28; 6, 26; 7, 20; 7, 28; 9, 14; 10, 21;
e *verb indicativ prezent 3 sg.* 4, 15; 10, 14; 5, 11; 9, 11;
era *verb copulativ indicativ imperfect 3 sg.* 2, 26; 2, 32; 4, 16; 6, 4; 7, 9; 7, 19; 10, 1;
era *verb indicativ imperfect 3 pl.* 1, 20; 3, 31; 7, 5; 7, 6; 7, 20; 10, 7;
era *verb indicativ imperfect 3 sg.* 2, 49; 3, 28; 6, 2; 6, 3; 6, 3; 8, 4; 8, 7; 8, 7; 8, 21; 8, 27; 12, 6; 12, 7;
eram *verb copulativ indicativ imperfect 1 sg.* 10, 9;
eram *verb indicativ imperfect 1 sg.* 4, 1; 8, 2; 8, 2;
iaste *verb copulativ indicativ prezent 3 sg.* 2, 11; 2, 28; 2, 36; 2, 39; 3, 15; 3, 34; 4, 14; 4, 21; 4, 27; 8, 21; 8, 26;
iaste *verb indicativ prezent 3 sg.* 1, 4; 1, 4; 2, 10; 2, 11; 2, 20; 2, 22; 2, 27; 2, 28; 2, 30; 3, 17; 3, 26; 3, 30; 4, 6; 4, 6; 4, 32; 5, 11; 5, 15; 5, 25; 6, 15; 8, 2; 8, 17; 9, 13;10, 4; 10, 21;
eşti *verb copulativ indicativ prezent 2 sg.* 2, 38; 4, 19; 5, 14; 9, 23;
fie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 5, 19;
fie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 4, 17;
fiind *verb gerunziu* 4, 28; 5, 33; 7, 3;
fu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 1, 6; 1, 16; 1, 21; 3, 7; 8, 15;
-s *verb copulativ indicativ prezent 3 pl.* 3, 34; 12, 8;
să fie *verb copulativ conjunctiv prezent 3 sg.* 2, 20; 5, 31; 6, 26;
să fie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 2, 28;
să fie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 6, 1;
sînt *verb copulativ indicativ prezent 3 pl.* 4, 34; 12, 9;
sînt *verb indicativ prezent 3 pl.* 3, 12; 12, 12;
sînteţi *verb copulativ indicativ prezent 2 pl.* 3, 15;
va fi *verb copulativ viitor 1 indicativ 3 sg.* 1, 10; 2, 40; 2, 41; 2, 42; 2, 42; 4, 20; 4, 22; 4, 24; 5, 18; 7, 23; 8, 26; 9, 26; 9, 27; 11, 15; 11, 16; 11, 27; 11, 29; 11, 35; 11, 42; 11, 45; 12, 1; 12, 6;
va fi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 17;
veţi fi *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* 2, 5;
vor fi *verb copulativ indicativ 3 pl.* 2, 43; 2, 43;
vor fi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 3, 30;
vor să fie *verb viitor 1 indicativ perifrastic 3 pl.* 8, 19;

fiără : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „wildes Tier, Bestie" : „animal sauvage, bête" : (24x)
hiara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 6; 7, 11; 7, 19; 7, 19; 7, 23;
hiară *subst. comun fem. pl. gen./dat. neart.* 7, 12;
hiară *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 7, 3; 7, 17;
hiară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 13; 7, 5; 7, 6; 7, 7; 7, 19;
hiarăle *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 2, 38; 4, 9; 4, 11; 4, 12; 4, 18; 4, 20; 4, 22; 4, 29; 5, 23; 7, 7; 8, 4;

fier : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Eisen" : „fer" : (19x)
fier *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 33; 2, 34; 2, 42; 4, 12; 4, 20; 5, 4; 7, 19;
fieru *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 33; 2, 41; 2, 41; 5, 25;
fierul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 35; 2, 40; 2, 40; 2, 41; 2, 43; 2, 43; 2, 45;
hieru *subst. comun neutru. sg. nom./ac. neart.* 7, 7;

fíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wesen, Geist" : „esprit" : (1x)
firea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 15;

fiu : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Sohn" : „fils" : (17x)
fiii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 1, 3; 1, 6; 2, 25; 2, 38; 5, 14; 6, 13; 6, 24; 11, 10; 11, 14; 12, 1;
fiilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 11, 41;
fiiul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 3, 26; 5, 24; 9, 1;
fiiul *subst. comun masc. sg. voc. art.* 8, 17;
fiiului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 10, 16;
un fiiu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 7, 13;

floáre : (1482 DERS / în antr. *Florea*) : s. f. : „Blüte" : „fleur" : (1x)
floarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 7;

foárte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „sehr, höchst" : „fort, extrêmement" : (1x)
foarte *adv.* 8, 8;

foc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Feuer" : „feu" : (19x)
foc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 3, 6; 7, 9; 7, 10;
focu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 3, 28; 3, 29; 7, 9; 7, 11;
focul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 3, 28;
focului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 3, 11; 3, 15; 3, 17; 3, 20; 3, 21; 3, 24; 3, 25; 3, 26; 3, 27; 3, 27; 10, 6;

forthomín (C. 1683-1686 MS.45, 672/2) : s., ebraism după *φορθομμίν* (SEPT.FRANKF.) : (probabil) „königlichen Samen" : „race royale" : (1x)
forthomin *subst. comun nom./ac. neart.* 1, 3;

frícă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Angst, Furcht" : „peur, crainte" : (1x)
frică *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 7;

frumós : (1411 DERS / în top. Pîrîu *Fromosul*) : adj. : „schön": „beau, belle" : (2x)
frumoase *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 4, 9;
frumoşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 1, 4;

frúnte : (1490 DERS / în antr. *Frunte[ş]*) : s. f. : „Stirn" : „front" : (1x)
frunte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 13;

frúnză : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Blatt" : „feuille" : (3x)
frunzele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 4, 9; 4, 11; 4, 18;

fugí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „flüchten, fliehen" : „fuir, prendre la fuite" : (1x)
au fugit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 10, 7;

fúlger : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Blitz" : „éclair" : (1x)
fulgerului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 10, 6;

fund : (1428 DERS / în antr. *Fundea*) : s. n. : „Grund" : „fond, base" : (1x)
fundul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 6, 24;

G

gáta : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „bereit, fertig" : „prêt, fini" : (1x)
gata *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 3, 15;

gazareán : (c. 1665-1672 MS.4389, 820/[1]) : s., după gr. *γαζαρηνοί* (SEPT.FRANKF.) : (probabil) „Wahrsager" : „devin": (5x)
gazarêni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 5, 7; 5, 16;
gazarênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 5, 12;
gazarinêni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 2, 27; 4, 4;

gătíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Vorbereitung" : „préparation" : (1x)
gătirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 20; 11, 21;
gătirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 11, 7;

genúnchi : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Knie" : „genou" : (3x)
genuchile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 5, 6; 6, 10; 10, 10;

gînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sinn, Gedanke" : „pensée" : (9x)
gînd *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 14;
gînduri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 11, 25;
gîndurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 2, 29; 2, 30; 4, 16; 5, 6; 5, 10; 7, 28; 11, 24;

gîndí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „denken" : „penser" : (3x)
gîndêşte *verb imp. 2 sg.* 9, 23;
va gîndi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 24;
vor gîndi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 25;

glas : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Stimme, 2. Geräusch" : „1. voix, 2. bruit" : (17x)
glas *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 4, 28; 6, 20; 8, 16;
glasul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 3, 5; 3, 7; 3, 10; 3, 15; 7, 11; 9, 10; 9, 11; 9, 14; 10, 6; 10, 6; 10, 9;
glasului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 3, 5; 3, 10; 3, 15;

gloátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Volksmenge" : „foule" : (6x)
gloata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 11; 11, 12;
gloată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 10; 11, 11; 11, 13;
gloatei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 10, 6;

goní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „jagen" : „chasser" : (3x)
s-au gonit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 30;
vor goni *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 4, 22; 4, 29;

grábă : (1642 CAZ. GOV. 216) : s. f. : „Eile" : „hâte" : (1x)
grabă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 25;

grai : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wort" : „parole" : (16x)
graiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 10; 9, 23;
graiul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 1, 20; 2, 8; 2, 10; 2, 16; 2, 17; 2, 23; 3, 16; 3, 22; 3, 29; 4, 14; 6, 14; 7, 28;
graiului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 5, 28;
graiurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 10, 9;

grăí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sagen, sprechen, reden" : „dire, parler" : (26x)
a grăi *verb infinitiv prezent* 10, 17;
au grăit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 9, 12;
era grăind *verb indicativ imperfect perifrastic 3 pl.* 7, 20;
grăi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 1, 19; 9, 22;
grăiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 10, 19;
grăiesc *verb indicativ prezent 1 sg.* 10, 11;
grăiia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 9, 6;
grăiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 7, 11; 8, 13;
grăiiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 10, 16;
grăind *verb gerunziu* 7, 8; 8, 13; 8, 18; 9, 20; 9, 21; 10, 11; 10, 15; 10, 19;
grăiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 2, 4;
s-au grăit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 8, 26;
să grăiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 4, 32;
va grăi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 7, 25; 11, 36;
vom grăi *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* 2, 36;
vor grăi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 27;

greşálă → greşeală

greşeálă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Fehler, Schuld" : „faute, tort, erreur" : (3x)
greşala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 6, 4;
greşală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 22;
greşalelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 4, 24;

greşí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(ver)fehlen, sich irren, sich versündigen" : „(se) tromper, manquer, pécher" : (3x)
am greşit *verb indicativ perfect compus 1 pl.* 9, 8; 9, 11; 9, 16;

greu : (1448 DLRV / în antr. Micle *Greul*) : adj. : „schwer" : „lourd" : (1x)
greu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 11;

groápă : (1520 DERS / în top. *Groapa*) : s. f. : „Grube" : „fosse" : (10x)
groapa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 6, 7; 6, 12; 6, 16; 6, 19; 6, 24;
groapă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 20; 6, 23; 6, 23;
gropii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 6, 17; 6, 24;

groáznec → groaznic

groáznic : (1563 CORESI, PRAXIU 517) : adj./adv. : „furchtbar" : „affreux, terrible" : (2x)
groznecă foarte *adj. calificativ gradul superlativ fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 19;
groaznică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 7;

grumáz : (1499 DERS / în antr. *Grumadz*) : s. m. : „Nacken, Hals" : „nuque, cou" : (3x)
grumazii *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 5, 7; 5, 18; 5, 31;

gúră : (1306 DRĂGANU / în top. *Gura*) : s. f. : „Mund" :

„bouche" : (11x)
gura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 28; 6, 17; 6, 20; 6, 27; 7, 5; 7, 20; 10, 3; 10, 16;
gură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 8;
gurile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 6, 18; 6, 22;

gustáre : (c. 1573-1578 PS. SCH. 192) : s. f. : „Geschmack" : „saveur" : (1x)
gustarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 5, 2;

H

háină : (1581-1582 PO) : s. f. : „Kleid, Gewand" : „vêtement" : (2x)
hainele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 3, 21; 3, 28;

haldéu → caldeu

hiáră → fiară

hicleşúg → vicleşug

hier → fier

hránă : (1478 II, 318 / în antr. *Hrană* vornic) : s. f. : „Nahrung, Speise" : „nourriture" : (2x)
hrana *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 18;
hrană *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 9;

hrăní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „ernähren" : „nourrir" : (5x)
hrăniia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 5, 23;
să hrănească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 1, 5;
să hrăniia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 4, 9;
vor hrăni *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 4, 22; 4, 29;

húlă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Schmähung, Ungerechtigkeit" : „blâme, iniquité" : (1x)
hulă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 30;

I

i → el, ea

iar : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „aber, und" : „mais, cependant, et" : (4x)
iară *conjuncţie coord.* 2, 6; 3, 15; 5, 20; 9, 26;

iárăşi : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adv. : „wiederum, abermals" : „de nouveau, encore" : (1x)
iarăşi *adv.* 2, 10;

iárbă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gras" : „herbe, verdure" : (4x)
iarbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 22; 4, 29; 4, 30; 5, 23;

iátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : interj. : „siehe da" : „voici, voilà" : (21x)
iată *interjecţie* 2, 31; 4, 7; 4, 10; 7, 2; 7, 5; 7, 6; 7, 7; 7, 8; 7, 8; 7, 13; 8, 3; 8, 5; 8, 15; 8, 19; 9, 21; 10, 5; 10, 10; 10, 13; 10, 16; 11, 2; 12, 5;

ieşí : (1521 NEACŞU) : v. IV : „heraus-, hinausgehen" : „sortir" : (13x)
am ieşit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 9, 22;
au ieşit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 2, 14;
au ieşit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 15;
ies *verb indicativ prezent 3 pl.* 11, 30;
ieşi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 2, 13; 3, 27; 8, 9; 9, 23;
ieşiiam *verb indicativ imperfect 1 sg.* 10, 20;
ieşind *verb gerunziu* 7, 10;
ieşiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 5, 5;
ieşiţi *verb imp. 2 pl.* 3, 27;
va ieşi *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 11, 11;

ieşíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Ausgang, Exodus" : „sortie" : (1x)
ieşirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 25;

inél : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. n. : „Ring" : „anneau, bague" (1x)
inelul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 6, 17; 6, 17;

ínemă → inimă

ínimă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Herz, Seele" : „cœur, âme" : (15x)
inema *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 13; 7, 28;
inima *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 8; 5, 22; 5, 23; 5, 24; 8, 25; 10, 12; 11, 12; 11, 25; 11, 28;
inemă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 13;
inimă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 4;
inimii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 2, 30;
inimile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 11, 27;

intrá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „hinein-, hereintreten" : „entrer" : (17x)
au întrat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 5, 16; 10, 3;
au întrat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 10; 6, 10;
întra *verb indicativ imperfect 3 pl.* 4, 4; 5, 8;
întră *verb indicativ prezent 3 sg.* 11, 16;
întră *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 2, 16;
întrînd *verb gerunziu* 2, 17;
să între *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 11, 17;
va întra *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 6; 11, 7; 11, 9; 11, 15; 11, 40; 11, 41;
vor întra *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 30;

intráre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Eingang, Eintritt" : „entrée" : (1x)
întrări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 13;

ir : (c. 1683-1686 MS. 45, 677/[1]) : s., ebraism după *εἴρ* (SEPT. FRANKF.) : (probabil) „Engel" : „ange": (3x)
ir *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 10; 4, 20; 4, 14;

ispití : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „prüfen" : „mettre à l'épreuve" : (2x)
au ispitit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 1, 14;
ispitêşte *verb imp. 2 sg.* 1, 12;

ispovăduí → spovedi

isprávnic : (1495 DERS) : s. m. : „Aufseher, Vorsteher" : „surveillant, chef administratif d'un district" : (1x)

ispravnicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 6, 7;

iubí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „lieben" : „aimer" : (1x)
iubescu *verb indicativ prezent 3 pl.* 9, 4;

iví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erscheinen" : „apparaître" : (3x)
să iveascâ *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 1, 13;
s-au ivit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 8, 1; 8, 1;

izbăví : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erretten" : „sauver" : (1x)
să izbăvească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 3, 30;

izbí : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : v. IV : „schlagen" : „se cogner" : (1x)
să izbiia *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 5, 6;

izgoní : (1581 CORESI, EV. 203) : v. IV : „vertreiben" : „rejetter" : (1x)
s-au izgonit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 23;

Î

îmbărbătá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „ermutigen" : „encourager" : (1x)
îmbărbătează-te *verb imp. 2 sg.* 10, 19;

îmbogăţí : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „reich machen" : „s'enrichir" : (1x)
să va îmbogăţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 2;

îmblá → umbla

îmbrăcá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „anziehen, bekleiden" : „(se) vêtir" : (3x)
îmbrăcară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 5, 31;
se va îmbrăca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 5, 7;
te vei îmbrăca *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 5, 18;

îmbrăcát : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „bekleidet" : „habillé, vêtu" : (3x)
cel îmbrăcat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 12, 7;
celui îmbrăcat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* 12, 6;
îmbrăcat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 10, 5;

îmbrăcămínte : (1551-1553 ES) : s. f. : „Kleidung" : „vêtements" : (2x)
îmbrăcămintea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 3, 21; 7, 9;

îmbuná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „friedvoll werden" : „se calmer" : (1x)
să îmbună *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 6, 23;

împărát : (1521 NEACȘU) : s. m. : „Kaiser" : „empereur" : (181x)
al împăratului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 2, 15;
împărat *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 8, 23; 11, 3;
împărate *subst. comun masc. sg. voc. neart.* 2, 4; 2, 29; 2, 31; 2, 37; 3, 9; 3, 10; 3, 12; 3, 17; 3, 18; 3, 25; 4, 19; 4, 21; 4, 24; 4, 28; 5, 10; 5, 20; 6, 6; 6, 7; 6, 8; 6, 12; 6, 15; 6, 12; 6, 21; 6, 22;
împăratul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 1, 1; 1, 1; 1, 2; 1, 3; 1, 5; 1, 10; 1, 10; 1, 18; 1, 19; 1, 20; 2, 2; 2, 3; 2, 5; 2, 7; 2, 8; 2, 10; 2, 11; 2, 12; 2, 16; 2, 24; 2, 26; 2, 27; 2, 37; 2, 46; 2, 47; 2, 48; 2, 49; 3, 1; 3, 2; 3, 3; 3, 5; 3, 7; 3, 26; 3, 28; 3, 29; 3, 31; 3, 32; 4, 15; 4, 16; 4, 20; 4, 21; 4, 25; 4, 27; 5, 1; 5, 2; 5, 3; 5, 5; 5, 7; 5, 7; 5, 9; 5, 12; 5, 13; 5, 14; 5, 14; 5, 32; 6, 2; 6, 3; 6, 9; 6, 12; 6, 14; 6, 15; 6, 16; 6, 16; 6, 17; 6, 18; 6, 19; 6, 23; 6, 24; 6, 25; 7, 1; 8, 20; 8, 21; 8, 21; 10, 1; 11, 5; 11, 6; 11, 8; 11, 11; 11, 11; 11, 13; 11, 15; 11, 25; 11, 25; 11, 36; 11, 40; 11, 40;
Împăratul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 4, 34;
împăratului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 1, 4; 1, 5; 1, 5; 1, 8; 1, 13; 1, 15; 1, 19; 1, 21; 2, 2; 2, 2; 2, 4; 2, 10; 2, 10; 2, 11; 2, 14; 2, 15; 2, 16; 2, 23; 2, 24; 2, 24; 2, 25; 2, 25; 2, 27; 2, 27; 2, 28; 2, 30; 2, 36; 2, 45; 2, 49; 3, 9; 3, 13; 3, 16; 3, 22; 3, 25; 3, 28; 3, 29; 4, 28; 5, 5; 5, 6; 5, 8; 5, 8; 5, 14; 5, 19; 5, 20; 6, 6; 6, 12; 6, 13; 6, 15; 6, 21; 8, 1; 8, 27; 11, 6; 11, 7; 11, 9; 11, 14; 11, 15;
împăraţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 2, 21; 7, 24; 7, 24; 8, 22; 11, 2;
împăraţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 9, 6; 11, 27;
împăraţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 2, 37; 2, 44; 2, 47; 7, 27; 9, 8;

împărăteásă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Kaiserin" : „impératrice" : (2x)
împărăteasa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 5, 10; 5, 10;

împărătésc : (1551-1553 ES) : adj. : „kaiserlich" : „impérial" : (1x)
împărătească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 7;

împărăţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „herrschen" : „régner" : (2x)
au împărăţit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 9, 1;
va împărăţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 39;

împărăţíe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Reich" : „royaume" : (70x)
al împărăţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 1; 2, 1; 4, 14; 8, 1; 9, 2;
ale împărăţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 8, 23;
împărăţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 39; 2, 41; 2, 42; 2, 44; 3, 34; 5, 31; 6, 1; 7, 27; 11, 20; 11, 21;
împărăţiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 3; 4, 15; 4, 26; 4, 27; 4, 33; 5, 22; 6, 26; 10, 13; 10, 13; 11, 20;
împărăţii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 7, 17;
împărăţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 20; 2, 37; 2, 39; 2, 40; 2, 44; 3, 31; 3, 34; 4, 22; 4, 23; 4, 28; 4, 29; 4, 31; 4, 33; 5, 7; 5, 11; 5, 18; 5, 20; 5, 23; 5, 28; 5, 30; 5, 33; 6, 1; 6, 3; 6, 7; 6, 26; 6, 28; 6, 28; 7, 14; 7, 14; 7, 18; 7, 22; 7, 23; 7, 27; 7, 27; 9, 1; 11, 4; 11, 4; 11, 17;11, 9;
împărăţiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 2, 44; 7, 23; 11, 21;
împărăţiilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 11, 2;

împărţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „aufteilen, zerteilen" :

„partager" : (1x)
împărţită va fi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 2, 41;
să va împărţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 4;

împle → umple

împotrívă : (1551-1553 ES) : prep. : „entgegen" : „contre" : (1x)
împotriva *prep.* 4, 32;

împrejúr : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „herum, in der Gegend" : „autour, aux alentours" : (2x)
împregiur *adv. de loc* 9, 25;
prejur *adv. de loc* 5, 31;

împreúnă : (1551-1553 ES) : adv. : „zusammen, gemeinsam" : „ensemble" : (9x)
împreună *adv.* 1, 19; 2, 18; 2, 22; 7, 15; 8, 10; 8, 13; 10, 7; 11, 10; 11, 17;

împúnge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „stoßen, stechen" : „pousser, piquer" : (2x)
împungînd *verb gerunziu* 8, 4;
să va împunge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 40;

în : (1499 DERS) : prep. : „1. in, an, um, 2. bei, 3. zwischen" : „1. en, dans, à, 2. par, 3. parmi" : (137x)
în *prep.* 1, 1; 1, 2; 1, 2; 1, 4; 1, 8; 1, 13; 1, 17; 1, 17; 1, 20; 2, 1; 2, 4; 2, 20; 2, 28; 2, 38; 2, 38; 2, 40; 2, 41; 2, 43; 2, 44; 2, 44; 2, 44; 2, 45; 2, 49; 3, 1; 3, 1; 3, 1; 3, 5; 3, 6; 3, 9; 3, 15; 3, 17; 3, 20; 3, 21; 3, 24; 3, 24; 3, 25; 3, 26; 3, 31; 3, 34; 3, 34; 4, 1; 4, 7; 4, 12; 4, 12; 4, 12; 4, 12; 4, 12; 4, 18; 4, 20; 4, 20; 4, 23; 4, 26; 4, 27; 4, 28; 4, 31; 4, 31; 4, 31; 4, 32; 4, 32; 5, 1; 5, 5; 5, 10; 5, 12; 5, 25; 6, 6; 6, 7; 6, 7; 6, 10; 6, 10; 6, 10; 6, 12; 6, 13; 6, 14; 6, 16; 6, 21; 6, 23; 6, 25; 6, 26; 6, 27; 7, 1; 7, 5; 7, 5; 7, 5; 7, 8; 7, 8; 7, 15; 7, 18; 7, 25; 7, 28; 8, 1; 8, 2; 8, 7; 8, 14; 8, 18; 8, 24; 8, 25; 8, 25; 8, 25; 8, 26; 9, 1; 9, 7; 9, 7; 9, 7; 9, 10; 9, 10; 9, 11; 9, 12; 9, 13; 9, 13; 9, 15; 9, 18; 9, 21; 10, 1; 10, 2; 10, 3; 10, 4; 10, 4; 10, 8; 10, 11; 10, 14; 10, 16; 10, 17; 10, 17; 11, 1; 11, 11; 11, 14; 11, 16; 11, 16; 11, 20; 11, 40; 12, 1; 12, 1; 12, 1; 12, 2; 12, 3; 12, 7; 12, 7;

înaínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./prep. : „1. früher, zuerst, 2. von, (be)vor" : „1. auparavant, 2. avant" : (48x)
înainte *adv. de loc* 8, 6; 11, 10;
înaintea *prep.* 1, 4; 1, 5; 1, 9; 1, 13; 1, 18; 1, 19; 2, 2; 2, 9; 2, 10; 2, 11; 2, 24; 2, 25; 2, 27; 2, 31; 2, 36; 3, 3; 3, 13; 3, 28; 3, 33; 4, 3; 4, 4; 4, 5; 5, 14; 5, 16; 5, 19; 5, 24; 5, 25; 6, 1; 6, 6; 6, 10; 6, 13; 6, 22; 6, 22; 7, 10; 7, 13; 8, 3; 8, 4; 8, 7; 8, 15; 9, 18; 9, 20; 10, 12; 10, 16; 11, 16;
mai nainte *adv. de timp* 6, 10; 7, 20;

înált : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „hoch" : „haut" : (10x)
ai Celui Înalt *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* 7, 25;
Cel Înalt *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* 4, 29; 7, 25;
cel mai nalt *adj. calificativ gradul superlativ masc. sg. nom./ac. art.* 8, 3;
Cel Nalt *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* 4, 22;
celui înalt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* 7, 27;
Celui Înalt *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* 7, 18; 7, 22;
mai nalt *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. nom./ac. neart.* 8, 3;
nalte *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* 8, 3;

înálbí : (1577 CORESI, PS.) : v. IV : „weiß machen/werden" : „blanchir" : (2x)
a înălbi *verb infinitiv prezent* 11, 35;
înălbi-se-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 12, 10;

înălţá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „erhöhen, erheben" : „lever, (s')élever" : (6x)
ai înălţat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 5, 25;
înălţa *verb indicativ imperfect 3 sg.* 5, 21;
înălţă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 12, 7;
să înălţă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 5, 22;
să va înălţa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 12; 11, 36;

înălţíme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Höhe, Anhöhe" : „hauteur" : (4x)
înălţimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 3, 1; 4, 7; 4, 8; 4, 18;

încă : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „1. noch, 2. auch, ebenfalls" : „1. encore, 2. aussi, de même" : (10x)
încă *adv.* 4, 28; 8, 17; 8, 19; 9, 20; 9, 21; 10, 14; 11, 2; 11, 8; 12, 3; 12, 12;

începătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Anfang" : „commencement, début" : (2x)
începătura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 1;
începătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 21;

începút : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Anfang" : „commencement" : (2x)
început *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 8, 1;
începutul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 9, 23;

încetá : (1551-1553 ES) : v. I : „aufhören" : „cesser" : (2x)
va înceta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 9, 27; 11, 18;

încheietúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gelenk" : „jointure, articulation" : (2x)
încheieturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 5, 5;
o închietură *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 5, 26;

închiná : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „neigen, sich verneigen" : „s'incliner" : (12x)
închinaţi-vă *verb imp. 2 pl.* 3, 5;
ne închinăm *verb indicativ prezent 1 pl.* 3, 18;
să închina *verb indicativ imperfect 3 pl.* 3, 7;
să închină *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 3, 28;
să închină *verb indicativ prezent 3 pl.* 3, 12;
să să închine *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 3, 29;
să să închine *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 3, 6; 3, 11;
s-au închinat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 46;
să vă închinaţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* 3, 15;
vă închinaţi *verb indicativ prezent 2 pl.* 3, 14;
vă veţi închina *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* 3, 15;

încíns : (1559-1560 BRATU) : adj. : „umgürtet" : „ceinturé" : (1x)
încins *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 10, 5;

încleştá : (c. 1640 URECHE[2] 161) : v. I : „einklemmen; (aici) kämpfen" : „se serrer fortement; (aici) se battre" : (1x)
să va încleşta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 10;

înconjurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „umkreisen" : „encercler" : (1x)
încungiură *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 1, 1;

încuiá : (1551-1553 ES) : v. I : „schließen" : „fermer" : (1x)
încuie *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 6, 18;

îndelungáre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 721/[2]) : s. f. : „Verlängerung" : „prolongement" : (1x)
îndelungare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 12;

îndireptá → îndrepta

îndreptá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (gerade) richten, 2. jmdm Gerechtigkeit widerfahren lassen" : „1. se diriger vers, 2. rendre justice" : (7x)
au îndireptat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 3, 31;
îndireptînd *verb gerunziu* 11, 20;
să îndireptă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 6, 28;
să îndireptezu *verb conjunctiv perfect 1 sg.* 9, 22;
să va îndirepta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 27;
va îndirepta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 8, 24; 8, 25;

înduráre : (a. 1633 GCR I, 81) : s. f. : „Mitleid, Erbarmen" : „pitié" : (4x)
îndurarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 18;
îndurări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 9;
îndurările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 4, 24; 9, 18;

înecá : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 76) : v. I : „ertränken" : „noyer" : (3x)
îneacă *verb indicativ prezent 3 sg.* 11, 22;
înecînd *verb gerunziu* 11, 10;
să vor îneca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 22;

înfricoşá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „Furcht/Angst einjagen" : „effrayer" : (1x)
au înfricoşat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 2;

înfricoşát : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : adj. : „furchtbar" : „effroyable" : (1x)
înfricoşată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 31;

îngăduí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „warten" : „attendre" : (1x)
îngăduiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 12, 11;

îngăduitór : (1581 CORESI, EV. 49) : adj. : „geduldig" : „indulgent" : (1x)
îngăduitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 24;

ínger : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Engel" : „ange" : (2x)
îngerul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 3, 29; 6, 22;

îngrozí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „sich entsetzen" : „s'effrayer" : (1x)
îngrozitu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 7, 15;

îngrozít : (1642 ÎNV.[2] 597) : adj. : „entsetzt" : „épouvanté" : (1x)
îngrozit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 10, 11;

înmulţí : (1551-1553 ES) : v. IV : „vermehren" : „accroître, multiplier" : (4x)
să să înmulţască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 3, 32; 6, 25;
să va înmulţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 12, 4;
va înmulţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 39;

înnoíre : (1642 CAZ. GOV. 138) : s. f. : „Erneuerung" : „nouveauté, fraîchair" : (2x)
înnoirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 3, 2; 3, 3;

íns(ul), **ínsa** : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „er, sie" : „il, elle" : (2x)
însele *pron. pers. 3 fem. pl. nom./ac. acc.* 8, 9;
însul *pron. pers. 3 masc. sg. nom./ac. acc.* 4, 9;

ínsă : (înc. sec. XVI PS. H.) : conj. : „indessen" : „pourtant" : (1x)
însă *conjuncţie coord.* 11, 18;

înşelá : (1551-1553 ES) : v. I : „täuschen" : „tromper" : (1x)
va înşăla *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 7, 25;

întărí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(ver)stärken, kräftigen, befestigen" : „fortifier, renforcer" : (28x)
a întări *verb infinitiv prezent* 11, 14;
ai întărit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 4, 19; 10, 19;
am întărit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 4, 33;
au întărit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 9, 12;
întărêşte *verb imp. 2 sg.* 6, 8;
întărêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 11, 6;
întări *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 10, 18;
întărindu-se *verb gerunziu* 8, 8;
m-am întărit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 10, 19;
s-au întărit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 18; 5, 22;
să întări *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 8; 7, 21;
să întăriia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 3, 22;
să întărească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 6, 7; 6, 7;
să întărească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 11, 39;
să va întări *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 5; 11, 5; 11, 7; 11, 12; 11, 23;
să vor întări *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 32;
te întărêşte *verb imp. 2 sg.* 10, 19;
va întări *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 9, 27; 9, 27; 11, 21;

întăritúră : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 212) : s. f. : „Befestigung" : „fortification" : (3x)
întăritură *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 6, 7;
întăriturii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 12, 3;
întăriturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 11, 7;

întínde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „ausstrecken" : „étendre" : (2x)
va întinde *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 42; 11, 45;

întíi : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „zuerst" : „premièrement" : (1x)
întîiu *adv. de timp* 11, 13;

întîmplá : (1600 DIR) : v. I : „sich ereignen" : „arriver, survenir" : (1x)

să vor întîmpla *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 10, 14;

întoárce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „kehren, wenden, drehen" : „tourner, retourner, ramener" : (14x)
întoarcă-se *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 9, 16;
întoarce-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 18;
întoarseră-se *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 10, 16;
mă voiu întoarce *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 10, 20;
s-au întors *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 4, 33;
s-au întors *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 33;
să întoarseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 4, 31;
să ne întoarcem *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 9, 13;
să va întoarce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 28; 11, 30; 11, 30;
se va întoarce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 9, 25;
va întoarce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 18; 11, 19;

întrá → intra

ínt̂re : (1451 DERS / în top. *Untre*) : prep. : „zwischen" : „entre" : (4x)
între *prep.* 8, 5; 8, 16; 8, 21; 11, 45;

întrebá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „fragen" : „demander" : (4x)
întreabă *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 10; 2, 11; 2, 27;
întreba *verb indicativ imperfect 3 sg.* 2, 15;

întrebáre : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. f. : „Frage" : „demande" : (1x)
întrebarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 14;

ínt̂ru : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „in, an, um" : „en, dans, à" : (85x)
într- *prep.* 1, 21; 2, 43; 3, 6; 3, 15; 4, 30; 4, 33; 5, 5; 5, 32; 7, 3; 9, 2;
întru *prep.* 1, 4; 1, 4; 1, 6; 1, 17; 1, 20; 2, 19; 2, 30; 2, 30; 2, 41; 2, 43; 3, 26; 3, 28; 3, 31; 3, 32; 4, 5; 4, 6; 4, 9; 4, 9; 4, 10; 4, 15; 4, 18; 4, 24; 4, 32; 5, 7; 5, 11; 5, 11; 5, 12; 5, 13; 5, 15; 5, 15; 5, 18; 5, 29; 5, 31; 6, 1; 6, 3; 6, 5; 6, 17; 6, 22; 6, 23; 6, 26; 6, 28; 6, 28; 7, 2; 7, 13; 8, 2; 8, 22; 9, 6; 9, 7; 9, 13; 9, 16; 9, 16; 9, 16; 9, 18; 9, 21; 9, 21; 9, 23; 9, 23; 9, 26; 9, 26; 9, 27; 10, 1; 10, 12; 10, 16; 11, 7; 11, 7; 11, 7; 11, 20; 11, 24; 11, 30; 11, 32; 11, 34; 11, 43; 11, 43; 11, 43; 12, 7;

întunéric : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n./m. : „1. Finsternis, Dunkel, 2. Tausender" : „1. ténèbres, obscurité, 2. un très grand nombre, milliers" : (3x)
întunêrec *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 22;
întunêreci *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 7, 10; 7, 10;

întурná : (1551-1553 ES) : v. I : „kehren, wenden" : „tourner, retourner" : (4x)
să va întурna *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 9; 11, 13; 11, 28; 11, 29;

înţelége : (1521 NEACŞU) : v. III : „verstehen" : „comprendre" : (16x)
a înţelêge *verb infinitiv prezent* 9, 13; 10, 12;
am înţeles *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 9, 2;
eram înţelegînd *verb indicativ imperfect perifrastic 1 sg.* 8, 5;
înţeleg *verb indicativ prezent 3 pl.* 11, 35; 12, 3;
înţelêge *verb imp. 2 sg.* 8, 17; 10, 11;
înţelegînd *verb gerunziu* 8, 23;
înţeleş *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 12, 8;
să înţeleagă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 8, 16;
va înţelêge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 30; 11, 37; 11, 37;
vor înţelêge *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 12, 10; 12, 10;

înţelégere : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Verständnis" : „entendement" : (8x)
înţelêgere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 17; 5, 12; 5, 13; 5, 15; 10, 1;
înţelêgerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 20; 2, 21; 8, 15;

înţelepciúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Weisheit" : „sagesse" : (10x)
înţelepciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 4; 1, 17; 1, 17; 2, 21; 2, 23; 5, 13;
înţelepciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 4; 2, 20; 2, 21;
înţelepciunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 20;

înţelépt : (1521 NEACŞU) : s. m. : „Weise" : „sage" : (3x)
cei înţelepţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 2, 21; 5, 16; 12, 10;

învăţá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. lehren, 2. lernen" : „1./2. apprendre" : (3x)
a învăţa *verb infinitiv prezent* 1, 4;
învăţă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 9, 22;
să vor învăţa *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 12, 4;

înverzít : (c. 1683-1686 MS. 45, 677/[2]) : adj. : „ergrünt" : „reverdi": (1x)
înverzite *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 4, 18;

învrednicí : (1642 CAZ. GOV. 427) : v. IV : „sich würdig erweisen" : „être digne" : (1x)
învrednici *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 3, 31;

îţi → tu

J

jaf : (1587 DERS) : s. n. : „Raub, Plünderung" : „pillage, rapine" : (2x)
jafu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 3, 30;
jah *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 11, 33;

jah → jaf

jăhuí → jefui

jefuí : (înc. sec. XVII ROSETTI, SB 41) : v. IV : „plündern, rauben" : „ravir, piller" : (1x)
să vor jăhui *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 2, 5;

jértfă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Opfer" : „offrande" : (6x)
jîrtva *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 8, 11; 8, 13; 9, 27;
jîrtvă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 12;
jîrtvei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 9, 21;
jîrtvele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 27;

jertfélnic : (1570 CORESI, LIT.) : s. n. : „Altar" : „autel" : (1x)
jîrtăvnicul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 9, 27;

jídov : (1559-1560 BRATU) : adj./s. m. : „Jude" : „Juif" : (3x)
jidovi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 3, 12;
jidovi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 3, 8;
jidovilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 3, 31;

jidovíme : (1673 DOS. PS. V. 134) : s. f. : „Judenvolk" : „les Judéens" : (2x)
ai jidovimei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 5, 14;
jidovimei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 2, 25;

jîrtắvnic → jertfelnic

jírtvă → jertfă

jos : (1486 DERS / în top. *Giosani*) : adv. : „unten, hinunter" : „en bas, bas" : (1x)
jos *adv.* 8, 12;

judecá : (înc. sec. XVI PS. H..) : v. I : „richten, urteilen" : „juger" : (1x)
au judecat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 9, 12;

judecátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Gericht, 2. Urteil" : „1. jugement, 2. réflexion" : (6x)
judecata *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 10; 7, 22;
judecată *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 26; 9, 26;
judecăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 4, 34;
judecăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 5;

judecătór : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Richter" : „juge" : (1x)
judecătorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 9, 12;

jug : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Joch" : „joug" : (1x)
jugul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 8, 25;

jumătáte : (1403 DERS / în antr. *Jumetate*) : s. f. : „Hälfte" : „moitié" : (4x)
jumătate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 25; 9, 27; 9, 27; 12, 7;

jurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „schwören" : „jurer" : (1x)
să jură *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 12, 7;

jurămînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Schwur, Eid" : „serment" : (1x)
jurămîntul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 9, 11;

L

l → el, ea

la : (1471 DERS / în top. *La* Fîntîniţe) : prep. : „an, zu, bei, in, nach" : „à, en, près de, vers" : (171x)
la *prep.* 1, 1; 1, 2; 1, 3; 1, 4; 1, 4; 1, 4; 1, 4; 1, 5; 1, 5; 1, 10; 1, 15; 1, 20; 2, 1; 2, 5; 2, 5; 2, 6; 2, 8; 2, 15; 2, 17; 2, 17; 2, 17; 2, 17; 2, 18; 2, 21; 2, 23; 2, 28; 2, 35; 2, 44; 2, 49; 3, 2; 3, 3; 3, 11; 3, 11; 3, 20; 3, 29; 3, 29; 3, 29; 3, 30; 3, 30; 3, 32; 4, 8; 4, 8; 4, 11; 4, 13; 4, 18; 4, 18; 4, 19; 4, 19; 4, 22; 4, 26; 4, 28; 4, 29; 4, 29; 4, 30; 4, 31; 4, 33; 5, 1; 5, 2; 5, 10; 5, 22; 5, 23; 5, 26; 6, 7; 6, 7; 6, 7; 6, 10; 6, 12; 6, 12; 6, 12; 6, 12; 6, 13; 6, 15; 6, 15; 6, 18; 6, 18; 6, 19; 6, 24; 6, 24; 6, 25; 6, 26; 7, 2; 7, 4; 7, 6; 7, 8; 7, 11; 7, 12; 7, 13; 7, 16; 7, 16; 7, 20; 7, 25; 7, 26; 7, 27; 8, 1; 8, 2; 8, 2; 8, 5; 8, 6; 8, 6; 8, 7; 8, 7; 8, 8; 8, 10; 8, 10; 8, 10; 8, 11; 8, 17; 8, 19; 8, 19; 8, 23; 8, 23; 9, 5; 9, 5; 9, 7; 9, 7; 9, 9; 9, 13; 9, 16; 9, 21; 9, 23; 9, 25; 9, 25; 9, 26; 9, 26; 9, 27; 9, 27; 9, 27; 9, 27; 10, 3; 10, 14; 11, 1; 11, 2; 11, 4; 11, 4; 11, 8; 11, 9; 11, 9; 11, 10; 11, 13; 11, 18; 11, 18; 11, 19; 11, 24; 11, 27; 11, 27; 11, 28; 11, 28; 11, 29; 11, 29; 11, 33; 11, 35; 11, 35; 11, 36; 11, 40; 11, 41; 11, 44; 11, 44; 11, 45; 11, 45; 11, 45; 12, 1; 12, 2; 12, 2; 12, 2; 12, 4; 12, 7; 12, 9; 12, 11; 12, 11; 12, 12; 12, 12;

lanţ : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : s. n. : „Kette" : „chaîne" : (3x)
lanţul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 5, 7; 5, 18; 5, 31;

larg : (1428 DERS / în top. *Larga*) : adj. : „breit" : „large, vaste, étendu" : (1x)
larg *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 9, 25;

lăcáş → locaş

lăcuí → locui

lăcuínţă → locuinţă

lămurí : (C. 1608-1613 VARLAAM, L. 116) : v. IV : „reinigen" : „purifier" : (2x)
a lămuri *verb infinitiv prezent* 11, 35;
să vor lămuri *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 12, 10;

lărgíme : (1581-1582 PO) : s. f. : „Weite" : „largeur" : (1x)
lărgimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 3, 1;

lăsá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „lassen, verlassen" : „laisser, quitter, abandonner" : (4x)
am lăsat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 10, 13;
lăsaţi *verb imp. 2 pl.* 4, 12; 4, 20; 4, 23;

lăudá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „loben, rühmen, lobpreisen" : „louer, célébrer, glorifier, se vanter" : (7x)
ai lăudat *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 5, 25;
laud *verb indicativ prezent 1 sg.* 2, 23; 4, 34;
lăudînd *verb gerunziu* 3, 24; 3, 25;
lăuda *verb indicativ imperfect 3 pl.* 5, 4;
lăudaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 4, 31;

lăútă : (c. 1550 HC[2] II, 332) : s. f. : „Laute" : „luth" : (6x)
alăutei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 3, 5; 3, 7; 3, 10; 3, 15;

le → el, ea

legá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. zusammen-, an-, festbinden, -knüpfen, 2. fesseln" : „1. lier, nouer, 2. ligoter" : (4x)
legaţi *verb participiu masc. pl. nom./ac.* 3, 24; 3, 25;
legînd *verb gerunziu* 3, 20;
s-au legat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 3, 21;

legătúră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Bindung, Verbindung" : „lien" : (4x)
legătură *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 12; 4, 20

legăturile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 5, 6; 5, 13;

lége : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Gesetz, Gebot, 2. Glaube" : „1. loi, commendement, 2. religion" : (6x)
lêge *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 12, 10; 12, 10;
lêgea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 25; 9, 11; 9, 11; 9, 13;
legile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 6, 5; 9, 10;

lemn : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Baum, 2. Holz" : „1. arbre, 2. bois" : (2x)
lemn *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 4;
lemnu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 25;

leoáie : (1581-1582 PO) : s. f. : „Löwin" : „lionne" : (1x)
o leoaie *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 4;

lepădá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(von sich) abweisen, verwerfen" : „repousser, refuser, rejetter" : (1x)
să lepădă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 8, 12;

leu : (1519 DERS / în antr. *Leul*) : s. m. : „Löwe" : „lion" : (11x)
ai leilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 4, 30;
leii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 6, 24;
leilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 6, 7; 6, 12; 6, 16; 6, 18; 6, 19; 6, 20; 6, 22; 6, 24; 6, 27;

libián : (c. 1683-1686 MS. 45, 686/[2]) : s. m. : „Lybyener" : „Libyen" : (1x)
ale lívilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 11, 43;

límbă : (1433 DERS / în antr. *Limbadulce*) : s. f. : „Sprache, 2. Volk" : „1. langue, 2. peuple" : (11x)
limba *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 4; 8, 22;
limbă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 30; 11, 23; 12, 1;
limbile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 3, 7; 3, 32; 5, 21; 6, 25; 7, 14;
limbilor *subst. comun fem. pl. voc. art.* 3, 4;

lipí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sich eng anschliessen" : „(s')attacher" : (1x)
lipindu-se *verb gerunziu* 2, 43;

lipít : (1649 MARD.) : adj. : „(an-, auf-, fest)geklebt" : „collé" : (1x)
lipit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 7, 8;

lipsí : (1481 LDSR 355) : v. IV : „fehlen, mangeln" : „manquer, faire défaut" : (1x)
lipsind *verb gerunziu* 5, 29;

liv → libian

lívă : (c. 1573-1578 PS. SCH. 247) : s. f. : „West" : „ouest" : (1x)
liva *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 8, 5;

lînă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schafwolle" : „toison" : (1x)
o lînă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 9;

lîngă : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „neben, bei" : „près de, à côté" : (3x)
lîngă *prep.* 5, 2; 5, 3; 5, 25;

loc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Ort, Stelle, Platz, Stätte" : „lieu, endroit, place" : (7x)
loc *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 35;
locul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 38; 11, 38;
locului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 3, 28;
locurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 3, 2; 3, 3; 6, 7;

locáş : (1508-1509 DERS) : s. n. : „Wohnung, Wohnsitz" : „domicile, demeure" : (3x)
lăcaşul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 11; 4, 22; 4, 32;

locuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „wohnen" : „habiter" : (8x)
lăcuia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 4, 9; 4, 18; 4, 18;
lăcuiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* 3, 32; 4, 32;
lăcuiescu *verb indicativ prezent 3 pl.* 2, 38; 6, 25; 9, 7;

locuínţă : (1642 CAZ. GOV. 21) : s. f. : „Wohnung" : „demeure, domicile" : (2x)
lăcuinţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 29; 5, 23;

lor → el, ea

loví : (1551-1553 ES) : v. IV : „1. angreifen, überfallen, 2. schlagen" : „1. attaquer, essaillir, envahir, 2. battre, frapper" : (4x)
au lovit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 35;
lovi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 2, 34; 8, 7;
loviră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 7, 2;

luá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „nehmen" : „prendre" : (9x)
au luat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 33;
ia *verb imp. 2 sg.* 9, 19;
luînd *verb gerunziu* 1, 16;
s-au luat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 22;
va lua *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 12; 11, 15; 11, 18;
veţi lua *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* 2, 6;
vor lua *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 7, 18;

lúcru : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Ding" : „chose" : (5x)
lucru *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 15; 6, 17;
lucrurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 2, 49; 3, 12; 4, 34;

lui → el, ea

luminá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „be-, erleuchten" : „illuminer" : (1x)
vor lumina *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 12, 3;

lumínă : (1435 DERS / în top. *Lumireani*) : s. f. : „Licht " : „lumière" : (3x)
lumina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 22; 12, 3;
lumină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 19;

lúnă : (1467 DERS / în antr. *Luna*) : s. f. : „Monat" : „mois" : (2x)
a lunii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 10, 4;
luni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 4, 26;

lut : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Ton, Lehm" : „argile" : (9x)
lut *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 33; 2, 34; 2, 41; 2, 42;
lutul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 35; 2, 41; 2, 43; 2, 43; 2, 45;

M

m- → eu

mánă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Manna" : „manne" : (1x)
manaá *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 46;

máni : (C. 1665-1672 MS.4389, 826/[1]) : ebraism, după *μανή* (SEPT.FRANKF.) : (probabil) „Zählung" : „dénombrement, recensement" : (2x)
máni *subst. comun nom./ac. neart.* 5, 27; 5, 28;

maozín : (c. 1683-1686 MS.45, 686/[2]) : s., ebraism după *μαωζειν* (SEPT.FRANKF.) : (probabil) „Festung" : „forteresse" : (1x)
maozín *subst. comun masc./neutru sg. nom./ac. neart.* 11, 38;

máre[1] : (1490 DERS / în antr. Toader *Marele*) : adj./s. : „groß" : „grand" : (40x)
cea mare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 7, 2; 10, 8;
cei mari *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* 3, 3;
cel mai mare *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 1, 8; 1, 11; 1, 18; 4, 6;
cel mare *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 2, 45; 4, 27; 12, 1;
cel mare *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. voc. art.* 9, 4;
cel mare *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* 8, 8; 8, 21; 10, 4;
celor mari *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. gen./dat. art.* 7, 11;
celui mai mare *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 1, 3; 2, 14;
mai mare *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 20;
mai-mare *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 5, 12;
mai-marele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 1, 7; 1, 10;
mai-marelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 1, 9;
mare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 1; 10, 1; 10, 7; 11, 2; 11, 13; 11, 25; 11, 25;
mare *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 2, 10; 2, 35;
mare *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 31;
mari *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 2, 48; 3, 34; 7, 3; 7, 8; 7, 17; 9, 12;
mari *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 7, 7;
mari *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 7, 20;

mare[2] : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Meer, 2. West(en)" : „1. mer, 2. ouest" : (5x)
mare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 3; 8, 4;
marea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 2;
mări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 45;
mării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 2, 38;

márgine : (1365 SUCIU / în top. *Margina*) : s. f. : „Rand, Grenze" : „marge, limite" : (5x)
margine *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 3;
marginea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 12, 5; 12, 5;
marginele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 4, 8;
marginile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 4, 19;

másă : (1520 DERS / în antr. *Bunămasă*) : s. f. : Tisch" : „table" : (5x)
masa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 5; 1, 8; 1, 13; 1, 15;
o masă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 27;

mă → eu

măgár : (c. 1550 HC[2] I, 372) : s. m. : „Esel" : „âne" : (1x)
măgarii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 5, 23;

mắgură : (1395 DRĂGANU) : s. f. : „Hügel" : „colline" : (1x)
măgura *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 16;

măiestríe : (c. 1573-1578 PS. SCH. 495) : s. f. : „Weisheit" : „virtuosité" : (2x)
măiestriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 30;
măiestrie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 15;

măiéstru : (1560-1561 CORESI, TE[2]) : s. m. : „Weise" : „sage" : (11x)
a măiestrilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 2, 27;
măiestri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 2, 18;
măiestrii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 2, 12; 2, 13; 2, 14; 2, 24; 2, 24; 2, 48; 4, 3; 4, 15; 5, 8;
măiestrilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 5, 7;

mărí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. vergrößern, 2. rühmen" : „1. agrandir, 2. louer, glorifier" : (18x)
ai mărit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 5, 25;
am mărit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 4, 31;
au mărit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 48;
măresc *verb indicativ prezent 1 sg.* 4, 34;
mări-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 8, 25;
mări-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 38;
s-au mărit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 4, 30;
s-au mărit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 18;
să mări *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 8; 4, 19; 8, 4; 8, 8; 8, 9; 8, 10;
să va mări *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 36; 11, 37;
te-ai mărit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 4, 19; 5, 25;
va mări *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 38;

măríme : (1639 PARACLIS 252) : s. f. : „Größe" : „grandeur" : (3x)
mărimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 19; 5, 21; 7, 27;

măríre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Größe, Ruhm" : „grandeur, gloire" : (7x)
mărire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 33; 11, 21;
mărirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 5, 20; 10, 8; 11, 20; 11, 39;
măririi *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 4, 27;

mărít : (c. 1551-1558 PS. V. 451) : adj./s. m. : „Verwalter" : „administrateur" : (1x)
măriţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 4, 33;

mărturisí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. bezeugen, 2. beichten" : „1. témoigner, 2. confesser" : (3x)
mă mărturisescu *verb indicativ prezent 1 sg.* 2, 23;
mărturisind *verb gerunziu* 9, 20;
mărturisîndu-se *verb gerunziu* 6, 10;

mărunţí/-ta : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : v. IV : „zerkleinern" : „émietter" : (8x)
au mărunţit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 6, 24;
au mărunţit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 45;
mărunteazǎ *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 40;

mărunţi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 2, 34;
mărunţi-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 2, 44;
mărunţindu *verb gerunziu* 7, 19;
s-au mărunţit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 2, 35;
va mărunţi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 2, 40;

măsurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „messen" : „mesurer" : (1x)
măsurat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 28;

med : (c. 1665-1672 MS. 4389, 758/1) : s. m. : „Mede" : „mède" : (7x)
a midilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 6, 8;
midênilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 9, 1;
midi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 6, 15;
midilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 5, 30; 6, 12; 8, 20;
Midul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* 5, 33;

mérge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „gehen, (los)ziehen" : „aller, marcher" : (3x)
merg *verb indicativ prezent 3 pl.* 4, 34;
mêrgeţi *verb imp. 2 pl.* 9, 10;
mergînd *verb gerunziu* 6, 12;

méser : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. m. : „arm" : „pauvre" : (1x)
mêserilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 4, 24;

meu, mea : (1521 NEACŞU) : adj. : „mein" : „mon" : (73x)
mea *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. sg.* 2, 9; 3, 33; 4, 1; 4, 3; 4, 33; 4, 33; 5, 7; 5, 16; 5, 18; 7, 15; 7, 28; 7, 28; 7, 28; 8, 15; 8, 17; 8, 17; 8, 18; 9, 3; 9, 20; 10, 3; 10, 8; 10, 9; 10, 13; 10, 15; 10, 16; 10, 16;
mêle *adj. pron. pos. 1 fem. sg. gen./dat. sg.* 4, 15; 4, 27; 4, 27; 4, 33; 6, 26; 6, 26; 10, 10;
mêle *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. pl.* 3, 15; 10, 16;
mêle *adj. pron. pos. 1 neutru sg. nom./ac. pl.* 7, 28; 9, 20; 10, 10;
miei *adj. pron. pos. 1 masc. sg. gen./dat. pl.* 3, 14;
miei *adj. pron. pos. 1 masc. sg. nom./ac. pl.* 4, 33; 4, 33; 8, 3; 10, 5;
miei *adj. pron. pos. 1 neutru sg. nom./ac. pl.* 4, 31; 4, 33;
mieu *adj. pron. pos. 1 masc. sg. gen./dat. sg.* 4, 5; 4, 21; 5, 14;
mieu *adj. pron. pos. 1 masc. sg. nom./ac. sg.* 1, 10; 4, 7; 6, 22; 9, 4; 9, 20; 10, 17; 10, 19;
mieu *adj. pron. pos. 1 masc. sg. voc. sg.* 9, 18; 9, 19;
mieu *adj. pron. pos. 1 neutru sg. gen./dat. sg.* 4, 2; 4, 2; 4, 7; 7, 15; 7, 15; 9, 20;
mieu *adj. pron. pos. 1 neutru sg. nom./ac. sg.* 1, 10; 2, 3; 2, 9; 4, 1; 4, 6; 4, 10; 4, 24; 4, 33; 9, 20; 10, 16;

mic : (1222-1228 DLRV / în antr. *Mic*) : adj. : „klein" : „petit" : (2x)
mic *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 11, 34;
mai mică *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 39;

míe[1] : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „tausend" : „mille" : (13x)
mie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 1;
mii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 7, 10; 7, 10; 11, 12;

míe[2] → **eu**

míjloc : (1504 DERS / în top. *Mijloci*) : s. n. : „Mitte" : „milieu" : (10x)
mijlocul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 3, 21; 3, 24; 3, 24; 3, 25; 3, 26; 3, 27; 4, 7; 7, 5; 7, 8; 10, 5;
mijlocului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 5, 6;

mílă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gnade, Mitleid" : „grâce, pitié" : (3x)
mila *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 4; 9, 20;
milă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 9;

milosírdie : (1577 CORESI, PS.) : s. f. : „Barmherzigkeit" : „charité" : (2x)
milosîrdii *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 2, 18;
milosîrdiile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 9;

milosténie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Almosen" : „aumône" : (2x)
milostenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 24;
milosteniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 16;

mincenós → **mincinos**

mincinós : (c. 1573-1578 PS. SCH. 385) : adj. : „lügenhaft" : „mensonger" : (1x)
mincenos *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 9;

minciúnă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Lüge" : „mensonge" : (1x)
minciuni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 27;

mínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Sinn, Vestand" : „esprit, raison" : (2x)
minte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 4;
mintea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 12, 4;

minuná : (1559-1560 BRATU) : v. I : „sich wundern" : „s'émerveiller, s'étonner" : (1x)
mă minunam *verb indicativ imperfect 1 sg.* 8, 27;

minunát : (c. 1563-1583 COD. VOR.[2]) : adj./s. : „1. wunderbar, herrlich, 2. Wunder" : „1. merveilleux, 2. merveille" : (2x)
[cel] minunat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. voc. art.* 9, 4;
minunate *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 8, 24;

minúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wunder, Staunen" : „merveille, étonnement" : (3x)
minuni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 6, 27;
minunile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 3, 33;
minunilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 12, 6;

mirá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich wundern" : „s'étonner" : (1x)
să miră *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 3, 25;

mirós : (1639 PARACLIS 253) : s. n. : „Geruch" : „odeur" : (2x)
miros *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 46; 3, 28;

mîhní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sich bekümmern" : „s'attrister" : (1x)
s-au mîhnit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 6, 14;

mînă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hand" : „main" : (25x)
mîinile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 10;
mîna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 2; 2, 38; 5, 25; 7,

25; 8, 4; 8, 7; 8, 25; 11, 11; 11, 16; 11, 41; 11, 42;
mînă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 5; 5, 26; 8, 25; 9, 15; 10, 10;
mîni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 2, 34; 2, 45;
mînii *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 4, 32; 5, 5; 12, 7;
mînile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 2, 32; 3, 15; 3, 17;
mînilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 10, 10;

mîncá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „essen, fressen" : „manger, dévorer" : (10x)
am mîncat *verb indicativ prezent 1 sg.* 10, 3;
mănîncă *verb imp. 2 sg.* 7, 5;
mănîncă *verb indicativ prezent 3 pl.* 1, 13;
mînca *verb indicativ imperfect 3 pl.* 1, 15;
mînca *verb indicativ imperfect 3 sg.* 4, 30;
mîncînd *verb gerunziu* 7, 7; 7, 19;
să mîncăm *verb conjunctiv prezent 1 pl.* 1, 12;
va mînca *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 7, 23;
vor mînca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 26;

mîncáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Essen, Speise" : „mets, nourriture" : (1x)
mîncarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 10;

mîndrí : (1563 CORESI, PRAXIU 262) : v. IV : „sich rühmen" : „se vanter" : (1x)
a să mîndri *verb infinitiv prezent* 5, 22;

mîndríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hochmut" : „orgueil" : (1x)
mîndrie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 34;

mîneá : (1581-1582 PO) : v. II : „bleiben" : „rester, demeurer" : (1x)
va mînea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 4, 12;

mîniá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „in Zorn geraten" : „(s')enrager" : (1x)
să va mîniia *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 30;

mînie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Zorn" : „colère" : (5x)
mînie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 12; 3, 13; 3, 19; 11, 44;
mîniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 16;

mîntuí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „erlösen, erretten, befreien" : „délivrer, sauver" : (5x)
mîntuiêşte *verb imp. 2 sg.* 6, 27;
mîntuiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 11, 45;
mîntui-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 12, 1;
mîntui-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 3, 17;
va mîntui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 8, 11;

mîntuíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Erlösung, Errettung, Heil" : „délivrance, salut" : (1x)
mîntuire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 42;

mohorît : (1495 DERS / în top. *Mohorîţii*) : s. n. : „Dunkelrot" : „rouge foncé" : (2x)
mohorît *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 18; 5, 31;

muiére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frau" : „femme" : (3x)
muierile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 6, 24;
muierilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 11, 17; 11, 37;

mult : (1521 NEACŞU) : adj./adv./s. : „viel" : „maint, nombreux, beaucoup" : (46x)
a multora *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 8, 25;
cei mulţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* 12, 3;
cêle multe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* 9, 18;
mai mult *adv. cantitativ comp.* 1, 15; 3, 19; 3, 23; 11, 2; 11, 8;
mai multă *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 33; 11, 13;
mult *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 13; 6, 23;
mult *adv. general poz.* 4, 24; 6, 14;
multă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 6; 2, 12; 4, 7; 4, 9; 4, 18; 4, 33; 5, 15; 7, 7; 11, 3; 11, 5; 11, 11; 11, 13; 11, 28; 11, 44;
multe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 2, 48; 8, 26; 11, 10; 11, 40;
multe *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* 7, 5;
multe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 18; 11, 33;
multu *adv. general poz.* 8, 9;
mulţi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 11, 26;
mulţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 8, 25; 9, 27; 9, 27; 11, 14; 11, 34; 11, 39; 11, 41; 11, 44; 12, 2; 12, 4; 12, 10;

mulţíme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Menge" : „foule, multitude" : (1x)
mulţimea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 35;

múnte : (1443 DERS / în antr. *Muntea*) : s. m. : „Berg" : „mont(agne)" : (5x)
munte *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 2, 34; 2, 35; 2, 45;
muntele *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 9, 20; 11, 45;

muscál : (1668-1670 HERODOT) : s. n. : „Panflöte" : „flûte": (3x)
muscalului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 3, 5; 3, 7; 3, 10;

músică → muzică

mutá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. umziehen, 2. verändern, verrücken" : „1. déménager, changer de lieu, 2. changer" : (3x)
mută *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 21;
s-au mutat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 7, 12;
vor muta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 7, 26; 11, 31;

múzică : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Musik" : „musique" : (3x)
musice *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 3, 7; 3, 15;
musicilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 3, 10;

N

n- → nu

nalt → înalt

naínte → înainte

nădăjduí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „hoffen, vertrauen" : „espérer, avoir confiance" : (1x)

nădejduia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 3, 29;

nădrág : (1508 DERS) : s. m. : „Hose" : „pantalon" : (1x)
nădragii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 3, 21;

năucí : (c. 1683-1686 MS. 45, 677/[1]) : v. IV : „bestürzen" : „bouleverser": (1x)
să năuci *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 16;

neam : (1559-1560 BRATU) : s. n. : „Geschlecht, Volk" : „famille, descendance, peuple" : (11x)
neam *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 3, 30; 3, 34; 3, 34; 4, 31; 4, 31;
neamul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 3, 5; 3, 7; 3, 10; 3, 15;
neamurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 6, 25;
neamurilor *subst. comun neutru pl. voc. art.* 3, 4;

necáz : (1654 NEAGOE 345) : s. n. : „Angst, Ärger" : „angoisse, peine, ennui" : (1x)
necaz *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 12, 1;

necinát : (c. 1665-1672 MS. 4389, 827/[1]) : adj. : „hungernd" : „affamé" : (1x)
necinat *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg.* 6, 18;

neîncetáre : (c. 1683-1686 MS. 45, 686/[1]) : s. f. : „Ewigkeit" : „perpétuité " : (2x)
neîncetarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 31;
neîncetării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 12, 11;

neîncetát : (1581 CORESI, EV. 221) : adv. : „stets" : „continuellement" : (1x)
neîncetat *adv. de mod poz.* 6, 16;

nelegiuí : (1688 BIBLIA) : v. IV : „sündigen, freveln" : „pécher, commettre une injustice" : (2x)
nelegiuit-am *verb indicativ perfect compus 1 pl.* 9, 15;
vor nelăgiui *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 12, 10;

nepreastán → nepristan

nepristán : (1688 BIBLIA) : adv. : „ununterbrochen, fortwährend" : „toujours" : (1x)
nepreastano *adv.* 6, 20;

neputínţă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Ohnmacht" : „impuissance" : (1x)
neputinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 6;

neruşinát : (1570 CORESI, LIT.) : adj. : „unverschämt" : „effronté" : (1x)
neruşinată *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 15;

nevoí : (1482-1492 DERS) : v. IV : „bemühen, bestreben" : „astreindre" : (2x)
era nevoindu-se *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* 6, 14;
s-au nevoit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 6, 14;

nici : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv./conj. : „kein, auch nicht, nicht einmal, weder ... noch" : „aucun, même pas, ni ... ni": (5x)
nici *adv. neg./conjuncţie coord.* 3, 29; 5, 8; 5, 25; 11, 4; 11, 20;

nimíc : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. neg. : „nichts" : „rien" : (1x)
nemica *pron. neg. sg. nom./ac.* 4, 32;

noápte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Nacht" : „la nuit" : (5x)
noapte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 32;
nopţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 2, 19; 4, 10; 7, 2; 7, 13;

noi : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „wir" : „nous" : (16x)
ne *pron. pers. 1 pl. ac. acc.* 3, 17; 9, 12;
noao *pron. pers. 1 pl. dat. acc.* 1, 12; 2, 4; 9, 7; 9, 8;
noi *pron. pers. 1 pl. ac. acc.* 3, 16; 3, 17; 3, 17; 3, 17; 9, 11; 9, 12; 9, 12; 9, 13; 9, 14; 9, 18;

nor : (1454 DERS / în top. *Noureţu*) : s. m. : „Wolke" : „nuage" : (1x)
norii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 7, 13;

noród : (1551-1553 ES) : s. n. : „Volk" : „peuple" : (23x)
ai norodului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 11, 33;
năroadele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 6, 25;
năroadele *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 3, 30; 9, 6; 9, 15; 9, 16; 9, 24;
noroade *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 11, 32;
noroadele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 3, 7; 3, 7; 3, 32; 5, 21; 7, 14;
noroadelor *subst. comun neutru pl. voc. art.* 3, 4;
norod *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 44;
norodul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 8, 24; 9, 19; 12, 1;
norodului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 9, 20; 10, 14; 11, 14; 12, 1; 12, 7;

nóstru, noástră : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pos./adj. pos. : „unser, -e" : „notre, nôtre" : (28x)
noastră *adj. pron. pos. 1 fem. sg. nom./ac. sg.* 9, 10; 9, 12; 9, 14; 9, 18; 9, 18;
noastre *adj. pron. pos. 1 fem. pl. nom./ac. pl.* 9, 13; 9, 16; 9, 18;
noastre *adj. pron. pos. 1 neutru pl. nom./ac. pl.* 1, 13;
nostru *adj. pron. pos. 1 masc. pl. gen./dat. sg.* 9, 9; 9, 10; 9, 13;
nostru *adj. pron. pos. 1 masc. pl. nom./ac. sg.* 3, 17; 9, 14; 9, 14; 9, 15; 9, 16; 10, 21;
nostru *adj. pron. pos. 1 masc. pl. voc. sg.* 9, 17;
noştri *adj. pron. pos. 1 masc. pl. gen./dat. pl.* 2, 23; 9, 8; 9, 8; 9, 8; 9, 12; 9, 16;
noştri *adj. pron. pos. 1 masc. pl. nom./ac. pl.* 9, 6; 9, 6; 9, 6;

nu : (1521 NEACŞU) : adv. : „nein, nicht" : „non, ne... pas" : (126x)
n- *adv.* 3, 12; 3, 16; 3, 25; 3, 28; 4, 4; 5, 16; 5, 24; 6, 12; 6, 18; 6, 18; 6, 22; 6, 24; 9, 6; 9, 10; 9, 14; 10, 3; 10, 3; 10, 7; 10, 8; 10, 16; 10, 17; 11, 21; 11, 21; 11, 24;
nu *adv.* 1, 4; 1, 8; 1, 8; 1, 10; 1, 19; 2, 5; 2, 9; 2, 10; 2, 10; 2, 11; 2, 11; 2, 18; 2, 24; 2, 27; 2, 30; 2, 35; 2, 43; 2, 43; 2, 44; 2, 44; 3, 6; 3, 11; 3, 12; 3, 12; 3, 14; 3, 14; 3, 15; 3, 18; 3, 18; 3, 18; 3, 26; 3, 28; 3, 28; 3, 28; 3, 29; 3, 30; 4, 6; 4, 15; 4, 16; 4, 27; 4, 32; 5, 4; 5, 8; 5, 10; 5, 10; 5, 24; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 6, 2; 6, 4; 6, 5; 6, 8; 6, 12; 6, 13; 6, 15; 6, 17; 6, 22; 6, 23; 6, 26; 7, 3; 7, 14; 7, 14; 8, 4; 8, 4; 8, 7; 8, 7; 8, 22; 8, 24; 8, 27; 9, 11; 9, 12; 9, 13; 9, 18; 9, 26; 10, 3; 10, 8; 10, 12; 10, 17; 10, 21; 11, 4; 11, 6; 11, 6; 11, 12; 11, 15; 11, 15; 11, 16; 11, 17; 11, 17; 11, 19; 11, 20; 11, 25; 11, 27; 11, 29; 11, 37; 11, 37; 11, 38; 11, 42; 11, 45; 12, 1; 12, 8; 12, 10;

númai : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „nur" : „seulement" : (10x)
numai *adv.* 2, 11; 3, 29; 4, 12; 4, 20; 6, 5; 6, 7; 6, 12; 10, 7; 10, 21; 10, 21;

número : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Zahl, Anzahl" : „nombre" : (1x)
numărul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 9, 2;

núme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Name" : „nom" : (12x)
nume *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 1, 7;
nume *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 9, 15;
numele *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 20; 2, 26; 4, 5; 4, 5; 4, 16; 5, 13; 9, 6; 9, 18; 9, 19; 10, 1;

O

o[1] → el, ea

o[2] → un, o

oarecáre : (1559-1560 BRATU) : adj. pron. nehot. : „irgendein" : „quiconque" : (5x)
oarecarea *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* 2, 41; 2, 41; 2, 42; 2, 42; 2, 42;

oarecé : (1551-1553 ES) : adj. pron nehot. : „irgendein, gewiss" : „certain, quelconque" : (1x)
oarece *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* 2, 33; 2, 33;

oblăduíre : (1654 NEAGOE 177) : s. f. : „Herrschaft" : „domination" : (1x)
oblăduirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 5;

oborî́ → doborî

obráz : (1424 DRHB I, 102 / în antr. Gherghi *Obraz*) : s. n./m. : „1. Wange, Gesicht, 2. Person" : „1. joue, face, 2. personne" : (4x)
obraz *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 8, 23;
obraze *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 11, 20;
obrazului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 9, 7; 9, 8;

ocără : (c. 1573-1578 PS. SCH. 138) : s. f. : „Schimpf" : „réprimande, insulte" : (5x)
ocara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 14; 11, 18; 11, 18;
ocară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 16; 12, 2;

ocărî́ : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „beschimpfen, verunglimpfen" : „gronder, injurier" : (1x)
ocărîtu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 11, 21;

ochi : (1472 DERS / în top. *Ochiianii*) : s. m. : „Auge" : „oeil" : (10x)
ochi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 7, 8;
ochii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 4, 31; 7, 8; 7, 20; 8, 3; 8, 5; 8, 21; 9, 18; 10, 5; 10, 6;

odihní : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. IV : „(sich) ausruhen" : „(se) reposer" : (2x)
te odihnêşte *verb imp. 2 sg.* 12, 12;
te vei odihni *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 12, 12;

odráslă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Sproß, Schößling" : „rejeton, rameau" : (4x)
odrasla *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 12; 4, 20; 4, 23;
odraslă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 20;

odrăslí : (1620 MOXA) : v. IV : „aufsprießen" : „pousser" : (1x)
odrăslind *verb gerunziu* 4, 1;

ofáz : (c. 1683-1686 MS. 45, 684/[2]) : adj. sau s., ebraism, după gr. *ὠφάζ* (SEPT.FRANKF.): „reines (Gold)" : „(or) pur" : (1x)
ofáz *adj.* 10, 5;

om : (1521 NEACŞU) : s. m. : „Mensch, Mann" : „homme" : (29x)
al omului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 7, 13;
oameni *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 3, 25; 4, 13; 4, 22; 4, 29; 4, 30; 5, 1; 5, 23; 6, 7;
oamenilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 2, 38; 2, 43; 4, 14; 4, 14; 4, 22; 4, 29; 5, 23;
om *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 2, 10; 2, 25; 5, 11; 6, 12; 7, 4; 7, 4; 10, 18;
omul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 3, 10; 6, 12; 12, 7;
omului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 7, 8; 8, 17; 10, 16;

omenésc : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „menschlich" : „humain" : (1x)
omenească *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 5;

omorî́ : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „töten" : „tuer" : (6x)
a omorî *verb infinitiv prezent* 2, 14;
să omoară *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 2, 13;
să omorîia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 2, 13; 5, 21;
s-au omorît *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 32; 7, 11;

omorîtór : (c. 1683-1686 MS. 45, 581/[1]) : adj. : „mörderisch" : „meurtrier" : (1x)
omorîtorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 11, 14;

oprít : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 121) : adj./s. f. : „verboten; (aici) Rätsel" : „interdit; (aici) énigme" : (1x)
cêle oprite *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 5, 13;

oricáre : (1646 PRAV. MOLD. 75) : pron. nehot. : „jedwelcher, jeder" : „qui" : (2x)
oricarii *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* 3, 30;
oricăruia *pron. nehot. masc. sg. gen./dat.* 4, 14;

oricíne : (1581 CORESI, EV. 23) : pron. nehot. : „was wer auch immer" : „n'importe qui" : (1x)
oricine *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* 5, 7;

os : (1473 DRHD 336 / în antr. *Os*) : s. n. : „Knochen" : „os" : (1x)
oasele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 6, 24;

osebíre : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 284) : s. f. : „Unterschied" : „différence" : (1x)
osebire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 7;

osebít : (1559-1560 BRATU) : adj. : „verschieden" : „différent" : (1x)
osebită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 19;

osî́ndă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Verderben" : „condamnation" : (2x)

osînda *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 11;
osîndă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 10;

ostróv : (1500 DERS / în top. *Ostrov*) : s. n. : „Insel" : „île" : (1x)
ostroave *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 11, 18;

ou : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : s. n. : „Ei" : „œuf" : (1x)
oaole *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 8, 25;

P

páce : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Frieden" : „paix" : (3x)
pace *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 32; 6, 25; 10, 19;

pájişte : (1512-1513 DERS / în top. *Pajişte*) : s. f. : „Wiese" : „pré" : (2x)
pajişte *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 4, 20;
pajiştea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 12;

pálmă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Hand(fläche)" : „paume" : (1x)
palmele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 10, 10;

pără : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Flamme" : „flamme" : (1x)
pară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 9;

párdos : (1480 DERS / în antr. *Pardos*) : s. m. : „Panther" : „panthère" : (1x)
un pardos *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 7, 6;

párte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Teil, Anteil" : „part, partie" : (14x)
o parte *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 33; 2, 33; 2, 41; 2, 41; 2, 42; 2, 42; 2, 42;
partea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 2; 4, 12; 4, 20; 11, 45;
părţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 20; 3, 19; 3, 23;

pásăre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Vogel" : „oiseau" : (6x)
ale pasărilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 4, 30;
pasăre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 6;
pasările *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 2, 38; 4, 9; 4, 11; 4, 18;

pat : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Bett" : „lit" : (2x)
patul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 4, 10; 7, 1;

pátru : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „vier" : „quatre" : (5x)
patru *num. card. fem. nom./ac.* 7, 3; 7, 17;
patru *num. card. masc. nom./ac.* 3, 26;
patru *num. card. neutru nom./ac.* 7, 2; 7, 6; 8, 8; 8, 22;

pátrulea : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. ord. : „vierte" : „quatrième" : (7x)
a patra *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* 2, 40; 7, 7; 7, 19; 7, 23; 7, 23;
al patrulea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* 11, 2;
celui al patrulea *num. ord. masc. sg. gen./dat. art.* 3, 26;

păcát : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sünde" : „péché" : (9x)
păcat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 6, 4;
păcatele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 4, 24; 8, 23; 9, 20; 9, 20; 9, 24;
păcatu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 8, 12;
păcatul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 8, 13; 9, 24;

păcătuí : (1581 CORESI, EV. 286) : v. IV : „sündigen" : „pécher" : (2x)
păcătuit-am *verb indicativ perfect compus 1 pl.* 9, 15;
păcătuit-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 9, 5;

păgîní : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : v. IV : „abtrünnig werden, schuldig sein" : „pécher, renier" : (1x)
păgînit-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 9, 5;

pămînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Erde, Land" : „terre, pays" : (42x)
pământ *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 10; 4, 12; 4, 20; 4, 23; 6, 27; 7, 4; 7, 17; 7, 23; 8, 7; 8, 10; 8, 18; 10, 9; 10, 15; 11, 15; 11, 42; 12, 1;
pământul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 1, 2; 2, 35; 2, 39; 3, 32; 4, 8; 4, 18; 4, 32; 6, 25; 7, 23; 8, 5; 9, 7; 9, 15; 11, 9; 11, 16; 11, 28; 11, 28; 11, 39; 11, 41; 11, 42;
pământului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 4, 7; 4, 12; 4, 19; 4, 32; 9, 6; 11, 19; 12, 2;

păr : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Haar" : „cheveu(x)" : (3x)
părul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 3, 28; 7, 9;
perii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 4, 30;

părăsí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „von etw. ablassen" : „renoncer" : (1x)
părăsescu *verb indicativ prezent 3 pl.* 11, 30;

păreá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „scheinen, erscheinen" : „paraître" : (4x)
să va părea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 4, 14; 5, 23;
se va părea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 4, 22;
va părea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 4, 29;

părére : (1581 CORESI, EV. 392) : s. m. : „Meinung" : „opinion" : (1x)
părêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 15;

păréte → perete

părínte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „1. Vater, 2. pl. Eltern" : „1. père, 2. pl. parents" : (9x)
ale părinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 9, 16;
părinţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 9, 6; 11, 24; 11, 24; 11, 38;
părinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 2, 23; 9, 8; 11, 24; 11, 37;

păsá : (c. 1573-1578 PS. SCH. 92) : v. I : „gehen" : „aller" : (1x)
pasă *verb imp. 2 sg.* 12, 12;

păzí : (1551-1553 ES) : v. IV : „1. bewahren, 2. achtgeben" : „1. garder, 2. protéger" : (4x)
am păzit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 7, 28;
au păzit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 6, 11;
păzescu *verb indicativ prezent 3 pl.* 9, 4;
păzeşti *verb indicativ prezent 2 sg.* 9, 4;

pe : (1521 NEACŞU) : prep. : „1. auf, 2. über, 3. durch, 4. um, gegen, für" : „1./2. sur, 3. par, 4. pour, contre" : (175x)
pe *prep.* 6, 18;

pre *prep.* 1, 1; 1, 2; 1, 2; 1, 4; 1, 5; 1, 5; 1, 8; 1, 9; 1, 10; 1, 11; 1, 12; 1, 14; 1, 18; 1, 18; 1, 20; 2, 2; 2, 2; 2, 2; 2, 2; 2, 10; 2, 10; 2, 11; 2, 12; 2, 13; 2, 13; 2, 14; 2, 15; 2, 16; 2, 19; 2, 24; 2, 24; 2, 24; 2, 24; 2, 25; 2, 28; 2, 29; 2, 34; 2, 35; 2, 38; 2, 48; 2, 48; 2, 49; 3, 1; 3, 2; 3, 2; 3, 2; 3, 2; 3, 2; 3, 8; 3, 12; 3, 13; 3, 15; 3, 17; 3, 17; 3, 20; 3, 24; 3, 28; 3, 29; 3, 29; 3, 29; 3, 31; 3, 31; 3, 31; 4, 1; 4, 2; 4, 2; 4, 3; 4, 6; 4, 7; 4, 10; 4, 14; 4, 16; 4, 17; 4, 20; 4, 22; 4, 22; 4, 22; 4, 29; 4, 29; 4, 29; 4, 31; 4, 31; 4, 33; 4, 33; 4, 34; 4, 34; 5, 4; 5, 4; 5, 6; 5, 10; 5, 12; 5, 21; 5, 21; 5, 21; 5, 21; 5, 23; 5, 23; 5, 23; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 5, 28; 5, 31; 6, 3; 6, 10; 6, 11; 6, 14; 6, 14; 6, 16; 6, 16; 6, 16; 6, 20; 6, 22; 6, 22; 6, 23; 6, 24; 6, 24; 6, 24; 6, 27; 6, 27; 7, 1; 7, 4; 7, 17; 7, 18; 7, 19; 7, 23; 7, 23; 7, 24; 7, 24; 7, 25; 7, 25; 8, 7; 8, 7; 8, 7; 8, 10; 8, 10; 8, 16; 8, 18; 8, 24; 8, 24; 8, 25; 9, 6; 9, 7; 9, 7; 9, 12; 9, 15; 9, 18; 9, 21; 9, 24; 10, 9; 10, 10; 10, 10; 10, 11; 10, 13; 10, 15; 10, 19; 11, 6; 11, 6; 11, 8; 11, 17; 11, 18; 11, 21; 11, 26; 11, 30; 11, 32; 11, 35; 11, 38; 11, 38; 11, 38; 11, 44; 11, 44; 11, 45; 12, 1; 12, 7;

pecetluí : (c. 1573-1578 PS. SCH. 496) : v. IV : „(ver)siegeln" : „sceller, mettre le sceau" : (4x)
a pecetlui *verb infinitiv prezent* 9, 24; 9, 24;
au pecetluit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 6, 17;
pecetluiêşte *verb imp. 2 sg.* 8, 26; 12, 4;

pecetluít : (1622 BGL) : adj. : „markiert" : „scellé" : (1x)
pecetluite *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* 12, 9;

péntru : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. für, 2. wegen, 3. weil" : „1. pour, 2. à cause de, 3. parce que" : (37x)
pentru *prep.* 1, 10; 2, 15; 2, 16; 2, 18; 2, 18; 2, 30; 2, 30; 3, 15; 3, 16; 3, 17; 3, 29; 4, 3; 4, 14; 4, 24; 5, 15; 5, 16; 5, 17; 5, 26; 5, 31; 6, 2; 6, 8; 6, 14; 6, 17; 7, 16; 7, 19; 7, 20; 7, 20; 8, 11; 8, 17; 8, 19; 9, 17; 9, 19; 9, 20; 10, 20; 10, 21; 11, 36; 12, 12;

peréte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Wand" : „mur" : (1x)
părêtelui *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 5, 5;

pers : (c. 1650 GCR I, 146) : s. m. : „Perser" : „Persan" : (10x)
al persilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 8, 20;
persi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 6, 15;
persilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 5, 30; 6, 8; 6, 12; 10, 1; 10, 13; 10, 20;
perşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 10, 13;
Persului *subst. propriu masc. sg. gen./dat. art.* 6, 28;

péste : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. über, 2. während" : „1. sur, au dessus de, 2. durant, pendant" : (64x)
preste *prep.* 1, 3; 1, 8; 1, 11; 1, 11; 1, 18; 2, 14; 2, 34; 2, 46; 2, 48; 2, 48; 2, 49; 3, 2; 3, 3; 3, 12; 4, 13; 4, 20; 4, 21; 4, 21; 4, 22; 4, 29; 5, 5; 5, 7; 5, 18; 5, 25; 6, 1; 6, 2; 6, 3; 6, 3; 6, 7; 6, 17; 7, 21; 8, 5; 8, 12; 8, 17; 8, 18; 8, 25; 9, 1; 9, 11; 9, 12; 9, 13; 9, 14; 9, 14; 9, 14; 9, 17; 9, 19; 9, 19; 9, 24; 9, 24; 9, 27; 10, 7; 11, 5; 11, 20; 11, 23; 11, 24; 11, 25; 11, 30; 11, 34; 11, 36; 11, 36; 11, 37; 11, 37; 11, 37; 11, 42; 12, 1;

péşte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Fisch" : „poisson" : (1x)
peştii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 2, 38;

petréce : (1559-1560 BRATU) : v. III : „1. durchführen, durchziehen, 2. begleiten" : „1. faire traverser, 2. accompagner" : (3x)
petrecînd eram *verb indicativ imperfect perifrastic 1 sg.* 4, 1;
va petrêce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 4, 20;
vei petrêce *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 4, 22;

piátră : (1400-1418 DERS / în top. *Piatra*) : s. f. : „Stein" : „pierre" : (7x)
o piatră *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 6, 17;
piatra *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 34; 2, 35;
piatră *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 45; 5, 4; 5, 25;
pietri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 38;

piciór : (1410 DERS) : s. n. : „Fuß" : „pied" : (8x)
picioarăle *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 7, 19;
picioare *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 7, 4; 8, 18;
picioarele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 2, 33; 2, 34; 2, 41; 7, 7;
picioarelor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 2, 42;

piept : (1560-1561 CORESI, TE.²) : s. n. : „Brust" : „poitrine" : (1x)
pieptul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 32;

pieíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Totschlag" : „meurtre" : (1x)
pierire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 5;

piérde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „verlieren" : „perdre" : (4x)
a piêrde *verb infinitiv prezent* 7, 26;
să piarză *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 2, 12; 2, 24;
să pierzi *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 2, 24;

pierí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zugrunde gehen, umkommen" : „périr, mourir : (3x)
au pierit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 7, 11;
să piară *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 2, 18;
va pieri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 9, 26;

pierzáre : (1581 CORESI, EV. 363) : s. f. : „Totschlag" : „meurtre" : (2x)
pierzare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 30;
pierzarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 8, 25;

píldă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Spruch" : „sentence" : (1x)
pilde *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 8, 23;

pîine : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Brot" : „pain" : (1x)
pîine *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 3;

pînă : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „bis, auch, noch" : „jusque, encore" : (62x)
pînă *prep.* 1, 21; 2, 9; 2, 20; 2, 34; 3, 19; 4, 5; 4, 8; 4, 20; 4, 22; 4, 29; 4, 30; 5, 23; 6, 7; 6, 12; 6, 14; 6, 24; 6, 26; 7, 4; 7, 9; 7, 11; 7, 12; 7, 13; 7, 18; 7, 22; 7, 25; 7, 26; 7, 28; 8, 6; 8, 7; 8, 10; 8, 11; 8, 13; 8, 14; 9, 25; 9, 26; 9, 27; 9, 27; 10, 3; 11, 10; 11, 24; 11, 35; 11, 36; 11, 45; 12, 1; 12, 4; 12, 4; 12, 6; 12, 9;

pîngări : (1632 EUSTR. PRAV. 178) : v. IV : „besudeln, beflec-

ken" : „tacher, profaner" : (2x)
să să pîngărească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 1, 8;
să se pîngărească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 1, 8;

pîntece : (1448 DERS / în antr. Oană *Píntece*) : s. n. : „Bauch, Leib" : „ventre" : (1x)
pîntecele *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 32;

pîrî́ : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verpetzen" : „dénoncer" : (2x)
au pîrît *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 3, 8; 6, 24;

pîrlí: (1648 NTB 180) : v. IV : „(ver-, ab-, nieder-) brennen" : „brûler" : (1x)
s-au pîrlit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 3, 28;

plăceá : (1551-1553 ES) : v. II : „gefallen" : „plaire" : (3x)
placă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 4, 24;
plăcu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 6, 1;
plăcut-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 3, 33;

plean : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Beute" : „butin" : (1x)
pleanuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 11, 24;

plecá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich beugen" : „se pencher, s'incliner" : (2x)
era plecîndu-se *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* 6, 10;
pleacă *verb imp. 2 sg.* 9, 18;

pliní : (1642 CAZ. GOV. 376) : v. IV : „1. erfüllen, 2. vervollständigen" : „1. accomplir, remplir, 2. compléter" : (3x)
plini *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 5, 28;
plinindu-se *verb gerunziu* 8, 23;
s-au plinit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 30;

pliníre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 472/2) : s. f. : „Erfüllung" : „achèvement" : (3x)
plinirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 2; 10, 3; 12, 12;

plînge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „weinen" : „pleurer" : (1x)
eram plîngînd *verb indicativ imperfect perifrastic 1 sg.* 10, 2;

póhtă → poftă

póftă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Begierde, Lust" : „désir, envie" : (7x)
poftă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 3;
poftelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 9, 23; 10, 11; 10, 19;
pohta *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 37;
pohte *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 38;
pohtele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 11, 43;

poftít : (1577 CORESI, PS.) : adj. : „begehrt" : „désiré, recherché" : (1x)
poftit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 11, 8;

pogorî́ → coborî

porfíră : (1635 EFTIMIE, L. 343 *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Purpur, Purpurrot" : „pourpre": (1x)
porfira *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 5, 7;

porníre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Aufbruch" : „remuement" : (1x)
pornirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 8, 6;

porúncă : (c. 1564 CORESI, MOLIT. 191) : s. f. : „Befehl, Gebot" : „ordre, commandement" : (18x)
porunca *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 13; 3, 12; 6, 8; 6, 8; 6, 9; 6, 10; 6, 12; 6, 15; 6, 15;
poruncă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 10; 3, 30; 4, 3; 6, 7; 6, 12; 6, 26;
poruncii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 6, 13;
poruncile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 4; 9, 5;

poruncí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „befehlen, gebieten" : „ordonner, commander" : (1x)
porunci *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 6, 9;

postíre : (c. 1516-1563 GLOS. BOGD.) : s. f. : „Fasten" : „jeûne" :(1x)
postiri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 9, 3;

potóp : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Sintflut" : „déluge" : (1x)
potop *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 9, 26;

povățuí : (1644 CAZ. DEALU, *ap.* GCR I, 111) : v. IV : „anleiten, unterweisen" : „conseiller, conduire" : (1x)
a povățui *verb infinitiv prezent* 3, 31;

povățuitór : (1642 ÎNV.2 588) : s. m. : „(An)Leiter, Unterweiser, Ratgeber" : „guide, chef, conseiller" : (5x)
povățuitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 3, 2;
povățuitorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 3, 3;
povățuitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 9, 25;
povățuitoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 9, 26; 11, 22;

prádă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Beute, Raub" : „pillage" : (1x)
prade *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 24;

praf : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Staub" : „poussière" : (1x)
praful *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 35;

prea : (c. 1573-1578 PS. SCH. 17) : adv. : „zu, sehr, überaus" : „très, beaucoup, extrêmement" : (2x)
prea *adv.* 3, 22; 3, 23;

preadecovîrşít : (c. 1683-1686 MS. 45, 871/1) : adj. : „gewaltig" : „immense, énorme": (1x)
preadecovîrşită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 31;

preaînált : (1581 CORESI, EV. 304) : adj./s. m. : „1. höchste, 2. der Höchste" : „1. le plus haut, 2. le Très-Haut" : (7x)
cel preaînalt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg.* 3, 33; 5, 20; 5, 23;
Cel Preaînalt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 4, 14;
Cel Preaînalt *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* 4, 31;
celui preaînalt *adj. calificativ gradul comparativ masc. sg. gen./dat. art.* 3, 27;
celui preaînalt *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 4, 21;

preaînălțá : (c. 1573-1578 PS. SCH. 520) : v. I : „verherrlichen" : „glorifier": (1x)
preaînalțu *verb indicativ prezent 1 sg.* 4, 34;

preájmă : (1668-1670 HERODOT) : s. f. : „Nähe" : „entourage" : (6x)
preajma *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 5, 1; 5, 5; 6, 10; 10, 13;

prejúr → împrejur

premení → primeni

premeníre → primenire

prenprejúr → primprejur

pren → prin

pricepătór : (1581 CORESI, EV. 369) : adj. : „gewandt" : „habile" : (1x)
pricepători *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 1, 4;

pricépe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „wahrnehmen, erkennen" : „percevoir, connaître" : (5x)
pricêpe *verb imp. 2 sg.* 9, 23;
pricepea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 1, 17; 8, 27;
pricêpe-să-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 33;
vei pricêpe *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 9, 25;

pricepút : (1600 DIR) : s. m. : „Weise" : „sage": (1x)
cei pricepuţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 11, 33;

priéten : (1592 DIR) : s. m. : „Freund" : „ami" : (3x)
priêtenii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 2, 13; 2, 17; 2, 18;

prihánă : (1620 MOXA) : s. f. : „Fehler" : „péché" : (1x)
prihană *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 4;

primení : (1563 CORESI, PRAXIU 9) : v. IV : „verändern" : „renouveler, changer" : (9x)
a să premeni *verb infinitiv prezent* 6, 15;
premenêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 21;
s-au premenit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 9;
să premeni *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 10, 8;
să să premenească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 6, 17;
să vor premeni *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 4, 13; 4, 20; 4, 22; 4, 29;

primeníre : (1581 CORESI, EV. 266) : s. f. : „Wechsel" : „changement" : (1x)
premenirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 12, 11;

primprejúr : (1620 MOXA) : prep. : „herum" : „autour" : (1x)
prenprejurul *prep.* 9, 16;

prin : (înc. sec. XVI PS. H.) : prep. : „1. in, 2. durch" : „1. en, 2. à travers" : (2x)
pren *prep.* 4, 3; 4, 14;

prípă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Hast" : „hâte" : (1x)
pripă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 25;

prisosí : (1627 DRHA XIX, 244) : v. IV : „überschüssig sein" : „être de trop" : (3x)
de prisosit *verb supin* 3, 23; 6, 3; 7, 7;

privegheá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „wachen" : „veiller" : (1x)
au privegheat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 9, 14;

priveghére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Bewachung" : „surveillance" : (1x)
priveghêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 12;

procleţí : (c. 1564 CORESI, CAZ. 144) : v. IV : „verdammen" : „damner" : (1x)
să procleţească *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 11, 44;

proróc : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Prophet" : „prophète" : (3x)
prorocilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 9, 10;
prorocii *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 9, 6;
prorocul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 9, 2; 9, 24;

púlpă : (1495 BGL / în top. *Pulpeşti*) : s. f. : „Wade" : „mollet" : (1x)
pulpele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 2, 33;

púne : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. (sich) setzen, stellen, legen, 2. einsetzen" : „1. (se) mettre, 2. installer qn (dans)" : (34x)
ai pus *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 3, 10; 3, 12; 3, 12; 3, 18; 6, 12;
am pus *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 3, 14; 3, 15;
au pus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 1, 7; 1, 8; 1, 11; 2, 24; 2, 38; 2, 48; 2, 49; 3, 1; 3, 2; 3, 3; 3, 5; 3, 7; 5, 12; 5, 13; 5, 26; 6, 1; 6, 3; 6, 17; 8, 18;
puiu *verb indicativ prezent 1 sg.* 3, 30;
pusără *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 5, 31;
s-au pus *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 7, 9;
s-au pus *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 3; 6, 26;
va pune *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 6, 15; 11, 11; 11, 17;

pustií : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verwüsten, verheeren" : „dévaster, ravager" : (1x)
să va pustii *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 8, 11;

pustiíre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Verheerung" : „dévastation" : (5x)
pustiire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 27;
pustiirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 8, 13;
pustiirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 9, 2; 12, 11;
pustiirilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 9, 27;

pustíu : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „wüst" : „désert" : (1x)
cea pustie *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 9, 17;

puteá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „können, dürfen, vermögen" : „pouvoir" : (13x)
ai putut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 2, 47;
au putut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 5, 16;
poate *verb indicativ prezent 3 sg.* 4, 34;
pot *verb indicativ prezent 3 pl.* 4, 15;
poţi *verb imp. 2 sg.* 2, 26; 4, 15;
poţi *verb indicativ prezent 2 sg.* 5, 17;
putea *verb indicativ prezent 3 pl.* 5, 8;
putut-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 6, 20;
va putea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 2, 10; 3, 30; 10, 17;
vei putea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 5, 18;

putére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Macht, Gewalt, Stärke, Kraft, 2. Heer" : „1. pouvoir, puissance, 2. armée" : (18x)
putêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 23; 10, 1; 11, 7; 11, 13; 11, 15; 11, 25; 11, 25;
putêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 8, 10; 8, 10; 8, 13; 8, 22; 8, 24; 8, 24; 11, 19; 11, 25;
puteri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 10; 11, 26;
puterii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 4, 27;

putérnic : (1551-1553 ES) : adj./s. : „gewaltig, mächtig" : „puissant" : (4x)
putêrnic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 3, 17;
putêrnică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 37;
putêrnice *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 3, 34;
putêrnicii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 3, 28;

puternicíe : (1581 CORESI, EV. 282) : s. f. : „Macht" : „pouvoir, puissance, force" : (1x)
puterniciei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 11, 31;

puţín : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „wenig" : „peu" : (1x)
puţină *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 23;

R

rámură : (1646 PRAV. MOLD. 21) : s. f. : „Ast" : „rameau, branche" : (1x)
ramurile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 4, 11;

rădăcínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wurzel" : „racine" : (6x)
rădăcina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 41; 11, 20;
rădăcinelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 4, 20; 4, 23;
rădăcinii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 11, 7;
rădăcinilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 4, 12;

rădicá → ridica

rămî́ne/-eá : (1551-1553 ES) : v. III/II : „bleiben" : „rester" : (9x)
au rămas *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 10, 17;
rămase *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 10, 8;
rămaş *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 10, 8;
rămînea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 7, 7; 7, 19;
rămîne *verb indicativ prezent 3 sg.* 4, 23; 6, 26;
va rămînea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 2, 44; 11, 17;

rănít : (înc. sec. XVI PS. H) : s. m. : „Verwundeter" : „blessé" : (1x)
răniţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 11, 26;

răsărít : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Osten" : „est" : (2x)
răsărit *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 8, 9;
răsărituri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 11, 44;

răscumpărá : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 105) : v. I : „zurückkaufen" : „racheter" : (2x)
răscumpăraţi *verb indicativ prezent 2 pl.* 2, 8;
răscumpără *verb imp. 2 sg.* 4, 24;

răspúnde : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „antworten, erwidern" : „répondre" : (20x)
a răspunde *verb infinitiv prezent* 3, 16; 9, 25;
au răspuns *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 14;
răspunse *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 3, 16;
răspunse *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 2, 5; 2, 8; 2, 26; 2, 27; 3, 14; 3, 29; 4, 16; 4, 17; 4, 27; 5, 7; 5, 10;
răspunseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 2, 7; 2, 10; 6, 13;
răspunzînd *verb gerunziu* 3, 9;
răspunzîndu *verb gerunziu* 2, 47;

rău : (1490 DRHA III, 75/ în antr. Dumitru *Rău*) : adj./s. m. : „schlecht, böse" : „mauvais, mal" : (1x)
răii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 7, 24;

răutáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schlechtigkeit, Bosheit" : „méchanceté" : (3x)
răutatea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 14;
răutăţi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 9, 12;
răutăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 13;

războí : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Krieg, Schlacht" : „guerre" : (6x)
războiu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 7, 8; 7, 21; 10, 20; 11, 20; 11, 25;
războiului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 9, 26;

ridicá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. heben, 2. tragen" : „1. lever, soulever, 2. porter" : (19x)
rădicaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 8, 3;
rădicară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 2, 35;
rădica-se-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 14;
rîdicaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 4, 31; 10, 5;
rîdică *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 10, 10;
s-au rădicat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 8, 13;
să rădică *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 7, 4;
să va rădica *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 2, 44; 7, 24; 11, 2; 11, 25;
să va rîdica *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 9, 27;
să vor rădica *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 7, 17; 7, 17; 8, 22; 11, 14;
să vor rîdica *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 7, 24;
va rădica *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 4, 14;

risipí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zerstreuen, verstreuen" : „disperser" : (3x)
ai răsipit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 9, 7;
răsipiţi *verb imp. 2 pl.* 4, 11;
va răsipi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 24;

risipíre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Zerstreuung" : „dispersion, dissipation" : (1x)
răsipirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 12, 7;

rînd : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Reihe, Rang" : „rangée, rang" : (1x)
rînd *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 7;

rînduí : (c. 1564 CORESI, CAZ. 178) : v. IV : „1. (an)ordnen, 2. bestimmen" : „1. ordonner, 2. fixer, assigner" : (6x)
au rînduit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 1, 5; 1, 10;
s-au rînduit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 6, 10;
va rîndui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 9, 26; 9, 27;

rînduít : (c. 1665-1672 MS. 4389, 418/2 marg.) : adj. : „geordnet" : „ordonné" : (2x)
cea rînduită *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 5, 27;
rînduit *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 10, 21;

rînduitór : (c. 1665-1672 MS. 4389, 753/2) : s. m. : „Beamter" : „haut dignitaire" : (4x)
rînduitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 6, 2;
rînduitorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 6, 4; 6, 5; 6, 6;

rîu : (1377 DRĂGANU / în top. *Ryusoor*) : s. n. : „Fluss, Strom" : „fleuve, torrent" : (6x)
rîu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 7, 10;
rîul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 10, 4;
rîului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 12, 5; 12, 5; 12, 6; 12, 7;

roátă : (1451 DERS / în top. *Rotă*) : s. f. : „Rad" : „roue" : (1x)
roatele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 7, 9;

rob : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Sklave" : „esclave" : (6x)
robii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 3, 27; 9, 6;
robilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 9, 10;
robul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 6, 20; 9, 11;
robului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 9, 17;

robíe : (1563 CORESI, PRAXIU 245) : s. f. : „1. Sklaverei, 2. Gefangenschaft" : „1. esclavage, 2. captivité" : (2x)
robiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 3;
robiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 8, 11;

robíme : (c. 1683-1686 MS. 45, 771/1) : s. f. : „Menge Kriegsgefangene" : „foule de prisoniers de guerre" : (1x)
robime *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 33;

robíre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 507/1) : s. f. : „Gefangenschaft, Unterjochung" : „captivité, état de l'esclave" : (4x)
robire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 8;
robirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 2, 25;
robirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 5, 14; 6, 13;

rod : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Frucht" : „fruit, genre, gent" : (3x)
roada *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 4, 9; 4, 18;
roadă *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 4, 11;

róuă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tau" : „rosée" : (5x)
roa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 12; 5, 23;
roaoa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 30;
rooa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 22;
roua *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 20;

rugá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. bitten, 2. beten" : „1. supplier, 2. prier" : (8x)
am rugat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 2, 23;
ne-am rugat *verb indicativ perfect compus 1 pl.* 9, 13;
rugatu-m-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 9, 4;
rugă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 1, 8; 2, 16;
rugîndu-mă *verb gerunziu* 9, 20;
rugîndu-se *verb gerunziu* 6, 10; 6, 11;

rúgă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gebet" : „prière" : (3x)
rugă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 21;
rugii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 9, 23;
rugile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 17;

rugăciúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Bittgebet" : „prière" : (2x)
rugăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 3;
rugăciunile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 9, 17;

ruşíne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schande, Scham" : „honte, pudeur" : (4x)
ruşine *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 23; 12, 2;
ruşinea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 7; 9, 8;

S

s- → **fi**

sa → **său**

sábie : (1462-1463 DERS) : s. f. : „Schwert" : „épée" : (1x)
sabie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 33;

sac : (1482-1492 DERS) : s. m. : „Sack" : „sac" : (1x)
sac *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 9, 3;

samvícă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 821/1) : s. f. : „Gitarre" : „guitare" : (4x)
samvichii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 3, 5; 3, 7; 3, 10; 3, 15;

sără → **seară**

sárcină : (1551-1553 ES) : s. f. : „Last, Bürde" : „charge, fardeau" : (1x)
sarcinii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 8, 25;

sălăşluí : (a. 1633 GCR I, 82) : v. IV : „bewohnen, hausen" : „demeurer" : (1x)
sălăşluia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 4, 9;

sălbátic : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „wild, roh" : „sauvage" : (6x)
cêle sălbateci *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. art.* 4, 9; 4, 18;
sălbatece *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 4, 20; 4, 22; 4, 29;
sălbatici *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 5, 23;

sălbăticí : (1581 CORESI, EV. 3) : v. IV : „wild werden" : „devenir sauvage" : (2x)
să sălbătăci *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 8, 7;
să va sălbătăci *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 11;

sămînţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Samen, Saat, 2. Geschlecht, Stamm" : „1. semence, graine, 2. souche, descendance" : (6x)
sămînţa *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 3; 2, 43; 11, 6;
seminţe *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 16; 11, 31;
seminţele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 1, 12;

săptămînă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Woche" : „semaine" : (10x)
săptămînă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 27; 9, 27; 9, 27; 9, 27;

săptămîni *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 9, 24; 9, 25; 9, 25; 9, 26; 10, 2; 10, 3;

său, **sa** : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. pron. pos. : „sein" : „son" : (2x)
său *adj. pron. pos. 3 masc. sg. gen./dat. sg.* 11, 23;
său *adj. pron. pos. 3 masc. sg. nom./ac. sg.* 3, 29;

săvîrşí : (1551-1553 ES) : v. IV : „1. vollenden, 2. verscheiden" : „1. accomplir, 2. mourir" : (4x)
să să săvîrşască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 9, 24;
să va săvîrşi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 16; 11, 36; 12, 7;

săvîrşíre : (c. 1580-1619 COD. ST.) : s. f. : „1. Erfüllung, 2. Ende, 3. Tod" : „1. accomplissement, 2. fin, 3. mort" : (5x)
săvîrşire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 36;
săvîrşirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 12, 12;
săvîrşirei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 12, 4;
săvîrşirii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 12, 9; 12, 12;

săvîrşít : (1580-1581 PO) : s. n. : „1. Ende, 2. Tod" : „1. fin, 2. mort" : (14x)
săvîrşit *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 6, 26; 7, 26; 9, 27; 9, 27;
săvîrşitul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 1, 15; 1, 18; 4, 31; 7, 28; 8, 17; 8, 19; 9, 26; 9, 27; 11, 13; 12, 6;

scáun : (1495-1508 DERS / în top. *Scăunean*) : s. n. : „1. Stuhl, Sitz, 2. Thron" : „1. chaise, siège, 2. trône" : (4x)
scaunele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 7, 9;
scaunul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 4, 1; 5, 22; 7, 9;

scăpá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „entkommen" : „fuir" : (1x)
vor scăpa *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 41;

scăzút : (1551-1553 ES) : adj. : „vermindert" : „réduit" : (1x)
mai scăzută *adj. calificativ gradul comparativ fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 10;

schimbá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „wechseln" : „changer" : (8x)
au schimbat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 3, 29;
să schimbắ *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 7, 28;
s-au schimbat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 3, 28;
s-au schimbat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 3, 19;
să schimbă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 5, 6;
să schimbe *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 5, 10; 6, 8;
să va schimba *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 4, 13;

sclipí : (1620 MOXA) : v. IV : „schimmern" : „" : (1x)
sclipêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 10, 6;

scoáte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „1. herausnehmen, -iehen, 2. hervorbringen" : „1. sortir, tirer, 2. faire sortir" : (15x)
a scoate *verb infinitiv prezent* 3, 17;
ai scos *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 9, 15;
au scos *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 5, 3;
au scos *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 3, 29; 5, 2; 6, 27;
să scoase *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 6, 23;
să scoaţă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 3, 15; 6, 14; 6, 14; 6, 20; 6, 23; 8, 4; 8, 7;
va scoate *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 6, 16;

scopít : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Kastrat" : „castrat" : (7x)
scopiţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 1, 8; 1, 18; 1, 11;
scopiţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 1, 3;
scopiţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 1, 7; 1, 9; 1, 10;

scríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „schreiben" : „écrire" : (8x)
a să scrie *verb infinitiv prezent* 6, 9;
au scris *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 6, 25; 7, 1;
scriia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 5, 5;
scriia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 5, 5;
scris *verb participiu sg. masc.* 9, 13; 12, 1;
scris *verb participiu sg. neutru* 9, 11;

scrisoáre : (1576 DIR) : s. f. : „geschriebener Text" : „texte écrit" : (8x)
scrisoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 21;
scrisoarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 5, 7; 5, 8; 5, 16; 5, 18; 5, 20; 5, 26; 5, 27;

sculá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „aufstehen, sich erheben" : „(se) lever" : (17x)
mă sculaiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 8, 27;
s-au sculat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 6, 19;
să sculă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 3, 25;
să va scula *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 2, 39; 11, 3; 11, 20;
să vor scula *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 2; 11, 15; 12, 2;
scoală-te *verb imp. 2 sg.* 7, 5;
sculaiu-mă *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 10, 11;
scula-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 8, 23; 11, 7;
scula-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 12, 1;
se vor scula *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 31;
te vei scula *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 12, 12;
va scula *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 2, 44;

scump : (1446 DERS / în top. Mihăilă *Scumpul*) : adj. : „edel" : „précieux" : (1x)
scumpe *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 38;

scuturá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „schütteln, zittern" : „secouer, trembler" : (2x)
au scuturat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 7, 20;
scuturaţi *verb imp. 2 pl.* 4, 11;

seáră : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Abend" : „soir" : (4x)
sară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 14; 8, 14; 8, 26; 9, 21;

semenţíe → seminţie

semeţíe : (1581 CORESI, EV. 66) : s. f. : „Hochmut, Stolz" : „arrogance, fierté" : (1x)
semeţie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 36;

seminţíe : (1563 CORESI, PRAXIU 25) : s. f. : „Geschlecht, Stamm" : „souche, descendance" : (1x)
semenţiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 1;

semn : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Zeichen" : „signe" : (2x)
sêmne *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 6, 27;
sêmnele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 3, 33;

sfat : (1491-1492 DERS) : s. n. : „Rat(schlag) : „conseil" : (2x)
sfat *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 14;
sfatul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 4, 24;

sfărîmá : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : v. I : „1. zerbrechen, zermalmen, 2. zerstören" : „1. (se) casser, briser 2. (se) détruire" : (5x)
sfărîmînd *verb gerunziu* 7, 7;
sfărîmîndu-se *verb gerunziu* 2, 42;
sfărîma-să-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 4;
va sfărîma *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 40;
vor sfărîma *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 26;

sfătuí : (1551-1553 ES) : v. IV : „(be)raten" : „conseiller" : (1x)
sfătuitu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 6, 7;

sfinţénie : (1642 CAZ. GOV. 431) : s. f. : „Weihe, Heiligkeit" : „sainteté" : (1x)
sfinţeniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 17;

sfinţí : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „weihen" : „sanctifier, consacrer" : (1x)
să vor svinţi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 12, 10;

sfinţíre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „1. Heiligkeit, 2. Heiligtum" : „1. sainteté, 2. sanctuaire" : (2x)
sfinţire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 27;
sfinţirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 31;

sfinţít : (1570 CORESI, LIT.) : adj. : „geheiligt" : „sacré, béni" : (1x)
celui svinţit *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. art.* 12, 7;

sfînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „1. heilig, 2. Heilige" : „1. saint, sacré, 2. saint" : (1x)
cea sfîntă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. art.* 9, 16; 9, 24; 11, 28; 11, 30; 11, 30;
cei svinţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 7, 25;
cel sfînt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 9, 20;
cel sfînt *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 8, 11; 8, 14; 9, 26;
cel sfîntu *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* 8, 24;
cel sfîntu *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 8, 13;
cel svînt *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 4, 20; 11, 45;
cel svînt *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. art.* 4, 15;
sfintelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 9, 24;
Sfîntul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* 9, 24;
sfinţi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 7, 8;
svînt *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 4, 5; 4, 6;
svînt *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 4, 10;
svinţii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 7, 18; 7, 21; 7, 22;
svinţilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 4, 14; 7, 22; 7, 27;
un sfînt *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 8, 13; 8, 13;

sfîrşít : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Ende" : „fin" : (1x)
sfîrşitul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 28; 11, 27; 11, 35; 11, 40;

sílă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Zwang" : „abus, contrainte" : (1x)
sila *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 32;

síne : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. refl. : „sich" : „soi" : (1x)
sine *pron. refl. 3 ac. acc.* 4, 5;

síngur : (1228 DLRV) : adj. : „allein, einzig, nur" : „seul(ement)" : (2x)
singur *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 10, 8;
sîngur *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 10, 7;

sirienéşte : (1642 CAZ. GOV. 223) : adv. : „auf aramaïsch" : „en araméen" : (1x)
siriinêşte *adv. de mod* 2, 4;

sínguri → singur

sîrguí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „sich beeilen" : „se dépêcher, (se) hâter" : (1x)
să sîrguiască *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 4, 16;

sîrguiálă : (c. 1660 ST. LEX. 200, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Eile, Fleiß" : „assiduité" : (3x)
sîrguială *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 19; 11, 36;
sîrguiêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 44;

sîrguíre : (c. 1683-1686 MS. 45, 684/[1]) : s. f. : „Eifer" : „diligence, zèle " : (1x)
sîrguire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 27;

slăbí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „schwach werden" : „(s')affaiblir" : (6x)
slăbindu *verb gerunziu* 11, 34;
va slăbi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 19;
vor slăbi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 14; 11, 33; 11, 35; 11, 41;

slúgă : (1476 LDSR 279) : s. f. : „Knecht, Magd" : „serviteur, servante" : (5x)
sluga *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 10, 17;
slugile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 1, 13; 3, 29;
slugilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 2, 4; 2, 7;

slují : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. (be)dienen, 2. Gottesdienst abhalten" : „1. servir, 2. officier" : (10x)
să slujască *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 3, 29;
slujăscu *verb indicativ prezent 3 pl.* 3, 12;
slujeşti *verb indicativ prezent 2 sg.* 6, 16; 6, 20;
slujiia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 7, 10;
slujim *verb indicativ prezent 1 pl.* 3, 17; 3, 18;
slujiţi *verb indicativ prezent 2 pl.* 3, 14;
vor sluji *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 7, 14; 7, 27;

smerí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „(sich) erniedrigen" : „(s')abaisser, (s')humilier" : (6x)
ai smerit *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 5, 24;
să smerească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 4, 34;
să va smeri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 30;
smeri *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 7, 24;
smeriia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 5, 21;
va smeri *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 7, 24;

smúlge : (1559-1560 BRATU) : v. III : „ausreißen" : „arracher" : (4x)
s-au zmult *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 7, 4;
să va zmulge *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 4;
zmulgeţi *verb imp. 2 pl.* 4, 11; 4, 20;

socotí : (1481 DERS) : v. IV : „1. veranschlagen, 2. bedenken, erwägen" : „1. observer, 2. juger, réfléchir" : (2x)
s-au socotit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 4, 32;
socotiiam *verb indicativ imperfect 1 sg.* 7, 8;

somn : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Schlaf" : „sommeil" : (2x)
somnul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 1; 6, 18;

sorţ : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Los" : „sort" : (1x)
sorţul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 12, 12;

sosí : (1431 DERS) : v. IV : „ankommen" : „arriver" : (2x)
au sosit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 7, 13; 7, 22;

spămîntá → spăimînta

spăimîntá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich ängstigen" : „s'effrayer, s'épouvanter" : (3x)
m-am spămîntat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 8, 17;
s-au spămîntat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 1; 2, 3;

spămîntáre → spăimîntare

spăimîntáre : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Graus" : „terreur" : (1x)
spămîntare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 7;

spoiálă : (c. 1665-1672 MS. 4389, 534/2) : s. f. : „Anstrich" : „couche" : (1x)
spoiala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 5, 5;

sporí : (c. 1564 CORESI, CAZ. 101) : v. IV : „prosperieren" : „prospérer" : (2x)
să spori *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 8, 11; 8, 12;

spovedí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bekennen" : „confesser" : (1x)
m-am ispoveduit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 9, 4;

spre : (1519 DERS) : prep. : „für, zu, nach, auf" : „pour, vers, sur" : (19x)
spre *prep.* 1, 9; 3, 19; 4, 27; 4, 27; 4, 31; 6, 23; 8, 4; 8, 25; 9, 2; 9, 16; 9, 18; 9, 27; 9, 27; 10, 8; 11, 7; 11, 27; 11, 28; 11, 42; 12, 12;

sprejení → sprijini

sprijiní : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „1. abfassen, 2. beistehen" : „1. soutenir, 2. aider" : (2x)
sprejenêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 6, 27;
sprejenindu-se *verb gerunziu* 10, 21;

spúne : (1521 NEACŞU) : v. III : „sagen" : „dire" : (19x)
să spui *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 2, 26;
să spuie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 2, 2; 5, 16;
să spuie *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 2, 11;
să spuiu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* 9, 23; 10, 14;
spune *verb imp. 2 sg.* 2, 4; 4, 6;
spuneţi *verb imp. 2 pl.* 2, 6; 2, 9;
va spune *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 2, 16; 2, 25; 5, 13;
veţi spune *verb viitor 1 indicativ 2 pl.* 2, 9; 2, 9;
voiu spune *verb viitor 1 indicativ 1 sg.* 2, 24; 10, 21;
vom spune *verb viitor 1 indicativ 1 pl.* 2, 4; 2, 7;

spurcá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „entweichen" : „profaner" : (1x)
vor spurca *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 31;

sta : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „sich befinden, sitzen, stehen" : „se trouver, rester, demeurer" : (41x)
a sta *verb infinitiv prezent* 1, 4;
a starea *verb infinitiv prezent* 11, 15;
au stătut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 1, 19; 3, 3;
au stătut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 7, 4; 7, 5; 8, 22;
să stea *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 1, 5; 4, 32; 8, 7; 11, 16;
sta *verb indicativ imperfect 3 pl.* 7, 16; 12, 5;
sta *verb indicativ imperfect 3 sg.* 5, 1; 10, 13; 10, 16;
sta-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 21;
stă *verb indicativ prezent 3 sg.* 12, 1;
stăi *verb imp. 2 sg.* 10, 11;
stătu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 5, 29; 8, 15; 8, 17;
stătuiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 11, 1;
stătură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 2, 2; 6, 6; 7, 10;
stînd *verb gerunziu* 2, 31; 8, 3; 8, 6;
va sta *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 8, 13; 8, 25; 8, 25; 10, 17; 11, 4; 11, 4; 11, 6; 11, 8; 11, 16; 11, 25;
vor sta *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 8, 4; 11, 15;

stáre : (1570 CORESI, LIT.) : s. f. : „Stellung, Lage" : „état, position" : (3x)
starea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 6, 15; 8, 17; 10, 11;

stăpîní : (1595-1596 DIR) : v. IV : „(be)herrschen" : „dominer, gouverner" : (2x)
au stăpînit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 3, 28;
va stăpîni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 3;

stăpînire : (1678 CHEIA ÎNŢ. 143) : s. f. : „Herrschaft" : „domination, gouvernement" : (6x)
stăpînire *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 3;
stăpînirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 3, 34; 4, 19; 6, 26; 7, 14;
stăpînirile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 7, 27;

stăpînitór : (1654 NEAGOE 18) : s. m. : „Herrscher" : „souverain" : (2x)
stăpînitorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 8, 25;
Stăpînitoriul *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* 8, 25;

stea : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Stern" : „étoile" : (2x)
stêle *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 8, 10;
stêlele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 12, 3;

stínge : (1551-1553 ES) : v. III : „auslöschen, vernichten" : „éteindre, anéantir" : (2x)
a stinge *verb infinitiv prezent* 9, 24;
să stingă *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 11, 44;

stíngere : (1581-1582 PO) : s. f. : „Verwüstung" : „déstruction, dévastation" : (4x)
stingere *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 27; 9, 27;
stingerea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 18;
stingeri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 9, 26;

stins : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 178) : s. m. : „ausgelöscht; (aici) Tote" : „éteint; (aici) mort" : (1x)
celor stinşi *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 11, 31;

stîng : (1426 DERS / în antr. *Stîngaci*) : s. f. : „Linke" : „gauche"

: (1x)
stînga *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 12, 7;

străín : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. : „fremd" : „étranger" : (1x)
striin *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 11, 39;

stricá : (1551-1553 ES) : v. I : „zerschlagen, zerstören" : „briser, casser, détruire" : (11x)
au stricat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 6, 22;
s-au stricat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 4, 25;
să strice *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 11, 17;
să va strica *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 2, 44; 6, 26; 7, 14;
stricaţi *verb imp. 2 pl.* 4, 20;
va strica *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 8, 24; 8, 24; 8, 25; 9, 26;

stricáre : (c. 1564 CORESI, CAZ. 43) : s. f. : „Beschädigung" : „destruction, endommagement" : (1x)
stricarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 6, 23;

stricát : (1560 DERS / în top. *Stricatul*) : adj. : „korrupt" : „corrompu" : (1x)
stricat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 9;

stricăciúne : (1551-1553 ES) : s. f. : „Schaden" : „dégradation, dégâts" : (1x)
stricăciune *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 8;

strigá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „rufen, schreien" : „crier, appeler" : (5x)
au strigat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 6, 20;
striga *verb indicativ imperfect 3 sg.* 3, 4;
strigă *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 4, 11; 5, 7; 5, 31;

strigătór : (1581 CORESI, EV. 271) : s. m. : „Ansager" : „héraut" : (1x)
strigătoriul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 3, 4;

striín → străin

strîmbătáte : (1480 BGL / în top. *Strîmbăţaţi*) : s. f. : „Unrecht, Unbill" : „tort, injustice" : (6x)
strîmbătate *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 5; 9, 15;
strîmbătăţile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 4, 24; 9, 13; 9, 16; 9, 24;

strínge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „zusammenführen, sammeln" : „(se) réunir" : (1x)
să strînseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 3, 28;

sub : (1463 DERS) : prep. : „unter" : „sous, au-dessous de" : (1x)
supt *prep.* 9, 12;

sufláre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „1. Atem, 2. Seele" : „1. souffle, 2. âme" : (2x)
suflare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 17;
suflarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 5, 25;

suí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „hinaufgehen, hinaufsteigen" : „monter" : (7x)
s-au suit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 2, 29;
să sui *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 7, 8;
să suia *verb indicativ imperfect 3 pl.* 7, 3;
să suia *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 7, 20; 8, 3;
să suiră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 8, 8;
să va sui *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 23;

supt → sub

supúne : (1559-1560 BRATU) : v. III : „(sich) unterwerfen" : „(se) soumettre" : (4x)
s-au supus *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 6, 13;
supune *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 40;
va supune *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 2, 40; 11, 39;

surpá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „umstürzen, vernichten" : „détruire" : (1x)
surpa-se-va *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 20;

svînt → sfînt

svinţí → sfinţi

Ş

şápte : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. ord. : „sieben" : „sept" : (2x)
şapte *num. card. masc. nom./ac.* 4, 13; 4, 22;

şaptezeci : (1551-1553 ES) : num. card. : „siebzig" : „septante" : (1x)
şaptezeci *num. card. fem. nom./ac.* 9, 24;

şădeá → şedea

şedeá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. II : „1. sitzen, sich setzen, 2. bleiben" : „1. être assis, s'asseoir, 2. rester" : (4x)
au şăzut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 7, 10;
şăzu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 7, 9;
va şădea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 7, 26;
va şedea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 10;

şi : (1521 NEACŞU) : conj. : „und" : „et" : (1159x)
şi *conjuncţie coord.* 1, 1; 1, 2; 1, 2; 1, 2; 1, 2; 1, 3; 1, 3; 1, 3; 1, 4; 1, 4; 1, 4; 1, 4; 1, 4; 1, 4; 1, 5; 1, 5; 1, 5; 1, 5; 1, 6; 1, 6; 1, 6; 1, 6; 1, 7; 1, 7; 1, 7; 1, 7; 1, 8; 1, 8; 1, 8; 1, 9; 1, 9; 1, 10; 1, 10; 1, 10; 1, 11; 1, 11; 1, 11; 1, 11; 1, 12; 1, 12; 1, 12; 1, 13; 1, 13; 1, 13; 1, 14; 1, 14; 1, 15; 1, 15; 1, 16; 1, 16; 1, 16; 1, 17; 1, 17; 1, 17; 1, 17; 1, 17; 1, 17; 1, 18; 1, 18; 1, 19; 1, 19; 1, 19; 1, 19; 1, 19; 1, 19; 1, 20; 1, 20; 1, 20; 1, 21; 2, 1; 2, 1; 2, 2; 2, 2; 2, 2; 2, 2; 2, 2; 2, 2; 2, 2; 2, 3; 2, 3; 2, 4; 2, 4; 2, 5; 2, 5; 2, 5; 2, 6; 2, 6; 2, 6; 2, 6; 2, 7; 2, 7; 2, 8; 2, 8; 2, 8; 2, 8; 2, 9; 2, 9; 2, 9; 2, 10; 2, 10; 2, 10; 2, 11; 2, 12; 2, 13; 2, 13; 2, 13; 2, 13; 2, 14; 2, 15; 2, 16; 2, 16; 2, 16; 2, 16; 2, 17; 2, 17; 2, 17; 2, 17; 2, 18; 2, 18; 2, 19; 2, 20; 2, 20; 2, 20; 2, 21; 2, 21; 2, 21; 2, 21; 2, 22; 2, 22; 2, 22; 2, 22; 2, 23; 2, 23; 2, 23; 2, 23; 2, 24; 2, 24; 2, 24; 2, 25; 2, 26; 2, 26; 2, 26; 2, 27; 2, 27; 2, 28; 2, 28; 2, 29; 2, 30; 2, 31; 2, 31; 2, 31; 2, 31; 2, 32; 2, 32; 2, 32; 2, 33; 2, 34; 2, 34; 2, 34; 2, 35; 2, 35; 2, 35; 2, 35; 2, 35; 2, 36; 2, 37; 2, 37; 2, 38; 2, 38; 2, 38; 2, 38; 2, 39; 2, 39; 2, 40; 2, 40; 2, 40; 2, 41; 2, 41; 2, 41; 2, 41; 2, 42; 2, 42; 2, 42; 2, 42; 2, 42; 2, 43; 2, 44; 2, 44; 2, 44; 2, 44; 2, 45; 2, 45; 2, 45; 2, 46; 2, 46; 2, 46; 2, 47; 2, 47; 2, 48; 2, 48; 2, 48; 2, 48; 2, 48; 2, 49; 2, 49; 2, 49; 3, 1; 3, 2; 3, 2; 3, 2; 3, 2; 3, 2; 3, 3; 3, 3; 3, 3; 3, 4; 3, 5; 3, 5; 3, 5; 3, 6; 3, 7; 3, 7; 3, 7; 3, 7; 3, 8; 3, 9; 3, 10; 3, 10; 3, 10; 3, 10; 3, 10; 3, 11; 3, 12; 3, 12; 3, 13; 3, 13;

3, 13; 3, 14; 3, 14; 3, 14; 3, 15; 3, 15; 3, 15; 3, 15; 3, 15; 3, 15; 3, 16; 3, 17; 3, 18; 3, 18; 3, 19; 3, 19; 3, 19; 3, 20; 3, 20; 3, 21; 3, 21; 3, 21; 3, 21; 3, 23; 3, 24; 3, 24; 3, 24; 3, 25; 3, 25; 3, 25; 3, 25; 3, 25; 3, 26; 3, 26; 3, 26; 3, 26; 3, 27; 3, 27; 3, 27; 3, 27; 3, 27; 3, 27; 3, 28; 3, 28; 3, 28; 3, 28; 3, 28; 3, 28; 3, 28; 3, 28; 3, 29; 3, 29; 3, 29; 3, 29; 3, 29; 3, 29; 3, 30; 3, 30; 3, 30; 3, 31; 3, 31; 3, 31; 3, 33; 3, 34; 3, 34; 3, 34; 4, 1; 4, 2; 4, 2; 4, 2; 4, 3; 4, 4; 4, 4; 4, 4; 4, 5; 4, 6; 4, 6; 4, 7; 4, 7; 4, 7; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 8; 4, 9; 4, 9; 4, 9; 4, 9; 4, 10; 4, 10; 4, 11; 4, 11; 4, 11; 4, 11; 4, 11; 4, 11; 4, 12; 4, 12; 4, 12; 4, 12; 4, 12; 4, 13; 4, 13; 4, 14; 4, 14; 4, 14; 4, 15; 4, 15; 4, 16; 4, 16; 4, 16; 4, 16; 4, 17; 4, 17; 4, 18; 4, 18; 4, 18; 4, 18; 4, 18; 4, 18; 4, 19; 4, 19; 4, 19; 4, 19; 4, 20; 4, 20; 4, 20; 4, 20; 4, 20; 4, 20; 4, 20; 4, 21; 4, 22; 4, 22; 4, 22; 4, 22; 4, 22; 4, 22; 4, 23; 4, 24; 4, 24; 4, 27; 4, 29; 4, 29; 4, 29; 4, 29; 4, 29; 4, 30; 4, 30; 4, 30; 4, 30; 4, 31; 4, 31; 4, 31; 4, 31; 4, 31; 4, 31; 4, 31; 4, 32; 4, 32; 4, 32; 4, 32; 4, 32; 4, 33; 4, 33; 4, 33; 4, 33; 4, 33; 4, 33; 4, 34; 4, 34; 4, 34; 4, 34; 5, 1; 5, 2; 5, 2; 5, 2; 5, 2; 5, 2; 5, 2; 5, 3; 5, 3; 5, 3; 5, 3; 5, 3; 5, 3; 5, 4; 5, 4; 5, 4; 5, 4; 5, 4; 5, 4; 5, 4; 5, 5; 5, 5; 5, 6; 5, 6; 5, 6; 5, 7; 5, 7; 5, 7; 5, 7; 5, 7; 5, 7; 5, 8; 5, 8; 5, 9; 5, 9; 5, 9; 5, 10; 5, 10; 5, 10; 5, 10; 5, 12; 5, 12; 5, 12; 5, 13; 5, 13; 5, 13; 5, 13; 5, 13; 5, 13; 5, 14; 5, 15; 5, 15; 5, 15; 5, 16; 5, 16; 5, 17; 5, 18; 5, 18; 5, 18; 5, 19; 5, 19; 5, 20; 5, 20; 5, 20; 5, 21; 5, 21; 5, 21; 5, 21; 5, 21; 5, 22; 5, 22; 5, 22; 5, 23; 5, 23; 5, 23; 5, 23; 5, 23; 5, 23; 5, 24; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 5, 25; 5, 26; 5, 27; 5, 28; 5, 29; 5, 30; 5, 30; 5, 31; 5, 31; 5, 31; 5, 31; 5, 33; 6, 1; 6, 1; 6, 2; 6, 3; 6, 3; 6, 4; 6, 4; 6, 4; 6, 4; 6, 4; 6, 5; 6, 6; 6, 6; 6, 7; 6, 7; 6, 7; 6, 8; 6, 8; 6, 10; 6, 10; 6, 10; 6, 10; 6, 10; 6, 10; 6, 11; 6, 11; 6, 12; 6, 12; 6, 12; 6, 12; 6, 12; 6, 13; 6, 13; 6, 13; 6, 14; 6, 14; 6, 15; 6, 15; 6, 16; 6, 16; 6, 16; 6, 17; 6, 17; 6, 17; 6, 17; 6, 18; 6, 18; 6, 18; 6, 18; 6, 18; 6, 18; 6, 19; 6, 20; 6, 21; 6, 22; 6, 22; 6, 22; 6, 23; 6, 23; 6, 23; 6, 24; 6, 24; 6, 24; 6, 24; 6, 24; 6, 24; 6, 24; 6, 26; 6, 26; 6, 26; 6, 26; 6, 27; 6, 27; 6, 27; 6, 27; 6, 28; 6, 28; 7, 1; 7, 1; 7, 2; 7, 3; 7, 4; 7, 4; 7, 4; 7, 4; 7, 5; 7, 5; 7, 5; 7, 5; 7, 5; 7, 6; 7, 6; 7, 6; 7, 6; 7, 7; 7, 7; 7, 7; 7, 7; 7, 7; 7, 7; 7, 7; 7, 8; 7, 8; 7, 8; 7, 8; 7, 8; 7, 9; 7, 9; 7, 9; 7, 10; 7, 10; 7, 11; 7, 11; 7, 12; 7, 12; 7, 12; 7, 13; 7, 13; 7, 13; 7, 13; 7, 14; 7, 14; 7, 14; 7, 14; 7, 14; 7, 14; 7, 15; 7, 16; 7, 16; 7, 16; 7, 16; 7, 18; 7, 18; 7, 19; 7, 19; 7, 19; 7, 19; 7, 20; 7, 20; 7, 20; 7, 20; 7, 20; 7, 21; 7, 21; 7, 22; 7, 22; 7, 22; 7, 23; 7, 23; 7, 23; 7, 23; 7, 24; 7, 24; 7, 24; 7, 25; 7, 25; 7, 25; 7, 25; 7, 25; 7, 25; 7, 25; 7, 26; 7, 26; 7, 26; 7, 27; 7, 27; 7, 27; 7, 27; 7, 27; 7, 27; 7, 27; 7, 28; 7, 28; 8, 2; 8, 2; 8, 2; 8, 3; 8, 3; 8, 3; 8, 3; 8, 3; 8, 3; 8, 3; 8, 3; 8, 4; 8, 4; 8, 4; 8, 4; 8, 4; 8, 4; 8, 4; 8, 5; 8, 5; 8, 5; 8, 6; 8, 6; 8, 7; 8, 7; 8, 7; 8, 7; 8, 7; 8, 7; 8, 7; 8, 8; 8, 8; 8, 8; 8, 9; 8, 9; 8, 9; 8, 10; 8, 10; 8, 10; 8, 10; 8, 11; 8, 11; 8, 11; 8, 11; 8, 12; 8, 12; 8, 12; 8, 13; 8, 13; 8, 13; 8, 13; 8, 13; 8, 14; 8, 14; 8, 14; 8, 15; 8, 15; 8, 15; 8, 16; 8, 16; 8, 16; 8, 17; 8, 17; 8, 17; 8, 17; 8, 17; 8, 18; 8, 18; 8, 18; 8, 19; 8, 20; 8, 21; 8, 22; 8, 22; 8, 23; 8, 23; 8, 24; 8, 24; 8, 24; 8, 24; 8, 24; 8, 24; 8, 24; 8, 25; 8, 25; 8, 25; 8, 25; 8, 25; 8, 26; 8, 26; 8, 26; 8, 27; 8, 27; 8, 27; 8, 27; 8, 27; 9, 3; 9, 3; 9, 3; 9, 3; 9, 4; 9, 4; 9, 4; 9, 4; 9, 4; 9, 5; 9, 6; 9, 6; 9, 6; 9, 6; 9, 7; 9, 7; 9, 7; 9, 7; 9, 8; 9, 8; 9, 8; 9, 9; 9, 10; 9, 11; 9, 11; 9, 11; 9, 11; 9, 12; 9, 12; 9, 13; 9, 13; 9, 14; 9, 14; 9, 14; 9, 15; 9, 15; 9, 16; 9, 16; 9, 16; 9, 17; 9, 17; 9, 17; 9, 18; 9, 18; 9, 18; 9, 19; 9, 19; 9, 20; 9, 20; 9, 20; 9, 20; 9, 20; 9, 21; 9, 21; 9, 21; 9, 22; 9, 22; 9, 22; 9, 23; 9, 23; 9, 23; 9, 24; 9, 24; 9, 24; 9, 24; 9, 24; 9, 24; 9, 24; 9, 25; 9, 25; 9, 25; 9, 25; 9, 25; 9, 25; 9, 25; 9, 26; 9, 26; 9, 26; 9, 26; 9, 27; 9, 27; 9, 27; 9, 27; 9, 27; 9, 27; 9, 27; 9, 27; 9, 27; 9, 27; 10, 1; 10, 1; 10, 1; 10, 3; 10, 3; 10, 3; 10, 4; 10, 5; 10, 5; 10, 5; 10, 5; 10, 6; 10, 6; 10, 6; 10, 6; 10, 6; 10, 6; 10, 7; 10, 7; 10, 7; 10, 8; 10, 8; 10, 8; 10, 8; 10, 8; 10, 9; 10, 9; 10, 9; 10, 10; 10, 10; 10, 10; 10, 11; 10, 11; 10, 11; 10, 12; 10, 12; 10, 12; 10, 13; 10, 13; 10, 13; 10, 14; 10, 15; 10, 15; 10, 16; 10, 16; 10, 16; 10, 16; 10, 17; 10, 17; 10, 17; 10, 18; 10, 18; 10, 18; 10, 19; 10, 19; 10, 19; 10, 19; 10, 20; 10, 20; 10, 20; 10, 20; 10, 21; 11, 1; 11, 1; 11, 2; 11, 2; 11, 2; 11, 3; 11, 3; 11, 3; 11, 4; 11, 4; 11, 4; 11, 4; 11, 5; 11, 5; 11, 5; 11, 6; 11, 6; 11, 6; 11, 6; 11, 6; 11, 6; 11, 6; 11, 7; 11, 7; 11, 7; 11, 7; 11, 7; 11, 8; 11, 8; 11, 8; 11, 9; 11, 9; 11, 10; 11, 10; 11, 10; 11, 10; 11, 10; 11, 11; 11, 11; 11, 11; 11, 11; 11, 11; 11, 11; 11, 12; 11, 12; 11, 12; 11, 12; 11, 13; 11, 13; 11, 13; 11, 13; 11, 14; 11, 14; 11, 14; 11, 15; 11, 15; 11, 15; 11, 15; 11, 15; 11, 15; 11, 16; 11, 16; 11, 16; 11, 16; 11, 17; 11, 17; 11, 17; 11, 17; 11, 17; 11, 18; 11, 18; 11, 18; 11, 19; 11, 19; 11, 19; 11, 19; 11, 20; 11, 20; 11, 20; 11, 21; 11, 21; 11, 21; 11, 22; 11, 22; 11, 22; 11, 23; 11, 23; 11, 23; 11, 24; 11, 24; 11, 24; 11, 24; 11, 24; 11, 24; 11, 24; 11, 25; 11, 25; 11, 25; 11, 25; 11, 25; 11, 25; 11, 26; 11, 26; 11, 26; 11, 26; 11, 27; 11, 27; 11, 27; 11, 28; 11, 28; 11, 28; 11, 28; 11, 29; 11, 29; 11, 29; 11, 30; 11, 30; 11, 30; 11, 30; 11, 30; 11, 30; 11, 31; 11, 31; 11, 31; 11, 31; 11, 31; 11, 32; 11, 32; 11, 32; 11, 33; 11, 33; 11, 33; 11, 33; 11, 33; 11, 34; 11, 34; 11, 35; 11, 35; 11, 35; 11, 36; 11, 36; 11, 36; 11, 36; 11, 36; 11, 36; 11, 36; 11, 37; 11, 37; 11, 37; 11, 38; 11, 38; 11, 38; 11, 38; 11, 39; 11, 39; 11, 39; 11, 39; 11, 40; 11, 40; 11, 40; 11, 40; 11, 40; 11, 40; 11, 40; 11, 41; 11, 41; 11, 41; 11, 41; 11, 41; 11, 42; 11, 42; 11, 43; 11, 43; 11, 43; 11, 43; 11, 43; 11, 44; 11, 44; 11, 44; 11, 44; 11, 44; 11, 45; 11, 45; 11, 45; 12, 1; 12, 1; 12, 1; 12, 2; 12, 2; 12, 2; 12, 3; 12, 3; 12, 3; 12, 4; 12, 4; 12, 4; 12, 5; 12, 5; 12, 5; 12, 6; 12, 7; 12, 7; 12, 7; 12, 7; 12, 7; 12, 7; 12, 8; 12, 8; 12, 8; 12, 9; 12, 9; 12, 10; 12, 10; 12, 10; 12, 10; 12, 10; 12, 11; 12, 11; 12, 11; 12, 12; 12, 12; 12, 12; 12, 12; 12, 12;

şti : (1521 NEACŞU) : v. IV : „wissen" : „savoir, connaître" : (7x)
a şti *verb infinitiv prezent* 2, 3;
ai ştiut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 5, 24;
să ştii *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 3, 18;
ştii *verb indicativ prezent 2 sg.* 10, 20;
ştiu *verb indicativ prezent 1 sg.* 2, 8; 2, 9;
ştiu *verb indicativ prezent 3 pl.* 2, 21;

ştiinţă : (1563 CORESI, PRAXIU 41) : s. f. : „Kenntnis" : „connaissance" : (1x)

ştiinţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 20;

T

táină : (1551-1553 ES) : s. f. : „Geheimnis" : „mystère, secret" : (9x)
taina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 18; 2, 27; 2, 30; 2, 47; 4, 6;
tainã *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 19;
taine *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 2, 28; 2, 29; 2, 47;

táre : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./adv./s. : „stark, groß, sehr" : „fort, grand, très" : (9x)
cei tari *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 8, 24;
tare *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 37; 6, 20; 8, 24; 9, 15;
tare *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. neart.* 11, 3;
tare *adv. de mod poz.* 2, 42;
tare foarte *adj. calificativ gradul superlativ fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 25;
tari *adj. calificativ gradul pozitiv fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 15;

tátă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Vater" : „père" : (6x)
tată *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 5, 12; 5, 14;
tatul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 5, 2;
tătîne *subst. comun masc. sg. gen./dat. neart.* 5, 20;
tătîni *subst. comun masc. sg. gen./dat. neart.* 5, 12; 11, 23;

tăiá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „1. (ab)schneiden, (ab)hauen, 2. niedermetzeln" : „1. couper, 2. massacrer" : (6x)
s-au tăiat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 9, 24;
s-au tăiat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 34; 2, 45;
să vor tăia *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 9, 26;
tăiaţi *verb imp. 2 pl.* 4, 11;
va tăia *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 7, 23;

tăiát : (1563 CORESI, PRAXIU 260) : adj. : „geschnitten" : „coupé" : (1x)
celui tăiat *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. gen./dat. art.* 9, 26;

tăríe : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Stärke, Macht, 2. Festung" : „1. force, puissance, 2. forteresse" : (6x)
tărie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 5, 7; 10, 8; 11, 1;
tăriia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 27;
tăriile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 11, 39; 11, 43;

tău, ta : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. pos. : „dein" : „ton" : (89x)
a ta *adj. pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. sg.* 9, 16;
a ta *pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. sg.* 2, 39;
ta *adj. pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. sg.* 1, 13; 2, 38; 2, 39; 3, 12; 4, 19; 4, 19; 4, 23; 4, 28; 4, 29; 5, 11; 5, 24; 5, 25; 5, 25; 5, 28; 5, 30; 6, 7; 6, 22; 9, 4; 9, 7; 9, 11; 9, 16; 9, 16; 9, 16; 9, 16; 9, 17; 9, 17; 9, 18; 9, 18; 9, 19; 10, 11; 10, 12; 10, 16; 10, 17;
tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. gen./dat. pl.* 2, 4; 2, 30; 4, 24; 5, 19; 6, 13;
tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. nom./ac. pl.* 1, 13; 3, 17; 4, 24; 5, 10; 5, 19; 5, 25; 5, 25; 9, 4; 9, 5; 9, 5; 9, 18;
tale *adj. pron. pos. 2 fem. sg. gen./dat. sg.* 2, 31; 9, 18; 9, 23;
tale *adj. pron. pos. 2 neutru sg. nom./ac. pl.* 2, 29; 10, 12; 10, 12;
tăi *adj. pron. pos. 2 masc. sg. gen./dat. pl.* 3, 12; 3, 18; 4, 17;
tăi *adj. pron. pos. 2 masc. sg. nom./ac. pl.* 1, 12; 5, 18; 5, 25; 9, 6; 9, 18;
tău *adj. pron. pos. 2 masc. sg. gen./dat. sg.* 5, 12; 5, 12; 5, 20; 9, 17; 10, 12;
tău *adj. pron. pos. 2 masc. sg. nom./ac. sg.* 6, 16;
tău *adj. pron. pos. 2 neutru sg. gen./dat. sg.* 2, 28; 10, 14; 11, 14; 12, 1;
tău *adj. pron. pos. 2 neutru sg. nom./ac. sg.* 2, 28; 2, 28; 2, 29; 4, 22; 5, 10; 9, 6; 9, 11; 9, 15; 9, 16; 9, 18; 9, 19; 9, 19; 9, 24; 12, 1; 12, 12;

théchil : (C. 1665-1672 MS.4389, 826/[1]) : ebraism, după *θεκέλ* (SEPT.FRANKF.) : (probabil) „geteilt" : „partagé, divisé": (2x)
théchil *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 27; 5, 29;

téme : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „Angst haben, sich fürchten" : „craindre" : (5x)
nu te tême *verb imp. 2 sg.* 10, 12; 10, 19;
temîndu-se *verb gerunziu* 5, 21; 6, 26;
temu-mă *verb indicativ prezent 1 sg.* 1, 10;

tharsís : (c. 1665-1672 MS. 4389, 830/[2]) : s. n., după gr. *θάρσις* : „Topas" : „topaze" : (1x)
tharsís *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 10, 6;

tirán : (1599 DERS) : s. m. : „Tyrann, Herrscher" : „tyran, souverain" : (3x)
tirani *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 3, 2;
tiranii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 3, 3; 4, 33;

tîlc : (c. 1560-1562 CORESI, PRAV.) : s. n. : „Deutung, Enthüllung" : „interprétation, révélation" : (2x)
tîlcul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 4, 16; 5, 8;

tîlcuí : (c. 1564 CORESI, CAZ. 40) : v. IV : „erklären, übersetzen" : „expliquer, traduire" : (2x)
a tîlcui *verb infinitiv prezent* 5, 17;
tîlcuind *verb gerunziu* 5, 13;

tîlcuíre : (c. 1665-1672 MS. 4389, 819/[1]) : s. f. : „Interpretation" : „interprétation": (14x)
tîlcuirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 4; 4, 3; 2, 5; 2, 6; 2, 6; 2, 16; 2, 24; 2, 25; 2, 30; 2, 45; 4, 15; 5, 7; 5, 13;
tîlcuiri *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 5, 17;

tínăr : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m. : „Jüngling" : „jeune" : (1x)
tinerii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 1, 4;

tîrîí →tîrî

tîrí́ : (c. 1573-1578 PS. SCH. 346) : v. IV : „versenken" : „couler" : (1x)
să tîrîia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 7, 10;

tocmeálă : (1453 DERS) : s. f. : „1. Plan, Weise, 2. Übereinkommen, Vereinbarung" : „1. plan, moyen, 2. convention, accord" : (5x)
tocmeala *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 3, 5; 3, 15;
tocmeală *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 21; 11, 24;
tocmêle *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 6;

tocmí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „vereinbaren" :

„convenir" : (1x)
aţi tocmit *verb indicativ perfect compus 2 pl.* 2, 9;

tocmíre : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Bildung" : „constitution, structure" : (1x)
tocmirea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 3, 10;

topitór : (c. 1650 ANON. CAR.[2]) : s. m. : „Objekt aus verflüssigtem Metall" : „objet en metal liquéfié" : (1x)
topitorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 11, 8;

tot, **toátă** : (1521 NEACŞU) : adj./adv./pron. : „ganz, alles" : „tout, entier" : (99x)
toată *adj. pron. nehot. fem. sg. nom./ac.* 1, 4; 1, 17; 1, 17; 1, 20; 2, 48; 6, 1; 6, 3; 6, 4; 6, 15; 6, 23; 6, 26; 7, 19; 9, 14; 9, 16; 11, 17;
toate *adj. pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* 5, 25; 6, 24; 7, 7; 7, 16; 7, 23; 7, 27; 8, 4; 9, 13; 11, 43;
toate *adj. pron. nehot. neutru pl. nom./ac.* 3, 7; 3, 7; 3, 32; 5, 21; 6, 25; 7, 14;
toate *pron. nehot. fem. pl. nom./ac.* 2, 40; 2, 40; 2, 44; 4, 25; 4, 34; 5, 24; 7, 3; 11, 17; 12, 7;
tot *adj. pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* 2, 10; 3, 10; 3, 29; 6, 7; 6, 12; 6, 12; 9, 7; 9, 11; 11, 36; 11, 37; 12, 1;
tot *adj. pron. nehot. neutru sg. nom./ac.* 1, 20; 2, 11; 2, 35; 2, 38; 2, 39; 3, 5; 3, 7; 3, 10; 3, 15; 3, 30; 3, 32; 4, 8; 4, 9; 4, 18; 6, 25; 7, 23; 7, 27; 8, 5; 9, 6; 9, 7; 9, 12; 9, 13; 11, 8;
tot *adv.* 7, 23; 9, 26;
toţi *adj. pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* 1, 20; 1, 20; 2, 12; 2, 48; 3, 2; 3, 3; 4, 3; 4, 15; 5, 8;
toţi *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* 1, 19; 2, 30; 4, 32; 4, 34; 6, 7; 7, 24; 9, 16; 11, 2; 11, 37; 12, 10;
tuturor *adj. pron. nehot. fem. pl. gen./dat.* 11, 2;
tuturor *adj. pron. nehot. masc. pl. gen./dat.* 3, 31;
tuturor *pron. nehot. fem. pl. gen./dat.* 4, 9; 4, 18;
tuturoru *pron. nehot. masc. pl. dat./gen.* 2, 38;

trăí : (1559-1560 BRATU) : v. IV : „leben" : „vivre" : (7x)
să trăieşti *verb conjunctiv prezent 2 sg.* 6, 6;
trăiêşte *verb imp. 2 sg.* 2, 4; 3, 9; 5, 10; 6, 21;
trăiêşte *verb indicativ prezent 3 sg.* 12, 7;
trăiesc *verb indicativ prezent 3 pl.* 4, 14;

treábă : (c. 1564 CORESI, CAZ. 179) : s. f. : „Beschäftigung" : „travail, activité" : (1x)
treabă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 16;

trebuí : (1478 DERS) : v. IV : „1. brauchen, 2. benutzen, ausnutzen " : „1. avoir besoin de, 2. se servir de, profiter de" : (6x)
trebuie *verb indicativ prezent 3 sg.* 2, 28; 2, 29; 2, 45; 6, 15;
trebuiescu *verb indicativ prezent 3 pl.* 2, 29; 11, 26;

tréce : (1521 NEACŞU) : v. III : „durchgehen" : „passer" : (6x)
au trecut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 28;
va trêce *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 2, 9; 6, 12; 7, 14; 11, 10; 11, 40;

trei : (1551-1553 ES) : num. card. : „drei" : „trois" : (3x)
trei *num. card. fem. nom./ac.* 6, 13; 7, 24; 10, 3;

tréilea, **tréia** : (1551-1553 ES) : num. ord. : „dritte" : „troisième" : (7x)
a treia *num. ord. fem. sg. nom./ac. art.* 2, 39;
al treilea *num. ord. masc. sg. nom./ac. art.* 1, 1; 5, 7; 5, 18; 5, 31; 8, 1; 10, 1;

tremurá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „erbeben, zittern" : „trembler" : (1x)
era tremurînd *verb indicativ imperfect perifrastic 3 pl.* 5, 21;

trimíte : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „schicken" : „envoyer" : (5x)
au trimis *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 3, 2; 3, 29; 6, 22;
s-au trimis *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 26;
sînt trimes *verb indicativ prezent 3 sg.* 10, 11;

trîmbiţă : (1551-1553 ES) : s. f. : „Trompete" : „trompette" : (4x)
trîmbiţii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 3, 5; 3, 7; 3, 10; 3, 15;

trîntí : (1581 CORESI, EV. 78) : v. IV : „niederschmettern" : „atterer" : (1x)
trînti *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 8, 7;

trup : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Körper" : „corps" : (10x)
trupul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 11; 3, 28; 4, 9; 4, 30; 5, 23; 7, 11; 10, 6;
trupuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 1, 15; 7, 5;
trupurile *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 3, 29;

tu : (1521 NEACŞU) : pron. pers. : „du" : „tu, toi" : (77x)
te *pron. pers. 2 sg. ac. neacc.* 2, 38; 4, 19; 4, 16; 4, 19; 4, 22; 4, 22; 4, 29; 5, 10; 5, 18; 5, 25; 6, 16; 6, 20; 9, 4; 9, 22;
tine *pron. pers. 2 sg. ac. acc.* 2, 23; 2, 38; 4, 6; 4, 15; 4, 17; 4, 22; 4, 22; 4, 28; 4, 29; 4, 29; 5, 10; 5, 15; 5, 15; 5, 15; 5, 17; 5, 25; 6, 7; 6, 12; 6, 16; 9, 7; 9, 17; 9, 19; 10, 11; 10, 11; 10, 20;
tu *pron. pers. 2 sg. nom.* 2, 4; 2, 29; 2, 31; 2, 37; 2, 38; 3, 10; 4, 15; 4, 15; 4, 19; 5, 14; 5, 24; 5, 25; 6, 16; 6, 20; 8, 26; 9, 23; 12, 4; 12, 12;
ţie *pron. pers. 2 sg. dat. acc.* 2, 23; 2, 29; 3, 16; 4, 23; 4, 24; 4, 28; 5, 13; 5, 19; 5, 20; 8, 19; 9, 7; 9, 8; 9, 15; 9, 23; 10, 19; 10, 21; 11, 2;
-ţi *pron. pers. 2 sg. dat. neacc.* 4, 6; 9, 23; 10, 14;

tulburá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „berühren" : „troubler" : (11x)
au turburat *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 4, 2;
m-am turburat *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 4, 2;
s-au turburat *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 5, 9; 8, 11;
să turburară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 5, 9;
turbura *verb indicativ imperfect 3 pl.* 4, 16;
turburară *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 5, 6; 7, 15; 7, 28;
turbura-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 44;
turbure *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 5, 10;

tulpínă : (1581-1582 PO) : s. f. : „Stamm" : „tronc" : (1x)
tulpina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 8; 4, 18;

turburá → tulbura

turná : (1577 CORESI, PS.) : v. I : „(ein-, be-)gießen" : „verser" : (1x)
să toarne *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 2, 46;

turnáre : (c. 1667-1672 MS. 4389, 79/1) : s. f. : „Libation, Trankopfer" : „libation" : (2x)
turnare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 15;
turnarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 27;

Ţ

ţap : (1577 CORESI, PS.) : s. m. : „Ziegenbock" : „bouc" : (4x)
ţapul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 8, 5; 8, 8; 8, 21;
un ţap *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 8, 5;

ţără : (1515 DERS / în top. *Ţara* lui Oană) : s. f. : „Land" : „pays" : (10x)
ţara *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 48; 3, 1; 3, 31; 8, 2;
ţară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 40;
ţări *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 11, 24;
ţării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 2, 49;
ţării *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 3, 12;
ţărîlor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 3, 2; 3, 3;

ţărină : (1400 DERS) : s. f. : „Land, Feld" : „terre" : (1x)
ţarinii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 2, 38;

ţărînă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Erde, Staub" : „terre, poussière" : (1x)
ţărîna *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 12, 2;

ţi → tu

ţie → tu

ţiitoáre : (1649 MARD.) : s. f. : „Nebenfrau, Konkubine, Kebse" : „concubine" : (3x)
ţiitoarele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 5, 25;
ţiitorile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 5, 2; 5, 3;

ţíne/ **-eá** : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III/II : „halten" : „tenir" : (4x)
am ţinut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 10, 8;
eram ţiindu-mă *verb indicativ imperfect perifrastic 1 sg.* 10, 4;
ţinură *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 7, 22;
vor ţinea *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 7, 18;

U

umblá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(umher)gehen, laufen, wandern" : „aller, marcher, parcourir" : (3x)
îmblînd *verb gerunziu* 4, 26;
umbla *verb indicativ imperfect 3 pl.* 3, 24;
umblă *verb indicativ prezent 3 pl.* 3, 26;

umilí : (1563 CORESI, PRAXIU 342) : v. I : „zerknirscht werden, sich demütigen" : „(s')humilier, s'abaisser" : (3x)
m-am umilit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 10, 15;
umilindu-se *verb gerunziu* 6, 11;
umilit *verb participiu masc. sg.* 10, 9;

umilínţă : (c. 1608-1613 VARLAAM, L. 315) : s. f. : „Demut" : „humilité" : (1x)
umilinţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 9, 3;

úmple/ **-eá** : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III/II : „füllen, erfüllen" : „remplir" : (2x)
împlu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 2, 35;
s-au împlut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 3, 19;

un, o : (1521 NEACŞU) : num. card./pron. : „ein" : „un" : (14x)
o *num. card. fem. nom./ac.* 5, 1; 9, 27; 9, 27;
unii *pron. nehot. masc. pl. nom./ac.* 12, 2; 12, 2;
unul *pron. nehot. masc. sg. nom./ac.* 6, 2; 7, 16; 8, 3; 8, 9; 10, 13; 10, 21; 11, 5; 12, 5; 12, 5;

únde : (înc. sec. XVI PS. H.) : adv. : „wo, wohin" : „où" : (11x)
unde *adv. pron. inter./relat.* 2, 34; 2, 38; 4, 22; 4, 29; 4, 30; 5, 23; 7, 4; 8, 6; 8, 11; 9, 7; 11, 36;

únge : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „(be-, ein)schmieren, einreiben, salben" : „enduire de, huiler, oindre" : (3x)
a unge *verb infinitiv prezent* 9, 24;
m-am uns *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 10, 3;
uns *verb participiu sg. masc.* 9, 25

únghe → unghie

únghie : (înc. secf. XVI PS. H.) : s. f. : „Nagel" : „ongle" : (2x)
unghele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 4, 30;
unghile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 7, 19;

unsoáre : (1581-1582 PO) : s. f. : „Salbung" : „onction" : (2x)
unsoare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 10, 3;
unsoarea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 26;

uréche : (1407 DERS / în antr. Petru *Ureaclea*) : s. f. : „Ohr" : „oreille" : (1x)
urêchea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 18;

urgíe : (1543 DERS / în antr. *Urgie*) : s. f. : „1. Grimm, Zorn, 2. Heimsuchung" : „1. fureur, rage, 2. peine, affliction" : (5x)
ale urgiei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 8, 19;
urgie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 12; 3, 13;
urgiia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 16; 11, 36;

urí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „hassen" : „hair" : (1x)
urăsc *verb indicativ prezent 3 pl.* 4, 17;

urîciúne : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Gräuel" : „abomination, action réprouvable" : (3x)
urîciunea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 9, 27; 12, 11;
urîciunile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 11, 31;

ursoáie : (1594 BGL / în antr. *Ursoaia*) : s. f. : „Bärin" : „ourse" : (1x)
ursoaia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 5;

úşă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Tür" : „porte" : (1x)
uşa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 3, 27;

V

vadín : (c. 1683-1686 MS. 45, 684/2) : s. n., ebraism, după *βαδδίν* (SEPT.FRANKF.) : „Linnen" : „lin" : (3x)
vadín *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 12, 6; 12, 7;
vaddín *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 10, 5;

vără : (1551-1553 ES) : s. f. : „Sommer" : „été" : (1x)
vară *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 35;

vári : (c. 1683-1686 MS. 45, 682/[1]) : s., ebraism după *βάρις* (SEPT.FRANKF.) : „Stadt" : „cité" : (1x)
vári *subst. comun nom./ac.* 8, 2;

vas : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Gefäß, Geschirr" : „récipient, vaisseau" : (6x)
vasele *subst. comun neutru pl. nom./ac. art.* 1, 2; 5, 2; 5, 3; 5, 25;
vaselor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 1, 2;
vasul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 11, 8;

văpáie : (1551-1553 ES) : s. f. : „Flamme" : „flamme" : (2x)
văpaie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 33;
văpăii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 3, 24;

văpsí → vopsi

vărsá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „(aus-, ver)gießen, abschütten" : „verser, mouler, fondre" : (1x)
va vărsa *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 15;

vătămáre : (1581 PRL) : s. f. : „Schädigung" : „malfaisance" : (1x)
vătămare *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 26;

veac : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. m./n. : „1. Zeit, 2. Ewigkeit" : „1. temps, 2. éternité" : (15x)
veac *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 20; 2, 20; 12, 3; 12, 7;
veacu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 10;
veacul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 7, 18;
veacurilor *subst. comun neutru pl. gen./dat. art.* 7, 18;
vêci *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 2, 4; 2, 44; 2, 44; 3, 9; 4, 31; 6, 6; 6, 21; 6, 26;

vechi : (1551-1553 ES) : s. m. : „alt" : „vieux, ancien" : (3x)
Cel Vechiu *subst. propriu masc. sg. nom./ac. art.* 7, 9; 7, 13; 7, 22;

vedeá : (1521 NEACŞU) : v. II : „1. sehen, 2. wahrnehmen" : „1. voir, 2. apercevoir" : (46x)
ai văzut *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 2, 41; 2, 41; 2, 43; 2, 45; 4, 18; 8, 20;
am văzut *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 2, 26; 4, 2; 4, 6; 4, 15; 8, 6; 8, 7; 8, 15; 9, 21;
aţi văzut *verb indicativ perfect compus 2 pl.* 2, 8;
au văzut *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 10, 7;
au văzut *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 20;
va vedea *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 1, 10;
vădu *verb indicativ prezent 3 pl.* 5, 25;
văzu *verb indicativ prezent 1 sg.* 3, 26;
văzu *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 7, 1;
văzuiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 8, 2; 8, 3; 8, 4; 10, 5; 10, 7; 10, 8; 12, 5;
văzut *verb participiu sg. masc.* 8, 5;
văzutu-s-au *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 1, 15;
vedea *verb indicativ imperfect 3 pl.* 3, 28;
vedea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 5, 5;
vedeai *verb indicativ imperfect 2 sg.* 2, 31; 2, 34;
vedeam *verb indicativ imperfect 1 sg.* 4, 7; 4, 10; 7, 2; 7, 4; 7, 6; 7, 9; 7, 7; 7, 11; 7, 13; 7, 21;
vei vedea *verb viitor 1 indicativ 2 sg.* 1, 13;
vezi *verb imp. 2 sg.* 9, 18;

vedénie : (1632 EUSTR. PRAV. 329, *ap.* TIKTIN) : s. f. : „Vision, Erscheinung" : „vision, apparition" : (2x)
videniia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 17; 2, 28;

vedére : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „1. Sehen, Gesicht, 2. Vision" : „1. vue, face, 2. apparition, illusion" : (37x)
o vedêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 8, 15; 10, 18;
vedêre *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 8, 1; 8, 2; 8, 27; 9, 21; 9, 23; 9, 24; 10, 1; 11, 14;
vedêrea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 19; 2, 31; 2, 31; 3, 19; 3, 26; 4, 6; 4, 10; 7, 2; 7, 13; 7, 20; 8, 13; 8, 15; 8, 16; 8, 17; 8, 26; 8, 26; 10, 6; 10, 6; 10, 7; 10, 7; 10, 8; 10, 14; 10, 16;
vederile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 4, 2; 4, 7; 7, 1; 7, 15;

vení : (1521 NEACŞU) : v. IV : „kommen" : „venir" : (33x)
am venit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 4, 33; 9, 23; 10, 12; 10, 14;
au venit *verb indicativ perfect compus 3 pl.* 3, 8; 9, 13;
au venit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 1, 1; 4, 5; 6, 19; 7, 22; 8, 6;
era viind *verb indicativ imperfect perifrastic 3 sg.* 7, 13;
să vie *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 3, 2;
va veni *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 11, 7; 11, 10; 11, 21; 11, 24; 11, 29; 11, 44; 11, 45;
veni *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 2, 24; 8, 17; 9, 11; 10, 13;
veniia *verb indicativ imperfect 3 sg.* 8, 5; 10, 20;
veniiu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 10, 20;
venindu *verb gerunziu* 8, 17; 11, 10;
veniră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 2, 2;
veniţi *verb imp. 2 pl.* 3, 27;
veni-vor *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 13;
vino *verb imp. 2 sg.* 12, 9;

vestí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „verkünden" : „annoncer" : (4x)
să vestească *verb conjunctiv prezent 3 pl.* 2, 27;
să vestescu *verb conjunctiv prezent 1 sg.* 3, 33;
vestind *verb gerunziu* 5, 13;
voiu vesti *verb viitor 1 indicativ 1 sg* 11, 2;

véşnic : (c. 1573-1578 PS. SCH. 526) : adj. : „ewig" : „éternel" : (8x)
cel vêcinic *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 5, 4;
vêcinică *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 3, 34; 4, 31; 7, 14; 7, 27; 9, 24; 12, 2; 12, 2;

vezír → vizir

viáţă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Leben" : „vie" : (2x)
viaţă *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 12; 12, 2;

vicleníe : (c. 1551-1558 PS. V. 447) : s. f. : „List, Heimtücke" : „perfidie, ruse" : (1x)
viclenie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 11, 27;

vicleşúg : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „1. Treulosigkeit, Verrat, 2. List, Heimtücke" : „1. infidélité, trahison, 2. perfidie, ruse" : (3x)
hicleşug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 11, 23;
vicleşug *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 8, 25;
vicleşugul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 8, 25;

vidénie → vedenie

viitór : (1551-1553 ES) : adj. : „nächster" : „prochain, futur" : (1x)
cel viitoriu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 9, 26;

vin : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wein" : „vin" : (8x)
vin *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 5, 4; 5, 25; 10, 3;
vinul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 1, 5; 1, 8; 1, 16; 5, 1;
vinului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 5, 2;

vínă : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Schuld" : „faute, culpabilité" : (3x)
vina *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 6, 4;
vină *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 6, 4; 6, 5;

vis : (1551-1553 ES) : s. n. : „Traum" : „rêve" : (26x)
vis *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 2, 1; 4, 2; 7, 1;
vise *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 5, 13;
visul *subst. comun neutru sg. nom./ac. art.* 2, 2; 2, 3; 2, 4; 2, 5; 2, 6; 2, 6; 2, 7; 2, 9; 2, 9; 2, 26; 2, 28; 2, 36; 2, 45; 4, 4; 4, 5; 4, 15; 4, 16; 4, 17; 7, 1;
visului *subst. comun neutru sg. gen./dat. art.* 4, 3; 4, 6;
visuri *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 1, 17;

visá : (1581 PO) : v. I : „träumen" : „rêver" : (2x)
visat-am *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 2, 3;
visat-au *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 2, 1;

vistieríe : (1588 BGL) : s. f. : „Schatz" : „trésor" : (1x)
visteriei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 1, 2;

viu : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj./s. : „lebendig" : „vivant" : (4x)
cel viu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. nom./ac. art.* 6, 26;
cel viu *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 4, 31;
cei vii *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. art.* 2, 30;
celui viu *adj. calificativ gradul pozitiv masc. sg. gen./dat. art.* 6, 20;

vizír : (înc. sec. XVII ROSETTI, SB 53) : s. m. : „Wesir" : „vizir" : (2x)
veziri *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 3, 2;
vezirii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 3, 3;

vînt : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Wind" : „vent" : (3x)
vînturi *subst. comun neutru pl. nom./ac. neart.* 7, 2; 8, 8; 11, 4;

vînturá : (1559-1560 BRATU) : v. I : „worfeln" : „vanner" : (1x)
va vîntura *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 2, 44;

vírstă : (1559-1560 BRATU) : s. f. : „Alter" : „age" : (1x)
o vîrstă *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 1, 10;

vîrtós : (1521 NEACŞU) : adj./adv. : „fest, stark, kräftig" : „solide, fort, vigoureux" : (7x)
mai vîrtos *adv. de mod comp.* 1, 20; 2, 30;
vîrtoasă *adj. calificativ gradul pozitiv fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 40; 7, 7;
vîrtoase *adj. calificativ gradul pozitiv neutru pl. nom./ac. neart.* 1, 15;
vîrtos *adj. calificativ gradul pozitiv neutru sg. nom./ac. neart.* 8, 9;
vîrtoşi *adj. calificativ gradul pozitiv masc. pl. nom./ac. neart.* 3, 20;

vîrtúte : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Stärke, Kraft" : „force, vigueur" : (13x)
vîrtute *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 4; 3, 4; 3, 20; 8, 7; 10, 8; 10, 16; 10, 17; 11, 1;
vîrtutea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 11; 11, 6; 11, 10; 11, 17;
vîrtutei *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 8, 6;

voi : (înc. sec. XVI PS. H.) : pron. pers. : „ihr" : „vous" : (9x)
vă *pron. pers. 2 pl. ac. neacc.* 3, 15;
vă *pron. pers. 2 pl. dat. neacc.* 3, 4;
voao *pron. pers. 2 pl. dat. acc.* 3, 4; 3, 32; 3, 33; 6, 25;
voi *pron. pers. 2 pl. nom./ac. acc.* 1, 10; 2, 8; 3, 15;

vóie : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Wille" : „volonté" : (5x)
voia *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 4, 32; 8, 4; 11, 3; 11, 16; 11, 36;

voievód : (1478 DERS) : s. m. : „Heerführer, Feldherr" : „commandant" : (5x)
voivodul *subst. comun masc. sg. nom./ac. art.* 8, 11;
voivozi *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 3, 2; 6, 7;
voivozii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 3, 3; 3, 28;

volnicíe : (1581 CORESI, EV. 99) : s. f. : „Macht" : „autorité, pouvoir" : (1x)
volnicie *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 7, 6;

vopsí : (1646 PRAV. MOLD. 78) : v. IV : „schminken" : „farder" : (2x)
s-au văpsit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 4, 30; 5, 23;

vóstru, voástră : (înc. sec. XVI PS. H.) : adj. pron. pos. : „eu(e)r(er)" : „votre" : (5x)
voastră *adj. pron. pos. 2 fem. pl. nom./ac. sg.* 1, 10; 1, 10; 1, 10;
voastre *adj. pron. pos. 2 fem. pl. nom./ac. pl.* 2, 5;
vostru *adj. pron. pos. 1 masc. pl. nom./ac. sg.* 2, 47;

vrăjitór : (1559-1560 BRATU) : s. m. : „Wahrsager" : „divin, sorcier" : (8x)
vrăjitori *subst. comun masc. pl. nom./ac. neart.* 2, 2; 2, 27; 5, 7; 5, 16;
vrăjitorii *subst. comun masc. pl. nom./ac. art.* 1, 20; 4, 4;
vrăjitoriu *subst. comun masc. sg. nom./ac. neart.* 2, 10;
vrăjitorilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 5, 12;

vrăjmáş : (1421 DERS) : s. m. : „Feind" : „ennemi" : (1x)
vrăjmaşilor *subst. comun masc. pl. gen./dat. art.* 4, 17;

vrea : (1521 NEACŞU) : v. II (şi aux.) : „wollen" : „vouloir, désirer" : (4x)
vrea *verb indicativ prezent 3 sg.* 5, 21; 5, 21; 5, 21; 5, 21;

vréme : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Zeit" : „temps" : (44x)
o vrême *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 11, 24;
vrême *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 2, 8; 2, 10; 2, 16; 2, 21; 3, 22; 3, 30; 4, 33; 7, 12; 7, 25; 7, 25; 11, 27; 11, 29; 11, 35; 12, 1; 12, 7; 12, 7;
vrêmea *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 2, 9; 7, 22; 12, 1; 12, 1; 12, 1; 12, 4; 12, 9; 12, 11;
vremi *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 4, 13; 4, 20; 4, 22; 4, 29; 6, 10; 6, 13; 7, 5; 7, 25; 11, 7; 12, 7;
vremii *subst. comun fem. sg. gen./dat. art.* 8, 17; 8, 19; 9, 27;

11, 35; 11, 40;
vremile *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 7, 25; 9, 25; 11, 14;
vremilor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 11, 13;

vreún, vreo : (1559-1560 BRATU) : adj. pron. nehot. : „irgendein" : „quelqu'un" : (1x)
vrun *adj. pron. nehot. neutru sg. nom./ac.* 6, 17;

vúltur : (1487 DERS / în top. *Vultureştii*) : s. m. : „Adler" : „aigle" : (1x)
ale vulturului *subst. comun masc. sg. gen./dat. art.* 7, 4;

Z

zăboví : (c. 1551-1583 APOST. IORGA, *ap.* SLLF II, 339) : v. IV : „verweilen, sich verspäten" : „demeurer, tarder" : (1x)
nu zăbovi *verb imp. 2 sg.* 9, 19;

zăpádă : (1560-1561 CORESI, TE.[2]) : s. f. : „Schnee" : „neige" : (1x)
zăpada *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 7, 9;

zburá : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. I : „fliegen" : „voler" : (1x)
zburînd *verb gerunziu* 9, 21;

zdrobí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „zerbrechen" : „briser" : (5x)
s-au zdrobit *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 8, 22;
să vor zdrobi *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 11, 22;
să zdrobi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 8, 8;
va zdrobi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 8, 25;
zdrobi *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 8, 7;

zéce : (înc. sec. XVI PS. H.) : num. card. : „zehn" : „dix" : (4x)
cêle zêce *num. card. neutru nom./ac.* 7, 24;
zêce *num. card. masc. nom./ac.* 7, 7; 7, 24;
zeci *num. card. fem. nom./ac.* 11, 12;

zi : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. f. : „Tag" : „jour, temps" : (35x)
zi *subst. comun fem. sg. nom./ac. neart.* 1, 5; 6, 10;
zile *subst. comun fem. pl. nom./ac. neart.* 1, 12; 1, 14; 1, 15; 6, 7; 6, 12; 7, 9; 7, 13; 7, 22; 8, 14; 8, 26; 8, 27; 10, 2; 10, 3; 10, 13; 10, 14; 11, 33; 12, 11; 12, 11; 12, 12;
zilele *subst. comun fem. pl. nom./ac. art.* 2, 44; 5, 12; 10, 2; 10, 14; 11, 20;
zilelor *subst. comun fem. pl. gen./dat. art.* 1, 18; 2, 28; 4, 31; 12, 12;
zioa *subst. comun fem. sg. nom./ac. art.* 6, 13; 9, 7; 9, 15; 10, 4; 10, 12;

zíce : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. III : „sagen" : „dire" : (81x)
ai zis *verb indicativ perfect compus 2 sg.* 12, 6;
am zis *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 4, 4; 4, 5; 10, 19;
au zis *verb indicativ perfect compus 3 sg.* 1, 18; 4, 23;
să zice *verb indicativ prezent 3 sg.* 4, 28;
să ziceţi *verb conjunctiv prezent 2 pl.* 2, 9;
se zice *verb indicativ prezent 3 sg.* 3, 4;
vor zice *verb viitor 1 indicativ 3 pl.* 3, 30;
zi *verb imp. 2 sg.* 4, 15;
zică *verb conjunctiv prezent 3 sg.* 2, 7;
zicea *verb indicativ imperfect 3 sg.* 7, 5;
zicînd *verb gerunziu* 2, 15; 3, 16;
zise *verb indicativ perfect simplu 3 sg.* 1, 3; 1, 10; 1, 11; 2, 2; 2, 3; 2, 5; 2, 8; 2, 12; 2, 20; 2, 24; 2, 25; 2, 26; 2, 27; 2, 46; 2, 47; 3, 13; 3, 14; 3, 19; 3, 20; 3, 25; 3, 26; 3, 27; 3, 29; 4, 11; 4, 16; 4, 17; 4, 20; 4, 27; 5, 2; 5, 7; 5, 10; 5, 14; 5, 19; 5, 31; 6, 12; 6, 16; 6, 16; 6, 21; 6, 23; 6, 24; 7, 16; 7, 23; 8, 13; 8, 14; 8, 16; 8, 17; 8, 19; 9, 22; 10, 11; 10, 12; 10, 19; 10, 20; 12, 9;
ziseră *verb indicativ perfect simplu 3 pl.* 2, 7; 2, 10; 3, 9; 3, 25; 6, 5; 6, 6; 6, 12; 6, 13; 6, 15;
ziş *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 9, 4; 12, 6; 12, 8;
zişu *verb indicativ perfect simplu 1 sg.* 10, 16;

zid : (înc. sec. XVI PS. H.) : s. n. : „Mauer" : „mur" : (1x)
zidu *subst. comun neutru sg. nom./ac. neart.* 9, 25;

zidí : (înc. sec. XVI PS. H.) : v. IV : „bauen, erbauen" : „construire, bâtir" : (3x)
a zidi *verb infinitiv prezent* 9, 25;
am zidit *verb indicativ perfect compus 1 sg.* 4, 27;
se va zidi *verb viitor 1 indicativ 3 sg.* 9, 25;

zmúlge → smulge

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

A. Bibliografia indicelui de cuvinte şi forme

AA = *Analele Academiei Române*. Academia Română, Bucureşti, Anul I (1867) ş.u.

AL = *Anuarul de lingvistică şi istorie literară*, Iaşi, 1964 ş.u.; vezi TIKTIN.

ANON. CAR.[2] = *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul dicţionar al limbii române* [c. 1650]. Studiu introductiv, ediţie, indici şi glosar de Gh. Chivu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008.

APOST. IORGA = *Apostolul Iorga* [c. 1551-1583]. În G. Mihăilă, *Observaţii asupra manuscrisului slavo-român al popii Bratul (1559-1560)*, în Ion Gheţie *et al.* (ed.), *Studii de limbă literară şi filologie*. Vol. II. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1972, p. 301-345.

BGL = Damian P. Bogdan, *Glosarul cuvintelor româneşti din documentele slavo-române*. Tipografia „Cărţilor Bisericeşti", Bucureşti, 1946 (Institutul de Studii şi Cercetări Balcanice. Seria filologică, nr. 1).

BIBLIA 1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, tipărită întîia oară la 1688, în timpul lui Şerban Vodă Cantacuzino, Domnul Ţării Româneşti. Retipărită după 300 de ani, în facsimil şi transcriere, cu aprobarea Sfîntului Sinod şi cu binecuvîntarea Prea fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988.

BRATU = *Codicele popii Bratul (1559-1560)*. Grafie şi fonetică, morfologia, vocabularul, textul facsimilat, indice de cuvinte şi forme româneşti de C. Dimitriu. Casa Editorială „Demiurg", Iaşi, 2006.

BRV = *Bibliografia românească veche (1508-1830)*. Vol. I, II, III/1-2 (Ed. Ioan Bianu şi Nerva Hodoş), Bucureşti, 1903-1912. Vol. III/3-8, IV (Ed. Ioan Bianu şi Dan Simonescu), Bucureşti, 1936-1944.

CATEH. CALV. = *Catehismul Calvinesc impus clerului şi poporului român sub domnia principilor Georgiu Rákoczy I şi II*, 1656. Ediţie de George Barițiu. Tipografia lui W. Krafft, Sibiiu, 1879.

CAZ. DEALU = *Evanghelie învăţătoare* [...], Monastirea Dealu, 1644.

CAZ. GOV. = *Evanghelie învăţătoare (Govora, 1642)*. Ediţie, studiu introductiv, note şi glosar de Alin-Mihai Gherman. Editura Academiei Române, Bucureşti, 2011.

CCR = Timotei Cipariu, *Crestomatia sau Analecte literarie din cărţile mai vechi şi nouă româneşti tipărite şi manuscrise, începînd de la secolul XVI pînă la al XIX, cu notiţia literaria*, Blasiu, 1858.

CEASLOV = *Ceaslov* [Govora, 1640]. Ştefan Paşca, *O tipăritură munteană necunoscută din secolul al XVII-lea: cel mai vechiu Ceaslov românesc. Studiu istoric, literar şi de limbă*. Colecţia „Academia Română – Studii şi cercetări", vol. XXXVI. Imprimeriile Statului şi Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1939.

CHEIA ÎNŢ. = *Cheia înţelesului*, scoasă pre limba rumânească de Varlaam, mitropolitul Ungrovlahiei [...], Bucureşti, 1678. În Ioannykij Haleatovskyj, *Cheia înţelesului*. Ediţie, indice de nume şi glosar de Rodica Popescu. Prefaţă de Alexandru Mareş. Libra, Bucureşti, 2000.

COD. ST. = *Codex Sturdzanus* [c. 1580-1619]. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediţie de text şi indice de cuvinte de Gheorghe Chivu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1993.

COD. VOR.[2] = *Codicele voroneţean* [c. 1563-1583]. Ediţie critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mariana Costinescu. Editura Minerva, Bucureşti, 1981.

CORESI, CAZ. = Coresi, *Cazania* [c. 1564]. În Coresi, *Tâlcul evangheliilor şi Molitevnic rumânesc*. Ediţie critică de Vladimir Drimba, cu un studiu introductiv de Ion Gheţie. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1998.

CORESI, EV. = Coresi, *Cartea ce să cheamă Evanghelie cu învăţătură* [*Cazania a II-a*], Braşov, 1581. În Diaconul Coresi, *Carte cu învăţătură (1581)*. Publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici. Vol. I: *Textul*. Atelierele Grafice Socec & Co., Societate Anonimă, Bucureşti, 1914.

CORESI, ÎC. = *Întrebare creştinească*, [tipărită de] diaconul Coresi şi Tudor diacul, Braşov [c. 1559-1560]. În Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982.

CORESI, LIT. = *Liturghierul lui Coresi*, [1570]. Text stabilit, studiu introductiv şi indice de Al. Mareş. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1969.

CORESI, MOLIT. = Coresi, *Molitevnic rumânesc* [c. 1564]. În Coresi, *Tâlcul evangheliilor şi Molitevnic rumânesc*. Ediţie critică de Vladimir Drimba, cu un studiu introductiv de Ion Gheţie. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1998, p. 189-211.

CORESI, PRAXIU = Coresi, *Lucrul apostolesc* sau *Praxiul*, Braşov, 1563. În *Texte de limbă din secolul al XVI-lea*, reproduse în facsimile de I. Bianu. IV. *Lucrul apostolesc – Apostolul*, tipărit de diaconul Coresi la Braşov, la anul 1653. Tiparul „Cultura Naţională", Bucureşti, 1930.

CORESI, PRAV. = Coresi, *Pravila*, Braşov [c. 1560-1562]. În Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982, p. 129-257.

CORESI, PS. = Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparaţie cu psaltirile coresiene din 1570 şi din 1589*. Text stabilit, introducere şi indice de Stela Toma. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1976.

CORESI, TE.[2] = *Tetraevanghelul tipărit de Coresi. Braşov, 1560-1561, comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Măniceşti, 1574*. Ediţie alcătuită de Florica Dimitrescu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1963.

COSTIN, L. = Miron Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei* [a. 1675]. În *Opere*. Ediţie critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P. P. Panaitescu. Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, [Bucureşti], 1958.

DA = (Academia Română) *Dicţionarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Tomul I. Partea I: *A – B*. Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, Bucureşti, 1913; Tomul I. Partea II: *C*. Tipografia Ziarului „Universul", Bucureşti, 1940; Tomul I. Partea III. Fascicula I: *D – de*. Universul, Întreprindere Industrială a Statului, Bucureşti, 1949; [Fascicula II: *de – deştina*; şpalt, 1948]; Tomul II. Partea I: *F – I*. Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1934; Tomul II. Partea II. Fascicula I: *J – lacustru*. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1937; Tomul II. Partea II. Fascicula II: *Ladă – lepădа*. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1940; Tomul II. Partea II. Fascicula III: *Lepădа – lojniţă*. Tipografia Ziarului „Universul" S. A., Bucureşti, 1948.

DERS = *Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române: 1374-1600*. Redactor responsabil Gh. Bolocan. Editura Academiei, Bucureşti, 1981.

DIR = *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*. Text stabilit şi indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniţă, Alexandru Mareş şi Alexandra Roman-Moraru, introducere de Alexandru Mareş. Editura Academiei, Bucureşti, 1979.

DIRA = *Documente privind istoria României. A. Moldova*. Veacul XVI. Vol. I-IV; Veacul al XVII-lea. Vol. I-V. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1951-1957.

DIRB = *Documente privind istoria României. B. Ţara Românească*. Veacul XVII, vol. I-IV. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1951-1954.

DIRC = *Documente privind istoria României. Veacul XI, XII şi XIII. C. Transilvania*. Vol. I (1075-1250). Editura Academiei Române, Bucureşti, 1951.

DLR = *Dicţionarul limbii române*. Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur şi acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă. Editura Academiei, Bucureşti. Tomul I. Partea a 3-a, a 4-a, a 5-a, a 6-a: Litera *D*, 2006-2008; Tomul IV. Litera *L*: 2008; Tomul V. Litera *L*: 2008; Tomul VI. Litera *M*: 1965-1968; Tomul VII. Partea I. Litera *N*: 1971; Tomul VII. Partea a 2-a. Litera *O*: 1969; Tomul VIII. Litera *P*: 1972-1984; Tomul IX. Litera *R*: 1975; Tomul X. Litera *S*: 1986-1994; Tomul XI. Partea 1. Litera *Ş*: 1978; Tomul XI. Partea a 2-a şi a 3-a. Litera *T*: 1982-1983; Tomul XII. Partea I. Litera *Ţ*: 1994; Tomul XII. Partea a 2-a. Litera *U*: 2002; Tomul XIII. Partea I şi a 2-a şi a 3-a. Litera *V* şi literele *W*, *X*, *Y*: 1997-2005; Tomul XIV. Litera *Z*: 2000.

DLRV = G. Mihăilă, *Dicţionar al limbii române vechi (sfîrşitul sec. X – începutul sec. XVI)*. Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1974.

DOR = N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc*. Editura Academiei, Bucureşti, 1963.

DOS. LIT. = Dosoftei, *Dumnezăiasca Liturghie (1679)*. Ediţie critică de N. A. Ursu. Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1980.

DOS. MOLIT. = Dosoftei, *Molitvenic de-nţăles* [...]. *Trebnic*, Tiparniţa Sfintei Mitropolii, Iaşi, 7189 [1681].

DOS. PAR. = Dosoftei, *Parimiile preste an. Iaşi, 1683*. Ediţie critică, introducere, note asupra ediţiei şi glosar de Mădălina Ungureanu. Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2012.

DOS. PS. SLAV. R. = Dosoftei, *Psaltirea de-nţăles*. Text stabilit şi studiu lingvistic de Mihaela Cobzaru, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2007.

DOS. PS. V. = Dosoftei, *Psaltirea în versuri, 1673*. Ediţie critică de N. A. Ursu, cu un cuvînt înainte de Înalt Prea Sfinţitul Iustin Moisescu, Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Moldovei şi Sucevei. Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1974.

DOS. VS. = Mitropolitul Dosoftei, *Viaţa şi petrêcerea svinţilor*, Iaşi, 1682.

DR = *Dacoromania*. Buletinul Muzeului Limbii Române, condus de Sextil Puşcariu. Cluj, Anul I (1920-1921) ş. u.; [vol. X] Comitetul de redacţie: G. Giuglea, Şt. Paşcu, E. Petrovici, Al. Procopovici, S. Puşcariu; [vol. XI] Directori: Şt. Paşca şi E. Petrovici.

DRĂGANU = Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX-XIV, pe baza toponimiei şi a onomasticei*. Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1933 (Academia Română. Studii şi cercetări, XXI).

DRH = M. Berza *et alii*, *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*. Comitet de coordonare: Ştefan Pascu, Ştefan Ştefănescu, Alexandru Elian, Damaschin Mioc, Ioan Caproşu, Constantin Cihodaru, Aurel Răduţiu, Leon Şimanschi. Editura Academiei, Bucureşti, 1969-1974. Volumul I (1384-1448) [volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu]: 1976; volumul II (1449-1486) [volum întocmit de L. Şimanschi]: 1976; volumul III (1487-1504) [volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi N. Ciocan]: 1980; volumul VI (1546-1570) [volum întocmit de I. Caproşu]: 2008; volumul XIX (1626-1628) [volum întocmit de Haralambie Chirca]: 1969; volumul XXI (1632-1633) [volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. Şimanschi]: 1971; volumul XXIII (1635-1636) [volum întocmit de Leon Şimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat şi Dumitru Agache]: 1969. *B. Ţara Românească*. Editura Academiei, Bucureşti, 1965-1974. Volumul I (1247-1500) [volum întocmit de P. P. Panaitescu şi Damaschin Mioc]: 1966; volumul II (1501-1525) [volum întocmit de Ştefan Ştefănescu şi Olimpia Diaconescu]: 1972; volumul XXI (1626-1627) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1965; volumul XXII (1628-1629) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1969; volumul XXIII (1630-1632) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1969; volumul XXIV (1633-1634) [volum întocmit de Damaschin Mioc]: 1974; volumul XXX (1645) [volum

întocmit de V. Barbu, M. Chiper, G. Lazăr]: 1998; *C. Transilvania.* Editura Academiei, Bucureşti, 1977-2006. Volumul X (1351-1355) [volum întocmit de Constantin Cihodaru, Francisc Pall, Damaschin Mioc, Ştefan Ştefănescu şi Mihai Berza]: 1977; volumul XI (1356-1360) [volum întocmit de Ştefan Pascu]: 1981. *D. Relaţii între Ţările Române.* Editura Academiei, Bucureşti, 1977-. Volumul I (1222-1456) [volum întocmit de Ştefan Pascu *et alii*]: 1977.

EFTIMIE, L.= *A lui Eftimie patriarhul de la Tîrnovska, lauda sfinţilor ... Constantin şi Elena*, în: G. Mihăilă, *Cultură şi literatură română veche în context european: studii şi texte.* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979.

ES = *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu*, *1551-1553*. Studiu introductiv filologic de acad. Emil Petrovici. Studiu introductiv istoric de L. Demény. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971.

EUSTR. PRAV. = Eustratie, *Pravila aleasă* [Manuscris din 1632, Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj, cota 41].

FRAG. TOD. = *Fragmentul Todorescu* [c. 1575]. În Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea.* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982, p. 261-364.

GCR = M. Gaster, *Chrestomaţie română.* Texte tipărite şi manuscrise (sec. XVI-XIX), dialectale şi populare, cu o introducere, gramatică şi un glosar româno-francez... Vol. I: *Introducere*, *gramatică*, *texte (1550-1710).* Vol. II: *Texte (1710-1830). Dialectologie*, *literatură populară*, *glosar.* F. A. Brockhaus – Socec & Co., Leipzig – Bucureşti, 1891.

GD = Ion Gheţie, Alexandru Mareş, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea.* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1974.

GHEŢIE = Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea.* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982.

G. LEX. = Mihai Alin Gherman, *Primele lexicoane româneşti*, [Ms. Cluj]; vezi TIKTIN.

GLRV = Constantin Frâncu, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780).* Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2009.

GLOS. B = *Glosele Bogdan* [c. 1516-1636]. În Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea: Catehismul lui Coresi*, *Pravila lui Coresi*, *Fragmentul Todorescu*, *Glosele Bogdan*. Ediţii critice de Emanuela Buză, Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982.

GHEŢIE = Ion Gheţie (coord.), *Texte româneşti din secolul al XVI-lea.* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1982.

HC = B. Petriceicu-Hasdeu, *Cuvente den bătrâni.* Typografia Societatii Academice Romane (Laboratorii Romani), Bucureşti. Tomul I. *Limba română vorbită între 1550-1600*. Studiu paleografico-linguistic de B. Petriceicu Hasdeu, cu observaţiuni filologice de Hugo Schuchard, 1878. Tomul II. *Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI, în legătură cu literatura poporană cea nescrisă*, 1879. Tomul III. *Istoria limbei române.* Partea I: *Principie de linguistica*, 1881.

HC^2 = B. Petriceicu-Hasdeu, *Cuvente den bătrâni.* Tomul I. *Limba română vorbită între 1550-1600.* Studiu paleografico-linguistic de B. Petriceicu Hasdeu [...]. Tomul II. *Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI*...; Tomul III. *Istoria limbei române.* Partea I: *Principie de linguistică.* Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de G. Mihăilă. Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983-1987.

HERODOT = Herodot, *Istorii*, 1668-1670 [copie din 1801]. Ediţie îngrijită de Liviu Onu şi Lucia Şapcaliu, prefaţă, studiu filologic, note şi glosar de Liviu Onu, indice de Lucia Şapcaliu. Editura Minerva, Bucureşti, 1984.

IORGA, S.D. I-XXXI = N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor.* Vol. I-XXXI. Editura Minerva, Bucureşti, 1901-1916.

ÎNDR. = *Îndreptarea legii* (Pravila lui Matei Basarab), Tîrgovişte, 1652. În *Îndreptarea legii – 1652*. Ediţie de acad. Andrei Rădulescu *et al.* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1962.

ÎNV. = *Învăţături preste toate zilele*, Cîmpulung, 1642 (şi în GCR I).

ÎNV.[2] = *Învăţături preste toate zilele (1642)*. Vol. I-II. Ediţie de W. van Eeden. Rodopi, Amsterdam, 1985.

LDSR = Lucia Djamo-Diaconiţă, *Limba documentelor slavo-române emise în Ţara Românească în sec. XIV-XV*. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971.

MARD. = Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc şi tâlcuirea numelor din 1649*. Publicate cu un studiu, note şi indicele cuvintelor româneşti de Grigorie Creţu. Cu mai multe facsimile. Ediţiunea Academiei Române, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl", Bucureşti, 1900.

MOXA = Mihail Moxa, *Cronica universală* [1620]. Ediţie critică, însoţită de izvoare, studiu introductiv, note şi indici de G. Mihăilă. Editura Minerva, Bucureşti, 1989.

MS. 4389 = Biblioteca Academiei Române, *Manuscrisul românesc nr. 4389* [c. 1665-1672]. Conţine traducerea integrală a *Vechiului Testament*, efectuată după slavonă şi latină de un anonim muntean (probabil Daniil Andrean Panoneanul), în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

MS. 45 = Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, fondul Blaj, *Manuscrisul românesc nr. 45* [c. 1683-1686]. Conţine traducerea integrală a *Vechiului Testament*, efectuată de Nicolae Milescu şi revizuită de un anonim moldovean (probabil Dosoftei), în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

NEAGOE = *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* [1654]. Text ales şi stabilit de Florica Moisil şi Dan Zamfirescu, cu o nouă traducere a originalului slavon de G. Mihăilă. Studiu introductiv şi note de Dan Zamfirescu şi G. Mihăilă. Editura Minerva, Bucureşti, 1970.

NEACŞU = Stela Toma, *Scrisoarea lui Neacşu* [1521]. În *Crestomaţie de literatură română veche*. Vol. I. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 32-33.

NTB = *Noul Testament sau Împăcarea cu Leagea Noao a lui Iisus Hristos Domnului nostru*, izvodit cu mare socotinţă den izvod grecescu şi slavonescu pren limbă rumânească [...], Bălgrad, 1648 [Ediţie modernă: Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, 1988].

ORIG. SCR. = Ion Gheţie, Al. Mareş, *Originile scrisului în limba română*. Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985.

PO = *Palia de la Orăştie*, *1581-1582*. Text, facsimile, indice, ediţie îngrijită de Viorica Pamfil. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1968.

PARACLIS = *Cea mai veche carte rákóczyană* [1639]. Ediţie de N. Drăganu. În „Anuarul Institutului de Istorie Naţională", publicat de Alex. Lapedatu şi Ioan Lupaş. Institutul de Arte Grafice „Ardealul", Cluj. Anul I (1921-1922), p. 161-278.

PRAV. GOV. = *Pravila dela Govora*. *Pravila bisericească numită Cea mică*, tipărită mai întîiu la 1640, în Mănăstirea Govora. Publicată acumu în transcripţiune cu litere latine de Academia Română. Tipografia Academiei Române, Bucureşti, 1884.

PRAV. MOLD. = *Pravila Moldovei din vremea lui Vasile Lupu*, Iaşi, [1646], însoţită: 1. de izvoarele sale, 2. de varianta sa muntenească intrupată în *Îndreptarea legii a lui Matei Basarab*, de S. G. Longinescu, 3. de tălmăcirea sa în franţuzeşte de A. Patrognet (Vol. I din *Legi vechi româneşti şi izvoarele lor*). Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl", Bucureşti, 1912.

PRL = *Pravila ritorului Lucaci*, Putna, [1581]. Text stabilit, sudiu introductiv şi indice de Ion Rizescu. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971.

PSALT. = *Psaltirea scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte*, [1573-1578]. Ediţiune critică de I. A. Candrea. Vol. I: *Introducere*. Vol. II: *Textul şi glosarele*. Atelierele grafice Socec & Co., Bucureşti, 1916. (Comisia istorică a României) [Pentru variantele paralele citate se folosesc abrevierile editorului].

PS. B. = *Psaltirea ce să zice Cântarea a fericitului proroc şi împărat David* [*Psaltirea de la Alba Iulia*, *1651*, tipărită acum 350 de ani sub păstorirea lui Simion Ştefan, Mitropolitul Ardealului, şi văzând acum din nou lumina tiparului cu binecuvântarea Înalt Prea Sfinţitului Andrei, Arhiepiscop al Alba Iuliei. Ediţie de Mihai Moraru, Alexandra Moraru, Alin Mihai Gherman. Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2001].

PS. H. = *Psaltirea Hurmuzachi* [înc. sec. XVI]. Vol. I-II. Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu, indice de cuvinte de Rovena Şenchi. Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

PS. SCH. = *Psaltirea Scheiană. Ms. 449 BAR* [c. 1573-1578]. Publicată de I. Bianu. Tomul I. *Textul în facsimile şi transcriere cu variante din Coresi (1577)*. Ediţiunea Academiei Române, Tipografia Carol Göbl, Bucureşti, 1889.

PS. V. = *Psaltirea voroneţeană* [c. 1551-1558], editată de G. Giuglea. În „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie". Vol. XI (1910), p. 444-467; vol. XII (1911), p. 194-209 şi p. 475-487.

PUMNUL, LEPT. = *Aron Pumnul, Lepturariu rumânesc* I-IV. Wien, 1862-1865.

ROSETTI, SB = *Scrisori româneşti din arhivele Bistriţei, 1592-1638*. Publicat de Al. Rosetti. Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1944.

SEPT. FRANKF. = *Τῆς θείας Γραφῆς, Παλαίας Δηλαδὴ καὶ Νέας Διαθήκης ἁπάντα – Divinae Scripturae nempe Veteris ac Novi Testamenti omnia, Graece, a viro doctissimo recogniata et emendata* [...], Frankfurt am Main, 1597 [principalul izvor al versiunilor biblice româneşti din secolul al XVII-lea].

SICR. DE AUR = Ioan Zoba din Vinţ, *Sicriul de aur*, Sas-Sebeş, 1683. Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Anton Goţia. Editura Minerva, Bucureşti, 1984 (Restitutio).

SIM. DASC., LET. = Simion Dascălul, *Letopiseţul Ţării Moldovei până la Aron Vodă (1359-1595), întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul şi alţii* [c. 1670]. Ediţie de Const. Giurescu, cu o prefaţă de I. Bogdan. Socec et Co., Bucureşti, 1916.

SLLF= *Studii de limbă literară şi filologie*. Vol. I-III. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1969-1974.

ST. LEX. = [Grămăticul Staicu], *Lexicon slavo-român*. [Manuscris de pe la 1660, Tîrgovişte. Biblioteca Academiei Române, cota 312].

SUCIU = Coriolan Suciu, *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*. Vol. I-II. Editura Academiei Române, Bucureşti, 1967-1968.

ŞERBAN CORESI = Şerban Coresi, *Psaltirea slavo-română*, Braşov, 1589; în CORESI, PS.

Ş. TAINE = *Şeapte taine a Besearicii sau Pravila pe scurt aleasă*, Iaşi, 1644.

TIKTIN = Hermann Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*. Vol. I-III. Staatsdruckerei, Bucureşti, 1903-1911-1924; Tiktin^2 I-III. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden/ Freiburg, 1986-1989; Tiktin^3 I-III. Wiesbaden/ Cluj-Napoca, 2000-2005.

URECHE = Grigore Ureche, *Domnii Ţerei Moldovei şi viaţa lor* [*Letopiseţul Ţării Moldovei*, c. 1640]. În *Cronicele României sau Letopiseţele Moldaviei şi Valahiei*, de Mihail Kogălniceanu. Ediţia a II-a. Tomul I. Imprimeria Naţională C. N. Rădulescu, Bucureşti, 1872.

URECHE^2 = Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei* [c. 1640]. Ediţie îngrijită, studiu introductiv, indice şi glosar de P. P. Panaitescu. Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1955.

VARLAAM, C. = Varlaam, mitropolitul Moldovei, *Cazania (1643)*. Ediţie de J. Byck. Editura Fundaţiilor, Bucureşti, 1943.

VARLAAM, L. = *Leastviţa sau Scara Raiului de Ioan Scărarul* [c. 1608-1613]. Ediţie jubiliară dedicată Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei, autorul traducerii. Ediţie, notă asupra ediţiei şi glosar de Oana Panaite, prefaţă şi revizuirea transcrierii interpretative de Eugen Munteanu. Editura Trinitas, Iaşi, 2007.

VARLAAM, R. = Varlaam, *Opere. Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc* [Dealu, 1645]. Ediţie de text, studiu filologic şi lingvistic de Mirela Teodorescu. Editura Minerva, Bucureşti, 1984.

B. Bibliografia prefeţei şi a comentariilor

ALBANI = Matthias Albani, *Daniel. Traumdeuter und Endzeitprophet*, Leipzig, Evangelische Verlangsanstalt, 2010.

BAILLY = A. Bailly, *Dictionnaire grec-français, rédigé avec le concours de E. Egger*. Édition revue par L. Séchan et P. Chantraine, avec, en appendice, de nouvelles notices de mythologie et religion par L. Séchan. Librairie Hachette, Paris, 1950.

BDAG = WALTER Bauer, Frederick William Danker (ed.), *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, 3rd Edition. University of Chicago Press, 2001.

BIBL.1688/ B 1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*. Tipărită întîia oară la 1688 în timpul lui Şerban Vodă Cantacuzino, Domnul Ţării Româneşti. Retipărită după 300 de ani, în facsimil şi transcriere, cu aprobarea Sfîntului Sinod şi cu binecuvîntarea Prea fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988.

BIBL.1819 = *Bibliia, ádecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii vechi şi a ceii noao*, cu chieltuiala Rosieneştii Soţietăţi a Bibliei, în Sanktpeterburg, în tipografia lui Nic. Grecea, în anul 1819, avgust, 15 zile.

BIBL.1874 = *Sănta Scriptura a Vechiului şi a Noului Testamentŭ*. Ediţiune nouă, revedută după tecsturile originale şi publicată de Societatea Biblică pentru Britania şi străinătate. Vechiulŭ Testamentŭ. Tipolitografia H. Goldner, Iaşii, 1874.

BIBL.1911 = *Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, tipărită cu spesele Societăţii de Biblii Britanică şi Străină, Strada Salcîmilor 2, Bucureşti, 1911.

BIBL.1914 = *Biblia, adică Dumnezeeasca Scriptură a Legii Vechi şi a celei Nouă*, tipărită în zilele majestăţii sale Carol I [...]. Ediţia Sfîntului Sinod, Bucureşti, 1914.

BIBL.1921 = *Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, ediţiune nouă, revizuită după testurile originale şi publicată de Societatea Biblică pentru Britania şi Străinătate, Bucureşti, 1921.

BIBL.1968 = *Biblia sau Sfânta Scriptură, tipărită (...) cu aprobarea Sfântului Sinod*, Bucureşti, 1968.

BIBL.2005 = *Biblia sau Sfânta Scriptură, tipărită (...) cu aprobarea Sfântului Sinod*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2005.

BIBL.ANANIA = *Biblia sau Sfînta Scriptură*. Versiune întocmită de I. P. S. Bartolomeu Valeriu Anania. Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2001.

BIBL.CORN.= *Biblia sau Sfînta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, cu trimeteri. Societatea Biblică pentru Răspîndirea Bibliei în Anglia şi Străinătate, Bucureşti, 1926.

BIBL.FILOTEI = *Biblia sau Testamentul Vechiu şi Nou* [...] tipărit prin binecuvîntarea [...] iubitoriului de Dumnezeu Episcop al Sfintei Episcopii Buzăul, D. D. Filoteiu, Buzău, 1854.

BIBL.JER. = *La Bible de Jérusalem,* traduite en français sous la direction de l'École biblique de Jérusalem, Les Éditions du Cerf, 1998.

BIBL.LUTHER = *Die Bibel oder die ganze Schrift des Alten und Neuen Testaments*, nach der Übersetzung Martin Luthers, mit Apokryphen, revidierter Text. Stuttgart, 1974.

BIBL.MICU = *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a ceii Noao*, toate care s-au tălmăcit de pre limba elinească pre înţelesul limbii româneşti, acum întîiu s-au tipărit românişte supt stăpînirea preaînălţatului împărat a Romanilor Francisc al doilea, cu blagoslovenia mării sale prealuminatului şi preasfinţitului domnului domn Ioan Bob, vlădica Făgăraşului [...], Blaj, 1795 [Ediţie modernă: Roma, 2000].

BIBL.OSTROG = *Библиѧ сиречь книгы Ветхаго и Новаго Завета по ѩзыкоу словенскоу* [...], Ostrog, 1581.

BIBL.RADU-GAL. = *Biblia*, *adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi a Noului Testament*, tradusă după textele originalelor ebraice şi greceşti de preoţii profesori Vasile Radu şi Gala Galaction, din înalta iniţiativă a Majestăţii sale regelui Carol II, Fundaţia pentru Literatură şi Artă «Regele Carol II», Bucureşti, 1938.

BIBL.SEGOND = *La Sainte Bible*, version Luis Segond, 1910 (consultată online: http:// www.lexilogos.com/bible_multilingue.htm)

BIBL.ŞAGUNA = *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură* [...], tipărită cu binecuvîntarea excelenţiei sale, prea sfinţitului Domn Andreiu, Baron de Şaguna, Sibiiu, 1856-1858.

BIBL.VULG.1760-1761 = *Biblia Vulgata*, *Blaj*, *1760-1761* [versiune manuscrisă elaborată de un colectiv de cărturari greco-catolici, sub conducerea episcopului Petru Pavel Aaron]. Cuvînt înainte de acad. Eugen Simion. Vol. I-V. Editura Academiei Române, Bucureşti, 2005.

BOICE = James Montgomery Boice, *Daniel. An Expositional Commentary*. Baker Books, Grand Rapids, 1989.

CIUDIN = Nicolae Ciudin, *Studiul Vechiului Testament*. Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2002.

CALVIN = John Calvin, *Commentary on Daniel. Volume 1*. Christian Classics Ethereal Library, Grand Rapids, 1999.

DLR = *Dicţionarul limbii române* (ediţie anastatică), Editura Academiei Române, Bucureşti, 2010.

DOUGLAS/ TENNEY = J. D. Douglas (Revising Editor), Merrill C, Tenney (General Editor), *New International Bible Dictionary*. Zondervan, Grands Rapids, Michigan, 1987.

EPIFANIE = Epifanie al Salaminei, *Ancoratus*. Ediţie bilingvă. Traducere şi note de Oana Coman. Studiu introductiv de Dragoş Mîrşanu. Ediţie îngrijită de Adrian Muraru. Editura Polirom, Iaşi, 2007.

ESV = *The Holy Bible, English Standard Version*, Wheaton, IL, Crossway Bibles, 2007.

FOUILLOUX, LANGLOIS *et alii* = Danielle Fouilloux, Anne Langlois, Alice le Moigné, Françoise Spiess, Madeleine Thibault, Reneé Trébuchon, *Dicţionar Cultural al Bibliei*. Referinţe iconografice, literare, muzicale şi cinematografice. Ediţia a II-a revizuită. Traducere din limba franceză de Ana Vancu. Stilizare de Diana Simionescu. Editura Nemira, Bucureşti, 2006.

GR.ENGL. = *Greek-English Lexicon of the Septuagint*. Revised Edition, compiled by Johan Lust/ Erik Enykel/ Katrin Hauspie, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 2013.

GUŢU = G. Guţu, *Dicţionar latin-român*. Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981.

HAAG = Ernst Haag, *Daniel*. Echter, Würzburg, 1993.

HENRY = Matthew Henry, *Commentary on the Whole Bible*, 1706-1712, Christian Classics Ethereal Library.

HIERONIM = Hieronymus, *Commentariorum in Danielem Prophetam*, în MIGNE, PL vol. 25, coll. 491-584A, tradus în G. Archer, *Jerome's Commentary on Daniel*, Grand Rapids, 1958.

HILL = Andrew E. Hill, *Daniel*, în Tremper Longman III, David E. Garland, *The Expositor's Bible Commentary: Daniel-Malachi*, Grand Rapids, Zondervan, 2008.

HIPOLIT = Hipolit Romanul, *On Daniel*, în Philip Schaff (ed.), *Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian, Caius,Novatian, Appendix*, Christian Classics Ethereal Library, 2004 [1885].

KRATZ = Reinhard Kratz,*The Visions of Daniel*, în John J. Collins, Peter W. Flint (eds.), *The Book of Daniel. Composition and Reception*, Leiden-Boston-London, Brill, 2001, p. 91-114.

JORDAN = James B. Jordan, *The Handwriting on the Wall. A Commentary on the Book of Daniel*, American Vision, 2007.

LEBRAM = Jürgen-Christian Lebram, *Das Buch Daniel*, Zürich, Theologischer Verlag, 1984.

LIDDELL-SCOTT = *A Greek-English Lexicon*, compiled by Henry George Liddell and Robert Scott. Revised and augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones, with the assistance of Roderick McKenzie and with the cooperation of many scholars. With a revised supplement. Clarendon Press, Oxford, 1996.

MEADOWCROFT = T. J. Meadowcroft, *Aramaic Daniel and Greek Daniel. A Literary Comparison*, Sheffield, Sheffield Academic Press, 1995.

MIGNE, PG = J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series Graeca*, Imprimerie catholique, Paris, 1857-1866.

MIGNE, PL = J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series Latina*, Imprimerie catholique, Paris, 1844-1864.

MIKLOSICH = *Lexicon Palaeoslovenico-Graeco-Latinum*. Emendatum auctum edidit Fr. Miklosich, Vindobonae, Guilelmus Braumueller, 1862-1865.

MILLER = Stephen R. Miller, *Daniel. The New American Commentary. An Exegetical and Theological Exposition of the Scripture*, Vol. 18, B & H Publishing Group, 1994.

MILLS = Watson E. Mills, *Mercer Commentary on the Bible: Prophets*, Mercer University Press, 1996.

MIRCEA = Ioan Mircea, *Dicţionar al Noului Testament A-Z*. Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1995.

MLD = *Monumenta linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*. Vol. I-VII, X.$_2$-XI, XXII. Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 1988-.

MONTGOMERY = James A. Montgomery, *A critical and exegetical commentary on the book of Daniel*, Nabu Press, 2010 (1923).

MS.4389 = Biblioteca Academiei Române, manuscrisul românesc nr. 4389; conţine traducerea integrală a Vechiului Testament, efectuată după slavonă şi latină, de un anonim muntean (probabil Daniil Andrean Panoneanul) în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

MS.45 = Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, fondul Blaj, manuscrisul românesc nr. 45; conţine traducerea integrală a Vechiului Testament, efectuată de Nicolae Milescu şi revizuită de un anonim moldovean (probabil Dosoftei) în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

NÖTSCHER = Friedrich Nötscher, *Daniel*, Würzburg, Echter, 1948.

ORIGENE, EXOD. = Origen, *Omilii şi Adnotări la Exod*. Ediţie bilingvă, studiu introductiv, traducere şi note de Adrian Muraru. Editura Polirom, Iaşi, 2006.

PĂRINŢII APOST. = Părinţii Apostolici, *Scrieri I*. Ediţie bilingvă. Serie coordonată de Dan Batovici. Traduceri de Cristina Ciubotaru, Nicolae Mogage şi Dan Batovici. Note de Nicolae Mogage şi Dan Batovici. Tabel cronologic de Adrian Munteanu. Studiu introductiv şi introduceri de Dan Batovici. Ediţie îngrijită de Adrian Muraru. Editura Polirom, Iaşi, 2010.

PHILIPS = John Philips, *Exploring the Book of Daniel. An Expository Commentary*. Kregel Publications, Grand Rapids, 2004.

R. SAADI GAON = R. Saadi Gaon, Joseph Alobaidi, *The Book of Daniel: The Commentary of R. Saadi Gaon. Edition and Translation*, Bern, Peter Lang, 2006.

ROGERSON/ LIEU = *The Oxford Handbook of Biblical Studies*. Edited by J. W. Rogerson, Judith M. Lieu. Oxford University Press, New York, 2006.

RSV = *Revised Standard Version of the Bible*, The Division of Christian Education of the National Council of the Churches of Christ in the United States of America, 1952.

SEOW = Choon Leong Seow, *Daniel*. Westminster John Know Press, 2003.

SEPT.BOS = *Ἡ Παλαια Διαθηκη κατα τουσ Ἑβδομηκοντα. Ἐτυσ Τεσταμεντυμ εξ ἑρσιονε Σεπτυαγιντα ιντερπρετυμ*. Secundum exemplar Vaticanum Romae editum, accuratissime denuo recognitum, una cum scholiis ejusdem editionis, variis manuscriptorum codicum veterumque exemplarium lectionibus, nec non fragmentis versionum Aquilae, Symachi Theodothionis. Summa cura edidit Lambertus Bos, L. Gr. in Acad. Franeq. Professor. Franequerae [...], MDCCIX.

SEPT.ENGL. = *A New English Translation of the Septuagint and the Other Greek Translations Traditionally Included under That Title*, Albert Pietersma and Benjamin G. Wright (ed.), Oxford University Press, New York – Oxford, 2007.

SEPT.FRANKF. = *Τῆς θείας Γραφῆς, Παλαίας Δηλαδὴ καὶ Νέας Διαθήκης ἁπάντα. Divinae Scripturae nempe Veteris ac Novi Testamenti omnia, Graece, a viro doctissimo recogniata et emendata* [...], Frankfurt am Main, 1597 [principalul izvor al versiunilor biblice româneşti din sec. al XVII-lea].

SEPT.GERM. = *Septuaginta Deutsch. Das griechische Alte Testament in deutscher Übersetzung*, in Zusammenarbeit mit Eberhard Bons, Kai Brodersen, Helmut Engel, Heinz-Josef Fabry, Siegfried Kreuzer, Wolfgang Orth, Martin Rösel, Helmut Utzschneider, Dieter Vieweger und Nikolaus Walter, herausgegeben von Wolfgang Kraus und Martin Karrer, Deutesche Bibelgesellschaft, zweite, verbesserte Auflage, Stuttgart, 2010.

SEPT.NEC = S*eptuaginta I: Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii, Deuteronomul*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, Dan Sluşanschi, în colaborare cu Ioan Florin Florescu, Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2004; *Septuaginta II: Iisus Nave, Judecătorii, Ruth, 1-4 Regi*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, Dan Sluşanschi, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Florica Bechet, Ioana Costa, Alexandra Moraru, Ion Pătrulescu, Cristina Costena Rogobete (traducători), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2004; *Septuaginta III: 1-2 Paralipomene*, *1-2 Ezdra*, *Ester*, *Iudit*, *Tobit*, *1-4 Macabei*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Francisca Bălţăceanu, Gheorghe Ceauşescu, Ştefan Colceriu, Vichi Dumitriu, Theodor Georgescu, Octavian Gordon, Lia Lupaş (traducători), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2005; *Septuaginta IV/I: Psalmii, Odele, Proverbele, Ecleziastul, Cântarea Cântărilor*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Florica Bechet, Monica Broşteanu, Ioana Costa, Marius David Cruceru, Cristian Gaşpar, Eugen Munteanu, Ion Pătrulescu (traducători), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2006; *Septuaginta IV/II: Iov, Înţelepciunea lui Solomon, Înţelepciunea lui Iisus Sirah, Psalmii lui Solomon*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Smaranda Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, Iulia Cojocariu, Ştefan Colceriu, Eugen Munteanu (traducători), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2007; *Septuaginta V: Osea, Amos, Michea, Ioel, Abdias, Iona, Naum, Avacum, Sophonia, Aggeu, Zaharia, Malachia*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, îngrijit de Smaranda Bădiliţă; Cristian Gaşpar (traducător), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2009; *Septuaginta VI/I: Isaia, Ieremia, Baruh, Plîngeri, Epistola lui Ieremia*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Francisca Bălţăceanu, Monica

Broşteanu, Ioan Pătrulescu (traducători); Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2011; *Septuaginta VI/II: Iezechiel, Suzana, Daniel, Bel şi Balaurul*, Volum coordonat de Cristian Bădiliţă, Francisca Bălţăceanu, Monica Broşteanu, în colaborare cu Ioan Florin Florescu; Florica Bechet, Ioana Costa (traducători), Colegiul Noua Europă, Polirom, Bucureşti-Iaşi, 2008.

SEPT.RAHLFS = *Septuaginta*, *id est Vetus Testamentum Graece iuxta LXX interpretes*, edidit Alfred Rahlfs. Editio altera quam recognovit et emendavid Robert Handhart, duo volumina in uno. Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1979.

SHEA = William H. Shea, *Daniel: A Reader's Guide,*, Pacific Press, 2007.

SLEMAN = Hegumen Fr. Abraam D. Sleman, *The God of Daniel*, Coptic Media Productions, 2008.

SLUŞANSCHI = Dan Sluşanschi, *Dicţionar enciclopedic al Bibliei*. Transpunere românească de Dan Sluşanschi, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999.

SMITH = Uriah Smith, *Daniel and the Revelation*, Southern Publishing Association, 2005.

STEFANOVIC = Zdravko Stefanovic, *Daniel: Wisdom to the Wise*, Pacific Press, 2007.

TAYLOR = Bernard A. Taylor, *Analytical lexicon to the Septuagint*. Expanded Edition, with Word Definitions by J. Lust, E. Eynikel, and K. Hauspie, Hendrickson Publishers. Deutsche Bibelgeselleschaft United Bible Societies, Stuttgart, 2003.

TERTULIAN = Tertulian, *Tratate dogmatice şi apologetice. Către martiri. Către Scapula. Despre trupul lui Hristos. Împotriva lui Hermogene. Împotriva lui Praxeas*. Ediţie bilingvă. Studiu introductiv, traducere şi note de Dionisie Pîrvuloiu. Editura Polirom, Iaşi, 2007.

TEODORET = Teodoret al Cirului, J.-P. Migne, *Patrologia Graeca*, 81; tradus în

TEODORET[1] = Theodoret of Cyrus, *Commentary on Daniel*. Translated with an Introduction and Notes by Robert C. Hill. Society of Biblical Literature, Atlanta, 2006.

VASILE CEL MARE, ISAIA = Sfântul Vasile cel Mare, *Comentarii la cartea Profetului Isaia*. Traducere din limba greacă, introducere şi note de Alexandru Mihăilă. Carte tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Editura *Basilica* a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2009.

VASILE CEL MARE, OMIL. = Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii şi cuvîntări*. Traducere din limba greacă şi introducere de pr. Dumitru Fecioru, text revăzut şi notă asupra ediţiei de Constantin Georgescu, note de pr. Dumitru Fecioru, Constantin Georgescu şi Alexandru Mihăilă. Carte tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Editura „Basilica" a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2009.

VASILE CEL MARE, SCRIERI = Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri dogmatice şi exegetice*. Traducere din limba greacă de ierom. Policarp Pîrvuloiu şi pr. Dumitru Fecioru. Revizuirea traducerii realizată de Adrian Muraru şi ierom. Policarp Pîrvuloiu. Note de ierom. Policarp Pîrvuloiu, Dumitru Fecioru şi Adrian Muraru. Editura „Basilica" a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2011.

VULG. = *Biblia ad vetustissima exemplaria castigata*..., Antwerpiae, ex officina Christophori Plantini, 1565 [Vulgata Clementina, ediţie indicată ca sursă în prefaţa MS.4389].

WIERSBE = Warren W. Wiersbe, *The Bible Exposition Commentary. The Prophets: Isaiah, Malachi,* Victor Books, 2002.

ABREVIERILE SERIEI

a. = ante
ac. = acuzativ
adj. = adjectiv
adv. = adverb
ags. = anglosaxon
alb. = albanez
antr. = antroponim
ap. = apud
arab = arăbesc
aram. = aramaic
arom. = aromân
art. = articol
asir. = asirian
aux. = auxiliar
av. = avestic
babylon. = babilonean
băn. = bănăţean
bg. = bulgăresc
c. = circa
ceh. = cehesc
cf. = *confer*
cond. = condiţional
conj. = conjuncţie
criş. = crişean
dat. = dativ
dial. = dialect, dialectal
dr. = dacoromân
ebr. = ebraic
engl. = englezesc
egipt. = egiptean
f. = feminin
gen. = genitiv
germ. = german
germ. com. = germanic comun
germ. elveţ. = germana elveţiană
got. = gotic
gr. = grec(esc)
gr. biz. = grecesc bizantin
i.-e. = indoeuropean
istrorom. = istroromân
invar. = invariabil
în expr. = în expresia
Înţel. = *Înţelepciunea lui Solomon*
lat. = latin, latinesc
lat. med. = latina medievală
lat. sav. = latina savantă
lit. = literal
loc. adv. = locuţiune adverbială
m. = masculin
magh. = maghiar
maram. = maramureşean
marg. = marginal
mhd. = medio-german literar
mgl. = meglenoromân
mgr. = mediogrecesc
mold. = moldovenesc
ms. = manuscris
munt. = muntenesc
n. = neutru
NT = Noul Testament
ngr. = neogrecesc
nhd. = nou german literar
nslov. = neosloven
part. = participiu
pers. = persan
pl. = plural
plur. tant. = plurale tantum
polon. = polonez
pref. = prefix
prep. = prepoziţie
prin ext. = prin extensie
priv. = privativ
pron. = pronume
rom. com. = românesc comun
rus. = rusesc
sam. = samarinean
săs. = săsesc
s.-cr. = sîrbo-croat
sg. = singular
sir. = sirian
sîrb. = sîrbesc
sl. = slav
slavon., sl. bis. = slavonesc, slav bisericesc
sl. c. = slav comun
slov. = slovac
sloven. = slovenesc
subst. = substantiv
suf. = sufix
ş. urm. = şi următoarea (următoarele)
tăt. = tătărăsc
tc. = turcesc
tc. tăt. = turco-tătar
toh. = toharic
top. = toponim
TM = textul masoretic
ucr. = ucrainean
v. = vezi
vb. = verb
vbavar. = vechi bavarez
vbg.= vechi bulgăresc
vfr. = vechi francez
vgr. = vechi grecesc
viit. = viitor
vrom. = vechi românesc
vrus. = vechi rusesc
vsîrb. = vechi sîrbesc
vsl. = vechi slav
VT = Vechiul Testament

PRESCURTĂRILE TITLURILOR CĂRȚILOR BIBLICE

VECHIUL TESTAMENT

CĂRȚILE BIBLICE (BIBL.1688)	SERIA VECHE	SERIA NOUĂ
Facerea	Fac.	Fac.
Ieşirea	Ieş.	Ieş.
Preoţiia	Lv.	Lev.
Numerile	Nm.	Num.
A doa lege	Dt.	Deut.
Iisus Návi	Ios.	Ios.
Judecătorii	Jud.	Jud.
Ruth	Rt.	Rut
A împăraţilor I	1 Reg.	1Reg.
A împărăţiilor II	2 Reg.	2Reg.
A împărăţiilor III	3 Reg.	3Reg.
A împărăţiei IV	4 Reg.	4Reg.
Paralipomenon I	1 Cr.	1Paral.
Paralipomenon II	2 Cr.	2Paral.
Ésdras	Ezd.	Ezd.
Neémia	Neem.	Neem.
Esthír	Est.	Est.
Iov	Iov	Iov
Psaltirea	Ps.	Ps.
Parimiile lui Solomón	Pild.	Parim.
Cartea Eclisiiastului	Eccl.	Ecles.
Cîntarea cîntărilor	Ct.	Cînt.
Isaía	Is.	Is.
Ieremíia	Ier.	Ier.
Plînsurile Ieremíei	Plg.	Plîng.
Iezechiíl	Iez.	Iez.
Daniíl	Dan.	Dan.
Iósiia	Iosia	Iosia
Ióil	Ioil	Ioil
Amós	Am.	Am.
Avdíu	Avd.	Avd.
Ioná	Iona	Iona
Mihéa	Mih.	Mih.
Naúm	Naum	Naum
Avvácum	Avac.	Avac.
Sofónia	Sof.	Sof.
Agghéu	Ag.	Ag.
Zaharíia	Zah.	Zah.
Maláhia	Mal.	Mal.
Tóvit	Tob.	Tov.
Iúdith	Idt.	Idt.
Varúh	Bar.	Var.
Carte trimisă a Ieremíei	Ep. Ier.	Ep. Ier.
Cîntarea a trei sfinţi cuconi	Ct. Tin.	Cînt. trei tin.
Catastih al Ésdrii	2 Ezd.	2Ezd.
Ésdra [3]	3 Ezd.	3Ezd.
Înţelepciunea lui Solomón	Sol.	Sol.
Înţelepciunea lui Iisús, fiiul lui Siráh	Sir.	Sir.
A Sosánei istoríe	Sus.	Sus.
Pentru a bălaurului Víl	Bel.	Bel
Al Maccavéilor cuvînt I	1 Mac.	1Mac.
Al Maccavéilor cuvînt II	2 Mac.	2Mac.
Al Maccavéilor cuvînt III	3 Mac.	3Mac.
Al lui Iósip la Maccavéi carte	Iosip	Iosip

NOUL TESTAMENT

De la Matthei svînta Evanghelie	Mt.	Mat.
Evanghelia de la Marco	Mc.	Marc.
Evanghelia de la Lúca	Lc.	Luc.
Evanghelia de la Ioan	Ioan	Ioan
Faptele apostolilor	Fpt.	Fapte
Pável apostolul cătră Rîmlêni	Rom.	Rom.
Cătră Corinthêni I	1 Cor.	1Cor.
Cătră Corinthêni II	2 Cor.	2Cor.
Cătră Galatêni	Gal.	Gal.
Cătră Efesêni	Ef.	Efes.
Cătră Filipiiani	Filip.	Filip.
Cătră Colaseiani	Col.	Col.
Cătră Soloneani I	1 Tes.	1Tes.
Cătră Soloneni II	2 Tes.	2Tes.
Cătră Timothéu I	1 Tim.	1Tim.
Cătră Timotheiu II	2 Tim.	2Tim.
Cătră Tit	Tit	Tit
Cătră Filimon	Filim.	Filim.
Cătră Evrei	Evr.	Evr.
A lui Iácov carte	Iac.	Iac.
A lui Petru carte I	1 Petr.	1Petr.
A lui Petru carte II	2 Petr.	2Petr.
A lui Ioán I	1 Ioan	1Ioan
A lui Ioan II	2 Ioan	2Ioan
A lui Ioan III	3 Ioan	3Ioan
A Iudei carte	Iuda	Iuda
Apocalipsis a lui Ioan	Apoc.	Apoc.

Numele cărţilor biblice din MS.45 şi MS.4389 care apar în formă slavonă sînt scrise cu litere chirilice, completate şi echivalate ca în lista de mai jos.

Бы^{т}*[ие]*	*[= Fac.]*
Ис^{х}*[о]*^{д}*[ъ]*	*[= Ieş.]*
2 ***За***^{к} *[онъ]*	*[= Deut.]*
Чи^{с}*[ла]*	*[= Num.]*
1, 2 ***Пар****[алипоменонъ]*	*[= 1, 2Paral.]*
Сѹд*[е́и]*	*[= Jud.]*
1, 2, 3, 4 ***Цр***^{ст}*[въ]*	*[= 1, 2, 3, 4Reg.]*
Прит*[чи]*	*[= Parim.]*
*[****Пре****]****Мѹ***^{д}*[****рости****]* sau ***Моудр****[****ость****]*	*[= Sol.]*
Пла́чъ	*[= Plîng.]*
*[****Къ****]* ***Ри***^{м}*[****лѧном****]*	*[= Rom.]*
Дѣѧн*[ие]*	*[= Fapte]*
Сол*[****ѹнѧном****]*	*[= Tes.]*
Петров*[****о****]*	*[= Petr.]*
Июдин	*[= Iuda]*
1 Moi[si]	*[= Fac.]*
2 Moi[si]	*[= Ieş.]*
3 Moi[si]	*[= Lev.]*
4 Moi[si]	*[= Num.]*
5 Moi[si]	*[= Deut.]*

FOTOCOPII

Ms. 45

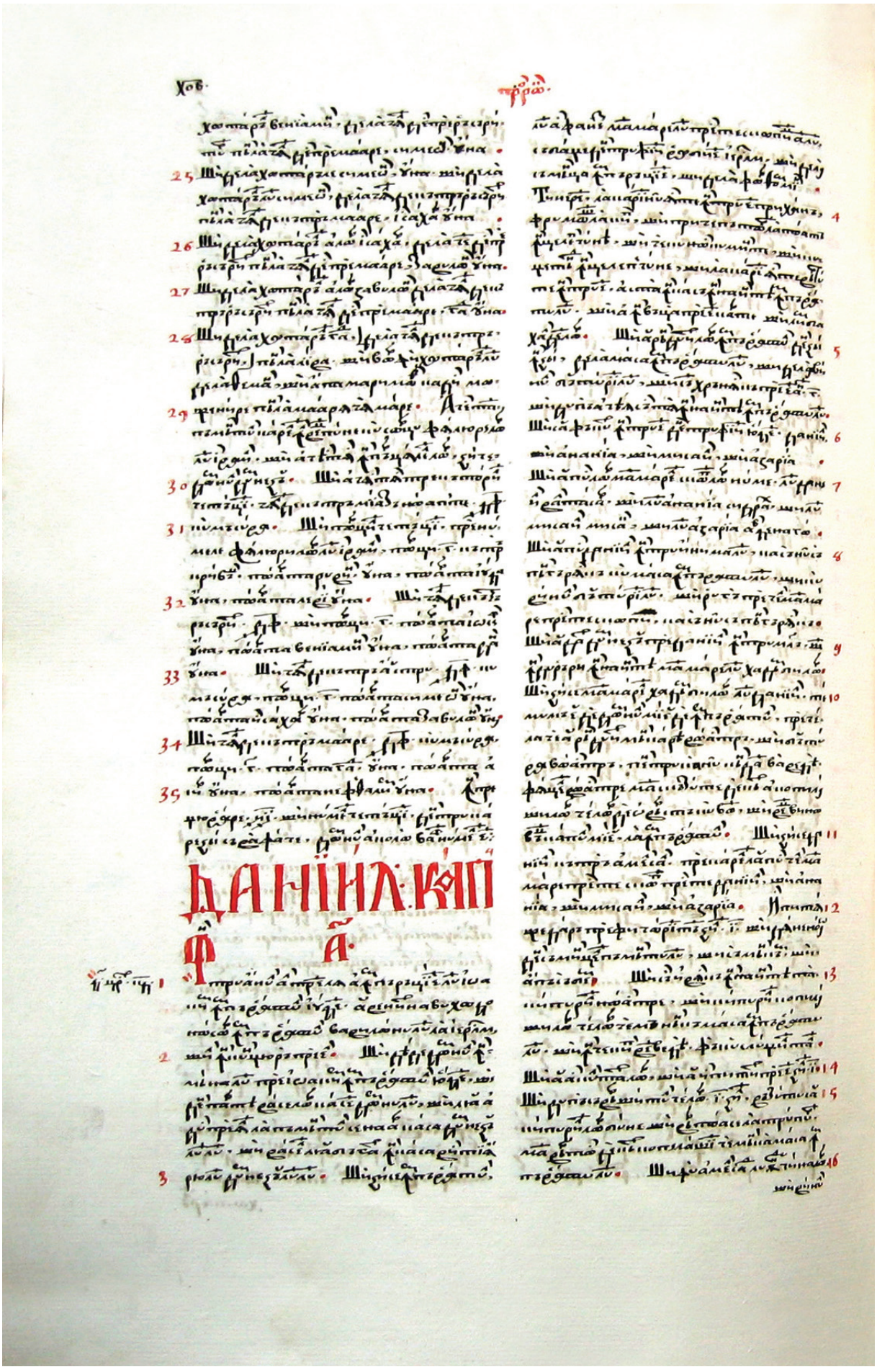

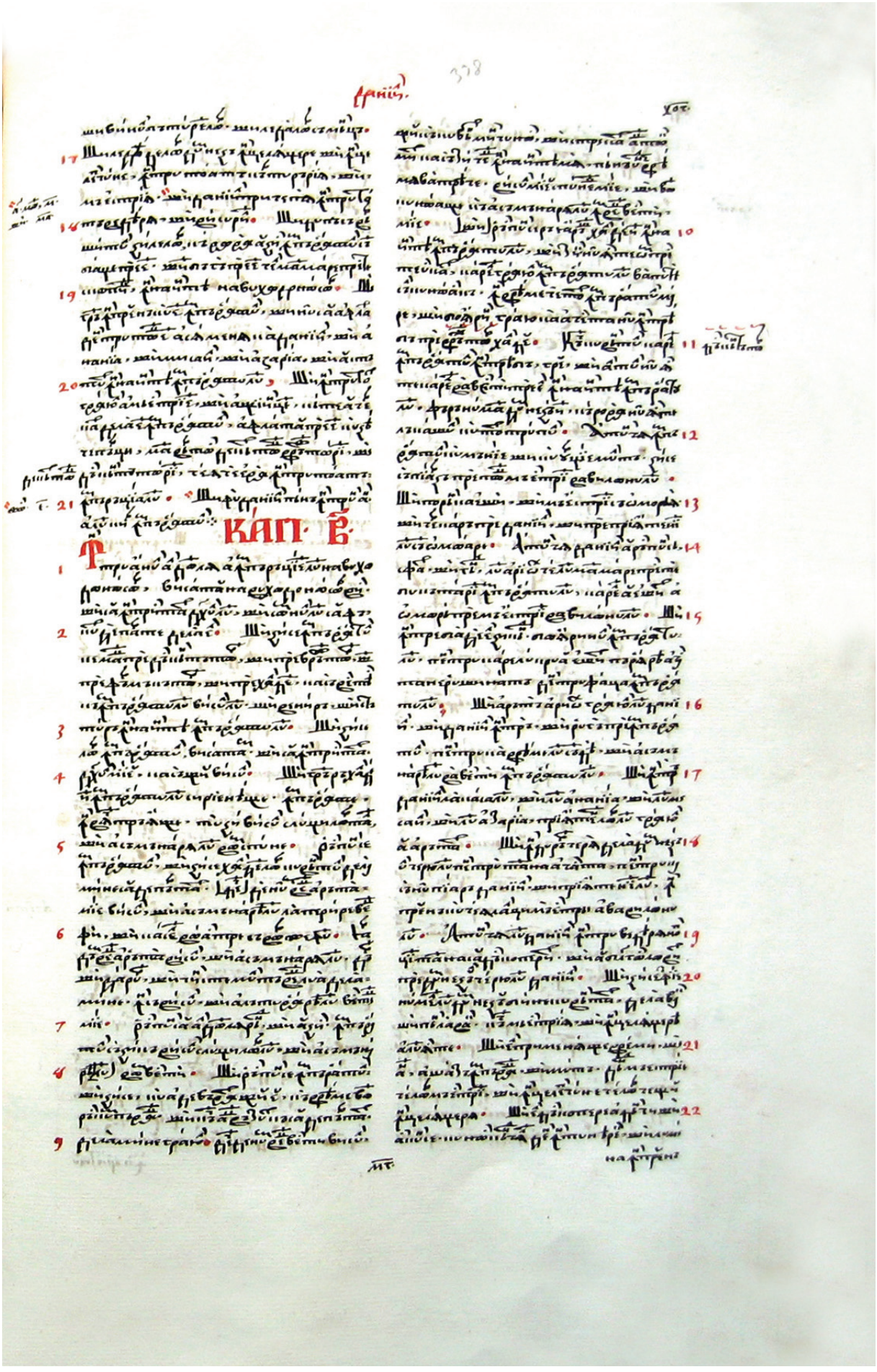

Ms. 45 p. 674

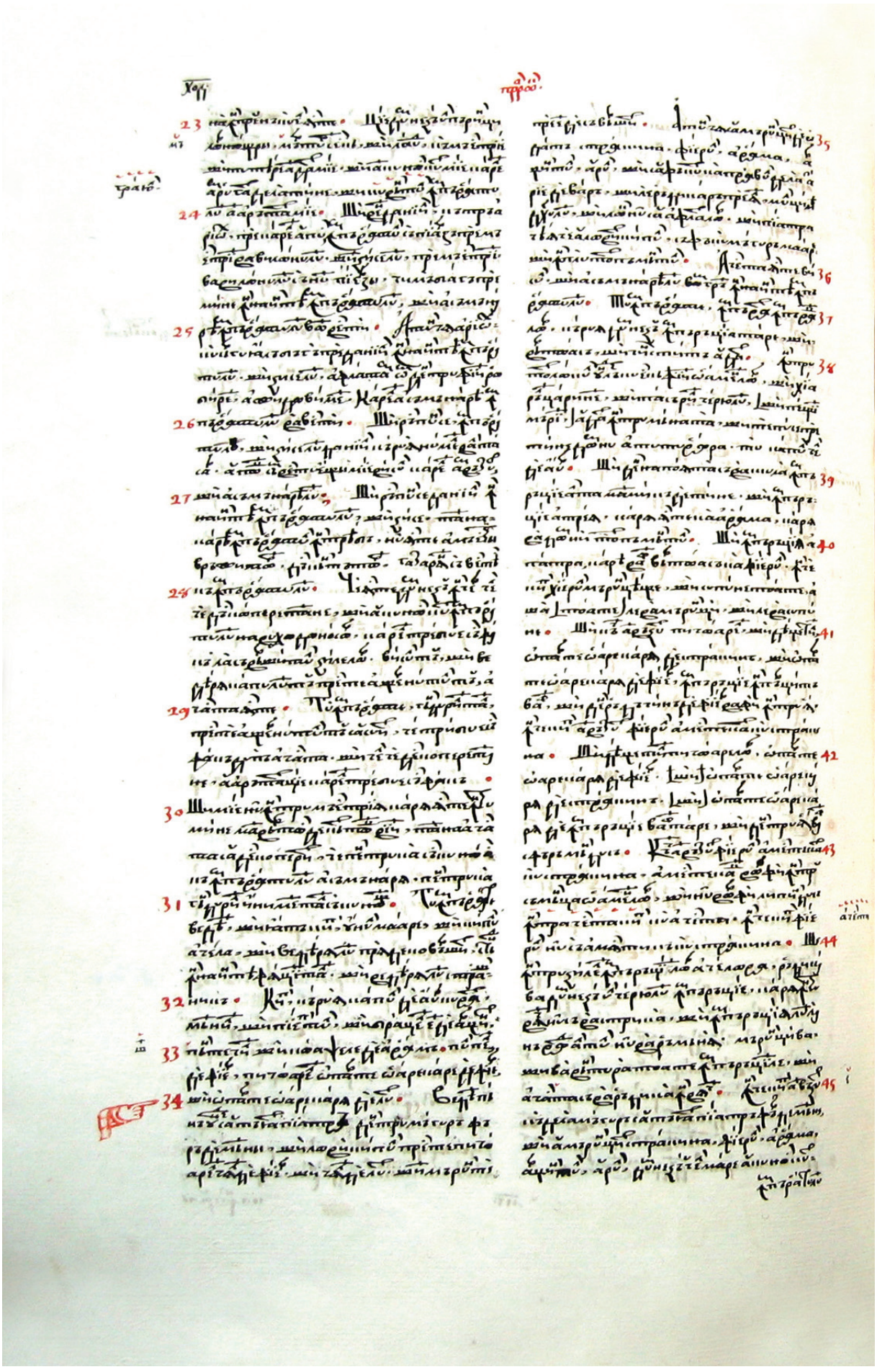

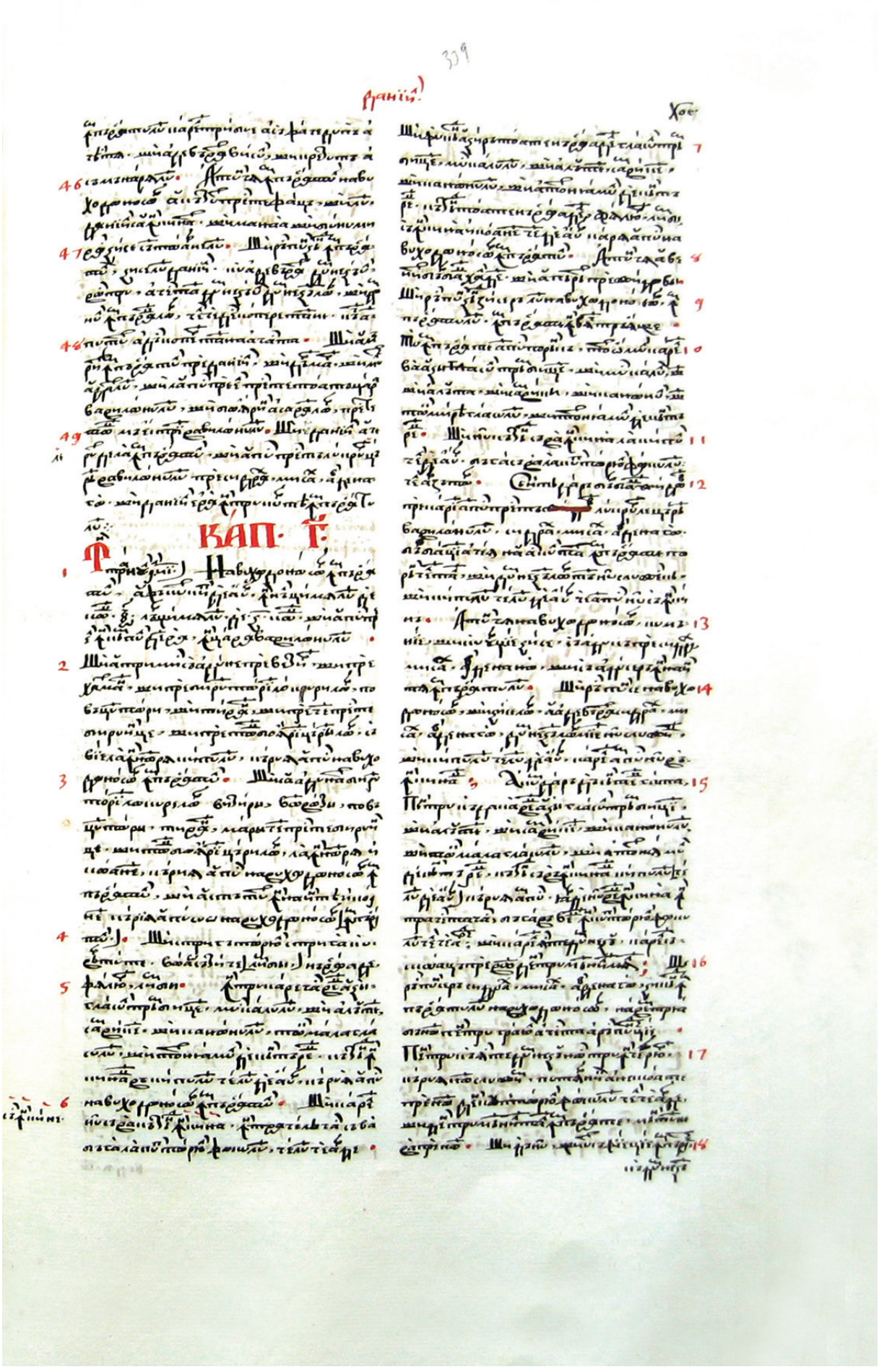

Ms. 45 p. 676

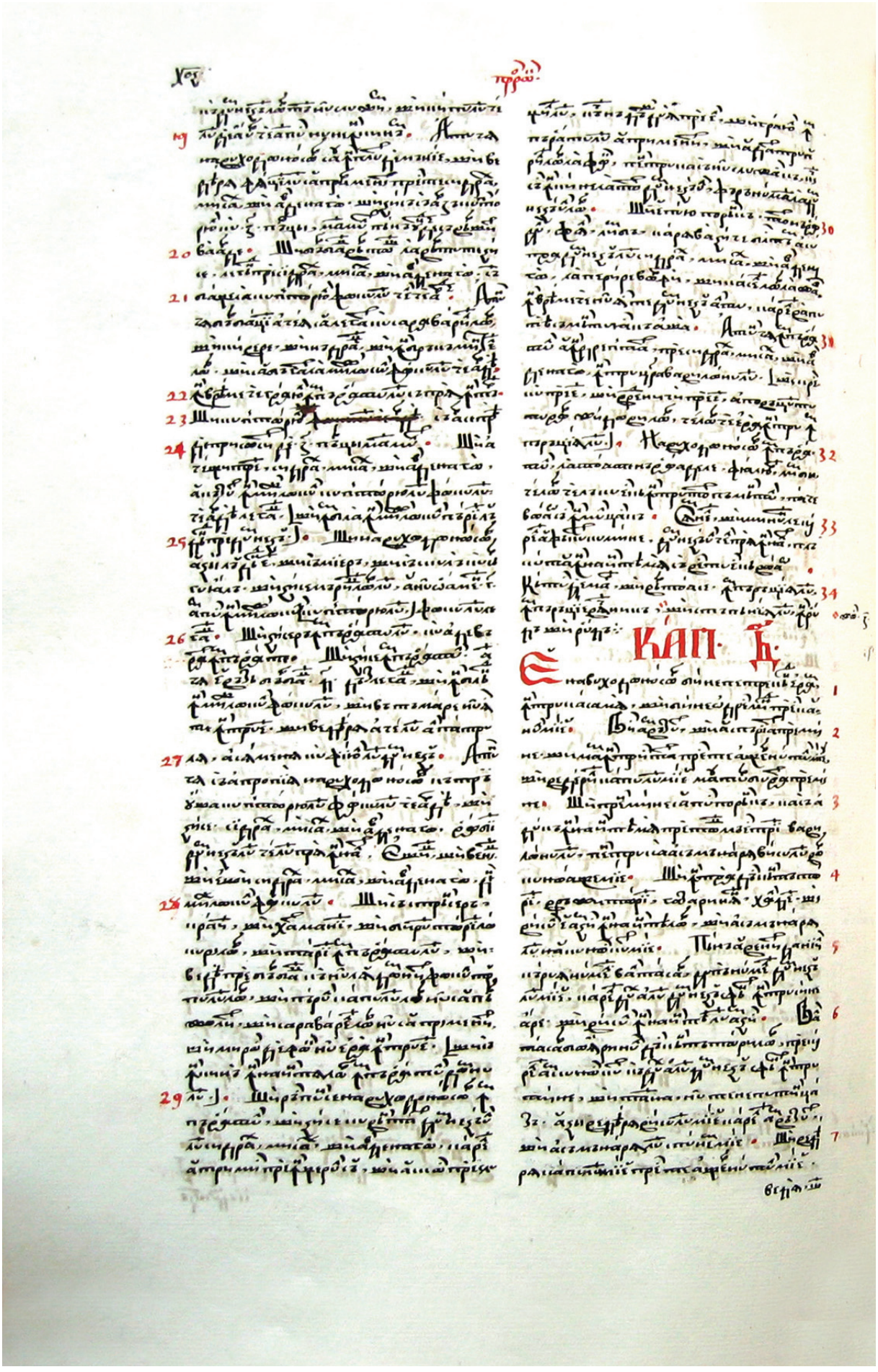

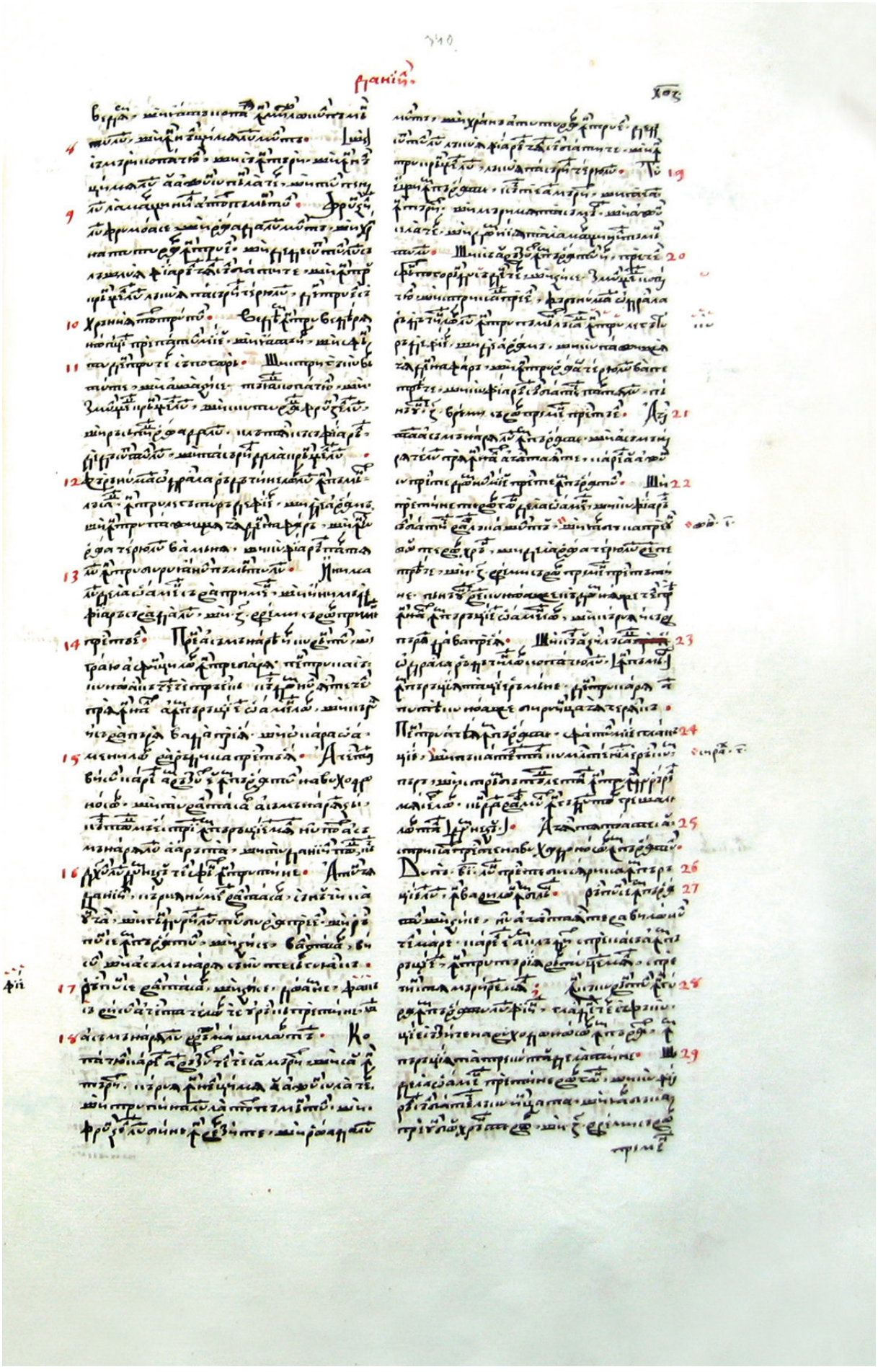

Ms. 45 p. 678

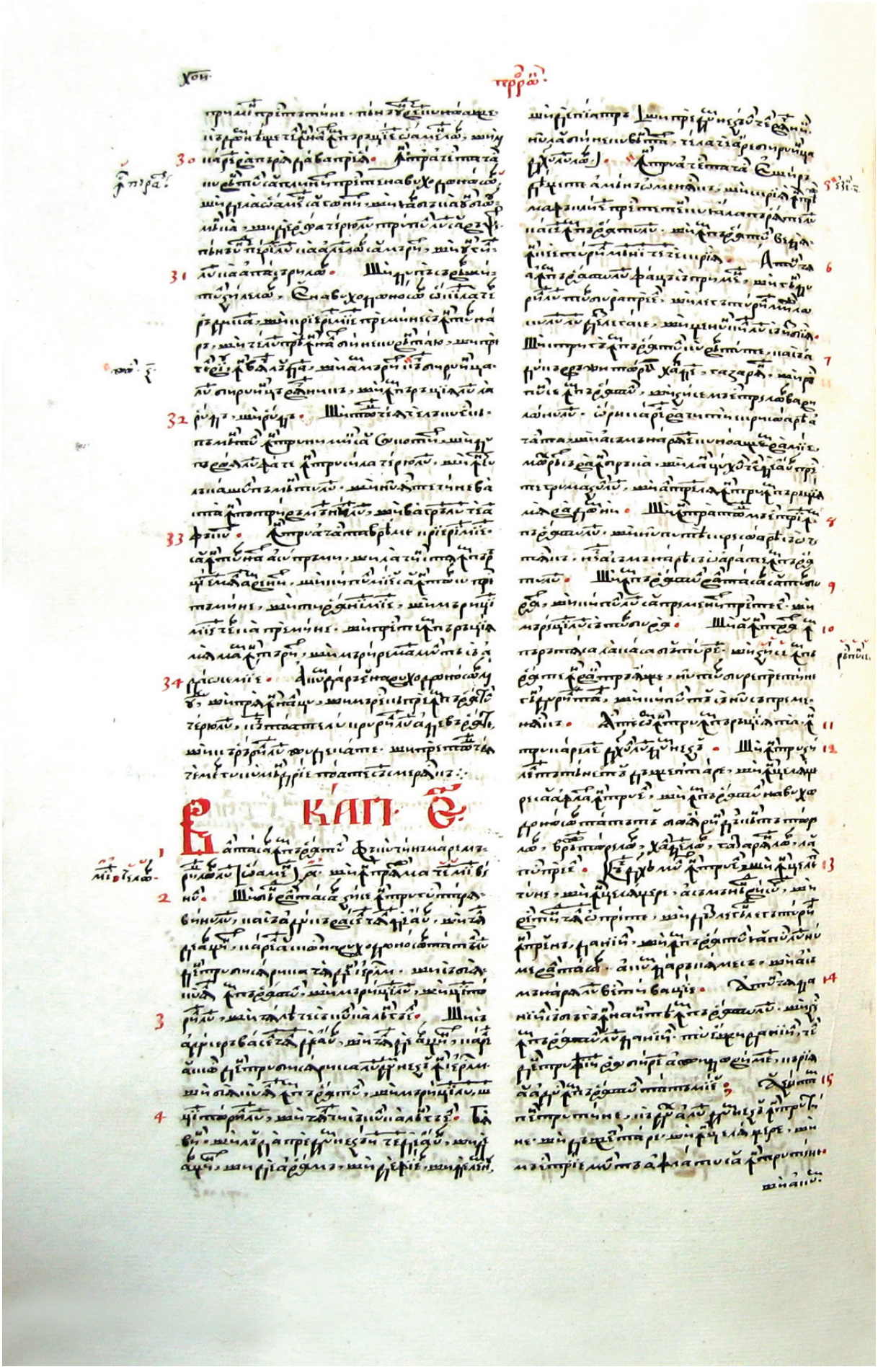

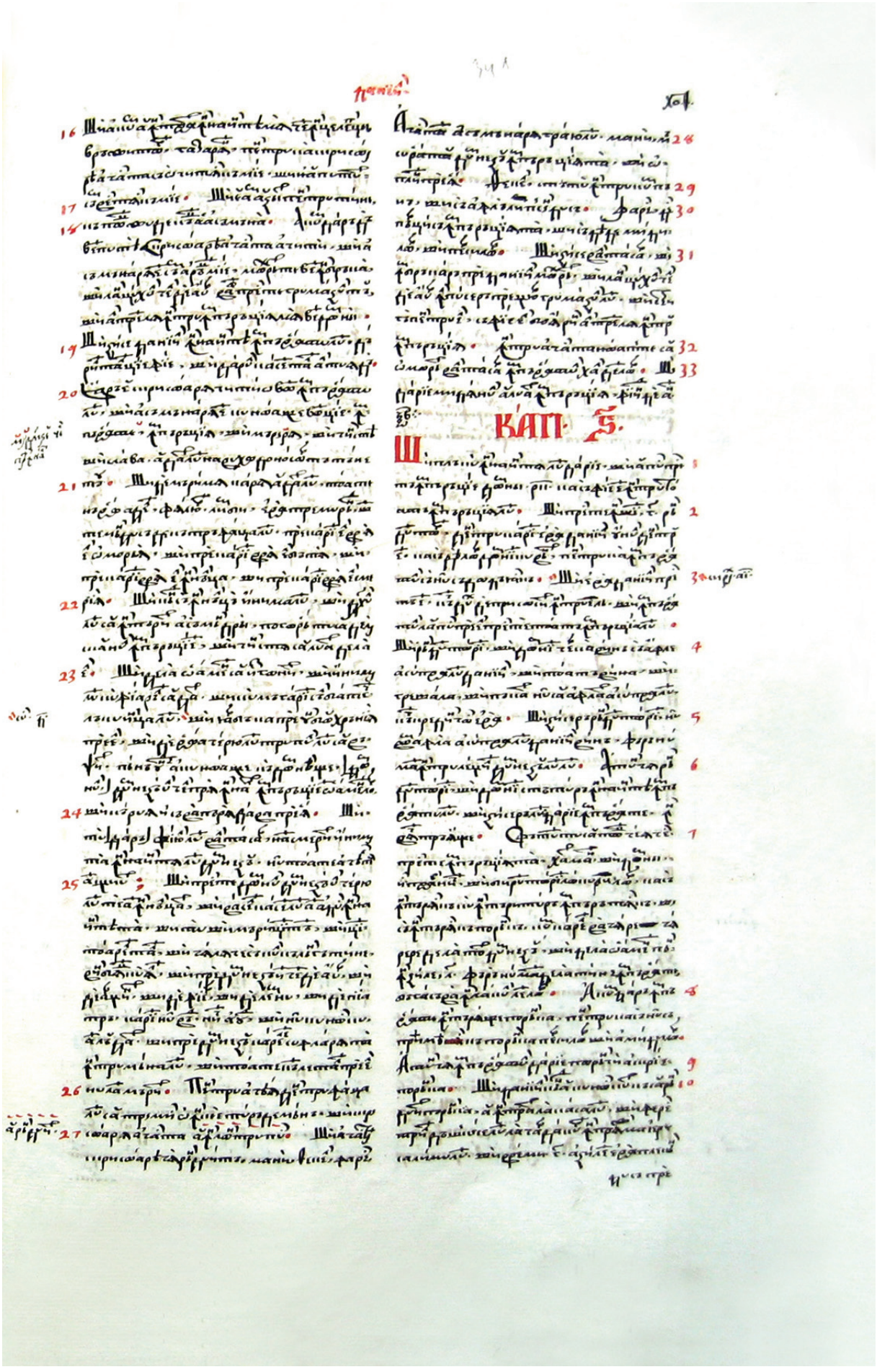

Ms. 45 p. 680

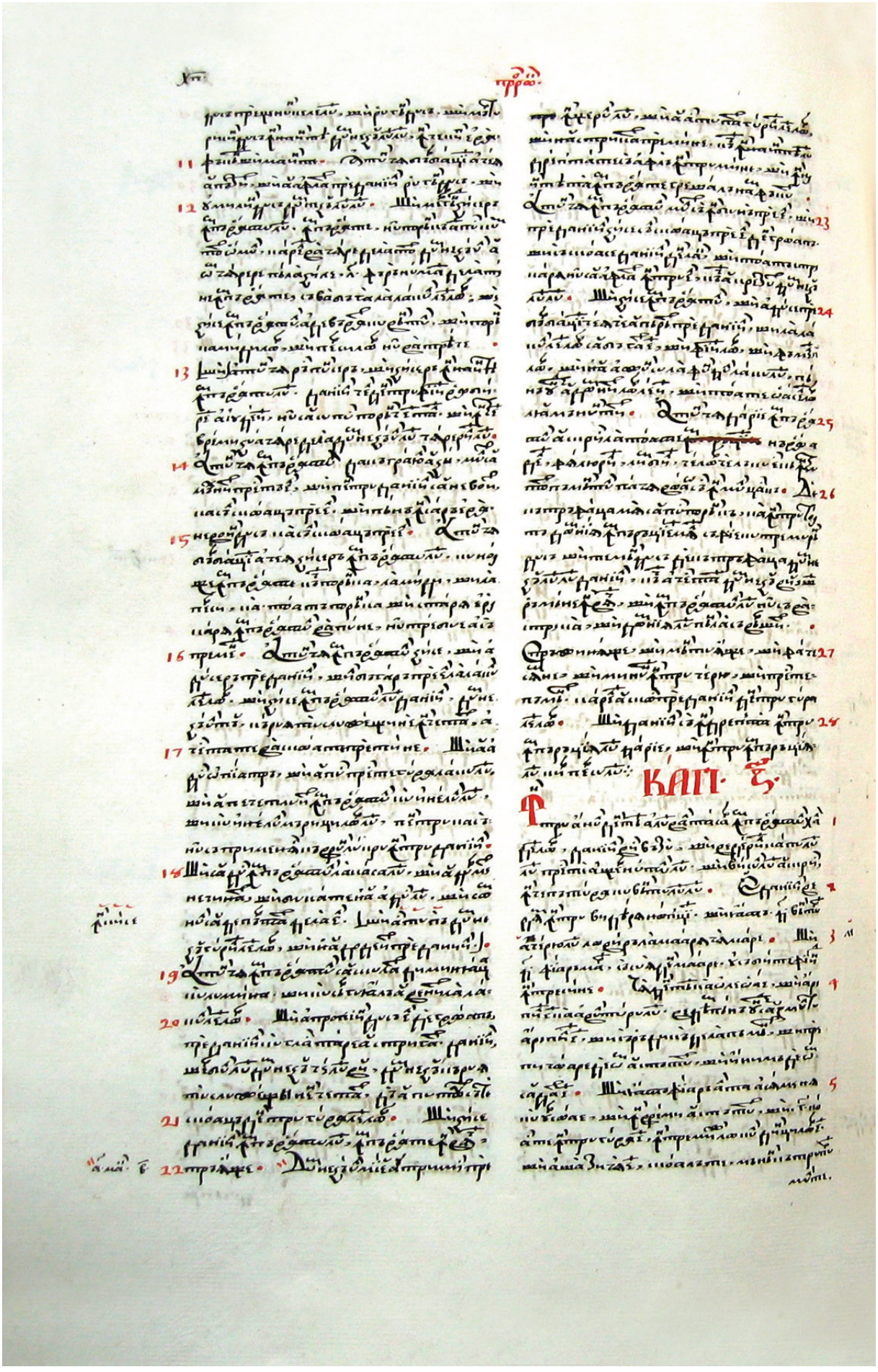

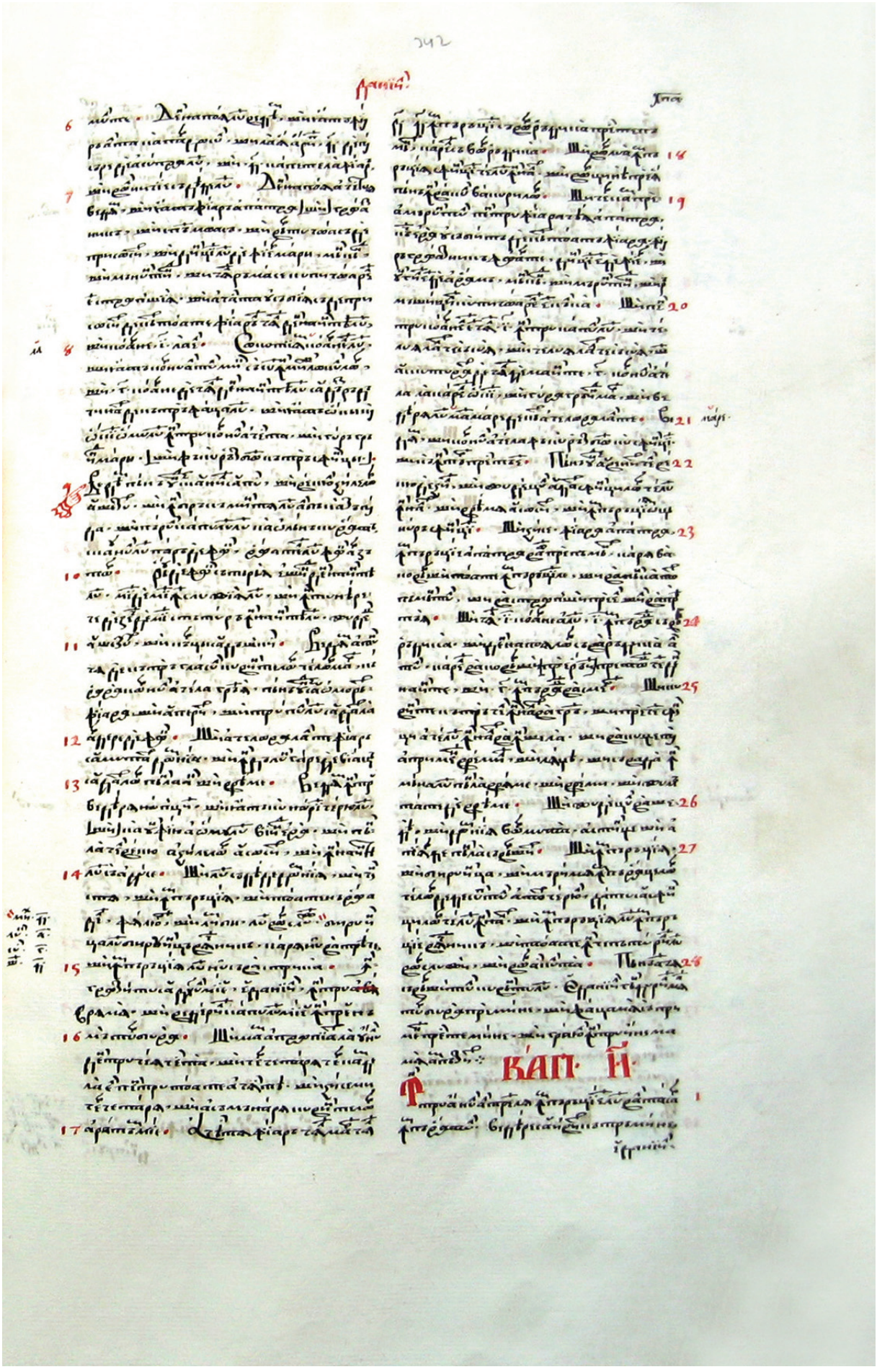

Ms. 45 p. 682

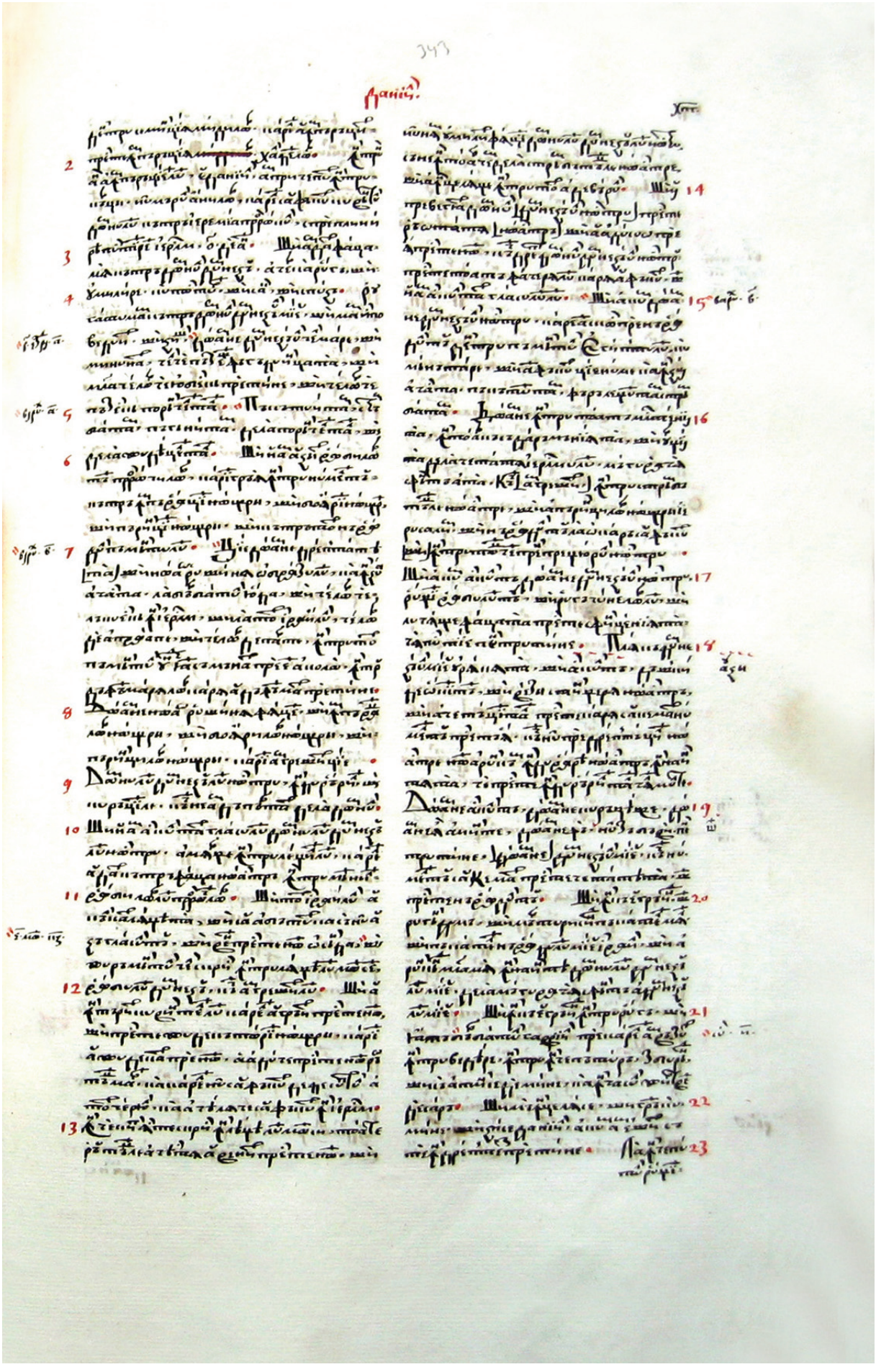

Ms. 45 p. 684

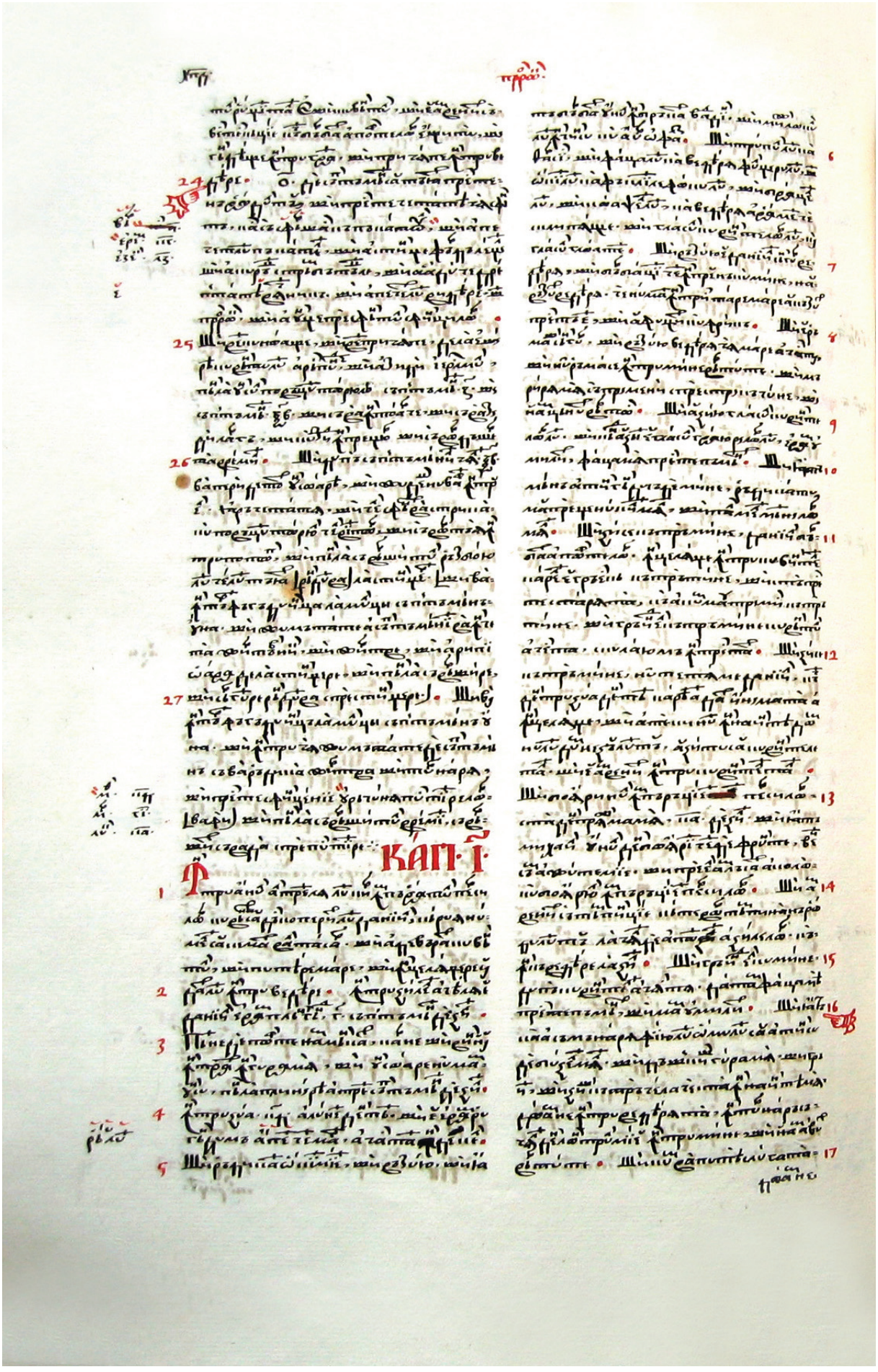

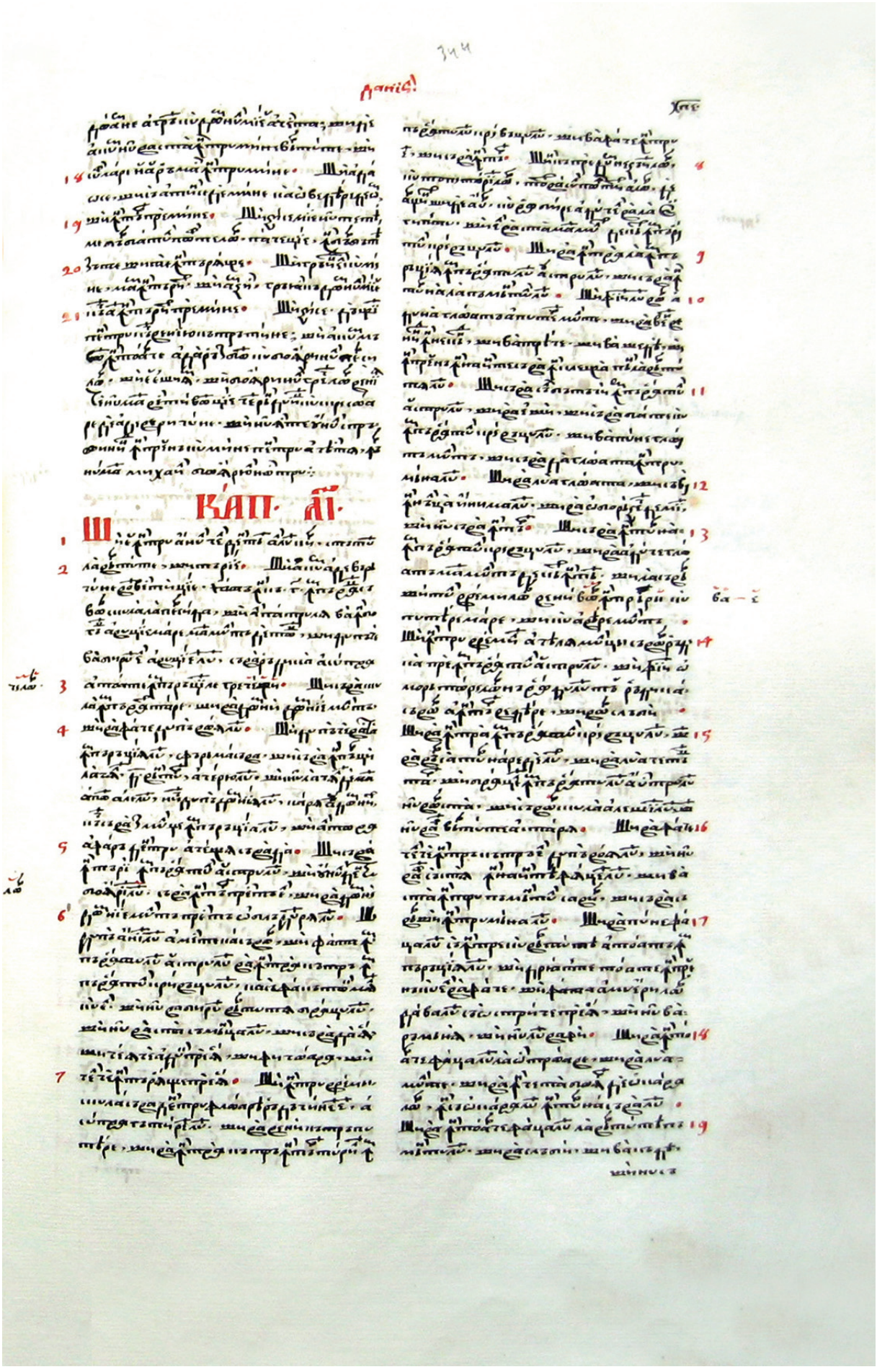

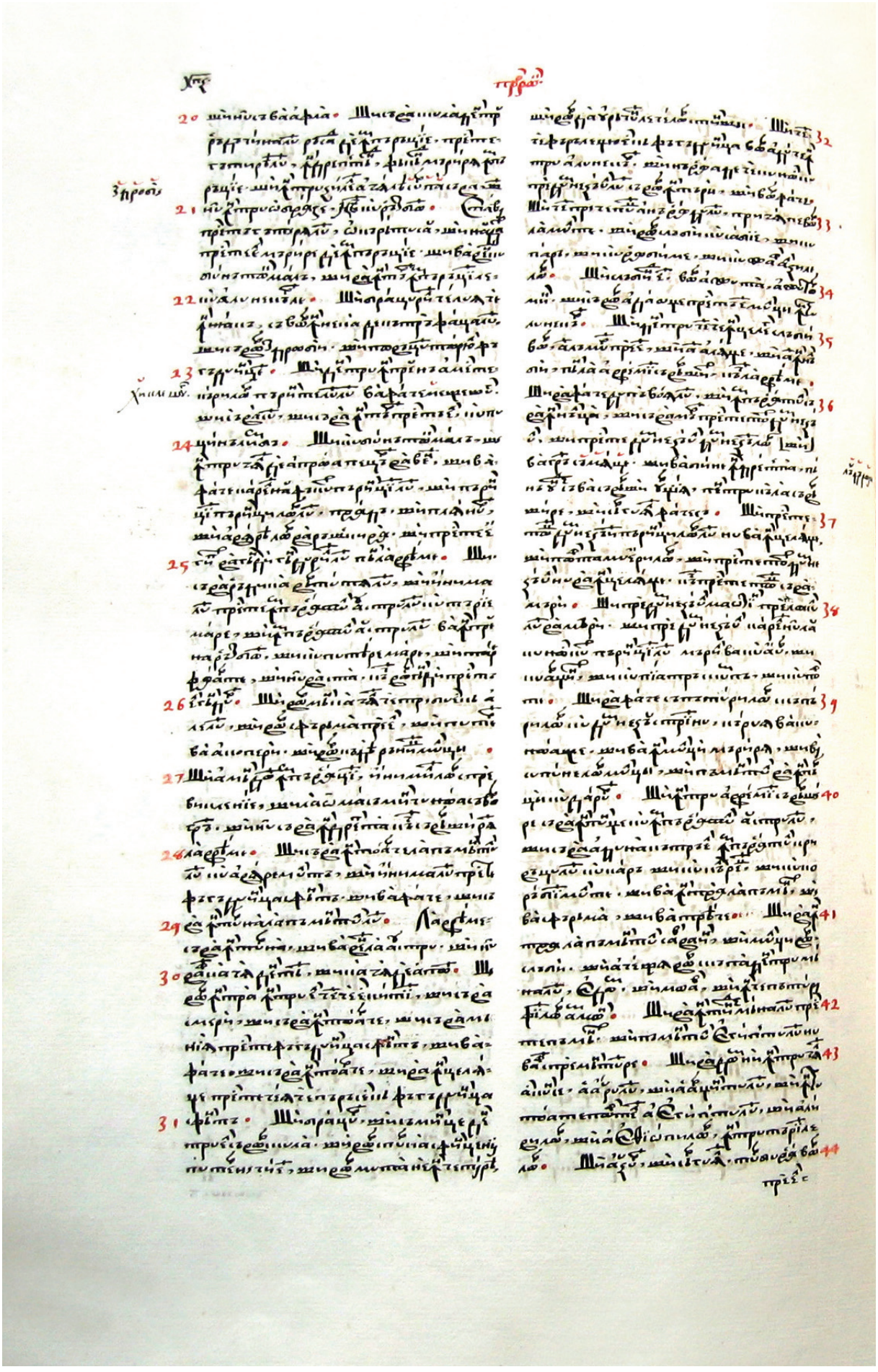

FOTOCOPII

Ms. 4389

Ms. 4389 p. 818

Прочитъ.

Шъ полочитъ дуй, прочитъ ал ихъ 31
въ Іудѣ. Е: поуй спрѣдѣлъ по. оуу, по
въ Вер. Ама. по ту дѣ. Ала. по та
въ Лев + Шъ спрѣдѣлъ ѣ спрѣдѣ: 32
ффф. ѡ: Е: поуй. оуу, по ду въ Іуй: Іду
по по въ Вен ут, ду по ду въ Да + Іа 33
спрѣдѣлъ ѣ спрѣдѣ: ффф. ѡ тъ оуу:

ѡ: Е: поуй, оуу по ду въ Симъ: ду. по
34 въ Іуд. Ама по ала въ Завл + Іарх
ѣ спрѣдѣлъ ѣ спрѣдѣ: ффф. ѡ тъ оуу ѡ
Е: поуй. оуу, по ду въ Іуд. Іду. по ду ан
35 Ан. Іду по ала въ Нѳфал + Іа спрѣдѣ, ду:
Іа ѡ тълъ ѣ дѣ ѣ съ ѣ ѣ ѣ ѣ: а=
полѡ съ ѣ: Данъ: ан тълъ ѣ.

ПРОРОУ ІЕРЕМІЙ ДАНІЙЛЪ : КН : А :

ВЕДЕРЪ : В :

Ѣ ѡ: ка

Ѣ ѣ ѣ ѣ

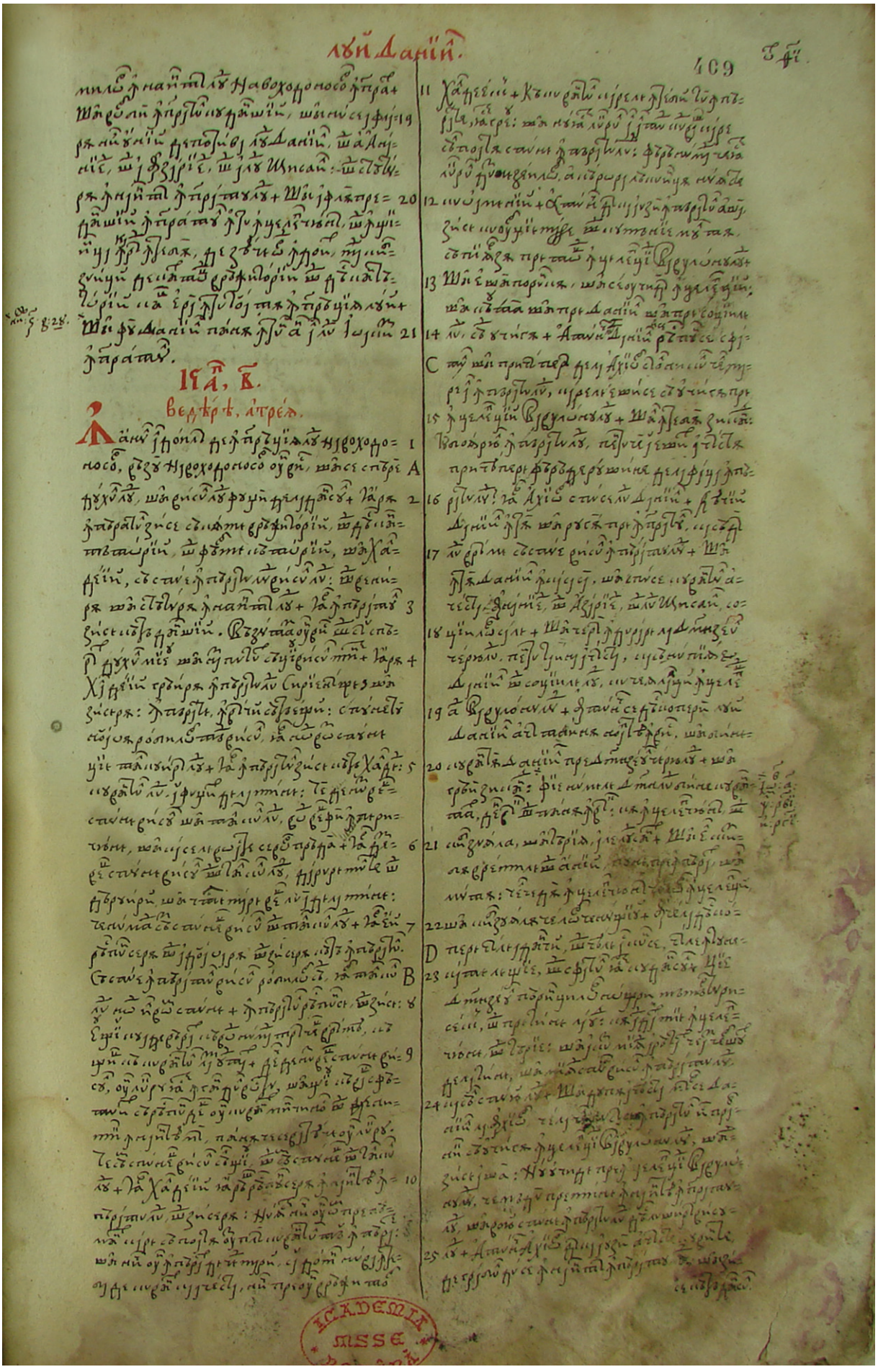

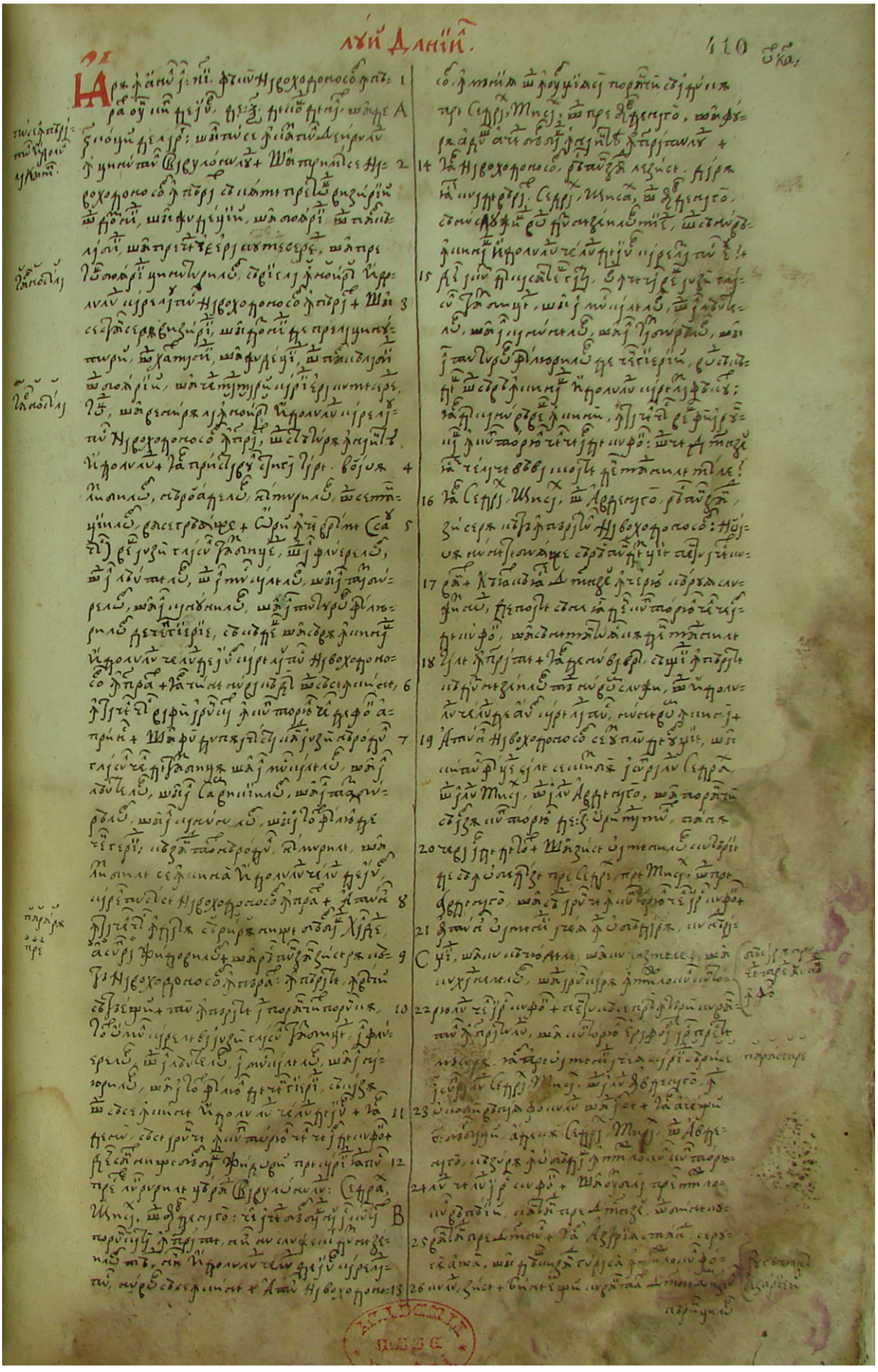

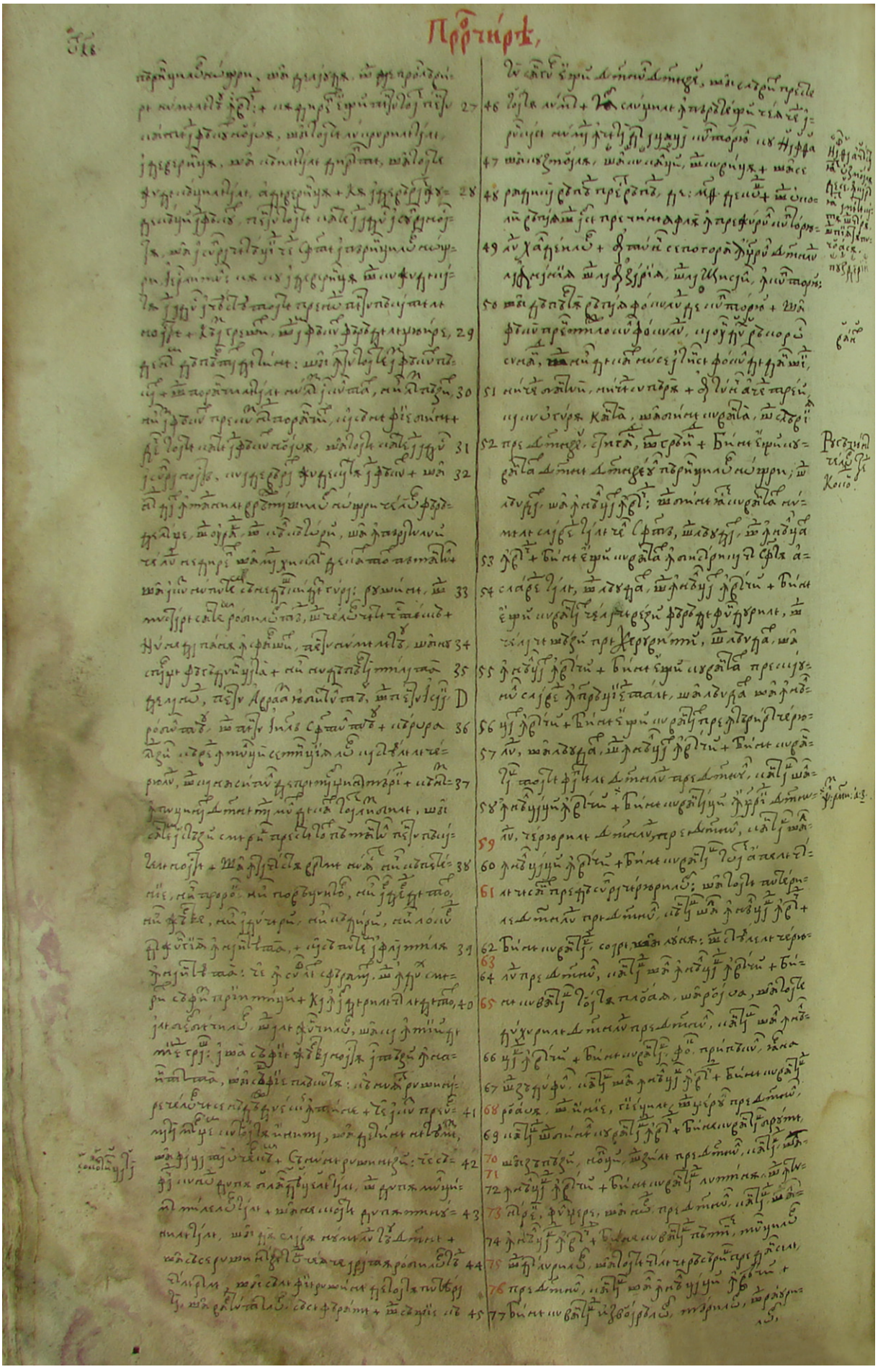

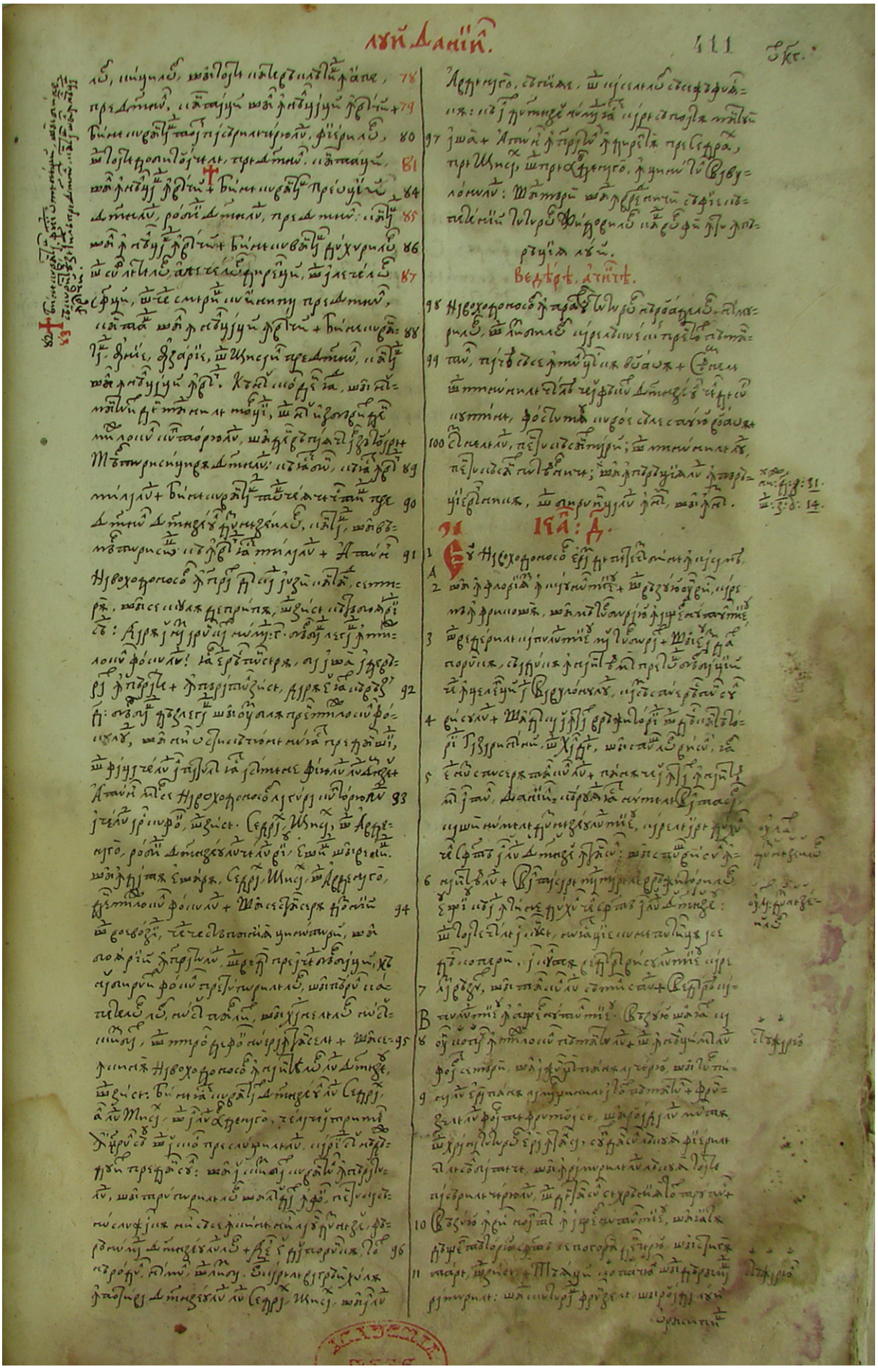

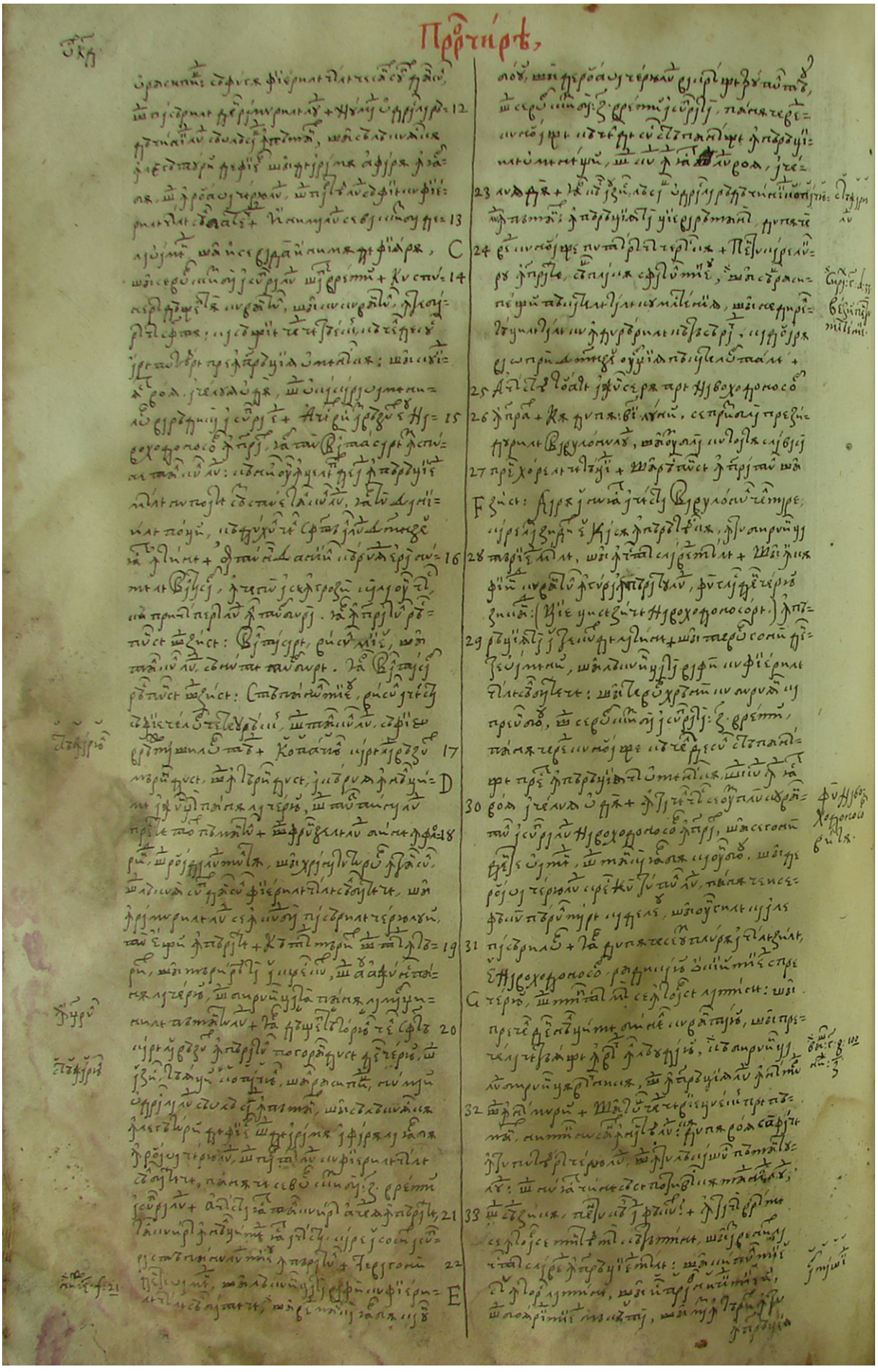

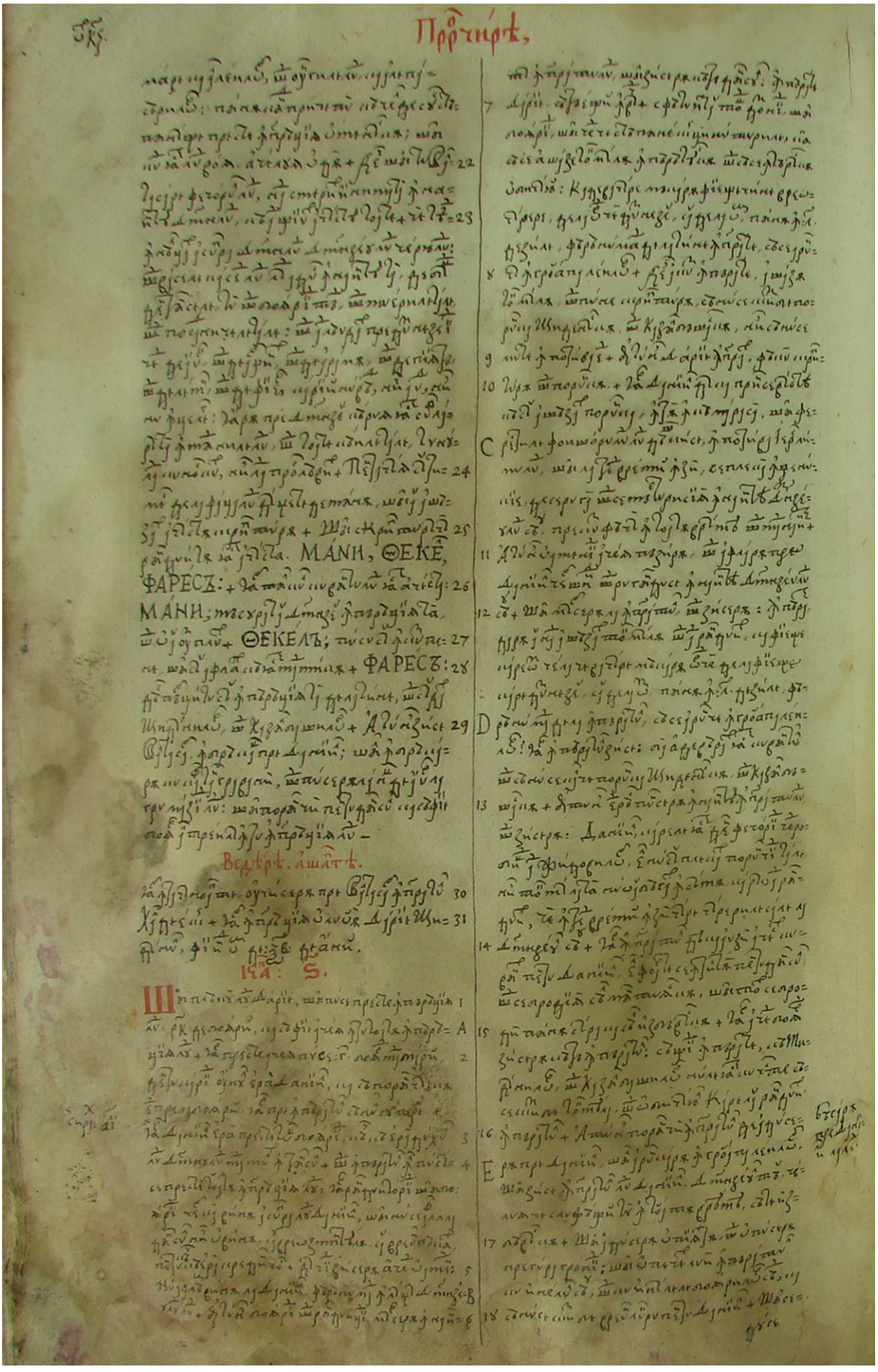

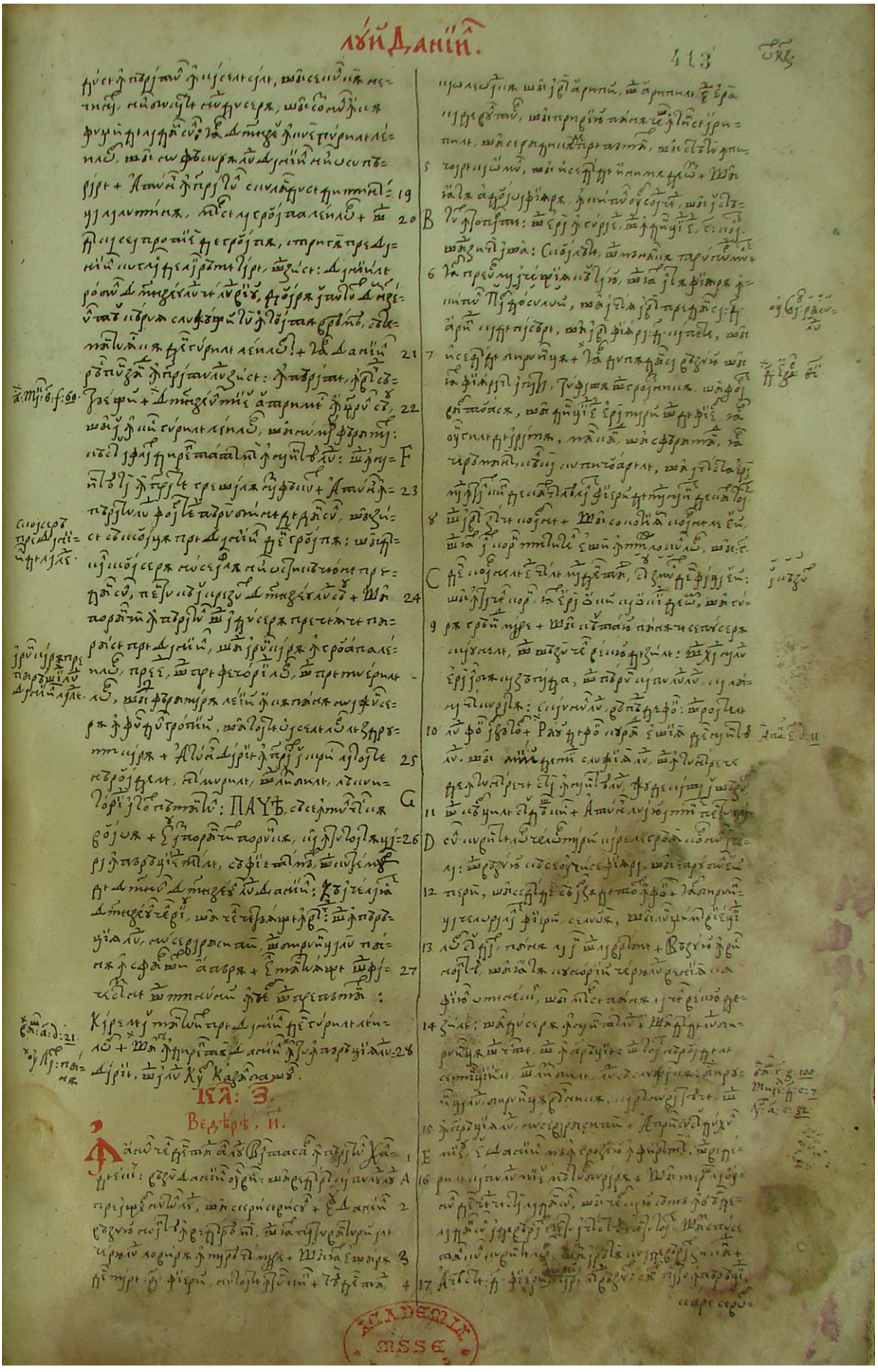

Ms. 4389 p. 828

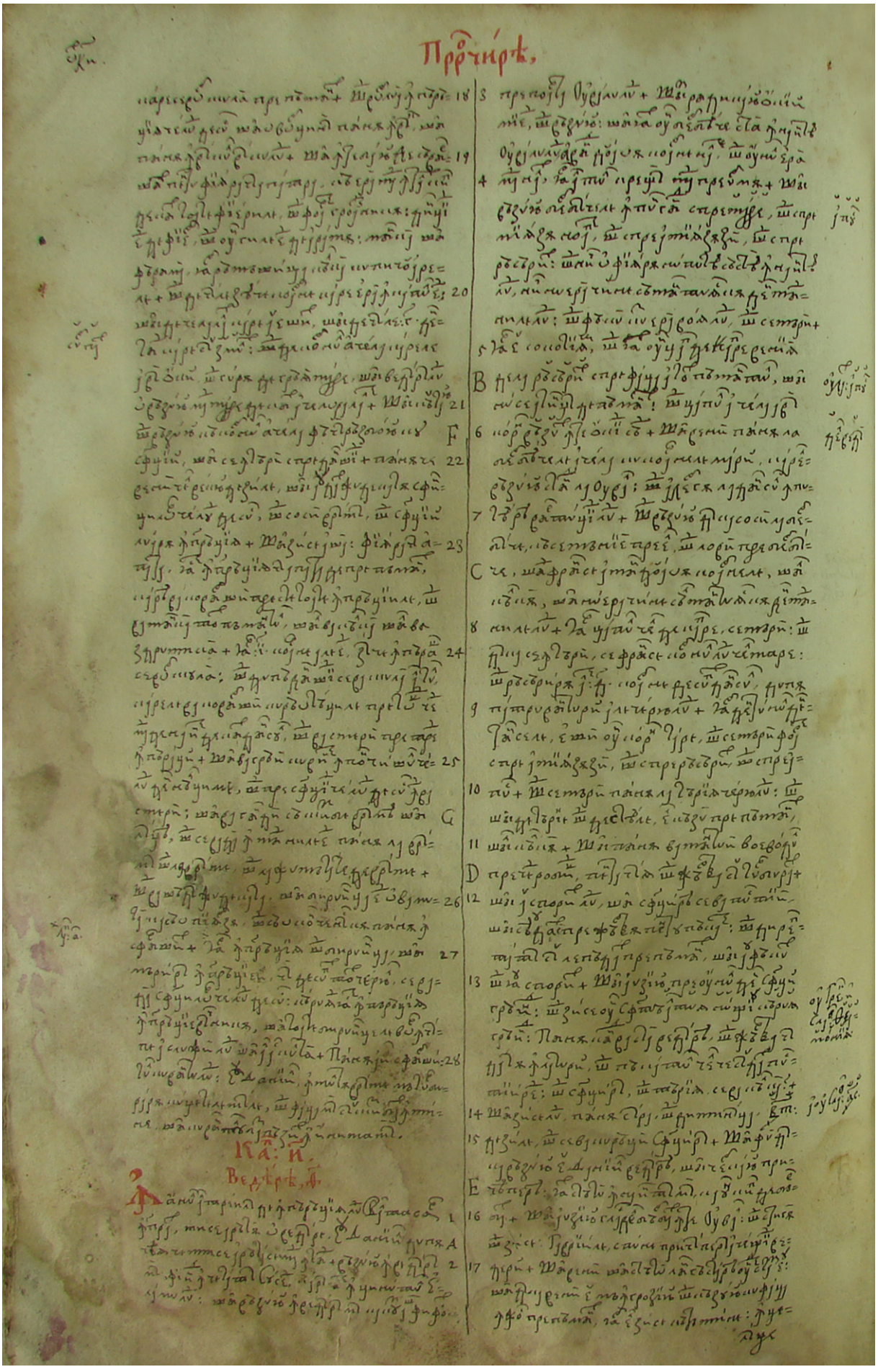

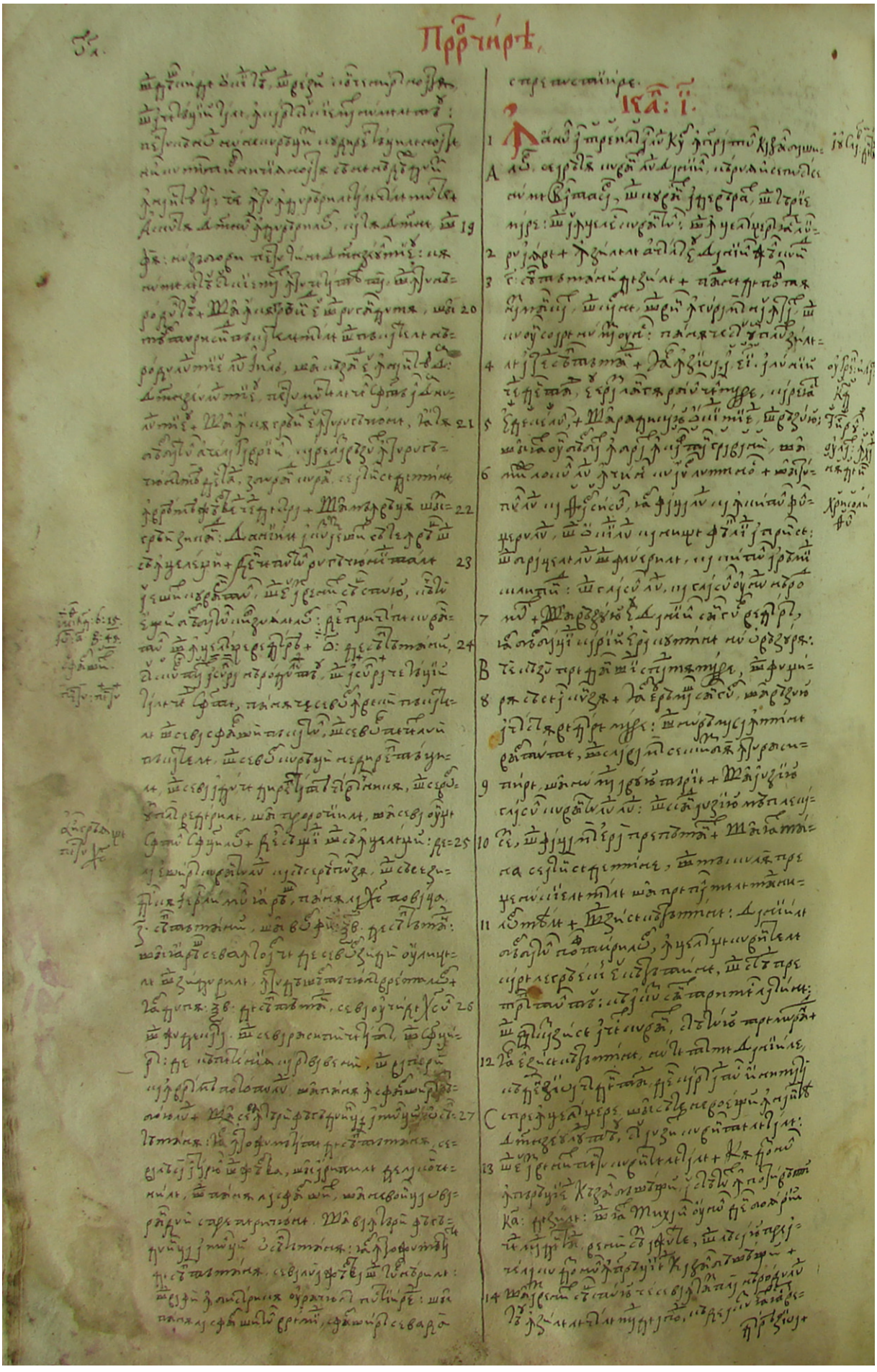

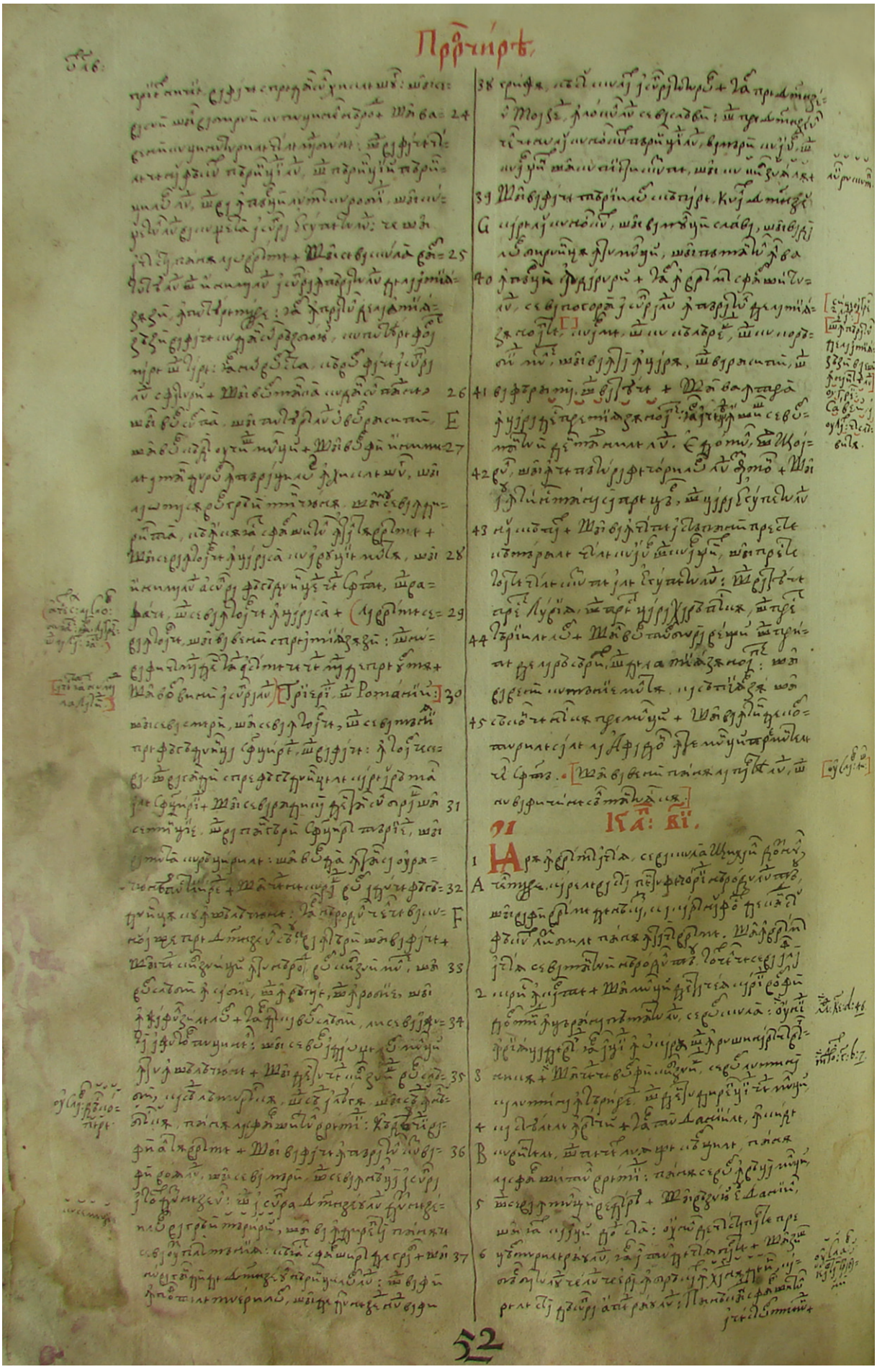

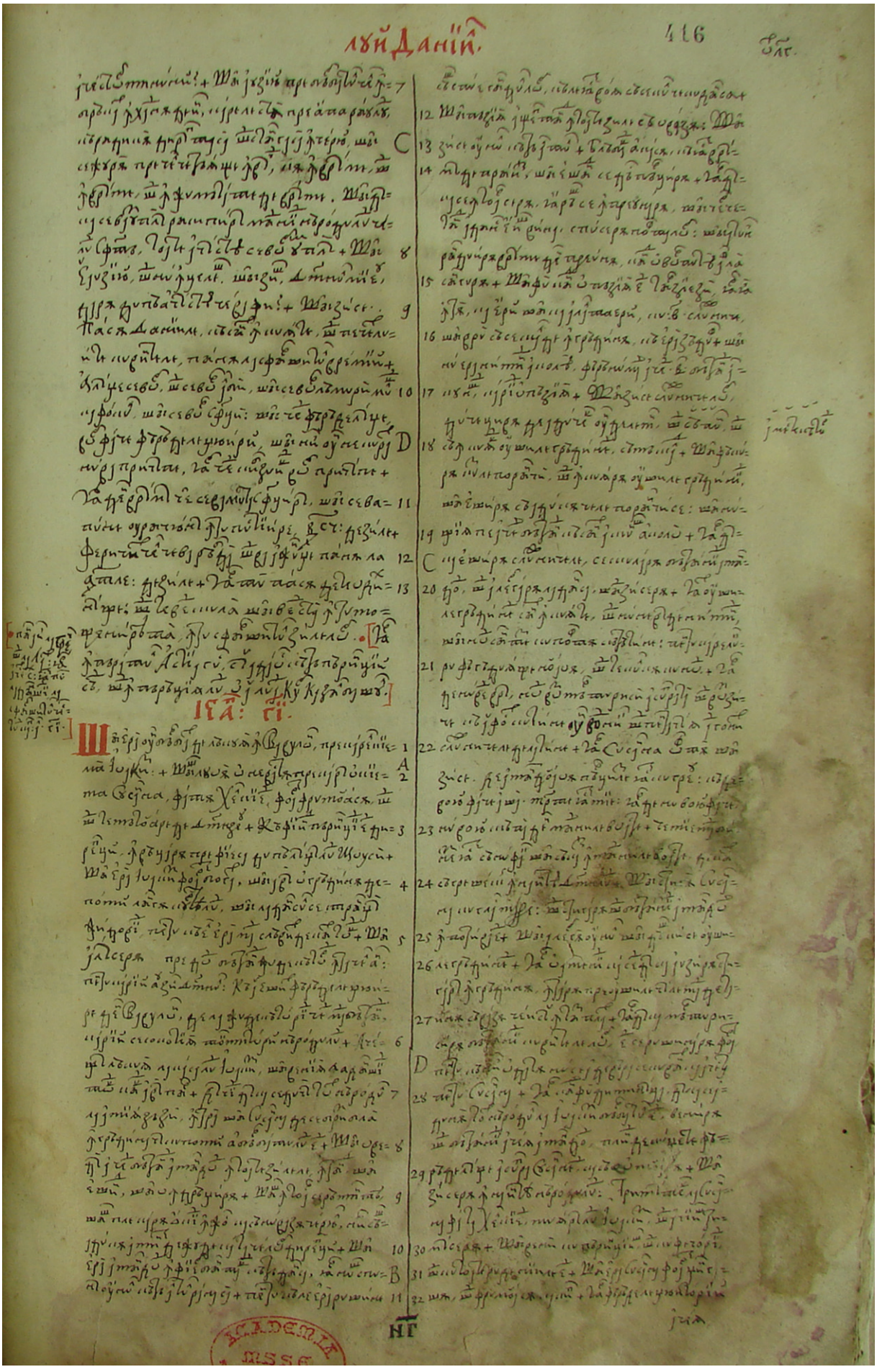

CUPRINS

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI 5
de **Eugen Munteanu**

TEXTE 21
Coloana I: *Biblia de la Bucureşti* (1688) – Facsimile
Coloana a II-a: *Biblia de la Bucureşti* (1688)
Transcriere interpretativă de **Gabriela Haja**
Revizia transcrierilor de **Elena Tamba**
Coloana a III-a: *Ms. 45*
Transcriere interpretativă de **Elena Tamba**
Revizia transcrierilor de **Mioara Dragomir**
Coloana a IV-a: *Ms. 4389*
Transcriere interpretativă de **Elena Tamba**
Revizia transcrierilor de **Mioara Dragomir**
Coloana a V-a: *Versiune modernă*
de **Ovidiu Sferlea**

NOTE FILOLOGICE 69
de **Gabriela Haja, Elena Tamba, Mioara Dragomir**

COMENTARII 77
de **Ana Catană-Spenchiu şi Alin Vara**

INDICE 113
Adnotare morfologică de **Ana-Maria Gînsac**, **Maria Moruz**, **Mădălina Ungureanu**
Corectură şi stabilirea atestărilor de **Ana Catană-Spenchiu**
Revizia indicelui de **Mădălina Ungureanu**

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ 159

ABREVIERI 171

PRESCURTĂRILE TITLURILOR CĂRŢILOR BIBLICE 173

FOTOCOPII 175
Manuscrisul 45 175
Manuscrisul 4389 193